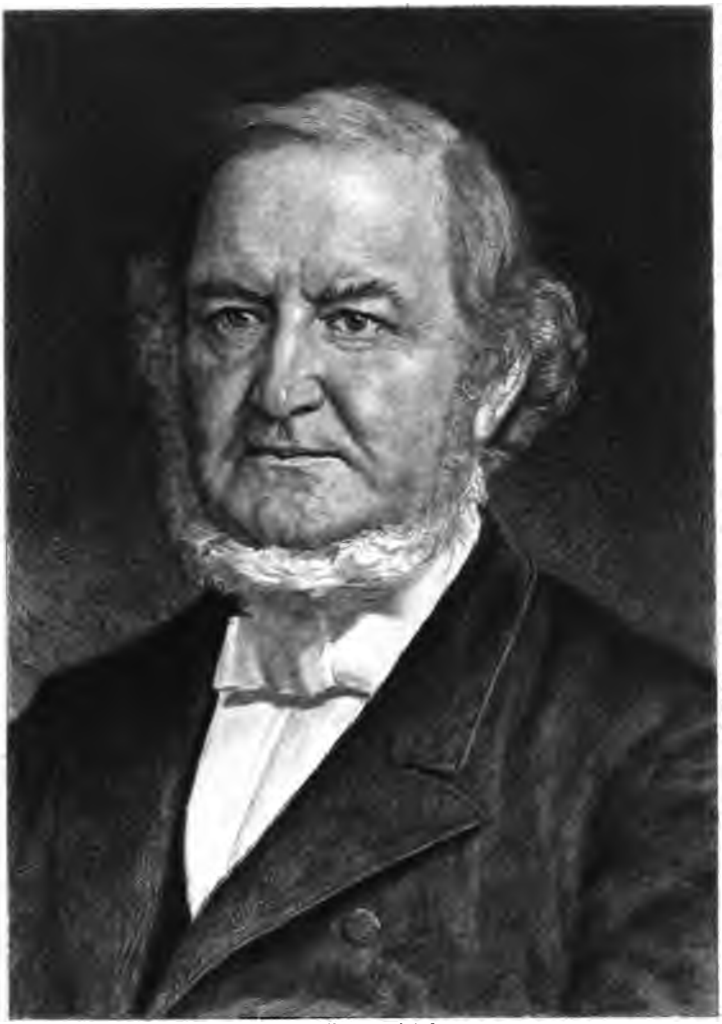
NORWAY

Joh. Nordhagen del. & sc.

T. H. ASCHEHOUG.

P. T. Mallings Boghandel. Imp. A. Salmon & Ardail, Paris.

NORGES

NUVÆRENDE STATSFORFATNING.

AF

T. H. ASCHEHOUG.

ANDEN GJENNEMSEEDE OG FORØGEDE UDGAVE.

FØRSTE BIND.

MED FORFATTERENS PORTRÆT.

CHRISTIANIA.
P. T. MALLINGS BOGHANDELS FORLAG.
1891.

Johannes Bjørnstads Bogtrykkeri. 1891.

Fortale.

Idet første Bind af nærværende Værks anden Udgave forelægges Almeenheden, benytter jeg Anledningen til at ledsage det med min bedste Tak til nogle af mine Colleger for den Hjælp, de velvilligen har ydet mig under Omarbeidelsen, navnlig Hr. Professor *Aubert*, som har gjennemlæst flere Dele af det nye Manuscript og næsten alle Correcturark samt meddeelt mig mange værdifulde Bemærkninger, ligeledes DHrr. Professorer *Yngvar Nielsen* og *G. Storm*, der paa samme Maade have bistaaet mig ved enkelte Afsnit.

Christiania, i April 1891.

T. H. Aschehoug.

Indhold.

Første Afsnit. Indledning.

Cap. 1. Norges Adskillelse fra Danmark.

Cap. 2. Grundloven af 17 Mai 1814.

Cap. 3. Den omarbeidede Grundlov af 4 Novbr. 1814.

Side.

Cap. 8. Indvaanere, Indfødte og Statsborgere.

Cap. 9. Rigets Frihed, Selvstændighed og Udelelighed.

Cap. 10. Foreningen med Sverige.

Tredie Afsnit. Kongedømmet.

Cap. 11. Kongen og Kongehuset.

Cap. 12. Thronfølgen.

Cap. 16. Statsraadets besluttende Myndighed.

Cap. 17. Beslutningernes Protocollation, Contrasignatur osv.

Cap. 18. Regjeringens Departementer.

Cap. 19. Det sammensatte Statsraad.

Cap. 20. Interimsregjering, Regent og Regentskab.

Cap. 21. Kongens Adgang til at omgjøre sine Beslutninger.

Fjerde Afsnit. Storthinget.

Cap. 22. Vor Repræsentation sammenlignet med fremmede.

Cap. 23. Stemmerettens Betingelser.

Cap. 24. Stemmerets Ophør, Tab og Suspension.

Cap. 25. Valgdistricterne og deres Repræsentantantal.

Cap. 26. Mandtal og Stemmeretstvistigheder.

Cap. 27. Storthingsvalgene.

Side.

Cap. 28. Repræsentanter og Suppleanter.

Cap. 29. Storthingets Sammentræde og Adskillelse.

Første Afsnit.

Indledning.

Capitel 1.

Norges Adskillelse fra Danmark.

§ 1. Den Forening, der fra 1376 i forskjellige Skikkelser bestod mellem Norge og Danmark, blev ikke brudt af disse Riger selv. Stødet kom udenfra [1]).

Sveriges Konger og Statsmænd havde i lang Tid havt sine Øine fæstede paa Norge og ved forskjellige Leiligheder søgt at vinde det. Saalænge Danmark besad Skaane, Halland og Bleking, vare disse Provindser Sveriges første Maal. Efterat dette var naaet, blev Ønsket om at erhverve Norge

---

[1]) De vigtigste Kilder ere Schinkels Minnen ur Sveriges nyare Historia, författade och utgivne af C. W. Bergmann, C. Rogberg og O. Alin, Stockholm 1852—81; H. Rydin, Föreningen mellan Sverige och Norge, Upsala 1863; C. T. Sørensen, Kampen om Norge i Aarene 1813 og 1814, Kjøbenhavn 1871; Y. Nielsen, Actmæssige Bidrag til Sveriges politiske Historie, i Christiania Videnskabsselskabs Forhandlinger, 1876, No. 7, samme Forfatters Actmæssige Bidrag til de nordiske Rigers politiske Historie i 1813—1814, i samme Selskabs Forhandlinger 1877, No. 12; samme Forfatters Kielerfreden, i samme Selskabs Forhandlinger 1886, No. 13; samme Forfatter, Grev Herman Wedel Jarlsberg og hans Samtid, Chr. 1888; O. Alin, den svensk-norska Unionen, I, Sthm. 1889; H. Forssell, Gustav af Wetterstedt, minnesteckning författad för Svenska Akademien, Sthm. 1889. Jvfr. ogsaa Scævola: Utländska Diplomaters minnen från Svenska hofvet, Sthm. 1885, og A. Ahnfelt: Twå krönta rivaler, I & II, Sthm. 1887.

saameget ivrigere, ikke blot paa Grund af den Tilvæxt i Magt, Sverige derved kunde vente, men fremfor alt fordi det under Kampene med sine østlige Naboer ofte havde været udsat for og altid havde at frygte Angreb fra den norske Grændse [1]). Og da det ved Freden til Frederikshamn den 17de September 1809 havde afstaaet Finland, blev det en Livssag for Sverige enten at gjenvinde dette Land eller at erholde Norge [2]).

§ 2. Omstændighederne føiede sig snart saa gunstigt for Sverige, at det kunde haabe at see enten det ene eller det andet af disse Ønsker opfyldte. Et Sammenstød mellem det mægtige franske Keiserdømme og Rusland blev mere og mere uundgaaeligt. Sveriges daværende Konge, Carl XIII, var næsten intet mere end en Skygge, men Riget havde i den nyvalgte Kronprinds Carl Johan faaet en Leder af fremragende og erkjendt Dygtighed. Dette Sveriges kloge Valg af en Thronfølger og dets Beliggenhed gjorde dets Bistand værdifuld for enhver af de store Magter, der stod rustede mod hinanden. Sverige kunde slutte sig enten til den ene eller anden af dem og fik saaledes en vis Frihed i Valget af Vederlag.

Hvad det burde vælge, var et Spørgsmaal, hvorom Meningerne inden det svenske Statsraad stode deelte. Fleertallet med Udenrigsministeren Engeström i Spidsen var stemt for at faa Finland tilbage. Platen og Adlersparre, der allerede under Krigen i 1808—9 havde stræbt at knytte en Forbindelse med Norge, holdt fast ved denne Plan. Til denne sluttede sig ogsaa Hofcantsleren Wetterstedt. Det almindelige Ønske i Sverige var udentvivl paa Fleertallets Side. Tvende Omstændigheder bragte imidlertid Carl Johan til at foretrække den modsatte Politik. Hvis Sverige skulde tænke paa at tage Finland tilbage, maatte det have sluttet sig til Keiser Napoleon. Men Sverige havde allerede faaet prøve, hvor tungt hans Aag var. Carl Johan frygtede hans Herskesyge og for-

---

1) B. von Schinkels Minnen ur Sveriges nyare Historia, IX, 51—54.
2) See de svenske Commissærers Fremstilling af Sveriges Politik i Storthings-Efterretninger 1814—1821. Side 139 ff., nu trykt fuldstændigt hos Alin, Bilag No. 85.

udsaa hans Fald. Den Grund, som væsentligst bestemte Carl Johans Politik og hindrede ham fra engang at gjøre noget Forsøg paa at bevæge Rusland til en frivillig Tilbagegivelse af Finland, var imidlertid den, at han ansaa Foreningen med Norge nyttigere. Om end Rusland for Øieblikket havde givet Finland tilbage, vilde det neppe nogensinde have ophørt at ønske denne tæt ved dets Hovedstad beliggende Provinds. Besiddelsen af Finland maatte altsaa blive usikker, en Kilde til nye Krige og Opofrelser. Derimod danner den skandinaviske Halvø en saa vel afrundet geographisk Heelhed, at dens Folk efter Carl Johans Mening, naar de holde sig inden egne Grændser og under samme Scepter have lidet at frygte af fremmede Magter, og altsaa kunne haabe i Frihed og Fred at faa arbeide for sin Lykke. Dette var hans Yndlingstanke. Han og de svenske Statsmænd, som hyldede samme Anskuelse, lagde derfor ogsaa stor Vægt paa, at det norske Folk skulde blive tilfreds med Foreningen. Derefter vilde de indrette den [1]).

§ 3. Strax før Krigen mellem Frankrige og Rusland udbrød, afsluttede det sidste med Sverige Overenskomsten i St. Petersburg af 24de Marts (5te April) 1812, gjentagen i Conventionen til Aabo af 3 August samme Aar. Rusland forbandt sig heri til ved Underhandling eller militær Medvirkning at forene Norge med Sverige. Ved Traktaten i Stockholm af 3 Marts 1813 tiltraadte Storbritannien disse Overenskomster og forpligtede sig til maritim Medvirkning, dog at Kongen af Sverige lovede, at Foreningen skulde finde Sted med Iagttagelse af alle mulige Hensyn til det norske Folks Lykke og Frihed [2]). Ved en Traktat afsluttet i Stockholm den 22 April 1813 tiltraadte ogsaa Preussen denne Overenskomst med Rusland. Ved disse Traktater sluttede Sverige sig til Koalitionen mod Keiser Napoleon, og den svenske Hær gik til Tydskland for at bistaa i Kampen mod ham. Stillingen var

---

[1]) Se navnlig Schinkels Minnen VI. 46—48, 99—100 og Bilagene i samme Bind No. 3 og 32, samt Rydin: Föreningen emellan Sverige och Norge, S. 24—27.

[2]) Jfr. Schinkel IX. 454 og Hansard Parliamentary Debates XXVI. 715 ff. og 776 ff. samt XXVII. 134 ff.

imidlertid for Sverige forbunden med store Vanskeligheder, og først efterat Napoleons Magt i Slaget ved Leipzig havde faaet det afgjørende Knæk, kunde Carl Johan i Spidsen for den svenske Hær samt understøttet af russiske og tydske Tropper vende sig mod Danmark for at fremtvinge Afstaaelsen af Norge.

§ 4. Carl Johan rykkede i de første Dage af December ind i Holsten. Den norske Hær var i Norge og kom saaledes ikke til at tage Del i dette Felttog. Efter nogen Modstand maatte Fredrik VI ved Tractaten til Kiel af 14 Januar 1814 indrømme Sveriges og Coalitionens Hovedfordring. Han aftraadte ved Art. 4 Kongeriget Norge, derunder dog ikke indbefattet Island, Færøerne og Grønland, til Kongen af Sverige og hans Efterfølgere i Kongeriget Sverige, med fuld Eiendomsret og Souverænitet, saaledes at Norge skulde danne et Kongerige forenet med Sverige. Kongen af Sverige forpligtede sig til at lade, Norge beholde Nydelsen af dets daværende Love, Rettigheder, Friheder og Privilegier, Art. 5. Kongen af Sverige skulde i sin Egenskab af Norges Souveræn overtage en efter dette Riges Resourcer afpasset Deel af det fælles dansk-norske Monarkis Statsgjæld, Art. 6. Kongen af Danmark forpligtede sig til at udlevere alle Norge vedkommende Arkiver, offentlige og private Dokumenter, Art. 21 [1]). I Overensstemmelse med Traktaten udfærdigede Frederik VI et aabent Brev af 18 Januar 1814, hvorved han løste de norske Embedsmænd og Militære fra den Troskabseed, de havde aflagt til ham.

Herved var den første Betingelse bragt tilveie for, at Norge kunde gjenvinde politisk Frihed.

---

[1]) Tractaten tiltraadtes og garanteredes af Østerrige den 2 Februar og af Frankrige den 30 Mai 1814, jvfr. Forssell, Gustav af Wetterstedt S. 319 ff. O. Alin, den svensk-norska Unionen, Bilagene, Side 12—33, meddeler udførlige Uddrag af de foreløbige Udkast til Tractaten, sammenholdte med dennes definitive Bestemmelser.

Capitel 2.

Grundloven af 17 Mai 1814[1].

§ 1. Carl XIII optraadte, strax Kielerfreden var sluttet, som Norges Konge. Han udgav den 8 Februar 1814 en Proklamation, hvori han lovede, at den af ham udnævnte Generalguvernør skulde sammenkalde Norges mest agtede Mænd for at udarbeide Forslag til en Constitution, bygget paa Nationalrepræsentation og Beskatningsret. Han tilkjendegav, at svenske Tropper vilde blive sendte ind i Norge, men at de kom for at bringe det Rettigheder og Frihed, og han opfordrede derfor Normændene til at modtage dem med Rolighed og Tillid. Kongen kunde dog ikke for det første lade nogen Handling ledsage disse Ord[2]. Den svenske Hær maatte efter Freden til Kiel vende sig mod Frankrige for at deeltage i den endnu ikke tilendebragte Kamp mod Keiser Napoleon. Carl XIII var saaledes ude af Stand til at gjøre noget Forsøg paa at tage Norge i Besiddelse mod dets Villie.

§ 2. Blandt Norges dygtigste Mænd var der vistnok en Deel, som mente, at en Forening med Sverige vilde være til Lykke, naar den grundfæstedes paa hæderlige og for Nationens Frihed og Selvstændighed betryggende Vilkaar. Men den almindelige Stemning var fuld af Forbitrelse over den ved Vold fremtvungne Adskillelse fra Danmark og endnu mere over den Forening med Sverige, man nu vilde paanøde Lan-

[1]) De vigtigste Kilder er her Jacob Aalls Erindringer som Bidrag til Norges Historie, 2den Udgave, Chr. 1859, Henr. Wergelands Norges Konstitutionshistorie, Chr. 1841; Y. Nielsen, Bidrag til Norges Historie 1812—1816, Chr. 1869, samme Forfatters Bidrag til Norges Historie 1814, Chr.a 1882—1886, A. Ahnfeldt, Kong Christian den VIII's Dagbog fra Regenttiden i Norge, Kjøbenhavn 1883; jvfr. G. P. Blom, Norges Statsforandring i Aaret 1814, Chr.a 1860, B. T. Brømel, die freie Verfassung Norwegiens in ihrer geschichtlichen Entstehung,, Bergen 1842.

[2]) Hos Alin, Bilagene Side 39—113 findes de svenske Regjerings handlinger vedkommende Norge i Tidsrummet mellem Kielerfreden og Conventionen til Moss.

det. Norge var ikke erobret og ingen Provinds, men et særskilt Rige [1]), hvis Konge ikke uden dets Samtykke kunde af-træde det til nogen anden. Det Brud paa Folkeretten, der ved Kielertractaten var tilføiet Norge [2]), eggede til Modstand, og Landet havde i sin Midte en Mand, der i mange Henseender var vel skikket til at repræsentere og lede denne Stemning, nemlig Statholderen, Prinds Christian Frederik. Hans egen Interesse drev ham i samme Retning. Som præsumtiv Arving til den danske Throne havde han stærk Opfordring til at hindre Foreningen med Sverige. Lykkedes dette ham, vilde Norges Krone tiltrods for Kielertractaten sikkert nok blive hans. Som Medlem af et gammelt Kongehuus kunde han gjøre Regning paa Sympathier hos de allierede Stormagters, Legitimiteten hengivne Monarker. Og ved sine personlige Egenskaber havde han vundet det norske Folks Hengivenhed.

Det var Christian Frederiks første Tanke i Kraft af sin forrige Arveret at lade sig udraabe til Norges Konge. Men da han forelagde Planen for en Forsamling paa Eidsvold af anseede Mænd fra Christiania og de nærmeste Egne, fandt den saamegen Modstand, at den maatte opgives [3]). Han be-

[1]) Jvfr. nedenfor Cap. X, § 9. See ogsaa O. Ring: Bestod Norge som Kongerige før og under Rigsforsamlingen paa Eidsvold? Christiania 1884.

[2]) Denne Anskuelse er bleven modsagt af Professor Matzen i hans Anmeldelse af nærværende Værks første Udgave, for det Letterstedtske Tidsskrift for 1878, Side 85. Den blev allerede i 1814 gjort gjældende af det engelske Parliament, see Hansard, Parliamentary Debates XXVII, 768—808, 834, 864 m. fl. St., af hvilke Forhandlinger Y. Nielsen har leveret udførlige Uddrag i Bidrag til Norges Historie 1814 II, 63—73. Den er ligeledes hævdet med stor Styrke af Ryding i hans før nævnte Værk Föreningen mellan Sverige och Norge, Side 45—49 og er anerkjendt af Højer, Statsförbundet emellan Sverige och Norge, Visby 1885, Side 4 m. fl. St. Jfr. L. M. B. Aubert i Morgenbladet for 1871, No. 118 b. og 122 b.

[3]) Aalls Erindringer 343 ff., Blom, Norges Statsforandring Side 96 ff. og fornemmelig Y. Nielsen, Bidrag til Norges Historie 1814, I, 1—26, samme Forfatter, Grev Herman Wedel, II Afsnit 2 og 3.

sluttede da efter disse Mænds Raad at negte Kielertractaten Anerkjendelse, stille sig i Spidsen for Rigets Styrelse og indkalde en Rigsforsamling til at bestemme Landets Forfatning. Ved aabent Brev af 19 Februar antog han Titel af Norges Regent, opfordrede Folket til at aflægge Eed paa at hævde Rigets Selvstændighed og paabød Valg til Rigsforsamlingen. For Rigets indvortes Styrelse, med Undtagelse af de diplomatiske Anliggender, Providerings-, Forsvars-, Kirke- og Skolevæsenet, udnævnte han Ministre, der dannede det saakaldte Regjeringsraad med en under 2 Marts udfærdiget Instruction [1]).

§ 3. Rigsforsamlingen sammensattes paa følgende Maade [2]):

a) I hver Menighed paa Landet valgte de der bosiddende Embedsmænd, Gaardbrugere, Jorddrotter og Brugseiere over 25 Aar tvende Valgmænd, hvoraf mindst een af Bondestanden. Alle Valgmænd fra samme Amt kom sammen paa Sted og Tid, som af Amtmanden berammedes, og valgte der tre Repræsentanter fra Amtet, hvoraf mindst een af Bondestanden. Repræsentanterne skulde vælges inden Valgmændenes egen Midte, Skr. 26 Febr. 1814.

b) Bergen valgte 4 Repræsentanter, Christiania, Christianssand og Throndhjem hver 2 og de øvrige Kjøbstæder hver 1 Repræsentant. I de Kjøbstæder, hvor der blot gaves een Menighed, kunde Valget foretages directe. I de Byer, som havde flere Menigheder, valgte hver af disse to Valgmænd, som da valgte Repræsentanterne. Stemmeberettigede vare alene Embedsmænd og Borgere over 25 Aar.

c) Da Militæretaterne vare satte paa Feltfod og Mandskaberne udenfor sit Hjem, kunde de ikke der tage Deel i Stemmegivningen. Af denne Grund, tildeels vel ogsaa for at vinde Sympathier inden Hæren og Flaaden, besluttede man at lade dem vælge særskilte Repræsentanter. I Landetaten valgte hver Division eller Escadron to Valgmænd, een indfødt Officier og een af Underclasserne, der var Gaardeier og over 25 Aar, hvilke Valgmænd for hvert Regiment eller Corps

---

1) Y. Nielsen, Bidrag til Norges Historie 1814, I, 29—46.

2) N. Højer, Norges Storting, Stockholm 1882, Side 16—19.

samledes hos Chefen og udvalgte to Repræsentanter, en Officier og en af Underclasserne.

d) I Søetaten valgte hver Brig og hvert Værft een indfødt Officier og een Mand af Underklasserne, der tillige var Gaardeier og over 25 Aar gammel. Disse Valgmænd samledes i Frederiksværn og valgte 4 Repræsentanter, 2 Officierer og 2 af Underclasserne.

Fra Nordland og Finmarkens Amter kom ingen Repræsentant til at møde, fordi Afstanden var for lang og Tiden for knap. Jarlsberg og Laurvigs Grevskaber, Nedenæs og Robygdelaget, Lister og Mandal udgjorde dengang 6 forskjellige Overøvrighedsdistricter, og hver af dem valgte saaledes 3 Repræsentanter.

Der fremmødte:

For	Landdistricterne . .	54	Repræsentanter.
-	Kjøbstæderne . . .	26	—»—
-	Landmilitæretaten .	28	—»—
-	Sømilitæretaten . .	4	—»—

Af disse 112 Repræsentanter vare:

60 Embedsmænd eller forhenværende Embedsmænd
37 Bønder
12 Kjøbmænd
1 Brugseier
1 Skipper
1 Forvalter i privat Tjeneste.

§ 4. Rigsforsamlingen mødte paa Eidsvold Jernværk den 10 April [1]). Regenten fremlagde intet Forslag til Forfatningslov, og Forsamlingen nedsatte derfor en saakaldt Constitutionscomite, bestaaende af 15 Medlemmer, for at udarbeide et Udkast dertil. Denne Comite forelagde den 13 April et Forslag til de foreløbige Grundsætninger, hvorpaa Constitutionen skulde bygges. Disse blev diskuterede af Forsamlingen den 16 April og med nogle Ændringer antagne i følgende Skikkelse:

I. Norge skal være et indskrænket og arveligt Monarki;

---

[1]) Fuldmagterne med tilhørende Adresser ere offentliggjorte i et særskilt Skrift, Christiania 1814.

det skal være et frit, uafhængigt og udeleligt Kongerige, og Regenten skal føre Navn af Konge.

II. Folket bør udøve den lovgivende Magt gjennem sine Repræsentanter.

III. Folket bør ene have Ret til at beskatte sig gjennem sine Repræsentanter.

IV. Krigs- og Fredsretten bør tilkomme Regenten.

V. Regenten bør have Ret til at benaade.

VI. Den dømmende Magt bør være særskilt fra den lovgivende og udøvende.

VII. Trykkefrihed bør finde Sted.

VIII. Den evangelisk-lutherske Religion bør forblive Statens og Regentens Religion. Alle Religionssecter tilstaaes fri Religionsøvelse; dog ere Jøder fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget.

IX. Nye Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes.

X. Personelle eller blandede arvelige Rettigheder bør ikke tilstaaes nogen for Fremtiden.

Constitutionscomiteen gik derpaa over til at forfatte Udkast til Grundloven[1]). Dette blev istandbragt i Løbet af 14 Dage og forelagt Rigsforsamlingen den 30 April, derpaa debatteret i 7 Møder, nemlig den 4, 5, 7, 8, 9, 10 og 11 Mai og foreløbigen vedtagen med en Deel Forandringer, af hvilke de fleste vare uden synderlig Betydning. Som de vigtigste maa nævnes, at Lovbeslutninger, hvorom Odelsthing og Lagthing ei kunde blive enige, skulde behandles i det samlede Storthing, samt at Forandringer i Grundloven ikke maatte stride mod dens Principer og alene kunde vedtages med to Trediedele af Stemmerne. Herhen hører det ogsaa, at Rigs-

---

[1]) See herom Betænkning fra det juridiske Facultet, Storth. Forh. 1881, S. No. 20, Side 47—50. Comiteen forfattede først et Udkast, som underhaanden blev meddelt Christian Frederik og af ham ledsaget med Anmærkninger. Udkastet er trykt i Y. Nielsens Bidrag til Norges Historie 1814, I, 261—286, Prinsens Bemærkninger sammesteds Side 287—302. De foranledigede ingen særdeles væsentlig Forandring i Comiteens Udkast. Dette blev atter gjennemgaaet i Comiteen den 28 April til 1 Mai.

forsamlingen foretog ikke uvæsentlige Forandringer i Comiteens Forslag om Stemmeretsbetingelserne[1]).

Derpaa valgtes en Comite, hvem det overdroges at sætte de fattede Beslutninger i Stiil og Orden. Denne Comite foretog betydelige Forandringer i Paragraphernes Følgerække og ændrede Udtrykkene i en og anden Bestemmelse. Den saaledes omredigerede Grundlov blev den 16 Mai, efter en, som det synes, flygtig Gjennemgaaelse, uden Forandring antagen af Rigsforsamlingen.

Dagen derpaa valgte denne Forsamling Christian Frederik til Konge. En Adresse herom og et Exemplar af Grundloven, underskrevet af Præsidenten, Vicepræsidenten og Secretæren overleveredes ham samme Dag. Dette er Aarsagen til, at Grundloven, uagtet allerede endelig vedtagen den 16 Mai, baade i sin egen Overskrift og i den nuværende Grundlovs Titel, jvfr. § 92 c, er betegnet som given den 17 Mai.

§ 5. Den Grundlov, som en Forsamling, ganske uvant til politisk Frihed, ja endog til offentlige Forhandlinger, her istandbragte i Løbet af faa Uger, er, som en Heelhed betragtet, meget eiendommelig og havde ligesaalidt noget bestemt Forbillede, som den har fundet nogen Efterligning. Da Grundloven blev til, gaves ingen monarkisk Stat med en Forfatning, der uden videre kunde bruges som Mønster. Vel var baade England, Sverige og, om man saa vil, Ungarn

[1]) Om Forhandlingerne paa Eidsvold haves Efterretninger i: «Den Norske Rigsforsamlings Forhandlinger paa Eidsvold, Chra. 1814, hvilke dog lide af ganske betydelige Unøiagtigheder, Storthingsefterretninger 1814—1833, Side 1—110, der heller ikke ere feilfrie, hvorfor det var ønskeligt at faa en ny Udgave af de første, see den ovenfor nævnte Facultetsbetænkning, Bilag XVI og Retstidenden 1882, Side 273 ff. Bidrag til Rigsforsamlingens Historie findes endvidere i N. Wergelands fortrolige Breve til en Ven skrevne paa Eidsvold, Chra. 1830, Dagbøger og Breve af F. Schmidt, Kbhvn. 1868 (Side 147—197), af Bryn i «Rigsretssagen mod Statsraad Vogt», Chra. 1846, Side 165—189, af Christie i Norske Samlinger II, 563—611, af Sibbern, Historisk Tidsskrift I, Chra. 1871, Side 196—208, af Darre sammesteds IV, 393—411, af G. P. Blom, Hist. Tidsskr., tredie Række, I, 78—112, af Grøgaard, Jacob Aall, Jørgen Aall og Wulfsberg m. Fl. i Y. Nielsens Bidrag til Norges Historie i 1814, I, 305—504.

i uanfægtet Besiddelse af Constitutioner, der i større eller mindre Grad indskrænkede Kongens Magt og gave Folket eller deres indflydelsesrigeste Classer Andeel i Styrelsen. Men i ethvert af disse Riger var Forfatningen Frugt af en lang historisk Udvikling, der havde paatrykt det sit særegne, uefterlignelige Præg. Dertil kom, at disse Landes Samfundsforhold var høist forskjellige fra Norges, navnlig deri at de besad en talrig og rig Adel, med lang Erfaring i Styrelsen af offentlige Anliggender. Man havde endnu ikke udfundet det Schema for skrevne Grundlove, der i den senere Tid er blevet fulgt i de fleste Lande, som have givet sig saadanne: en Repræsentation bestaaende af tvende Kammere, udrustet med lovgivende, beskattende og bevilgende Myndighed, en Konge med absolut Veto og Ret til at opløse Repræsentationen, men styrende gjennem ansvarlige Ministre, som have Adgang til dennes Forhandlinger, og derfor ere mere eller mindre afhængige af den. Disse Principer dannede jo allerede i 1814 forlængst Skelettet i den engelske Forfatning, men det var først i de franske Grundlove af 1815 og 1830 de bleve afklædte saameget af sit Fødelands Særegenheder, at der paa dem kunde bygges et constitutionelt System med noget Slags virkeligt eller tilsyneladende Krav paa Almeengyldighed.

Medens vor Grundlov ikke er en Efterligning af nogen fremmed Forfatning, er den selvfølgelig tilbleven under stærk Paavirkning af andre Landes Ideer og Erfaringer. Den har for en ikke ringe Deel hentet sine Grundsætninger fra den franske Revolutions første Afsnit. Enevældet havde ved sin Svaghed og sine Feil fremkaldt en almindelig Overbevisning i Norge om Nødvendigheden og Retfærdigheden af, at Folket fik væsentlig Andeel i Magten. Det samme Enevælde havde bragt Folket paa et Trin af Oplysning og Lovlydighed, der gjorde det skikket til at bruge sin Andeel af Magten med Forstand og Maadehold. Den borgerlige Ligheds Princip, der var et saa stærkt fremtrædende Characteertræk i den fra Frankrige udgaaende politiske Opfatning, kunde ikke andet end tiltale et Folk med saadanne Samfundsforhold, som de norske. Endog Embedsstanden gjennemtrængtes af disse Ideer.

Tvivlene om deres Rigtighed, der allerede vare vakte i Mellemeuropa og senere bleve saa stærke, vare ikke forplantede hid. Der kunde imidlertid ikke være Tale om at optage nogen af de Forfatninger, Frankrige havde givet sig selv før 1814. Snarest maatte der være Spørgsmaal om Constitutionen af 3 September 1791. Den havde virkelig tiltrukket sig almindelig Opmærksomhed her i Landet. Den blev i Mai 1814 oversat og indført i den norske Journal for Rigsforfatning, Lovgivning og Politi. Men hverken ved sin Skjæbne eller sit Indhold fristede denne Forfatningslov til nær Efterligning. Den havde i sit eget Fædreland viist liden Levedygtighed, og den var for theoretisk anlagt til at vinde Bifald i en Forsamling med sundt praktisk Blik. Imidlertid ere flere af dens Institutioner optagne i vor Forfatning, fremfor alt Kongens suspensive Veto, endvidere at Folkets Repræsentanter skulle udkaares ved indirecte Valg og tages blandt Valgkredsens stemmeberettigede Indvaanere, samt at Afgang blandt Repræsentanterne skal erstattes ved forud valgte Suppleanter o. s. v. I andre Henseender er der en betydelig Forskjel. Medens den franske Grundlov opstiller en Mængde Almeensætninger samt organisatoriske Forskrifter om Communalstyrelsen, Domstolene, Juryen, Forligelsescommissionerne, Forsvarsvæsenet og Regnskabsvæsenet, holder vor Grundlov sig mere udelukkende til de Gjenstande, som efter sin Natur vedkomme selve Statsforfatningen. Den franske Constitution var desuden i det hele taget mere demokratisk. Den gav Kongen mindre Magt, den henlagde saaledes kun i et meget begrændset Omfang Embedsmændenes Udnævnelse under ham. Alle Tractater skulde ratificeres af Nationalrepræsentationen, alle Dommere udvælges af Folket, Ministrene havde Adgang til Nationalrepræsentationens Forhandlinger. Denne bestod kun af eet Kammer og var meget talrig.

Den Maade, hvorpaa vor Grundlov deelte Nationalrepræsentationen i de to Afdelinger, Odelsthing og Lagthing, er nærmest hentet fra den bataviske Republiks Grundlov af 23 April 1798, §§ 52—59, og disse Afdelingers indbyrdes Forhold fra samme Grundlovs § 68. Af sine enkelte Forskrifter

har den norske Grundlov hentet flere fra den svenske Regjeringsform af 6 Juni 1809. Navnlig gjælder dette med Hensyn til Statsraadets Organisation, den constitutionelle Ansvarlighed og tildeels med Hensyn til Grundlovsforandringer. Ogsaa fra andre Grundlove er der gjort enkelte Laan, saaledes fra den nordamerikanske Unionsgrundlov af 7 Sept. 1787 [1]).

§ 6. En ganske betydelig Hjælp havde Constitutionscomiteen i de Udkast til en Grundlov, der allerede vare udarbeidede her i Norge før Rigsforsamlingens Afholdelse eller under dens Samvær. Dette var især Tilfældet med eet, der var forfattet af I. G. Adler og C. M. Falsen, af hvilke den sidste var Comiteens Formand. Under dens Forhandlinger blev dette Udkast benyttet som Grundlag [2]). Allerede dette Udkast havde optaget Tanken om at dele Nationalrepræsentationen i tvende Afdelinger, saaledes at den inden sin egen Midte skulde vælge Lagmandsthingets (ɔ: Lagthingets) Medlemmer. Ideen gjennemførtes dog i Grundloven meget anderledes end i Udkastet. Ifølge dette maatte nemlig de Medlemmer, der sattes ind i Lagthinget, være i Besiddelse af særegne, i Grundloven bestemte Qvalificationer. De skulde der-

---

[1]) Højer, Norges Storting indeholder en udførlig og høist omhyggelig Undersøgelse af Grundlovens Kilder, see navnlig Side 171—192, hvor Resultaterne meddeles paragraphviis, og Side 195—197, hvor de er sammenstillede i tabellarisk Form. Højers Værk er anmeldt af Aubert i det letterstedske Tidsskrift, 1883.

[2]) Det Adler-Falsenske Udkast er trykt i Journal for Lovgivning, Rigsforsamling og Politik, Chra. 1814, i Storthingsefterretninger for 1814—1833 som Tillæg til Bind III og i Y. Nielsens Bidrag til Norges Historie 1814, I, 109—159. I samme Værk findes desuden et Grundlovsudkast af Biskop Bugge, et andet af Professor Sverdrup og Generalauditør Bergh, et tredie af Professor Schlegel samt et fjerde af en Anonym. Om disse Udkast se en Anmeldelse af Aubert i Aftenbladet for December 1881. Wergelands Udkast findes trykt i hans før nævnte Skrift, Fortrolige Breve til en Ven. Af Treschow haves et Grundlovsudkast, trykt i hans Skrift: Om Norges Grundlov, Chr. 1834, Side 201 ff. Et Udkast af L. Weidemann er trykt i Rigsforsamlingens Forhandlinger, Hefte 2, Side 9—53. Højer har i det ovennævnte Skrift Side 19—65 fremstillet Hvedtrækkene i disse Forslag.

hos fungere tre Gange saa lang Tid som den, for hvilke de egentlig vare valgte til Repræsentanter, see §§ 66, 67 og 98—101. Systemet for Storthingsvalgene med Undtagelse af Stemmeretsbetingelserne, den almindelige Opregning i den nuværende Grl.s § 75 af Storthingets Functioner, Kongens suspensive Veto og desuden mange af Grundlovens Forskrifter om andre Gjenstande ere, om end som oftest med nogen Forandring, hentede fra det samme Udkast.

Sammenligner man det Adler-Falsenske Udkast i dets Heelhed med Grundloven, viser der sig dog en iøinefaldende Ulighed. Grundloven er naturligviis et meget fuldkomnere Værk. Udkastet lignede mere den franske Constitution af 1791. Som denne opstillede det ikke alene et Overmaal af Almeensætninger, men ogsaa vidtløftige og lidet overveiede organisatoriske Bestemmelser om Domstolene, Eedsvorne, Forligs-, Forsvars-, Bank-, Kirke- og Skolevæsenet. Udkastet indeholdt derfor 230 Paragrapher, Grundloven af 17 Mai kun 110. Desuagtet led det af Ufuldstændighed med Hensyn til saa vigtige Gjenstande, at det næsten maa siges at ville have været ubrugbart som Forfatningslov. I Principet anerkjendte det vel Ministeransvarligheden (§§ 116 og 138), men det indeholdt ikke ligefremme og almindelige Forskrifter om dens Betingelser (jvfr. § 137), eller om Anklagemyndigheden. Ei heller organiserede det nogen Rigsret. Udkastet synes bygget paa den Tanke, at Nationalrepræsentationen var den fornemste og indflydelsesrigeste af Statsmagterne (§§ 7, 8, 10, 11, 14, 15, 16 og 30), og det satte derfor Afsnittet om den lovgivende Magt foran Afsnittet om Kongedømmet. Men Repræsentationen for Landdistrikternes Vedkommende vilde være bleven mindre demokratisk i sin Sammensætning. Stemmeberettigede paa Landet skulde man nemlig efter § 40 kun blive ved at eie Jordegods til en Skyld af 3 Lispund Tunge, det vil sige $1^1/_2$ Skylddaler. Denne Regel vilde have udelukket den talrigste Classe af de nuværende Stemmeberettigede, Smaabrugerne. Udkastet afskaffede vel Arveadelen, men tillod i § 139 Kongen at meddele personligt Adelskab. Hvad Bevilgningsretten angaar, var den kun udtrykkelig ind-

rømmet Nationalrepræsentationen uden med Hensyn til Udgifterne til Hæren og Flaaden, §§ 78 d og 205, Apanagen til Kongen, § 121, samt Gager og Pensioner, § 78 g. Kongen synes saaledes forøvrigt at skulle have faaet fri Raadighed over Statscassens øvrige Midler med Regnskabspligt, jvfr. §§ 207—212[1]).

Capitel 3.

Den omarbeidede Grundlov af 4 November 1814.

§ 1. For om muligt at faa Rigets Selvstændighed anerkjendt, havde Christian Frederik allerede i Marts 1814 henvendt sig til England, men den engelske Regjering boldt fast ved sine tractatmæssige Forpligtelser[2]). England vedblev at betale Sverige Subsidier og deeltog fremdeles i det haardeste Tvangsmiddel mod Norge, nemlig Blokaden af dets Kyster. Rusland og Preussen stillede en betydelig Troppestyrke til Sveriges Disposition og sendte sammen med England og Østerrige i Juni Maaned et Gesandtskab til Norge for at forkynde Christian Frederik, at de allierede Stormagter vare fast bestemte paa at bringe Foreningen med Sverige istand. Gesandterne opfordrede ham til at give efter med det gode og tilbød til Gjengjæld at garantere Foreningsvilkaar, der vare fordeelagtige for Norge.

Sagen foretoges til Behandling i Statsraad den 6 Juli. Kongen tilkjendegav her, at han fandt det uforsvarligt uden

---

[1]) Dette er modsagt af Høјer, Norges Storting, Side 100. Hans Indvending, som væsentlig grundes paa en Sammenstilling med den nordamerikanske Unionsgrundlov, bortfalder, naar det bemærkes, at denne i Artikel I, Section 9, § 7, forbyder af Statscassen at udbetale andre Beløb end de ved Lov bevilgede *(in consequence of appropriations made by law)*, jvfr. Story on the Constitution § 1347.

[2]) Aalls Erindringer Side 458—584. Y. Nielsen Bidrag til Norges Historie 1814, II, 37—131, om Carsten Ankers Sendelse til England m. m. og 132—175 om den engelske Udsending Moriers Underhandlinger med Christian Frederik Juni og Juli 1814.

udtrykkeligt Bifald af Nationen at styrte Riget i Krig mod en saa afgjort Overmagt. Han vilde derfor sammenkalde et overordentligt Storthing, og var villig til at nedlægge Kronen, hvis Storthinget foretrak en fredelig Forening med Sverige. Denne Plan fandt Medhold hos Statsraadet, og det saa et Øieblik ud til, at Krigen skulde undgaaes. Stormagternes Gesandter erklærede sig villige til at anbefale Sverige at standse Blokaden og slutte en Vaabenstilstand paa 3 Maaneder for at Storthinget kunde blive samlet. Men de forlangte som Garanti, for det første at Christian Frederik skulde forpligte sig til at nedlægge Kronen, naar Storthinget var samlet, dernæst at Fæstningerne Fredriksteen, Frederikstad og Kongsvinger skulde besættes af svenske Tropper. Kongen vilde ikke ubetinget indgaa paa den første Fordring. Statsraadet fraraadede ham at indgaa paa den anden, fordi den stred mod Grundlovens § 25, hvorimod Kongen med dets Bifald tilbød at lade to af disse Fæstninger besætte af de allierede Stormagter. Han forlangte desuden disse Magters Garanti for Grundtrækkene af den Forening, som maatte blive sluttet med Sverige, samt for at Storthingets Overlægninger maatte blive frie. Imidlertid forhandlede han med Statsraadet om de Forandringer, Grundloven i Tilfælde af en Union burde undergaa, og tilstillede ved Brev af 13 Juli den svenske Konge et Udkast, indeholdende Grundtrækkene til en saadan Forening [1]). Gesandterne erkjendte Rigtighe-

---

[1]) Dette Udkast er nu trykt i Y. Nielsens Bidrag til Norges Historie i 1814, II, 265—296. Hovedtanken var, at den kongelige Myndighed skulde udøves af en Vicekonge, der ikke behøvede at være Normand, skulde ansættes af Kongen og kunde afskediges af ham, dog at Kongen var forpligtet til at give næste Storthing Oplysning om Grunden til Afskedigelsen. Hvad der forbeholdtes Kongen, var alene at udnævne Embedsmænd efter Vicekongens og Statsraadets Forslag. Derhos skulde Odelsthinget, naar Vicekongen negtede en Lovbeslutning Sanction, kunne forlange den forelagt for Kongen. De diplomatiske Anliggender synes man dog at have villet overlade helt og holdent til Kongen. Det sagdes udtrykkeligt, at Rigerne skulde have fælles Gesandter, men særskilte Konsuler. Storthinget skulde vælge fem consultative Ministre eller rettere constitutionelle Tilsynsmænd, der skulde vaage over, at Constitutionen overholdtes. To af dem skulde følge Kongen.

den af, at Stormagterne garanterede Foreningen, men kunde ikke paa egen Haand indrømme Christian Frederiks øvrige Betingelser. De henstillede derfor hans Tilbud til Afgjørelse af den svenske Konge. Han forkastede det. Gesandterne reiste. Noget overordentligt Storthing blev ikke indkaldt. Svenske Tropper besatte den 27 Juli Hvaløerne og dermed var Krigen begyndt [1]).

§ 2. Norges Forsvar ledede af Christian Frederik vistnok med Vankelmod og Svaghed, men var dog tilstrækkeligt til at gjøre Carl Johan betænkelig [2]). Gjennem tvende Normænd sendte han Christian Frederik et Forslag om en frivillig Forening mellem Rigerne. Kielertractaten blev nu ikke længere paaberaabt.

De herved aabnede Underhandlinger ledede til, at der den 14 August i Moss sluttedes en Vaabenstilstand og en Convention, der siger sig at være indgaaet «mellem Kronprindsen af Sverige paa Hs. Majestæt Kongen af Sveriges Vegne samt den norske Regjering». Christian Frederik, der her kun kaldes Prinds, forpligtede sig til, saa snart skee kunde, at sammenkalde et overordentligt Storthing, med hvilket den svenske Konge skulde kunne forhandle umiddelbart gjennem de Commissærer, han dertil udnævnte. Paa den anden Side forpligtede den svenske Konge sig til at antage den af Rigsforsamlingen paa Eidsvold vedtagne Constitution og ikke at foreslaa andre Forandringer deri end dem, der vare nødvendige for begge Rigers Forening, og ikke at gjøre andre uden efter Aftale med Storthinget [3]). Christian Frederik for-

---

[1]) Y. Nielsen Bidrag til Norges Historie II, 175—371, og samme Forfatters Actmæssige Bidrag til de nordiske Rigers politiske Historie i Chra. Videnskabsselskabs Forhandlinger, 1877.

[2]) Bergman Schinkels Minnen VIII, 212—223 og Bilag No. 53.

[3]) Der er en Uoverensstemmelse mellem de tvende originale Exemplarer af Conventionen. I det i Udenrigsministeriets Arkiv opbevarede lyder Art. 1: *Sa Majesté Le Roi de Suède promit d'accepter la constitution rédigée par les deput s de la di te d'Eidsvold. Sa Majesté ne proposera d'autre (sic) changements, que ceux nécessaires à l'union des deux royaumes, et s'engage de n'en faire d'autres*

bandt sig til strax at nedlægge den udøvende Magt i det norske Statsraads Hænder. De skulde besørge de løbende Forretninger, indtil Storthinget kom sammen. Saasnart dette var aabnet, skulde han formelig nedlægge Kronen og forlade Landet.

§ 3. Det norske Statsraad overtog altsaa nu Rigets Styrelse og forebyggede med stor Klogskab og Bestemthed, at Carl Johan eller svenske Autoriteter kom til at indblande sig i denne[1]). Det overordentlige Storthing[2]) mødte den 7 October og blev paa grundlovmæssig Maade aabnet næste Dag. Det bestod af 79 Medlemmer, hvoraf kun 19 havde havt Sæde i Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Den 10 October frasagde Christian Frederik sig høitideligen den norske Throne.

§ 4. Tre Dage derefter indførtes i Storthinget de sex svenske Mænd, hvem Carl XIII havde udnævnt til sine Commissærer hos Storthinget[3]). De medbragte et Forslag til en

---

que de concert avec la diète. I det Exemplar, som de norske Underhandlere modtoge, lyder sidste Punktum: *Sa Majesté ne proposera d'autres changements que ceux necessaires à l'union des deux royaumes, et s'engage de n'en faire que de concert avec la diète.* Forskjellen er uden Betydning for Artikelens Forstaaelse, see Retstidenden 1881, Side 689—690, Rigsretstidende 1883—1884, II, 718 og Dokumentation i Rigsretssagen mod Statsminister Selmer, Defensorernes Udtog til Realitetsproceduren, 1ste Hefte, Side 34. Texterne til Vaabenstilstanden og Conventionen findes blandt Alins Bilag, Side 127—132.

¹) Aalls Erindringer, Side 524—525, Sørensen Kampen om Norge, II, Side 340—344, Bjørnstjernas og Wirséns Breve i Y. Nielsens Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—1816 og samme Forfatters Bidrag til Norges Historie 1814, II, 429—448.

²) Dette Storthings Forhandlinger ere trykte i tvende officielle Udgaver, den første Chra. 1815, den anden Chra. 1835, hvilken sidste citeres i det Følgende. Private Optegnelser haves af P. Motzfeldt, Dagbog ved det overordentlige Storthing 1814, udgivet af L. M. B. Aubert, Chra. 1883, og optrykt i Breve og Optegnelser af Peter Motzfeldt, udgivne af K. Motzfeldt, Kbhvn. 1888; F. Schmidts Dagbøger, Kbhvn. 1868, Side 199—307, Jørgen Aalls Dagbog i Y. Nielsens Bidrag til Norges Historie 1814, II, 371—405.

³) Bergmann Schinkels Minnen VIII, 221—233, Rydin, Unionen mellem Sverige och Norge, Cap. VII og VIII; Y. Nielsen, det

ny Grundlov for Norge, hvilket efter Paalæg fra Carl Johan var udarbeidet af en Commission, bestaaende af fire Medlemmer af det svenske Statsraad, tvende Statssecretærer og Hofcantsleren. Det var derpaa gjennemseet og rettet af Kronprinsen selv[1]). Ved Udarbeidelsen havde man for sig ikke blot den norske Grundlov, men ogsaa det nysomtalte Udkast til en paa Forening med Sverige bygget Constitution, der ved Christian Frederiks Brev af 13de Juli var oversendt den svenske Konge samt et af Carl Johae udarbeidet Udkast. Forslaget fulgte i den ydre Anordning og tildeels med Hensyn til Indhold Grundloven af 17 Mai. Hovedvanskeligheden var at træffe hensigtsmæssige Bestemmelser om Udøvelsen af den kongelige Myndighed i Norge, naar Kongen opholdt sig i Sverige. Christian Frederiks Udkast var i dette Stykke uantageligt. Carl Johans Udkast foreslog den nuværende meget tilfredsstillende Udvei, hvorefter en Afdeling af det norske Statsraad følger Kongen til Sverige, saaledes at han bliver sat istand til at føre Styrelsen derfra, medens han dog ogsaa har Adgang til at overdrage saameget af denne, han finder hensigtsmæssigt til Statsraadsafdelingen i Christiania. Men desuden foreslog Udkastet ikke faa, tildeels ganske vigtige Forandringer i Grundloven, som just ikke kunde siges at være nødvendige for Foreningen, men som hovedsageligt havde til Hensigt at tilveiebringe noget større Lighed med den svenske Regjeringsform. Ordentligt Storthing skulde kun samles hvert femte Aar. Hvis det ikke inden 3 Maaneder havde fattet Beslutning om nye Skattepaalæg, og det da af Kongen blev opløst, skulde de forrige Skattepaalæg vedblive at gjælde. Præsidenterne skulde vælges af Kongen. Sammenkaldtes overordentligt Storthing, skulde der vælges nye Repræsentanter. Den nuværende Grundlovs § 79 bibeholdtes, men med det Forbehold, at den Beslutning, der skulde blive Lov uden Kongens Sanction, ei maatte stride ligefrem mod Grundlovens Aand eller Udtryk. Rigsretten skulde or-

første overordentlige Storthing, Optegnelser og Aktstykker, Chr.a 1886.

[1]) De fuldstændigste Oplysninger om Tilblivelsen af dette Forslag findes hos Alin, Side 54—58 og 63—64 samt i de der paaberaabte Bilag.

ganiseres efter svensk Mønster, en Lov om gjensidig Borgerret for Normænd og Svensker istandbringes, Forbudet mod Meddelelse af arveligt Adelskab udgaa. Blev Interimsregjering fornøden, skulde den føres af det svenske Statsraads 9 og den norske Statsraadsafdelings 3 Medlemmer. Ved Valg af Konge eller Thronfølger skulde der nedsættes en Comitee bestaaende af svenske og norske Mænd, hvormange sagdes ikke, men man var villig til at gjøre Tallet lige. Om noget Unionsparliament var der ikke Tale [1]).

§ 5. Commissærerne havde til sin egen Veiledning faaet en Instruction [2]), hvori det udtaltes, at en fuldkommen Sammensmeltning af begge Folks Interesser og Kræfter under een Regjering vel forekom Kongen ønskeligst, fordi den vilde give dem begge den største Styrke og strax skjænke dem de Fordele, som maatte blive en Følge af Unionen. Men dette Maal stod nu ikke til at opnaa, og man maatte altsaa lade sig nøie med, hvad der var muligt. Det foreskreves derfor Commissærerne, at de først og fremst skulde have Hovedformaalet, Rigernes Forening, for Øie og saavidt muligt give efter med Hensyn til Maaden, hvorpaa den tilveiebragtes. Enten Storthinget vilde anerkjende den svenske Konge som Norges Konge eller overdrage ham Kronen ved Valg, skulde staa det frit for. Commissærerne kunde tillade det norske Statsraad at besørge de løbende Regjeringssager, dog helst saaledes, at Myndigheden dertil overdroges det af Kongen. Men de maatte ikke tillade, at Foreningen mellem Rigerne under een Konge og efter den svenske Successionsordning engang sattes i Spørgsmaal. De skulde fastholde Kongens ved Kielerfreden erhvervede Rettigheder som allerede i Gjerningen anerkjendte. Vilde Storthinget ikke indgaa herpaa, eller vilde det begynde at forhandle om Forandringerne i Grundloven, førend det anerkjendte Carl XIII som Norges

[1]) Storth. Forh. 1814 Side 61 ff.

[2]) Rydin Side 124 Note 2, Alin, Side 64—67 og Bilag No. 75. Hos Y. Nielsen, det første overordentlige Storthing Side 38—39, findes Platens Forestilling til Kronprinsen om en saadan Instruktion.

Konge, saa var dette et Tegn paa, at det ikke vilde give sit Minde til Foreningen, og Commissærerne skulde da afbryde Forhandlingerne.

§ 6. Storthinget viste strax, at det ikke agtede at gaa den her anviste Vei. Allerede før Commissærerne fik Tiltræde, havde det nedsat en Comitee for at undersøge Rigets Tilstand, og saalangt fra at anerkjende Carl XIII som Konge, overdrog det overensstemmende med Grundloven af 17 Mai §§ 42 og 48 den midlertidige Styrelse af Riget til Statsraadet i Forening med to af Storthinget tilforordnede Mænd. Det udsatte endog med at tage Beslutning angaaende Christian Frederiks Thronfrasigelse. Gjennem en Comitee indhentede det Erklæringer fra de kongelige Commissærer om Betydningen af enkelte Puncter i det fremlagte Udkast til en ny Grundlov og modtog Forsikring om, at dette ikke fastholdtes som uforanderligt.

§ 7. Hvad der satte Storthinget istand til at følge denne Fremgangsmaade, var, at der bestod en Vaabenstilstand, som ikke kunde opsiges før den 21 October. Inden denne Frist maatte imidlertid Storthinget træffe sin Afgjørelse af Hovedpunktet. Den Beretning om Rigets Tilstand, den nedsatte Comitee afgav [1]), indeholdt liden Opmuntring til at fornye Krigen, og den 20 October beslutted Storthinget, at det ved Christian Frederiks Thronfrasigelse var blevet berettiget til at tage hvilkensomhelst Bestemmelse, det fandt gavnligst for Riget, i Henseende til nyt Kongevalg, og mod 5 Stemmer, at Norge under visse Betingelser skulde forenes med Sverige under een Konge. Storthinget vilde dog ikke tage andet end en foreløbig Beslutning herom og forkastede et Forslag om strax at skride til Kongevalg [2]). Beslutningerne kundgjordes den 21 October i følgende Udtryk:

«Norge skal, som et selvstændigt Rige, forenes med «Sverige under een Konge, men under Overholdelse af dets

---

[1]) Storthings-Efterretningerne for 1814—1821 Side 182 ff. Den findes i Storthings-Forhandlingerne, Udgaven fra 1815, men ikke i Udgaven af 1835.

[2]) Stort. Efterretn. Side 145 ff.

«Grundlov, med de til Rigets Held og i Anledning af dets «Forening med Sverige nødvendige Forandringer. Disse For«andringer i den af Hs. Majestæt Kongen af Sverige ved «Conventionen paa Moss af den 14 August dette Aar er«kjendte Constitution skulle det hastigste muligt blive over«veiede og besluttede af Storthinget; og saasnart som dette «er skeet, vil Storthinget høitideligen udvælge og erkjende «Sveriges Konge, Hs. Majestæt Kong Carl XIII, som Nor«ges constitutionelle Konge».

Ordet erkjende fandtes ikke i det oprindelige Udkast til Beslutningen, men blev med beraad Hu indsat ved Siden af Ordet udvælge[1]). Heri kan man ikke søge nogen Indrømmelse af Carl XIII's Paastand om at have en af Storthingets Valg uafhængig Ret til Norges Throne[2]). Tilføielsen er at forklare paa en anden, mere nærliggende og med Storthingets stadig fastholdte Forkastelse af Kielertraktaten[3]) fuldt forenelig Maade. Storthingets Beslutning var jo blot en betinget Billigelse af Foreningen. Inden Storthinget fattede sin endelige Beslutning, vilde det fastsætte, hvilke Forandringer Grundloven skulde undergaa. Det forbeholdt sig Adgangen til at vælge Krig, hvis Kongen ikke vilde indgaa paa disse Forandringer. Carl XIII var altsaa endnu ikke bleven Norges Konge, og dettes Statsraad førte fremdeles Regjeringen. Men dersom Carl XIII antog de af Storthinget besluttede Forandringer, lovede Storthinget at vælge ham til Konge. Da Storthinget, naar han havde opfyldt den opstillede Betin gelse, var bundet ved sit Løfte, blev Valghandlingen intet

---

1) Schmidts Dagbøger, Side 226—227; Y. Nielsen, Det overordentlige Storthing 1814, Side 163, 180 og 203; Alin, Bilag No. 86.

2) Jvfr. en udateret Promemoria fra Platen, i Y. Nielsen, Det overordentlige Storthing 1814, Side 38, og Instructionen for Commissærerne, Alin Side 89 Note 1 samt Bilagene No. 63 Side 143—144 og No. 75, Side 212—213 og Forssell, Gustaf af Wetterstedt, Side 333.

3) En utvetydig Erklæring fra Carl Johans Side om, at Storthinget aldrig havde villet erkjende Kielerfreden, findes i den Kgl. Resolution om Lowzows Udviisning af 6 Juni 1816, som er trykt i Storth. Efterretn. 1814—1818, Side 397—398.

egentligt Valg, men kun en høitidelig Anerkjendelse fra Storthingets Side af, at Overenskomsten nu var endelig istandbragt. Det var derfor ganske rigtigt, at Storthinget tilføiede Ordet erkjende. Dette Ord vilde have været paa rette Plads i Beslutningen, selv om ingen Kielerfred havde været sluttet, og Norge havde taget Initiativet til at istandbringe Foreningen.

Hverken de kongelige Commissærer eller Carl Johan gjorde nogen Indvending mod Storthingets Beslutning. Tvertimod tilkjendegave hine Storthinget officielt sin Tilfredshed. De forstode, at Hovedøiemedet var sikret. Den svenske Hær begyndte at vende hjem.

§ 8. Ogsaa ved Afgjørelsen af det Spørgsmaal, hvilke Forandringer Grundloven skulde undergaa, fulgte Storthinget sin egen Vei [1]). Det tog ikke det af de kongelige Commissærer fremlagte Udkast under Behandling, men besluttede den 24 October som almindeligt Princip, at ingen andre Forandringer i Grundloven maatte tages under Overveielse og gjøres, end de, som vare nødvendige formedelst Sveriges og Norges Forening.

Disse Forandringer maatte nødvendigen blive af en dobbelt Art. Man maatte give en Deel nye Forskrifter, der vel foranledigedes ved Unionen, men kun angik Norges Styrelse. Da Foreningen imidlertid ikke skulde være en blot forbigaaende og tilfældig Forbindelse mellem Rigerne, men en varig Institution, kunde man ikke undgaa ved Siden af hine Forskrifter at opstille Bestemmelser, som skulde gjælde begge Riger og altsaa tillige binde Sverige. Storthinget havde her to Veie at gaa. Man kunde have istandbragt ikke blot en ny Grundlov, men ved Siden af samme en særskilt Foreningsact, optaget den første Art af Bestemmelser i hiin, og givet den anden Art Plads i Foreningsacten. Dette vilde have været den rette Fremgangsmaade. Forslag herom blev fremsat for Storthinget, men Ophavsmanden til denne Tanke anede mere, end han forstod, dens Berettigelse. Forslaget blev skudt

---

[1]) Jvfr. Betænkning fra det juridiske Facultet, Storth. For. 1881, S. No. 20, Side 61—64.

tilsidst taget tilbage. Storthinget valgte altsaa den modsatte Vei, at give alle de nye Bestemmelser Plads i selve Grundloven [1]). Herom forhandlede Storthinget ikke umiddelbart med de kongelige Commissærer, men middelbart gjennem en dertil valgt Comitee. Denne modtog ikke blot fra de kongelige Commissærer, men fra hvilketsomhelst af Storthingets egne Medlemmer Bemærkninger om, hvilke Forandringer der burde foretages i Grundloven [2]). Med Veiledning heraf fremsatte Storthingscomiteen Forslag til deslige Forandringer, og det var disse Forslag, der dannede Grundlaget for Debatterne i Storthinget. Dette gjennemgik da hver enkelt Paragraph i Grundloven af 17 Mai og afgjorde, hvorvidt den skulde beholdes eller forandres. Det vilde dog ikke have sine Beslutninger herom betragtede som endelige, men blot som Svar paa Commissærernes Forestillinger. Forhandlingerne gik i det hele let. Der var kun et Punkt, som voldte synderlig Vanskelighed, nemlig i de nye Indskrænkninger, Storthinget opstillede i Kongens Raadighed over Krigsmagten. Ved gjensidige Indrømmelser fandt man imidlertid en Udvei.

§ 9. Efterat fuld Overeensstemmelse med Hensyn til de enkelte Paragrapher var opnaaet mellem Storthinget og Commissærerne, erklærede disse den 4 November, at de, saafremt Carl XIII blev anerkjendt som Norges Konge, paa hans Vegne nu antoge Grundloven, saaledes som den af dette Storthing var omarbeidet. Samme Dag afholdtes Kongevalget, der eenstemmigen faldt paa ham [3]).

---

1) Storthingsforhandlingerne 1814, Side 347 ff., 397 ff., 434 og 640—646.

2) Af disse Bemærkninger lod Comiteen tvende af sine Medlemmer gjøre Uddrag. Hverken Bemærkningerne eller Uddragene ere trykte heelt, men Uddrag af dem ere meddeelte i nysnævnte Fakultetsbetænkning, Side 71—72, og i Dokumentationen til Rigsretssagen mod Statsminister Selmer, Chr.a 1883, Actors Tillægsudtog, Side 1—14. Om deres Benyttelse i det overordentlige Storthing see foruden Facultetsbetænkningen Rigsretstidenden 1883, II, 152, 154 og 708—709.

3) Storth. Forh. Side 589. Udtrykkene i Comiteens Protokol over dens Forhandlinger med Commissærerne ere lidt afvigende. Det heder der, at disse erklærede «Constitutionen saaledes, som den

Carl Johan blev ved en Deputation underrettet herom. Han indfandt sig den 10 November i Storthinget. I sin Tale ytrede han, at den dobbelte Ære var Carl XIII forbeholdt, at see tvende frie Folk, utvungne og eenstemmige, at tilbyde ham Kronen. Hos Svenskerne gjorde han ikke sin. Arveret gjældende. Hos Normændene foretrak han de Fordringer, som hentedes fra deres Kjærlighed, fremfor de Rettigheder, som høitidelige Forbund havde forhvervet ham. Disse Ytringer indeholdt en utvivlsom Erkjendelse af, at Kongehusets Stilling til Norge nu skulde være bygget, ikke paa Kielertractaten, men paa Valget.

Dernæst erklærede han, at Kongen antog Grundloven, saaledes som Storthinget derom var kommet overeens med Commissærerne, hvorhos han forbeholdt sig til de svenske Stænders Betænkning at fremsætte de Artikler, hvorved Forandringer eller Lempninger i den svenske Grundlov maatte foranlediges.

Endelig overleverede han i Henhold til Grl.s § 9 Kongens skriftlige Eed til Constitutionen.

Næste Dag overtog han Rigets Styrelse, idet han i norsk Statsraad fremlagde Fuldmagt fra Kongen dertil.

§ 10. Da Kongevalget fandt Sted den 4 November, var den nye Grundlov endnu ikke endelig vedtagen af Storthinget. Til at sætte denne i Stiil og Orden havde det den 3 November valgt en Comitee, der fremlagde sit Arbeide den 7 November. Storthinget bifaldt da, at Grundloven udfærdigedes i den Skikkelse, den derigjennem havde faaet, men at det redigerede Exemplar af Grundloven dog først skulde forelægges de kongelige Commissærer for at erfare, om de i den Anledning havde noget at erindre [1]). Efterat Conceptet var blevet Commissærerne forelagt og antaget af dem, blev Grundloven med saadan Titel, som den nu bærer, i to Exemplarer udfærdiget af Præsidenten og underskrevet af ham og Sekre-

———

«af Storthinget nu er besluttet og med dem confereret, at være «fra hans Majestæts Side antaget og vedkjendt», see Facultetsbetænkningen af 1881, Side 63.

[1]) Storth. Forhandl. 1814. 612. De paafølgende Begivenheder findes udførligen fremstillede i Facultetsbetænkningen, Side 65—70.

tæren, men ikke af de øvrige Repræsentanter. Det ene af disse Exemplarer blev af de kongelige Commissærer forsynet med den Paategning, som findes i enhver trykt Udgave, og som indeholder deres Antagelse. Den er dateret 4 November, uagtet den først er paaført Dokumentet den 11 November [1]). Samtidigt hermed tilkjendegave Commissærerne, at Grundloven efter deres Mening burde formelig antages af Kongen selv og udfærdiges i hans Navn. Med Anledning heraf besluttede Storthinget den 14 November, at Commissærernes Paategning ikke skulde trykkes, men at Redaktionscomiteen skulde forfatte Forslag til en Intimation til Grundloven og til en Act. hvorved Kongen sanctionerede den, hvilke Forslag skulde forelægges Storthinget, og naar de vare bifaldte af det, forelægges Commissærerne. Storthinget indgik altsaa paa, at Grundloven skulde sanctioneres af Kongen, men fastholdt, at Udfærdigelsen (Promulgationen) tilkom det selv. Redactionscomiteens Forslag til Intimation og Sanctionsact fremlagdes den 16 November i Storthinget, som besluttede, at det intet havde imod, at den sidstnævnte Act af Kongen blev udfærdiget anderledes med Hensyn til Formen, naar den ikkun blev afgiven, saa at Grundloven kunde blive trykt. Under Comiteens fornyede Underhandlinger med Commissærerne erklærede disse, at de intet havde mod den foreslaaede Storthingets Intimation, men at de derimod med Hensyn til den Act, som Kongen skulde underskrive, aldeles ikke kunde være enige med Storthinget, saasom de troede, at det tilkom Kongen at publicere (ↄ: promulgere) Grundloven. Et af Commissærerne fremlagt Forslag til den Act, hvorved Publicationen fra Kongens Side skulde skee, oplæstes i Storthinget den 19 November, men dette fattede ved denne Leilighed den Beslutning, «at Grundloven, som ikke, efter sin Natur, kan henhøre blandt «de Love, der udfordre Kongens Sanction for at blive til Lov, «bør publiceres i Repræsentanternes og ikke i Kongens Navn; «hvorimod det, i Henhold til den forhen om denne Sag tagne «Beslutning, overlades til Kongen, om han vil forsyne samme

[1]) Jvfr. Skrivelse fra Rigsarkivar Birkeland i Storth. Forh. 1885, V. Dok. No. 8, Bilag 1, Side 9.

«med nogen anden Paategning end den, hans Commissærer «have gjort paa samme». Som Følge heraf overdroges det Comiteen nærmere at conferere med Commissærerne [1]). Ifølge en Indberetning fra disse til Kongen af 21 November traf de den Aftale med Redaktionscomiteen, at Grundloven skulde trykkes med den af Storthinget besluttede Indledning, hvorefter Titelbladet og en anden særskilt Indledning i Kongens Navn kunde paa samme Viis, som i den svenske Grundlov, anbringes [2]). I Overeensstemmelse hermed har Redactionscomiteens Formand i en til Constitutionscomiteen 1833 afgiven Erklæring oplyst, at, «da Storthinget ikke vilde gaa ind paa, «at Grundloven af 4 November 1814 skulde udgives i Kon«gens Navn saaledes som den svenske Grundlov af 1810, hvil«ket de svenske Commissærer forlangte, saa blev man enig «om, at der kunde udfærdiges en kongelig Kundgjørelse (Paa«tegning), der ledsagede Grundloven. Dette foranledigede «Kundgjørelsen af 10 November 1814, hvilken er parapheret af Krigsraad Fischer som daværende constitueret Statssecre«tær». Dette var altsaa et Slags Overeenskomst om, at man skulde løse Tvisten derved, at enhver af Parterne føiede sin Intimation til Grundloven. Denne Overeenskomst kan først være truffen efter den 16 November, og den sidste Ytring i den nysanførte Erklæring fra Redactionscomiteens Formand i Forbindelse med den Omstændighed, at Kundgjørelsen af 10 November ikke findes i nogen norsk Statsraadsprotokol, har fremkaldt den Tanke, at Kundgjørelsen er istandbragt senere. Nu er det imidlertid oplyst, at Kundgjørelsen er indført i Statsraadets Copibog under 10 November og saaledes muligens bærer sin Datum med Rette [3]). Men den blev, saavidt vides, ikke strax hverken trykt eller paa anden Maade offentliggjort, og den var formodentlig Storthinget ubekjendt. Da dette den 24 November, to Dage før dets Opløsning fandt Sted, endnu ikke havde erholdt nogen Bestemmelse om Kongens

---

[1]) Storth. Forh. 1814 Side 772—773.

[2]) Y. Nielsen, Det overordentlige Storthing 1814, Side 230, jvfr. Bergmann Schinckels Minnen, VIII, 231, Note 2.

[3]) Storth. Forh. 1885, V, Dok. No. 8, Bilag 2.

Paategning paa Grundloven, blev det besluttet, at den af Commissærerne gjorte Paategning skulde i Oversættelse trykkes sammen med Grundloven, hvilket Redactionscomiteen skulde besørge [1]).

§ 11. Den af Storthinget paabudne Publication af Grundloven fandt Sted derved, at Redactionscomiteen lod denne trykke [2]). Den saaledes istandbragte Udgave indeholder Titel, Intimation, selve Grundloven og de kongelige Commissærers Paategning. Det er ogsaa sagt, at den indeholder den kongelige Kundgjørelse af 10 November [3]). Saaledes forholder det sig dog ikke. Denne Kundgjørelse er trykt særskilt omtrent samtidigt og i samme Bogtrykkeri, paa lignende Papir og med lignende Typer. Den findes derfor undertiden indbunden sammen med den nævnte officielle Udgave af Grundloven. Men den er ikke indbefattet i dennes Paginering og forekommer derfor indsat saavel foran som efter Grundloven.

Regjeringen lod ikke Grundloven trykke, hvorimod den forsaavidt befattede sig med den af Redactionscomiteen besørgede Udgave, at den overdrog Bogtrykker Lehmann Forlagsretten til samme. Ikke heller synes der at være truffet nogen Foranstaltning til at lade Grundloven thinglyse. I Christiania er, saavidt Protokollerne udvise, hverken den eller Grundloven af 17 Mai lyst til Thinge.

§ 12. Af Grundloven af 4 November gives tre Exemplarer, der kunne betragtes som originale, nemlig:

a) det af Redactionscomiteen underskrevne og af Storthinget antagne Concept, dateret den 7 November,

b) det efter ovennævnte Concept reenskrevne, af Storthingets Præsident undertegnede og af Storthingets Secretær parapherede Exemplar, som er forsynet med de kongelige

---

[1]) Storth. Forh. 1814 Side 829. Om Paategningens Text, see Birkeland i Storth. Forh. 1885, V, Dok. No. 8, Bilag Side 6.

[2]) I Qvart, hos Lehmann, Christiania 1814, see Storth. Forhandl. 1833, VI, 678.

[3]) Storth. Forhandl. 1833, VI, 666.

Commissærers Paategning om, at de have antaget Grundloven, saaledes som den der staar,

c) et Exemplar, der blev underskrevet af samtlige det overordentlige Storthings Medlemmer og efter dettes Opløsning overbragt Kongen ved en af Storthinget valgt Deputation.

Imellem disse Exemplarer er der nogen Forskjel. Den væsentligste er, at sidste Punctum i § 99, angaaende Militærmagtens Anvendelse mod Statens Medlemmer, er udeglemt i det første af disse Exemplarer. I det andet Exemplar er denne Bestemmelse med de kongelige Commissærers Samtykke tilsat i Randen [1]). De øvrige Forskjelligheder i Texten ere uden Betydning.

Paa Storthinget i 1830 anstillede Constitutionscomiteen en udførlig Undersøgelse om, hvilke af disse Exemplarer der maatte betragtes som det normale. Denne Egenskab tilkjendtes det tredie af de ovenfor nævnte. Dog antoges Titelen at burde bestemmes efter det første. I det sidste Punct var dog Regjeringen uenig [2]). De af det juridiske Facultet 1830 og 1838 besørgede Udgaver ere, baade hvad Text og Titel angaar, Gjengivelser af det tredie Exemplar. Dette bør vistnok i sin Heelhed, baade hvad Titel og Text angaar, ansees som det endeligt besluttede [3]).

Capitel 4.

Den omarbeidede Grundlovs retlige Natur.

§ 1. Grundloven af 17 Mai foreskrev, at Forslag til Forandringer i samme skulde fremsættes paa et ordentligt Storthing, kundgjøres ved Trykken og først kunne antages

---

1) Jvfr. Schmidts Dagbog Side 304—305 og den ovenomtalte Facultetsbetænkning Side 65.

2) Storth. Forhandl. for 1830, VII, 350 ff., 1833 VI, 656 og VII, 22, 1836, V, 174—207 og 1842, IX, 678; Departements-Tid. 1842, Side 100—105.

3) Storth. Forh. 1885, V. Dok. No. 8, Bilag 1, jvfr. VI a Side 536—537.

paa næste ordentlige Storthing. Paa saadan Maade fandt den i forrige Capitel omhandlede Revision af Grundloven ikke Sted. Den foretoges af et overordentligt Storthing efter Forslag, som først saa Dagens Lys i samme Storthings egen Midte. Adskillige af de vedtagne Forandringer besluttedes med simpel Stemmeflerhed.

Desuagtet kan der fornuftigvis ikke opkastes Tvivl om Gyldigheden af denne Grundlovsrevision. Den ældre Forfatning lod sig ikke opretholde. Kongen havde ved en Handling, som i Forhold til det norske Folk var frivillig, frasagt sig Thronen. Det nyttede øiensynligen ikke at tilbyde denne til nogen anden end den svenske Konge. Folket maatte under disse Omstændigheder have Ret til at træffe de til Grundlæggelsen af en varig Statsforfatning fornødne Foranstaltninger og var ved en folkeretlig forbindende Overenskomst, nemlig Moss-Conventionen, forpligtet til at forsøge derpaa. I dette Øiemed var det, de Stemmeberettigede opfordredes til at vælge Repræsentanter til det overordentlige Storthing. Dette havde lignende Magtfuldkommenhed som Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Det var en ny constituerende Forsamling [1]).

§ 2. Den af dette Storthing vedtagne Grundlov forkynder sig i den af Storthinget besluttede Titel ikke som ny, men kun som en Omarbeidelse af Grundloven af 17 Mai. Berettigelsen hertil viser sig ved en Sammenligning mellem begge. Af de 110 Paragrapher, Grundloven af 17 Mai indeholdt, ere de 59 bevarede uden Forandring, 45 optagne i mere

---

[1]) Under Rigsretsproceduren 1883 søgte Actor at godtgjøre, at det overordentlige Storthing i 1814 ikke foretog andre Forandringer i Grundloven af 17 Mai, end saadanne, hvortil det kunde tro sig bemyndiget til ved sidstnævnte Grl.s § 14, som sagde: «Kongen «maa ikke modtage nogen anden Krone eller Regjering uden Stor«thingets Samtykke, hvortil to Trediedele af Stemmerne udfordres», samt § 48, som gav Storthinget Ret til at vælge ny Kongeæt, naar Thronen var ledig. Paastanden er uholdbar, see Rigsretstidenden II, 127—135 og 687—691, samt III, 84—85 og 606—612.

eller mindre forandret Skikkelse, 6 aldeles udeladte, medens 9 nye Paragrapher ere tilkomne.

Storthinget havde vistnok gjennem formelig Beslutning sat sig den Regel ikke at foretage andre Forandringer end saadanne, der vare nødvendige paa Grund af Foreningen med Sverige. Men denne Regel var kun vedtagen som almindeligt Princip. Storthinget havde altsaa forbeholdt sig Adgang til at gjøre Undtagelser. Dette kunde heller ikke siges at ligge uden for dets Kald. Conventionen til Moss, i Henhold til hvilket Storthinget var valgt, forpligtede vel Kongen til ikke at foreslaa andre Grundlovsforandringer end dem, Foreningen gjorde nødvendige, men indskrænkede ikke Storthingets Beføielse til kun at beslutte saadanne. Ved den Omarbeidelse, Grundloven i Anledning af Foreningen undergik, maatte hver enkelt af dens Bestemmelser granskes. Det var da en selvforstaaelig Sag, at man let kunde blive opmærksom paa Ønskeligheden af Rettelser, der ikke stode i Forbindelse med Gjennemgaaelsens nærmeste Øiemed, og det vilde have været unaturligt, om en saa høitbetroet Forsamling skulde have manglet Competencen til at foretage deslige Udbedringer. Hvorvidt en Forandring skulde ansees fornøden for Unionens Skyld, kunde ingen anden end Kongen og Storthinget bedømme. Den reviderede Grundlov maatte blive en Heelhed og samtlige dens Bestemmelser lige forbindende.

§ 3. Der foretoges saaledes tre Slags Forandringer i Grundloven af 17 Mai, nemlig:

a) Indførelsen af Bestemmelser, som paa engang ere foranledigede ved Unionen, og som maa være tænkte at skulle blive bindende for begge Riger.

Hertil høre de i §§ 1, 6, 7, 8, 43, 47 og 48 optagne Bestemmelser om selve Foreningen, Fællesskab i Thronfølge, Konge og Thronfølgervalg samt om den umyndige Konges Opdragelse, §§ 39, 40, 41, 42, 44 og 46 om den fælles Interimsregjering.

I Forbindelse hermed staaer Udeladelsen af visse i Grundloven af 17 Mai forekommende Bud, der vilde have været til Hinder for Unionen eller ikke passede med denne, saasom Bestemmelsen i § 14, at Kongen altid skulde have be-

kjendt sig til den evangelisk lutherske Religion, i § 3 om Kongens Titel, §§ 6, 40—44, 46—48 med flere Paragrapher i Grl. af 17 Mai.

Til samme Classe høre ogsaa de Bestemmelser, som angive, hvilke øvrige Anliggender der skulle være fælles for begge Riger, og hvorledes disse samt Gjenstande, der iøvrigt angaa begge, skulle behandles. See Grl. af 4 November §§ 26, 38 og 111 (om Orlogsflaget).

b) Bestemmelser, som vistnok ere foranledigede ved Foreningen, men alene angaa Norges, ikke tillige Sveriges Retsforhold og Styrelse.

Hertil høre § 11 om Kongens Forpligtelse til at opholde sig nogen Tid hvert Aar i Norge, § 45, Reglerne om Delingen af det norske Statsraad, Oprettelsen af Vicekonge-, Statholder- og Statsministerposterne samt de øvrige Forandringer i Statsraadets Organisation, see Grl. af 4 Novbr. §§ 12—15, 27—29, 31 og 32, sammenholdte med Grl. af 17 Mai §§ 28—31, 34 og 35.

Ligeledes de Bestemmelser, som paa Grund af den indgangne Forening indsattes for at betrygge Norges Selvstændighed, saasom at Kongen skulde høre sit norske Statsraad om Besættelsen af norske Embeder, de i § 25 opstillede nye Indskrænkninger i Kongens Raadighed over Krigsmagten, §§ 33 og 81 om Benyttelsen af det norske Sprog, §§ 18, 93, 110 og 111 om Norges Statskasse, Nationalgjæld, Bank, Pengevæsen og Coffardiflag.

c) Forandringer som ikke stode i nogensomhelst indre Sammenhæng med Foreningen. Exempler paa saadanne ere, at den i § 17 nu forekommende Parenthes blev indskudt, at Ordene »opholde sig der« bleve tilføiede i § 50, at det i § 109 blev tilføiet, at første ordentlige Storthing havde at afgjøre, hvorvidt Værnepligten skulde ophøre ved 25 Aars Alderen. De øvrige til denne Classe hørende Forandringer [1]) ere ikke af større Betydning.

---

[1]) Flere Forandringer ere nævnte af Defensor i Rigsretten 1883, II, Side 691—94. Det er af Høj er (Norges Storthing, Side 152) og Actor for Rigsretten paastaaet, at ogsaa disse Forandringer ere

§ 4. Man har spurgt, hvorvidt vor nuværende Grundlov er bleven til ved en Overenskomst mellem Konge og Folk [1]).

Forsaavidt Grundloven af 17 Mai angik, kunde intet saadant Spørgsmaal reises. Den blev given heelt og holdent af Rigsforsamlingen, hvem Folket i Kraft af sin Souverænitet havde bemyndiget dertil. Nogen Stadfæstelse paa Grundloven blev ei afæsket Christian Frederik, ei heller af ham meddeelt. Han paastod nemlig ikke at have anden Hjemmel til Thronen, end at Rigsforsamlingen overensstemmende med Grundloven havde kaaret ham til Konge.

Anderledes forholdt det sig med Carl XIII. Han forlangte sig oprindelig anerkjendt som Konge i Kraft af Kielertractaten. Han opgav vel denne sin formentlige Ret, men alene paa den Betingelse, at han skulde vælges til Konge og Grundloven forandres saaledes, at en Forening med Sverige blev mulig. I sin Beslutning af 20 October udtalte vistnok Storthinget sig, som om det udelukkende havde at bestemme, hvilke Forandringer Grundloven i den Anledning skulde undergaa. Men paa dette Standpunkt holdt Storthinget sig ikke. Nogen bestemt Opgivelse af samme indeholdes vistnok ikke deri, at Storthinget pleiede Forhandlinger med de kongelige Commissærer, om hvilke Forandringer der skulde skee i Grundloven, og strengt taget ikke engang deri, at det efter Commissærernes Forestilling omgjorde sin Beslutning angaaende et saa vigtigt Punkt som Grundlovens § 25. Afgjørende er det derimod, at Storthinget først skred til Kongevalg, efter at Commissærerne paa Kongens Vegne havde antaget Grundloven, og at Storthinget, saalangt fra at protestere imod, at Commissærerne saaledes tillagde sin Herre Egenskab af Medcontrahent, selv erkjendte

---

foranledigede ved Foreningen eller t. Ex. kun ere Redactionsforandringer, altsaa kun tydeliggjorde Meningen i Grl. af 17 Mai. At denne Paastand er uholdbar, er udførlig paavist af Defensor paa det anførte Sted.

[1]) Stang, systematisk Fremstilling af Norges constitutionelle Ret, Side 31 og Tillægget Side 654. jvfr. F. G. Lerche, Kongeriget Norges offentlige Ret, 1830, Side 53.

ham som saadan. Dette skeede ved Storthingets Beslutning om, at Redactionscomiteens Concept skulde forelægges Commissærerne for at høre, om de havde noget ved samme at erindre. Ligesaa afgjørende er det, at Kongen den 10 November i Storthinget høitidelig antog Grundloven, og at dette skeede overensstemmende med Storthingets egen Forudsætning og Villie. Det havde nemlig ved Beslutning af 8 November bestemt, at Repræsentanten fra Frederikshalds By, der havde aflagt Troskabseed til den svenske Konge, ikke skulde have Sæde i Storthinget, førend Kongen høitidelig havde antaget Grundloven, og først den 11 November tillod det samme Repræsentant at indtage sin Plads [1]).

At Kongen antog denne Grundlov, var en nødvendig Betingelse ikke blot for, at han kunde tiltræde Regjeringen, men ogsaa for, at Grundloven overhovedet skulde komme istand. Dette fled af, at dens § 1 foreskrev, at Norge skulde være forenet med Sverige under een Konge, § 17 at en Afdeling af det norske Statsraad skulde opholde sig hos Kongen under hans Ophold i Sverige, § 26, at Krig alene kunde besluttes i sammensat norsk svensk Statsraad o. s. v. Foreningen med Sverige under een Konge var saaledes en nødvendig Bestanddeel af denne Grundlov. Hvis Carl XIII havde negtet at antage den, kunde den ikke engang have faaet Gyldighed for Norge eller dets Storthing [2]).

I Kundgjørelsen af 10 November, betegnede Kongen sin Antagelse af Grundloven som en »Bekræftelse« af denne. Handlingen kan imidlertid ikke have været nogen Sanction i den Forstand, hvori Grundloven bruger dette Ord. Den var ikke og kunde ikke være Udøvelse af en Kongen ved Grundloven hjemlet Magt, eftersom denne først ved Handlingen vandt sit retlige Grundlag. Dette viste sig ogsaa i Handlingens Form. For at blive gyldig maa en Sanction efter Grl.s § 28

[1]) Storth. Forh. 1814, Side 624 og 631.

[2]) Fakultetsbetænkningen af 1881, Side 26 og 66, Rigsretstidenden 1883, II, 717—726, jvfr. Actors Svar III, 101—102, og Defensors Replik II, 613. K. Maurer, der Verfassungskampf in Norwegen, i Kritische Vierteljahrschrift N. F. VI, uddragsviis oversat i Norsk Retstidende 1883, see navnlig Side 32—36.

ske i Statsraad, medens Grundlovens Antagelse foregik foreløbig ved Commissærernes Paategning, endelig ved Kronprinsens paa Kongens Vegne afgivne Erklæring i Storthinget. Antagelsen var saaledes en personlig Handling af den vordende norske Konge, hvorved han endelig opgav sit til Kielertractaten støttede Krav paa den norske Trone [1]), modtog denne ved Storthingets Beslutning og antog Grundloven.

Storthingets senere Beslutning, at Grundloven efter sin Natur ikke hører til de Love, som tiltrænge Sanction af Kongen for at blive gyldige, er saaledes ganske rigtig, men staaer heller ikke i Strid med den Kjendsgjerning, at den af Storthinget var forelagt Kongen til Antagelse og kun var bleven til ved en Overenskomst med ham som vordende norsk Konge.

Negter man, at den Stadfæstelse, Carl XIII foreløbigen gjennem sine Commissærer og endeligen gjennem Kronprindsen gav den norske Grundlov, var Samtykke til en Overenskomst mellem det overordentlige Storthing og ham i Egenskab af Norges vordende Konge, saa kan der saameget snarere blive Spørgsmaal om at underskyde Kjendsgjerningen en anden Forklaring, nemlig at det var i Egenskab af Sveriges Konge og paa dette Riges Vegne, Kongen her antog Grundloven.

§ 5. Grundloven indeholder ikke alene Bestemmelser, som angaa begge Riger, men er overhovedet saameget beregnet paa en Forening med Sverige, at den, hvis Foreningen nogensinde opløstes, aabenbart maatte undergaa ikke ubetydelige Forandringer. Denne Omstændighed i Forbindelse med den Maade, hvorpaa Grundloven istandbragtes, har givet Anledning til den Tanke, at den i alt Fald for nogen Deel er en Overenskomst med Sverige, forbindende for begge Riger, saaledes at visse af dens Bestemmelser alene kunne forandres med begges Samtykke.

Denne Forestilling er fra først af kommen frem i Norge, ihvorvel uden nærmere Drøftelse, kun som en leilighedsvis udtalt Forudsætning og uden klar Bevidsthed om dens Bærevidde. Constitutionscomiteen ytrede paa Storthinget i 1818, at Statholderembedet var bestemt ved den med Sverige stiftede

[1]) Storth. Forh. 1814, Side 628.

Foreningsact [1]). Constitutionscomiteen i 1830, som blandt sine Medlemmer tællede Grev Wedel, Capt. Foss og I. A. Hjelm, erklærede i en Indstilling om Grundlovens Trykning, at det Exemplar, der var forsynet med de svenske Commissærers Paategning, var et Unionsdocument, der i saa Henseende ikke (eensidigt) kunde betages noget af sin Gyldighed [2]). Ligeledes siges i den af en fælles norsk-svensk Comitee under 4 November 1844 afgivne Betænkning om en Revision af Foreningsvilkaarene, at den norske Grundlovs Historie og Indhold vise, at den med Hensyn til de Grundsætninger og Bestemmelser, der vedkomme Foreningen med Sverige, nødvendigen maa betragtes og gjælde som det første oprindelige Unionsdocument mellem Rigerne [3]). Protocolcomiteen paa Storthinget i 1878, ja endog Actor for Rigsretten i 1884 var langt inde paa den samme Tankegang [4]).

Det er da let forklarligt, at en saadan Opfatning, førend Spørgsmaalet blev nøiagtigen drøftet, kunde blive almindelig i Sverige. Den gjorde sig gjældende ikke alene hos svenske Forfattere [5]), men ogsaa hos den svenske Rigsdag. Heraf udspandt der sig en Tvist, som er den alvorligste, der har fundet Sted mellem Rigerne, siden Foreningen stiftedes.

Denne Tvist opkom paa følgende Maade. Grundloven indeholdt i § 14 den Bestemmelse, at Kongen til Statholder kunde udnævne enten en Normand eller en Svensk. Denne Bestemmelse havde altid været ilde anseet i Norge, og i en Række af Aar var der fremsat forskjellige Forslag til Forandringer i Grundloven, hvorved Statholderembedet skulde ophæves. Et af disse Forslag blev bifaldt af Storthinget i 1859, som gik ud fra, at Norges Statsmagter vare competente til, Sverige uadspurgt, at fatte en saadan Beslutning, eftersom alle Bestemmelser om Statholderposten fandtes udelukkende i den norske Grundlov, ingen i Rigsacten. Paa den svenske

---

1) Storth. Forh. 1818 VI. 177.

2) Storth. Forh. 1830 VII. 883, jvfr. 884, 887 og 888.

3) Storth. Forh. 1861 I. S. Nr. 3, andet Hefte, Side XXIII.

4) Rigsretstidenden 1884, II. 139, jvfr. 723—724 og III. 101.

5) Naumann, Sveriges Statsforfatningsret, første Udgave, II. 148.

Rigsdag blev det imidlertid foreslaaet, at den hos Kongen skulde andrage om, at han, forinden Storthingets Beslutning sanctioneredes, vilde lade Rigsdagen erholde Anledning til at afgive sin Betænkning desangaaende. Allmänna Besvärsutskottet, til hvilket Forslaget blev henvist, ansaa vel Rigsdagen uberettiget til at deeltage i Forandringer af norske Grundlovsbestemmelser, medmindre disse vare optagne i selve Rigsacten, hvilket ei var Tilfældet med Grundlovens Forskrifter om Statholderposten. Utskottet fraraadede derfor at bifalde Forslaget, men det erklærede samtidigt, at Spørgsmaalet om Forandring af disse Bestemmelser, paa Grund af deres Tilblivelsesmaade og Indhold, var unionelt og derfor maatte afgjøres af Kongen ikke i udelukkende norsk, men i sammensat Statsraad. Og Utskottet foreslog desuden at anmode Kongen om ikke at afgjøre Spørgsmaalet om Statholderpostens Ophævelse uden i Forbindelse med en Revision af Foreningsvilkaarene. Dette Forslag antoges af Rigsdagen. Kongen negtede virkelig ogsaa Storthingets Beslutning Sanction. Dette skeede vistnok i udelukkende norsk Statsraad; men derhos udtalte han strax efter i svensk Statsraad, at Sanctionen var negtet i Betragtning af Rigsdagens Beslutning og det svenske Statsraads privat ytrede eenstemmige Mening [1]).

I denne Anledning indgik Storthinget den 23 April 1860 med en Adresse til Kongen, hvori det imødegik den Paastand, at de norske Statsmagter ikke skulde have Ret til, Sverige uadspurgt, at foretage en saadan Forandring i Grundloven. Storthinget nedlagde bestemt Protest mod, at Sagen skulde behandles som et Sverige vedkommende Anliggende [2]).

Den Opfatning af Spørgsmaalet, som i 1860 vandt Over-

---

[1]) Bihang til Rikständens Protokoll vid Riksdagen 1859—1860, ottende Samling Nr. 37 og tiende Samling, første Afdeling, Nr. 49 samt Debatterne i Rikständens Protokoll, navnlig paa Ridderhuset, 4 Hefte, Side 176—274. Endvidere Storth. Forh. 1859—60 VI, Dokumenterne Nr. 51 og 56. Den svenske Rigsdags Skrivelse af 2 April 1860 findes i Oversættelse i Storth. Forh. 1863 I. S. Nr. 3, første Hefte, Side 1—3.

[2]) Storth. Forh. 1860 VII. 531 og IX, 74, jvfr. Vidar, 1833, II, 38.

haand i Rigsdagen, var stødt paa stærk Modstand saavel inden Rigsdagen som inden den svenske Presse. Den blev senere udførligen imødegaaet i et svensk Skrift[1]), hvis Udredning af Spørgsmaalet i alt væsentligt staaer urokket. Senere hvilede Spørgsmaalet længe. Nu, efterat den norske Rigsret i 1884 har antaget, at den norske Grundlov kan forandres uden Samtykke af Kongen i hans Egenskab af Norges Konge, er Spørgsmaalet gjenoptaget til Behandling af tvende svenske Forfattere.

Den første af disse[2]) kommer til det Resultat, at den norske Grundlov ikke er nogen Overenskomst mellem Rigerne, men at den indeholder et Forslag til en Unionsact, udarbeidet af den svenske Regjering og antaget af Storthinget for Norges Vedkommende. Han finder det derfor beføiet, at det fra norsk Side er kaldt et Unionsdokument.

Den anden Forfatter[3]) forsvarer derimod den af Rigsdagen i 1860 hævdede Anskuelse og vil endog strække dens praktiske Følgesætninger langt videre, end Rigsdagen gjorde.

Grundlaget for denne Anskuelse er følgende: Den norske Grundlov er vitterlig en ved Conventionen til Moss foranlediget Omarbeidelse af Grundloven af 17 Mai, foretagen i den Hensigt at tilveiebringe en Forening mellem begge Riger. Omarbeidelsen skeede efter Overlægninger med svenske Commissærer, dertil udnævnte af den svenske Konge. Ingen kan benegte, at der den 4 November 1814 stiftedes en Forening mellem Rigerne. Men det maa da ogsaa indrømmes, at den norske Grundlov ikke blot er en Forfatningslov for Norge, men tillige en Unionspagt. En modsat Paastand vilde lede til den Urimelighed, at der virkelig gaves en Union, men ingen Overenskomst, hvorved den var stiftet. Unionel Gyldighed, altsaa forbindende Kraft ikke blot for Norge, men ogsaa for Sverige, kunde Grundloven ikke erholde uden Sam-

---

1) Rydin, Föreningen mellan Sverige och Norge, Cap. VIII, navnlig Side 199—215.

2) Højer, Statsförbundet mellan Sverige och Norge, Side 24—30.

3) Alin, den svensk-norske Unionen, navnlig Afsnit VII.

tykke af svenske Statsmagter. Samtykket maatte meddeles først og fremst af den svenske Konge. Dette var imidlertid ikke nok for alle Bestemmelsers Vedkommende. Forsaavidt Grundloven indeholdt nogen Regel, der krævede Forandring eller Lempning i den svenske Regjeringsform, maatte tillige de svenske Stænders Bifald indhentes. Paa denne Maade, siges det, er man ogsaa gaaet tilværks. De svenske Commissærer antoge Grundloven paa den svenske Konges Vegne. Til at samtykke paa Sveriges Stænders Vegne havde de ingen Fuldmagt. Derfor have Commissærerne i sin den 4 November daterede Paategning reserveret disses Ret. Den norske Grundlov er altsaa en dobbelt Overenskomst, for det første mellem Norges Folk og Norges Konge, dernæst, forsaavidt dens Bestemmelse vedkomme Sverige, imellem Norges Folk og Sveriges Konge.

Forudsætningen i den hele Bevisførelse er, at Carl XIII i de Handlinger, ved hvilke han enten personlig, eller gjennem Carl Johan, eller gjennem Commissærerne bevægede Norge til at indgaa paa Foreningen og omarbeide Grundloven, samt hvorved han omsider antog denne, optraadte paa Sveriges Vegne og udøvede svensk Regjeringsmyndighed.

I saa Fald maatte den svenske Grundlovs Bud om Formerne for Udøvelsen af denne Myndighed været iagttagne. Hvorvidt dette er skeet, har flere Gange været undersøgt af svenske Forfattere. Vi skulle i muligste Korthed gjengive Resultatet af disse Undersøgelser. Medens den Kundgjørelse, Carl XIII den 8 Februar udfærdigede om, at han havde antaget Titelen Konge af Sverige og Norge, var contrasigneret af et svensk Statsraadsmedlem, var den før omtalte Proclamation, som samme Dag udfærdigedes til Normændene, og i hvilken han tilsagde dem en fri Forfatning, ikke contrasigneret af nogen [1]. Dette synes at have vakt Misnøie iblandt det svenske Statsraads Medlemmer [2]. Den før omtalte Udnævnelse af en Generalguvernør for Norge og Instructionen for den contrasigneredes af et svensk Statsraadsmedlem. Disse

[1]) Rydin, Side 50 og Bilag III og IV.

[2]) Alin I, Side 35.

Foranstaltninger bleve trufne den 13 Februar, altsaa før det endnu bestemt havde vist sig, at Norge negtede Anerkjendelse af Kielertractaten. Carl Johans Udnævnelse til Høistbefalende for den norske Krigsmagt, hvilken Udnævnelse ogsaa er contrasigneret af et svensk Statsraadsmedlem, fandt Sted den 20 Februar og bekræftedes i svensk Statsraad den 1 Marts. Efterat Kongen havde faaet fuld Vished om, at Norge vilde modsætte sig Foreningen, og denne saaledes alene kunde fremtvinges ved Hjælp af svenske Vaaben og Penge, forstaaer det sig selv, at han maatte handle under Medvirkning af det svenske Statsraad. Det var inden dette, Carl Johan efter sin Tilbagekomst fra Fastlandet raadslog med Kongen om, hvad der i saadant Øiemed skulde foretages mod Norge. Kongens under 10 Juli udfærdigede nye Proclamation til Nordmændene er contrasigneret af den constituerede svenske Hofcanstler og sandsynligvis besluttet i svensk Statsraad [1]).

Eftersom Udsigterne til en fredelig Forening mellem Rigerne voxte, blev den formelle Behandlingsmaade af Sagen forandret. Det er fra svensk Side [2]) paastaaet, at Conventionen til Moss er ratificeret af Kongen den 30 August i svensk Statsraad; men noget Bevis herfor er ikke ført [3]), det er ogsaa lidet sandsynligt, at en saadan Ratification har fundet Sted, thi faa Dage derefter (5 September) ankede et Medlem af det svenske Statsraad over, at Forholdet til Norge behandledes, som om det alene angik Kongen, ikke Sverige [4]). Carl Johan lovede, at Sagen nu skulde behandles i svensk Statsraad. I Henhold hertil reiste Carl Johan til Stockholm og udarbeidede her i Forening med de der tilstedeværende Medlemmer af det svenske Statsraad et Forslag til en ny Grundlov for Norge. Over disse Forhandlinger optoges der den 16 September en Protocol. Hvorvidt disse Forhandlinger kun vare confidentielle Overveielser med erfarne svenske Stats-

---

1) Alin I, 36—43.

2) Senest af Alin I, Side 47—49.

3) Rydin, Föreningen, 106—107.

4) Alin I, 48—49.

mænd eller officielle Statraadsmøder, er omtvistet[1]), men ligegyldigt. Thi ved en den samme Dag udfærdiget Skrivelse til Kongen udtalte hine svenske Statsraadsmedlemmer, at de paa Grund af Afstanden, hverken med Hensyn til Vilkaarene for Foreningen eller Valget af de for Øiemedet tjenligste Midler, kunde afgive noget fuldstændigt Forslag, at derfor, naar det overlodes vedkommende efter indtræffende Omstændigheder at føie de Foranstaltninger, Tilfældet maatte fordre, saa kunde man være vis paa, at disse Ærinders Ledning, stillet uden indskrænkende Forskrifter under hans Kgl. Høihed Kronprindsens Tilsyn, skulde efter de af ham Commissærerne givende Anviisninger, erholde den Retning, der i Overensmelse med indtræffende Muligheder kunde blive tjenligst for Øiemedets Opnaaelse og for begge Folks Vel[2]).

Disse Commissærer valgtes af Kongen efter Overlæg med Kronprindsen, og Fuldmagterne for dem bleve affattede i det svenske Udenrigsministerium, underskrevne af Kongen og contrasignerede af den constituerede svenske Hofcantsler[3]). De vare svenske Undersaatter, og bindende Befaling kunde ikke meddeles dem paa anden Maade end ved svensk Regjeringshandling.

Hvad det svenske Statsraad ønskede, fremgaaer tydeligt nok af disse Handlinger. Det vilde blive bekjendt med Carl Johans Politik ligeover for Norge og deeltage med ham i Overveielserne om Forslaget til dette Riges nye Grundlov. Under hvilke Former dette skeede, derpaa har Statsraadet ustridigen lagt liden Vægt. Det var vistnok vanskeligt under

---

[1]) Rydin, Föreningen, Side 121—123 har udtalt den førstnævnte Anskuelse. Højer, Statsförbundet mellan Sverige och Norge, Side 24—25 og Alin I, Side 55—60 ere af modsat Opfatning.

[2]) Alin I, Bilag 72 b.

[3]) Alin, I, Side 60—63. Hvorvidt den svenske Embedsmand, som meddelte Contrasignaturen, virkelig var constitueret Hofcantsler, har været omtvistet, see Rydin, Side 123, Noten, som betvivler det, Højer, Statsförbundet mellan Sverige och Norge, Side 26 og Alin, I, 102, Note 3, som hævde det.

de stedfindende Forhold at iagttage den svenske Grundlovs Regler om Formerne for svenske Regjeringsbeslutninger. Det svenske Statsraads fleste Medlemmer vare nemlig i Stockholm, medens Kongen var i Gøtheborg og Carl Johan som oftest paa et tredie Sted, nemlig ved Armeens Hovedkvarteer. Den sande Grund til Undladelsen af at iagttage disse Forskrifter har imidlertid aabenbart været, at Statsraadet, uagtet det var opmærksomt paa den Interesse, Sverige havde af Ordningen af Forholdet mellem Rigernes fælles Konge og Norge, dog ikke ansaa dette for et svensk Regjeringsanliggende. Hvis det svenske Statsraad havde været af modsat Mening og endog tænkt sig, at den norske Grundlov skulde blive en Overenskomst mellem Rigerne, saa maatte det jo nødvendigen have paaseet, enten at det endelige Forslag til denne Overenskomst blev besluttet i svensk Statsraad, eller at selve Overeenskomsten, det vil da sige den norske Grundlov, var bleven endelig vedtagen paa saadan Maade. I Stedet for at tage noget Forbehold herom tilraadede det svenske Statsraad Kongen at give Carl Johan uindskrænket Fuldmagt til at ordne Sagen, alene med det i Bilaget til Protocollen af 16 Sept. 1814 antydede Forbehold af, at den svenske Rigsdags Samtykke maatte indhentes til de Ændringer i eller Tillæg til den svenske Grundlov, den norske Grundlov maatte paakalde. Det svenske Statsraad drog, som det synes, ikke engang Omsorg for, at selve Fuldmagten blev meddeelt Carl Johan i de for Udøvelsen af svensk Regjeringsmyndighed foreskrevne Former[1]).

I Overensstemmelse hermed handlede Kongen og Carl Johan. De foretoge udenfor svensk Statsraad Forandringer i Forslaget til den nye Grundlov for Norge, tilsidst endog efter Overlæg med Nordmænd[2]). Instructionen for Commissærerne udfærdigedes af Kronprindsen paa egen Haand, under

---

[1]) Jvfr. Alin, I, Side 64. Efter Carl Johans Ytringer i det her under Note 1 citerede Brev maa det endog betvivles, at nogen skriftlig Fuldmagt overhovedet har været ham meddelt.

[2]) Alin paa sidstanførte Sted, samt Side 80.

Paaberaabelse af Kongens Bemyndigelse og Befaling [1]). De vare ved denne Instruction stillede ganske under Kronprinsens Ledelse. De skulde i alle vigtige Tilfælde indhente hans Bestemmelse. Det var fra alle Sider Forudsætningen, at hvad han eller Commissærerne efter hans Instruction antoge, det blev uden nogen Anerkjendelse af Kongen i svensk Statsraad bindende for denne, alene med Forbehold af den svenske Rigsdags Rettigheder [2]). Efter denne Forudsætning gik man tilværks ogsaa ved den Handling, hvorpaa det her kommer an, nemlig Kongens endelige Antagelse af Grundloven. Skulde dette Samtykke være givet paa Sveriges Vegne, maatte Beslutning derom have været fattet i svensk Statsraad. Men dette er aldrig skeet. Antagelsen har vistnok heller ikke fundet Sted i norsk Statsraad, thi den 10 November var endnu intet saadant organiseret overensstemmende med Grl. af 4 November. Men Erklæringen afgaves i det norske Storthing, og Kundgjørelsen derom er contrasigneret af den norske Statssecretær. Det var altsaa ubestrideligt paa den norske Konges Vegne, Carl Johan antog Grundloven.

Herimod gjøres der nu Indvending, bygget paa, at Norge var afstaaet ikke til Carl XIII personlig, men til ham som Konge af Sverige og Repræsentant for den svenske Stat, og altsaa egentlig skeede til Sverige. Følgelig maatte det, paastaaer man, nødvendigen være som svensk Konge og Repræsentant for den svenske Stat, Carl XIII eller Kronprindsen paa hans Vegne optraadte ligeoverfor Norge. Hvad der i eller udenfor det svenske Statsraad foretoges for at faa Kongen anerkjendt i Norge, maatte ifølge Forholdets historisk givne Natur nødvendig være svenske Regjeringshandlinger [3]). At de grund-

---

1) Alin, I, Bilag No. 75.

2) Jvfr. Commissærernes Rapport til Kongen af 4 Nov. Y. Nielsen, det overordentlige Storthing i 1814, Side 221—222, samt Alin, I, Side 108—109.

3) Til Støtte for, at den svenske Regjering opfattede det hele Forhold til Norge som et svensk Regjeringsanliggende, har man paaberaabt sig de Fuldmagter, der i October Maaned udfærdigedes for Carl Johan som Høistbefalende over begge Rigers Krigsmagt,

lovmæssige Former for disse ikke altid bleve strengt iagttagne, er noget, som under saadanne Omstændigheder ikke kan have afgjørende Vægt, og som i alt Fald kun vedkommer Sverige. Det norske Storthing ligesaavel som det norske Statsraad var sig ogsaa fuldt bevidst, at de underhandlede med Sverige, ikke med Kongen personlig. De betegnede ham stadigt som «Hans Majestæt Kongen af Sverige» eller

---

samt til midlertidigen at føre Regjeringen i Norge, see Alin I, Side 114—117. Den første er meddelt i svensk Statsraad, hvilket var en naturlig Følge af, at den omfattede Befalingen over den svenske Krigsmagt. Kronprindsen gjorde intet Forsøg paa at benytte Fuldmagten for den norske Krigsmagts Vedkommende, før Kongen var valgt og Grundloven antagen. Fuldmagten blev da gyldig af sig selv uden Udtalelse i norsk Statsraad, jvfr. Grundlovens §§ 28 og 31. Iøvrigt udfærdigede Carl XIII for Kronprindsen tvende andre Fuldmagter, af hvilke den første er udateret, og bemyndigede ham til under sit Ophold i Norge og med Iagttagelse «af, hvad den for det norske Rige antagne Grundlov fastsætter og «foreskriver», paa Kongens Vegne at træffe alle de Foranstaltninger samt provisorisk udnævne de Embeds- og Tjenestemænd, som i Anledning af den lykkelige Forening mellem Sveriges og Norges Riger strax udfordredes, medens den tredie Fuldmagt, som er dateret den 31 October, bemyndiger ham til midlertidigt under hans Ophold i Norge «at udøve den kongelige Ret og Myndighed, som »i Følge den lykkelig fuldbyrdede Forening mellem Sverige «og Norge gjennem den nu antagne Norges Riges Grundlov er bleven overdragen». Begge disse Fuldmagter er contrasignerede af den constituerede svenske Hofcantsler, og heraf har man villet slutte, at de var svenske Regjeringshandlinger, ja endog, at det var med Hjemmel af dem, Carl Johan antog Grundloven. Deres egne Ord vise dog, at de ere beregnede paa først at bruges, efterat Grundloven var bleven antagen, og heraf flyder, at de ikke kunde være andet end norske Regjeringshandlinger. At de ikke ere contrasignerede af en norsk Statsminister, var da en formel Mangel, men en Mangel, som ikke paa nogen mulig Maade stod til at afhjælpe, saalænge ikke det norske Statsraad var constitueret i Overensstemmelse med Gr.ls § 15, og for at Kronprindsen skulde kunne gjøre dette, var en Fuldmagt for ham fornøden. Grunden til, at disse Fuldmagter contrasigneredes af den svenske Hofcantsler, laa aabenbart heri. Havde man forestillet sig, at de vare svenske Regjeringshandlinger, maatte de, ligesom førstnævnte Fuldmagt, været meddeelte i svensk Statsraad.

«Sveriges Konge», ligesom de kaldte hans Commissærer «Hans svenske Majestæts Commissærer»[1]).

Denne Indvending lider af en paafaldende Eensidighed. Den tager intet Hensyn til, at Kielerfreden tillige gik ud paa, at Norge i Foreningen med Sverige skulde være et eget Kongerige, ikke blot af Navn, men i Virkeligheden. Dette fremtræder meget skarpt i Tractatens Art. 6, ifølge hvilken Norge skulde have sin egen Statsgjæld og altsaa være et eget statsretligt Subject, forenet med, men forskjelligt fra Sverige. Kielerfreden vilde gjøre Carl XIII til Konge ligesaavel i Norge som i Sverige, og alle, der paastode, at hiin Tractat var gyldig og forbindende ogsaa for Norge, maatte erkjende, at han kunde handle som Konge ikke blot over Sverige eller over begge Riger, men ogsaa som Konge blot over Norge. Kielerfreden traf ingen anden Bestemmelse over dette Riges Statsforfatning, end at det skulde være forenet med Sverige. Statsforfatningen maatte forøvrigt kunne fastsættes ved Forhandlinger førte alene mellem Kongen og Nordmændene. Rigtigheden heraf bliver indlysende, hvis man tænker sig, at Norge frivilligen havde anerkjendt Carl XIII. At den modsatte Tanke har kunnet opkomme, hidrører alene fra, at Norge negtede dette og derved foranledigede Kongen til at anvende Sveriges Magtmidler for at iværksætte Foreningen. Heri ligger ogsaa Forklaringsgrunden til, at Storthinget kun kaldte ham Konge af Sverige, indtil det havde valgt ham til Konge af Norge, og han høitideligt havde antaget Grundloven. Hans Commissærer kaldte sig i Almindelighed kun «Kongens» eller «Hs. Majestæt Kongens» Commissærer og søgte at hævde den Opfatning, at han allerede ved Conventionen til Moss var anerkjendt som Konge i Norge[2]). Dette negtede imidlertid Storthinget. Det vedblev at kalde Christian Frederik Norges Konge, indtil det den 3 November havde godkjendt hans

---

[1]) Alin, I, Side 68 ff.

[2]) Commissærerne omtale i en Skrivelse til Carl Johan af 29 October (Y. Nielsen, det overordentlige Storthing 1814, Side 203) den absolute Taushed, de i officielle Meddelelser til Storthinget havde iagttaget om Kielerfreden.

Thronfrasigelse[1]. Storthinget kunde da fra sit Standpunkt umulig give Carl XIII anden Titel end Konge af Sverige, og i denne Titulatur ligger selvfølgelig ingen Anerkjendelse af, at det var med Sverige, det forhandlede om den norske Grundlov. At Formerne for Istandbringelsen af svenske Regjeringsbeslutninger ikke iagttoges ved Conventionen til Moss eller ved Kongens Antagelse af den norske Grundlov, var jo en Sag, som vedkom ikke blot Sverige, men fremfor alt Norge. Hvis Commissærerne, førend de antog den norske Grundlov, havde taget Forbehold om, at den skulde prøves i svensk Statsraad og der bifaldes af Kongen, saa vilde Storthinget være blevet opmærksom paa, at her var Tale om at afslutte en Overenskomst med Sverige. Men det vilde da sikkerlig have protesteret mod at give denne et saadant Omfang, at den kom til at angaa hele Grundloven. Det maatte have sagt, at det havde contraheret ikke med Sverige, men med sin tilkommende Konge. Grundloven forkynder sig nemlig blot som en Grundlov for Norge, ikke som en Overenskomst med Sverige. At den skulde have en saadan Egenskab, stred mod den Forudsætning, under hvilken Kongen opfordrede Storthinget til at erkjende ham og antage det Grundlovsforslag, han forelagde det. Forudsætningen var nemlig, at Norge skulde have sin særskilte Grundlov og være et selvstændigt Rige. Dette Tilbud fandt Udtryk allerede i den Instruction, Carl Johan meddelte de kongelige Commissærer i disses Tale i Storthinget den 13 October, og kanske især i den Forestilling, de den 17 October afgave, og som oplæstes i Storthinget den 19 October. Det var paa denne Indbydelse, Storthinget Dagen derefter gik ind.

---

[1]) Storth. Forh. 1814, Side 203.

[2]) I denne Forestilling, der var confidentiel, nævnes vistnok Kielerfreden, idet der gjøres Rede for Grundene til, at Kongen ikke kunde opgive den Ret, han gjennem hiin Fred havde vundet. Men Forestillingen siger lige i Begyndelsen, at, hvad der handledes om, var Norges selvstændige Forening med Sverige, endvidere, at det norske Folk i denne Forening alene skulde finde en Borgen for sin Selvstændighed. Commissærne prise Nordmændenes Selvstændighedsfølelse

Selvmodsigelsen i, at ethvert Spørgsmaal om Forandringer i et selvstændigt Riges Grundlov skulde være Gjenstand for Forhandlinger med et andet Rige, er saa indlysende, at man i Sverige for at formindske Tingens Urimelighed i lang Tid indskrænkede sig til at negte de norske Statsmagter udelukkende Raadighed over de Bestemmelser i den norske Grundlov, som bleve forandrede i Anledning af Foreningen. Men denne Skjelnen er aldeles vilkaarlig. De kongelige Commissærer gjennemgik den hele Grundlov. Gjenstanden for Overeenskomsten mellem Kongen og Storthinget var ikke blot Optagelsen af de nye Bestemmelser, men ogsaa Bibeholdelsen af dem, man lod blive staaende. Mange af disse kunde tænkes forandrede paa saadan Maade, at dette vilde virke paa Kongens Stilling eller Magt og derved paa Forholdet til Sverige. Dette gjælder f. Ex. om Bestemmelsen angaaende Statsraadets Udnævnelsesmaade, Ansvarlighed og Stilling til Repræsentationen. Er nogen Deel af Grundloven en Overeenskomst med Sverige, maa den være det i sin Heelhed[1]).

Men selv om dette forholdt sig saaledes, vilde man deraf ingenlunde kunne slutte, at de norske Statsmagter skulde være uberettigede til, Sverige uadspurgt, at forandre hvilkensomhelst Bestemmelse i Grundloven. Af hvem og hvorledes denne skal kunne forandres, vilde, selv om den var bleven til ved en Overenskomst med Sverige, bero paa, hvad den derom foreskrev. Saadanne Bestemmelser findes i § 112, jvfr. § 80. Og disse tillægge tydelig nok de norske Statsmagter udelukkende Ret til at foretage hvilkensomhelst Forandring i Grundloven, som ikke strider mod dens Principer. Ikke engang i de kongelige Commissærers Forslag, hvor ogsaa disse Bestemmelser vare indtagne, er der noget Spor til, at svenske Statsmagter skulde

og fralægge paa det bestemteste Sverige den Hensigt, at lægge noget Aag paa Norge, som ved en Jevnførelse mellem begge Folks Rettigheder tidligere eller senere maatte fremkalde en Splittelse mellem dem.

[1]) Til dette Resultat kommer ogsaa Alin, I, Side 136.

have nogen Stemme med, naar der opstod Spørgsmaal om Forandringer i den norske Grundlov[1]).

---

[1]) Paa denne Betragtning havde Storthinget i sin før omtalte Adresse lagt Hovedvægten. Mod den indvender Alin (Side 135—136), at der til Forandring af en Overenskomst kræves fælles Bifald af Parterne, medmindre andet i Overenskomsten udtrykkelig er fastsat, og til nærmere Belysning heraf henviser han til Bestemmelsen i Rigsactens § 12, at dennes Forskrifter ikke skulle kunne forandres uden paa den i Grl.s § 112 foreskrevne Maade. Anden Bestemmelse indeholder Rigsacten ikke om, hvorledes den kan forandres. Den forbeholder altsaa ikke svenske Statsmagters Samtykke til disse Forandringer. Desuagtet er det i Kraft af hiin Almeensætning sikkert, at saadant Samtykke tiltrænges. Og i Kraft af samme Almeensætning kan heller ikke den norske Grundlov som en Overenskomst mellem den svenske Konge og Norge forandres uden begge Parters Samtykke, aldenstund det ikke udtrykkelig er sagt, at den kan forandres blot ved den ene Parts Beslutning. — Grundlaget for denne Bevisførelse er øiensynlig uholdbart. Ved Spørgsmaal om, hvorvidt og hvorledes en Overenskomst skal kunne forandres, kommer det ikke mere end med Hensyn til Overenskomstens øvrige Indhold an paa Parternes Udtryksmaade, men paa Parternes virkelige Vilje. Indeholder Overeenskomsten Forskrifter om, hvilke Beslutninger der udkræves til en Forandring, saa maa der skjelnes, eftersom disse Forskrifter ere udtømmende eller ikke. Hvad nu angaaer Rigsactens § 12, saa er den ikke affattet som en udtømmende Regel om Betingelserne for, at en Forandring i dens Bestemmelser kan komme istand. Den siger nemlig, at disse i Henseende til Norge skulle have og beholde samme Kraft som dette Riges Grundlov og ikke kunne forandres uden paa den i sammes § 112 foreskrevne Maade. Den siger ikke, at en Beslutning fattet paa denne Maade er tilstrækkelig, men kun, at den er nødvendig for Norges Vedkommende. Ved at erkjende de svenske Statsmagters Samtykke nødvendigt kommer man følgelig ikke i Strid med Ordene i Rigsactens § 12, hvis Udtryk «i Henseende til Norge» tydeligen vise, at en anden Beslutning er fornøden i Henseende til Sverige. Men de i Grl.s § 80 og 112 opstillede Bestemmelser ere baade efter sine Ord og sin sande Mening ganske udtømmende om, hvorledes Forandringer i den norske Grundlov skulle blive til. Denne Egenskab havde de i Grundloven af 17 Mai, og den Egenskab beholdt de i Grundloven af 4 November. Hvad der foregik ved dennes Istandbringelse, gjorde det vistnok klarere og ubestrideligere, at Norges Konge havde et Veto til de af Storthinget besluttede Forandringer i Grundloven, men kunde ikke medføre, at Beslutnin-

Rigernes statsretlige Stilling til hinanden var ved Grundloven endnu ikke bleven nogen anden, end at de havde faaet en fælles Konge. Denne Forening vilde, da Grundlovens § 6 havde bestemt, at Thronen skulde gaa i Arv efter den svenske Successionsordning, have varet saalænge som det regjerende Dynasti, men heller ikke længer.

Capitel 5.

De unionelle Grundlove.

§ 1. Ved Carl XIIIs Valg til Konge var der, som i forrige Capitel vist, kun stiftet en Personalunion mellem Rigerne. Men ved at optage de i forrige Capitel § 3a nævnte Bestemmelser havde den norske Grundlov aabnet de svenske Statsmagter en Adgang til, om de fandt for godt, at give Foreningen et andet og videre Omfang. Norge havde tilbudt ved fælles Lov at vedtage, at Rigerne altid skulde beholde fælles Konge eller fælles Udøver af Kongemagten, Fællesskab i Krig og Fred samt Fællesskab i Behandlingen af andre Anliggender, som angik begge Riger. Der var saaledes tilveiebragt en Mulighed for, at Personalunionen gjennem Fællesskab i disse Institutioner og Retsforhold kunde omdannes til en Realunion.

En saadan Omdannelse foregik ved Rigsacten af 6 August 1815.

§ 2. Kongen afgav under 12 April 1815 en Proposition til den svenske Rigsdag, hvori han henledede dens Opmærksomhed paa de nye constitutionelle Forhold, der ved Foreningen vare opkomne mellem Sverige og Norge[1]. Denne Pro-

gernes Gyldighed skulde afhænge af, at Samtykket meddeltes paa Sveriges Vegne. Denne nye Betingelse for Forandringens Istandbringelse maatte have været tilføiet. Mod Alins Resultat har ogsaa K. Maurer udtalt sig i en Anmeldelse, som findes i Tidsskrift for Retsvidenskaben, 1890, Side 114—126.

[1]) Baade den svenske Text og en norsk Oversættelse deraf findes i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie II. 592, den

position indeholder atter en klar Frafaldelse af de paa Kielertractaten grundede Paastande, en ligesaa klar Anerkjendelse af, at den norske Grundlov var en særskilt Constitution for Norge, samt en Udvikling af Grundene til at indrømme dette Rige Jævnlighed med Sverige.

Kongen omtalte i denne Proposition, at han allerede strax efter Freden til Kiel havde erklæret at ville komme overeens med Normændene om en særskilt Grundlov for Norge, og at dette Forsæt var blevet bestyrket ved de senere indtrufne Begivenheder. I Overeensstemmelse hermed havde han afsluttet Conventionen til Moss. Kommet sammen for at tage Beslutning angaaende Rigernes Forening fulgte Storthinget det af den svenske Rigsdag i 1809 givne Exempel, da Stænderne under truende udvortes Omstændigheder først fastsatte de Vilkaar, ved hvilke Samfundsordenen skulde befæstes, inden de valgte Konge. Det heder derpaa: «Uden «at lade sig forvilde af Begivenhederne, bedømmende disse «ikkun som en Indledning til, ei som et Vilkaar for dets «Beslutning, søgte Norges Riges Storthing ved de Under«handlinger, som aabnedes med Hs. Kgl. Majestæts tilfor«ordnede Commissærer, paa een Gang at vaage over Folkets «Frihed og Statens Anseelse, Borgernes Rettigheder og Ri«gets Ære. «Hans Kongelige Majestæt burde lade denne Handle«maade vederfares Retfærdighed. Naar tvende Folk frivil«ligen underkaste sig samme Styrelse, bør enhver Anled«ning til Forskjel i Henseende til deres Forhold til den fæl«les Regent med største Omhu ryddes af Veien. I modsat «Fald vil Forbundet tidlig eller sildig vorde brudt, og enten «det ene Folk snart undertrykke det andet, eller og ved «deres voldsomme Adskillelse ny Sæd lægges i Gemytterne «til bitre og for Aarhundreder fjernende Uenigheder. Der«som Mangel af Opmærksomhed paa disse af Erfaringen be«kræftede Grundsætninger næsten altid har medført betænke«lige Følger for dem, som have vægret sig ved at lyde deres «Krav, hvormeget mere fordredes ikke deres Anvendelse nu,

svenske Text i Rydin, Föreningen emellan Sverige och Norge, Bilagenes Side 101, og den norske Oversættelse i Storth. Forh. 1863 I, S. No. 3, Side 99 ff. Hvor det er fundet fornødent, er i det her givne Uddrag Oversættelsen rettet.

da der var Spørgsmaal ikke alene om at stifte en skandi«navisk Magt af tvende frie, længe fiendtlige Folk, men til«lige hurtigere at fremme indbyrdes Tillid og oprigtigt Ven«skab. Til Opnaaelse af dette Formaal maatte ved Bestem«melsen af de tvende Folks fælles Rettigheder en fuldkom«men Jævnlighed mellem dem finde Sted, uden Hensyn til «deres Folkemængde eller til Landenes Production. Ved «Tilfælde af saa stor og almeen Vigtighed som Udkaarelse «af et nyt Kongehuus eller en Thronfølger, Anordning af «Formyndere for en umyndig Konge, eller den udøvende «Magts Forvaltning under en Konges Sygdom eller Fra«værelse, have begge Folk ustridigen lige Ret til med lige «gjældende Stemmer at give deres Mening tilkjende uden «nogen Beregning af den statistiske eller geographiske For«skjel mellem Rigerne. Grunden til denne Stemmeret ligger «ei i den relative Magt, men i den engang vedtagne sær«skilte Styrelsesform, og i den Virkning, som Beslutningen «nødvendig maa have. Ved Anvendelsen af disse alminde«lige Regler paa Underhandlingen med Norges Riges Stor«thing maatte Hs. Kgl. Majestæt tillige tage Hensyn til Sve«riges og Norges gjensidige Beliggenhed. Om Indvaanernes «Antal i det ene Rige viste en betydelig Overvægt, opveiedes «den af det andet Lands for dets Forsvar gunstigere natur«lige Beliggenhed, og da Hensigten ei burde eller kunde «være, at nogetsomhelst af de tvende Folk skulde anmasse «sig en egenmægtig Bedømmelse af det andets Beslutninger, «saa ansaa Hs. Kgl. Majestæt sig af flere Grunde berettiget «til at erkjende Grundsætningen om en fuldkommen Jævn«lighed mellem begge i alle de Spørgsmaal, som angaa deres «fælles Styrelse». Fra dette Synspunkt var det, Kongen havde betragtet de Paragrapher i Norges Grundlov, som stode i Forbindelse med Bestemmelser af samme Slags i Sveriges Regjeringsform. Han henvendte Stændernes Opmærksomhed paa §§ 1, 6, 7, 8, 26, 38 til 44, 47 og 48 i den norske Grundlov, som dem han antog egentlig omfattede de Gjenstande, der vare fælles for begge Riger.

§ 3. Til en saadan Henvendelse indskrænkede Kongen sig. Grundlovens §§ 7, 8 og 42 bestemte, at Fællesska-

bet i de her omhandlede Gjenstande skulde ordnes ved fælles Love. Det var tillige foreskrevet, at Kongen for næste Storthing og Rigsdag skulde foreslaa disse Love. Ikke destomindre fremlagde Kongen intet Udkast til saadanne, hvorimod han overlod Rigsdagen selv at udarbeide samme.

Grunden til denne Fremgangsmaade var udentvivl, at den hurtige Istandbringelse af en saadan Foreningsact i Sverige stødte paa en betydelig formel Vanskelighed. De i den norske Grundlovs nysnævnte Paragrapher givne eller antydede Forskrifter vare nemlig i mange Stykker afvigende fra den svenske Regjeringsforms Bud om de samme Gjenstande. Herved fremkom altsaa det Spørgsmaal, om Sverige kunde vedtage deslige nye Bestemmelser uden i de for Grundlovsforandringer i Sverige foreskrevne Former. Et benegtende Svar vilde ifølge Regjeringsformens § 81 medføre, at den endelige Vedtagelse af Foreningsacten ikke kunde skee paa Rigsdagen i 1815, men maatte udsættes til den derpaa følgende. Nu kunde der vel i den Anledning sammenkaldes en urtima (overordentlig) Rigsdag, men dette var besværligt og selv det dermed forbundne Ophold betænkeligt. Det var altsaa ønskeligt, om Stænderne kunde finde sig competente til strax at vedtage en Foreningsact. I Propositionen udtalte vel Kongen den Mening, at de vare det, men han maa formodentlig ikke have været sikker nok paa Rigsdagens Stemning til at vove paa at fremlægge noget formeligt Udkast.

Stænderne viste sig imidlertid høist imødekommende. De overdroge til sit Constitutionsutskott at give Betænkning om Sagen. Dette fremkom den 25 April med en foreløbig Indstilling, hvori det gjorde Rede for hver enkelt af de i den kongelige Proposition nævnte norske Grundlovsparagrapher. Det anerkjendte Jævnlighedens Princip og bifaldt derfor disse Paragraphers Indhold. Det udviklede dernæst, at de uden Krænkelse af den svenske Forfatning kunde gjøres gjældende for Sverige. Den svenske Regjeringsforms § 81 var, sagde man, kun skreven for de Forandringer i Constitutionen, som alene angik Sverige; Rigsacten skulde derimod ordne det politiske Forhold mellem begge Riger, og dette Forhold kunde tænkes at blive mindre urokkeligt end Sveriges indre Samfundsorden. En Borgen for Rigernes særlige Grundlove

fandt Utskottet netop deri, at ingen af disse Grundlove var afhængig af Foreningen. Selv efterat denne var kommen istand, burde derfor Sveriges Grundlov vedblive at være saaledes indrettet, at den, endog om Foreningen ulykkeligviis opløstes, kunde forblive uforandret [1]). Utskottet foreslog derfor, at der skulde udarbeides en særskilt, saavel fra den svenske som den norske Grundlov forskjellig Rigsact [2]). Dette Forslag blev bifaldt af Rigsdagen, og ifølge dennes Paalæg fremkom Constitutionsutskottet den 10 Mai og 20 Juni med Udkast til en Rigsact [3]), hvilket af samtlige Stænder blev antaget.

§ 4. Den 7 Juli fremlagdes en dermed overeensstemmende kongelig Proposition for Storthinget, hvorhos Kongen tillige foreslog dette ogsaa for Norges Vedkommende at gaa ind paa den Anskuelse, at Rigsacten ikke behøvede at istandbringes som Grundlov [4]). Da det fremlagte Forslag til Rigsact blot indeholdt Bestemmelser, som enten allerede fandtes i den norske Grundlov (R. A. §§ 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10 og 11), eller som skulde gives efter den i Grundlovens §§ 7 og 42 meddeelte Bemyndigelse, kunde Storthinget heri følge Sveriges Exempel. Men da Storthinget ikke ved at optage de førstnævnte Paragrapher i Rigsacten kunde afklæde dem Egenskab af Grundlovsbestemmelser, og da det vilde have været urimeligt, om nogle Dele af een og samme Lov skulde have været Grundlov, andre ikke, tilføiede Storthinget en ny Paragraph, nemlig den sidste, hvorved det om hele Rigsacten bestemtes, at den skulde have samme Kraft som den norske Grundlov. Dette laa, hvad Bestemmelserne i Rigsactens §§ 3 og 7 i det hele taget angaaer, udenfor Ordene i den Bemyndigelse, Grls. §§ 7 og 42 afgav. Men da Gjenstanden er aldeles eensartet med dem, som omhandles i Grundloven, var det vistnok med Rette, Storthinget ansaa

[1]) Ved denne Tanke have Svenskerne under de Forandringer, de senere have foretaget i sine Grundlove, i det hele taget holdt fast. Som Undtagelse kan nævnes den i 1844 besluttede Forandring i Regjeringsformens §§ 39, 40 og 43.

[2]) Rydin Föreningen mellan Sverige och Norge, Bilagene 106—124.

[3]) Sammesteds Side 124—130.

[4]) Storth. Forh. 1815 Juli Side 81—83.

sig beføiet til at tillægge disse Bestemmelser Grundlovs Gyldighed.

Rigsdagen gjorde ingen Indvending herimod. Ligeledes enedes begge Repræsentationer med Lethed om Rigsactens øvrige Indhold[1]). Den blev derpaa efter Storthingets Begjæring sanctioneret af Kongen, hvilket skeede i sammensat Statsraad[2]).

§ 5. At Rigsacten i Norge er Grundlov, vil sige, at Beslutning om Forandringer i samme hos os ikke kan fattes uden paa den i Grls. § 112 foreskrevne Maade, see R. A. § 12, samt at Rigsacten er indbefattet under den Troskabseed, Embedsmændene og de stemmeberettigede aflægge til Constitutionen efter Grls. §§ 21 og 51. At den ikke er Grundlov i Sverige, vil sige, at Forandringer i denne Overeenskomst for Sveriges Vedkommende kunne besluttes af samme Rigsdag, for hvilken Forslaget derom fremsættes, medmindre Forslaget gaaer ud paa, at den nye Bestemmelse ogsaa i dette Rige skal gjælde som Grundlov, i hvilket Fald de for Grundlovstillægs Istandbringelse bestemte Former maa iagttages.

§ 6. Mere betyder det heller ikke, at Rigsacten i Sverige mangler Egenskaben af Grundlov.

Navnlig medfører denne Omstændighed ikke, at Sverige i Tilfælde, hvor Rigsactens Regler afvige fra de svenske Grundlove, er berettiget til at følge disse. Det var i 1815 Hensigten at stifte en for begge Riger bindende Overeenskomst. Hvorledes det forpligtende Samtykke for Sveriges Vedkommende skulde afgives, blev af de dertil competente Myndigheder, Konge og Stænder, drøftet og afgjort, og ved denne Afgjørelse maa Sverige være bunden. Saalænge Rigsacten bestaaer, gjælder den fremfor hvert af Rigernes særlige Grundlov. Dette er ogsaa stadigen erkjendt af de svenske Statsmagter, navnlig derved at Sveriges Styrelse under Kongens Forfald i alle forekommende Tilfælde er bleven ført af

1) Storth. Forh. 1815 137, 191 og 282 samt i Sammendrag, Storthings Efterretningerne 1814—1821, 216.

2) Storth. Forh. 1881, S. Nr. 20, Side 73.

den ved Rigsactens § 7 anordnede Interimsregjering, ikke, som den svenske Regjeringsforms § 39 og 40 byder, blot af det svenske Statsraad[1]).

§ 8. Da Rigsacten er en Overeenskomst, saa kan den, saalænge Foreningen bestaaer, ikke forandres uden Samtykke fra begge Sider. Hermed er det endnu ikke givet, at den ei heller eensidigen kan ophæves. At Foreningen skulde blive evigtvarende, er ved dens Stiftelse ogsaa fra norsk Side udtalt een Gang, nemlig af Storthingspræsidenten i hans Svar paa Kongens Tale den 10 November 1814. Men det samme er ikke sagt hverken i Propositionen eller Intimationen til Rigsacten, endnu mindre ligefrem bestemt enten i denne eller den norske Grundlov. Udtrykkelig at erklære Foreningen uopløselig var imidlertid overflødigt. Ifølge Folkeretten kan nemlig ingen international Overeenskomst af saadan Beskaffenhed vilkaarligen opsiges af nogen af Parterne uden i Kraft af udtrykkeligt Forbehold[2]). Bindende Udtryk har forøvrigt den Tanke, at intet af Rigerne mod det andets Villie kan udtræde af Foreningen, faaet ved Rigsactens Bestemmelse om Konge- og Thronfølgervalg. Har ethvert af Rigerne udkaaret forskjellig Konge, er det ved Rigsactens § 3 paalagt dem som Pligt ikke alene at udnævne en Fællescomite for at anstille Omvalg, men ogsaa at lade det bero ved Udfaldet deraf, selv om dette maatte fremkomme ved den lukkede Seddel. Heri vilde der ligge en Urimelighed, grændsende til en Selvmodsigelse, hvis ethvert af dem skulde have Ret til efter Forgodtbefindende naarsomhelst at opløse Foreningen.

At denne er indgaaet for evindelige Tider, findes ogsaa udtalt i det svenske Constitutionsutskotts Memorial 1857 Nr. 8.

§ 8. Rigsacten er tilligemed den ved sammes § 2 stadfæstede Successionsordning og Loven af 18 Juli 1815

---

1) Jvfr. Storth. Forh. 1854, VIII, Protocolcom. Indst. Side 14. Jvfr. Storth. Forh. for 1869, V, S. Nr. 20, Unionscomiteens Indstilling S. Nr. 20, Side 63.

2) Grotius de jure belli et pacis Bog II Cap. 16, Vattel droit des gens §§ 187—191, Heffter das europäische Völkerrecht §§ 93 og 99.

om Kongens Myndighedsalder, de eneste unionelle Overeenskomster mellem Rigerne.

Den norske Grundlov har, som før udviklet, ikke ved sin Tilblivelse faaet denne Egenskab. Af dens Paragrapher ere de, som optoges i Rigsacten, derved gaaede over til at blive Unionsbestemmelser, medens alle de øvrige selvfølgelig vedbleve at være udelukkende norske Retsregler. Det var ved Rigsactens Istandbringelse ikke Hensigten at give dem nogen anden Characteer. Kongen erklærede i Propositionen til Stænderne, at de Paragrapher af den norske Grundlov, Propositionen opregnede, vare de eneste, der egentlig omfattede fælles Anliggender. Constitutionsutskottet og Rigsdagen befattede sig heller ikke med andre Dele af den norske Grundlov. Unionsovereenskomstens Titel er: «Rigsact oprettet mellem Norges Riges Storthing og Sveri-» «ges Riges Stænder, indeholdende Bestemmelser af de mel-» «lem begge Riger opkomne constitutionelle Forhold». Andre constitutionelle Forhold mellem dem, end de her omhandlede, skulde altsaa ikke gives, og om disse Forhold skulde de Vilkaar, som indtoges i Rigsacten, gjælde, andre ikke. Thi Rigsactens Indledning betegner Unionen som «en Forening under een Konge, men med særskilte Regjeringslove», og det er i den Hensigt at «at befæste Vilkaarene» for denne Forening, Storthing og Stænder sammesteds sige, at de «overeenskomme om i en særskilt Rigsact at indbe-» «fatte og indføre bemeldte Vilkaar». Saaledes er ogsaa Tingen forklaret af Foreningens Stifter, Kong Carl Johan, i Rsl. 26 October 1818, hvori han udtrykkelig udtalte, at «Sveriges Riges Stænder ved Rigsacten paa constitutions-» «mæssig Maade have vedtaget alt, hvad Norges Grundlov» «indeholder angaaende Rigernes Forhold til hinanden, og» «ved hvilken Act de i den Henseende nødvendige nærmere» «Bestemmelser bleve fra begge Sider vedtagne» [1]).

Heraf følger, at ethvert af Rigerne ogsaa efter Istandbringelsen af denne Foreningsact har fuld Adgang til, det

---

[1]) Departementstidenden for 1839, Side 280.

andet Rige uadspurgt, at forandre hvilkensomhelst af Bestemmelserne i dets særskilte Grundlov.

§ 9. Kun maa ingen saadan Forandring stride mod Rigsacten eller Successionsordningen. Enhver ny i det ene Rige eensidigt vedtagen Regel, som enten foreskrev noget modsat af, hvad Rigsacten ligefrem anordner, eller som kom i Strid med dennes bestemte Forudsætninger eller nødvendige Følger, vilde være et Contractsbrud og derfor ugyldig. De norske Statsmagter kunne ikke forandre Grundlovens § 5 derhen, at Kongen skulde være ansvarlig eller tabe Thronen i andet Tilfælde, end naar han skiftede Religion, thi dette vilde kunne medføre, at han tabte Norges Throne i Tilfælde, hvor han beholdt Sveriges. Herved vilde Foreningen blive opløst. Norge kan heller ikke overdrage Kongen Enevælde, thi Rigsacten forudsætter, at der i Norge gives en National repræsentation. Men dette vil ikke sige, at Bestemmelser i Norges Grundlov, som indeholde disse og andre for den ved Rigsacten bestemte Forening nødvendige Forudsætninger, ere andet end reent norske Retsregler. Sverige har ikke større Herredømme over de tilsvarende Forskrifter i de svenske Grundlove. De svenske Statsmagter kunne ligesaalidt forandre disse paa nogen Maade, der muligens vilde lede til Foreningens Opløsning eller iøvrigt stride mod Rigsacten. Sagen er, at ethvert af Rigerne ved at indgaa en stedsevarende statsretlig Forbindelse paa de i Rigsacten opstillede Vilkaar, vel have fraskrevet sig Retten til at give nogensomhelst Regel, der vilde stride mod denne Foreningsact, og det ligemeget, hvad enten Regelen gives som Grundlov eller almindelig Lov. Men derved ere hvert Riges særskilte Grundlove og Lovgivning naturligvis ikke blevne Bestanddele af den unionelle Ret.

§ 10. Det nu beskrevne Forhold mellem Rigsacten og de særegne Grundlove er ikke frit for Vanskeligheder. At sige, hvor langt Foreningsactens bestemte Forudsætninger og nødvendige Følger strække sig, og hvor altsaa hvert Riges Raadighed over sin egen Lovgivning ophører, er ikke let. Denne Vanskelighed er til en vis Grad uadskillelig fra enhver Forening, hvorved to iøvrigt selvstændige Stater have

faaet enkelte fælles Institutioner. I Forholdet mellem Norge og Sverige er Vanskeligheden bleven større. end den burde være, fordi man ved Rigsacten undlod at træffe Bestemmelser om enkelte Punkter, der vare af megen Betydning for Unionens anerkjendte Formaal og det ved Rigsacten grundlagte retlige Forhold mellem Rigerne.

Navnlig gjælder dette om Forpligtelsen til at deeltage i det fælles Forsvar. Dette er det historisk givne og anerkjendte Formaal for Foreningen, der i Rigsactens Indledning udtrykkelig siges at være indgaaet til Værn om Folkenes fælles Throner. Desuagtet er det i Foreningsacten ikke paalagt noget af Rigerne at holde en Hær af bestemt Størrelse. Den ethvert af dem paahvilende Forpligtelse til at bidrage til Fællesforsvaret eller andre fælles Krigsforetagender er ladet ganske ubestemt baade med Hensyn til Maade og Omfang. Dette er saameget mere paafaldende, som den norske Grundlov i § 25 opstillede flere Indskrænkninger i Kongens Raadighed over den norske Krigsmagt, hvilke Indskrænkninger maa komme i væsentlig Betragtning, hvergang der opstaar Spørgsmaal om Forsvar mod eller Angreb paa en fremmed Magt. Navnlig gjælder dette om de to Forskrifter, at Norges Tropper og Roflotille ikke maa bruges til Angrebskrig uden Storthingets Samtykke og Landeværnet aldrig udenfor Norges Grændser. Ved første Øiekast kunde det synes rimeligt, om Sverige i Rigsacten havde betinget sig, at Norge ikke gjennem yderligere Indskrænkning i Kongens Raadighed over dets Krigsmagt maatte hindre ham fra at anvende samme til fælles Øiemed. Sverige undlod imidlertid dette, og det sikkerligen med velberaad Hu. Var en saadan Forpligtelse i Rigsacten paalagt Norge, vilde Ligeberettigelsens Princip have fordret tilsvarende Garanti mod, at Sverige indskrænkede Kongens Raadighed over den svenske Krigsmagt. Selv om Sverige havde villet indgaa herpaa, var der, da Rigsacten snarest muligt skulde istandbringes, ikke Leilighed til at bringe et saa vanskeligt Punkt paa Bane. Under denne Rigsactens Taushed lader det sig umuligt paastaa, at ingen ny Indskrænkning i Kongens Raadighed over den norske Krigsmagt kan

finde Sted uden en Forandring i Rigsacten. Antoges dette, maatte det ogsaa blive et Brud paa denne Act, om en svensk Grundlovsbeslutning indskrænkede den Myndighed, Kongen efter Regjeringsformens § 14 har over den svenske Krigsmagt, noget ingen hverken vil paastaa eller indrømme. Paa den anden Side maa det erkjendes, at intet af Rigerne eensidigen kan fratage Kongen al Commando over Krigsmagten eller indrette sine Værnepligtsbestemmelser saaledes, at ingen Deel af dets Hær kan bruges udenfor dets egne Grændser. Thi om end Commandoen over begge Rigers Krigsmagt ikke umiddelbart er hjemlet Kongen ved Rigsactens § 4 [1]), saa er den en nødvendig Bestanddel af Kongemagten og en ligesaa nødvendig Betingelse for et virkeligt Fællesforsvar. Og medens man efter den nuværende Rigsact ei kan komme til andet Resultat, end at ethvert af Rigerne har Frihed til at afgjøre, hvorledes og i hvilken Udstrækning det vil bidrage til samme, tør det ikke give sig nogen Forskrift, som indeholdt et virkeligt Brud paa Forpligtelsen [2]).

Fremdeles vækker det Opmærksomhed, at Sverige ikke i Rigsacten vilde optage Grls. § 111 sidste Led, som bestemmer, at Orlogsflaget for Eftertiden skal være et Unionsflag. Grunden var formodentlig, at Sverige ei vilde forpligte sig til at bortlægge sit eget gamle Orlogsflag. Udeladelsens Virkning kan ei være nogen anden, end at Sverige ikke blev forpligtet hertil og Norge følgelig ogsaa berettiget til, Sverige uadspurgt, at ophæve denne Forskrift, som, da den ei vedtoges af Sverige, forblev en udelukkende norsk Retsregel. Men saalænge Foreningen bestaar, maa den ved sin blotte Tilværelse give Kongen Ret til at bestemme, at begge Rigers Krigsfartøier skulle føre et Tegn, som viser, at de altid kjæmpe i Fællesskab. Denne Ret kan ei betages ham, om end hvert Rige efter den nuværende Foreningsact kan be-

---

[1]) Høier, Statsförbundet mellan Sverige och Norge, Side 74, synes ikke at have bemærket den sidste Sætning. Hvor langt den i Texten omhandlede Forpligtelse strækker sig, er imidlertid et tvivlsomt Spørgsmaal.

[2]) Jvfr. Stang, Side 516.

stemme, at dets Fartøier ved Siden af dette unionelle Flag skulle føre et særskilt nationalt Mærke.

Ei heller indeholder Rigsacten nogen udtrykkelig Forskrift om, hvorvidt Kongen skal have Frihed til at opholde sig i hvilketsomhelst af sine Riger. Det bør imidlertid indrømmes, at Rigsactens § 5 i Forbindelse med det Bud i § 7, at Interimsregjeringen skal have sit Sæde i Stockholm, er bygget paa den bestemte Forudsætning, at Kongen skal residere i Sverige. Deraf følger, at Norge ikke eensidigen kan forandre sin Grundlovs § 11 saaledes, at det blev umuligt for Kongen at have sin stadige Bopæl i Sverige. Paa den anden Side kan der intet være til Hinder for, at Norge paa egen Haand forandrer § 11 derhen, at Kongen skal opholde sig her i Landet en vis Tid hvert Aar, naar kun denne Tid ikke sættes saa lang, at man derved kommer i Strid med den nysnævnte unionelle Retsregel. Særlig Hjemmel for den Sætning, at Kongen hvert Aar regelmæssigen skal opholde sig nogen Tid i Norge, findes ikke i Rigsacten. Desuagtet ligger Forudsætningen med tilstrækkelig Klarhed i Forholdet mellem Konge og Folk, og da Sverige har stiftet en Forening med Norge, hvorefter Rigerne skulle have fælles Konge, maatte det blive et Brud paa Overeenskomsten, hvis Sverige gjennem eensidig Beslutning gjorde det umuligt for Kongen at besøge sit andet Rige.

Ei heller har Rigsacten udtrykkelig sagt, hvem der for Kongen skal foredrage Rigernes fælles eller Norges særlige diplomatiske Anliggender. Følgen heraf er, at der har været Meningsforskjel om, hvorvidt det er en Forudsætning i Rigsacten, at de skulle foredrages af den svenske Udenrigsminister (jvfr. Rigsactens § 7), eller om Kongen kan bestemme, af hvem de skulle foredrages, i hvilket sidste Tilfælde de norske Statsmagter, Sverige uadspurgt, vilde kunne bestemme, at der skal ansættes en særskilt norsk Udenrigsminister. Som senere skal godtgjøres, er vistnok den første Mening den rette.

Hvor Sagen ikke er af virkelig Interesse for Foreningen, maa Formodningen være for, at hvert enkelt Riges Selvstændighed ved Foreningsacten er undergaaet den mindst mulige

Indskrænkning. Har Rigsacten omtalt en særlig Institution i et af Rigerne og derunder betegnet den ved det Navn, den havde paa Rigsactens Tid, er dette i og for sig ikke til Hinder for, at vedkommende Rige paa egen Haand omdanner Situationen, saaledes at det i Rigsacten benyttede Navn bliver ubrugeligt. Exempel herpaa er det, at Sverige, uagtet Rigsactens § 3 jvfr. § 10 henlagde visse Functioner til »Sveriges Stænder«, paa egen Haand har afskaffet sin Stænderrepræsentation og organiseret sin Rigsdag efter et heelt andet Princip. Da Sverige i 1840, Norge uadspurgt, ved en Forandring i Regjeringsformen havde ophævet flere af de Embeder, hvis Indehavere ifølge Rigsactens § 7 skulde være Medlemmer af Interimsregjeringen, saa fandt man det vel formeligst at at forandre hiin § i Rigsacten, hvilket skeede ved Lov 2 April 1845. Men Sverige oppebiede ikke denne Lov, inden det satte hiin Forandring i Regjeringsformen i Værk. Herpaa var i Sagen selv intet at sige, thi for Norge var det ligegyldigt, enten Sverige havde en Hofcantsler og fire Statssecretærer eller fik fem Statsraader flere end før.

Hvis det om en i noget af Rigerne given Lov maa erkjendes, at den efter sit Indhold strider mod Rigsacten, saa er Loven ugyldig, saalænge Rigsacten ikke er bleven forandret, og det selv om det andet Riges Statsmagter paa anden Maade have meddeelt sit Samtykke til, at en saadan Lov udgives. Dette følger af, at Rigsacten ikke tillægger nogensomhelst en Ret til at dispensere fra dens Bud, og i § 12 foreskriver, at den alene kan forandres ved Beslutning, der for Norges Vedkommende bliver til paa den i Grundlovens § 112 bestemte Maade.

Maa det derimod erkjendes, at den i det ene Rige paatænkte Beslutning ikke efter sit Indhold er nogen Undtagelse fra eller Forandring i Rigsacten, saa kan den istandbringes uden Indhentelse af Samtykke fra det andet Rige.

Naar vi her have talt om Indhentelse af Samtykke fra det andet Rige, forstaa vi derved kun, at Beslutningen bifaldes enten af begge dets Statsmagter eller dog af Kongen i Egenskab af dets Overhoved.

Det sidste maa, som siden skal vises, skee paa den Maade, at Kongen afgiver Beslutningen under eet paa begge Rigers Vegne, altsaa i et Statsraad, hvorfra ingen af det Riges Raadgivere, i hvilket Kongen for Øieblikket opholder sig, er udelukket.

Ved det ovenfor udviklede er altsaa endnu intet sagt om, hvorvidt Kongen ved Afgjørelsen af en Sag, over hvilken det ene Rige har fuldt Herredømme, kan tilkalde tre Raadgivere fra det andet Rige. Dette er et Spørgsmaal for sig, som maa behandles i en anden Forbindelse.

De ovenfor paapegede Vanskeligheder i at bestemme Grændserne mellem Rigsactens og de særlige Grundloves Omraader ere hidtil i det hele traadte mere frem i Skrift og i Tale end i Handlingens Verden. Dertil bidrage tvende Omstændigheder. For det første, at ingen Grundlovsforandring kan komme istand i noget af Rigerne uden kongelig Sanction, som ikke lettelig vil blive given, hvis Beslutningen strider mod Foreningens Interesser. Dernæst at denne er ligesaa gavnlig som nødvendig for begge Riger. Naar det kommer til Stykket, erkjender ethvert af dem, at de moralske Forpligtelser, Foreningen afføder, strække sig meget videre end de reent juridiske Baand, Rigsacten paalægger.

§ 11. Medens Grundloven af 17 Mai i §§ 5, 6, 7, 8, 38 og 40 opstillede selvstændige og udtømmende Forskrifter om Thronarven, fastsætter Grl. af 4 November i § 6, at Arvefølgen skal være lineal og agnatisk, saaledes som den er bestemt i den af Sveriges Riges Stænder besluttede og af Kongen antagne Successionsordning af 26 September 1810. Denne Forskrift indtoges i Rigsactens § 2[1]).

Herved er altsaa Successionsordningens Regler om Thronarvefølgen blevne baade særskilt Grundlov for Norge og en Deel af Unionsovereenskomsten. Hensigten hermed var at vedtage en Forskrift, der medførte, at begge Rigers Throner, naar de gaa i Arv, altid kom til at tilfalde selvsamme Person.

---

[1]) Af Successionsordningen har Regjeringen tilveiebragt Oversættelse, der ved Storthingsbeslutning af 8 Juli 1836 (Storth. Forhl. 1836, V, Side 127, jvfr. 204) er erkjendt som authentisk, jvfr. Storth. Forh. 1885, 5, Dok. Nr. 8, Bilag, Side 7.

I Overeensstemmelse hermed maa Udtrykket i Grl.s § 6, R. A. § 2 forstaaes. Gjældende for begge Riger er saaledes ikke blot den i Successionsordningens §§ 1 og 3 givne Hovedregel om Arvefølgen, men ogsaa de i §§ 4, 5 og 8 trufne Bestemmelser om Arverettens Forbrydelse.

Der kan spørges, hvorvidt Successionsordningens øvrige Paragrapher ere at betragte som norske Lovregler. Paa den ene Side lader det sig paastaa, at den kun er udvidet til Norge, forsaavidt den indeholder Bestemmelser, som afgjøre, hvem der skal arve Sveriges Throne, og dette er kun Tilfældet med de førstnævnte Paragrapher. Desuden lade Successionsordningens §§ 2 og 9 sig ikke forene med Grl.s §§ 39—41. Paa den anden Side tyder den Forskrift i Grundlovens § 6, at (hele) Successionsordningen i Oversættelse skal vedføies Grundloven, paa, at den i sin Helhed skulde være norsk Lov. Spørgsmaalet er heldigviis uden Betydning. Successionsordningens §§ 2 og 9 ere satte ud af Kraft ved Rigsactens §§ 7, 8 og 11. Og om man vil ansee Successionsordningens §§ 6 og 7 som fælles eller som udelukkende svenske Retsregler, skjønnes ikke lettelig at kunne faa nogen praktisk Virkning udenfor det Tilfælde, at der blev Spørgsmaal om at hæve eller forandre dem. Den rette Mening er, at de ikke ere norske Retsregler, og at Sverige saaledes eensidigt kan ophæve f. Ex. Forbudet mod, at en Prindsesse gifter sig med en privat svensk Mand.

§ 12. Grl.s § 8 sagde, at Kongens Myndighedsalder skulde fastsættes ved en Lov, der blev at istandbringe ved Overeenskomst mellem Storthinget og Rigsdagen. Efter den valgte Form for Overeenskomsten om Foreningen burde den saaledes bebudede Lov om Kongens Myndighedsalder have været indlemmet i Rigsacten. Naar den ikke fik Plads der, saa var det, fordi der for 1815 Aars Rigsdag forelaa et Forslag til en svensk Grundlovsforskrift, som gik ud paa at forandre Kongens Myndighedsalder fra 21 til 18 Aar. Dette vilde Rigsdagen antage som Grundlov i Sverige, og derfor maatte denne Sag skilles fra Rigsacten. Efterat denne nye Grundlovsbestemmelse var vedtagen i Sverige, foreslog Kongen

en tilsvarende Lov i Norge. Den blev antaget af Storthinget og sanctioneret af Kongen den 18 Juli 1815[1]).

Efter Grl.s § 8 er det ikke tvivlsomt, at denne Lov alene kan forandres ved en ny Overeenskomst mellem Rigerne.

Den forkynder sig ei som norsk Grundlov. Man har imidlertid meent, at den i Lighed med Rigsacten desuagtet maa være det. Denne Mening vilde være ubestridelig, hvis det kunde antages, at de nye Forskrifter, Storthinget i 1815 havde at istandbringe om Foreningen, nødvendig maatte faa Egenskab af Grundlove. Saa forholder det sig neppe. Storthinget maatte i saa Henseende have frit Valg. Rigsacten vilde ikke i sin Heelhed være bleven Grundlov, hvis det ikke var blevet bestemt i § 12.

Om Loven af 18 Juli 1815 skal ansees som Grundlov eller ei, er forresten temmelig ligegyldigt. Spørgsmaalet vilde nemlig først faa nogen Betydning, hvis Loven skulde forandres. Men derom bliver der ikke lettelig Tale.

§ 13. Medens Foreningen af alle erkjendes at have været til Gavn for ethvert af Rigerne og derfor i dem begge ansees som et stort Gode, har dog saavel Norge som Sverige til forskjellige Tider forlangt Unionsvilkaarene forandrede.

I den første Tid betragtede mange Normænd Foreningen med ugunstige Øine. Man følte, hvor overlegent Sverige var, mistænkte navnlig den svenske Adels Hensigter og frygtede, at Norge skulde blive fralistet eller aftvunget sin Selvstændighed. Saalænge Statholderposten besattes med svenske Mænd, vedligeholdt denne Stemning sig usvækket.

Tingenes Gang viste imidlertid snart, at Frygten var ugrundet. Norge gjorde allerede i de første tyve Aar efter Foreningen store Fremskridt i materiel Velvære, i Ordningen af sine Institutioner og i politisk Dygtighed. Dermed voxte tillige Vægten af dets Folkevillie. Norge begyndte at føle, at det havde tilstrækkelig Evne til at opretholde sin Selv-

---

[1]) Rydin, Föreningen, Bilagene Side 113, Storth.-Forhandl. 1815 Juli, Side 81.

stændighed ligeoverfor Sverige, som siden 1814 i Virkeligheden heller aldrig havde truet den.

Sikre paa, hvad de allerede besad, begyndte Normændene at spørge sig, om Norges Stilling i Unionen fuldt ud svarede til Rigets naturlige Ret som selvstændig Stat. Der var to Punkter, hvori man fandt sig utilfredsstillet. For det første, at Rigsacten gav det norske Statsraad høist utilstrækkelig Deel i Behandlingen af udenrigske Anliggender, selv om disse umiddelbart alene angik Norge, ikke tillige Sverige. Dernæst at Norges Selvstændighed og Ligeberettigelse med Sverige ikke var betegnet i Kongens Titulatur eller i de unionelle og nationale Symboler. Angaaende den første Gjenstand, der ved Tvistighederne med England angaaende den saakaldte Bodøsag havde tildraget sig almindelig Opmærksomhed, indgav Storthinget under 27 Juli 1827 en Adresse, som ikke ledede til nogen klækkelig Forbedring [1]. Storthinget henvendte derfor under 24 Januar 1837 atter en Adresse til Kongen, denne Gang om begge ovennævnte Punkter, og antydende et Ønske om Lighed i Rettigheder, hvilket ikke godt kunde opfyldes uden en temmelig indgribende Forandring i Rigsacten. Den norske Regjering androg derfor paa, at der til den Ende skulde nedsættes en Comitee, bestaaende af fire norske og fire svenske Mænd.

Imidlertid var der ogsaa i Sverige opstaaet en vis Misnøie med Foreningen i dens nuværende Skikkelse. De fleste svenske Statsmænd havde udentvivl troet, at Foreningen ved gjensidige Tilnærmelser efterhaanden skulde udvikle sig til en fuldkommen Sammensmeltning. Dertil viste der sig intet Spor. Norge holdt paa sin Selvstændighed. Man opkastede da fra svensk Side det Spørgsmaal, om dette Rige virkelig ogsaa havde rimeligt Krav paa at behandles som ligeberettiget med sin større og stærkere Forbundsfælle, og om ikke dette Krav maatte være betinget af, at Norge ydede lige Bidrag til fælles Udgifter og fælles Forsvar. Man fandt det i alt

[1] Storth. Forh. 1827. IV. 549.

Fald ubilligt, at Norge skulde have ubegrændset Frihed til at bestemme, hvorvidt det til disse Øiemed vilde yde noget eller intet. Hvad der i Sverige især vakte ondt Blod, var de ved den norske Grundlovs § 25 opstillede Indskrænkninger i Kongens Raadighed over Krigsmagten, navnlig at det norske Landeværn ikke engang med Storthingets Samtykke maa bruges til at drive en fiendtlig Hær ud af Sverige.

Da Spørgsmaalet om en Revision af Rigsacten engang var bragt paa Bane fra norsk Side, maatte Sveriges Anker over Foreningen ogsaa komme under Drøftelse. Ved Rsl. 30 Januar 1839 nedsatte Kongen den af det norske Statsraad foreslaaede Unionscomite og paalagde den at afgive Betænkning ikke alene om de i Storthingets Adresse paapegede Gjenstande, men ogsaa om det Forhold, hvori ethvert af Rigerne skulde bidrage til de fælles Udgifter og det fælles Forsvar [1]).

Fra Begyndelsen af var der kun Tale om at udbedre Rigsacten i disse enkelte Punkter. Under Arbeidets Gang viste det sig stedse mere uundgaaeligt at give det et videre Omfang og ved Kgl. Rsl. af 7 December 1843 blev det Comiteen paalagt at anstille en almindelig Revision af Rigsacten, dog saaledes, at Comiteen ikke skulde fjerne sig fra den nu bestaaende Forenings Grundsætninger.

Comiteen afgav sin Betænkning under 4 November 1844, ledsaget af et Udkast til en ny Foreningsact i 150 Paragrapher [2]).

Udkastet gjennemførte Jævnlighedens Princip saa fuldstændigt, som det paa nogen Maade lod sig tænke. Til Udenrigsminister skulde udnævnes enten en Svensk eller en Normand. Var Udenrigsministeren svensk, skulde et norsk Statsraadsmedlem være tilstede, naar han foredrog de diplo-

---

[1]) Storth. Forh. 1836 Juli 128, 1837 Januar No. 1, 740, 1839 IV 886 og VII 23. Storth. Forh. 1841. IV. 40.

[2]) Dokumenter vedkommende Revision af Unionsacten, 2det Hefte trykte særskilt, samt i Storth. Forh. 1863 I. S. No. 3.

matiske Sager for Kongen, og omvendt [1]. Udenrigsministeren og ethvert Medlem af det sammensatte Statsraad skulde være ansvarlig for enhver af Nationalrepræsentationerne, saa at saavel Storthinget som Rigsdagen kunde sætte ham under Anklage. Den Tiltaltes Skyld skulde paakjendes af en Jury, bestaaende af sex Medlemmer fra hvert Rige, valgte af dets Nationalrepræsentation. Alle disse Bestemmelser vare, som man seer, bragte i Forslag for at imødekomme Norges Fordringer. For at tilfredsstille Sveriges Ønsker indeholdt Udkastet, at Rigerne skulde være forpligtede til, hvert for sig under Fredstid at indrette sit Krigsvæsen saaledes, at de kunde opstille en Minimikrigsmagt til Lands og Søes i fuld Stand til naarsomhelst at anvendes mod Fienden. Til denne Krigsmagt, til de kongelige Apanager og til Udgifterne ved de diplomatiske Anliggender skulde Rigerne bidrage i Forhold til sin Folkemængde. Fattede Nationalrepræsentationerne ulige Beslutninger om Bevilgningen af disse Udgifter eller om Rigernes Styrelse under Kongens Forfald, skulde Sagen endelig afgjøres af en Congres, bestaaende af 4 Medlemmer fra hvert Rige, valgte af og blandt dets Nationalrepræsentation. Denne Congres var kun en Fællescomite med besluttende Myndighed, intet Unionsparliament. Bleve Nationalrepræsentationerne enige, saa var den overflødig og traadte ikke sammen.

Over dette Udkast afgav den norske Regjering under 27 Februar 1847 en udførlig Betænkning, hvori den foreslog en heel Deel Forandringer, af hvilke især er at mærke, at det sammensatte Statsraad skulde bestaa af ligemange norske og svenske Medlemmer, og at ethvert af Rigerne, uagtet de i Almindelighed skulde have fælles Consuler, kunde ansætte særskilte Consuler, hvor det ansaaes gavnligt [2].

---

[1]) Denne Ordning var først bragt paa Bane i den Norske Regjerings Indstilling af 14 Februar 1837, Departementstidenden 1839 Side 273 ff.

[2]) Dokumenter vedrørende Revision af Unionen, andet Hefte, Side CXXXIX.

I det svenske Statsraad fandt Udkastet saa liden Anklang, at det ikke blev foredraget for Kongen, inden Spørgsmaal om en Revision af Foreningen blev reist i den svenske Rigsdag.

Dette foranledigedes nærmest derved, at Storthinget, som før omtalt, i 1859 havde fattet Beslutning om Statholderpostens Ophævelse. Rigsdagens Anmodning gik ud paa, at man ved Revisionen, foruden at afhjælpe Foreningens øvrige Mangler, skulde istandbringe et Unionsparliament for visse Sagers Behandling. Denne Idee optoges og udvikledes af den svenske Justitiæ-Statsminiser. En af Vanskelighederne ved dens Gjennemførelse bestaaer deri, at Norge ikke kan gaa ind paa, at Antallet af de Repræsentanter, hvert af Rigerne havde at sende til Unionsparliamentet, skulde bestemmes efter Forholdet mellem Rigernes Folkemængde, thi derved vilde de norske Repræsentanter, selv om de vare eenstemmige, ikke kunne hindre Beslutninger, som vare skadelige for Norges Interesser. Paa den anden Side finder Sverige det ubilligt, at hvert Rige skulde sende lige mange Repræsentanter til et Unionsparliament, som ei blot havde at vælge Konge eller Thronfølger, men ogsaa at bevilge fælles Udgifter eller træffe Bestemmelser om det fælles Forsvar. Thi Sverige maa altid komme til at bidrage mere til disse fælles Byrder og anseer sig derfor berettiget til en vægtigere Stemme ved deres Fastsættelse. Den Maade, hvorpaa den svenske Justitiæ-Statsminister tænkte at løse denne Vanskelighed, var, at Unionsparliamentet skulde bestaa af tvende Kammere, af hvilke det ene skulde have lige mange Medlemmer fra hvert af Rigerne, medens Antallet af Repræsentanter i det andet Kammer skulde fordeles mellem Rigerne efter disses Folkemængde.

Det norske Storthing og Statsraad modsatte sig en Revision paa dette Grundlag og ytrede den Anskuelse, at enhver Revision helst burde udsættes til en beleiligere Tid. Kongen tilkjendegav derfor ved et Dictamen af 18 Februar 1862, at Sagen skulde hvile. Han stillede imidlertid dens Gjenoptagelse i Udsigt og erklærede, at Revisionen da alene maatte finde Sted med forsigtigt Hensyn til det bestaaende

og kun tilsigte at udbedre dette i de Retninger, hvor Udbedring klarlig kræves af den allerede vundne Erfaring og Indsigt.

Ved Kgl. Resl. af 4 Januar 1865 nedsattes omsider igjen en Comite, bestaaende af syv norske og syv svenske Mænd, for at forberede den paatænkte Revision. Comiteen afgav under 29 August 1867 sin Indstilling, indeholdende Udkast til en ny Foreningsact i 72 Paragrapher. Det var bygget paa Jævlighedens Princip, men bibeholdt de tvende Undtagelser derfra, at Kongen skulde have sin Residents i Sverige, og at Udenrigsministeren skulde være svensk. Det overførte imidlertid alle vigtige diplomatiske Sagers Behandling til et unionelt Statsraad, sammensat af 3 Medlemmer for hvert Rige, og bestemte, at den norske Statsminister skulde være tilstede ved Foredraget af de mindre vigtige Sager, som ei kom i unionelt Statsraad. Derhos skulde Storthinget kunne forlange sig Protokollerne over de diplomatiske Sager, det maatte opgive, forelagte til Granskning. Norge vilde altsaa herved faa den Andeel i Afgjørelsen af de diplomatiske Sager, som det nu mangler. Til dette unionelle Statsraad henlagdes ogsaa omtrent de samme Sager, som efter den nuværende Rigsact kunne behandles i sammensat Statsraad. Paa den anden Side optoges i Foreningsacten en Forskrift, hvorefter det ved en fælles Lov skulde fastsættes, hvor stor den til Fællesforsvaret anvendelige Hær skulde være i ethvert af Rigerne, samt at der skulde gives Kongen visse Creditiver ligesaavel paa Norges som paa Sveriges Statscasse, at anvende i Tilfælde af overordentlige Rustninger eller til Forsvar mod fiendtligt Anfald [1]).

Dette Udkast blev uden Forandring fremsat som kongelig Proposition for Storthinget og Rigsdagen i 1869. Den sidste besluttede, at Forslaget skulde hvile til Rigsdagen i 1871, hvor det dog ei kom til Behandling [2]). Inden dette

---

[1]) Storth. Forh. 1868, VI. S. Nr. 20.

[2]) Storth. Forh. 1871 VI. Tillægsindstilling S. I. Jvfr. B. Dunker, Om Revision af Foreningsacten mellem Sverige og Norge I og II, Kjøbenhavn 1866—1868. T. H. Aschehoug, Om Unions-

skeede, blev nemlig Forslaget af Storthinget forkastet med en overveiende Majoritet.

I 1885 gjorde Kongen et Forsøg paa at faa en almindelig Forskrift om Behandlingen af diplomatiske Anliggender indsat i Rigsacten, hvilket Forsøg ogsaa mislykkedes. Herom nærmere nedenfor i Capitel 10 § 16.

Capitel 6.

Grundlove i Modsætning til den øvrige Lovgivning.

§ 1. Grundlovene adskille sig fra Rigets øvrige Love ved et meget iøinefaldende ydre Mærke, nemlig at de selv erklære sig at være Grundlove. Betydningen heraf er, at de ikke kunne forandres uden ved en Beslutning fattet af Storthinget med to Trediedele af dets Stemmer og med Iagttagelse af de særegne i Grundlovens § 112 foreskrevne Former, samt sanctioneret af Kongen. Denne større Urokkelighed har enhver i Grundlovene indtagen Forskrift, uden Hensyn til Indholdets større eller mindre Betydning.

Grundlovenes Bestemmelser skulle efterleves, saalænge de ikke paa denne Maade ere ophævede eller forandrede. De ere bindende endog for den lovgivende Magt og gjælde følgelig fremfor alle andre Love. Grundlovenes større Urokkelighed giver dem en større Hellighed.

§ 2. Mindre haandgribelig er Forskjellen mellem dem og andre Love med Hensyn til deres Stof. At der gives en saadan, kommer vistnok tilsyne selv ved en flygtig Undersøgelse. Grundlovens fleste og vigtigste Forskrifter organisere de høieste Myndigheder i Staten og fordeler Herredømmet over Samfundets Anliggender mellem dem. Statsmagternes Organisation og Funktioner, disse Udtryk tagne i videste Me-

comiteens Udkast til en ny Foreningsakt, Christiania 1870. J. Ebbell, Om Unionsforslagets Betydning for Norge. Christiania 1871.

ning, ere altsaa Grundlovens egentlige Gjenstand. Men det opdages tillige med Lethed, at Grundlovene hverven have indskrænket sig til dette Stof eller ganske udtømt samme.

For det første have de opstillet ikke faa Sætninger angaaende Retsforhold, der i det hele taget omhandles i den almindelige Lovgivning. Forbudet mod at anstille Huusinqvisition udenfor criminelle Tilfælde er saaledes vel opstillet i Grl.s § 102, men egentlig en processuel Regel. Man kunde derfor falde paa at sige, at den uagtet indtagen i Grundloven ikke hører hjemme i Statsforfatningen, men i Processen. Dette vilde dog være urigtigt. Forbudet er rettet ligesaavel til den lovgivende Magt som til Rettens Betjente. Det er følgelig ligesaavel en Statsrets- som en Procesregel. Det samme gjælder om adskillige andre Bestemmelser i Grundloven, f. Ex. om §§ 88—90, 96 og flere. Dens § 101 vedkommer Næringslovgivningen, dens § 104 Strafferetten, dens § 105 Formueretten.

For det andet have Grundlovene forbigaaet adskillige Sider af Statsmagternes Organisation og Functioner, hvorom Bestemmelser nødvendigviis maa haves. Det bliver da den lovgivende Magts Sag at istandbringe disse, dog saaledes at de ikke komme i Strid med de enkelte Forskrifter, Grundloven maatte opstille om Gjenstanden.

Medens enhver Grundlovsbestemmelse nødvendigviis er en Statsforfatningsregel, kan der altsaa gives Forskrifter henhørende til Statsforfatningen, som ei ere Grundlovsregler.

§ 3. Vi skulle nu opregne de vigtigste Gjenstande, hvormed Grundlovene beskjæftige sig, og angive, hvorvidt deres Bestemmelser om hver enkelt af dem ere udtømmende eller ei.

a. Rigets almindelige statsretlige Stilling, dets Selvstændighed, dets Udelelighed og dets Forening med Sverige. Herom gives ingen andre Retsregler end de, der findes i Grundlovene, hvilke efter Sagens Natur maa være udtømmende i dette Stykke. Hvad der er at henregne til Norges Land og Folk, danner derimod et retligt Begreb, som er ældre end Grundloven, og som vel udgjør en af dens Forud-

sætninger, men som i mange Henseender er uafhængigt af den.

b. Kongedømmet er i Grundlovene organiseret paa en næsten ganske udtømmende Maade. De indeholde det allermeste af, hvad der behøver at fastsættes om Kongens Stilling, Kongehuset, Thronfølgen, Sammensætningen af Kongens Raad og Rigernes Styrelse, naar Thronen er ledig, eller naar Kongen har Forfald. Dog bliver der Plads for adskillige supplerende Regler, f. Ex. om Kongens Myndighedsalder, hans og Kongehusets Apanage, Antallet af Statsraadets Medlemmer, deres Gager og Pensioner.

c. Angaaende Formerne for Udøvelsen af den kongelige Myndighed have Grundlovene i det hele taget lagt an paa at være fuldstændige.

d. Anderledes forholder det sig med Kongens Magt. Grundloven tillægger ham for det første ved en almindelig Sætning den udøvende Magt i Staten. Den indrømmer ham desuden med Hensyn til visse Gjenstande, saasom Kirken, Embedsværket, Forsvarsvæsenet o. fl. en nærmere bestemt Myndighed. Det virkelige Indhold af Kongens Magt kan man imidlertid ikke lære at kjende blot af Grundlovene. Hvilke Foranstaltninger han har Ret til at træffe, vil nemlig til enhver Tid i de allerfleste Henseender bero paa, hvad den almindelige Lovgivning forbyder eller tillader ham at gjøre. Nødvendigheden heraf ligger i Sagens Natur. Hvad der i enhver Green af den offentlige Styrelse skal foretages eller forebygges, maa bestemmes efter Tidernes vexlende Behov og kan derfor ikke fastsættes ved Grundlov. Statsforvaltningens bevægelige Forskrifter slutte sig her udfyldende til Statsforfatningens faste Grundsætninger.

e. Angaaende Storthingets Organisation optog Grundloven en Række af Forskrifter, der vare saavidt tilstrækkelige, at man uden anden Anviisning end den, de afgave, kunde faa Storthing valgt, sammenkaldt og bragt i Virksomhed. Heller ikke tilkjendegiver vor Grundlov, som det franske Charte af 1815 og efter dets Forbillede de allerfleste nyere Forfatningslove, at dens Forskrifter om denne Gjenstand skulde fuldstændiggjøres gjennem en Valglov. Men disse efterlade dog

saamegen Ubestemthed, at Grundloven ikke kan antages at have villet forbyde den almindelige Lovgivning at supplere dem. Man ansaa sig derfor berettiget til at give Loven om Mandtalsførelsen og Valgvæsenet af 24 Juni 1828 som almindelig Lov, ikke som Grundlov, hvorom nærmere i nærværende Værks sidste Afsnit.

f. Om de Former, i hvilke Storthinget skal udføre sine Forretninger, indeholder Grundloven en Deel Forskrifter. Men den tilkjendegiver udtrykkeligt, at disse kunne fuldstændiggjøres igjennem det Reglement, den i §§ 66 og 82 bemyndiger Storthinget til selv at give sig. Vor Grundlov er i dette Stykke saalangt fra udtømmende, at den maa siges at savne Forskrifter om Punkter i Forretningsordenen, som burde have været grundlovbestemte. Den danner i saa Henseende en Modsætning til den svenske Forfatning. I Sverige har man en egen fra Regjeringsformen forskjellig Grundlov, den saakaldte Rigsdagsordning, som omhandler Rigsdagens Sammensætning og Forretningsorden samt giver meget udførlige Forskrifter om den sidste. Dette er en Eiendommelighed ved den svenske Forfatning, som har sin Aarsag i, at Rigsdagen indtil 1866 var deelt i fire Stænder. Hvorledes disse skulde samvirke, maatte bestemmes ved Grundlov, og naar Forretningsgangen mellem saamange og forskjelligartede Corporationer skulde blive brugbar, var det vanskeligt at undgaa Vidtløftighed i Reglerne. Hos os har Storthingets Inddeling i Odelsthing og Lagthing vel gjort det fornødent at give de i Grls. § 76 optagne reglementariske Forskrifter om Behandlingen af Lovsager. Men vor Grundlov lider af den paafaldende Ufuldstændighed, at den ikke opstiller nogen udtrykkelig Bestemmelse om, hvilke Forslag der skulle eller kunne behandles som Lovsager og altsaa gaa ind under nysnævnte Paragraph.

g. Grundlovens Forskrifter om Storthingets Myndighed ere aabenbart udtømmende i den Forstand, at man ikke ved Lov, men kun ved Grundlovstillæg kan overdrage Storthinget Forretninger, som Grundloven ikke har tillagt eller tiltænkt det. Denne Sætning kan dog ei fastholdes med den yderste Grad af Strenghed. Der kan tænkes offentlige

Functioner saa ligeartede med dem, Grundloven har anbetroet Storthinget, at det maa gaa an ved Lov at følge Grundloven i Fodsporet[1]).

h. Umiddelbart efter Afsnittene om den udøvende og om den lovgivende Magt har Grundlovene et Afsnit overskrevet: Om den dømmende Magt. Det falder strax i Øinene, hvormeget sparsommere Grundloven har været paa Bestemmelser angaaende sidstnævnte Gjenstand. Dette gjælder endog om Rigsretten, uagtet den er anordnet udelukkende til at paakjende de af Odelsthinget paatalte Forbrydelser og altsaa blot har en constitutionel Virkekreds. Grundlovens Regler ere i dette Stykke saa ufuldstændige, at det viste sig umuligt for Rigsretten at træde i Virksomhed, inden man fik istand Loven af 18 September 1815. Endnu mindre kunde Grundloven indlade sig paa at give udtømmende Regler om de øvrige Domstoles Organisation og Virksomhed. Særskilt omhandlet i Grundloven er alene Høiesteret. Og endskjønt denne er den vigtigste af alle Domstole, har Grundloven indskrænket sig til at fastsætte dens Plads i Instantsfølgen og nogle faa Hovedtræk af dens Organisation forøvrigt.

At Grundloven ikke har givet nærmere Bestemmelser om den dømmende Magts Organisation og Virksomhed, det vil sige optaget hele Procesretten, kommer ikke blot af dennes Vidtløftighed, men ogsaa af, at den efter sit Væsen ikke hører hjemme i Statsforfatningen. Den dømmende Magt er

---

[1]) Som Exempler paa, at dette er skeet, kunne med større eller mindre Føie nævnes Rigsretsreglementet 18 September 1815 § 9, Bankfundatsen 14 Juni 1816 §§ 44, 46, 51, Adelsloven 1 August 1821 §§ 6 og 7, Lov om Oplysningsvæsenets Fond af 10 Septbr. 1842, jvfr. 21 Aug. 1821 § 5[1], Lovene om Hypothekbanken 18 Septbr. 1851 § 15, 15 Juni 1882 § 2 og 28 Juni 1887 § 20, Lov om Søcadetcorpsets Fond 16 Mai 1860, § 2, Lovene om Pengevæsenet af 4 Juni 1873, § 5, og 17 April 1875, § 5, Værnepligtslovene af 6 Marts 1863, §§ 5 og 6, 12 Mai 1866, § 2, 3 Juni 1876, §§ 15—17 og 16 Juni 1885, §§ 2, 6, 9, 11, 13, 16 og 17, Loven om Indtægtsskat af 19 Juni 1880, § 7 samt Besl. af 1 Juli 1884 om Centralstyrelsen for Jernbanerne. Adskillige af disse Bestemmelser gaa vistnok videre end med Grundloven fuldt foreneligt.

af ganske anden Natur end den lovgivende og udøvende. Konge og Storthing have Myndigheden til at fastsætte Statens Formaal, ordne dens Virksomhed og anvende dens Kræfter. Denne Myndighed, der indbefatter alt egentligt Herredømme over Samfundet, udøve de vistnok inden visse ved Grundloven optrukne Grændser, men dog i Hovedsagen frit, efter eget bedste Skjøn og Forgodtbefindende, samt gjennem en indbyrdes Samvirken, i hvilken Domstolene ikke have nogen Deel. Disses Kald indskrænker sig til at skaffe enhver, Samfundet eller Enkeltmand, som troer sine Rettigheder krænkede, og som i den Anledning paakalder Domstolenes Bistand, den Fyldestgjørelse, der efter gjældende Lov tilkommer ham. Domstolene bringe altsaa kun den af andre fastsatte Samfundsvillie til Anvendelse paa omtvistede Tilfælde. Rigsretten og Høiesteret ere vistnok at henregne til de i Grls. § 100 omhandlede constitutionelle Magter. De ere nemlig grundlovbestemte Institutioner med constitutionel Myndighed. Men ikke engang disse og endnu mindre de øvrige Domstole ere Statsmagter, i alt Fald ikke i samme Forstand som Konge og Storthing.

Den sande Grund til, at Statsforfatningslove overhovedet beskjæftige sig med den dømmende Magt, ligger i Nødvendigheden af at gjøre Domstolene saa uafhængige, at de ved Paakjendelsen af de dem forelagte Sager uden Sidehensyn kunne følge, hvad der virkelig er gjældende Ret. Denne tør ikke bøies engang efter Statsmagternes Ønsker, ellers forfeiler Retspleien sit Øiemed. Derfor maa den dømmende Magt adskilles fra den udøvende og lovgivende, og dette kan alene skee gjennem Bestemmelser, som binde den lovgivende Magt, og følgelig maa optages i Grundloven.

i. At fastsætte Undersaatternes Retstilling indbyrdes eller endog ligeoverfor Staten, maa i det store taget være Statsmagternes frie Sag og danner da navnlig den lovgivende Magts væsentligste Opgave. Grundloven har dog, som før sagt, fornemmelig i sit sidste Afsnit optaget adskillige Sætninger, der skulle tjene Statsmagterne til Rettesnor i denne deres Virksomhed. De fleste af disse Sætninger gaa ud paa

at sikre Individet mod, at Statsmagterne gjøre Indgreb i dets naturlige Rettigheder.

Deslige Sætninger danne ingen nødvendig Bestanddeel af en Grundlov. En Statsforfatning kan være fuldkommen hensigtsmæssig, selv om den ei har optaget en eneste af dem. Som oftest er det dog tilraadeligst at sætte Statsmagternes Herredømme over Individet visse Grændser, men hvorlangt man i saa Henseende skal gaa, bliver altid en Skjønsag.

Det Spørgsmaal, hvorvidt Grundlovens Bestemmelser ere udtømmende, kan med Hensyn til denne Classe ikke opkastes i samme Forstand som med Hensyn til de øvrige. Vor Grundlov har optaget færre af dette Slags Forskrifter, end mange fremmede Grundlove. Men i den Forstand ere dog disse Forskrifter udtømmende, at ingen Almensætning, der ei har faaet Grundlovens Hjemmel, kan tillægges lige Gyldighed med dem. Medens en Lov, som indskrænkede Trykkefriheden, vilde være grundlovstridig, gjælder dette ikke om Love, som indskrænke Associationsfriheden. Thi om man end vilde antage, at begge disse Friheder have naturligt Krav paa samme Beskyttelse, saa har vor Grundlov dog ei forbudt Statsmagterne at sætte den sidstnævnte hvilkensomhelst Grændse, de selv finde for godt.

k. Enhver Statsforfatning, der ei tillægger en enkelt Person eller Corporation uindskrænket Magt, maa nødvendig opstille constitutionelle Garantier, det vil sige Forskrifter, der saavidt muligt give Borgen for, at de Personer, hvem Andeel i Statsmyndigheden er betroet, holde sig inden sine grundlovbestemte Skranker og bruge sin Magt paa forsvarlig Maade.

En stærk Garanti i denne Retning ligger allerede i Domstolenes Uafhængighed af Statsmagterne. Men da de almindelige Domstole ogsaa have et andet og nærmereliggende Øiemed end at afgive saadan Betryggelse, vilde det ikke være rigtigt at betragte dem særligt under hiint Synspunkt.

Under enhver Omstændighed behøves der ogsaa andre Garantier, navnligen Forskrifter, som tillægge Storthinget Ret til at undersøge Statsstyrelsen, til at gjennemgaa og decidere Statens Regnskaber samt til at paatale Forbrydelser

begaaede af dem, som have Andeel i Statsmyndigheden, saavelsom Forskrifter om, hvorledes disse Forbrydelser skulle straffes, de i saadan Anledning reiste Sager behandles og paadømmes. De vigtigste Forskrifter herom findes i Grundloven. Dog har det været fornødent at supplere denne, ikke blot ved det før nævnte Rigsretsreglement af 18 Septbr. 1815, men ogsaa ved den før nævnte Ansvarlighedslov af 7 Juli 1828, som fastsætter Straffene for de nys paapegede Forbrydelser. Til de Forskrifter, der supplere Grundloven i dette Stykke, hører ogsaa Instrux for Statsrevisionen af 12 Septbr. 1845.

§ 4. Det er allerede før omtalt, at selve Grundloven ikke kan sees at være thinglyst. Nye Grundlovsbestemmelser pleiede nok før Loven af 1 April 1876 at bekjendtgjøres paa denne Maade, men til at erklære dette nødvendigt har man ingen Hjemmel. De skulle nu efter den nævnte Lovs § 1 a indføres i Lovtidenden, men ere ikke indbefattede i Lovens § 2. Hvis den nye Grundlovsbestemmelse selv ikke foreskriver noget andet, maa den følgelig træde i Kraft fra det Øieblik, det er meddeelt Storthinget, at den er sanctioneret. Det er ogsaa ganske rimeligt, at en Grundlovsforandring maa blive virksom paa een Gang for det hele Land. Det kan tænkes, at Uleilighed vil opstaa, hvad enten Tidspunktet sættes ved Bestemmelsens Istandbringelse eller ved Thinglysningen, t. Ex. hvis et Forslag om Forandring i Stemmeretsreglerne blev antaget midt under Storthingsvalgene.

§ 5. Efter hvad der nu er udviklet, skille Grundlovene sig fra andre Love ved sin større Urokkelighed og Hellighed, tildeels ved sin Gjenstand og endelig, om man saa vil, derved, at de ei behøve at bekjendtgjøres paa samme Maade som de almindelige Love.

Forøvrigt ere de Love som disse. De maa altsaa fortolkes paa samme Maade som de. Kongen har engang i et Rescript til Storthinget udtalt, at de altid maa forstaaes bogstaveligt[1]). Denne Forestilling var rimeligvis vakt hos

---

[1]) Storth. Forh. 1822 II. 76.

ham ved den svenske Regjeringsforms § 84, hvor denne Fortolkningsregel opstilles for de svenske Grundloves Vedkommende. Den har dog i Sverige vist sig uholdbar[1]) og er det ikke mindre hos os. Ufuldstændighed i Tanke og Unøiagtighed i Udtryk lade sig aldrig ganske undgaa ved Affattelsen af Love, hvad enten det er Statsforfatningen eller andre Gjenstande, de give sig af med at ordne. En bogstavelig Fortolkning af vor Grundlov leder undertiden til iøinefaldende Urimeligheder, f. Ex., at Ingen med Retsvirkning kan vedtage Straffebøder, Grl.s § 96. Ingen vil antage, at dette er Grundlovens sande Villie, og denne er det, som skal følges[2]).

En anden Sag er det, at man maaskee noget sjeldnere kan paavise fuld Hjemmel til at fravige Grundlovens end mange andre Loves Ord. Dette ligger imidlertid ikke i dens Egenskab af Grundlov, men deri at den er et heelt nyt Værk, ingen Udvikling af en ældre Retstilstand.

Vor nugjældende constitutionelle Rets Historie begynder, men ender ikke med de ovenfor omtalte Grundloves Istandbringelse. Vistnok ere de Forandringer, disse siden 1815 have undergaaet, ikke mange, eller paa en enkelt Undtagelse nær af stor Betydning. Men vor Forfatning er nu næst efter den engelske, den nordamerikanske[3]) og den svenske den ældste, noget frit og civiliseret Land besidder, og gjennem den lange, ombyggeligt prøvende og regelmæssige Anvendelse, der er bleven den til Deel, har vor constitutionelle Ret vundet et meget fyldigere og bestemtere Indhold,

---

[1]) Naumann, Sveriges Statsforfatningsret, 2den Udgave II. 8—9.

[2]) Før Grl.s §§ 52 og 53 bleve forandrede ved Grl.sbest. af 8 Juni 1877, medførte dens Ord, at Embedsmænd skulde beholde sin Stemmeret som saadanne, selv om de dømtes fra Embedet, og at Stemmeret suspenderedes ved Anklage til Thinge for hvilkensomhelst Forbrydelse, selv om den ikke kunde belægges med saa stor Straf, at Stemmeretten gik tabt ved Domfældelse. I Praxis fraveges her den bogstavelige Fortolkning.

[3]) Om den constitutionelle Rets historiske Udvikling i Nordamerika gives en Oversigt i det opsigtsvækkende Værk af J. Bryce, the American Commonwealth I, 492 ff.

end det, der lod sig hente ud umiddelbart af Grundlovens Paragrapher. Herfra kan der ikke sees bort ved Fortolkningen af den skrevne Lov. Det flyder af al Retsdannelses Natur, at man ikke uden overveiende Grunde kan fravige en Forstaaelse af Grundloven, som har faaet Hævd i vort constitutionelle Liv[1]).

---

[1]) Hovedværket i vor constitutionelle Rets ældre Literatur er Stangs systematiske Fremstilling af Norges constitutionelle Ret, Christiania 1833. Dernæst fortjener at nævnes Munch Ræder den norske Statsforfatnings Historie og Væsen, Christiania 1841, recenseret af A. S. Ørsted i i en interessant Afhandling i Petersens Tidsskrift for Litteratur og Critik, 1841, 243—383. P. K. Gaarders Fortolkning over Grundloven, Christiania 1845, foranledigede et i flere Henseender mærkeligt Modskrift af B. Dunker om den norske Constitution, Christiania 1845, hvilket igjen besvaredes i P. K. Gaarder om den norske Constitution, udgivet i Christiania samme Aar. De ældste Skrifter vedkommende vor Statsforfatningsret have liden videnskabelig Betydning og ere for det meste Afhandlinger om enkelte constitutionelle Spørgsmaal. Et mere almeent Indhold have Steenbuch, Bemærkninger om Norges Grundlov af 4 Nov. 1814, T.hjem 1815, samme Forfatters Bemærkninger ved Constitutionsforslai 1815—16, et Bidrag til Grundlovens Fortolkning, Chr.a 1817, og C. M. Falsen, Norges Grundlov gjennemgaaet i Spørgsmaal og Svar, Bergen (1816?) og i ny Bearbeidelse i Constitutionens Catechismus, Christiania 1824 og T.hjem 1829 (i Uddrag).

I Nordisk Retsencyclopædi, udgivet af T. H. Aschehoug, K. J. Berg og A. F. Krieger, I Bind, Kbhvn. 1885, ~~og i~~ Marquardsens Handbuch des öffentlichen Rechts, B. IV, Halbband II, Abtheilung 2, Freiburg 1886, har nærværende Forfatter givet Oversigter af Norges Statsforfatning sammenstillet i første Værk med Sveriges og Danmarks, i sidste Værk blot med Sveriges Statsforfatning.

Andet Afsnit.

Den norske Stat.

Capitel 7.

Landets Grændser.

§ 1. Udtrykket den norske Stat betegner det norske Folk som politisk Samfund. Dette er knyttet til Norges Land.

Den nuværende Grændse mod Sverige er bestemt ved Tractaterne af 26 Oct. 1661 og $^{7}/_{18}$ Oct. 1751 [1]). Den i sidstnævnte Tractat fastsatte Grændselinie blev udstukken ved en Grændseregulering, som for Norges Vedkommende er approberet ved Rs. 18 Decbr. 1767. Af denne Regulering

---

[1]) De findes fuldstændigen trykte i Jessens „Det Kongerige Norge" 1763. I. 213—231, jvfr. Thaarups Udførlig Veiledning til det danske Monarkis Statistik IV. 161. Den sidstnævnte Tractat er tillige trykt i Qvartudgaven af Forordningerne, men i de almindelige Lovsamlinger kun extractviis. Om Norges ældre Grændse mod Sverige see Werlauff i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1844—45, P. A. Munch sammesteds for 1846, samme Forfatters det norske Folks Historie IV. 1, 646—650; Styffe Skandinavien under Unionstiden, Side 87 ff. Om Grændsetvistigheder i det 17—18 Aarhundreder see Jessens anførte Værk, Side 174 ff., og Y. Nielsen de nordenfjeldske Begivenheder 1657—60, Chr.a 1868.

Om de ældre norske Bilande, særlig deres Retsforfatning findes de fleste og nyeste Oplysninger hos Aubert, de norske Retskilder I, Tillæg Nr. IV.

skulde der afgives en Extract til hver Sognekirke over Sognets Grændse, og til hvert Fogderi over dettes Grændse. Ligeledes Exemplarer af den hele Regulering til hvert Grændseamts Arkiv, see Tractatens Codicil II § 30. Originalprotocollerne og Karterne findes i Rigsarkivet[1]).

Grændsen efter Tractaten af 1751 er mærket ved 342 af Sten opmurede Røser, samt igjennem Skovene ved en udhuggen 16 Alen bred Linie. I Tractatens Codicil II § 27 var det bestemt, at Linien skulde opgaaes hvert 10de Aar og de udhugne Alleer oprenskes. Ved Rsl. 22 October 1845 forandredes dette derhen, at Opgang af Tromsø Stifts Grændser mod Sverige alene skal finde Sted hvert 25de Aar, af de sydligere Stifters Grændser hvert 15de Aar. Fandtes nogen Feil, skulde Underretning derom efter Tractaten tilkjendegives den norske Foged og den svenske Herredshøvding, som i Forening skulde besørge Feilen rettet. Til Arbeidet kunde de nærmeste Bønder tilsiges. Nu (Rsl. 5 Aug. 1816 § 2 c) pleier dette at udføres ved leiede Folk, hvis Løn ifølge Rs. 2 Januar 1761 i de tre nordlige Amter før blev udlignet paa Fogderiet, men nok i den senere Tid altid udredes af Statscassen.

For at beskytte Grændselinien mod Forrykning er det bestemt:

a) i Tractatens § 7, at den, der forandrer eller udkaster noget Grændserøs, skal straffes med at hænges paa Gjerningsstedet, hvilken Straf som tractatmæssigen bestemt strengt taget ei skulde være berørt af Crl. 28—6 a, —

b) i § 6, at enhver af Rigernes Undersaatter, som ved at hugge Skov eller gjøre anden Forfang forfordeler og foruroliger den anden Side ind over Grændsen, skal erstatte Skaden og arbeide en vis Tid paa nærmeste Fæstning efter Sagens Beskaffenhed. Ogsaa om denne Straffebestemmelse gjælder det, at den egentlig ikke er forandret ved Criminalloven. Rs. 9 Nov. 1770 paalægger Amtmændene at efter-

---

[1]) Om Grændsen mellem Bohuslen og Smaalenene, saavel tillands som paa Søterritoriet, see Kiær, Norges Land og Folk, Side 2 og 300.

spore de skyldige og foranstalte det aavirkede overgivet de svenske Autoriteter, —

c) i Rs. 24 Aug. 1759, at ingen maa hugge Tømmer eller Veed paa 100 Alen nær Grændsealleen eller paa en halv Miils Afstand fra samme brænde Braate, alt under Straf af Bøder. Bestemmelsen er ikke hævet og skulde derfor egentlig være gjældende. Derimod ere de ældre Forbud i Rss. 11 Dec. 1739, 22 Juni 1753 og 10 Januar 1755 mod, at Eierne hug Tømmer i de ved Grændsen beliggende Skove, bortfaldne ved Rss. af 13 Juli og 24 August 1759.

Den ifølge Tractaten bestemte Linie satte Grændse ikke blot mellem Rigerne, men ogsaa mellem de paa begge Sider liggende Eiendomme. Tractatens § 2 ophævede nemlig, i et enkelt Tilfælde mod Erstatning, alle Prætentioner, noget Riges Undersaatter formeente sig at have ind over Linien. Men da man ved Opgangen i 1835 fandt, at et Stykke af Grændselinien var rykket omtrent 1000 Alen ind paa norsk Grund og derfor flyttedede den tilbage, og de svenske Grænsebønder klagede derover, udtaltes det ved en i sammensat Statsraad afgiven Rsl. 4 Mai 1838, at Grændseberigtigelsen ikke kunde have Indflydelse paa de private Eiendomsforhold, da norsk eller svensk Undersaat er berettiget til med fuld Eiendomsret at besidde den ham paa den anden Side af Rigsgrændsen tilhørende Mark.

Forekommer der under nogen ved norsk Domstol anlagt Sag Spørgsmaal om, hvor Grændsen gaaer, saa ligger det vistnok ikke udenfor Domstolenes Competence at tage dette under Afgjørelse. Paa Forudsætningen herom ere de ovenfor omtalte Bestemmelser i Tractatens §§ 6 og 7 samt Codicil II § 30 byggede. Men Afgjørelsen er selvfølgelig ikke bindende Rigerne imellem. Er et Stykke Jord, hvorom tvende Naboeiendomme, den ene norsk, den anden svensk, have havt Tvist, ved norsk Dom antaget at tilhøre Norge og derfor den norske Eiendom, og det samme Stykke senere ved en af Regjeringerne anstillet Grændseopgang findes at ligge paa den svenske Side af Linien, saa er det herved afgjort, at Stykket staaer under svensk Statshøihed, og den norske Dom taber da sin forbindende Kraft. Er den norske Dom gaaet i modsat

Retning, og det den norske Part frakjendte Stykke ved senere Grændseopgang findes at tilhøre Norge, saa staaer Dommen desuagtet ved Magt, medmindre den kan paaankes. Ingen af disse Resultater ere rimelige, og i enhver tvivlsom Eiendomstrætte, hvis Afgjørelse beroer paa Spørgsmaalet om, hvor Rigsgrændsen gaaer, burde derfor dette bringes paa det rene ved en for begge Riger bindende Grændseopgang [1]). Er Spørgsmaalet om Grændsen mod Rusland, vil vel heller ingen betvivle Nødvendigheden heraf.

§ 2. Grændserne mod det nuværende russiske Rige ere for en Deel bestemte ved Tractaten af $^{7}{}_{18}$ October 1751, nemlig forsaavidt angaaer Linien mellem Norge og den Deel af Vesterbottens Len, Sverige maatte afstaa ved Freden til Frederikshamn 1809, og som af Rusland henlagdes til Finland. Derimod henstod Spørgsmaalet om Grændsen mellem Norge og det egentlige Rusland (Gouvernementet Archangel) uafgjort i meget længere Tid [2]).

Efter Tractater mellem Norge og Novgorod af 1251 og 1326 [3]) skulde den russiske Fyrste have Ret til at kræve Skat af alle Lapper saalangt Vest som til en Linie trukken fra Forbjerget Lyngstuen til Maalselvens Udspring paa Fjel-

---

[1]) See i Retstidenden 1873, Side 773—784, en upaaanket Stiftsoverretsdom, der paaviser, at Grændselinien mellem Rigerne oprindelig var en Grændselinie mellem de til hinanden stødende norske og svenske Eiendomme, men at Tractaten ikke var til Hinder for, at disses Eiere erhvervede Stykker af Naboeiendommene i det andet Rige.

[2]) En Fremstilling af dette Forhold findes i Constitutionscomiteens Indstilling Storth. Forh. 1869 IX. 420 ff.; Nye danske Magazin II. 65-96, 104—118 og 349—364; Budstikken for 1824 No. 74—77 og 78—81; Antiquités Russes d'apres les monumens historiques des Islandais et des anciens Scandinaves, I og II; Langes norske Tidsskrift V. 305—66; Munch, det norske Folks Historie første Afd. IV. I, 98-105. Anden Afd. I. 69—76; L. K. Daa Aftenbladet for 1870 Nr. 39, 66, 74 og 94. De foretagne Forandringer i første Udgaves Text skyldes velvillige Meddelelser fra Professor G. Storm.

[3]) Norges gamle Love III. 151—152.

det, Norges Konge derimod Ret til Skat af dem østover til et Punkt, der kaldtes Veleaga, om hvis Beliggenhed man ikke med Sikkerhed veed mere, end at det laa paa Vestsiden af det hvide Hav. Af dette Forhold kom der Tvist. Russerne paastode ikke alene Ret til at kræve Skat af alle Flytlapper, men ogsaa den egentlige Landshøihed over Finmarken, saaledes at Norge blot havde Ret til en Andeel af Skatten af Lapperne. I Freden til Tevsina 1595 erkjendte Russerne den svenske Konges Ret til at oppebære Skat af Lapperne fra Østerbotten til Varanger (Bugøfjord), hvilket af Svenskerne fortolkedes saa, at Russerne havde afstaaet dem sin Ret til Skat af Lapperne i Finmarken indtil Malangen. Men disse Krav blev afviste af den dansk-norske Regjering, som 1 Aug. 1598 paalagde Befalingsmanden paa Vardøhus at forbyde Lapperne at betale Skat til Svenske og Russer i Finmarkens Kystegne[1]). Som Følge heraf forbød den russiske Bojar i Kola fra 1599 af de norske Skattekrævere at opkræve Skat af Lapperne paa Kolahalvøen («Nordfjeldet»). Derved blev det tidligere Fællesdistrikt indskrænket til Peisen, Pasvig og Neiden. Disse vedbleve at være fælles Eiendom, i hvilke saavel Rusland som Norge tog Skat. Norge opgav imidlertid ikke sine Fordringer paa de østenfor samme beliggende Districter, og for at holde disse Fordringer i Live reiste den norske Foged regelmæssig hvert Aar eller senere hvert tredie Aar til Kola for at affordre de russiske Autoriteter Skatten, hvilket Krav ligesaa regelmæssig afsloges[2]). Under disse Forhandlinger gjorde Rusland allerede fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede den Paastand gjældende, at, forsaavidt Norge vilde kræve Skat i samme Udstrækning som før, maatte der tilkomme Rusland en lignende Rettighed lige vest til Malangen.

Carl Johan var en altfor skarpsynet og forsigtig Statsmand til at lade et saa betænkeligt Forhold til en mægtig Nabostat henstaa uden Forsøg paa at faa det opgjort, og

---

[1]) Norske Rigsregistranter III. 540—47.

[2]) Sporring i Topographisk Journal, 6te Hefte, 78—81, Kraft, Top. Stat. Beskrivelse over Norge VI, 602 og det dersteds citerede. Fogdens Reiser til Kola ophørte først i 1813.

hans venskabelige Forbindelse med Keiser Alexander gjorde, at Forsøget kunde lykkes. Ved Conventionen af $^{14}/_{2}$ Mai 1826 blev Grændsen fastsat saaledes, at Linien mellem Norge og Storfyrstendømmet Finland skulde vedblive saaledes som bestemt ved Tractaten af $^{7}/_{18}$ October 1751, see Conventionens § 1, samt at de ovennævnte Fællesdistricter skulde deles efter en i Conventionens § 2 nærmere bestemt Grændselinie, der er bleven dragen temmelig uregelmæssigt og saaledes, at Rusland i Virkeligheden beholdt Fællesdistrikternes bedste Skove og Mosemarker. Norge renoncerede i § 3 paa alle de Fordringer, som i forrige Tider fra norsk Side maatte have været fremsatte med Hensyn til de Landstrækninger, som ligge paa den russiske Side af den ved Conventionen bestemte Grændselinie. Grændserydning foregaaer hvert 25 Aar, see Declaration af 1 Juni (20 Mai) 1847.

§ 3. Ved Fastsættelsen af Grændsen mellem Norge og Sverige i 1751 blev der forbeholdt hvert Riges Flytlapper visse Rettigheder i det andet Rige [1]). Disse Rettigheder skjelne sig i udvortes Henseende fra dem, der ere tilstaaede fremmede Landes Undersaatter enten ved norske Love eller ved Tractater afsluttede paa bestemt Tid. De sidstnævnte tvende Classer af Rettigheder kan Norge efter eget Forgodtbefindende formindske eller hæve, enten naarsomhelst eller efter den tractatmæssig bestemte Tids Forløb. Flytlappernes Rettigheder hvile derimod paa Tractaten af $^{7}/_{18}$ October 1751, som er afsluttet for al Fremtid, og som følgelig hverken kan ophøre af sig selv eller vilkaarligen opsiges af noget af Rigerne.

Forholdet er imidlertid nu indtil videre omordnet ved en Lov af 2 Juni 1883, der i § 30 betegner sig som fælles for begge Riger, og der nærmere bestemmer Flytlappernes særlige Rettigheder og Forpligtelser. Denne Lov angaaer ligesaavel norske som svenske Lappers Retstilling i Norge samt norske Lappers Retstilling i Sverige. Efter Lovens § 3 have Lapperne Frihed til at flytte med sine Reen fra det

---

[1]) Jfr. Kongebrev af 10 Oct. 1601 i Norske Rigsregistranter, III, Side 643.

ene Rige ind i det andet og at opholde sig paa de Steder, hvor hvert Riges Lapper efter gammel Sædvane tidligere havde søgt hen, samt at betjene sig af Land og Vand saavel til deres egen som deres Reens Underholdning med Iagttagelse af Lovens Forskrifter som til Jagt og Fiskeri lige med Rigets egne Undersaatter. Derhos tillader § 4 dem at tage fornødent Skovfang af visse Slags i private Skove, dog kun mod Erstatning. I Almindelighed maa de svenske Lapper kun opholde sig i Norge i Maanederne Mai—September, de norske Lapper i Sverige kun i Maanederne October—April. Er den Egn, hvori Lapperne opholde sig, inddeelt i Bevogtningsdistricter efter Lovens § 6, og en fastboende Persons Eiendom i saadant District bliver beskadiget af Reen, uden at det opdages, hvem der er Eier af de skadegjørende Dyr, paahviler efter § 9 Erstatningspligten alle de Lapper, som have Tilhold i Districtet, dog ikke solidarisk, men i Forhold til det Antal Reen, Enhver af dem har i Districtet. Den Skadeserstatning, nogen ifølge Dom eller Forlig har at kræve efter denne Lov, kan han efter § 22 forlange udbetalt af sit Lands Statscasse, der søger Refusion af den skyldige, eller om denne hører hjemme i det andet Rige, af dennes Statscasse. Loven gjælder overalt i Norge [1], dog skulle de af dens Bestemmelser, som ordne Forholdet mellem Lapperne og den jordbrugende Befolkning, ikke gjælde i Finmarkens Amt, see § 29. Tage Flytlapper Ophold i en Egn, som ikke er inddeelt i Bevogtningsdistricter, ere de ifølge Lovens § 7 fri for fælles Ansvar. Tage de Ophold i en Egn, hvor Lapper ikke før have færdets, komme Lovgivningens almindelige Bestemmelser om ulovlig Benyttelse af fremmed Eiendom til Anvendelse mod dem [2].

Loven af 2 Juni 1883 træder ud af Kraft 1 Januar 1898, og hvis ingen ny fælles Lov inden dette Tidspunkt er given i begge Riger, skal 1ste Codicil til Tractaten af 1751 atter

[1]) Storth. Forh. 1882, VI, O. Nr. IV, Side 10—11; 1883, III, O. Nr. 6, Side 10—11; jvfr. Storth. Forh. 1889, VI a, 386.

[2]) I Retst. for 1859, Side 37—47, findes en Høiesteretsdom angaaende Skade, Rensdyr, tilhørende forskjellige Personer i Hardanger og Voss, havde gjort paa fremmed Eiendom. Høiesteret antog, at Eierne af disse Rensdyr kunde sagsøges undereet, og dømte dem til under Dagmulct at holde Dyrene borte fra Sagsøgernes Eiendomme.

træde i Kraft. Dennes Indhold er fremstillet i første Udgave af nærværende Værk I, 70 ff.

§ 4. Mellem det egentlige Rusland og Norge blev Grændsen spærret for Lappernes Flytninger allerede ved Conventionen af $^{14}/_{2}$ Mai 1826 § 8. Indvaanerne i de forrige Fællesdistricter beholdt vel i sex Aar efter Delingen sin forrige Ret til Fiskeri og Jagt, men denne Ret er paa det allernærmeste bortfaldt efter Protocol $^{18}/_{6}$ August 1834.

Forholdet mellem Norge og den til Rusland i 1809 afstaaede Deel af Sverige havde før Afstaaelsen modtaget sin Ordning ved Tractaten af $^{7}/_{18}$ October 1751. Dette Forhold blev, forsaavidt angik Flytlappernes Rettigheder, ikke berørt ved Conventionen af 1826, og det antoges derfor i lang Tid, at Tractatens første Codicil var bindende Regel ogsaa for Lappernes Flytninger mellem Norge og Finland. Dog vaktes der allerede i 1832 Spørgsmaal fra russisk Side om at faa den forandret i enkelte Dele. Underhandlingerne, der fortsattes gjennem længere Tid, ledede ei til noget Resultat. Efter gjentagne Klager fra Rusland aabnedes nye Underhandlinger i 1851. Rusland foreslog forskjellige Forandringer i Codicillen med Hensyn til Reenbeitet samt forlangte, at Norge skulde indrømme ikke blot Flytlapper, men ogsaa alle Indbyggere af de tre finske Sogne, Enare, Utzioki og Enontekis, Adgang til uhindret Fiskeri i norske Farvande med egne Baade og Redskaber, ligeledes at der paa Varangerfjordens sydlige Side skulde udvises et Stykke Land af en Fjerdedeel norsk Miils Længde og en Tiendedeel norsk Miils Bredde, hvor de finske Fiskere skulde have Ret til at opføre Huse til eget Brug, Magaziner til Opbevaring af Baade og Redskab samt til at holde Vagt for at beskytte denne sin Eiendom. Norge undslog sig herfor, men fremsatte forskjellige Modforslag for at imødekomme de russiske Ønsker. Rusland forkastede disse, negtede at anerkjende Tractaten af 1751 som forbindende for sig og erklærede, at Grændsen mellem Norge og Finland fra 15 September 1852 skulde være spærret for de norske Flytlapper. I det russiske Circulære, hvorved Grændsespærringen bekjendtgjordes, angaves som Grund til denne Forføining fra russisk Side, at Norge havde lagt de finske Lapper

Hindringer i Veien for at drive Fiskeri i Varangerfjorden lige med de norske Lapper, hvilken Paastand var ugrundet. Derpaa spærrede Norge ved provisorisk Anordning af 9 April 1853, gjentagen i Lov 7 September 1854, sin Grændse for de russiske Flytlapper, jvfr. Lovene af 9 Sept. 1857 og 17 Juni 1869 [1]).

§ 5. Disse Forlangender fra Ruslands Side var det udentvivl, der gav Anledning til, at der mellem de forenede Riger og Storbrittanien samt Frankrige sluttedes en Tractat af 30 November 1855, hvorved de forenede Rigers Konge forpligtede sig til ikke at bytte nogen Deel af Rigerne bort til Rusland eller tillade dette at besætte nogen Deel af de forenede Rigers Territorium eller at indrømme Rusland nogen Ret til Græsning eller Fiskeri eller anden Ret paa de forenede Rigers Territorier eller ved deres Kyster. Fremsætter Rusland nogen saadan Begjæring, skal Kongen derom meddele Frankriges og Storbrittaniens Regjeringer Underretning, og ere disse da forpligtede til at bistaa de forenede Riger med fornødne Stridskræfter til at modstaa Ruslands Fordringer eller Angreb.

§ 6. Den Frihed, Russerne endnu have til at drive Fiskeri ved Finmarkens Kyster, er dem ikke tractatmæssigen hjemlet. Russerne begyndte fra 1740 af at udøve den egenmægtigen [1]), men bleve standsede heri ved Rs. 10 Februar 1747, som paalagde dem at betale en Recognition af 48 Skill. for hver Baad, hvormed de anløb norske Havne, samt tilholdt dem ikke at fiske nærmere Kysten end een Miil. At rus-

[1]) Storth. Forh. 1854, IV. Nr. 24 og IX. Side 68, Storth. Forh. 1869, IX. 420—429, jvfr. Morgenbladet for 1854 Nr. 329, hvor der findes oversat en Beretning om disse Forhandlinger, hentet fra det engelske Blad Morning Chronicle; Morgenbladet for 1855 Nr. 30; en Artikel i det franske Blad le Pays for 24 December 1855 gjengiven i Christianiaposten for 1856 Nr. 2637; en Artikel fra Post- och Inrikes-Tidningar for Januar 1856, gjengiven i Christianiaposten 1856 Nr. 2659; I. A. Friis, i Morgenbladet 1868, Nr. 275 ff.; samme Forfatter, en Sommer i Lapmarken, Side 16 ff. og 138—146; L. K. Daa, Skisser fra Lapland og Karelstranden, Side 117—124 og 257—288.

[2]) Budstikken V. 686.

siske Undersaatter ei havde nogen af norsk Lovgivning uafhængig Ret til at fiske nærmere Kysten, synes ogsaa at have været anerkjendt af den russiske Regjering, see Canc. Pr. 1 Juni 1771. jvfr. Tractaten af $^{8}/_{19}$ October 1782 §§ 4 og 12, der ikke kjender nogen særegen Frihed for russiske Fartøier i norske Farvande. Russernes Frihed til at fiske i Finmarken hviler nu paa og er bestemt ved Loven af 13 Sept. 1830 § 40. Ifølge samme have de ingen Ret til at fiske nærmere Kysten end een Miil, men hvis de i Anledning af dette Fiske ville have Tilhold i Land, saa er det dem tilladt, dog kun i sex navngivne Havne. Derimod er der tilstaaet dem Ret til at forskaffe sig Agn med Haandsnøre, Notkast og Drivgarn hvorsomhelst, endog indenfor den nævnte Afstand fra Kysten, samt til at grave efter Mark i Fjæren, alt dog kun forsaavidt det kan skee uden Fortrængelse af Indvaanerne, og mod Erlæggelse af Recognition. De maa ikke opføre Huse eller Hytter paa Kysten[1]). Da disse Friheder alene ere hjemlede russiske Undersaatter ved norsk Lov, kunne de igjen ved norsk Lov ophæves eller indskrænkes, hvilket sidste skeede ved Loven af 13 Septbr. 1830. Det samme gjælder om Russernes Handelsret efter Lovene af 13 Sept. 1830 § 9 og 22 Juni 1863 §§ 6 og 7, forsaavidt den ei tillige hviler paa Handelstractaten af 8 Mai (26 April) 1838 §§ 5 og 6. Men denne Tractat er opsigelig, see dens § 9.

Angaaende Grændseforholdene til Rusland ere altsaa nu kun følgende tractatmæssige Bestemmelser i Kraft:

At de russiske Lapper, som ved Fællesdistricternes Deling i 1826 kom under norsk Herredømme, skulle beholde fri Religionsøvelse og uhindret kunne besøge St. Boris's Kirke, see Conventionen af 1826 § 6, —

At Seiladsen, Træfledningen og Fiskeriet i den Deel af Pasvigelven, som danner Grændsen mellem Norge og Rusland,

---

1) See det ved Rs. 10 Februar 1747 i Wessel Bergs Udgave af Rescripterne citerede samt Protokolcom. Indstilling, Storth. Forh. 1863 X. O. II. Side 99 ff., som viser, at Forhandlingerne med Rusland om Grændseforholdene siden 1860 have antaget en venskabelig Characteer.

samt i Jacobselven skal være lige fri for begge Magters Undersaatter, see Conventionens § 9, — og

At Lapperne i Pasvig, som ere russiske Undersaatter, skulle have samme Ret som før til at drive Laxefiskeri i norske Elve, see Protocol $^{18}{}_{6}$ August 1834 §§ 2 og 3.

§ 7. Statens Høihedsret omfatter ikke blot dens faste Land med tilhørende Øer, men strækker sig ogsaa ud over den tilgrændsende Deel af Havet, hvilken man derfor pleier at kalde dens Søterritorium eller dens territoriale Farvande, see Lov om Beskyttelse af undersøiske Telegraphkabler, 14 Juni 1884, § 6, og Conv. 7 Juli 1887 Art. 1, eller norske Farvande, Toldlov 20 Sept. 1845, § 1 [1]).

Over dette har dog Staten ikke ganske det samme Herredømme som over sit Land. Navnlig kan den ikke forbyde fremmede at seile ind paa dette Søterritorium, eller hæve Afgifter af dem, blot fordi de indfinde sig der uden at anløbe nogen Havn. Fremmede Krigsskibe kunne udelukkes fra befæstede Havne og efter en endnu i Theorien opretholdt Regel ogsaa fra andre Anløbssteder [2]). Andre Indskrænkninger synes Statens Raadighed over dens Søterritorium ikke at være undergiven. Det antages nu i Almindelighed, at en Stat er berettiget til der at øve al den Myndighed, den for sin Sikkerhed og for sine Forvaltningsøiemed finder fornøden. Folkeretlig anerkjendt er det i alt Fald, at den har følgende Rettigheder over samme:

a) Ret til at holde Søterritoriet neutralt, altsaa til at standse enhver Fredsforstyrrelse, som der maatte finde Sted.

b) Eneret til at udøve Politimyndighed, følgelig til at træffe Foranstaltninger mod alt, hvad dersteds foregaaer, som kan være Staten til Uleilighed eller Fare, samt til i saadant Øiemed at undersøge ethvert Fartøi, som antræffes der.

---

[1]) En udførlig Fremstilling af Folkerettens Sætninger om Søterritoriet samt Litteraturanviisninger findes i Holtzendorff, Handbuch des Völkerrechts, II, 407—480.

[2]) Holtzendorff, sammesteds, II, 421—424 og 463—467; Perels i Archiv für öffentliches Recht, I, 473 ff.

Staten kan altsaa forbyde enhver at oplodde og kartlægge dette Farvand, forsaavidt det kan være til Skade for dens Forsvarsevne, see Havnelov 24 Juli 1827 § 17, samt underkaste ethvert Fartøi, som er kommet derind, Toldvisitation, Toldl. 20 Sept. 1845 § 1. Det antages ogsaa, at den kan forbyde, at Varer dersteds omlastes fra et Fartøi til et andet, og at den altsaa, hvis den tillader saadan Omlastning, kan kræve Told af Varerne[1]).

c) Eneret til alt paa Søterritoriet faldende Fiskeri og til overhovedet at regulere Benyttelsen af dette Territorium.

d) Jurisdiction, altsaa Ret til at drage alle paa Søterritoriet foretagne Handlinger ind for sine Domstole.

Hvor langt dette Søterritorium strækker sig, er i flere Henseender ikke afgjort med ønskelig Bestemthed. I ældre Tider vare mange Stater tilbøielige til at sætte Grændsen meget langt ude. Saaledes forsøgte vor Regjering at opretholde Eneretten til Fiskeriet paa Islands Kyst indtil 4 eller 6 Mile af Land, see Bevilgning af 16 August 1636[2]). For at faa et fornuftigt Grundlag for Regelen begyndte de folkeretlige Forfattere at gjøre gjældende, at Statens Høihedsret burde strække sig saalangt, som den fra Land kunde opretholde samme, altsaa i eet Kanonskuds Afstand fra Kysten Saalangt, men ikke længere, kan Staten med Føie siges at være i Besiddelse af Havet. I Overeensstemmelse hermed er ogsaa Grændsen fastsat ved mange Tractater imellem fremmede Lande, som det synes dog især i ældre Tider og med Hensyn til den ovenfor under Bogstav a nævnte Ret[3]). Hos os er Grændsen nærmere bestemt saaledes, at den skal falde een almindelig Sømiil fra yderste Skjær eller Holme, som ikke overskylles af Søen, see Rs. 10 Februar 1747, 20 April 1759, Canc. Pr. 25 (Rs. 22) Februar 1812. Den Sømiil, som herved menes, er lig en af de saakaldte geographiske Mile, hvoraf

---

1) Wheaton Elements of International Law. 1864. Side 323.

2) Trykt i Ketilsens Islandske Forordninger.

3) Hautefeuille les droits des neutres I, 238—239, Cussy Phases et causes celèbres du droit maritime I. 92 ff.

der gaa 15 paa en Grad[1]), og som altsaa er 12000 Alen eller 7529 Meter. Men i England, Nordamerika og Frankrige har man i den senere Tid i Almindelighed ikke sat Afstanden større end til tre Qvartmile, hvilket vil sige tre af de Mile, hvoraf der gaa 60 paa en Grad, altsaa kun til 9000 Alen eller 5647 Meter. En mellem Storbrittanien, Frankrige, Belgien, Nederlandene, Tyskland og Danmark under 6 Mai 1882 afsluttet Overeenskomst om Ordningen af Søpolitiet ved Fiskerierne i de Dele af Nordsøen, der ligge udenfor Grændserne af de omliggende Landes Søterritorier, bestemmer i Art. 2 og 3 disses Grændse sidstnævnte Maade. Denne Grændse kan dog ikke ansees vedtagen som almindelig folkeretlig Regel. Den erkjendes nemlig ikke af alle Stater, hvorfor den heller ikke blev opstillet i den nysnævnte Overeenskomst af 7 Juli 1887. Overeenskomsten af 6 Mai 1882 er i ethvert Fald ikke tiltraadt af Norge og Sverige. Det er saaledes ingen Umulighed, at man fremdeles vil ansee dem eneberettigede til Fiskeri inden den Afstand, de fra gammel Tid have hævdet som Grændse mellem sit Territorium og det frie Hav[2]). I andre Henseender strækkes denne Afstand med folkeretlig Anerkjendelse udover tre Qvartmile, f. Ex. hvad angaar Retten til Toldvisitation, der af Storbritanien, Frankrige og Nordamerika udøves i en Afstand af indtil 12000 Alen[3]).

Det er heller ikke afgjort, fra hvilken Linie Afstanden skal beregnes, enten Middelvandstanden, høieste eller laveste Vandstand. England og Frankrige have idetmindste i eet Tilfælde antaget den sidste som Udgangspunct, hvilket ogsaa er skeet i nysnævnte Overeenskomst af 6 Mai 1881. Udtrykene i de ovennævnte norske Rescripter betegne snarest høieste Vandstand.

Hvor en Fjord gaaer ind i Landet, er det i Almindelighed anerkjendt, at man ikke behøver at følge Kysten nøiagtigt, men kan drage Søterritoriets Grænlse parallelt

---

[1]) Storth. Forh. 1871 III, Oth. Prop. Nr. 10, Side 6.

[2]) Matzen, Dansk Statsforfatningsret I, 36—41.

[3]) Holtzendorff paa anførte Sted 472—478.

med en ret Linie mellem begge de yderste Næs ved Fjordens Aabning, samt at man paa samme Maade kan springe fra den ene Ø til den anden. Dette kan dog kun siges med Sikkerhed i to Tilfælde. For det første, naar der alene er Tale om en mindre Bugt, saa at den omhandlede rette Linie bliver kort. Dernæst naar Fjorden, om den end har bredere Aabning, skjærer sig dybt ind i Landet. Den førnævnte Overeenskomst af 6te Mai 1882 opstiller ogsaa i denne Henseende en stærkere Begrændsning af Søterritoriet, idet den bestemmer, at de 3 Qvartmiles Afstand skal regnes fra den lige Linie trukken tværs over Bugten paa det ved Indløbet nærmeste Punkt, hvor Bredden ikke er større end 10 Qvartmile eller 18823 Meter. Men heller ikke denne Bestemmelse kan tilkjendes almindeligt forbindende folkeretlig Kraft. Ligesom England fremdeles tilegner sig udelukkende Høihed over hele Bugten ved Bristol, Rusland over den finske samt den rigaiske Bugt, og Nordamerika tilegner sig Bugten ved Delaware [1], saaledes maa Norge kunne forlange, at Vestfjorden, mellem Lofoten og Fastlandet, betragtes som norsk Søterritorium, Dep. Skr. 28 Oct. 1868. Andre Anvendelser af denne Grundsætning ere Rsl. 16 October 1869 og 9 September 1889, der fastsætte Territorialgrændsen langs Søndmøres Kyst, og Pl. 5 Januar 1881.

I Fjorde og Elve, der dele mellem Norge og dets Naboriger, dannes Grændsen af Midtstrømslinien, hvor denne falder nærmere end een Miil. Om Fiskeriet i saadanne Vasdrag, see Lov 29 Mai 1871 og om den øvrige Benyttelse den almindelige Lov om Vasdragenes Benyttelse af 1 Juli 1887, § 76.

---

[1]) Heffters Völkerrecht § 76 Note 3, Holtzendorff, II, 468, Martens, Russisches Völkerrecht i tydsk Oversættelse af Bergbohm, I, 382.

[2]) Jvfr. Storth. Forh. 1871 III O. Nr. 10, Side 1—8; 1877, III, O. Nr. 27, Side 21; 1878, III, O. Nr. 3, Side 4—5, 1880, III, O. Nr. 23, Side 13, og Lagthingstidenden for 1880, Side 88—98.

Capitel 8.

Folket; Statsborgere og Indfødte.

§ 1. Statens Medlemmer (Grls. § 99) ere de Personer, ved hvem og for hvem den bestaaer. Tagne tilsammen i fortsat Slægtfølge danne de Folket.

Hvilke Personer der skulle betragtes som Medlemmer af den norske Stat, er ikke fastsat i Grundloven. Den slutter sig altsaa i dette Stykke til, hvad der gjælder efter vor almindelige Ret.

Det Forhold, hvori en Person maa staa til et Statssamfund, for at han skal kunne kaldes dets Medlem, har tvende Sider.

Mest iøinespringende af disse er den, at han skylder Staten Troskab. Taget udelukkende fra juridisk Standpunkt vil dette sige, at han pligter at efterleve denne Stats Love, ikke blot medens han opholder sig inden Landet, men hvorsomhelst han færdes. Fra denne Side betragtet kaldes han Statens Undersaat, Grl.s § 92 a og b.

Den anden og tilsvarende Side af Forholdet er det Retskrav, en Stats Medlemmer have paa den.

Fra dette Synspunkt kaldes de Statens Borgere, Grl.s § 15. Hvor Grundloven ellers bruger dette Ord (§§ 12, 92 og 109), omfatter det kun Mandspersoner.

Hvilke Rettigheder og Goder der skulle tilkomme Statsborgerne som saadanne, maa bero paa, hvad Staten finder hensigtsmæssigt at fastsætte i sin Lovgivning, og hvad den i sin øvrige Virksomhed formaaer at yde, noget der vexler med Tiderne. Det blivende deri er ikke mere, end at de have Ret til at bo i Landet, og at Staten skylder dem sin Beskyttelse ikke blot inden sit eget Territorium, men hvorsomhelst de ere stedte.

Udtrykket Borgere eller Statsborgere (i Modsætning til Kjøbstadsborgere) tages udenfor vor juridiske Sprogbrug ofte i en mere indskrænket Bemærkelse, idet man derunder indbefatter alene de Medlemmer af Samfundet, der have Andeel i den politiske Magt, — en Efterligning af den nyeste franske

Statsret, hvor Ordet Citoyen alene har denne Betydning[1]). Men dette er ikke vor Rets Sprogbrug. Den har ligesom den franske Constitution af 1791, der skjelnede mellem active og passive Borgere (Afdeling III, Cap. I, Sect. 2. Art. 2), til Statsborgerne henregnet ogsaa dem, der ingen Andeel have i den politiske Magt, see Grl.s § 50, som viser, at norske Borgere ikke ere stemmeberettigede, medmindre de besidde de øvrige der nævnte Egenskaber.

Af Statens Høihed over dens Territorium følger, at enhver, som befinder sig inden dettes Grændser, maa underkaste sig dens Love og, med mindre de efter Folkeretten have Exterritorialret, kunne drages til Ansvar for Overtrædelse deraf, jvfr. Fortalen til Christian den Vs Lovbog. I fremmede Systemer har man derfor fundet paa at henregne Udlændinger, som midlertidigen opholde sig i et Land, til dets Undersaatter, hvilke man da har deelt i to Slags, de faste og de midlertidige. Denne unyttige og vildledende Begrebsbestemmelse fik ogsaa Indpas i vore ældre Systemer og er derfra ved en enkelt Leilighed bleven optagen i vor Lovgivning. Efter Motiverne til Criminalloven har man nemlig ved Ordet Undersaat i Lovens Cap. 9 §§ 2—5 tænkt ogsaa paa den, som midlertidig opholder sig her i Landet. Hvor vor Lovgivnining forøvrigt bruger Ordet, mener den derimod aabenbart kun Statens Medlemmer, jvfr. nu Loven af 21 April 1888 §§ 7 og 8.

Man har af og til talt om Personer, der skulde være at betragte som en Stats Undersaatter i privatretlig, om end ikke i statsretlig Forstand[2]). Man har herved tænkt paa dem, der staa i saadan Stilling til en Stat, at deres personlige Retstilling maa bedømmes efter dens Love. Om en Mand skal betragtes som ægte- eller uægtefødt, gift eller ugift, levende i Formuesfællesskab med sin Hustru eller ikke, myndig eller umyndig, berettiget til at gjøre Testament eller ikke o. s. v., bør bedømmes efter et og samme Lands Love, hvor han end i det givne Øieblik befinder sig. Efter dem maa han da ogsaa selv rette sig. Dette Forhold har unegte-

---

[1]) **Laferrière**, Cours du droit public 1860 I. 63.

[2]) **Unger**, System der Oesterreichischen Privatrechts I. 164—165.

lig nogen Lighed med det undersaatlige, men har mindre Omfang og er ikke noget Retsforhold mellem Personen og Staten. Det er altsaa i sig selv forskjelligt fra Undersaatsforholdet, og ved at bruge fælles Benævnelse om begge fremkalder man kun Misforstaaelser.

§ 2. Om end det Udtryk Statens Borgere aldrig i vort Sprog har været anvendeligt udelukkende paa dem, der besidde Andeel i den politiske Magt, saa vækker det dog Forestillingen om noget andet end Pligten til at lyde. og det kunde derfor under Kongens Enevælde ikke være den sædvanlige Betegnelse for Statens Medlemmer. De kaldtes i Almindelighed Kongens Undersaatter. Ganske ukjendt var dog heller ikke Ordet Borger, og som Antydning til en Forandring i den gamle Tankegang er det mærkeligt nok, at netop Fr. om Indfødsretten af 15 Januar 1776 i sine Præmisser brugte dette Ord. Ikke engang fra 1814 til 1888 er Ordet Borger blevet det almindelige. Det forekommer vel af og til, saasom i Ansvarlighedsloven 7 Juli 1828 § 3, Søfartsloven 24 Marts 1860 §§ 1 og 3, Værnepligtsloven 12 Mai 1866 § 11. Men Ordet Undersaatter findes fremdeles hyppigere brugt, see Flødningslov 25 October 1815, Lov om Forbryderes Udlevering til Sverige 11 Sept. 1818 § 1, Lov om Negerhandelen 24 Juli 1824 §§ 8 og 9, Lov om Handelen med Sverige 4 August 1827 § 26, Lov om Eftertryk 13 Sept. 1830, Criminallovens Cap. 1 §§ 2 og 6, Lov om Reenbete 7 Sept. 1854 samt Tillægslov 17 Juni 1869, Værnepligtsloven 12 Mai 1866 § 12 og Lov om Flytlapperne af 2 Juni 1883 §§ 1 og 2. En Sammenligning mellem de førstnævnte og de sidstnævnte Loves Indhold viser klart, at Udtrykkene maa være brugte som omtrent eenstydige.

Ligesaa hyppigt har Lovgivningen om norske Borgere eller Undersaatter brugt Ordene Indlændinger eller indenrigske, og om andre Personer Ordet Udlændinger, see Lovbogens 1—2—20, 1—19—6, 5—3—50, Bankfundatsen 14 Juni 1816 § 65, Høiesteretslov 12 September 1818 § 19, Lov om Fiskeriet i Finmarken 13 Sept. 1830 § 39, Handelslov 8 August 1842 §§ 14, 15, 16 og 21, Criminallovens Cap. 1, §§ 2 og 6, Lov om Universitetet 17 Sept. 1845 § 8, Lov om

Handelsreisende 21 Aug. 1848, Loven af 27 Mai 1854, samt Loven om Skippere af 13 Aug. 1857, Lov om Skrifteiendomsretten af 8 Juni 1876 § 45, Love om kunstnerisk Eiendomsret og Photographier af 12 Mai 1877 henholdsviis § 15 og § 8, Lov om Udlændingers Adgang til Jagt 26 Mai 1877, Lov om Vexler af 7 Mai 1880 §§ 84 og 85, samt Communalskattelovene af 15 April 1882, for Landet §§ 22 og 23, for Byerne §§ 14 og 15. Benævnelsen Udlænding brugtes ogsaa før Loven af 21 April 1888 undertiden om Personer, som ved sin Fødsel tilhørte en fremmed Nation, men som havde nedsat sig her og altsaa vare blevne norske Undersaatter, see f. Ex. N. L. 1—2—9, Fattigloven af 20 Sept. 1845 § 9, tilsvarende Steder i Fattigloven af 6 Juni 1863 og Tillægsloven af 17 Juni 1886 samt Værnepligtslovene af 12 Oct. 1857 § 41 og 12 Mai 1866 § 12. Nu har Loven af 21 April 1888 §§ 5, 7, 8, 12 og 15 i Overeensstemmelse med den Forandring, den har gjort i Adgangen til at erhverve Statsborgerskab, sluttet sig til denne Sprogbrug, der saaledes nu er den eneste lovhjemlede.

Om andre Landes Undersaatter bruges ogsaa Ordet fremmede, see Lov 14 Marts 1816 § 1, Lov om Havnevæsenet 24 Juli 1827 § 17, Lov om Forhyring af Matroser 26 Aug. 1854 § 1. I Grl.s §§ 75 l, 82 e og 92 betegner det Modsætningen til Indfødte. Ordet »Norsk« har en vaklende Bemærkelse. I Grundlovens § 92 b betegner det efter den almindelige Fortolkning dem, som have Indfødtsret. I Mellemrigsloven 4 Aug. 1827 § 26 betegnede det norske Undersaatter. Søfartslovens § 34 og Consulatforordn. af 4 Nov. 1886 §§ 93 og 94 maa anvendes saaledes, at man til norske Sømænd henregner ikke blot dem, som ere norske Undersaatter, men ogsaa de indfødte Nordmænd, der ere blevne andre Landes Undersaatter, thi enhver indfødt Nordmand har efter Fattigloven for Byerne § 16, for Landet § 17 Hjemstavnsret her i Riget.

§ 3. I det dansk-norske Monarki var under Enevældet den undersaatlige Troskab og Lydighed den fremtrædende Side af Retsforholdet mellem Staten og dens Medlemmer. Til Ri-

gets Undersaatter henregnedes alle, som havde sin faste Bopæl der, men i Almindelighed heller ingen andre, N. L. 1—1—1, Fr. 21 Sept. 1671 og 11 April 1685, § 1. Tydeligst udtalt var Sætningen i Rs. 2 November 1759. Kongen siger her at have erfaret, at man i en og anden Kjøbstad har udfærdiget Borgerbreve til udenlandske og fremmede Personer, som deels ikke, deels kun for et Syns Skyld paa nogen Tid sig i Kongens Riger og Lande opholde, men paa fremmede Steder deres rette Hjem og Bopæl have. Rescriptet forbyder dette og foreskriver, at ikkun saadanne fremmede, som sig i Rigets Kjøbstæder virkelig nedsætte og for Kongens Undersaatter kunne agtes og holdes, maa meddeles Borgerskabsbreve. For at indvandret Udlænding skulde blive Undersaat, krævede enkelte Love, at han aflagde Troskabseed, see Priv. 11 April 1685, § 1, 15 Mai 1747, § 2 og 29 Nov. 1748, § 1. Ligeledes forlange For. af 17 Juli 1789, § 12 og 20 Juli 1794, § 7, Troskabseed af indvandrede Udlændinger, dog kun som Betingelse for at erholde Kjøbstadsborgerskab i Tromsø eller Byerne i Finmarken. Men disse Bestemmelser bleve forglemte endog af Lovgiverne selv. Fr. 12 Febr. 1802, Pl. 19 April 1805, 22 Dec. 1808, § 2, Fr. 9 April 1810, §§ 4 og 6, og gik saaledes ud af Brug. Den gjængse Lære var, at enhver, der saaledes ved fast Ophold blev norsk Undersaat, tillige blev norsk Statsborger.

Denne Fordring blev heller ikke skjærpet ved Grundloven. Paa Eidsvold havde Constitutionscomiteen foreslaaet en § 53, som lød: «Norsk Borger er, efterat have svoret Constitutionen Troskab, enhver, der har fyldt det 18de Aar, taler Landets Sprog, enten er indfødt af norske Forældre eller har været bosat i Riget i fem Aar». Men dette Forslag blev ikke bifaldt.

Til Erhvervelse af norsk Borgerret krævedes saaledes ikke engang, at man for en offentlig Autoritet anmeldte, at man vilde være norsk Borger, og fik en Bevidnelse om, at saadan Anmeldelse var gjort. Forudsætningen herom i Conventionerne mellem de forenede Riger, Rusland og Nordamerika 30 Mai 1828 § 1 og 14 Juni 1871 §§ 1 og 3 havde

Hensyn til den svenske, russiske og amerikanske Ret, ikke til den norske.

Det var alene Beskaffenheden af Opholdet, hvorpaa det kom an. For at en Person, der var født i et fremmed Land, skulde ansees som norsk Borger, maatte hans Ophold her være fast ikke alene i den Forstand, at det begrundede personligt Værnething, men det maatte, som Justitsdepartementet i Skrivelse af 24 Oct. 1855 og 3 Nov. 1871 udtrykte sig, i Gjerningen bære utvetydigt Vidnesbyrd om, at han havde gjort Norge til sit andet Fædreland. Hvorvidt dette var Tilfældet, afgjordes ikke udelukkende efter hans egne Udsagn, men efter hans Forhold i det hele taget, saasom hvorvidt han havde fast Eiendom eller stadig Næringsvei her i Landet, hvorvidt han havde taget sin Familie med hid eller efterladt den i Udlandet. At han skulde have boet her nogen vis Tid krævedes ikke, men jo langvarigere hans Ophold her havde været, desto større Formodning vakte det selvfølgelig om, at han havde til Hensigt at blive her for bestandigt, jvfr. For. 1 Mai 1747 § 2, 4 Mai 1803 § 5, 9 April 1810 § 7 og Lov 14 Marts 1816 § 2.

Enhver Fremmed kunde altsaa ved at tage fast Bopæl her i Landet tvinge sig ind i den norske Stat som Medlem, og det selv om han vedblev at være Borger i sit fremmede Hjemland[1]). De praktiske Ulemper ved denne Ordning af Sagen formindskedes noget derved, at den indvandrede Undersaat ikke strax tillagdes en norsk Statsborgers fulde Rettigheder, idet han under de i Pl. 19 April 1805 bestemte Betingelser kunde udvises af Landet, hvis han her i Landet blev dømt til Strafarbeide, ligeledes saafremt han blev trængende til Fattigunderstøttelse, men ikke havde erhvervet Hjemstavnsret i noget norsk Fattigvæsensdistrict, ligesom Regjeringen kunde fjerne ham, saafremt den ansaa ham farlig for Statens Sikkerhed. Dog kunde ingen saadan Foranstaltning træffes mod nogen, som havde erhvervet Stemmeret efter Grl.s §§ 50—53. Begreberne norsk Undersaat og norsk Statsborger dækkede saaledes ikke hinanden fuldstændigt.

---

[1]) Jvfr. nærværende Værks første Udgave, Cap. 8, § 12.

Dette System er nu helt forladt ved Loven af 21 April 1888, som i Lighed med, hvad der gjælder i næsten alle andre Lande[1]) i Regelen gjør Udlændingers Adgang til at erholde Statsborgerret afhængig af offentlig Bevilgning.

Denne Lovs gjældende Regler om Statsborgerskab knytter sig imidlertid i flere vigtige Stykker til Grundlovens Bestemmelser om Indfødtsret. Det vil derfor være hensigtsmæssigst først at fremstille disse.

§ 4. Da det dansk-norske Monarkis Lovgivning stillede saa smaa Fordringer til Opnaaelsen af Borgerret, og der opstod Misfornøielse med, at indvandrede Udlændinge ofte fortrængte Statens indfødte Borgere fra Statstjenesten, tilsagde Fr. 15 Januar 1776 disse Eneret til Statens og Hoffets Embeder og Tjenester samt til offentlige Stiftelser og Klostre for Damer. Hvilke Personer, der skulde ansees som Indfødte, fastsattes i Forordningens § 1. Den gav dog visse Classer af Fremmede Udsigt til af Kongen at erholde Naturalisationsbrev. De saaledes naturaliserede sagdes i § 6 uden nogen Indskrænkning at skulle agtes og ansees lige med Indfødte. Udtrykket Naturalisation brugtes altsaa her i samme Betydning som i Lovbogens 3—2—3, om en Bevilgning, der giver en indvandret Udlænding indenlandsk Mands Rettigheder.

Forordningen af 1776 har umiskjendelig øvet Indflydelse paa Grundloven. Denne bruger vistnok ikke Ordet Indfødtsret, men den siger, at det tilkommer Storthinget at naturalisere Fremmede, og at dets Beslutninger herom ikke tiltrænger Sanction, Grl.s § 75 l og 82 e. I § 92 opstiller den en Række Forskrifter om, hvilke Classer af Personer, der skulle ansættes i Statens Embeder, og blandt disse nævnes under Bogstav a og b tvende Classer, der ved sin Herkomst ere særligt knyttede til Landet, og som falde nogenlunde, om end langt fra fuldstændigt sammen med dem, der ifølge Fr. 1776, § 1, vare at betragte som indfødte. Endvidere nævner Grundloven her under Bogstav e (nu Bogstav d) de naturaliserede.

---

[1]) Deuntzer i fjerde nordiske Juristmødes Forhandlinger, Bilag I, Side 28.

Paragraphen tillader i § c, at indvandrede norske Borgere, der have opholdt sig her i Landet i 10 Aar, ansættes i norske Embeder, selv om de ikke ere naturaliserede. Det kan altsaa ikke siges, at Grundlovens § 92, der ei engang bruger Udtrykket indfødte om de under Bogstaverne a og b nævnte Personer, ligefrem gaar ud paa at bestemme, hvem der ere indfødte. Læser man disse Bestemmelser løsrevne fra deres historiske Sammenhæng med Forordningen af 1776, kunde man ledes ind paa den Forestilling, at Grundloven overhovedet ikke har kjendt eller bekymret sig om Begrebet Indfødtsret eller dog ikke villet befatte sig med andre Sider deraf, end fremmedes Adgang til at erholde Statens Embeder. Den Naturalisation, som Storthinget meddeler, maatte da blive at betragte som en Dispensation fra Forbudet i § 92, mod at andre end de under Bogstaverne a, b og c nævnte Personer ansættes i Statens Embeder, og at Naturalisationen forøvrigt var uden Virkning paa den naturaliseredes retlige Stilling[1]. Denne Forstaaelse af Grundloven er imidlertid stridende mod den paa Grundlovens Tid gjældende Sprogbrug, efter hvilken Naturalisation bevirkede, at den naturaliserede skulde «agtes lige med indfødte». Det Grundloven har sagt, er, at Storthinget og ingen anden kan give Bevilgninger af saadant Indhold. Den her bestridte Menings Forsvarere erkjende ogsaa selv, at den er vanskelig at forene med Forskriften i Grl.s § 82 e, thi at en Beslutning, hvorved Storthinget naturaliserer en Fremmed, bliver gyldig uden kongelig Sanction, er jo en aldeles betydningsløs Bestemmelse, saafremt Storthingets Beslutning ikke skulde have anden Retsvirkning, end at Kongen, om han vil, kan ansætte den naturaliserede som Embedsmand. Den maatte endvidere medføre, at de Bestemmelser i Forordningen af 1776, som ikke staar i Strid med Grundlovens Forskrifter, fremdeles skulle staa ved Magt, hvilket da nemlig vilde sige, at Indfødtsret skulde være en nødvendig Egenskab for at kunne ansættes som Bestillingsmand i Statens Tjeneste. Men dette har siden 1814 nok aldrig været antaget. Vor Lovgivning er ogsaa flere Gange gaaet ud fra den Forudsætning, at

[1]) Stang, Side 601—705.

Naturaliserede staa ved Siden af dem, som have Indfødtsret i i Kraft af sin Herkomst, se Fattiglovene af 6 Juni 1863, for Byerne § 17, for Landet § 18, og Lov om norsk Statsborgerret 21 April 1888, §§ 2 b og 6 b.

§ 5. I Overeensstemmelse med det i forrige § udviklede antages da, at Grl.s § 92 a og b opstille Regler, som ere tænkte at skulle gjælde om Erhvervelsen af Indfødtsret i Almindelighed.

Norsk Indfødtsret erhverves altsaa ved:

I. Fødsel. Ikke enhver, der fødes her i Riget, vinder derved Indfødtsret, men kun det Barn, som her fødes af Forældre, der ved dets Fødselstid vare Statens Undersaatter, Grl.s § 92 a. Udelukkede er altsaa de, der fødes af Udlændinger, som midlertidigen opholde sig her. At disse senere tage fast Bopæl her i Landet, skaffer ikke Barnet Indfødtsret.

Lige med Fødsel paa norsk Grund maa man sætte Fødsel paa norsk Skib, jvfr. Crl. 1—3.

Efter Grl.s § 92 b have Børn, som ere fødte i fremmede Lande, norsk Indfødtsret, saafremt deres Forældre vare norske og paa den Tid ikke Undersaatter af nogen anden Stat. Her opstaaer det Spørgsmaal, naar Forældrene kunne siges at være norske. Hvis det efter Grundlovens Mening havde været nok, at Forældrene vare norske Undersaatter, saa vilde det have været rimeligst, at den havde slaaet Bestemmelserne i § 92 a og b sammen og opstillet den i andre Lande gjældende Regel, at Børn, som fødes af Statens Undersaatter, erholde Indfødtsret uden Hensyn til deres Fødselssted. For at der skal blive en rimelig Modsætning mellem de nævnte Bestemmelser, nødes man til at antage, at Udtrykket «norske Forældre» betyder Forældre, som selv have norsk «Indfødtsret. Og denne Fortolkning styrkes derved, at Regelen da kommer til at stemme med vor ældre Ret, see Fr. 15 Januar 1776 §§ 1 og 9 [1]). Grl.s § 92 b giver altsaa følgende to Resultater:

---

[1]) Scheels Personret Side 224.

a) Om et fremmed Ægtepar ved at bosætte sig her ere blevne norske Borgere, og Hustruen under Reise i fremmed Land føder et Barn, saa har dette ikke norsk Indfødtsret. Urimeligheden heraf er ikke saa stor, som den ved første Øiekast synes, thi hvis Moderen tager Barnet med sig til Norge, og det opholder sig her i 10 Aar, saa bliver det ligeberettiget med Indfødte til norske Embeder, see Grl.s § 92 d. Hjemstavnsret i norsk Fattigdistrict har Barnet allerede ved sin Fødsel, saafremt saadan Ret da tilkom Forældrene, see Fattiglovene af 6 Juni 1863 §§ 20 og 21.

b) Om et Ægtepar, som har norsk Indfødtsret, bosætter sig i fremmed Land, uden dog at træde i undersaatligt Forhold til samme, saa have dets dersteds fødte Børn norsk Indfødtsret, uagtet hverken de selv eller Forældrene ere norske Undersaatter.

Om disse Børn aldrig sætte sin Fod i Norge, men vedblive at bo i det fremmede Land, uden dog at blive dets Undersaatter, saa have deres Børn og under samme Betingelse deres senere Efterkommere norsk Indfødtsret.

Forudsætningen har ovenfor været, at begge Forældre staa i samme Forhold til den norske Stat. Dersom kun den ene af dem har norsk Statsborger- eller Indfødtsret, antoges det før, at ægte Barns Indfødtsret maatte bero paa Faderens Retstilling. Efter Loven af 21 April 1828 § 1 bør det nu antages, at ægte Barn faaer norsk Indfødtsret, selv om ikke Faderen, men kun Moderen ved dets Fødsel her i Landet har norsk Statsborgerret, eller om hun ved dets Fødsel i Udlandet selv har norsk Indfødtsret uden at være Undersaat af nogen fremmed Stat.

Uægte Børns Retstilling maa i denne som i alle andre Henseender bero paa Moderens.

Ifølge hvad ovenfor er udviklet, antages, at naturaliserede i samme Tilfælde som norskfødte Forældre overføre Indfødtsret paa sine efter Naturalisationen fødte Børn. Dette maatte følgerigtigen negtes af dem, der antage, at Naturalisation

ingen anden Retsvirkning har, end at den naturaliserede kan ansættes i norsk Embede.

II. Naturalisation, som efter Grl.s § 75 l alene kan meddeles af Storthinget, hvis Beslutninger af dette Slags ikke tiltrænger kongelig Sanction (§ 82). Naturalisationsbrevet udfærdiges efter den brugelige Fremgangsmaade ikke af Regjeringen, men af Storthinget selv ved dets Præsident[1]). I tidligere Tider fulgte Storthinget flere Gange den Synsmaade, at Naturalisation ei burde negtes Udlændinger af hæderlig Vandel, som nedsatte sig her i Landet. Allerede i mere end en Menneskealder har dog Storthinget været sparsommere i Meddelelsen af deslige Bevilgninger, som nu i Almindelighed kun tilstaaes, hvor særegne Grunde anbefale Ansøgningen[2]).

Fremmede, der have opholdt sig her i Landet i 10 Aar, og ere blevne norske Statsborgere, have efter Grl.s § 92 d ogsaa Adgang til Statens Embeder. Forøvrigt kunne de ei sættes ved Siden af Indfødte. Deres Børn vinde altsaa kun Indfødtsret, hvis de fødes i Norge.

Indfødtsret tabes aldrig, selv om den Indfødte erhverver Borgerskab i fremmed Stat.

§ 6. Norsk Statsborgerret kan nu efter Loven af 21 April 1888 vindes ved Erhververens Fødsel, hans egne Handlinger, offentlig Bevilgning, eller umiddelbart gjennem Ægtefællen eller Forældres Handlinger.

I. Ægte Barn erhverver ifølge Lovens § 1 norsk Statsborgerret, hvis enten Faderen eller Moderen ved dets Fødsel var norsk Statsborger. Moderens norske Statsborgerskab overføres altsaa paa Barnet, for det første saafremt Faderen er død før Barnets Fødsel, dernæst tillige hvis han lever, men ikke er norsk Statsborger.

Ved uægte Fødsel erhverver Barn kun norsk Borgerret, saafremt saadan Ret tilkommer Moderen. Af Fader, som har norsk Statsborgerret, kuldlyser sit med en fremmed Kvinde

---

[1]) See f. Ex. Storth. Forh. 1848. VIII. 36, 1854, IX. 34.

[2]) Storth. Forh. 1833, IV. 313, 325 og 331, 1842, III. 170, 1857 VIII. 75.

avlede uægte Barn, bliver uden Indflydelse paa dettes Statsborgerret.

Om Fødselen — ægte eller uægte — er foregaaet inden eller udenfor Landets Grændser, er med Hensyn til Erhvervelse af Statsborgerret ligegyldigt, medens det, som forklaret, kan være af Betydning med Hensyn til Erhvervelse af Indfødsret.

Hittes et Barn her i Landet, ansees det som født af norsk Statsborger, medmindre det modsatte bringes paa det rene, inden Barnet fylder sit 18 Aar.

Derimod faaer den, der fødes her i Landet af Forældre, som ikke ere norske Statsborgere, efter den nye Lov ikke ved Fødselen norsk Statsborgerret. Saadant Barn vinder ikke Statsborgerskab, om end Forældrene havde fast Bopæl her i Landet, og det selv opholder sig her hele sin Livstid. Denne Indskrænkning i Adgangen til at erholde norsk Statsborgerret var en nødvendig Følge af Lovens Princip, nemlig at man saameget som muligt maatte undgaa at erkjende nogen som norsk Statsborger, der er og betragter sig som Borger i en anden Stat.

Forholdet er altsaa nu blevet det, at der i Norge, ligesom i flere andre Lande kan findes Familier, hvis Medlemmer gjennem mange Slægtled have havt fast Bolig her i Landet, men dog ikke ere dets Borgere.

II. Ved egne Handlinger erhverves norsk Statsborgerret:

a) ifølge samme Lovs § 2 a af fremmed Kvinde, der gifter sig med norsk Statsborger. Dette gjælder ubetinget, selv om hun ifølge sit Hjemlands Lov ikke ved Ægteskabet taber sin Statsborgerret der, hvilket nu neppe er Tilfældet i noget fremmed Land.

b) Den almindelige Regel er, at ingen bliver norsk Borger blot ved at tage fast Bopæl i Landet, og det ikke engang om han før har havt norsk Statsborgerret, tabt denne ved at flytte til Udlandet og derpaa vender tilbage hid. Fra denne Regel er der imidlertid gjort en stor Undtagelse, nemlig til Fordeel for enhver, som efter Grl.s § 29 a, b eller d har norsk Indfødtsret. Selv i saa Tilfælde følger ikke Statsborgerretten

med Bosættelsen, saafremt den indfødte Normand, der tager fast Bopæl her i Landet, enten gjør dette paa Grund af Ansættelse i fremmed Stats Tjeneste, f. Ex. som dens Consul, eller er en Kvinde, gift med fremmed Stats Borger.

Ved Udtrykket fast Bolig her i Landet betegnes ifølge Lovens § 17 saadant Ophold, som vidner om den Hensigt at forblive her for bestandigt.

c) Ifølge Lovens § 2 c erhverves norsk Statsborgerskab ved at modtage Bestilling som Embedsmand eller fast Ansættelse af Kongen eller et Regjeringsdepartement som Bestillingsmand i den norske Stats Tjeneste. Lovstedet omfatter ikke de Udlændinger, der modtage Ansættelse i den norske Stats Tjeneste af nogen anden Autoritet, f. Ex. af en Overøvrighed. At den ansatte skal tage fast Bopæl i Norge, er ikke forlangt. Bestemmelsen gjælder, endog om Ansættelsen medfører stadigt Ophold i fremmed Land, f. Ex. hvis den norske Stat ansatte Præster for norske Sømænd i udenlandske Havne. Ligeledes dem, der modtage Ansættelse i den for Norge og Sverige fælles offentlige Tjeneste, altsaa ved Gesandtskaber eller Consulater i fremmede Lande. Men den sidste Regel er knyttet til saadanne Betingelser, at den kun sjeldent vil komme til Anvendelse, nemlig kun paa indfødte Normænd, der ikke allerede ere norske Borgere. Selv en Mand i saadan Stilling bliver ved sin Ansættelse som norsk Consul ikke norsk Borger, hvis han var Undersaat (Borger) i fremmed Stat og undlader at sige sig løs af dette Forhold. Paa ulønnede Viceconsuler, saavelsom paa de i Fr. om Consulatvæsenet af 4 Nov. 1886, § 8 Nr. 2 omhandlede Consulatsekretærer og andre underordnede Tjenestemænd ved Consulaterne kommer Bestemmelsen ikke til Anvendelse, thi disse Tjenestemænd beskikkes hverken af Kongen eller noget (norsk) Regjeringsdepartement, men af den svenske Udenrigsminister.

III. Erhvervelse af Statsborgerret ved Bevilgning omhandles i Lovens § 3. Det er dette Slags Bevilgninger, som i fremmede Lande kaldes Naturalisation. Hos os har Ordet, ifølge hvad der er forklaret, en ganske anden Betydning, nemlig Bevilgning af Indfødtsret.

Bevilgning af Statsborgerskab meddeles af Kongen eller

den, han dertil bemyndiger, (nu Justitsdepartementet, see Rsl. 11 Juni 1888 Nr. 1). Den maa i Almindelighed kun tilstaaes Indvaaner af Landet, der:

a) har havt fast Bolig her i tre paa hinanden følgende Aar;

b) har vundet Hjemstavnsret i noget norsk Fattigvæsensdistrict eller godtgjør, at han og hans Familie ikke skulle falde det offentlige Fattigvæsen til Byrde, inden han erhverver Hjemstavnsret;

c) er fuldmyndig — og

d) ikke befinder sig i noget af de Tilfælde, som efter Grl.s §§ 52 a og 53 a medfører Stemmerets Suspension eller Fortabelse.

Den, der attraaer i Henhold til disse Bestemmelser at blive norsk Statsborger, har at indgive Andragende derom, hvori han meddeler:

α) hvor han har boet her i Landet;

β) i hvilken anden Stat han har Borgerret;

γ) at han, hvis Andragendet indvilges, udtræder af alt undersaatligt Forhold til denne Stat — og

δ) — hvis der efter dennes Retsregler til saadan Udtrædelse kræves Samtykke af dens Regjering eller anden Myndighed, — fremskaffer Beviis for, at saadant Samtykke er gjort.

Bevilgningen er altid en Naadessag, idet ingen kan kræve den som Ret, selv om han opfylder alle i Loven opstillede Betingelser. Paa den anden Side kan Statsborgerret under særegne Omstændigheder meddeles Ansøgeren, selv om han ikke opfylder alle disse Betingelser. De ere nemlig opstillede til Veiledning for Administrationen, ikke for at sætte den uoverstigelige Skranker. For saavidt angaaer de ovenfor under Bogstaverne a til d opstillede Betingelser, flyder dette uimodsigeligt af Lovens Ord (»i Almindelighed«). Derimod vilde man ved at holde strengt fast paa disse nærmest komme til det Resultat, at Kongen ikke gyldigen kan meddele saadan Bevilgning til nogen, der ikke var Indvaaner af Landet, altsaa ikke havde fast Bolig her, eller ikke fyldestgjorde de under Bogstaverne *α*—*δ* opstillede Betingelser. Efter den Affattelse og Begrundelse Paragraphen havde i det oprindelige

Udkast til Loven, kunde der ingen Tvivl være om, at den meddeelte Bevilgning ogsaa i saadanne Tilfælde var gyldig. Udkastet fremhævede stærkt, at Bevilgningens Gyldighed aldrig burde kunne gjøres til Gjenstand for Tvist, og det havde i § 3 efter Ordet Samtykke indtaget en Bestemmelse saalydende: »Finder Overøvrigheden, at disse Be- »tingelser ere opfyldte; og at der ingen særegen »Betænkelighed er mod Andragendets Indvilgelse, »meddeles der efter Formular, som af Kongen fast- »sættes, Ansøgeren Statsborgerbrev. I modsat Fald »indsendes Andragendet til Afgjørelse af Kongen«. Denne Bestemmelse blev af Regjeringen forandret, men Hensigten hermed var kun at overføre den heromhandlede Bevilgningsmyndighed fra Overøvrigheden til Kongen, ikke at indskrænke Styrelsens Adgang til under særegne Omstændigheder at tilstaa andre end dem, der fyldestgjorde de i Loven nævnte Fordringer, norsk Statsborgerret[1]).

Er det en Mandsperson, hvem Bevilgningen har meddeelt Statsborgerret, træder den først i Kraft, naar han har aflagt den i Grl.s § 51 omhandlede Eed. Den Dommer, som modtager samme, giver Statsborgerbrevet Paategning om Eedslæggelsen. Enke eller ugift Kvinde kan erhverve Statsborgerret paa den her omhandlede Maade, men aflægger ikke saadan Eed.

IV. Ifølge Lovens § 4 tilkommer den med Hjemmel af §§ 2 og 3 erhvervede Statsborgerret ogsaa Erhververens Hustru samt hans eller hendes umyndige Børn, som ere hjemme hos Forældrene eller besørges opdragne af dem. Gifter en Enke, der har Borgerskab i fremmed Stat, sig med norsk Statsborger, erhverve altsaa hendes Børn norsk Statsborgerret, saafremt de ere umyndige, og opholde sig hos hende, og det hvad enten hun forbliver i sit forrige Hjemland eller flytter hid til Norge. Ligeledes hvis hun besørger deres Opdragelse f. Ex. ved at holde dem i Skole i Udlandet. Besørges derimod det umyndige Barns Opdragelse af andre, f. Ex. dets

[1]) Storth. Forh. 1888, III, O. Nr. 16 Side 3 og 8, jevnførte med Bilaget, Side 9 og 23.

Bedsteforældre, erhverver det ikke norsk Statsborgerskab med Forældrene. Det samme gjælder om Børn, som efter sit Fædrelands Love ere myndige. Heri gjør det ingen Forandring, om de flytte med Forældrene hid til Landet.

Bestemmelsen omfatter uægte Børn, hvis Moder ikke har norsk Statsborgerret (f. Ex. en indflyttet svensk Tjenestepige), men før Barnet bliver myndigt, indgaaer Ægteskab med en norsk Statsborger, ligegyldigt enten han er Barnets Fader eller ikke. Derimod omfatter Paragraphen ikke en saadan Kvindes uægte Barn, selv om det er avlet af norsk Statsborger og, efterat det er blevet myndigt, legitimeres ved Forældrenes Ægteskab.

§ 7. Hvorledes norsk Statsborgerret gaaer tabt, fastsættes i Lovens §§ 5 og 6. Vi skulle først omhandle den sidste, som indeholder Hovedregelen. Efter denne Paragraph tabes Retten ved:

I. At blive Borger af fremmed Stat. Enten dette skeede ved egen eller andres Handling, er ligegyldigt.

De fleste fremmede Love foreskrive eller medføre, at Kvinde, som ægter en fremmed Statsborger, eller hvis Mand erhverver fremmed Statsborgerret, taber sin tidligere Statsborgerret. Som oftest vil dette ogsaa blive Tilfældet efter vor Lovs § 6 a. Den rammer nemlig norsk Kvinde, som:

a) gifter sig med en Borger af fremmed Stat, hvis hun derved erhverver Borgerskab i samme, eller

b) er gift med norsk Statsborger, som erhverver Borgerskab i fremmed Land, efter hvis Lov Erhvervelsen udstrækker sig ogsaa til hende.

I begge Tilfælde indtræder Forandringen i hendes statsborgerlige Stilling, uanseet hvor hun opholder sig, følgelig ogsaa om hun forbliver her i Landet.

Derimod har vor Lov hverken sagt eller meent, at en norsk Satsborgers Hustru altid taber eller beholder sit norske Statsborgerskab, naar Manden taber eller beholder sit. Rømmer Manden, eller forlader han paa lovlig Maade Landet for bestandigt, saa taber han sit norske Statsborgerskab, medens hun beholder sit, indtil ogsaa hun flytter, eller han erhverver Statsborgerskab i fremmed Land. Hvis det omvendt er Hu-

struen, som rømmer, saa taber hun efter § 6 a sit norske Statsborgerskab, uagtet hendes herboende Mand forbliver norsk Borger.

Hvad angaaer Børn af norsk Borger, som erhverve Borgerret i fremmed Stat, gjælder ogsaa det Princip, at de tabe eller beholde sit norske Statsborgerskab, alt eftersom Forældrenes Erhvervelse af Borgerskab i den fremmede Stat ifølge dennes Love omfatter eller ikke omfatter Børnene. Det første er neppe nogetsteds Tilfældet, medmindre Børnene ere umyndige og medtages til det fremmede Land eller efter Forældrenes udtrykkelige Begjæring blive nævnte i det dem meddeelte Statsborgerbrev.

Selv om Forældrenes Erhvervelse af Borgerskab i fremmed Stat ikke omfatter Børnene, kunne disse dog komme til at tabe sit norske Statsborgerskab, nemlig efter § 6 b.

II. Norsk Statsborgerskab tabes efter sidstnævnte Lovsted af dem, som forlade Landet for bestandigt. Dette Udtryk udelukker dem, som flytte til Udlandet for at erhverve Uddannelse eller samle Formue, men saa at vende hjem, omend kanskee efter mange Aars Forløb. Særligen maa her mærkes, at Sømænd, som uden at være rømte, tage Hyre med fremmede Fartøier, ikke kunne henregnes til dem, som have forladt Landet for bestandigt. Dette Udtryk kan dog ikke tages i saa snæver Betydning, at det kun omfatter dem, der flytte ud i den bestemte Hensigt aldrig at vende tilbage til Norge. Det betegner ogsaa dem, som udvandre for at søge Levevei udenlands og forblive der for bestandigt, hvis dette lykkes dem, om det end ikke ligger udenfor deres Tanke, at deres Haab kan skuffes, og at de da kunne blive nødte til at vende tilbage til Norge.

Statsborgerskabet tabes fra den Tid, da vedkommende forlader Landet for bestandigt, ikke fra den Tid, han har taget fast Bolig i Udlandet.

I mange Tilfælde vil det Spørgsmaal, hvorvidt en udflyttet norsk Statsborger, uagtet han ikke har faaet Borgerskab i fremmed Stat, skal antages at have forladt Norge for bestandigt, bortfalde eller blive lettet ved de følgende i Lovens § 6 b opstillede Forskrifter. Disse tillade nemlig enhver

norsk Statsborger, som tillige har norsk Indfødtsret efter Grl.s § 92, a, b eller d, at forbeholde sig sin norske Statsborgerret, naar han forlader Landet. Han maa da inden et Aar efter sin Udflytning afgive Erklæring om, at han ønsker vedblivende at være norsk Statsborger, hvilken Erklæring gjælder for et Tidsrum af 10 Aar og inden dettes Udløb kan fornyes med Virkning for et lignende Antal Aar. Erklæringen afgives til den norske Consul paa Stedet. Har Norge ingen Consul i det Land, hvor den udflyttede Normand bosætter sig, maa Erklæringen kunne sendes umiddelbart til den norske Regjering eller, hvis han har bosat sig i Sverige, til den derværende norske Statsraadsafdeling.

Efter den kongelige Proposition skulde Erklæringen gaa ud paa ikke at have opgivet den Tanke, at vende tilbage til Norge. Denne Bestemmelse opstillede saaledes blot en Regel om Beviset, nemlig at den, som afgav saadan Erklæring, uafbeviisligt skulde antages at ville vende hjem. At den, som undlod at afgive saadan Erklæring, skulde antages derved at tilkjendegive, at han havde opgivet Tanken om at vende tilbage, var derimod ikke sagt og kunde fornuftigvis heller ikke opstilles som ubetinget eller engang som almindelig Regel. Den, der tog Hyre paa fremmed Fartøi eller Ansættelse paa udenlandsk Handelscontor med det Forsæt at reise hjem efter nogle Aars Forløb, havde i Almindelighed ingen Opfordring til at afgive saadan Erklæring. Bestemmelsen var egentlig skreven for dem, der havde taget Ophold i Udlandet paa saadan Maade, at de nærmest maatte ansees som udflyttede for bestandigt. Undlod en Mand under saadanne Omstændigheder at afgive den i Lovstedet omhandlede Erklæring, kunde han bagefter ikke lettelig været hørt med den Paastand, at det altid havde været hans Mening at vende tilbage til Norge.

Efter Forslag af Storthingets Komite har Loven bestemt, at Erklæringen skal gaa ud paa noget andet, nemlig paa Forbehold af norsk Statsborgerret. Denne Forandring tilsigtede at aabne dem, som agtede at blive boende udenlands hele sin Levetid, og var ærlige nok til ikke at dølge denne Hensigt, Adgang til at bevare sit norske Statsborgerskab. Bestemmelsen er saaledes tillige bleven en Undtagelse fra den

i § 6 b første Punktum indeholdte Hovedregel, men bør antages fremdeles at have sin oprindelige Hensigt og Betydning med Hensyn til Beviset. Særdeles fremtrædende vil Undladelsens Betydning i saa Henseende blive, hvis nogen, som engang har afgivet saadan Erklæring, forsømmer at fornye den uden samtidig at træffe beviislig Foranstaltning til Hjemreise.

Adgang til at afgive saadan Erklæring maa negtes Rømningsmænd. Skjønt ikke nævnte i Loven undtage de sig selv.

Udelukkede fra denne Adgang ere de norske Statsborgere, som ikke have norsk Indfødtsret. Hvis altsaa en indvandret eller i Norge født Udlænding, som har erhvervet norsk Statsborgerret, forlader Norge og igjen bosætter sig i fremmed Land, kan han ikke ved at give en Erklæring af det her omhandlede Slags forbeholde sig sin norske Statsborgerret. Vil han afgive en saadan Erklæring, bør Consulen vistnok ikke negte at modtage den, men nogen Betydning kan den ikke tillægges, uden i alt Fald i Forbindelse med andre Omstændigheder, som vise, at han virkelig agter at vende tilbage. I Lovens Forarbeider er det udtalt, at den Udlænding, der har faaet norsk Statsborgerskab, men igjen udvandrer i Regelen, maa formodes at forlade Norge for bestandigt, især hvis han bosætter sig i sit forrige Hjemland. Saavel en Person i denne Stilling som en indfødt norsk Statsborger, der tager fast Bolig i fremmed Land og forsømmer at afgive saadan Erklæring som i § 6 b omhandlet, kan imidlertid være saaledes bunden til Norge, at han maa antages at ville vende tilbage. Man tænke sig f. Ex. at en norsk Statsborger bosætter sig i Sverige eller et andet Land for der at grundlægge en Forretning af saadan Betydning, at han i Almindelighed maatte forventes at knytte sig til den for Livstid, men at han er nærmeste Arving til en endnu større Forretning i Norge.

Det Tidspunkt, inden hvilken Erklæringen for at blive virksom, maa afgives, er for dem, som allerede vare bosatte i Udlandet den 21 April 1888, et Aar efter denne Dag. For alle senere udflyttede er Fristen et Aar efter Udflytningen. Dette Ord betegnede i det oprindelige Udkast den Handling at forlade Norge med Opgivelse af sin Bolig her. Det kunde da

paastaaes, at Ordet i den nye Lov maa have beholdt samme Betydning. Saaledes forstaaet vil Bestemmelsen medføre, at de, som have forladt Norge i den Tanke at vende tilbage og derfor undladt inden et Aar efter Udflytningen at afgive heromhandlede Erklæring, men senere forandre sit Forsæt og bosætte sig i det fremmede Land for bestandigt ere blevne udelukkede fra al Adgang til at forbeholde sig sit norske Statsborgerskab. Saa streng vil man neppe være i Lovens Anvendelse, naar Opholdet i det fremmede Land fra først af øiensynlig kun har været midlertidigt. For enhver, som flytter ud i den Tanke helst at vende tilbage, men dog med den Mulighed for Øie, at hans Ophold i Udlandet kan blive livsvarigt, er det imidlertid raadeligst at afgive Erklæringen. At dette er dem tilladt, anerkjendes i Dept. Skr. 30 Aug. 1888.

Den, der flytter til andet Land paa Grund af Ansættelse i norsk Statstjeneste eller i Norges og Sveriges fælles offentlige Tjeneste, beholder uden saadan Erklæring sin norske Statsborgerret.

I alle Tilfælde, hvor den Udflyttede beholder saadan Ret, bevares den ogsaa for hans Hustru samt hans eller hendes umyndige Børn, som ere hjemme hos Forældrene eller besørges opdragne af dem. De Børn, som fødes, efterat Forældrene ere udvandrede, erhverve efter Lovens § 1 norsk Statsborgerret, ligesom de ifølge Grundlovens § 92 b have norsk Indfødtsret. Fornyes Erklæringen i rette Tid, medens de før eller efter Udvandringen fødte Børn ere umyndige, saa beholde disse sin norske Statsborgerret. Det Barn, som saaledes paa Grund af Forældrenes Erklæring har beholdt eller ved Fødsel vundet norsk Statsborgerret, bevarer selvfølgeligt denne, efterat det er blevet myndigt, indtil Udløbet af de 10 Aar, for hvilken den af Forældrene afgivne Erklæring gjælder. En fornyet Erklæring, som Forældrene afgive, efter at Barnet er blevet myndigt, beskytter ikke dettes Statsborgerret. Derimod maa det myndigt blevne Barn saavel i Forældrenes Levetid, som efter deres Død ved fornyet Erklæring, det selv afgiver, kunne redde sin norske Statsborgerret. Denne Sætning har vistnok ikke sikker Hjemmel i Lovens

Ord, men er heller ikke uforenelig med disse og var, saavidt skjønnes, tilsigtet af Storthingscomiteen, da den affattede Bestemmelsen[1]. I sig selv er den en rimelig Følgesætning af, at Barnet er og forbliver norsk Indfødt og ved sin Fødsel har erhvervet norsk Statsborgerret. Denne bør vedvare, saalænge ingen Forandring indtræder i det Forhold, hvori han er kommen til den fremmede Stat, i hvilken han er bosat, eller han frivillig giver Slip paa sin norske Statsborgerret.

Ansættes en Normand som norsk Consul i Udlandet, forblive hans Børn, som følge ham did eller fødes der, norske Statsborgere, saalænge de ere umyndige. At de ogsaa efter opnaaet Myndighed kunne bevare norsk Statsborgerret, er klart, men de maa da udentvivl afgive saadan Erklæring som i § 6 b andet og tredie Led omhandlet.

Ligesom Norge, efter hvad der allerede er forklaret, i Fremtiden kan faa Indvaanere, der ikke ere norske Statsborgere, uagtet Familien har boet her gjennem mange Slægtled, saaledes kan det i Fremtiden ogsaa faa Statsborgere, som gjennem mange Slægtled have boet i Udlandet.

III. Fremdeles kan norsk Statsborgerret være tabt efter den Overgangsbestemmelse, der er opstillet i Lovens § 5. Her paalagdes det nemlig enhver indvandret Udlænding, der antog allerede den 21 April 1888 at have erhvervet norsk Statsborgerret, inden et Aar derefter at indgaa til Overøvrigheden med Andragende om Statsborgerbrev. Befriede fra denne Pligt vare de indvandrede Udlændinger, der allerede vare indførte i det i Grl.s § 51 foreskrevne Mandtal over stemmeberettigede Borgere. For Personer, der den 21 April 1888 ikke vare fuldmyndige, regnes Fristen fra Myndighedsalderens Indtrædelse. Forsømmelse af at indgive Andragendet i rette Tid medfører, at Statsborgerretten »ikke kan gjøres gjældende«, med andre Ord, at den er tabt.

Finder Overøvrigheden Andragendet begrundet, og at Andrageren opfylder de i Lovens § 3 a og b opstillede Betingelser, skal den udfærdige Statsborgerbrev for ham, som strax træder i Kraft og tjener til fuldgyldig Hjemmel for

[1] Storth. Forh. 1888, VI, Indst. O. Side 17.

hans Statsborgerret. Heri ligger, at dets Gyldighed ikke kan underkjendes hverken af Regjeringen, Domstolene eller Storthinget. Hvis Andrageren vel var bleven norsk Statsborger den 21 April 1888, men ikke opfylder de i Lovens § 3 a og b opstillede Betingelser, bør Andragendets Afgjørelse udsættes. Afslaaer Øvrigheden Andragendet, indeholder denne Afgjørelse intet bindende hverken for Andrageren, Storthinget, Domstolene eller Administrationen. Loven siger nemlig udtrykkelig, at et saadant Afslag ikke berøver Andrageren nogen Ret, som efter den ældre Lovgivning tilkommer ham. Hvis han, da Loven traadte i Kraft, virkelig var bleven norsk Statsborger, kan han altsaa uanseet Afslaget kjøbe fast Eiendom her i Landet, indføres i Mandtallet over de Stemmeberettigede, naar han har opholdt sig fem Aar her i Landet, o. s. v.[1]).

At en indvandret Udlænding ved Undladelse af at efterkomme § 5 taber sin norske Statsborgerret, medfører ingen saadan Følge for hans norskfødte Hustru eller Børn.

§ 8. Loven af 21 April 1888 lægger vistnok an paa saameget som muligt at forebygge, at samme Person paa een Gang skal have Statsborgerret i Norge og noget fremmed Land, men den udtaler ikke, at et saadant Forhold er retlig umuligt, og dens Bestemmelser lade i flere Tilfælde Muligheden deraf staa aaben, f. Ex. hvis en Kvinde, som har norsk Statsborgerret, føder Barn i fremmed Land, efter hvis Lovgivning Fødsel inden Landets Grændser medfører, at Barnet strax og ubetinget faaer Statsborgerret der. Hvis derimod et saadant Barn ikke bliver Statsborger i sit Fødeland, men kun faar Adgang til at vinde Statsborgerskab der gjennem en simpel Erklæring, og det benytter sig af denne Adgang, saa taber det ifølge Loven af 1888, § 6 a, derved sit norske Statsborgerskab. Andre Tilfælde, hvori en Person har Statsborgerret baade i Norge og en fremmed Stat, kunne fremkaldes ved Lovens §§ 2 og 4, f. Ex. hvis den fremmede

---

[1]) See herom en Afhandling i Retstidenden 1888, Side 561—568, af nærværende Forfatter. Det er i denne Afhandling overseet, at Loven traadte i Kraft strax, ikke først en Maaned efter Kundgjørelsen.

Kvinde, som gifter sig med norsk Statsborger, tilhører et Land, efter hvis Lovgivning hun ikke herved taber sin Statsborgerret der, eller saafremt umyndige hjemmeværende Børn af nogen Fremmed, som har vundet Borgerskab her efter Lovens §§ 2 og 3, ifølge sit Hjemlands Lov beholde sin Statsborgerret der. Sidstnævnte Paragraph aabner jo desuden Adgang til undtagelsesviis at udfærdige norsk Statsborgerbrev for en Person, hvem hans Hjemlands Regjering har negtet Samtykke til at opsige sit medfødte Statsborgerskab. Men de Tilfælde, hvori norsk og fremmed Statsborgerskab saaledes kunne findes forenede hos samme Person, ville forekomme saa sjeldent, at denne Mulighed bliver uden praktisk Betydning.

§ 9 Efter den ved Loven af 21 April 1888 indførte Ordning er altsaa Individets varige Retsforhold til den norske Stat forskjelligt, eftersom angjældende er norsk Statsborger, indfødt Nordmand eller Indvaaner af Norge. En og samme Person kan have alle tre Egenskaber eller blot een af dem.

Her er kun Tale om et særligt og varigt Retsforhold mellem Staten og Individet.

I Overensstemmelse med Folkeretten anerkjender vor Lovgivning ethvert Menneske som Retssubject. Det nyder saaledes, hvorsomhelst det end opholder sig, al den Beskyttelse for sine Rettigheder, Grundloven eller den norske Lovgivning tilsiger Individet og ikke særligen forbeholder Norges Statsborgere eller Indvaanere.

At ingen kan straffes uden efter Dom, underkastes piinligt Forhør, eller berøves sin Eiendom uden Erstatning, at Love ikke maa gives tilbagevirkende Kraft o. s. v., ere Forskrifter, der beskytte ligesaavel den fremmede, som Statens egne Undersaatter mod Forurettelser af Norges Statsmagter. Dette fremgaaer af den Forskjel i Udtryksmaade, der finder Sted mellem § 99 tredie Punctum og Grundlovens øvrige Forbud af samme Art.

Heri ligger imidlertid intet særligt Retsforhold mellem den norske Stat og den fremmede. I et saadant kommer han først, naar han indfinder sig paa den norske Stats Territorium.

Han pligter da at efterleve dens Love og kan af den drages til Ansvar for deres Overtrædelse, medmindre han efter Folkeretten nyder Exterritorialitet. Men dette Retsforhold ophører i samme Øieblik, han forlader norsk Terrritorium, og er saaledes forbigaaende.

Egentlig hører det ikke hjemme i Statsforfatningsretten at fremstille, hvilke Rettigheder og Forpligtelser der knytte sig til Egenskab af Indfødt, Statsborger eller Indvaaner af Landet. Ikke destomindre ville vi i det følgende give en saadan Fremstilling. En ny Undersøgelse af mange herhen hørende Spørgsmaal paakaldes ved Loven af 21 April 1888, men er hidtil ikke anstillet i vor Litteratur.

§ 10. Den indfødte eller naturaliserede Nordmand er ikke som saadan norsk Statsborger.. Dette fremgaaer af Grundlovens § 92, der som Betingelse for, at nogen skal kunne udnævnes til Embedsmand, kræver ikke alene, at han er indfødt, naturaliseret eller har opholdt sig her i 10 Aar, men ogsaa at han er norsk Borger. Hertil slutter ogsaa Loven af 21 April 1888 §§ 2 b og 6 b sig. Ved Siden af denne Adgang til Statens Embeder er Kjærnepunktet i Indfødtsretten, at den Indfødte altid er berettiget til at tage fast Bolig i Landet, see Lovens § 7 første Punctum, og derved gjøre sig til Borger af den norske Stat uden Samtykke af nogen offentlig Autoritet. Men har han ikke gjort Brug af denne Ret, og han altsaa ikke er norsk Statsborger, kan han udvises eller udleveres i ethvert Tilfælde, hvor en saadan Foranstaltning vilde være tilladelig mod andre Personer, der savne norsk Statsborgerret.

Hvilke Rettigheder der forøvrigt skulle tilkomme indfødte Norske, beroer paa, hvad Lovgivningen derom bestemmer. De forhen nævnte Fattiglove af 6 Juni 1863, for Byerne § 16, for Landet § 17, tillægge dem Hjemstavnsret i det Fattigvæsensdistrict, hvor deres Moder ved deres Fødsel havde Hjemstavnsret, eller hvor de opholdt sig ved sin Naturalisation. Opholde de sig i Udlandet, have de intet Krav paa Understøttelse hverken af Hjemstavnsdistrictet eller Statscassen, Dept. Skr. 13 Oct. 1880, jvfr. HRD. 17 December 1870; ved HRD. af 6 April samme Aar er det endog antaget, at

en norsk Kvinde, som var gift i Udlandet, men under et midlertidigt Ophold her i Landet blev syg, ikke havde Krav paa Understøttelse af sit Hjemstavnsdistrict[1]).

Forøvrigt staa Indfødte, der hverken have norsk Statsborgerskab eller bo her i Landet, i retlig Henseende ved Siden af andre Udlændinger. De have ikke Ret til at eie faste Eiendomme her i Landet, drive Skibsrederi under norsk Flag eller deeltage i Fiskerier ved den norske Kyst. Paa den anden Side staa de ikke i noget Lydighedsforhold til den norske Stat, naar de befinde sig udenfor dens Grændser. De kunne saaledes ikke straffes efter Crl. 9—2 til 5 for i Krigstid at bære Vaaben eller foretage andre fiendtlige Handlinger mod de forenede Riger.

§ 11. I langt nærmere Forhold til den norske Stat staa de Personer, der vel have fast Bolig inden dens Grændser og saaledes ere Landets Indvaanere, men ikke have norsk Statsborgerskab. Bestemmelsen om deres retlige Stilling findes i Loven af 21 April 1888, § 8, der leder til følgende Sætninger:

I. Ere de fødte her i Landet, kunne de ikke udvises. Dette fremgaaer klart af Ordene i den nævnte Paragraph, der tilsiger dem samme Frihed for Udvisning, som efter Ansvarlighedsloven af 7 Juli 1828, § 3, tilkommer norske Borgere. Sætningen er ogsaa udtrykkelig udtalt i Lovens Forarbeider[2]).

Derimod kunne indvandrede Udlændinger ved offentlig Foranstaltning udvises af Riget i samme Tilfælde som før, altsaa:

a) ifølge Pl. af 19 April 1805, som paabyder saadan Forføining mod enhver Udlænding, der for begangen Forbrydelse har været hensat i offentligt Arbeide, medmindre han forhen i 3 Aar har havt stadigt Ophold og lovlig Næringsvei her i Riget.

b) I Overeensstemmelse hermed er det antaget og i Odelsthingsbeslutning af 19 Juni 1816[3]) udtrykkelig udtalt,

---

[1]) Retstid. 1870, Side 362—371; 1871, Side 123—127; Ugeblad for Lovkyndighed X, 225—230.

[2]) Storth. Forh. 1888, III, O. Nr. 16, Bilag Side 16.

[3]) Storth. Forh. 1816, Juni. Side 492—493.

at indvandrede Udlændinger kunne udvises, naar Regjeringen finder deres Ophold her farligt for Samfundet. For enhver Stat er det nødvendigt i Krigstid at kunne udvise fiendtlige Magters Undersaatter, og selv under andre Omstændigheder kan Staten faa Anledning til at øve en saadan Nødværgesret mod den bosatte Fremmede. I 1850 blev en Udlænding, der efter Ophold i forskjellige Lande var kommen hid, havde været her et halvt Aar, leiet Bolig for længere Tid samt ernærede sig som Portrætmaler og Avisredactør, for en Presseforseelse ved Regjeringens Foranstaltning bragt ud af Landet uden Dom. Hertil vilde Regjeringen have været uberettiget, hvis han havde været norsk Borger, see Ansvarlighedsloven 7 Juli 1828 § 3. Protocolcomiteens Fleerhed var imidlertid enigt i, at han ikke kunde betragtes som saadan, og selv Mindretallet dristede sig ikke til at foreslaa Rigsret, en Foranstaltning, som ikke burde og sikkerlig heller ikke vilde have været undladt, om Regjeringen uden Dom havde landsforviist nogen, der virkelig var norsk Borger [1]).

Det vanskeligste hidhørende Tilfælde kan blive, at en fremmed Magt forlanger politiske Flygtninger udviste. Dette vil ikke lettelig skee, medmindre de under sit Ophold her i Landet fortsætte sine Stemplinger mod den fremmede Magt. I saa Fald er det Regjeringens Ret og Pligt at udvise dem, selv om de have taget fast Bolig her, men ikke have erhvervet norsk Statsborgerret. Saaledes er politiske Flygtningers Asylret begrændset ogsaa i Schweitz [2]).

Endvidere kan Regjeringen ifølge indgaaet Tractat udlevere her bosatte Udlændinger til fremmede Regjeringer for at straffes for Forbrydelser, begaaede mod andre end Norge eller norske Undersaatter.

At Regjeringen har saadan Ret, ogsaa hvis Forbryderen er rømt fra en Stat, med hvilken ingen Udleveringstractat haves, er antaget i Praxis. I April 1850 lod nemlig Regjeringen en Person, der var kommen hid i Juni 1849, havde taget Borgerskab og nedsat sig som Farvermester i en norsk By,

---

[1]) Storth. Forh 1851 VIII, BB Side 117.

[2]) Blumer, Schweitzerischens Bundesstaatsrecht, II, 240—254, Adams and Cunningham, the Swirs Confederation, Side 244.

udlevere paa Grund af Anklage for Tyverier, begaaede i hans Fødeland, Sachsen. Protokolcomiteen ansaa ham som norsk Borger, men antog dog Regjeringen berettiget til under saadanne Omstændigheder at udlevere ham, uagtet der ingen Udleveringsconvention existerede. Regjeringen betragtede ham neppe som norsk Borger[1]).

En indflyttet Udlænding kan efter vor Lovgivning erhverve Hjemstavnsret i norsk Fattigdistrict, dog først ved stadigt Ophold inden samme i 5 Aar, Lov 17 Juni 1886. Hvis han inden Udløbet af dette Tidsrum betler eller modtager Understøttelse af det offentlige Fattigvæsen, har det altid været antaget, at han kan fjernes fra Riget, selv om han her har kjøbt fast Eiendom eller begyndt selvstændig Næringsvei, eller hans Trang kun er midlertidig, Rs. 23 Aug. 1737, Anordn. 15 Febr. 1855, § 3, og Dept. Skr. 30 Marts 1869.

Tilligemed den trængende Udlænding kunne hans Hustru og deres hjemmeværende Børn udføres af Riget, medmindre de ere fødte her i Landet. Lov 1888, § 8, eller have Hjemstavnsret i norsk Fattigvæsensdistrict. Den Kvinde, som har erhvervet saadan Hjemstavnsret, taber nemlig ikke denne, derved at hun gifter sig med en indvandret Udlænding. Det antages ogsaa, at hun ifølge Principet i Fattiglovene af 6 Juni 1863, § 21, overfører den paa sine i dette Ægteskab avlede Børn, Dept. Skr. 10 Januar 1868 og 30 Januar 1875. I disse Tilfælde have altsaa baade Hustru og Børn Ret til at forblive her i Landet.

II. Da de Indvaanere af Landet, som ikke have norsk Statsborgerret, ifølge Loven af 21 April 1888 § 8 fremdeles indgaa under de Regler, den ældre Lovgivning opstiller om Indlændinger eller norske Undersaatter, blive de ifølge Crl.s 1—1 at straffe efter norsk Lov for alle Forbrydelser, hvori de gjøre sig skyldige, i eller udenfor Riget, medens Forbrydelser mod dem ved Crl.s 1—2 og 6 ere ligestillede med Forbrydelser mod norske Undersaatter.

---

[1]) Storth. Forb. 1851. VIII. BB Side 120 ff.

Dette vil sige, at de paa den ene Side skylde Norges Love Lydighed, hvor de end befinde sig, paa den anden Side nyde disse Loves Beskyttelse mod hvilkesomhelst Forurettelser, som staa under norsk Jurisdiction. Desuagtet siger Loven af 21 April 1888, § 8, at de ikke ere norske Undersaatter. Loven har nemlig i Overensstemmelse med den i Grl.s § 92 b benyttede Udtryksmaade fastholdt, at Ordet Undersaat ikke skal bruges om andre end dem, som have Statsborgerret.

III. Indvaanere af Landet, som mangle norsk Statsborgerret, ere underkastede samme Forpligtelser som de Indvaanere, der have saadan Ret. De ere pligtige til lige med dem at betale Skat til Stat og Commune af sin Formue og Indtægt. Ligeledes til at udføre communale Ombud. Derfor erklærer Loven af 21 April 1888, § 8, at Loven af 4 April 1845 fremdeles er anvendelig paa dem. Hvis de besidde de ved Lovene af 28 August 1854, §§ 1 og 2 samt Lov om Strafferetspleien af 1 Juli 1887, § 35, nævnte Egenskaber, skulle de medtages paa Fortegnelserne over Retsvidner, Skjønsog Meddomsmænd, Lagrettemænd og Domsmænd.

Med Hensyn til Værnepligt er Regelen ikke fuldt gjennemført. Om Udlændinger, som have erhvervet fast Hjem her i Riget, siger Loven af 12 Mai 1866, § 12, at de ere værnepligtige lige med indfødte, forsaavidt ingen Convention med fremmed Stat eller noget undersaatligt Forhold til en saadan maatte være til Hinder derfor. Dog skulle saadanne Værnepligtige være fri for den i Værnepligten grundede Militærtjeneste, saalænge Staten er i Krig med deres Fødeland. Uden Hjemmel af international Convention er ingen Udlænding fri for Værnepligt, medmindre han af Kongen er anerkjendt som virkelig Consul for fremmed Magt, jvfr. den ophævede Lov af 26 Aug. 1854, § 8. De her i Landet fødte Udlændinger kunne ikke siges at have erhvervet fast Hjem her, jvfr. Fattigloven af 6 Juni 1863, §§ 15—17, og ere værnepligtige efter Loven af 21 April 1888, § 8. De kunne ikke ved Convention fritages for Værnepligt. Slutningsbestemmelsen i nysnævnte Lovs § 7 viser nemlig, at det

kun er indvandrede Udlændinger, hvem saadan Begunstigelse kan forundes [1]).

Indvaanere, som ikke ere Statsborgere, kunne ikke henregnes til Udlændinger i den Forstand, hvori Høiesteretsloven af 12 Sept. 1818, § 19, Handelslov 8 Aug. 1842 § 15 b, og Tillægsloven til Universitetsfundatsen af 17 Sept. 1845, § 8, have brugt Ordet.

IV. Forud for fremmede Statsborgere, der bo udenfor Norge, have de Adgang til at drive visse Næringsveie. De kunne saaledes:

a) erholde Kjøbstadborgerskab som Handelsmænd, Haandværksmestre og Brændevinsbrændere, thi denne Ret er ved Lovbogens 3—3—2 og Rs. 2 Nov. 1759 kun betinget af at være Indvaaner af Landet. Adgangen til at erholde Skipperborgerskab er videre. Den staaer nemlig aaben for alle fremmede, see Lov 13 Aug. 1857, § 2.

b) drive Handel som Indlænding efter Lov 8 Aug. 1842, §§ 14, 15, 16 b og 27.

c) drive Udskibning efter Lov 15 Juni 1882, § 1.

d) erholde Autorisation som Handelsberettiget i et Landdistrict. Loven af 26 Mai 1866 kræver ikke fast Bolig her i Landet for at kunne erhverve saadant Handelsbrev, men Analogien af de oventor nævnte Lovsteder afgiver udentvivl tilstrækkelig Hjemmel for Sætningen. I Overensstemmelse hermed maa Lovgivningen ogsaa forøvrigt antages bygget paa den Forudsætning, at enhver anden offentlig Autorisation eller Bevilgning til at drive bunden Næring, f. Ex. Udskjænkning af spirituøse Drikke, Lov 9 Juni 1866, §§ 1 og 2 samt Lo-

[1]) Herimod kan man ikke anføre Tractaten med Belgien af 27 Aug. 1863, Art. 18, thi efter den belgiske Lovgivning, Code civil Art. 17 ophører den Belgier, der for bestandigt bosætter sig i fremmed Land, at være belgisk Borger, see Laurent, Principes du droit Civil I, 495 og den der citerede belgiske Dom, som viser, at dette gjælder ogsaa om belgiske Handelsmænd. Hvorvidt det samme kan siges til Forsvar for Tractaten med Mexiko af 20 Aug. 1886, Art. 18, vides ikke.

ven af 18 Juni 1884, for Byerne § 2, for Landet § 3, alene skal kunne meddeles Landets Indvaanere.

e) eie norsk Skib eller Part deri, Søfartslov 24 Marts 1860, § 1. Svenske Matroser regnes lige med norske og kunne altsaa forhyres med norske Fartøier i ubegrændset Antal, Lov 26 Mai 1866, ligeledes andre fremmede, der have taget sit Hjem her og ere indførte i norsk Sørulle, Lov 26 Aug. 1854, § 1, Værnepligtslov 12 Mai 1866, §§ 49 og 50.

f) deeltage i Fiskeri paa det norske Søterritorium. Adgangen hertil er nemlig forbeholdt norske Undersaatter eller Indlændinger, Rs. 10 Febr. 1747, Convention $^{14}/_{2}$ Mai 1826, § 9, Lov om Fiskerierne i Finmarken 13 Sept. 1830, §§ 39 og 40, Lov om Reenbete i Finmarken, 7 Sept. 1854, § 5. Og med dem ere Landets Indvaanere, som ikke have Statsborgerskab, stillede i Classe.

g) drive Jagt af det Slags, som ikke er forbeholdt Grundeierne, men forbudt Udlændinger, Conv. 1826, § 7, Protocol 18 Aug. 1834, § 1, Lov 26 Mai 1877. Noget saadant Forbud findes ikke med Hensyn til Skjærpning efter Metalforekomster og kan efter Loven af 21 April 1885, § 9, fjerde Punctum, ikke antages at ligge inden Lovgivningens Forudsætninger.

V. De nyde ubetinget Beskyttelse for sin litterære og kunstneriske Eiendomsret, Lov 8 Juni 1876, § 45, og tilsvarende Paragrapher i de tvende Love af 12 Mai 1877.

VI. Før Loven af 21 April 1888 kunde hvemsomhelst, endog fremmede Monarker eller Stater, kjøbe fast Eiendom i Norge[1]). Den russiske Stat kunde saaledes have kjøbt Grund i Finmarken i saadanne Øiemed, for hvilke den i sin Tid begjærede sig en Strækning anvist der. Ved at kjøbe Jord vilde den fremmede Stat vistnok kun have erhvervet privat Eiendom over den kjøbte Strækning, og denne vilde saaledes fremdeles være norsk Statshøihed og norske Love undergiven. Forholdet frembød alligevel Farer, som man fandt at burde forebygge ved, i Lighed med den i Sverige gjældende Regel, at forbyde fremmede at erhverve fast Eiendom her i Landet.

---

[1]) Stampes Erklæringer I, 17, jvfr. III, 457.

Dette er skeet ved Loven af 21 April 1888, §§ 9—16. Hovedregelen er, at ingen andre end norske Statsborgere eller Corporationer, Stiftelser eller uansvarlige Selskaber, hvis Bestyrelser have sit Sæde i Norge og bestaa udelukkende af norske Statsborgere, med fuld Retsvirkning kunne erhverve fast Eiendom her i Riget eller visse Brugsrettigheder over saadan, medmindre de have særlig Bevilgning, meddelt af Kongen eller nogen, han dertil har bemyndiget. Loven udelukker altsaa de Indvaanere af Riget, som ikke ere norske Statsborgere. Dette var endog Bestemmelsens nærmeste Øiemed, idet man vilde hindre, at indvandrede Kvæner, der betragtede sig som Undersaatter af det russiske Monarki, skulde komme i Besiddelse af faste Eiendomme her i Landet.

Forbudet omfatter Erhvervelse af alle Slags fast Eiendom dog med tvende Undtagelser. Loven tillader nemlig anerkjendt Dissentermenighed at erhverve Grund til Kirke, Skole, Præstebolig og Begravelsesplads samt enhver at erhverve Eiendomsret til Gruber gjennem Muthing. Den sidste Undtagelse strækker sig kun til selve Gruben samt den Grund, Grubeeieren med Hjemmel af Bergværkslov 14 Juli 1842 § 18 og Lov 17 Febr. 1866 kan tage efter Taxt til Veie, Oplagsplads og Bygninger. Vil en Muther, som mangler norsk Statsborgerret, i Anledning af sin Drift skaffe sig anden Grundeiendom her i Landet, maa han søge Bevilgning.

Forbudet omfatter Erhvervelser af Eiendomsret saavel til Vaaningshuse som andre Bygninger. Derimod rammer Forbudet ikke Leie eller anden Erhvervelse af Brugsret til saadanne Gjenstande, medmindre Ret til udelukkende Benyttelse af Grund følger med. Dette vil altid være Tilfældet, hvis Leiegjenstanden er en heel Bygning. Efter Loven ville altsaa Indvaanere af Landet, som mangle norsk Statsborgerret, uden Bevilgning kunne leie Etager, Kramboder og deslige, men behøve Bevilgning til at leie hele Huse. Denne Forskrift vil let lede til unyttige Besværligheder, og for saameget som muligt at undgaa saadanne har Paragraphen bemyndiget Kongen til med Hensyn til Leie og andre Brugsrettigheder at gjøre almindelige Undtagelser for de her omhandlede Regler, dog kun forsaavidt Brugsretten ikke stiftes for længere Tid

end 10 Aar. Med Hjemmel heraf har Rsl. 9 Nov. 1889 fastsat, at Leie og andre Brugsrettigheder over Grund uden Bevilgning kunne erhverves af Personer, der ikke ere norske eller svenske Statsborgere, for en Tid af høist 10 Aar. Herfra er der dog gjort flere Undtagelser, idet særskilt Tilladelse kræves for Hugstret i Skov og Brugsret af Fiskevær eller Anlæg til Fiskeprodukters Tilgodegjørelse. For Tromsø og Finmarkens Amter opstiller Resolutionen særskilte og strengere Bestemmelser.

Loven forbyder ikke at pantsætte fast Eiendom til Udlænding.

Forbudet i § 9 omfatter ogsaa Erhvervelse ved Arv og ved Giftermaal.

Angaaende Erhvervelser, der stride mod dette Forbud, siger Loven, at de ikke medføre »fuld Retsvirkning«. Erhvervelsen bliver ikke retlig virkningsløs. Sælger nogen sin Eiendom til en Person, som ikke har norsk Statsborgerret, saa kan Sælgeren ikke uden videre fragaa Aftalen, hvorimod denne bliver gyldig, saafremt Kjøberen erholder Bevilgning til at erhverve Eiendommen. Der kan saaledes intet være til Hinder for at give en udenlandsk Panthaver et af saadan Bevilgning betinget Tilslag ved Tvangsauction over fast Eiendom, forudsat at han stiller Sikkerhed for Omkostningerne ved at afholde ny Auction, saafremt Bevilgningen bliver ham negtet.

Negtes Bevilgningen, kan ingen af Parterne tvinge den anden til at opfylde Contracten. I saa Fald komme de almindelige Virkninger af, at en Contract ikke lovligen kan opfyldes, til at indtræde.

Finder Afhændelsen imidlertid Sted, hvortil Retsskriveren ei tør negte sin Medvirkning, § 12[1]), aabner Loven Sælgeren ingen Adgang til at søge Eiendommen tilbage, ei heller Kjøberen Adgang til at fremtvinge en Omgjørelse af Retshandelen. En saadan kan kun ske »frivillig«, § 13. Derimod skal Overøvrigheden i det omhandlede Tilfælde paa den i §§ 13 og 14 foreskrevne Maade drage Omsorg for, at Forholdet igjen bliver bragt i lovlig Orden, i fornødent Fald ved Tvangsauction af Eiendommen.

---

1) Storth. Forh. 1888, III b, O. No. 16, Bilaget, Side 19.

Det samme er i § 16 første Punktum foreskrevet, naar Eiendom eller Brugsret ved Arv tilfalder nogen, som er uberettiget til at erhverve den.

Hvis derimod Eiendommen eller Brugsretten tilhører Kvinde, som har norsk Statsborgerret eller Bevilgning til at erhverve Gjenstanden, og hun ægter nogen, med hvem dette ikke er Tilfældet, forbliver Gjenstanden hendes Særeie, see Lovens § 16, andet Punctum.

Disse Bestemmelser i Lovens § 16 ere ifølge Grl.s § 97 uanvendelige mod Udlændinger, som ved Arv eller Ægteskab have erhvervet Eiendom eller Brugsret her i Landet før Loven af 21 April 1888. Paa samme Viis forholder det sig med Bestemmelsen i § 9 ligeoverfor dem, hvis tidligere Erhvervelse grunder sig paa anden Adkomst saasom Skjødning eller Hævd. Er Udlændingen derimod, før Loven traadt i Kraft, ikke kommen længere end til at have faaet Kjøbe- eller Leiecontract, kan han ifølge Lovens § 11 ikke tvinge Sælgeren til at opfylde denne. Er den udenlandske Kjøber indsat i Gjenstandens Besiddelse, kan han vel ikke hævde den, men Grl.s § 97 er til Hinder for, at den fratages ham med Hjemmel af Lovens § 13[1]). Dette kan derimod skee, hvis han efter Loven af 21 April 1888 thinglyser Hjemmelsbrev paa Rettigheden. Bevilgning til at erhverve Gjenstanden vil imidlertid i saadanne Tilfælde neppe blive negtet, uden hvor ganske særegne og stærke Betænkeligheder reise sig derimod.

Norsk Statsborger, som eier eller bruger fast Gods her i Landet, men taber sin norske Statsborgerret, behøver ingen Bevilgning for at beholde sin Eiendoms- eller Brugsret.

Hvis derimod uansvarligt Selskab, som har sit Sæde i Norge, eier fast Eiendom eller besidder Brugsret, til hvis Erhvervelse Udlænding ifølge § 9 behøver Bevilgning, flytter sit Sæde til nogen fremmed Magts Land eller i sin Bestyrelse optager nogen, som ikke har norsk Statsborgerret, komme ifølge § 15 de i Lovens tvende foregaaende Paragrapher givne Forskrifter til Anvendelse mod Selskabet.

---

[1]) I Lovens Motiver Side 21, anden Spalte, staaer ved en Trykfeil § 12 istedetfor § 13.

Da svenske Statsborgere staa i Undersaatsforhold til Rigernes fælles Konge, ere de saavel som svenske Corporationer, Stiftelser og uansvarlige Selskaber med Hensyn til de i Loven omhandlede Erhvervelser i § 10 stillede ved Siden af norske, ligesom omvendt norske Undersaatter ifølge svensk Lov af 4 Juni 1868 ere berettigede til uden Bevilgning at erhverve faste Eiendomme i Sverige. I Lighed med hvad sidstnævnte Lov fastsætter, bestemmer vor Lov, at svensk Eier eller Brugsberettiget af norsk Eiendom maa have en Fuldmægtig paa Stedet, som i hans Fravær kan svare i Sager angaaende Eiendommen. Det samme gjælder om Udlænding, der med Bevilgning efter § 9 har erhvervet fast Eiendom her i Landet eller Brugsret over saadan Eiendom.

§ 12. Kjærnepunktet i Statsborgerskabet er at være Medlem af det norske Statssamfund, have Ret til at opholde sig her i Landet og nyde godt af den Beskyttelse, Staten til enhver Tid er istand til at yde sine Borgere. Den sidste Bestanddeel af Statsborgerretten afføder intet aftvingeligt Retskrav mod Staten, er saaledes mere af moralsk og politisk end af retslig Character og er derfor ikke nævnt i Loven. Derimod er Statsborgerens Ret til at opholde sig her i Landet anerkjendt allerede i Ansvarlighedsloven af 7 Juli 1828, § 3, hvor den dog forudsætter at have sine Indskrænkninger. Disse bestod efter den dagjældende eller senere Lovgivning deels deri, at Landsforviisning i visse Tilfælde kunde idømmes, deels deri, at Udviisning efter Pl. 19 April 1805 kunde anvendes paa Personer, der virkelig havde norsk Statsborgerskab, deels i den ved Lov 11 Sept. 1818 og Crl.s 1—6 hjemlede Pligt eller Adgang til at udlevere norske Borgere i Anledning af Forbrydelser, de maatte have begaaet. I Loven af 21 April 1888, § 7, er det nu udtrykkelig sagt, at norske Statsborgere ere berettigede til at opholde sig her i Landet, undtagen forsaavidt de kunne udleveres til Sverige efter den nævnte Lov af 11 Sept. 1818. Herved er altsaa Crl.s 1—6, forsaavidt den tillod at udlevere norske Statsborgere, ophævet, ligesom de ere ubetinget fritagne for Udviisning efter Placaten af 1805. Ei heller kunne indvandrede Udlændinger, som ere blevne norske Statsborgere, udvises, om de blive trængende til Fattigunder-

støttelse, men ikke have vundet Hjemstavnsret i noget norsk Fattigvæsensdistrict.

Af Grl.s § 50 og Lovene om Formandskaber af 14 Januar 1837, begges § 2, flyder, at alene norske Statsborgere kunne erhverve constitutionel og communal Stemmeret.

Hvilke Rettigheder der forøvrigt skulle tilkomme norske Statsborgere som saadanne, beroer paa, hvad Staten i sin Lovgivning derom bestemmer. Disse Rettigheder danne saaledes ingen Bestanddel af Statsborgerrettens egentlige Indhold, idet de kunne indskrænkes eller udvides, uden at selve Statsborgerretten derved forandres.

At de Regler, som i den ældre Lovgivning ere opstillede om norske Borgeres eller norske Undersaatters Rettigheder og Forpligtelser, fremdeles gjælde om dem, som have Statsborgerskab efter den nye Lov, men bo i fremmed Land, er ikke tvivlsomt, thi denne siger i § 7 udtrykkeligt, at norsk Statsborger er norsk Undersaat.

Forbrydelser, begangne mod dem, gaa saaledes ind under Crl. 1—2 og 6. Begaa de nogen af de i Crl. 9—2 til 5 beskrevne Handlinger, kunne de straffes efter disse Lovbud. At de kunne eie norsk Skib, flyder af Ordene i Søfartslovens § 1.

Derimod har Loven ikke udtalt sig om, hvorvidt de Regler, den ældre Lovgivning opstiller om Indlændinger, Nordmænd eller Rigets Indvaanere, nu gjælde ogsaa for de norske Statsborgere, som have fast Bopæl udenfor Riget. Nogen Anledning til at træffe udtrykkelig Bestemmelse herom var der ikke i den kongelige Proposition. Ved Siden af den Regel, at enhver, som forlod Landet for bestandigt, derved ophørte at være norsk Statsborger, havde Propositionen vel opstillet en modsat Bestemmelse for dem, som flyttede til fremmed Land paa Grund af Ansættelse i den norske Stats eller de forenede Rigers offentlige Tjeneste. Men denne Bestemmelse var snarere en Fortolkning af end en Undtagelse fra den nævnte Hovedregel. I ganske anden Stilling kom Sagen derved, at Storthinget gav norske Statsborgere, som af private Grunde fraflyttede Norge for bestandigt, Adgang til at beholde sin norske Statsborgerret. Derved fremkaldtes

flere ganske vanskelige Spørgsmaal om, hvorledes vore Love blive at anvende paa den.

Den nærmest liggende Løsning vilde være at holde sig strengt til de ældre Lovsteders Ord. De, der omhandle Indlændinger, maatte da anvendes paa norske Statsborgere, som have fast Bolig i Udlandet, thi det gaar ikke an at negte, at enhver norsk Statsborger er Indlænding. Omvendt maatte ethvert Lovsted, som kun angaaer Udlændinger, blive uanvendelig paa ham. Det samme maatte blive Tilfældet med Lovsteder, som kun angaa Rigets Indvaanere eller Indbyggere.

Denne Løsning er imidlertid ikke heelt igjennem bifaldsværdig. For det første lægger den en afgjørende Vægt paa Udtryksmaader, som have været valgte reent tilfældigt. Før Loven af 21 April 1888 havde Lovgivningen nemlig ingen Opfordring til at skjelne mellem Indlændinger og Indvaanere og gjorde det derfor neppe nogensinde[1]). Dernæst vilde en saadan Løsning lede til meget usammenhængende Resultater, saasom at en i Udlandet bosat norsk Statsborger ikke skulde have Ret til at udskibe engang de Varer, han producerede paa sine her i Landet beliggende Eiendomme, men derimod Ret efter Lov 8 August 1842 § 14 til her i Landet at drive Handel med Producter, som vare frembragte ved en Virksomhed, han drev i Udlandet.

Det retteste er vistnok som almindelig Regel at fastholde, at alle ældre Forskrifter angaaende Indlændinger eller Rigets Indvaanere blive anvendelige paa norske Statsborgere, selv

[1]) Herimod kan man ikke paaberaabe Loven om Udskibning af 15 Juni 1882 § 1. I den kongelige Proposition hed det her, at Udskibningsretten var forbeholdt Indlændinger samt de Udlændinger, som havde taget fast Bopæl her i Riget. Dette Udtryk fandt Storthingscomiteen mindre correct og ombyttede det derfor med »Rigets Indvaanere«. Det retteste vilde have været at stryge Ordene: samt de Udlændinger osv. Naar Comiteen ikke gjorde dette, var det sikkerlig kun for ikke at vække den Forestilling, at disse Personer skulde være udelukkede fra Udskibningsret. Storth. Forh. 1882, VI b, Side 149.

om de have fast Bolig i Udlandet, ligemeget hvad enten de have taget Ophold der i Medfør af offentlig Ansættelse eller af reent private Bevæggrunde. I visse Tilfælde falder denne Løsning ganske naturlig, f. Ex. naar der er Spørgsmaal om, hvorvidt de gaa ind under Crl. 1—1, eller hvorvidt deres literære og kunstneriske Eiendomsret er beskyttet af norsk Lov. At Svaret her maa blive bekræftende, flyder af, at de ere Medlemmer af den norske Stat. I andre Tilfælde vil Resultatets indre Rimelighed maaskee blive betvivlet, idet den omspurgte Rettigheds naturlige Grundlag kan synes at være Bopælen i Landet, ikke Statsborgerretten. Navnlig kan dette synes at gjælde Adgangen til at drive Næringsvei i Landet, saasom Fiskeri paa norsk Søterritorium, Udskibning og Handel, thi Udbyttet af saadanne Næringer bør gaa til Forøgelse af Norges Nationalformue og Skatteevne. At udelukke norske Statsborgere, som ere bosatte i Udlandet, fra disse og andre stedbundne Næringer vilde dog komme i Strid med den nye Lovs Princip og Tilblivelseshistorie. Norske Statsborgere, som bo i Udlandet, kunne jo utvivlsomt erhverve det vigtigste økonomiske Grundlag for al stedbunden Næring her i Landet, nemlig dets faste Eiendomme. Det maatte ogsaa være blevet antaget, at de udflyttede Normænd, som efter den kongelige Proposition § 6 b reddede sit norske Statsborgerskab ved en Erklæring om, at de ikke havde opgivet den Tanke at vende tilbage til Norge, vilde have beholdt sin Adgang til at drive Næring her lige med hjemmeværende Statsborgere[1]). Det samme bør da antages om den Classe Statsborgere, Storthinget satte i deres Sted. Særligen falder Vægten af disse Betragtninger i Øine, hvis den udflyttede Statsborger kun vedbliver at drive en ældre her i Landet grundlagt Bedrift. Det maa ogsaa erindres, at de ingenlunde ere frie for offentlige Byrder her i Landet. Efter Loven af 12 Mai 1866 § 11 ere de

[1]) Jvfr. Storth. Forh. 1888, III, C. No. 16, Side 13—15, der fremhæver den væsentlige Interesse, det har for Landets Handel, at udflyttede Handelsmænd og Forretningsmænd efter Udflytningen vedblive at betragte sig som Normænd.

værnepligtige, om end Loven ikke anviser noget særskilt paa dem beregnet Middel til at fremtvinge Opfyldelsen af denne Pligt. Endvidere ere de pligtige til at betale Skat til Staten efter Loven af 17 Juni 1880, § 8 d og til Communen efter Loven af 15 April 1882, for Landet § 17, for Byerne § 39, af Formue i eller Indtægt af fast Eiendom eller Anlæg her i Landet eller Næring, som knytter sig til saadan Eiendom eller Anlæg.

Vi antage saaledes, at de i Udlandet fast bosatte norske Statsborgere maa nyde enhver af de i nærværende Capitels § 11 Nr. IV opregnede Rettigheder. Hvad særlig angaaer Retten til at drive Fiskeri paa norsk Søterritorium, finder denne Sætning Støtte ved en Sammenholdelse af de Love, der omhandle Fiskerierne i Finmarken. De dertil berettigede betegnes i Loven af 13 Sept. 1830, § 39 ved Udtrykkene Indenrigske og Indbyggere, der altsaa ere brugte som eensbetydende. De dertil uberettigede ere i Loven om Reenbete i Finmarken af 7 Sept 1854, § 5 betegnede ved Udtrykket fremmede Landes Undersaatter.

Efter den nu udviklede Synsmaade kunne altsaa norske Statsborgere, der ere fast bosatte i Udlandet, ikke af denne Grund negtes Kjøbstadborgerskab i norske Byer. De maa ikke alene kunne beholde sit ved Udflyttelsen erhvervede Kjøbstadborgerskab, forudsat at de ikke ved at nedlægge sin Bedrift tabe det ifølge Loven af 4 Juli 1884 § 2, men de maa ogsaa kunne erholde Borgerskab fra nyt af, naar de forøvrigt fyldestgjøre de i Loven fastsatte Betingelser. Denne Sætning kommer vistnok i Strid med Lovbogens 3—3—2 og 3, som ere byggede paa den Forudsætning, at ingen kan være Borger i en By uden at have sin Bopæl der. Men denne Forudsætning er, som bekjendt, allerede for lang Tid siden forladt af Lovgivningen, Fr. 21 Juni 1793, § 2, Lov om Byskatten af 24 Aug. 1833, § 2, og 28 Aug. 1851, § 1, samt Fattigloven for Byerne af 6 Juni 1863, § 50. Som statsretlig Betingelse for at erholde Kjøbstadborgerskab kræves saaledes ikke mere end, at den, der forlanger det, enten er norsk Statsborger eller dog Indvaaner af Riget, Res. 2 November

1759. For at hans Borgerbrev skal træde i Kraft, maa han dog efterkomme ovennævnte Lov af 4 Juli 1884, § 1 [1]).

I Samklang hermed maa det antages, at norske Statsborgere, der ere bosatte i Udlandet, ikke engang ved Fortolkningen af Love, der er ældre end 1888, kunne indbefattes under Udtrykket Udlændinger. Hvor der spørges om deres Rettigheder f. Ex. efter Loven om Udlændingers Jagt af 26 Mai 1877, flyder dette af det ovenfor udviklede, men det samme maa i Almindelighed antages ogsaa, hvor der handles om deres Retstilling forøvrigt, f. Ex. efter Loven om Universitetet af 17 Sept. 1845 § 8, Vexellov 7 Mai 1880 §§ 84 og 85. Sidstnævnte Lovs Forhold til dens Kilder gjør for dens Vedkommende Sagen aldeles klar. Derimod tale indre Grunde unegtelig for at henregne Statsborgere, der ere bosatte i Udlandet, til Udlændinger i den Forstand, hvori Høiesteretslov af 12 Sept. 1818 § 19 og Communalskatteloven af 15 April 1882, for Landet § 23, for Byerne § 15, bruge Ordet. Dette tør dog ikke antages. Loven af 21 April 1888, § 9, der paalægger Udlændinger i egentlig Forstand at holde Fuldmægtiger ved sine Eiendomme her i Riget, udstrækker ikke denne Pligt til nogen norsk Statsborger. Afgjørende synes det at være, at man under Udtrykket Udlændinger i Høiesteretsloven og Communalskattelovene dog ikke kan henføre de norske Statsborgere, som have Bolig i Udlandet paa Grund af offentlig Ansættelse i vor Statstjeneste eller vel af private Grunde, men kun midlertidigt.

Her er kun handlet om Fortolkningen af norske Love, ældre end 21 April 1888, og saaledes intet udtalt om, hvorvidt en Persons retlige Stilling i ulovbestemte Tilfælde skal bedømmes efter Lovene i det Land, hvor han har søgt Bopæl, eller i det Land, hvis Statsborger han er.

---

[1]) Ogsaa før Loven af 21 April 1888 saa man Exempel paa, at norsk Kjøbstadborgerskab meddeeltes Nordmænd, bosatte i Udlandet. Men dette var en Feil, som ikke engang lod sig forsvare ved en Henviisning til Lov om Firmaregistre af 3 Juni 1874, § 3 jvfr. nu Lov 17 Mai 1890, § 16.

Capitel 9.

Rigets Frihed, Selvstændighed, Udelelighed og Uafhændelighed.

§ 1. Grundloven begynder med den Erklæring, at Kongeriget Norge er et frit, selvstændigt, udeleligt og uafhændeligt Rige, forenet med Sverige under een Konge. Denne Text har sin Historie. I Grundloven af 17 Mai lød den: »Norge er et frit, uafhængigt og udeleligt Rige». I Rigsactens § 1 er den nuværende Grundlovs Ord gjengivne alene med den Forandring, at det istedetfor »Kongeriget Norge er« heder »Kongeriget Norge skal være«.

At Riget er frit, vil sige, at det alene lyder de Love, det selv giver sig.

Derimod fører denne Grundsætning ikke saa langt, at de norske Statsmagter skulle behøve altid at forbeholde sig fuld Frihed til at udøve sin grundlovbestemte Myndighed efter sit eget Forgodtbefindende.

§ 2. Staten maa i Kraft af sin Frihed kunne binde sig ved Overeenskomster ikke blot med fremmede Magter, Grl.s § 26 og 75 f samt Rigsactens § 4, men ogsaa i Forhold til ethvert andet Retsubject, selvstændige offentlige Stiftelser, private Interessentskaber eller Personer, hvad enten de staa i undersaatligt Forhold til Norge eller ikke. Med almindelige og udtrykkelige Ord er dette vistnok ikke sagt i Grundloven, men det fremgaaer til Overflod af § 75 b, som bemyndiger Storthinget til at aabne Laan paa Rigets Credit. Ligesom Statens Creditorer have et Retskrav af samme Styrke, hvad enten de ere Ind- eller Udlændinger, saaledes er det klart, at Statens Evne til at paatage sig Forpligtelser ligeoverfor private ikke er indskrænket til det i Grl.s § 75 b omhandlede Slags: Gjæld stiftet ved Laan.

§ 3. Statsmagternes Evne til at binde sig og derved Staten gjennem contractmæssige Tilsagn er selvfølgelig undergiven den Begrændsning, at der ikke ved Overeenskomst maa vedtages noget, der ligefrem strider mod Grundloven. De kunne, for at nævne et Exempel, ligesaalidt gjennem Over-

eenskomst som ved Lov eller Bevilgning tillægge en Stiftelse nogen Andeel af Oplysningsvæsenets Fonds Indtægter, medmindre Geistlighedens Bedste eller Oplysningens Fremme høre til dens Formaal, Grl.s § 106.

Hermed er der dog ikke sagt nok. Der ere aabenbart andre af Grundlovens Væsen og Sagens Natur flydende Grændser for Statsmagternes Contractshabilitet. Hvorledes disse Grændser skulle drages, kan imidlertid i mange Tilfælde være tvivlsomt.

Der er især et Land, hvor dette Spørgsmaal er blevet drøftet baade i videnskabelige Skrifter og fornemmelig ved Domstolene. Det er Nordamerika. En af dets ypperste Jurister har opstillet den Lære, at ingen Indskrænkning ved Contract tør gjøres i den frie Udøvelse af de Myndighedsarter, som ere nødvendige Bestanddele af Souveræniteten, saasom Retten til at paalægge Skatter, ordne Forsvarsvæsenet, tilveiebringe sikre og hensigtsmæssige Communicationsmidler eller tage privat Eiendom til offentligt Brug. Det er, siger han, nødvendigt, at disse Myndigheder opretholdes uformindskede. De ere overdragne Statsmagterne ikke for, at borttuskes, men for at udøves. Enhver Nationalrepræsentation, som kommer sammen, maa eie dem i den fulde Udstrækning, hvori dens Forgjængere have besiddet dem. Enhver Overeenskomst, hvorved Statsmagterne give Slip paa nogen Deel af en saadan Myndighed, maa være ugyldig, da den gaaer ud paa ikke at ville udøve en væsentlig Pligt mod det hele Folk [1]).

Denne Lære maa imidlertid i det hele taget snarere siges at være forkastet end antagen i Nordamerika. Paa Forholdet til fremmede Stater kan den aldrig have været tænkt anvendelig. For det første maa enhver grundlovmæssig Indskrænkning i Statsmagternes Contractshabilitet vige for en uheldig Krigs Nødvendigheder. Men selv i Fred maa Statsmagterne for at kunne sikre Riget den bedste Stilling lige-

---

[1]) Greenleaf i hans Udgave af Cruise on Real Property II, Side 67, Noten.

overfor fremmede Magter være i Besiddelse af en Evne til at contrahere med dem, som vel ikke behøver at være eller hos os er ubegrændset, men som dog nødvendig maa gaa meget videre, end den ovenfor gjengivne Lære tillader. At det skulde være Statsmagterne formeent ved Overeenskomst med et fremmed Rige at forpligte sig til at sløife eller holde istand visse Fæstninger, der i Forbindelse med dette Riges Fæstninger dannede en sammenhængende Forsvarslinie mod en tredie Magt, eller at Staten ikke skulde kunne forpligte sig til i alt Fald i en vis Tid at holde en bestemt Krigsstyrke i stadigt Beredskab til fælles Forsvar, vilde være uforeneligt med det nedarvede Begreb om, hvad Staten i Kraft af sin Souverænitet kan gjøre og lade.

Den samme Nødvendighed af at levne Statsmagterne saa frie Hænder som mulig er vistnok ikke forhaanden, naar der er Spørgsmaal om deres Evne til at contrahere med private. Der er adskilligt, som taler for den Anskuelse, at Statsmagterne ligeoverfor private Personer alene kunne paalægge Staten Forpligtelser, som enten umiddelbart eller dog middelbart lade sig fyldestgjøre med Penge eller andet Gods. Hvor Forholdet overhovedet tillader det, maa Formodningen vistnok være for, at Staten kan frigjøre sig for sine Forpligtelser til private ved at betale Erstatning. Men videre kan man ikke gaa. Det skulde være urimeligt f. Ex. at frakjende Statsmagterne Adgang til at give fremmede, der vilde fæste Bopæl her i Landet, bindende Tilsagn om fri Religionsøvelse. At den Naturalisation, Storthinget efter Grl.s §§ 75 c og 82 c meddeler en Udlænding, ikke vilkaarligen kan tilbagekaldes, lider ingen Tvivl. Grundlovens § 109 viser ogsaa, at Lovgivningen, om den vil, kan ordne Værnepligten saaledes, at ugjenkaldelig Frihed for denne Byrde erhverves ved Opnaaelsen af en vis Alder. Saameget mere maa saadan Frihed kunne sikres f. Ex. dem, der have uddannet sig og tjent som Befalingsmænd et vist Antal Aar.

Overhovedet maa Statens Selvbestemmelsesret medføre, at den gjennem de almindelige Statsmagter kan binde sig paa enhver Maade, der er tjenlig til Opnaaelsen af dens Øiemed. Medens Statsmagterne ikke kunne bortgive eller over-

drage til nogen anden en dem ved Grundloven tillagt Myndighed, maa de kunne paatage sig Forpligtelse til at udøve denne Myndighed paa hvilkensomhelst nærmere bestemt Maade, som ikke er forbudt i Grundloven eller strider mod Myndighedens Væsen og Hensigt. Sidstnævnte Begrændsning kommer fornemmelig til Anvendelse ved Overeenskomster med private, idet der er mange Arter af Statsmyndighed, hvis Udøvelse ifølge deres Natur ikke kan være Gjenstand derfor. Med Hensyn til andre Myndighedsarter gjælder det, at vedkommende Statsmagt til Fremme af visse Øiemed kan binde sig i dens Udøvelse, i andre Øiemed derimod ikke. Medens det saaledes maa kunne gaa an, at Statsstyrelsen giver nogen et Tilsagn om at erholde et bestemt Embede, saafremt han foretager en Studiereise eller bestaaer en vis Prøve, saa kan klarligen ingen Gjenoptagelse finde Sted af det gamle Misbrug fra Enevældets Tid, at Kongen blot af sin Gunst gav nogen Expectance paa et endnu ikke ledigt Embede, det vil sige gjennem officiel Regjeringsbeslutning tilsagde ham Udnævnelse til dette Embede ved første indtrædende Vacance. En saadan Fremgangsmaade vilde nemlig ligefrem stride mod den Hensigt, hvori Grundloven har tillagt Kongen Ret til at vælge Embedsmænd; jvfr. Høiesteretslov 12 Sept. 1818, § 4.

Det er forøvrigt ikke blot for enkelt forbigaaende Tilfælde, Statsmagterne kunne paatage sig Forpligtelser ligeoverfor fremmede Riger eller private Personer. Det samme maa ogsaa kunne skee i langvarige eller endog stedse varende Forhold. I saa Fald kommer Forpligtelsens Egenskab af Indskrænkning i Statsmagternes grundlovbestemte Myndighed til at træde stærkere frem.

Der er følgelig intet til Hinder for, at der enten med fremmede Magter eller med private Personer indgaaes Overeenskomster, der binde endog den lovgivende Magt, saaledes at den taber det frie Herredømme, den ellers vilde havt over Gjenstanden. Som Exempler kunne i første Henseende anføres de Tractater, Kongen afslutter om Udleverelse af Forbrydere, den indenrigske Fragtfart og Postforbindelsen med fremmede Lande i Kraft af Criminallovens 1—6 samt Lovene af 26 August 1854, 12 August 1848 § 7 og 3 Mai

1871 § 50. Noget Forbehold om, at deslige Conventioner kun maa sluttes paa vis Tid, er ikke taget i disse Love og kan heller ikke udledes af Grundloven. Exempel paa Overeenskomster med private, der binde den lovgivende Magt, findes i Lov af 12 August 1848 § 1, der bemyndiger Kongen til at indrømme dem, som her i Landet ville anlægge Jernbaner til offentligt Brug, visse Forrettigheder, saasom Ret til at tage de Grundstykker, de efterhaanden tiltrænge til Jernbaners Anlæg eller Udvidelse, efter Taxt, Frihed for Communeskatter samt fortrinlig Adgang til Anlæg af Sidebaner, dog kun for en Tid af indtil 100 Aar. Enhver saadan Lov kan vistnok igjen naarsomhelst hæves, men de i Henhold til samme afsluttede Overeenskomster kunne ikke omstyrtes uden Erstatning, Grl.s § 97.

I Nordamerika har det været anseet tvivlsomt, hvorvidt Statsmagterne kunne indrømme nogen en exclusiv Ret til at have Canal eller Jernbane mellem to Steder, saaledes at Staten derved fraskriver sig Ret til at tillade andre at anlægge en concurrerende Linie af samme Slags. Den benegtende Mening har dog ikke kunnet trænge igjennem[1]. Hos os kunde man paaberaabe sig ikke blot Sagens Natur, men ogsaa Analogien af Grl.s § 101, som forbyder, at nye og bestandige Indskrænkninger i Næringsfriheden tilstedes nogen. Desuagtet er det neppe antageligt, at vore Statsmagter vilde ansee sig incompetente til at indrømme nogen en saadan Eneret. Spørgsmaalet vil forøvrigt hos os ikke lettelig faa nogen practisk Betydning.

Fremdeles er det omtvisteligt, hvorvidt Statsmagterne kunne fraskrive sig Beføielsen til naarsomhelst mod fuld Erstatning at tage den Eiendom eller Rettighed tilbage, de paa contractmæssig bindende Maade have overdraget nogen privat Person eller Association. Den blotte Omstændighed, at Staten har solgt Eiendommen eller Rettigheden og altsaa hefter som Hjemmelsmand for samme, er naturligviis ikke til Hinder for, at Lovgivningen senere tillader Staten at expropriere Eieren. Ligesaalidt kan det paastaaes, at Staten ved

---

[1] Cooley on the Constitutional Limitations, Side 128 og 281.

at tillade nogen at tage en Eiendom efter Taxt, f. Ex. til en Vei, har gjort sig det umuligt ved senere Lov at tillade en anden Person, f. Ex. den, der vil anlægge en Jernbane, igjen at expropriere den første.

Det her opkastede Spørgsmaal fremkommer i sin skarpeste Form, naar Staten udtrykkeligt og for bestandigt har fraskrevet sig Expropriationsretten. Derom er det imidlertid temmelig overflødigt at tale, thi saadant vil neppe nogensinde skee hos os. Det praktiske Spørgsmaal er, hvorvidt Staten kan fraskrive sig Retten for et vist Tidsrum. I Nordamerika synes det i alt Fald i Theorien at være blevet den herskende Mening, at en saadan Overeenskomst er ugyldig[1]). Vor Jernbanelov af 12 August 1848 § 2 f maa antages at være bygget paa den modsatte Synsmaade. Ganske utvivlsomt er dog ikke dette. Den Expropriation, Staten her har forbeholdt sig, er en Indløsning mod at udbetale Eierne, hvad Anlægget har kostet dem, ikke hvad Anlægget paa Indløsningstiden virkelig er værd, hvilket maaskee kan udgjøre en meget større Sum. Det kan følgelig siges, at Staten ved at forbeholde sig hiint fordeelagtigere Indløsningsvilkaar, skjønt først efter 100 Aar, ikke har fraskrevet sig Retten til naarsomhelst at tage Jernbanen mod at erstatte dens fulde Værdi. Denne Fortolkning er imidlertid mere spidsfindig end rigtig, og en i Henhold til samme foretagen Expropriation vilde vanskelig lade sig forsvare.

Naar Statsmagterne tillade nogen at anlægge en Jernbane eller andre lignende Indretninger eller at drive en Næringsvei f. Ex. en Brændeviinshandel, er det aldeles uantageligt, at de skulde ville give Slip paa Myndigheden til at træffe de Politiforskrifter angaaende Driften eller Udøvelsen af Rettigheden, som maatte findes paakrævede til Betryggelse af den offentlige Orden, Sikkerhed, Sædelighed eller Sundhed. Det er ogsaa ganske ubetænkeligt at opstille den Sætning, at de ere uberettigede til udtrykkelig at fraskrive sig denne Myndighed.

---

[1]) Cooley on the Constitutional Limitations, Side 281, 283 og 585.

For at en contractmæssig bindende Forpligtelse skal paahvile Staten, behøver ikke altid en formelig Overeenskomst at være indgaaet mellem den private og et eller andet af Statens Organer. Det er nok, at den competente Statsmagt i Lov eller anden offentliggjort Beslutning har givet Tilsagn om visse Rettigheder paa Vilkaar, som nogen i Fortrøstning til Løftet senere fyldestgjør[1]).

At der kan indgaaes Overeenskomster, som forpligte Statscassen og altsaa binde nogle eller alle senere Storthing til at bevilge det fornødne til Overeenskomstens Opfyldelse, er aldrig blevet betvivlet. For Ex. Lov om Omkostninger i offentlige Sager 8 Mai 1869, § 3, og Lov om Strafferetspleien af 1 Juli 1887, § 174. Derimod har der været Tvist, om Storthinget ved Tractater eller andre Overeenskomster kan bindes i Udøvelsen af sin beskattende Myndighed. Dette Spørgsmaal behandles imidlertid bedst under Fremstillingen af denne Myndighed.

Ligeledes skal det siden blive undersøgt, i hvilke Tilfælde Kongen af egen Magtfuldkommenhed kan afslutte Overeenskomster paa Statens Vegne, og i hvilke Tilfælde han maa have Storthingets Samtykke dertil[2]).

§ 4. At Riget er selvstændigt, vil sige, at det skal have ikke blot sine særskilte Statsmagter, sin særegne Nationalrepræsentation og Regjering, men overhovedet sine særskilte politiske Institutioner. Norge kan altsaa ikke have Retspleie, Forsvarsvæsen, Finantser, Pengevæsen eller lignende Institutioner, som alene Staten kan grundlægge og bestyre, fælles med noget andet Rige. Denne Sætning er ikke blot til Hinder for et stedsevarigt, men endog for et midlertidigt Fællesskab med andre Lande i deslige Institutioner. Ingen vilde paastaa, at Norge uden Forandring i Grundloven skulde kunne indgaa i en virkelig Toldforening med noget andet Land f. Ex. paa 10 eller 20 Aar.

Den her opstillede Lære kunde synes at staa i Strid med, hvad der i vor constitutionelle Praxis een Gang er

[1]) See nærmere nedenfor Cap. 60, § 109.

[2]) See nedenfor Cap. 54.

blevet antaget. Tractaten med Storbritanien af 6 Novbr. 1824 anordnede nemlig fælles norsk-engelske Domstole til Paakjendelse af Sager opstaaede derved, at noget Skib, tilhørende den ene Magts Undersaatter, var blevet taget af den anden Magts Krydsere, fordi det havde befattet sig med Slavehandel. Denne Tractat lader sig dog fuldt vel forsvare. Den angaaer Handlinger; der paa een Gang have disse tvende Særegenheder, at de ere forøvede udenfor norsk Territorium, samt at ikke blot norske, men ogsaa fremmede Landes Undersaatter ere indviklede deri. Til Paadømmelse af Retstvistigheder af saadan Beskaffenhed maa der vistnok altid kunne organiseres fælles Domstole, f. Ex. om saadant fandtes ønskeligt til Afgjørelse af Tvistigheder mellem Sælfangere paa Iishavet af forskjellig Nationalitet. Man kan gjerne gaa et Skridt videre og indrømme, at fælles Domstole bør kunne anordnes for ethvert Slags Retspørgsmaal, hvori en fremmed Stat eller nogen af dens Undersaatter er Part, og som derhos ikke skal afgjøres blot efter Norges Love, men idetmindste for nogen Deel efter Folkeretten. Thi da den fremmede Stat i saadanne Sager ikke er bunden ved en norsk Dom og altsaa kan kræve Opreisning, om den maatte finde Dommen uretfærdig, saa er Norge ikke udelukkende Herre over dem og bortgiver følgelig intet af sin Souverainitet ved at indgaa paa, at de skulle afgjøres af fælles Domstole.

Det er blevet sagt, at Norge, fordi det skal vedblive at være selvstændigt, ikke maa have nogensomhelst Institution fælles med et andet Rige [1]). Denne Sætning holder ogsaa Stik, naar den kun forstaaes rigtig.

Hvis der ved private Bidrag fra de tre skandinaviske Lande oprettedes f. Ex. en Læreanstalt eller en videnskabelig Høiskole, til hvilken disse tre Rigers Indbyggere havde lige Adgang, saa vilde den paa en vis Maade kunne siges at være en fælles, skjønt privat Indretning. En offentlig Institution blev den derimod, hvis de tre Regjeringer efter Stifternes Ønske overtoge Overbestyrelsen, altsaa at udnævne

---

[1]) Storth. Forh. 1863 I. S. No. 3 Side CXLI og 1869 VII. S. No. 20 Side 7.

Direction, føre Tilsyn med den og give Planen de Forbedringer, der i Tidens Løb maatte blive fornødne. Men ingen vil drage i Tvivl, at Kongen ogsaa paa Norges Vegne kan paatage sig et saadant Hverv. Erkjendes dette, lader det sig fornuftigviis heller ikke negte, at de tre Riger ved Bidrag af offentlige Midler maatte kunne oprette en lignende Stiftelse. Men den vilde ikke være nogen sand Fællesinstitution. Saadan Egenskab vilde den først faa, hvis dens Retstilling blev saa udtømmende bestemt ved international Overeenskomst, at den ganske unddroges Lovgivningen i det Land, hvor den havde sit Hjem og hvor dens Eiendomme vare beliggende, samt hvis dens Direction og øvrige Functionærer ansattes som fælles Embedsmænd, udrustede med offentlig Myndighed, for hvis Udøvelse de bleve ansvarlige enten ved hvert Riges særlige Domstole, eller endog ved en fælles Domstol. Organiserede paa denne Maade, men ogsaa først da, vilde disse Institutioner blive constitutionelle Umuligheder.

Den af Rigets Selvstændighed flydende Hindring mod Fællesskab med andre Riger i offentlige Institutioner ligger altsaa deri, at norsk offentlig Myndighed hverken maa bortgives til eller deles med fremmede. Et Fællesskab, som ikke bestaaer heri, gjør intet Skaar i Norges Selvstændighed.

Efter det her og i foregaaende Paragraph forklarede er der intet at indvende mod, at Norge, hvis det derved kan vinde nogen Fordeel, vedtager Bestemmelser om, hvorledes en eller anden norsk Institution skal være indrettet, forsaavidt Bestemmelsens Indhold ei kommer i Strid med Grundloven. Det følger imidlertid af Sagens Natur, at man under sædvanlige Omstændigheder ikke vil binde sig for bestandigt med Hensyn til Overeenskomster af dette Slags. Af den Beskaffenhed kunde Forpligtelsen vel ogsaa tænkes at være, at man maatte ansee det for Bortgivelse af norsk Statsmyndighed, om den paatoges for bestandigt.

Paa dén her udviklede Synsmaade hviler den ved Myntconventionen af 18 Decbr. 1872 foranledigede Lov om Pengevæsenet af 17 April 1875. Første Gang, denne Lov foresloges, blev den forkastet af Storthinget.

Ingen betvivlede, at vore Statsmagter med et andet Rige kan afslutte Overeenskomst om, at Mynt, Vægt eller Maal skulle være ligestore. Hvad der vakte Betænkelighed, var den Forskrift, at ethvert Riges Mynt, saalænge den holdt fuld Vægt, skulde være tvunget Betalingsmiddel i de to øvrige. I Storthinget ytredes af flere den Anskuelse, at Norge derved vilde faa fælles Myntvæsen med Sverige og Danmark, hvilket vilde stride ikke blot mod Grl.s § 1, men ogsaa mod dens § 110, som siger, at Norge beholder sin egen Bank, sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ordnes ved Lov. Det er imidlertid klart, at Norge beholder sit eget Myntvæsen, saalænge det slaaer egen Mynt, har eget Myntværksted og egne Myntembedsmænd, der kun lyde under norsk Statsmyndighed. At Storthinget negtede sit Samtykke til Conventionen, behøver heller ikke at være grundet i den modsatte Mening, thi mod Conventionen anførtes der ogsaa andre Grunde. Var Norge ved sin Forfatning hindret fra at indgaae en saadan Convention, vilde dets Statsmagter i dette Stykke have mindre Myndighed end i noget andet Land [1]).

§ 5. At Riget er udeleligt og uafhændeligt, er en Sætning som kun forbyder frivillig Sønderlemmelse eller Afstaaelse. Mod fiendtlig Tvang er Garantien alene at søge i de forenede Rigers Evne til at værne om sin Selvstændighed.

---

[1]) Storth. Forh. 1873, VI. S. II. Side 9—11, Storth. Tidenden for samme Aar Side 587 ff., Storth. Forh. 1875, VI, No. 27.

Capitel 10.

Foreningen med Sverige.

§ 1. Foreningen med Sverige er bygget paa den Grundsætning, at begge Riger i retlig Henseende skulle være hinanden jævnlige [1]).

Dette har undertiden været negtet, deels fordi Rigsacten kun erkjender Rigernes Jævnlighed i enkelte særligen nævnte Tilfælde, men ikke opstiller den som almindelig Grundsætning, deels fordi man har anseet det umuligt i enhver Henseende at indrømme Norge Ligeberettigelse med Sverige uden Uretfærdighed mod dette Rige, som paa Grund af sin betydeligt større Folkemængde maa bidrage det meste baade til det fælles Forsvar og til de fælles Udgifter [2]). Til at nære den Forestilling, at Norge egentlig ikke er fuldt sideordnet med Sverige, bidrager det ogsaa, at Rigsactens fleste Bestemmelser have Formen af Garantier blot for Norges, ikke tillige for Sveriges Selvstændighed.

Hvad her er anført, indeholder imidlertid ingen Hjemmel til at negte Jævnligheden mellem Rigerne Anerkjendelse som unionel Grundsætning. Saavel i den kongelige Proposition om Rigsacten som i Constitutionsutskottets Indstillinger til Rigsdagen i 1815 erklæredes det gjentagne Gange, at det var paa denne Grundsætning, Foreningen maatte bygges [3]). Under Forhandlingerne i Storthinget om Rigsactens Istandbringelse udtalte ogsaa dette i Skrivelse til Regjeringen af 12 Juli 1815 [4]) sin Erkjendelse af den fuldkomne Lighed i Rettigheder og Pligter, som tydelig laa til Grund for den svenske Rigsdags Beslutning til Rigsact. At optage nogen

---

1) See Constitutionsutskottets Memorial No. 58 i Bihanget til Rigsdagens Protokol for Aaret 1840.

2) See Almänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets Memorial i Bihanget til Protokollerne for Riksdagen 1859—60, ottende Samling No. 37.

3) Rydin Föreningen emellan Sverige och Norge Side 282 ff. samt Bilagene Side 103—104, 111, 115 og 116.

4) Storth. Forh. 1815, Juli, Side 137—138.

Erklæring herom i selve Rigsacten maatte ansees overflødigt. For det første udtalte Rigsactens § 1, at Norge skulde være et frit og selvstændigt Rige. Det er altsaa en souveræn Stat og som saadan ifølge Folkerettens Grundsætninger hvilkensomhelst anden souveræn Stats jævnlige, ikke blot, hvor Spørgsmaalet er om Iagttagelse af ydre Former, men ogsaa med Hensyn til Rettigheder. For det andet tillagde Rigsacten, saaledes som den var besluttet af den svenske Rigsdag, ikke i nogen Henseende Sverige engang noget ydre Fortrin fremfor Norge. Tvertimod var i den svenske Beslutning til en Rigsact den fuldkomne Lighed mellem Rigerne overeensstemmende med Grls. § 42 opretholdt endog i de mindste Smaating. De to Bestemmelser i den vedtagne Rigsact, der paa nogen Maade kunne siges at gjøre Undtagelser fra Ligeberettigelsens Princip, nemlig at Interimsregjeringen skal have sit Sæde i Stockholm, og at de diplomatiske og visse andre for Rigerne fælles Sager skulle foredrages af den svenske Hofcantsler (nu den svenske Udenrigsminister), ere indkomne efter Forslag fra Storthinget, som selvfølgelig ikke tænkte paa derved at rokke Jævnlighedens Grundsætning, ligesaalidt som det ved den Lighed i Pligter, det i sin Skrivelse til Regjeringen omtalte, har kunnet mene andet, end at Rigerne vare pligtige til at bære fælles Byrder ved Bidrag afpassede i ligeligt Forhold til deres Kræfter.

Ved det kongelige Dictamen af 18 Februar 1862 er det paa nyt udtalt, at Foreningen maa hvile paa principiel Lighed mellem Rigerne.

§ 2. Foreningen bestaaer ikke blot deri, at begge Riger have een og samme Konge, og er altsaa ikke blot en Personalunion. Den bestaar i og ved et stedsevarende Fællesskab ikke blot i visse Institutioner, nemlig Kongedømme og diplomatisk Repræsentation, men ogsaa i de vigtigste internationale Retsforhold. Den er følgelig en Realunion. Dette Fællesskab danner vel i retlig Henseende en Indskrænkning i ethvert af Rigernes Selvstændighed, men i Virkeligheden tillige en Betryggelse for samme. Fællesskabet er imidlertid holdt inden de snevreste Grændser, der vare

forenelige med Opnaaelsen af Foreningens nærmeste Øiemed. Det omfatter nemlig kun Kongedømmet og visse Sider af Rigernes Forhold til fremmede Magter.

§ 3. Det første og vigtigste er, at Rigerne have fælles Kongedømme. Det er Fællesskabet i denne Institution, der afføder Foreningens største Velgjerning, at Krig mellem Rigerne er bleven en retlig Umulighed.

Da der intet Unionsparliament gives, bærer det fælles Kongedømme hele Foreningen. Rigsacten har derfor med stor Omhu sørget ikke alene for, at Rigernes Throner altid skulle blive beklædte af samme Person, men ogsaa for at den kongelige Myndighed, naar Thronen er ledig, eller Kongen hindret fra at føre Regjeringen, altid skal blive udøvet af samme Personer i begge Riger. I Forbindelse hermed har Rigsacten paabudt, at Kongen, naar han vil fatte Beslutning om Gjenstande, som angaa begge Riger, samtidigt skal høre Raad af Ministre fra dem begge. Men de Raadgivere, han ved saadan Leilighed maa høre, ere hvert Riges særegne Ministre. Fællesministre gives der ikke.

I det her forklarede Forhold, at Kongen er Rigernes eneste fælles Statsmagt, ligger Unionens Svaghed. Paa den svenske Rigsdag i 1869 var der i Constitutionsutskottet et Mindretal, som af den Grund allerede strax vilde have den kongelige Proposition til en ny Foreningsact forkastet[1]). Det paapegede, at de skandinaviske Folks politiske Udvikling i det sidste halve Aarhundrede er gaaet fremad i en afgjort demokratisk Retning, og efterat Folkemagten i den allersidste Tid til Følge af den i Sverige antagne Forandring i Nationalrepræsentationen og til Følge af Storthingets aarlige Sammentræde har vundet udvidet Omfang og Evne til at befæste sig, vilde den udøvende Magts Organer efter Mindretallets Mening i en Fremtid, som ikke er fjernere, end at den allerede skimter frem, komme i et saa strengt Afhængighedsforhold af Repræsentationerne, at disse maa blive de virkelige Magtindehavere og væsentlig bestemme Styrelsens Gang. Jo mere Kongemagten saaledes svækkes, desto svagere bliver det

[1]) Bihang til Protokollerne for Rigsdagen 1869, tredie Samling, No. 8.

Baand, som holder Foreningen sammen, og hver indtræffende alvorlige Strid mellem Folkerepræsentationerne vil kunne medføre farlige Rystelser, saafremt Foreningen ikke erholder et nyt Grundlag i en Institution, hvori der aabnes Repræsentationen Adgang til at mødes til fælles Overlægninger og Beslutninger om fælles Anliggender.

§ 4. De nugjældende Regler om Behandlingen og Afgjørelsen af Sager angaaende Forholdet til fremmed Magt kunne ikke udvikles uden et Tilbageblik paa Grl. af 17 Mai [1]).

I § 26, som Ord til andet stemmer med vor nugjældende Grl.s § 26 første Punctum, tillagde hiin Grundlov Kongen Ret til at begynde Krig og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter. I § 30 undtog den i Lighed med den nuværende Grl.s § 28 ikke blot militære Commandosager, men ogsaa diplomatiske Anliggender fra Foredrag i Statsraad. Derimod sagde den i § 33: den Statsraad, som forestaaer det udenlandske Departement, bør have en egen Protocol, hvori de Sager indføres, som ere af den Natur, at de ikke bør forelægges det samlede Statsraad. For sine Raad skulde han være ansvarlig paa samme Maade som de øvrige Statsraader. Ifølge § 22 skulde Kongen kunne afskedige Gesandter og Consuler uden Dom. Ifølge § 93 kunde Fremmede beskikkes til Consuler.

Efter det ovenfor Side 16 omhandlede Udkast til Forandringer i Grundloven, hvilket udarbeidedes i det norske Statsraad den 7 og 8 Juli 1814 og sendtes Carl XIII samt Stormagternes Gesandter, skulde baade § 26 og § 33 udgaa af den nye Grundlov. Som Grund anførtes: «thi Norges »politiske Forhold til fremmede Magter er det samme som «Sveriges og begge Riger repræsenteres ved deres fælles Ge«sandter; dog skal Norge have sine egne Handelsagenter og »Consuler særskilt fra Sverige [2])». Desuden foresloges det,

[1]) Jvfr. Spørgsmaalet om diplomatiske Sagers Behandling Chr.a 1886, (Særaftryk af Morgenbladet).

[2]) Y. Nielsen, Bidrag til Norges Historie i 1814, II, 274, 282, 290 —291.

at Ordet diplomatiske Sager i § 30 skulde udstryges samt at § 2 skulde forandres derhen, at Gesandter og Consuler ikke nævntes blandt de afsættelige Embedsmænd. I § 93 foresloges ingen Forandring.

I det ovenfor Side 19 omtalte Udkast, der af de kongelige Commissærer fremlagdes for det overordentlige Storthing, vare §§ 26 og 30 i Grundloven af 17 Mai optagne uforandrede. Der var saaledes intet optaget i førstnævnte Paragraf om, at Norge skulde have særskilte Consuler, men i § 82 (svarende til vor nugjældende Grl.s § 92) bibeholdtes Bestemmelsen om, at Fremmede kunde beskikkes til Consuler paa fremmede Steder.

I Udkastets § 22 var ingen Bestemmelse optagen om, at Gesandter og Consuler skulde kunne afskediges uden Dom. Ogsaa i dette Udkast var § 33 i Grl. af 17 Mai udeladt. Som ny Bestemmelse foreslog dette Udkast den i vor nuværende Grundlovs § 38 optagne Forskrift.

Det overordentlige Storthing fulgte i det Store taget i de heromhandlede Stykker de kongelige Commissærers Udkast. I Lighed med dette har Grl. af 4 Nov. § 28 undtaget diplomatiske Sager fra Behandling i Statsraad, beholdt Grl. af 17 Mai § 26 og givet den et Tillæg, som utvetydigt viser, at Krig og Fred ere fælles for Rigerne. Storthinget udslettede Grl. af 17 Mai § 33 og antog, som det heder i Protocollen, i dens Sted § 38. I § 92 indtoges den ældre Bestemmelse om Consulers Ansættelse uden Forandring. Derimod optog det i § 22 uden Indsigelse af de kongelige Commissærer fra Grl. af 17 Mai, Forskriften om, at Gesandter og Consuler skulde kunne afskediges uden Dom.

§ 5. Hovedgrundsætningen i Rigernes Forhold til fremmede Magter er, at Krig og Fred ere fælles for begge Riger. Grundlovens § 26, Rigsactens § 4, viser ved sin Forskrift angaaende Maaden, hvorpaa Beslutninger om at erklære Krig skulle fattes, at de afgives for begge Riger under eet. Har Kongen erklæret en fremmed Magt Krig, saa befinder altsaa Norge sig i Krigstilstand med denne Magt, selv om Storthinget allerede har negtet eller senere negter Kongen Tilladelse til at bruge Norges Linietropper og Roflotille til

Angreb paa samme Magt. Bliver den Angrebskrig, Kongen beslutter, fælles for Rigerne, gjælder dette naturligvis saameget mere om Krige, som fremmede Magter paaføre ham ved at skride til Fiendtligheder mod noget af hans Riger. Dersom det ene Rige har Rettigheder at gjøre gjældende, som alene kunne sættes igjennem ved Vaabenmagt, saa maa dette altsaa skee ved fælles Kræfter, og dersom det ene Rige misligholder sine Forpligtelser mod en fremmed Magt og derfor hjemsøges med Krig, saa drages det andet ind i denne. Begge Riger ere forsaavidt solidarisk forpligtede.

Af Fællesskabet i de Henseender, der ere nævnte i denne og den foregaaende Paragraph, flyder, at Rigerne maa gaa sammen i alle Forhold, som vedkomme den almindelige Folkeret eller paalægge dem Forpligtelser af rent politisk Natur. Vil Kongen tiltræde saadanne internationale Overeenskomster som den hellige Alliance, see Kundgjørelse af 26 Nov. 1816 [1]), Tractaten til London af 8 Mai 1852 om Thronarvefølgen i Danmark, Pariser-Conventionen af 13 April 1856 om Søfart i Krigstid, jvfr. Declarationen af 13 Juni samme Aar, Genfer-Conventionen af 22 August 1864 om saarede Militæres Pleie i Feldt, saa maa det skee paa begge Rigers Vegne.

§ 6. Rigerne ere imidlertid ogsaa ligeoverfor fremmede Magter selvstændige Retsubjecter. Ethvert af dem kan saaledes have sine særskilte Rettigheder og Forpligtelser ligeoverfor disse [2]). Dette følger af, at Foreningsacten ikke har sagt det modsatte, men meget mere erklæret, at Norge ligesaavel som Sverige er et selvstændigt Rige. At Sverige, Rusland, Storbrittannien og Danmark ved Afslutningen af Tractaterne til Petersborg, Stockholm og Kiel i Aarene 1812—1814 skulle have tænkt sig Forholdet anderledes, har været paastaaet, men kan ikke godtgjøres. Og selv om disse Tractater havde tilsigtet en anden Ordning, kunde det efter Folkerettens Grundsætninger ikke være dem, men Rigsacten, som afgjorde Spørgsmaalet. Enten Norge skulde være en

---

[1]) I Bergman, Schinkels Minnen. X. Side 289—290.

[2]) Jvfr. Høјer, Statsförbundet mellan Sverige och Norge, Side 79—88.

selvstændig Stat eller et Lydrige under Sverige, det var noget, de to Riger uafhængigt af Tractaterne kunde bestemme, som de fandt for godt og det med bindende Virkning for enhver tredie Stat, hvis Rettigheder ikke derved bleve krænkede. At de europæiske Stormagter fremtvang Opfyldelsen af den Paragraph i Kielerfreden, der forpligtede Norge til at overtage en Deel af det fælles dansk-norske Monarkis Statsgjæld, er, som man let seer, ingen Indvending herimod. Paragraphen angik ikke det nye Retsforhold mellem Norge og Sverige, men det gamle Retsforhold mellem Norge og Danmark, hvilket Stormagterne havde sprængt. Netop Forhandlingerne angaaende denne Sag vise, at Norge staaer i umiddelbart Retsforhold til andre Stater end Sverige. Under Storbrittaniens Mægling afsluttedes der den 2 September 1819 om den nævnte Gjæld en Overeenskomst, som kalder sig »Convention mellem Hs. Majestæt Kongen af Sverige og Norge og Norges Rige paa den ene Side samt Hs. Majestæt Kongen af Danmark og det danske Rige paa den anden Side», og som heelt igjennem er bygget paa den Forudsætning at Norge er et selvstændigt Rige med særskilte Rettigheder og Forpligtelser.

Anderledes kan Sagen heller ikke ordnes, saalænge ethvert af de forenede Riger har egen Nationalrepræsentation, som i Forening med Kongen er eneraadig over Rigets almindelige Løvgivning og Finantser.

Den her udviklede Grundsætning kommer tilsyne i to Hovedanvendelser, nemlig baade i delictmæssige og tractatmæssige Forhold til fremmede Magter.

§ 7. Om noget af de forenede Riger ved skadegjørende Handling paadrager sig et Erstatningskrav, saa falder dette kun hint, ikke begge Riger til Last. Det samme maa følgelig gjælde, om Kongen vedtager at betale en fremmed Magt Erstatning for en i det ene Rige forøvet Handling, der i Virkeligheden ingen Retskrænkelse indeholder. Vistnok kan og vil aldrig Kongen gjøre dette uden for at undgaa Krig, og da enhver Krig vilde blive til Byrde for begge Riger, kunde det synes, som om begge burde bære den Udgift, der maa gjøres for at undgaa samme. Det er imidlertid tvivlsomt,

om det virkelig vilde være rimeligt og hensigtsmæssigt at skjelne mellem Fyldestgjørelser af berettigede og uberettigede Erstatningskrav. Spørgsmaalet om Berettigelsen kunde derved let give Anledning til Tvist mellem Rigerne. Under enhver Omstændighed maa det være afgjørende, at Rigsacten ikke hjemler noget Fællesskab med Hensyn til de her omhandlede Slags Forpligtelser. Saaledes er Sagen ogsaa i forekommende Tilfælde bleven opfattet. Den af Storbrittanien i den saakaldte Bodøsag afpressede Erstatningsum blev udredet udelukkende af Norge[1]). Det ved Ruslands Forestillinger fremtvungne Tilbagekjøb af de i 1825 til Ny-Columbia solgte svenske Krigskibe bekostedes udelukkende af Sverige.

§ 8. Hvis de forenede Riger slutte nogen Tractat med en fremmed Magt angaaende Anliggender, hvorover ethvert af Rigerne har fuld Raadighed, saa kunne de Forpligtelser, ethvert af dem derved paatager sig, ikke siges at blive fælles, og det ikke engang om disse Forpligtelser ere ganske eensartede. Hvis Rigerne ved een og samme Tractat forbinde sig til, f. Ex. hvad Skibsafgifter angaaer, at behandle et fremmed Lands Fartøier paa samme Maade som sine egne, saa kan denne Forpligtelse, paa Grund af mulig Forskjel mellem de i hvert Rige gjældende Paalæg paa dets egne Fartøier, i Sverige erholde en Betydning, der bliver forskjellig fra den, som Forpligtelsen faaer i Norge. At Rigerne ved en saadan Tractat forpligtes hvert for sig, fremgaaer ogsaa deraf, at det ene Rige senere kan erkjendes at have opfyldt sin Forpligtelse, medens det andet findes at have misligholdt sin. Have begge Riger ved en og samme Tractat med Hensyn til Anliggender, hvorover ethvert af dem har fri Raadighed, erhvervet selvsamme Rettighed i Forhold til en fremmed Magt, er der intet til Hinder for, at det ene af Rigerne senere opgiver denne Rettighed, medens den for det andet Riges Vedkommende forbliver i Kraft[2]). Det her udviklede Forhold har fundet sit Udtryk ikke blot i nysnævnte Con-

---

[1]) Storth. Forh. 1827. V. 166 ff.

[2]) Unionscomiteens Fremstilling heraf i Storth. Forh. 1869. VIII. No. 20. Side 8.

vention med Danmark af 2 September 1819, men ogsaa i mange andre internationale Overeenskomster, navnlig i Tractaterne om Afløsningen af Øresundstolden 3 April 1857, af Stadetolden 20 Juli 1861 og af Scheldetolden 7 August 1863, der i Art. 4 fastsatte særskilte Afløsningssummer for Norge og for Sverige.

At der istandbringes Tractater, som alene angaa det ene Riges Forhold til fremmed Magt, og som altsaa alene sluttes paa dettes Vegne, er undertiden uundgaaeligt. Dette gjælder først og fremst, naar der er Spørgsmaal om at ordne Grændseforhold til fremmed Magt, see f. Ex. Conv. $^{14}/_{2}$ Mai 1826, Protocol $^{18}/_{6}$ August 1834 og $\frac{1 \text{ Juni}}{20 \text{ Mai}}$ 1847. Men der opstaaer af og til ogsaa andre internationale Forhold, i hvilke kun det ene Rige er indviklet, og som da maa ordnes ved Overenskomster, der kun gjælde dette og vedkommende fremmede Magt. Exempler paa saadanne haves i Norges Conventioner med Danmark, nemlig foruden den nysnævnte af 2 Sept. 1819 om Opgjøret af den fælles Statsgjæld, Tillægsconvent. af 20 April 1820 og 8 Nov. 1822, af 12 April 1823 om Enkecassens Deling, af 13 Sept. 1851 om Arkivsagers Udlevering, af 8 Oct. 1846, 19 Nov. 1851, 23 Juni 1865 og 19 Marts 1869 om Postforsendelsen, ligeledes Conventionerne med Lybæk af 16 Mai 1848 og med det nordtydske Forbund af 15 April 1868 angaaende samme Gjenstand. Telegraphconventionen med Danmark af 10 Dec. 1863 afsluttedes først alene med Sverige, idet vor Konge i Art. 17 forbeholdt sig senere at tiltræde for Norges Vedkommende. Det samme skeede ved Myntconventionen af 27 Mai 1873. Endnu hyppigere er det, at der i en Tractat, som afsluttes paa begge de forenede Rigers Vegne med en fremmed Magt, træffes Bestemmelser af forskjelligt Indhold for ethvert af Rigerne. En saadan Tractat danner dog en Eenhed og kan saaledes ikke opsiges blot for det ene Riges Vedkommende[1]).

---

1) **Højer antager (Side 81—82), at Overeenskomster om Grændseforhold og de derved fremkommende Spørgsmaal efter sin Natur angaa begge Riger og derfor altid maa behandles efter Regj. F. § 11 eller i sammensat Statsraad. Efter den nuværende Rigsact**

§ 9. En Følge af, at ethvert af Rigerne i Forhold til fremmede Stater danner et særskilt Retsubject, er det, at Norge ikke ved Foreningen er traadt ind i det Retsforhold til fremmede Magter, hvori Sverige stod til disse ifølge ældre Tractater, forsaavidt ikke dette Retsforhold var af reent politisk Natur. Denne Sætning har fundet sin Anerkjendelse navnlig ved Fastsættelsen af Norges tractatmæssige Forhold til Danmark. Efter at den i Kielertractatens § 23 betingede Aarsfrist var udløben, betragtede sidstnævnte Magt Norge som upriviligeret med Hensyn baade til almindelige Told- og Skibsafgifter samt til Øresundstolden, hvorfor det ved norsk prov. Anordn. af 12 April 1815 og Lov af 25 October samme Aar blev bestemt, at danske Fartøier i Norge skulde behandles som upriviligerede. Hvis Norge ved Foreningen med Sverige var indtraadt i Sveriges tractatretlige Forhold til fremmede Magter, vilde dette have været urigtigt; thi Sverige hørte ifølge Tractaterne til Frederiksborg af 3 Juli 1720, til Jønkøping af 10 December 1809 §§ 5 og 7 samt til Kiel af 14 Januar 1814 § 27 til de priviligerede Nationer. Først ved Tractaten af 2 Nov. 1826 og Declaration af 26 April, bekjendtgjort ved Skrivelse af 11 Mai 1827, bleve norske Fartøier priviligerede i Danmark. Hvis Tractaten til Jønkøping ved Foreningen var bleven anvendelig paa Norges Forhold til Danmark, maatte dens Bestemmelser i § 8 om Ophævelsen af jus detractus, ligesom i § 9 samt i Separatartikelen om Forbryderes og Desertørers Udleverelse være blevne gjældende imellem disse to Riger. Conventionen af 7 Marts 1823 § 4 og Separatartikelen til Tractaten af 2 Nov. 1826 vise imidlertid, at disse Bestemmelser ikke fik saadan Virkning, førend derom afsluttedes særskilt Overeenskomst. Storthingets

---

er dette neppe rigtigt. En saadan Overeenskomst angaaer dog u m i d d e l b a r t kun det ene Rige. Det andet Riges Raadgivere behøve derfor først at tilkaldes, hvis Sagen kan medføre politiske Forviklinger med Nabostaten og altsaa kommer til m i d d e l b a r t at angaa det andet Rige. Men dette er ikke altid Tilfældet. Man tænke f. Ex. paa Spørgsmaal om Søgrændsen i Øresund.

Comiteer have ogsaa bestandig antaget den her udviklede Sætning [1]).

Naar Handelstractaten mellem de forenede Riger af 24 Juli 1818 Art. 12 «fornyede og satte i Kraft» visse Artikler i den mellem Sverige og Nordamerika sluttede Tractat af 3 April 1783, saa var dette ingen tydelig Udtryksmaade. Thi om det var meent, saa var det dog ikke hermed sagt, at disse Bestemmelser for Fremtiden ogsaa skulde gjælde Norge. Herpaa er man ved den Omarbeidelse af Tractaten, som fandt Sted ved dens Udløb, formodentlig ogsaa bleven opmærksom, thi ved den nye Tractat med Nordamerika af 4 Juli 1827 Art. 17, der atter fornyede en Deel Bestemmelser i Tractaten af 1783, blev det udtrykkelig sagt, at de skulde gjælde for alle Lande, som da hørte til de høie contraherende Magters Stater.

Det er imidlertid ganske rimeligt, at de forenede Rigers Gesandter og Consuler i flere Tilfælde have gjort de Forrettigheder, som i ældre Tractater vare sikrede Sverige, gjældende ogsaa til Fordeel for Norge. Forsaavidt dette er lykkes, er det da en stiltiende Indrømmelse fra den fremmede Magts Side, jvfr. Dept. Skrivelse 5 Juni 1816.

§ 10. Da Norge var et særskilt Kongerige ogsaa under Foreningen med Danmark, ere de Tractater, som dengang paa dets Vegne bleve sluttede med fremmede Magter, efter Folkerettens Regler fremdeles bindende for det [2]). Herfra maa der selvfølgelig gjøres en Undtagelse med Hensyn til de Overeenskomster, der alene kunne ansees indgaaede paa Norges Vegne, fordi det var forenet med Danmark, hvilket

---

[1]) Storth. Forh. 1839. VII. Side 54, og 1842 IX. 330. Naar Tractatcomiteen i 1842 (Forh. IX. 296) gjengiver Tractatcomiteens Indstilling i 1839 saaledes, som om denne havde antaget, at Tractaten mellem Sverige og Tyrkiet af 1737 ved Foreningen var bleven gjældende for Norge, saa er dette en Unøiagtighed. Comiteen i 1839 sagde tvertimod, at det var ved Tractaten af 28 Mai 1827, den ældre Tractat blev gjældende for Norge.

[2]) Jvfr. en Afhandling af I. H. Vogt i juridisk Repertorium III. 1—26.

da navnlig maatte gjælde om Forbund af politisk Natur. Denne Undtagelse har dog neppe nogen praktisk Betydning.

Mod den Mening, at det dansk-norske Monarkis Tractater med fremmede Magter efter Adskillelsen forbleve gjældende ogsaa for Norges Vedkommende, kan der tænkes gjort en Indvending, forsaavidt angaaer Tractater med de Magter, til hvilke Norge ved sin Modstand mod Kielertractatens Opfyldelse kom i fiendtlig Tilstand. Den almindelige folkeretlige Lære har nemlig i alt Fald tidligere været, at en Krig virker ophævende paa alle Overeenskomster mellem de krigførende Magter, saaledes at disse Overeenskomster, med Undtagelse af Grændsetractater og deslige, ikke engang ved Fredslutningen kaldes til Live, med mindre de udtrykkelig fornyes, hvilket derfor i Almindelighed pleier at skee. Nogen saadan udtrykkelig Fornyelse af de ældre Tractater mellem Norge og Storbrittanien, Rusland, Østerrig og Preussen, har imidlertid ikke fundet Sted, thi uagtet det er utvivlsomt, at i alt Fald Storbrittanien, der blokerede de norske Kyster, var i Krig med vort Land, blev der aldrig sluttet nogen formelig Fred mellem Norge og Storbrittanien eller de øvrige tre Stormagter. Det var nemlig kun i Egenskab af Sveriges allierede og for at fremtvinge Forening under een Konge, hine Magter paaførte Norge Krig. Ved Foreningens Stiftelse var ogsaa Freden gjenoprettet, og det vilde have været upassende og fornuftstridigt, om Kongen efter Foreningen paa Norges Vegne skulde have sluttet Fred med sine egne Bundsforvandte. Det er klart, at den ovenfor omtalte folkeretlige Regel, hvis Bærevidde overhovedet er meget omtvistet, ei kan komme til Anvendelse i et Tilfælde som dette.

Paa den her forklarede Maade maa ogsaa Spørgsmaalet praktisk taget siges at være løst. Det lader nemlig ikke til at have været anseet tvivlsomt, at Tractaten med Storbrittanien af 11 Juli 1670, forsaavidt den ikke er ændret ved senere Overeenskomster, fremdeles er i Kraft. Dette gjælder navnlig om dens § 15, der undtager her afdøde brittiske Undersaatters Gods fra norsk Skiftejurisdiction. Den brittiske Regjering har i Bodøsagen ogsaa paaberaabt andre Bestemmelser i denne Tractat som gyldige.

Sætningen er maaskee ikke havt for Øie ved Afslutningen af Conventionerne om Ophævelse af jus detractus mellem de forenede Riger og Kongeriget Sachsen, Fristaden Lybæk og Kongeriget Baden, af $^{27}/_{30}$ Novbr. 1847, 26 Marts og Mai 1855. Thi med disse Stater havde Norge allerede Conventioner derom af 7 August 1772, 2 og 9 August 1776[1]) og 5 December 1792[2]). Det maa dog herved bemærkes, at disse Conventioner kun angaa jus detractus til Fordeel for Statscassen, medens de nyere tillige udstrække Fritagelsen til Afgifter, som tilfalde Provindser, Stæder, Corporationer eller private Personer.

§ 11. Gaaer man ud fra den her udviklede Sætning, at de før 1814 med andre Stater stiftede Overeenskomster fremdeles var bindende for Norge, saa kunde dette ogsaa synes at maatte gjælde alle Conventioner afsluttede mellem Norge og Sverige før 1814, som ikke vare byggede paa, at Norge havde fælles Konge med Danmark, eller forøvrigt stred mod Foreningen med Sverige. Klart er det, at Grændsetractaten af $^{7}/_{18}$ October 1751 forblev i Kraft, men der gaves ogsaa andre tractatmæssige Bestemmelser, med Hensyn til hvilke Spørgsmaalet kunde opkastes, f. Ex. de i Tractaten til Jønkøping §§ 7—9 indeholdte, at norske Undersaatter skulde have Ret til at fløde Tømmer i Klaraelven, at Sjette- og Tiendepenge ei skulde erlægges af Arv eller anden Formue, der førtes fra det ene af Rigerne til det andet, og at Forbrydere og Desertører, som rømte fra det ene Rige til det andet skulde udleveres. Den Mening, som nærmest frembyder sig, er, at Foreningen igjen kaldte saadanne Overeenskomster til Live, men da Spørgsmaalet praktisk opstod, synes man slet ikke at have tænkt sig, at det kunde løses saaledes, hvorimod man deels ved kongelige Resolutioner, deels ved Love søgte at ordne disse Forhold paa en Maade, der tildeels eller endog fuldkomment faldt sammen med de nævnte Bestemmelser i Traktaten til Jønkøping, see de Kgl. Rsl. af 31 Marts og 29 Juni 1815, 23 Decbr. 1817 og 26 Januar

¹) I Wessel-Bergs Rescriptsamling.

²) I Schous Samling af Forordninger.

1847, og Lovene af 25 October 1815 om Udleverelse af svenske Undersaatter, der formedelst Forbrydelse eller af anden Aarsag undvige fra Sverige, samt om Mellemrigshandelen. Spørgsmaalet har nu paa Grund af disse Bestemmelser samt de senere Love om Mellemrigshandelen, jvfr. Tractatens § 7 in fine, ingen praktisk Betydning.

§ 12. Ihvorvel de to Riger ere selvstændige Retsubjecter i Forhold til fremmede Stater, maa det altid erindres, at de ere knyttede sammen i en uopløselig Forening og i politisk Henseende solidarisk forpligtede. Det er derfor til Gavn for ethvert af dem, at deres Forhold til fremmede Magter i det hele ordnes paa een og samme Maade. Ligeledes ere de naturligen henviste til at fastsætte sit indbyrdes økonomiske Samkvem anderledes end med andre Lande. Ligeoverfor disse kunne de forenede Riger som Følge heraf ikke engang i Forhold af økonomisk Betydning ansees som forskjellige Magter eller som for hinanden fremmede Lande. Det var denne Opfatning, som bevægede Storbrittanien til i Tractaten af 18 Marts 1826 Art. III at tillade norske Skibe at føre svenske Produkter til brittiske Havne, hvilket blev Vendepunctet i den norske Skibsfarts Historie. Vor Handelsflaade, som siden 1815 stadig var formindsket, begyndte nu at tage det Opsving, som omsider har gjort den til en af de største i Verden.

En modsat Opfatning vilde lede til, at Belgien, Frankrige og Spanien for sine Varer kunde forlange samme Toldbegunstigelser i Norge som dem, der ved Mellemrigsloven af 4 August 1827 eller nu 11 April 1874 og dens Tillæg ere tilstaaede Sverige, see Tractaten af 7 August 1863 Art. 1, 22 Marts 1865 Art. 10, og 30 Juli 1871 Art 1.

Fleertallet i den angaaende Handelstractaten med Frankrige af 12 Mai 1882 nedsatte Storthingscomitee udtalte den Mening, at der helst burde afsluttes særskilte Handelstractater for ethvert af Rigerne [1]). Dette tør i Almindelighed være

---

[1]) Storth. Forh. 1882 VI, S. Nr. 1, Side 15 og 1883, VI, S. Nr. III, Side 10; jvfr. utrykt Foredrag fra Finants-Departementet af 15 Juni 1824 (om Declarationen af 16 Juli 1824) i Referatprotocollen Nr. 3.

ugjørligt, hvilket allerede viste sig ved Underhandlingerne om Handelstractaten med Spanien af 7 Juli 1883. Herom vil der neppe blive Spørgsmaal, uden naar det ene af de forenede Riger er villigt til at slutte Tractat, det andet ikke.

§ 13. Skjønt Rigerne saaledes have Fællesskab i Krig og Fred, saavelsom i mange andre Retsforhold til fremmede Magter, have de hverken faaet nogen fælles Udenrigsminister eller noget fælles Regjeringsdepartement for de diplomatiske Anliggender.

Grundloven af 4 November indeholder ingen almindelig og udtrykkelig Bestemmelse om disse Anliggenders Behandling. Vistnok heder det, som ovenfor sagt, i de trykte Forhandlinger, at det overordentlige Storthing i Stedet for § 33 i Grundloven af 17 Mai antog § 38 i den nuværende Grundlov. Denne Paragraph taler imidlertid slet ikke om, hvem der skal forberede, foredrage og expedere diplomatiske Sager, men om noget ganske andet, nemlig om hvilke Sager der skulle foredrages i sammensat Statsraad. Selv om det havde været Meningen, at dette skulde skee med diplomatiske Sager, — hvilket Spørgsmaal skal blive undersøgt nedenfor i Capitel 19, § 36, — saa leder man i Paragraphen forgjæves efter nogen Regel om, hvem der da skulde have Forberedelsen og Foredraget.

Af denne Grundlovens Taushed har der været draget forskjellige Slutninger.

Nogle have sagt, at Grundlovens § 31 indeholder fornøden Regel. Paragraphen bestemmer, at den norske Statsminister, som følger Kongen, skal contrasignere alle af Kongen selv udfærdigede Befalinger. Da nu Paragraphen vel gjør Undtagelse med Hensyn til militære Commandosager, men ei med Hensyn til diplomatiske Anliggender, saa maa, siger man, den norske Statsminister contrasignere de Befalinger, Kongen udfærdiger angaaende disse. Og da det efter de almindelige constitutionelle Former alene tilkommer den, der har foredraget Sagen, at contrasignere Beslutningen, maa den norske Statsminister ogsaa foredrage de diplomatiske Sager, skjønt udenfor Statsraadet. Med andre Ord den norske Statsminister, som følger Kongen, er norsk Udenrigsminister. Denne Lære

er imidlertid uholdbar. Den river sig løs fra alle givne historiske Forudsætninger. Hvis Grundloven havde villet bestemme noget saadant, maatte den have udtalt det paa en ganske anden og utvivlsom Maade. Den kunde i saa Fald ei have undladt at ordne Forholdet mellem den norske Statsminister og den svenske Udenrigsminister under Forberedelsen og Foredraget af de diplomatiske Anliggender, som umiddelbart angaa begge Riger. Sagen er, at Grundlovens § 31 ikke omhandler den Expedition af Kongens Beslutninger, der finder Sted til fremmede Magter eller til Rigernes hos dem accrediterede fælles Gesandter, men kun tænker paa Expeditioner til udelukkende norske Autoriteter. Og vil Kongen i Anledning af nogen Beslutning, han efter Udenrigsministerens Foredrag har fattet om et diplomatisk Anliggende, meddele norske Autoriteter nogen Befaling, saa maa det vistnok skee ikke blot under Contrasignatur af den norske Statsminister, men ogsaa i norsk Statsraad.

Andre have meent, at Kongen under Grundlovens Taushed maa have samme Frihed til at bestemme, hvorledes der skal forholdes med Forberedelsen, Foredraget og Expeditionen af diplomatiske Anliggender som af militære Commandosager, med andre Ord, at han dertil kan benytte, hvem han vil, dog saaledes at de dertil ansatte Embedsmænd maa have de for norske Embedsmænd i Almindelighed bestemte Egenskaber. Følgen af denne Begrændsning vilde være, at Kongen ligesaalidt kunde overdrage den svenske Udenrigsminister som nogen anden svensk Mand at varetage hine Forretninger.

Heller ikke denne Mening er rigtig. Naar Storthinget i 1814 af den nye Grundlov udelod den ældres § 33 og ikke gav nogen positiv Forskrift om Behandlingen af diplomatiske Sager, kan dette alene forklares som et stiltiende, men lige bevidst og virkeligt Samtykke til, at den svenske Udenrigsminister overtog deres Forberedelse, Foredrag og Expedition ogsaa for Norges Vedkommende. Dette var uundgaaeligt med Hensyn til de fleste og vigtigste af disse Sager, nemlig dem, som umiddelbart angik ikke alene Norge, men ogsaa Sverige, thi med Hensyn til dem maatte den svenske Regjeringsforms § 11 forblive i Kraft, naar Storthinget ei drog

Omsorg for at faa denne forandret. Man maa desuden antage, at det har været Hensigten at overlade den svenske Udenrigsminister Ledelsen af de diplomatiske Anliggender, som umiddelbart angaa alene Norge. At have tvende Udenrigsministre, en for disse og en anden for dem, som umiddelbart angaa begge Riger, vilde klarligen stride mod Tingens Natur og maatte lettelig fremkalde Forvikling. Da ethvert af Rigerne pligter at opretholde det andets Rettigheder som sine egne, og da det kan blive indviklet i Krig, hvis det andet misligholder sine Forpligtelser eller iøvrigt forurettter nogen fremmed Magt, ere alle diplomatiske Sager efter sin Art fælles Anliggender. Dette maa have været Grundlovens Opfatning, naar den i § 13 kun tillod, at Norges indvortes Bestyrelse, følgeligen ikke dets særlige diplomatiske Anliggender, overdroges den Norske Regjering. Afgjørende Vidnesbyrd om, hvad Meningen var, er det, at Storthinget ved Istandbringelsen af Rigsacten af egen Drift i § 7 indsatte den Regel, at de diplomatiske Anliggender under en Interimsregjering skulle foredrages af den svenske Hofcantsler (eller nu efter Rigsactsbestemmelsen af 2 April 1845 den svenske Udenrigsminister), uden at der fra denne Regel gjordes nogen Undtagelse med Hensyn til Norges særlige diplomatiske Anliggender.

I Overeensstemmelse hermed sagde Regjeringsinstruxen af 27 Novbr. 1814: »De diplomatiske Sager besørges umiddel»bar af Kongen med Ministeren«. Forsaavidt de angik Sverige, maatte de følgelig behandles efter Forskrifterne i dette Riges Grundlov [1]).

---

[1]) Disse Forskrifter vare følgende: I den svenske Regjeringsform, saaledes, som den lød 1814, indeholdt § 7 en Forklaring om, hvad der mentes ved ministeriella mål (diplomatiske Anliggender), nemlig at derved forstodes de, der angaa Rigets Forhold til fremmede Magter. Hertil sluttede sig da §§ 11 og 12, som, gjengivne i norsk Oversættelse, dengang lød:

§ 11. Ministerielle Sager kan Kongen lade berede og behandle paa den Maade, som synes ham tjenligst. Det tilkommer Statsminiseren for de udenrigske Anliggender at foredrage og anmelde disse Sager for Kongen i Nærværelse af Hofcantsleren eller, om

Det er egentlig kun Foredraget af de diplomatiske Anliggender, der i Regjeringsformens § 11 forbeholdtes Udenrigsministeren. Dermed følger efter Regjeringsformens § 38 tillige Contrasignatur. Men med Sagernes Forberedelse kunde Kongen forholde sig, eftersom han fandt forgodt. Regelmæssig skeede vel Forberedelsen gjennem Udenrigsministeren, men det hændte dog nok i tidligere Tid, at Kongen førte Underhandlinger med fremmede Magter enten i egen Person, eller ved Udsendinger, som ikke modtoge sine Instructioner gjennem Udenrigsministeren. Disse Mangler rettedes ved en Forandring, Sverige under 7de Mai 1885 foretog i Regjeringsformens §§ 11 og 12[1]).

---

han ikke kan være tilstede, noget andet Medlem af Statsraadet. Er Statsministeren fraværende, foredrager Hofcantsleren eller det Statsraadsmedlem, som Kongen ogsaa i saadant Tilfælde tilkalder. Efterat Kongen af disse Embedsmænd har indhentet til Protokols førte Raad, for hvilke de blive ansvarlige, fatter Kongen i deres Nærværelse Beslutningerne, idet det paaligger Hofcantsleren eller den, som Kongen forordner, at føre Protocollen. Af saadanne Beslutninger kan Kongen lade, hvad ham synes tjenligt, komme til Statsraadets Kundskab, saa at ogsaa noget Kjendskab til denne Gren af Statsstyrelsen kan findes hos Statsraadet.

§ 12. Kongen har Ret til at slutte Overeenskomster og Forbund med fremmede Magter, efter at han i Overeensstemmelse med foregaaende Paragraph derom har hørt Statsministeren for de udenrigske Ærinder og Hofcantsleren.

§ 13. Vil Kongen begynde Krig eller slutte Fred, skal han sammenkalde samtlige Medlemmer til et overordentligt Statsraad fremstille for dem de Grunde og Omstændigheder, som herved bør tages under Overveielse, samt æske deres Udtalelser derom, hvilke de skulle hver for sig, under det Ansvar, § 107 foreskriver, afgive til Protocollen. Kongen har da Ret til at fatte og udføre den Beslutning, han finder tjenligst for Riget. —

Hofcantslerembedet afskaffedes i 1840, og i Stedet for Hofcantsleren indsattes i §§ 11 og 12 de Ord: et andet Medlem af Statsraadet. Samtidigt overflyttedes Definitionen paa ministerielle Sager fra § 7 til § 11.

[1]) Regjeringsformens §§ 11 og 12 lyde nu:

§ 11. Ministerielle Sager hvorved forstaaes alle de, som angaa, Rigets Forhold til fremmede Magter, skulle paa den Maade, som Kongen finder tjenligst, beredes af Ministeren for de udenrigske

Diplomatiske Sager, som alene angik Norge, bleve fra Foreningens Stiftelse ligeledes foredragne af Udenrigsministeren, men uden at noget andet svensk Statsraadsmedlem tilkaldtes. Denne Fremgangsmaade er sikkerlig anseet som en nødvendig Følge af Foreningsvilkaarene. Desuagtet er denne Fremgangsmaade i enkelte Tilfælde fravegen. Der findes Exempel paa, at den Norske Regjering under Omstændigheder, hvor ingen Tid var at spilde, har ladet afslutte en Postconvention med en fremmed Stat, og at Kongen bagefter i norsk Statsraad, og som det synes uden at høre Udenrigsministeren, har bifaldt Foranstaltningen. Dette var Tilfældet med Postconventionen med Lybæk af 16 Mai 1848. Det er fremdeles oftere hændt, at Kongen i norsk Statsraad har besluttet, at Ratification skal meddeles paa Overeenskomster uden politisk Characteer, afsluttede alene for Norges Ved-

---

Anliggender, hvem det tilkommer at anmelde og foredrage disse Sager for Kongen i Nærværelse af Statsministeren og et andet Medlem af Statsraadet eller, naar Ministeren for de udenrigske Anliggender tillige er Statsminister, to andre tilkaldte Statsraadsmedlemmer. Er Statsministeren hindret fra at være tilstede, tilkalder Kongen i hans Sted et andet af Statsraadets Medlemmer. Er Ministeren for de udenrigske Anliggender fraværende, foredrager det Statsraadsmedlem, som Kongen ogsaa i saadant Tilfælde tilkalder. Efterat Kongen af disse Embedsmænd har indhentet til Protocols førte Raad, for hvilke de blive ansvarlige, fatter Kongen i deres Nærværelse Beslutningerne, idet det paaligger den, som dertil er særskilt forordnet, at føre Protocollen. Af saadanne Beslutninger bør Kongen lade saameget, som han finder tjenligt, komme til Statsraadets Kundskab, saa at noget Kjendskab ogsaa til denne Gren af Rigsstyrelsen kan findes hos Statsraadet. Alle Meddelelser i ministerielle Sager til fremmed Magt eller Kongens Sendebud i Udlandet skulle uden Hensyn til Anliggendets Beskaffenhed skee gjennem Ministeren for de udenrigske Anliggender.

§ 12. Kongen har Ret til at slutte Overeenskomster og Forbund med fremmede Magter, efterat han paa den Maade, foregaaende Paragraph bestemmer, derom har hørt Statsministeren, Ministeren for de udenrigske Anliggender og et andet tilkaldt Statsraadsmedlem eller, naar Ministeren for de udenrigske Anliggender tillige er Statsminister, to andre tilkaldte Statsraadsmedlemmer.

kommende med fremmede Magter. Forudsætningen har dog i saa Fald regelmæssigen været, at selve Ratificationsdokumentet skulde udfærdiges gjennem Udenrigsministeren. I eet Tilfælde, nemlig med Hensyn til Conventionen af 8de Novbr. 1822 om Terminerne for Betalingen af Gjælden til Danmark, er imidlertid Ratificationsdocumentet med Forbigaaelse af Udenrigsministeren udfærdiget og underskrevet af Kongen i norsk Statsraad, afholdt her i Christiania. Kongen ledsagede dog dette Skridt med en Protocoltilførsel, som viser, at det fandt Sted, fordi Udenrigsministeren var fraværende og Sagen hastede [1]). Fremgangsmaaden erkjendtes altsaa at være uregelmæssig.

Udenrigsministeren er udelukkende svensk og ikke, som Gesandterne og Consulerne, tillige norsk Embedsmand. Han kan alene drages til Ansvar af den svenske Rigsdag, dømmes af den svenske Rigsret og efter svensk Lov. Nordmænd kunne ikke ansættes i dette Embede. Anderledes lader Tingen sig heller ikke ordne, naar der ei gives nogen for Rigerne fælles Folkepræsentation. Thi man kan ikke uden de største Uleiligheder have tvende Udenrigsministre, den ene ansvarlig for Storthinget, den anden for Rigsdagen, ei heller en fælles Minister, ansvarlig for enhver af Repræsentationerne.

§ 14. Den oprindelige Ordning af Forholdet, at Kongen afgjorde de diplomatiske Sager alene efter Raadførsel med een eller to svenske Ministre, var særdeles utilfredsstillende for Norge og i Virkeligheden heller ikke til Gavn for Sverige. Norge kunde ikke være tjent med, at flere af dets allervigtigste Anliggender bleve afgjorte, uden at nogen af dets ansvarlige Ministre blev hørt, og uden at Storthinget fik nogen Indflydelse paa Sagen. Som før omtalt ytrede allerede Storthinget i 1827 sin Beklagelse herover. I sin Adresse anholdt Storthinget om, at Kongen ved Behandlingen af diplomatiske Sager, forsaavidt de angaa Norges Interesse og Værdighed som selvstændigt Rige, vilde tilstede den norske Statsminister og øvrige constitutionelle Raadgivere samt andre

---

[1]) Storth. Forh. 1868—69 VII. S. Nr. 20, Side 16 Noten.

med Norges særskilte Tarv bekjendte og duelige Mænd al den Deeltagelse, som Hs. Majestæt maatte finde anvendelig. Paa Storthingene i 1830 og 1833 fremsattes andre, endog videregaaende Forslag i samme Retning, men som ikke af Storthingene toges under Behandling[1]. Omsider tog den Norske Regjering sig af Sagen. Ved Foredrag af 14 Octbr. 1834[2]) udvirkede den en kongelig Resolution af 13 April 1835, som til en vis Grad imødekom Norges Ønsker. Regjeringen erkjendte i dette Foredrag vel, at Behandlingen af diplomatiske Sager maatte skee paa en Maade, der kunde bestaa med de udtrykkelige Forskrifter, som Regjeringsformen opstillede, men gjorde tillige opmærksom paa, at det maatte være Kongen overladt at give de nærmere Bestemmelser derom, som han fandt hensigtsmæssigst, mest passende for begge Rigers Tarv, og som derhos fyldestgjorde den norske Statsforfatnings Aand. Regjeringen foreslog, »at ved diplo»matiske Sagers Foredrag og Afgjørelse skulde foruden de i »den svenske Regjeringsforms § 11 nævnte Embedsmænd «stedse tillige et Medlem af det norske Statsraad være nær»værende«. Regjeringens Foredrag viser noksom, hvad der desuden maatte være en Selvfølge, at det norske Statsraadsmedlem skulde have raadgivende Stemme. Dette Forslag forudsatte imidlertid, at Regjeringsformens § 11 var anvendelig ogsaa ved Foredrag af Norges særlige diplomatiske Anliggender, og Forslaget vilde altsaa havt til Følge, at Hofcantsleren eller et andet svensk Statsraadsmedlem skulde tilkaldes ogsaa i saadanne Sager. Dette fandt Kongen overflødigt. Resolutionen af 13 April 1835 blev afgiven af Kongen paa den i Regj. Formens § 11 foreskrevne Maade, allerede i Marts Maaned og derpaa den nævnte Dag tilkjendegiven i norsk Statsraad. Den lyder i norsk Oversættelse:

»Naar diplomatiske Sager, der særskilt angaa Norge, «af Statsministeren for de udenlandske Anliggender foredrages

---

[1]) Storth. Forh. 1830, Marts Side 219, og Septbr. Side 433, Forh. 1833, Februar Side 126.

[2]) Departementstidenden 1835 Side 261 ff. Findes ogsaa i Storth. Forh. 1836—1837 V. 289.

»til naadigst Afgjørelse, skal for Fremtiden stedse den norske »Statsminister eller, i hans Fraværelse, et Medlem af det »norske Statsraad være nærværende for desangaaende at »kunne afgive sin Formening.

»Ved de Tilfælde, naar overeensstemmende med den »svenske Regjeringsforms §§ 11 og 12 diplomatiske eller saa- »kaldte ministerielle Sager foredrages for Kongen, hvilke paa »nogen Maade kunne have Indflydelse paa eller staa i For- »bindelse med Sveriges eller Norges fælles eller Norges[1]) »særskilte Forhold til fremmede Magter, eller som kunne »lede til Beslutning i saadan Henseende, skal, foruden de i »ovenanførte Paragrapher nævnte Embedsmænd tillige den »norske Statsminister, eller, i hans Fraværelse, et Medlem af »det norske Statsraad være nærværende«.

Grunden til, at der i Resolutionen skjelnes mellem de to Tilfælde, er altsaa ingenlunde, som nogle have troet, at den norske Statsminister i første Tilfælde skulde have Ret til at ytre sig, i sidste Tilfælde ikke[2]).

Den nugjældende Regel er efter det udviklede, at diplomatiske Sager foredrages af Udenrigsministeren, men at der altid skal være nogen anden kongelig Raadgiver tilstede, nemlig hvis Sagen angaaer begge Riger eller alene Sverige, de i Regjeringsformens § 11 nævnte svenske Embedsmænd samt den norske Statsminister, men hvis Sagen umiddelbart alene angaaer Norge, blot den norske Statsminister.

Resolutionen af 13 April 1835 var ganske vist et Fremskridt i Udviklingen af de unionelle Forhold. Storthinget udtalte i sin Adresse af 24 Januar 1837 sin Erkjendtlighed i saa Henseende, men tillige at det blot kunde betragte Resolutionen som en Forberedelse til fuldstændigere Foranstaltninger. Det er i Resolutionen ikke bestemt, at der skal

---

[1]) Ordet »Norges« er feilagtig udeladt i den officielle norske Oversættelse af Resolutionen, se Naumann, Sveriges Statsförfattningsrätt, II, 40, Noten. Jfr. Storth. Forh. 1886, II a, S. Nr. 62, Side 1 og 15, samt Højer, Statsförbundet emellan Sverige och Norge, Side 98—100.

[2]) Dunker: Om Revision af Foreningsacten I. Side 7—8.

holdes norsk Protocol ved Foredragningen, eller at den Protocol, som efter Regjeringsformens § 11 skal holdes der, er at betragte som fælles for Rigerne. Og denne Mangel kan vanskelig ventes afhjulpen, saalænge Storthinget har uindskrænket Ret til at fordre sig norske Protocoller over diplomatiske Anliggender forelagte. Det maa ogsaa bemærkes, at Resolutionen af 13 April 1835, ligesom den er given af Kongen, igjen kan hæves af ham, og at den overhovedet ikke er anderledes bindende, end at han i hvilketsomhelst Tilfælde kan gjøre Undtagelse fra den.

Den Forandring, Regj. Form. §§ 11 og 12 undergik i 1885, havde til Hensigt at forøge det svenske Statsraads Indflydelse paa Afgjørelsen af de diplomatiske Anliggender, ikke blot derved at alle Underhandlinger nu maa gaa gjennem Udenrigsministeren, men ogsaa derved at Foredraget altid skal skee i Nærværelse af det svenske Statsraads Leder, Statsministeren. Den svenske Regjering erkjendte, at Forandringen gav Norge Krav paa større Andeel i disse Anliggenders Behandling, og foreslog derfor den 17 April samme Aar, allerede før Kongen sanctionerede den svenske Rigsdagsbeslutning, at der i sammensat Statsraad skulde afgives en kongelig Resolution, hvorefter ikke blot den norske Statsminister, men ogsaa et andet norsk Statsraadsmedlem skulde tilkaldes, naar Udenrigsministeren foredrog Rigernes fælles diplomatiske Anliggender for Kongen. Paa dette Forslag vilde den norske Statsraadsafdeling i Stockholm ikke gaa ind, idet den paastod, at en saadan Beslutning ikke kunde fattes i sammensat, men alene i et udelukkende norsk Statsraad. Hermed strandede dette Forsøg paa at faa Sagen ordnet.

Kongen søgte nu at naa dette Øiemed gjennem en ny Rigsactsbestemmelse. Alle indrømmede nemlig, at en saadan maatte forberedes i sammensat Statsraad. Han befalede derfor ved Resl. 15 Mai 1885, at der skulde udarbeides et Forslag til Rigsactstillæg, hvorved det blev bestemt, at diplomatiske Sager skulde foredrages for Kongen af Ministeren for de udenrigske Anliggender i Nærværelse af to andre Medlemmer af det svenske, samt tre Medlemmer af det norske Statsraad. Den norske Statsraadsafdeling i Stockholm gjorde

ingen Indvending herimod, og Kongen befalede da samme Dag i udelukkende norsk Statsraad, at der skulde udarbeides Forslag til norsk Grundlovsbestemmelse om, at Kongen træffer Afgjørelse af diplomatiske Sager efter at have hørt de til enhver Tid tilstedeværende Medlemmer af den norske Statsraadsafdeling. Men da det svenske Justitsdepartement fremkom med sit ifølge førstnævnte Paalæg udarbeidede Udkast til ny Rigsactsbestemmelse, negtede baade den norske Regjering og Statsraadsafdelingen i Stockholm at indgaa paa dette Udkast, fordi det ved Udtrykket: »tvende a n d r e Medlemmer af det svenske Statsraad« slog fast, at ogsaa Udenrigsministeren skulde være Medlem af dette. Udtrykkeligt at sige noget saadant ansaaes overflødigt og stødende for den norske Nationalfølelse. Saaledes mislykkedes ogsaa dette Forsøg paa at skaffe Norge forstærket Andel i Behandlingen af de diplomatiske Anliggender [1]).

§ 15. Ligesom Udenrigsministeren er udelukkende svensk Embedsmand, saaledes er Udenrigsministeriet et udelukkende svensk Embedsværk. Dets Embedsmænd udnævnes i svensk Statsraad og svare alene for svenske Domstole. Tidligere bleve vel undertiden Nordmænd udnævnte til Embeder i Udenrigsministeriet. Men dette var et Brud paa den svenske Grundlov, og de Nordmænd, som nu ansættes der, erholde kun Constitution.

Til Udgifterne ved Udenrigsdepartementet, derunder indbefattet Lønninger saavel for Udenrigsministeren som for Tjenestemændene ved Gesandtskaberne i Udlandet, bidrager Norge de fem Syttendedele.

§ 16. Medens Udenrigsministeren saaledes er svensk, have Rigerne fælles Gesandter og Consuler hos fremmede Magter.

Man har undertiden paastaaet, at dette skulde stride mod Grundloven. Ved dens Omarbeidelse i 1814 lod nemlig

---

[1]) See foruden Storth. Forh. 1886, II b, S. No. 62, samt VI, O. No. V, navnlig Side 35—37; Storth. Tidenden 1885, Side 1185—1195; Odelsthings Tid. 1886, Side 450—474; Storth. Tid. 1886, Side 1877—1881, hvor en af Storthinget i Anledning af Sagen besluttet motiverede Dagsorden er at læse.

det overordentlige Storthing, som før oplyst, §§ 22 og 92 blive staaende uden Forandring. Den første bestemmer, at Kongen uden Dom kan afskedige Gesandter og Consuler. Derved viser den, er det sagt, at disse skulle være udelukkende norske Embedsmænd. Paragraph 92 gjør vel med Hensyn til Consuler, men ikke med Hensyn til Gesandter Undtagelse fra den Regel, at Embedsmændene skulle være indfødte norske Borgere. Gesandter, er det sagt, kunne altsaa ikke være Svensker. Odelsthinget i 1827 besluttede ogsaa i Anledning af Bodøsagen at henstille til Storthinget, hvorvidt det ikke i Medhold af Grundloven maatte findes hensigtsmæssigt at skaffe Norge særskilt diplomatisk Repræsentation i Udlandet. Forslaget blev vel forkastet af det samlede Storthing, men i saadanne Udtryk, at det ikke frakjendte sig Adgangen til at antage det [1]).

At hvert af Rigerne skulde have særskilte Gesandter, maa dog betragtes som en folkeretlig Umulighed. Vistnok er det ikke ukjendt, at Stater, der kun er forbundne med hinanden ved en Personalunion, repræsenteres ved forskjellige af hinanden uafhængige Gesandter hos en og samme fremmede Magt. Men dette lader sig ikke gjøre, hvis begge under en Monark forenede Stater skulle have Krig og Fred tilfælles og saaledes endog i det allervigtigste Forhold til fremmede Magter maa have og udtale en fælles Villie.

Gesandterne ere Rigernes fælles Embedsmænd, hvorfor ogsaa Nordmænd kunne ansættes i denne Egenskab. For de Embedsforbrydelser, hvori de maatte gjøre sig skyldige, kunne de straffes efter norske Love. Nogen Bestemmelse om, ved hvilken Domstol de skulde tiltales, har man, da Spørgsmaalet er upraktisk, aldrig faaet.

Til Afslutningen af internationale Overeenskomster, som ikke ere af politisk Natur, udnævnes ofte befuldmægtigede for hvert Rige, see f. Ex. den internationale Telegraphconvention af 27 November 1868. Til Underhandlere om poli-

---

[1]) Storth. Forh. 1827, V. 181, jvfr. IV. 179.

tiske Sager, som umiddelbart angaa Norge, udnævnes stundom Nordmænd som særlige Sendebud[1]).

§ 17. Consulerne ere vistnok ikke diplomatiske Agenter, og enhver Stat, som har særskilt Flag, kan derfor efter Folkeretten have sine egne Consuler. Men der er dog en nær Forbindelse mellem de diplomatiske Missioner og Consulaterne. Det hænder saaledes ikke sjeldent, at en Generalconsul ogsaa faaer sig anbetroet Omsorgen for de diplomatiske Forbindelser med det Rige, i hvilket han er ansat. Endnu vigtigere er det, at Consulerne regelmæssigen ere stillede i underordnet Forhold til deres Stats Gesandtskab i det Land, hvori de ere ansatte[2]), jvfr. Fdn. om Consulatvæsenet af 4 Novbr. 1886 § 6. Det var derfor ikke uden Føie, at Constitutionscomiteen paa Eidsvold i sit Udkast til § 42 henlagde Consulatvæsenet under Udenrigsdepartementet. Og fra den Forestilling, at baade Gesandtskaber og Consulater ved Foreningen med Sverige maatte blive fælles for begge Riger, er det overordentlige Storthing i 1814 aabenbart gaaet ud. Ved Behandlingen af Grundlovens § 111 ytrede nemlig en af Repræsentanterne, at han vel fandt det rigtigt, at Norge og Sverige havde fælles Gesandter, men derimod antog det hensigtsmæssigst, at Rigerne havde særskilte Consuler, hvilket han derfor foreslog. Storthingets Comite vilde ikke gaa saa langt, men foreslog en Anmodning til Kongen om at ansætte særskilte Consuler for Norge, hvis det maatte vise sig skadeligt at have Consuler fælles med Sverige. Begge Forslag forkastedes, uden at der fra nogen Kant engang blev antydet, at det første Forslag skulde være overflødigt efter Grl.s §§ 22 og 92[3]). At disse Paragrapher beholdtes uforandrede, var altsaa neppe andet end en Uopmærksomhed. I Overeensstemmelse med de stedfundne Forudsætninger var det da ogsaa, at Kongen, strax Grundloven var given, ikke alene lod de allerede ansatte

---

[1]) N. Høјer, Statsförbundet mellan Sverige och Norge Side 90—91, nævner en Deel Exempler herpaa.

[2]) C. F. Hambro, det norske Consulatvæsen, Side 174 ff.

[3]) Storth. Forh. 1814, Side 481, 708 og 724, Provst Schmidts Dagbøger Side 251.

svenske Gesandter overtage Norges diplomatiske Forbindelser med Udlandet, men ogsaa ved Rsl. 18 Januar 1815 befalede, at der for de daværende svenske Consuler skulde udfærdiges nye Diplomer, ved hvilke de bemyndigedes til at varetage Rigernes Handelsinteresser som svenske og norske Consuler[1]). Dette var Sagens factiske Stilling, da Rigsacten blev given, og dertil maa denne Unionens Grundlov antages at have henholdt sig.

Da Consulerne saaledes ere Rigernes fælles Embedsmænd, var det en aabenbar Feil, at Consulerne i den første Tid efter Foreningen udnævntes i udelukkende svensk Statsraad. Det ene rigtige er, at de udnævnes i sammensat Statsraad. At saa skulde skee, blev efter gjentagne Forlangender fra den Norske Regjering bestemt ved Rsl. 14 Febr. 1836, jvfr. Rsl. 20 Januar 1873[2]).

Det fælles Consulatvæsen ordnedes ved Instrux 20 Decbr. 1830, der afløstes af Instrux 20 April 1858, hvilken igjen afløstes af den nugjældende Fr. om Consulatvæsenet af 4 Nov. 1886. Consulatanliggender, der angaa de forenede Riger i Fællesskab, ere ved samme henlagte under Udenrigsministeren, de som særskilt angaa Sverige, under det svenske Commercecollegium, de som særskilt angaa Norge, under det norske Departement for det Indre, see sidstnævnte Forordn. § 1. I Sager angaaende Forseelser mod Norge og norske Undersaatter svare Consulerne ikke alene efter norske Love, men ogsaa for norsk Domstol, nemlig for Christiania Underret, see den norske Lov om Consulatvæsenet af 15 Juni 1878, § 4 og Consulatforordningens § 40, No. 1.

§ 18. Udgifterne ved Consulatvæsenet bestrides deels gjennem Gebyrer, der af norske Fartøier nu erlægges efter Fr. 3 Marts 1749, Pl. 26 April 1773 og Love af 14 Juli 1816, 1 August 1857, 22 Mai 1875 og 15 Juni 1878, § 8, jvfr. Fr. 4 Nov. 1886, §§ 103—104, deels gjennem Sportler, der erlægges af Personer, som forlange Consulaternes Bistand,

---

[1]) **Hambro**, det norske Consulatvæsen, Side 58 ff., **Højer**, Side 87—89.

[2]) Storth. Forh. 1836—1837 V. 311 ff.

see sidstnævnte Forordnings §§ 107 og 108, deels ved de Beløb, som Storthing og Rigsdag dertil bevilge. Hvor meget der af hvert Rige skal bevilges, beroer ganske paa, hvad dets Nationalrepræsentation finder for godt. For at skaffe en Veiledning lod Kongen i 1856 en Commission af Nordmænd og Svensker udarbeide Forslag om, hvorledes Fællesudgifterne ved Consulatvæsenet skulde fordeles mellem Rigerne. Man enedes om at tage Hensyn til deres Folkemængde, Værdien af deres Export og Import samt Drægtigheden af deres Handelsflaade [1], hvilken Maalestok nu medfører, at der til Bestridelse af Consulatvæsenets Udgifter, forsaavidt de ikke dækkes ved de omhandlede Gebyrer og Sportler, forlanges bevilget af den norske Statscasse tre, af den svenske Statscasse fire Syvendedele af det samlede Beløb.

Til Udgifterne ved Besørgelsen af de diplomatiske Anliggender bidrager Norge ifølge Vedtægt efter sin Folkemængde, altsaa fem Syttendedele.

§ 19. Videre end ovenfor angivet strækker det constitutionelle Fællesskab mellem Norge og Sverige sig ikke. Og da Rigerne ere selvstændige saavel ligeoverfor hinanden som ligeoverfor fremmede Magter, kan dette Fællesskab i offentlige Institutioner kun udvides gjennem en Forandring af eller Tillæg til vor grundlovbestemte Ret.

Herimod kan der gjøres en Indvending, hentet fra den Omstændighed, at Grundloven indeholder nogle Bestemmelser, der forbyde Fællesskab mellem Rigerne i enkelte særligen nævnte Retninger. Bestemmelserne i Grl.s §§ 18 og 93 ville jo egentlig ikke sige andet, end at Norge skal have sine egne Finantser og Statscasse, og at denne skal være i Norge. Paragraph 110 bestemmer, at Norge skal have sit eget Bank-, Mynt- og Pengevæsen, § 25, at den norske Flaade skal have sine Værfter og i Fredstid sine Stationer inden Riget. Dersom Fællesskabet mellem Rigerne alene maatte finde Sted i de Tilfælde, Grundloven og Rigsacten ligefrem eller forudsætningsviis have bestemt, saa vilde hine Forskrifter være

---

[1]) Storth. Forh. 1857. V. O. No. 24.

heelt eller dog paa det nærmeste overflødige. Dette kan imidlertid gjerne indrømmes, uden at man derfor antithetisk tør slutte, at Grundlovsforandring forøvrigt er ufornøden til at give Rigerne fælles Institutioner. En saadan Lære vilde utvivlsomt komme i Strid med Grundlovens § 1. De nævnte Paragrapher ere kun Anvendelser af et almindeligt Princip paa enkelte Tilfælde, i hvilke man snarest ansaa en Tilsidesættelse mulig.

§ 20. Det Fællesskab i offentlige Institutioner, som Rigsacten har stiftet mellem Norge og Sverige, er naturligviis ikke det eneste indbyrdes Retsforhold, hvori disse Riger kunne komme. Just fordi de ogsaa ligeoverfor hinanden ere selvstændige Stater, af hvilke enhver udenfor Grændserne af det ved Rigsacten bestemte Fællesskab har sine særskilte Love og Institutioner, kan den største Deel af de Retsforhold, der lade sig tænke mellem Norge og hvilkensomhelst anden Stat, ogsaa finde Sted mellem Norge og Sverige.

For det første kan ethvert af dem i Kraft af sin Egenskab som selvstændigt Retsubject ved eensidig Handling paadrage sig retlig Forpligtelse i Forhold til det andet. Enhver Overtrædelse af den almindelige Folkeret, hvori det ene Rige, om end i fuldkommen god Tro, maatte gjøre sig skyldig i Forhold til det andet, vilde begrunde en folkeretlig Forpligtelse til Opreisning. Om der i Sverige udgaves en Bestemmelse, som hindrede den frie Seilads gjennem Svinesund eller forøvrigt udstrakte Sveriges Eneret over Havet længere, end Folkeretten tillod, saa vilde Norge ikke være bunden derved. Det vilde have Ret til at kræve Bestemmelsen ophævet og Erstatning for den lidte Skade.

Sætningen har med Hensyn til Handlinger, udgaaende fra den øverste Statsmyndighed, ingen synderlig praktisk Betydning. For det første maa det bemærkes, at Krig mellem Rigerne ved Foreningen er bleven en retlig Umulighed. Da ethvert af dem saaledes har opgivet det væsentligste Retsmiddel, der staaer den ene souveræne Stat til Raadighed mod den anden, maa Kongen være berettiget til at forbyde enhver positiv Handling i det ene Rige, der efter Folkeretten vilde give det andet gyldig Aarsag til Repressalier eller

Krig. Dernæst er Kongen hvert Riges eneste Repræsentant ligeoverfor det andet. Ethvert Skridt, der skulde gjøres for at bevæge det ene Rige til at opfylde dets Forpligtelse mod det andet, maatte skee gjennem ham.

Sætningens praktiske Betydning viser sig med Hensyn til Handlinger, som udgaa fra underordnede Autoriteter. Om en norsk Embedsmand krænker en norsk Undersaat, er det Regelen, at ikke den norske Stat, men kun den skyldige Embedsmand staaer den skadelidende til Ansvar. Er imidlertid Forurettelsen af den Beskaffenhed, at Norge efter Folkeretten vilde pligte Erstatning, om den forurettede havde været f. Ex. dansk eller engelsk Undersaat, maatte det skylde den samme Opreisning, hvis han var svensk. Dette følger af, at Norge og Sverige uagtet Foreningen ere selvstændige Stater. Men deraf følger tillige, af den forurettede, ligesaalidt om han var svensk, som om han var dansk, kunde indtale Erstatningen ved norske Domstole. Hvorvidt Fyldestgjørelse skal tilstaaes eller negtes, kan i begge Tilfælde alene bero paa de norske Statsmagter.

§ 21. Men Norge maa desuden gjennem Overeenskomster, afsluttede paa anden Maade end som Tillæg til Rigsacten, hvilket vil sige igjennem Grundlovsbestemmelser, kunne indtræde i Retsforhold til Sverige. Om Grændseforholdene, Handel og Søfart, Post- og Telegraphforbindelsen, om Udlevering af Forbrydere, Hjemsendelse af Betlere, Execution i det ene Rige af Domme, afsagte i det andet, Eftertryk af Skrifter osv., maa der haves Retsregler ligesaavel i Forholdet mellem Norge og Sverige, som mellem Norge og andre Lande. Ethvert Riges Statsmagter kunne naturligviis for dets Vedkommende give, hvilke Retsregler herom de ville, naar disse Regler ikke stride mod Rigsacten, de ældre Tractater mellem Rigerne, den almindelige Folkeret eller Rigets særlige Grundlov. Norge kan bestemme, hvilken Handelsret svenske Undersaatter skulle nyde her i Landet, hvilken Told eller Porto svenske Varer, Breve eller Telegrammer her skulle betale osv. Men ligesom det ofte findes hensigtsmæssigt i Fællesskab med hvilketsomhelst andet Land at fastsætte de Regler, der angaaende saadanne Gjenstande skulle gjælde

i Forholdet mellem det og Norge, saaledes maa det samme kunne være Tilfældet mellem Norge og Sverige, og det saameget mere som de ere Nabolande.

§ 22. Foreningen under samme Konge medfører imidlertid, at den fælles Ordning af Rigernes indbyrdes Forhold kan skee paa lettere og friere Maade, end om de havde hver sin Fyrste. Hvis det i Nabolande, der ikke ere saaledes forenede, findes ønskeligt at tilveiebringe Eenhed i Lovregler angaaende en vis Gjenstand, saa kan dette vistnok skee paa den Maade, at begge Riger i Fællesskab lade udarbeide et Udkast til deslige Regler, hvilke ethvert af Rigerne, uden dertil at have forpligtet sig, udgiver som Lov eller kongelig Anordning. Denne Fremgangsmaade er ikke saa ganske sjeldent brugt mellem de tydske Stater samt i den senere Tid ogsaa flere Gange mellem Norge, Sverige og Danmark, men er ikke den sædvanlige mellem Riger, der ere aldeles uafhængige af hverandre. Finde saadanne det ønskeligt at have og beholde eensartede Bestemmelser, pleie de at gaa et Skridt videre og at forpligte sig dertil. Dette har man hos os anseet mindre fornødent. Da Rigerne have fælles Konge, vil ethvert af dem, siger man, inden det ophæver eller forandrer en efter fælles Overlægning istandbragt Bestemmelse, tage tilbørligt Hensyn til det indbyrdes Samkvems Fordringer. Man har derfor i Almindelighed troet, at ethvert af Rigerne bør forbeholde sig selv og følgelig indrømme det andet fuld Frihed til naarsomhelst at forandre deslige Bestemmelser.

Ordningen af de mellemrigske Forhold efter dette Princip antager forskjellige Former. Den kan skee a) ved særskilte og af hinanden uafhængige Forskrifter for hvert Rige, b) ved fælles eller c) ved gjensidige Forskrifter.

§ 23. Norge har om enkelte saadanne Forhold Bestemmelser, tilblevne efter Overlægning mellem norske og svenske Autoriteter og ledsagede af tilsvarende Forskrifter i Sverige, men uden at de norske Bestemmelser gjøre sin Gyldighed afhængig af, at de tilsvarende svenske Forskrifter forblive i Kraft, ja endog uden at omtale, at saadanne gives. Det mest fremtrædende Exempel herpaa er Loven om Forbryderes

Udlevering af 11 Septbr. 1818, hvis Titel vistnok antyder, at den skulde være en for begge Riger fælles Bestemmelse, men som efter sit Indhold alene gjælder for Norge, og som slet ikke nævner den tilsvarende Forskrift for Sverige, Forordn. af 1 Juni 1819. Andre Exempler ere Vexelloven af 7 Mai 1880, Lov om Beskyttelse af Varemærker af 26 Mai 1884, og hvad de fleste og væsentligste Bestemmelser angaaer, Lov om Patenter af 16 Juni 1885, samt Lov om Handelsregistre, Firma og Procura af 17 Mai 1890.

§ 24. Fælles Bestemmelser, udfærdigede af Kongen for begge Riger. Forsaavidt Kongen uden Storthingets Samtykke eller Medvirkning ved Tractat med fremmed Magt kan vedtage en Bestemmelse af vist Indhold om Norges Forhold til denne Magt, kan han ved Resolution give en tilsvarende Bestemmelse om Norges Forhold til Sverige. Og forsaavidt Sveriges Grundlove og Lovgivning hjemle ham Ret til at give en lignende Forskrift for Sverige, saa kan Kongen give en for begge Riger fælles Bestemmelse om deres indbyrdes Anliggender, selv om disse ikke henhøre til dem, der efter Rigsacten eller Grændsetractaten af $^7/_{18}$ October 1751 ere fælles. Dette har været fast Praxis lige siden Foreningens Stiftelse. Som de mest fremtrædende Exempler kunne nævnes Anordningerne af 14 Juni 1815 og 24 Mai 1825 om Rigernes indbyrdes Skibsfart og Handel, Anordning af 15 Februar 1855 om Erstatning for Understøttelse, som af Fattigvæsensdistricter i et af de forenede Riger ydes nødlidende fra det andet, Rsl. af 19 Juni 1849, 4 Februar, 2 Septbr. og 15 November 1859 om Postforholdene og Telegraphforbindelsen mellem Rigerne. Disse Bestemmelser forkynde sig som givne for begge Riger under eet, idet de foreskrive ligesaavel svenske som norske Autoriteter, hvad de skulle gjøre og lade.

Deslige fælles Bestemmelser gjælde imidlertid ikke som Tractater. Enhver Tractat er en Overeenskomst, og til at afslutte en Overeenskomst udkræves der mindst to Personer. Men Norges og Sveriges Konge er een og samme Person. Han kan ikke i Egenskab af Sveriges Konge contrahere med sig selv i Egenskab af Norges Konge.

Heraf følger for det første, at han i sidste Egenskab

kan hæve Bestemmelsen for Norges Vedkommende, uden at dette faaer nogen Indflydelse paa dens Gyldighed for Sveriges Vedkommende og omvendt. Dette er forudsat i Rsl. 19 Juni 1849 om Postforholdene mellem Norge og Sverige, see dens Indledning, samt i Praxis anerkjendt[1]).

Dernæst at den lovgivende Magt, forsaavidt Gjenstanden i noget af Rigerne hører under dens Omraade, har ubunden Adgang til for sit Lands Vedkommende at ordne den efter Forgodtbefindende. Der kan altsaa istandbringes en Lov, som afviger fra de af Kongen givne fælles Forskrifter og endog medfører, at disse træde ganske ud af Kraft for det Rige, i hvilket Loven bliver besluttet. Norges lovgivende Magt kan saaledes, naarsomhelst den vil, give andre Regler om fattige Svenskers Understøttelse her i Landet og Hjemsendelse, end dem, Anord. 15 Februar 1855 opstiller, noget der ikke kunde gjøres, om denne Anordning havde været en gyldig Tractat. En anden Sag er det, at den norske Lovgivning ikke eensidig kan tilintetgjøre de Forpligtelser, som ere stiftede for Norge, derved at Sverige i Henhold til de af Kongen givne fælles Forskrifter allerede har udført Tjenester for det, f. Ex. befordret dets Breve eller Telegrammer.

§ 25. Hvis der til en hensigtsmæssig Ordning af et mellemrigsk Forhold paakaldes Bestemmelser, som alene kunne istandbringes ved Lov, saa er der vistnok egentlig intet til Hinder for, at disse Bestemmelser gives Formen af en fælles Lov. Er der Spørgsmaal om Forandring i eller et Tillæg til Rigsacten, saa er dette ogsaa den rette Form, thi det er den, selve Rigsacten har. Loven af 2 Juni 1883 om Flytlapperne betegner sig selv i § 30 som en «fælles Lov». Man har vel Exempel paa, at denne Form er brugt ogsaa i andet Tilfælde, nemlig den nu ophævede Lov af 25 October 1815 om Norges og Sveriges indbyrdes Skibsfart og Handel. Dette kom imidlertid af, at denne Lov var en ordret Gjentagelse af den kongelige Anordning af 14 Juni s. A. Da begge Riger have særskilte lovgivende Forsamlinger,

---

[1]) Storth. Forh. 1869, VII S. No. 20, Side 15.

har man i alle andre Tilfælde af den omhandlede Natur fundet det mere passende at give særskilte Love for ethvert af Rigerne, men i den norske Lov at bestemme, at den kun skal gjælde, saalænge tilsvarende Forskrifter forblive i Kraft i Sverige, eller der her i Riget ikke anderledes ved Lov bestemmes[1]), see den forrige Lov om Norges og Sveriges gjensidige Handel og Søfart af 4 August 1827, sidste Paragraph. Lignende Bestemmelse findes i dens Tillægslove af 8 September 1842, 29 April og 31 Juli 1854 samt 18 Mai 1860 § 17, jvfr. Maltlov 12 October 1857 § 34, Søfartslov 24 Marts 1860 § 34 og Lov 4 Juni 1866 om Oversættelse af svenske Skrifter. Paa den ene Side er der ved saadan Forskrift altsaa forbeholdt den norske lovgivende Magt fri Adgang til at hæve disse Love naarsomhelst, noget der efter Grl.s § 75 a egentlig var overflødigt. Paa den anden Side flyder det af den Forskrift, de opstille om sin Varighed, at de træde ud af Kraft i Norge, naar de svenske Statsmagter have sat de tilsvarende Bestemmelser ud af Kraft i Sverige.

Dette er, hvad man pleier at kalde de gjensidige Love.

§ 26. At norske Retsregler skulle træde ud af Kraft paa Grund af en anden Stats Beslutninger, er intet særeget for disse mellemrigske Love. Det samme forekommer ved Tractater afsluttede mellem Norge og en fremmed Magt, som hver forbeholde sig Ret til at opsige dem. I det practiske Liv har denne Forskrift om de mellemrigske Loves Varighed hidtil ikke foranlediget nogen Usikkerhed. At den kan gjøre det, er imidlertid ikke utænkeligt.

Her maa for det første bemærkes, at ikke enhver Forandring i den svenske Lov nødvendig medfører en Ophævelse af den tilsvarende norske. Er Forandringen til Fordeel for Norge eller norske Undersaatter, saa er det klart, at den norske Lov ikke paavirkes deraf, og det samme maa antages, om Forandringen er ligegyldig i Forhold til norske Interesser. Have de svenske Statsmagter i noget enkelt Punkt forandret

---

[1]) Spørgsmaalet om Formerne for saadanne Love drøftedes allerede paa Storthinget 1821, see Forh. for Juli Side 198—207.

den svenske Lov, saa at den ikke længere indeholder de betingede Begunstigelser for Norge, saa maa den norske Lov vistnok i Almindelighed antages i sin Heelhed at være bortfalden[1]). Hvis det, man i Sverige forandrer eller ophæver, kun er en Tillægslov, saa maa den tilsvarende Tillægslov bortfalde i Norge, men det er ingen Umulighed, at den om Gjenstanden givne Hovedlov kan blive anseet som bestaaende i begge Riger. Nogen almindelig Regel til Løsning af dette Spørgsmaal lader sig imidlertid neppe opstille. At de istandbragte gjensidige Love i det ene Land forstaaes og anvendes paa en anden Maade end i det andet, kunde synes at maatte virke ophævende i alle Tilfælde, hvor en udtrykkelig Forandring medførte en saadan Følge. Saa stor og væsentlig kunde maaskee Afvigelsen være, at man maatte indgaa herpaa. Men at samme Lov, om end ligelydende, skal kunne blive anvendt nøiagtig paa samme Maade i to forskjellige Riger, hvert med sin eiendommelige Retsopfatning og sine særskilte Domstole, kan fornuftigviis aldrig have været Forudsætningen, og hvor Afvigelsen ei er af særdeles indgribende Betydning, kan den derfor ikke antages at medføre, at Lovene træde ud af Kraft. Dette er ogsaa den i Praxis fulgte Synsmaade. Indtil Loven af 8 September 1842 ansaaes i Norge Vareførsel over Idefjorden i Baade eller paa Isen som søværts, i Sverige som landværts Transport. I Sverige antoges den svenske Forordning af 24 Mai 1825, der svarede til den norske Lov af 4 August 1827, at medføre, at norske Varer, der vare indførte landværts fra Norge til Sverige toldfrit eller mod halv Told, senere kunde forsendes søværts fra det ene svenske Tolddistrict til det andet uden at blive toldpligtige. I Norge forstodes Loven af 4 August 1827 paa den modsatte Maade, hvilken Fortolknings Rigtighed blev anerkjendt ved Høiesteretsdom af 2 October 1844[2]). Først ved Toldtariffen af 5 Marts 1866 § 13 blev den norske Regel herom bragt i fuld Overeensstemmelse med den svenske. I Sverige vaktes der imidlertid, saavidt vides, aldrig Spørgsmaal om, at disse Af-

[1]) Storth. Forh. 1860, VIII. Protocolcomiteens Indst. Side 18.
[2]) Retstidenden 1844. 641 ff.

vigelser i Anvendelsen skulde bevirke, at Loven maatte ansees bortfaldt for Sveriges Vedkommende.

Naar en mellemrigsk, af Gjensidighed i Forskriften betinget Lov engang er traadt ud af Kraft i det ene Rige, fordi den tilsvarende Lov i det andet er ophævet eller forandret, saa kan det spørges, om den af sig selv igjen træder i Kraft i det første Rige, hvis en ny tilsvarende Lov indføres i det andet. Det heromhandlede Slags Ordning af mellemrigske Forhold er vistnok ikke i Formen nogen contractsmæssig Overeenskomst, men har dog saamegen Lighed dermed, at man vel vilde besvare det opkastede Spørgsmaal benegtende.

Hvorvidt en norsk Lov er i Kraft eller ikke, er noget, som i Almindelighed henhører under Afgjørelse af Domstolene, saaledes at de ei ere bundne ved nogen Bestemmelse, Kongen derom maatte have afgivet. Et Spørgsmaal om, hvorvidt Mellemrigsloven af 11 April 1874 med sine Tillægslove er i Kraft eller ikke, opløser sig imidlertid i et Spørgsmaal om, hvorvidt Varer, som indføres fra Sverige til Norge eller udføres fra Norge til Sverige, skulle nyde de i Loven fastsatte Begunstigelser, eller om de skulle svare almindelig Told. Og den Fordring, at de skulle erlægge saadan Told, kan alene gjøres gjældende af Toldvæsenet efter Paalæg fra Regjeringen. Her kan altsaa ingen Tvivl opstaa om, at Kongen har Afgjørelsen. Loven af 4 Juni 1866 om Forbud mod Oversættelse af svenske Skrifter siger i § 2, at den træder i Kraft fra den Tid, som, efterat tilsvarende Bestemmelser i Sverige ere vedtagne til Værn for norske Forfattere, af Kongen bestemmes. Ogsaa disse Udtryk maa forstaaes saaledes, at Kongen bedømmer, hvorvidt den svenske Lov svarer til den norske. Hvis Kongen engang maatte udfærdige en saadan Bestemmelse, noget som hidtil ikke er skeet, saa vilde den Nordmand, som uden Forfatterens Tilladelse oversatte et svensk Skrift, altsaa ikke kunne høres med den Indsigelse, at den svenske Lov, som Kongen havde anseet svarende til den norske, i Virkeligheden ikke var det. Paa denne Grundsætning er Lov om Lovtidendens Udgivelse af 1 April 1876, § 3, bygget.

§ 27. Ved flere Leiligheder har der været Tale om at ordne de udenfor Rigsacten liggende Forhold mellem Norge og Sverige paa saadan Maade, at ethvert af Rigerne derved for bestandigt eller for en vis Tid fraskrev sig Retten til eensidig at forandre de om Forholdet ved Overeenskomsten istandbragte Regler. Da Kongen, som nys sagt, ikke kan contrahere med sig selv, lader Sagen sig aldrig ordne paa denne Maade blot ved kongelig Resolution. For at Norge skulde blive bunden, maatte Storthinget samtykke. Herom var der Spørgsmaal paa Storthinget i 1857. Kongen fremlagde da Forslag til en ny Mellemrigslov om Handelen og Søfarten, hvis § 33 fastsatte, at Loven skulde forblive i Kraft, indtil begge Riger kom overeens om Forandring deri, eller eet Aar var forløbet, efterat saadan Forandring i et af Rigerne var besluttet[1]). En slig Lov vilde have faaet Virkningen af en Tractat, der kunde opsiges med eet Aars Frist. Dette Forslag blev vel forkastet, men ikke, fordi det bandt den lovgivende Myndighed. Hvad man indvendte mod det var deels, at det ikke kunde ansees fordeelagtigt for Norges Næringsveie, deels at det bandt Storthinget i Udøvelsen af dets beskattende Myndighed, hvorom mere siden.

At der uden Tillæg til Rigsacten, altsaa blot ved almindelig Lov eller med Storthingets paa anden Maade grundlovmæssigt afgivne Samtykke, kan paabindes Rigerne indbyrdes Forpligtelser af kortere eller længere Varighed, maa antages under følgende to Betingelser. For det første, at Forpligtelsen ikke er af anden Beskaffenhed, end at den uden Grundlovsforandring ved Tractat kan paalægges Norge i Forhold til en fremmed Magt. For det andet, at Gjenstanden ikke hører til dem, som ere endeligen ordnede ved Rigsacten. Ere disse to Betingelser tilstede, har man ingen Hjemmel hverken i Grundloven eller i Sagens Natur til at negte Statsmagterne Ret til at slutte Overeenskomst med Sverige som med ethvert andet Rige. Det vilde være i høieste Grad urimeligt, om Norge skulde være ude af Stand til paa anden Maade end ved ny Rigsact, det vil sige ny Grundlov, at

---

1) Storth. Forh. 1857. IV. O. No. 9. Side 109.

paatage sig Forpligtelse til at bygge og vedligeholde en Bro over et Grændsevasdrag eller et Fyr i Nærheden af den svenske Kyst, mod at Sverige dertil ydede aarligt Pengebidrag. Det skjønnes heller ikke, hvor man skulde finde tilstrækkelig Støtte for den Paastand, at Grundloven forbyder Norge ligeoverfor Sverige at binde sig til en Ordning af Lappernes Retsforhold, som det ved Tractat med Rusland kunde vedtage i Forhold til denne Magt. At den constitutionelle Mulighed af at indgaa Overeenskomster i Almindelighed maa strække sig lige langt, hvad enten de skulle sluttes med Sverige eller med andre Riger, springer egentlig stærkest i Øinene, naar der angaaende et vist Forhold skal træffes en Overeenskomst mellem begge de forenede Riger og en tredie Stat. I saa Fald vil ingen betvivle, at Norge kan paatage sig de samme Forpligtelser ligeoverfor Sverige som f. Ex. ligeoverfor Danmark. Til den her udviklede Lære have Statsmagterne sluttet sig ved Lovene af Mellemrigshandelen af 11 April 1874 og 9 April 1887, begges § 18, Loven om Pengevæsenet af 17 April 1875, § 25, samt Lov om Flytlapperne af 2 Juni 1883, § 30.

Hvad der gaaer ind under Rigsactens Omraade, saaledes at det af den Grund ikke kan gjøres til Gjenstand for anden Overeenskomst, kan undertiden være tvivlsomt, f. Ex. hvorvidt Rigerne gjennem fælles Love kunne fastsætte, hvad ethvert af dem skal bidrage til Udgifterne ved Diplomatiet og Consulatvæsenet[1]). Et andet Exempel er Rigernes Forpligtelse til at bidrage til det fælles Forsvar. I 1856 nedsatte Kongen en Commission af norske og svenske Mænd med Paalæg om at udarbeide Forslag til en gjensidig Lov herom, altsaa om Størrelsen af hvert Riges Hær og Flaade, Omfanget af disses Øvelser, deres Forsyning med de fornødne Forraad, og om Bevilgning af Creditiver, som Kongen i Tilfælde af Krig strax kunde anvende til Rigernes Forsvar, samt om Principerne for Fordelingen af Krigsomkostninger. Commissionen benegtede ikke, at der om disse Gjenstande kunde gives contractsmæssig forpligtende Love, men fandt

---

[1]) Storth. Forh. 1869, VII. S. No. 20, Side 35.

dog ikke for Tiden at burde tilraade dette[1]. Imod de norske Statsmagters Adgang til at paalægge Riget en saadan Forpligtelse ved almindelig Lov kan der siges, at dens Indhold vilde blive af temmelig lige Beskaffenhed med Grundlovens § 25, og at det, hvis man i 1814 havde tænkt sig Muligheden af, at Riget skulde kunne paalægges deslige Forpligtelser i Forhold til Sverige, efter Grundlovens Plan vilde have ligget nær at træffe Forskrift herom i Forbindelse med nysnævnte Grundlovsparagraph.

§ 28. Hvert Riges Krigsmagt danner en fra det andet Riges Krigsmagt forskjellig Institution. Men da de begge ere stillede under høieste Befaling af Kongen, og da de følgelig ere bestemte til at kjæmpe ikke blot for fælles Formaal, men ogsaa i Fællesskab, har det aldrig været betvivlet, at Afdelinger af det ene Riges Krigsmagt kunne forenes med Afdelinger af det andet Riges Krigsmagt, saaledes at de stilles under fælles Commando enten af en norsk eller en svensk Officier. Denne Sammenblanding maa imidlertid have sine Grændser. Den kan ikke finde Sted, uden saa længe Tropperne ere sammen til fælles militære Operationer eller Øvelser. Og ligesaalidt som hele den norske Hær selv under saadanne Omstændigheder kan opløses og stikkes ind under de svenske Faner, ligesaalidt kan dette skee med den norske Hærs enkelte Afdelinger. Som Regel maa det vel opstilles, at norske Tropper skulle kæmpe under norsk Fane. Herved er naturligviis ikke meent, at der skulde være noget til Hinder f. Ex. for, at et Par Kanoner af et norsk Batteri medgives et svensk Infanteriregiment til Understøttelse og altsaa stilles under den svenske Regimentchefs Befaling, eller overhovedet mod nogen Anordning, som virkelig fremkaldes af en militær Nødvendighed og ikke har noget politisk Biøiemed.

§ 29. Den Grundsætning, at Rigerne ere selvstændige og hinanden jævnlige, er nu fuldt gjennemført i de ydre Former og Symboler.

Dette var i lang Tid ikke Tilfældet, noget der f. Ex.

---

[1]) Storth. Forh. 1857, VII. No. 57, Side 26—28

viste sig ved Afslutningen af Tractater. I Overeensstemmelse med det virkelige Forhold samt med Udtryksmaaden i Grundloven og Rigsacten, der betegne Norge og Sverige som to forskjellige Riger og tale om deres »Throner« eller »Kroner« i Fleertal, (see Grundlovens § 6 og Rigsactens Intimation samt §§ 2 og 3), bør man i Tractater med fremmede Magter undgaa ethvert Udtryk, der fremstiller begge Lande som eet Rige eller undergivne een Regjering. Herpaa var man i ældre Tider ikke altid opmærksom. Den groveste Feil i saa Henseende er begaaet ved den under 7 August (26 Juli) 1837 afsluttede Tillægsact til Tractaten med Grækenland, som heelt igjennem benytter Udtrykket Kongeriget Sverige og Norge. Heller ikke er det nøiagtigt i Tractater mellem disse Riger og en tredie Magt at betegne de contraherende Parter ved Udtrykket »de tvende Stater« eller »de tvende Regjeringer«, see f. Ex. Tractaten med Grækenland af 4 December (22 November) 1836 Art. 8. Dette har imidlertid aldrig været andet end skjødesløs Sprogbrug, idet man samtidigt har brugt den rette Udtryksmaade, see f. Ex. Tractaten med Hannover af 16 Marts 1837, som heelt igjennem nævner »Kongerigerne Sverige og Norge«. Og efterat Storthingets Tractatcomitee havde begyndt at paatale deslige Unøiagtigheder i Betegnelsen af Rigernes Stilling, ere de næsten ganske undgaaede [1].

Efter Adskillelsen fra Danmark gjenoptog Norge sit gamle Rigsvaaben, den kronede Løve med Bilen [2], hvilket Mærke under Foreningen havde udgjort en Deel af det dansk-norske Monarkis Vaabenskjold, see Rsl. 27 Februar 1814. Ved Rsl. 10 Juli 1844 gjordes der nogle mindre Forandringer i Vaabenet, hovedsagelig for at gjengive det saameget som muligt af dets oprindelige Udseende.

Ved Tillægsdeclaration til Conventionen af 2 September 1819 forpligtede Danmark sig til at borttage den norske Løve af det danske Vaabenskjold. Forsaavidt var altsaa det norske Vaaben erkjendt som udelukkende norsk Eiendom. Derimod

---

[1]) Storth. Forh. 1839, VII. 53—92 og 1842, IX. 292 ff.

[2]) R. Keysers samlede Afhandlinger Side 457 ff.

begyndte man efter 1831 at anbringe det norske Vaaben paa nogle svenske Mynter, ligesom en Deel svenske Autoriteter optoge det i sine Embedssegl. Dette var en af de Gjenstande, hvorover Storthinget i sin før omtalte Adresse af 24 Januar 1837 reiste Anke. Ved Resolution af 20 Juni 1844 § 2, afgiven i sammensat Statsraad, altsaa for begge Riger, blev det forbudt at benytte det ene Riges særskilte Vaaben ved Forretninger, som angaa det andet, eller af dettes Autoriteter og Embedsmænd.

Samme Resolutions § 1 anordnede i Forbindelse hermed et Unionsvaaben, der benyttes af Kongen og den kongelige Familie, men forøvrigt kun anvendes ved Anliggender, som angaa begge Riger fælles, samt af Autoriteter eller Embedsmænd, der have at udføre saadanne Forretninger, det vil da navnlig sige Gesandter og Consuler. Dette Vaaben bestaaer af et Skjold, deelt i to Halvdele, med Sveriges Vaaben paa høire og Norges paa venstre Side, samt Kongeættens Vaabenskjold i Midten.

Noget særskilt Flag synes Norge aldrig at have havt før Adskillelsen fra Danmark. Et saadant blev først bestemt ved Kundgjørelse af 27 Februar 1814[1]). Det skulde være rødt med et hvidt Kors, altsaa det danske, men med Rigsvaabenet i øverste Fiirkant nærmest Flagstangen.

Paa det overordentlige Storthing i 1814 var der fremsat Forslag baade om, at Norge skulde have sit eget Coffardiflag, og at det skulde have sit eget Orlogsflag, samt at Unionsflaget kun skulde bruges i Krigstid, naar Rigernes Orlogsmænd opererede i Fælleskab. Men disse Forslag forkastedes. Grundlovens § 111 foreskriver, at Norge skulde have Ret til at have sit eget Coffardiflag, men at Orlogsflaget skulde være et Unionsflag. Dette bestemtes ved Rs. 10 April 1815.

Aarsagen til, at Grundloven overlod det til de norske Statsmagter at afgjøre, hvorvidt Norge skulde have eget Coffardiflag eller ei, laa i Forholdet til de saakaldte Barbareskstater. For at befri sig fra det Sørøveri, disse Stater

---

[1]) Aubert. Det norske Handelsflag, en historisk og statsretslig Undersøgelse. Chr.a 1879; Storth. Forh. 1879, VI. S. No. 75.

fra gammel Tid af dreve, havde alle Europas Magter, deriblandt baade Sverige og det dansk-norske Monarki, sluttet Tractater, hvorefter de forbandt sig til at betale Barbareskstaterne aarlig Tribut, mod at disse skaanede de Skibe, der seilede under deres Medcontrahenters Flag. Tog nu Norge sit eget Flag, vilde dets Handelskibe blive bragt op af Barbareskstaternes Sørøvere, medmindre Norge for det første skaffede sig Tractater med disse Stater, hvilket ansloges at ville koste 250,000 Sølvspecier, og desuden betalte aarlig Tribut. For at undgaa disse Opofrelser, til hvilke Landet i sin store Armod ei havde Raad, maatte det overordentlige Storthing i 1814 bede Kongen om, at norske Skibe indtil videre fik Tilladelse til at bruge det svenske Flag paa længere Farvande samt kunde blive forsynede med tyrkiske Søpas fra Sverige. En saadan Bestemmelse blev ogsaa afgiven af Kongen, see Dept. Skr. 30 Januar 1815. Norge godtgjorde i den Anledning Sverige en Andeel af Tributen. Fremdeles istandbragtes ved Beslutning sanctioneret af Kongen den 12 Januar 1815 en Lov, hvorefter det daværende norske Handelsflag, indtil næste Storthing anderledes bestemte, skulde kunne benyttes paa kortere Farvand[1]).

Denne Ordning var baade midlertidig og utilfredsstillende.

For at befri norske Skibe fra den Nødvendighed at bruge svensk Flag foreslog Comiteen paa Storthinget i 1816, at der skulde istandbringes et fælles Coffardiflag for begge Riger, hvilket den tænkte sig kunde blive ligt Unionsflaget med den af Jevnlighedens Grundsætning flydende Forandring, at ogsaa den forreste nedre Qvadrat blev rød med hvidt Diagonalkors. Dette Forslag forkastede imidlertid Storthinget, fordi det ansaa samme stridende mod Grundlovens § 111. Derimod besluttede det, at der skulde fremsættes Grundlovsforslag derom til Afgjørelse paa næste Storthing, hvilket dog ikke skeede[2]). I Adresse til Kongen androg det om, at det fremdeles maatte tillades norske Skibe,

[1]) Storth. Forh. 1814 Side 474—8, 705, 722 og 907.

[2]) Storth. Forh. 1815, December, Side 82—102 og 104.

som beseilede Farvande, hvor tyrkiske Søpas behøvedes, indtil videre at benytte svensk Flag, samt at det ved Loven af 12 Januar 1815 bestemte Flag maatte vedblive at bruges paa de øvrige Farvande. Disse Anordninger bifaldtes ved Rsl. 4 Marts 1816. For at gjøre Brugen af det svenske Flag overflødigt, tillod imidlertid Kongen ved Rsl. 26 Octbr. 1818 norske Fartøier at benytte Unionsflaget i alle Farvand, saaledes at dette ikke blev til Hinder for, at de fra Sverige fik tyrkiske Søpas.

Norges Handelsfartøier erholdt altsaa paa de nærmere Farvande Valget mellem det norske Handelsflag og Unionsflaget. Med intet af disse var man imidlertid tilfreds.

Det norske Handelsflag lignede formeget det danske. Storthinget i 1821 vedtog derfor en Lovbeslutning, hvorefter Handelsflaget skulde være høirødt, deelt ved et mørkeblaat med hvide Kanter indfattet Kors. Herfra er det vort nuværende Flag skriver sig. Kongen negtede vistnok at sanctionere denne Beslutning, idet han erklærede, at Sagen hørte udelukkende under den udøvende Magt og saaledes ikke kunde ordnes ved Lov. I Realiteten føiede Kongen sig imidlertid efter Storthingets Ønske, idet han ved Rsl. af 13 Juli 1821 indførte det af Storthinget antagne Coffardiflag til Brug paa kortere Farvand [1].

Unionsflaget var formeget svensk. Korset og tre af dets Qvadrater svarede ganske til det svenske Flag. Grunden dertil har maaskee for nogen Deel været, at man ved at give det et Udseende, der var altfor meget afvigende fra det svenske Flag, risikerede Vanskeligheder med Barbareskstaterne [2]. Men denne Omstændighed gjorde det ikke mere tilfredsstillende for Norges Nationalfølelse, og Misnøien med dette Flag steg, efterat Rsl. 17 Juli 1821, 14 Januar 1822 og 16 Sept. 1825 havde paabudt, at det paa Farvandene hiinsides Cap Finisterre skulde bruges af begge Rigers Handelsfartøier, samt at disse, hvis de brugte sit Lands særskilte Flag, skulde negtes Bistand af de forenede Rigers

---

[1]) Storth. Forh. 1821 II. 521 ff. og 639 ff. og 773 samt V. 326 ff.
[2]) Storth. Forh. 1815, December, Side 91.

Consuler og Krigsfartøier. Dette Forbud blev mere og mere urimeligt. Den farligste af Barbareskstaterne, Algier, erobredes i 1830 af Frankrige, og Frygten for Sørøveri fra de øvriges Side tabte sig efterhaanden. Ved Rsl. af 11 April 1838 ophævedes derfor Forbudet for Norges, og ved Rsl. 23 Juni samme Aar for Sveriges Vedkommende, medens Tilladelsen til hvorsomhelst at bruge Unionsflaget fremdeles forblev i Kraft. Denne Tilladelse blev imidlertid visselig kun lidet benyttet. Faren for Barbareskernes Sørøverier var allerede saavidt forsvunden, at norske Fartøier ophørte at løse tyrkiske Søpas[1]). Og ved Tractaten af 5 April 1845 med Marocco frigjorde Rigerne sig fra al Forpligtelse til at erlægge Tribut. Storthinget havde i sin Adresse af 24 Januar 1837 udtalt, at det i Flaget saa det vigtigste ydre Særkjende paa Rigets Selvstændighed, og at Folket i det daværende Unionsflag saa en Nationalfølelsen saarende Tilsidesættelse af Norges retmæssige Krav i saa Henseende. Sagen overgaves den i 1839 nedsatte Unionscomitee til Behandling[2]), men allerede forinden den fremkom med sin Betænkning, afgav Kong Oscar I. snart efter sin Regjeringstiltrædelse Resolutioner af 19 og 20 Juni 1844, hvorved det gamle Unionsflag afskaffedes og et nyt Orlogsflag indførtes, hvilket for hvert af Rigerne bestod i dets tidligere nationale Flag, forsynet i øverste Qvadrat nærmest Flagstangen med et Unionsmærke, hvori begge Rigers Farver ere anbragte i lige Forhold. I Overeensstemmelse hermed forandredes ogsaa hvert Riges Handelsflag, der saaledes er ligt Orlogsflaget, dog uden Split og Tunge. Ifølge Resolutionens § 6 maa ethvert Fartøi benytte dette Flag i udenlandsk Havn for at kunne erholde Beskyttelse af de forenede Rigers Gesandter og Consuler. Paa Storthinget 1879 fremsattes Forslag til Lov, hvorefter Unionstegnet i Orlogsflaget skulde forandres og heelt udtages af Handelsflaget. Dette Forslag fremkaldte en Mængde Protester fra Sømandsforeningerne og forkastedes

---

[1]) Storth. Forh. 1848, VI. 890.

[2]) Jvfr. Storth. Forh. 1842, IX. 904.

af Odelsthinget [1]). Som Orlogsgjøs, Gesandtskabs- og Consulatflag haves et Unionsflag, ligt Unionsmærket i Orlogsflagene, see Resl. § 4, som Kongeflag benyttes Orlogsflaget, det svenske paa svensk, det norske paa norsk Fartøi, Resl. § 5.

Omtrent samtidigen forandredes den norske Cocarde. Den militære Cocarde var strax efter Foreningen, uvist naar og formodentlig ved en Resolution, afgiven paa Commandovei, bestemt at skulle være sort og guul. Den samme Cocarde indførtes ved Rsl. 26 October 1818 § 3 for de civile Embedsmænd. Ved Rsl. 30 November 1844 blev den nuværende røde, hvide og blaa Cocarde paabuden.

---

[1]) Odelsth. Tid. 1879, Side 855—868.

Tredie Afsnit.

Kongedømmet.

Capitel 11.

Kongen og Kongehuset.

§ 1. Statsforfatningen erklæres saavel i Grundlovens som Rigsactens første Paragraph at være indskrænket monarkisk. Kongen er altsaa Statens Overhoved og Repræsentant. Den udøvende Magt er hos ham, Grl.s § 3, og han siges i § 9 at regjere Riget. Følgelig tilkommer det ham at beslutte i alle under den udøvende Magt henlagte Anliggender, jvfr. § 26.

Som Statens er han tillige Statskirkens Overhoved. Han skal derfor stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, Grl.s § 4 og den svenske Regjeringsforms § 2, jvfr. Successionsordningens § 4.

Ifølge Grl.s § 75 e har han Krav paa Apanage af Staten. Uagtet Kongen er begge Rigers fælles Overhoved, betragtes hans Apanage ikke som en fælles Udgift, men bevilges særskilt for hvert Rige.

Det er Grundlovens Forudsætning, at han har et Hof, see § 24, som tillægger ham Ret til at vælge og afskedige sine Hofbetjente efter eget Forgodtbefindende. Han behøver ikke derom at høre sit Statsraad. Han er ei engang, som forhen ved Fr. om Indfødtsretten af 15 Januar 1776 §§ 1 og 8 bunden til at tage dem blandt indfødte Normænd.

Med Hensyn til Kongens Residents indeholder Grundlovens § 11, at han opholder sig i Norge nogen Tid hvert

Aar, hvis ikke vigtige Hindringer møde. Denne Forskrift viser i Forbindelse med Bestemmelserne i §§ 13 og 15, at Grundloven har forudsat, at Kongen i Almindelighed har sit Ophold i Sverige. Og hertil har Rigsactens § 7 sluttet sig ved den Forskrift, at Interimsregjeringen skal have sit Sæde i Stockholm.

§ 2. Kongens Person er hellig. Grl.s § 5.

Denne Grundsætning i det constitutionelle Monarki skriver sig oprindelig fra den engelske Statsret, hvor det hedder, »at Kongen ikke kan gjøre Uret«, (*the king can do no wrong*). Tanken i dette Retsordsprog var fra Begyndelsen af dog en ganske anden. Det var ligesaalidt i England som i Fastlandets Feudalmonarkier eller hos os før Enevældets Indførelse[1]) tvivlsomt, at Kongen kunde drages til Ansvar for sine Regjeringshandlinger og afsættes. Ei heller at Klager over hans private Handlinger kunde anbringes for hans Raad og der paakjendes. I England var det ved en Parliamentsact af 1370 endog udtrykkelig anerkjendt, at Kongen for sine private Handlinger kunde sagsøges ved de almindelige Domstole. Den Sætning, at Kongen ikke kan gjøre Uret, angik derimod oprindelig kun Kongen i Egenskab af Statens Repræsentant ligeoverfor Individet. Dens Betydning synes saaledes nærmest at have været, at Staten ved Udøvelsen af sin Myndighed ei kunde forurette nogen, og at derfor heller ingen i saadan Anledning kunde rette noget Søgsmaal mod Kongen. Under de europæiske Kongers Kamp mod det Supremati, Paven vilde tiltage sig over dem, vandt imidlertid den Anskuelse mere og mere Indgang, at Fyrsterne havde sin Magt, ikke fra Kirken, men umiddelbart af Guds Naade. Dette ledede igjen til den Forestilling, at de overhovedet ikke kunde staa under menneskelige Dommere, og til at skaffe denne Forestilling Indgang i England bidrog det udentvivl, at den bogstavelig taget, indeholdtes i den Sætning, at Kongen ei kan gjøre Uret. Det var dog først efter Stuarternes Restau-

[1]) **Aschehoug**, Norges og Danmarks Statsforfatning indtil 1814, Side 236 og 297, see for den ældre tyske Rets Vedkommende **Oehlenschläger**, Erlaüterung der goldenen Bulle, Side 154 ff.

ration i 1660, Parliamentet og Domstolene erkjendte, at Sætningen skulde have denne Betydning[1]). I Fastlandets Enevoldsriger var Statsforfatningen intet andet end en eensidig Udvikling af samme Grundsætning. Med Undtagelse af det franske Keiserdømme have ogsaa den nyere Tids constitutionelle Monarkier optaget dette Princip, dog ikke i de Ord, at Kongen ei kan gjøre Uret, hvilke indeholde en ligefrem Urimelighed, men i de Udtryk, at han er hellig, eller ansvarsløs, eller ukrænkelig. Af disse Udtryk staaer det første nærmest i Forbindelse med den Tanke, at Kongedømmet har eller bør have en guddommelig Sanction. Til at erklære Kongen ansvarsløs eller ukrænkelig udfordres derimod ikke mere end den almindelig udbredte Erkjendelse, at der er større Fare end Fordeel ved at gjøre Statens Overhoved juridisk ansvarlig. »Bortseet fra, at det vilde være en Selvmodsigelse, om Mo»narken skulde lade nogen, være hvemsomhelst, sidde til Doms »over sig, – bortseet fra den Rystelse i alle Forhold, der »nødvendig maatte følge med Anlæg af offentlig Straffesag »mod Statens Overhoved, — bortseet endelig fra den store »Vanskelighed, det vilde have at finde upartiske og redebonne »Dommere i en saadan Sag, stille endnu følgende uover»stigelige Hindringer sig i Veien for at gjøre en Fyrste an»svarlig. Skulde Ansvar og Straffe overhovedet kunne ramme »ham, maatte de naturligviis staa i det rette Forhold til For»brydelsen og virkelig fuldbyrdes paa ham. Mindre Straffe, »navnlig Formuestraffe, vilde i saadanne Forhold være virk»ningsløse. Bestemte Loven Dødsstraf eller Afsættelse, saa »kunde denne Straf ikke eftergives. Dommen maatte fuld»byrdes. Ethvert Forsøg herpaa vilde imidlertid uundgaaelig »lede til to Ting. For det første vilde den med saadan Straf »truede Indehaver af den udøvende Magt benytte alle ham, »om end i andet Øiemed, anbetroede Midler til at fri sig for »Straffen. Han vilde gjøre dette med Fortvivlelsens Kraft, »dreven dertil baade af Selvopholdelsesdriften og af Hadet

[1]) En herfra noget afvigende Opfatning findes i Homersham Cox: The Institutions of the British Government, Side 408—416 og 247—248 Noten.

»til sine Modstandere. For det andet vilde Muligheden af »at faa en Fyrste afsat gjennem Rettergang aabne Døren for »samvittighedsløse Slægtningers og ærgjerrige Demagogers »fordærvelige Planer [1])«.

Den Sætning, at Kongens Person er hellig, ledsages i vor Grundlovs § 5 med følgende Tillæg: «Han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheden paaligger hans Raad».

Heraf følger for det første, at han ikke kan drages til Regnskab for, tiltales, dømmes eller straffes for nogen Handling, være sig offentlig eller privat, selv om den maatte være en Forbrydelse eller et Grundlovsbrud.

Dernæst, at ingen maa udtale Dadel over ham personlig. For at forebygge Overtrædelser af dette Grundlovsbud sætter Criminallovens 9—21 Straf for at tiltale Kongen fornærmeligt, bruge fornærmelige Udtalelser eller udbrede beskjæmmende Rygter om ham. Beviis for Ytringens Sandhed kan ikke tillades, og befrier, hvis det fremkommer, ikke for Straf. Det i Grundlovens § 3 udtalte Princip har ogsaa fremkaldt Bestemmelserne i Criminallovens 9—13, 19 og 23. Dadel over Regjeringshandlinger falder ikke paa Kongen, selv om de ere udgangne fra ham, og kan derfor ikke medføre Straf, naar den ikke gaaer videre, end Grundlovens § 100 sidste Led tillader.

Ligesom Kongen i sine Regjeringshandlinger maa adlyde Grundloven og Lovene, Grl.s § 9, saaledes ere hans private Retsforhold at bedømme efter norske Love, forsaavidt de vilde være anvendelige, om han ikke havde været Konge. Da han regelmæssig har sit Ophold i Sverige, ville disse Retsforhold dog i Almindelighed blive at bedømme efter de svenske Love.

Myndig i sine private Anliggender bliver han ved atten Aars Alderen. Loven af 18 Juli 1815 handler nemlig ikke blot om hans Myndighed som Regent.

Hvorvidt Kongen i Sager, som alene angaa saadanne Retsforhold, er pligtig at svare for nogen Domstol, har været

---

[1]) Robert von Mohl, Die Verantwortlichkeit der Minister, Side 38—39.

anseet tvivlsomt. At den engelske Statsret nu negter dette, er efter det Udtryk, Grundsætningen om Kongens Ansvarsløshed der har faaet, naturligt, men beviser intet for Lande, i hvilke Regelen er udtalt i andre Ord. Der gives Riger, i hvilke Monarkens Ukrænkelighed holdes i fuld Hævd, men hvor det dog ei er anseet dermed uforeneligt at paalægge Kongen at svare for de almindelige Domstole i Sager angaaende Formuesrettigheder. Dette er saaledes Tilfældet i Preussen [1]). Hos os gaaer det dog neppe an at ansee Kongen skyldig til at underordne sig nogen Domstol, end sige den civile Tvangsmyndighed. Derimod er der ingen Føie til at antage, at Domstolene ex officio skulle afvise en mod Kongen anlagt privat Sag. At Kongen frivilligen overlader Domstolene Paakjendelsen af et mellem ham og en Privatmand omtvistet Retsforhold, kan ingenlunde ansees stridende mod hans Værdighed [2]). Og hvor Kongen gjennem en stadig Fuldmægtig har indladt sig i Retshandler med nogen, tør det maaskee antages, at Fuldmagten til at handle ogsaa indbefatter stiltiende Fuldmagt til at svare. Dette læres i Sverige [3]).

I Forbindelse med den Bestemmelse, at Kongen er hellig, staaer den Forudsætning i Grl.s § 10, at han krones og salves, hvilket skal skee, efterat han er bleven myndig, i Throndhjems Domkirke, paa den Tid og med de Ceremonier, han selv fastsætter. Kongerne Carl XIII. og Oscar I. bleve dog ikke kronede i Norge.

Uagtet Dronningerne aldrig ifølge Grundloven have Ret til at føre Regjeringen, pleie ogsaa de at krones. Dette er i Grundloven ikke forudsat, men heller ikke forbudt.

§ 3. Kongens Titel blev i Grundloven af 17 Mai § 81 fastsat saaledes: Vi N. N. af Guds Naade og efter Rigets Constitution Norges Konge. Man vilde altsaa beholde det tilvante Udtryk: Konge af Guds Naade.

---

1) Preuss. Allg. Landrecht II—13 §§ 17 og 18, jvfr. Rønne, das Staatsrecht der preussischen Monarchie, I. § 44 No. 1.

2) Holck, Den danske Statsforfatningsret, I. 300—301, er af modsat Mening.

3) Naumanns Sveriges Statsförfatningsrätt, II. 343.

Denne Bestemmelse udgik af den omarbeidede Grundlov, uden Tvivl fordi Kongen i Titelen ogsaa maatte nævnes som Konge i Sverige. Paa hvilken Maade hans Egenskab som saadan skulde betegnes, kunde nemlig Norges Grundlov ikke fastsætte. Kongen har saaledes selv at bestemme sin Titel. I denne nævntes fra Begyndelsen af altid Sverige foran Norge. Ved Rsl. 18 Januar 1819 og 8 Marts 1844 blev dette forandret saa, at Norge nævnes først paa norske Mynter og i alle Dokumenter, som vedkomme Norges indre Anliggender.

Derimod bestemmes Kongens Navneziffer ved hans Plads i den svenske Kongerække. Det danner nemlig en Deel af hans Navn, der maa være et og det samme, hvad enten han optræder som Regent i det ene eller det andet af Rigerne, eller i dem begge. Herimod er der fra Storthingets Side heller aldrig gjort nogen Indvending. Constitutionscomiteen i 1836 førte vel Anke i saa Henseende, men denne blev udeladt i Storthingets Adresse af 24 Januar 1837[1]).

Enhver Henvendelse til Kongen skal efter Fr. 3 April 1771 underskrives »allerunderdanigst«, jvfr. dog Grl.s § 13.

§ 4. »Kongen døer aldrig.« Dette statsretlige Ordsprog vil sige, at Thronen, saalænge der gives nogen arveberettiget Person, aldrig er ledig. I samme Øieblik en Konge døer, efterfølges han af nærmeste Thronarving, selv om denne er fraværende fra Riget, umyndig, eller iøvrigt ude af Stand til at regjere.

En Undtagelse fra den Regel, at Thronen ikke kan være ledig, saalænge der er nogen Thronarving til, fremkommer, hvis det kan formodes, at der gives et Foster, som ved sin Fødsel vil være nærmest arveberettiget til Thronen. Grl.s § 6, Rigsactens § 2.

§ 5. Kongen kan ikke altid tiltræde Regjeringen, strax han har erhvervet Thronen. For at kunne regjere maa han nemlig have opnaaet den ved Loven af 18 Juli 1815 og den

---

[1]) Storth. Forh, 1836, V. 124—135, jfr. Forh. 1836—1837, IV. 740—744. Jfr. Høјer, Statsförbundet imellan Sverige och Norge, Side 141—142.

svenske Regjeringsforms § 41 fastsatte Myndighedsalder, og han maa ei befinde sig i noget af de Tilfælde, da han efter Grundloven ikke længere selv kan føre Regjeringen. Hvilke disse Tilfælde ere, skulle omhandles i næste Paragraph.

Saasnart Kongen tiltræder Regjeringen, skal han aflægge den i Grl.s § 9 foreskrevne Eed at ville regjere Riget overeensstemmende med dets Constitution og Love. Eden aflægges for Storthinget, hvis dette er samlet, i modsat Tilfælde nedlægges den skriftlig i Statsraadet. Den skal da høitidelig gjentages af Kongen paa første Storthing, enten mundtlig, eller skriftlig ved den, han dertil beskikker. Er Storthinget samlet, men den tiltrædende Konge befinder sig i Sverige, ansees det fyldestgjørende, at han aflægger skriftlig Eed [1]).

Regjeringstiltrædelsen maa skee samtidigt for begge Riger. I Sverige foregaaer den ved Afgivelsen af den saakaldte Kongeforsikring [2]).

§ 6. I hvilke Tilfælde Kongen midlertidig maa fratræde Regjeringen og overlade denne til en Regent eller en Interimsregjering, er ikke ligefrem bestemt i vor Grundlov. Dens § 41 lod sig nøie med at henvise til, hvad den svenske Regjeringsform derom indeholdt, og i Overeensstemmelse hermed blev Rigsactens § 7 sidste Led affattet. Henviisningen gjælder selvfølgelig kun e Regler, som den svenske Regjeringsform indeholdt, da Rigsacten istandbragtes. Om Sverige forandrer dem, faaer dette ingen Virkning, forinden en tilsvarende Forandring er gjort i den norske Grundlov.

a) Regjeringsformens § 40 bestemmer, at det svenske Statsraad skal overtage Rigsstyrelsen, naar Kongen bliver saa syg, at han ikke mere varetager Regjeringens Anliggender. Er Kongen angreben af en alvorlig Sygdom, der ikke har berøvet ham hans Sjælskræfter, kan han dog fratræde Regjeringen, hvilket i saa Fald maa skee ved Resolution i Statsraadet, see Rsl. 3 Februar 1818, 1 Februar

---

1) Storth. Forh. 1818, Februar, Side 114 ff.

2) Naumann, Sveriges Statsförfatningsrätt, II. 58.

1844, 25 October 1852, 11 og 25 September 1857 samt 11 Februar 1871.

Afgiver Kongen ingen saadan Resolution, saa kommer det efter Ordene i Regjeringsformens § 40 alene an paa, hvorvidt Kongen i Gjerningen varetager eller ikke varetager Regjeringsærinderne, ei paa, hvorvidt han varetager dem mere eller mindre tilfredsstillende. Dette foranlediger ingen Vanskelighed, hvis Kongens Sygdom ei har angrebet hans Aandskræfter. Saafremt derimod dette er Tilfældet, kan det selvfølgelig ikke siges, at han varetager Styrelsen, blot fordi han befatter sig med den. Grændsen mellem Vanvid og svækket Fornuft kan imidlertid alene findes ved et Skjøn, og Spørgsmaalet vilde derfor blive, hvem der i et Tilfælde som dette havde Afgjørelsen, hvilket Spørgsmaal i andre Lande undertiden har voldt store Betænkeligheder. Hos os synes Fremgangsmaaden ei at kunne være nogen anden, end at Rigernes sammensatte Statsraad tilkaldte nærmeste Thronarving, hvis han efter Grundloven er berettiget til at føre Styrelsen. Fandt han efter indhentet Betænkning fra Kongens Læger at maatte overtage Regjeringen, vilde denne Afgjørelse dog kun være foreløbig. Den endelige Bestemmelse tilkommer klarlig Nationalrepræsentationerne.

b) At fratage Kongen al Regjeringsmyndighed, naar han er i Felt udenfor Rigernes Grændser, gaaer øiensynlig ikke an. Det er under saadanne Omstændigheder mere end nogensinde nødvendigt, at han har de militære og diplomatiske Regjeringsanliggender og, hvad dermed staaer i Forbindelse, i sin Haand. Reiser derimod Kongen bort fra Sverige og Norge i anden Anledning, maa han fratræde Rigerne Styrelse, see Regjf.s §§ 39 og 43. Disse Paragrapher løde oprindelig saaledes:

§ 39. «Vil Kongen reise ud af Riget, skal han med- »dele Statsraadet in pleno sit Forsæt og indhente dets Tanker »derom. Hvis Kongen derpaa beslutter og iværksætter saa- »dan Reise, maa han ei befatte sig med Rigets Styrelse eller »udøve den kongelige Magt, saalænge han befinder sig udenfor »Riget» — — — —.

§ 43. »Gaaer Kongen i Felt eller reiser han til fjernere »indenrigske Steder, skal han forordne fire af Statsraadets »Medlemmer og iblandt dem Justitie-Statsministeren til at føre »Regjeringen i de Sager, Kongen foreskriver«. Til Raadpleining om de Sager, hvis Afgjørelse Kongen paa saadan Reise forbeholdt sig selv, maatte han medtage tre Statsraadsmedlemmer og en Statssecretær eller nu fire Statsraader.

Da Norge er et forskjelligt Rige fra Sverige, kunde det synes, at disse Forskrifter i den svenske Grundlov maatte have medført, at Kongen, naar han reiste til Norge, skulde have fratraadt Regjeringen over Sverige og overgivet denne til det svenske Statsraad. Deraf vilde det igjen blevet en Følge, at han ogsaa havde maattet fratræde Regjeringen i Norge. Dette var imidlertid ikke Meningen. Det stred mod Grundloven, som i §§ 14 og 74 forudsætter, at Kongen kan udøve norsk Regjeringsmyndighed, medens han opholder sig her i Riget. Det stred desuden i den Grad mod Sagens Natur, at det maatte siges tillige at komme i Strid med Rigsactens Forudsætninger. Dette blev altid fra svensk Side erkjendt, og ligeoverfor den nødvendige Forudsætning i Rigsacten, at Kongen kunde besøge Norge uden derfor at fratræde Styrelsen, maatte den svenske Regjeringsform vige. Naar Kongen reiste til Norge, anvendte han Regjeringsformens § 43 og nedsatte altsaa en Regjering for visse svenske Anliggender, idet han forbeholdt sig selv Afgjørelsen af de øvrige. For imidlertid at bringe Regjeringsformen i Samklang med Rigsacten bleve §§ 39 og 43 paa Rigsdagen i 1844—1845 forandrede saaledes, at de kom til at indeholde udtrykkelig Hjemmel for den brugte Fremgangsmaade.

§ 7. Forlænger Kongen, uagtet han ikke er i Felt, sit Ophold udenfor Sverige udover 12 Maaneder, paalægger den svenske Regjeringsforms § 91 Regenten eller Statsraadet, naar det forvalter Styrelsen, at sammenkalde Rigsdagen. Herom skal Kongen underrettes, og saafremt han ikke da vender tilbage, skal Rigsdagen, heder det, træffe den Forføining om Rigets Styrelse, den finder nyttigst. Denne Forskrift, der sandsynligviis er foranlediget ved, at Gustav IV Adolph i Aarene 1803—1805 i mere end 18 Maaneder opholdt

sig i Baden, er af svenske Statsretslærere antaget at indeholde en Bemyndigelse for Rigsdagen til at erklære Thronen ledig[1]). Denne Mening forekommer os tvivlsom. For det første mangler den Hjemmel i Paragraphens Ord. Disse tillade kun Rigsdagen at træffe Forføining om Rigets Styrelse, det vil sige, om Kongemagtens Udøvelse, hvilket er noget mindre end at overføre den kongelige Værdighed paa en anden Person end den regjerende Konge. Dernæst maa det mærkes, at Bestemmelserne i § 91 komme til Anvendelse paa et andet Tilfælde, i hvilket de, forstaaede paa den her bestridte Maade, vilde blive ganske upassende. Regjeringsformens § 92 siger nemlig, at de ogsaa skulle gjælde, hvis Kongen er syg og hans Sygdom har varet over 12 Maaneder. At Rigsdagen i saadant Fald skulde kunne afsætte ham, vilde være aldeles urimeligt. Men selv om den svenske Regjeringsform oprindelig har været saaledes at forstaa, maa Regelen nu være forandret ved Rigsacten. Af dennes § 7 sidste Led, jvfr. vor Grundlovs § 41, fremgaaer, at nærmeste Thronarving, om han er myndig, eller Interimsregjeringen, hvis han er umyndig, skal overtage Rigernes Styrelse i ethvert af disse Tilfælde. At ogsaa Storthinget skal indkaldes, samt at begge Nationalrepræsentationer i Forening da have at anordne Rigernes Styrelse, flyder af Sagens Natur, Analogien af Rigsactens § 7 første Led samt den norske Grundlovs § 41 andet Led. Men man leder forgjæves efter Hjemmel i Rigsacten for begge Repræsentationer eller i Norges Grundlov for Storthinget til i saadanne Tilfælde at afsætte Kongen. Hvad der kan være Gjenstand for Tvist, er alene, om Repræsentationerne blot have Myndighed til at indsætte en Regjering for det Tidsrum, som hengaaer, indtil Kongen omsider vender tilbage eller bliver frisk, eller for hele hans Regjeringstid. Analogien af Rigsactens § 7 første Led og den Omstændighed, at Regelen skal være den samme, hvad enten det er Kongens Fraværelse fra Riget eller hans Sygdom, der foranlediger Anordningen af et Regentskab, taler for den første Mening.

---

[1]) Naumann, Sveriges Statsförfatningsrätt, II, 65 og Rydin, Föreningen emellan Sverige och Norge, Side 300.

Efter Ordene i Regjeringsformens § 91 skulle dens Bestemmelser ogsaa komme til Anvendelse, om det er i Norge, Kongen har taget sit Ophold. Dersom Kongen altsaa reiser hid og bliver her mere end et Aar, saa skal Rigsdagen sammenkaldes og i Forening med det norske Storthing kunne fratage ham Rigernes Styrelse. At § 91 skulde være anvendelig paa dette Tilfælde, var ogsaa Hensigten med de Forandringer i Regjeringsformen, Sverige i 1844—45 foretog. Herimod kan der tænkes gjort Indvending. Det er klart, at Sverige ikke ved eensidig Beslutning i 1844 havde Adgang til at give Regjeringsformens § 91 en videre Anvendelse, end den før havde. Og det kan da siges, at denne Paragraph før ikke taalte Anvendelse paa Kongens Ophold i Norge. Thi Paragraphen angik efter sine udtrykkelige Ord kun det Tilfælde, som omhandles i Regjeringsformens § 39. Kongens Ophold i Norge gik imidlertid ikke ind under § 39, men under § 43. Denne Indvending hviler dog kun paa et Skin. Det er vistnok Rigsactens Forudsætning, at Kongen under et midlertidigt Ophold i Norge skal føre Regjeringen i begge Riger; men det er ogsaa Forudsætningen, at Kongen skal have sin faste Residens i Sverige. Om Sverige derfor ved Rigsacten frafaldt at gjøre Regjeringsformens § 43 anvendelig, naar Kongen besøgte Norge, er det derfor ikke sagt, at Sverige ligeledes opgav § 91. En anden Sag er det, at Paragraphen blev vanskelig at anvende. Derom er det imidlertid overflødigt at tale.

§ 8. I disse tvende Paragrapher ligger et Slags Erstatning for en Bestemmelse, som pleier at findes i de nyere Grundlove, men som savnes baade i den norske og svenske. Den hollandske Grundlov af 1848 § 26 forbyder ubetinget Kongen at bære noget andet Lands Krone med Undtagelse af Luxemburgs. Den belgiske Grundlov § 62, den preussiske af 1850, § 55, den danske af 1866, § 4, og flere andre kræve Nationalrepræsentationens Samtykke dertil. En lignende Forskrift indeholdtes i vor Grundlov af 17 Mai, § 14, men udgik af den omarbeidede Grundlov. Kongen kan altsaa uden at spørge Nationalrepræsentationerne modtage en fremmed Krone, men om han maatte gjøre det, saa kan han dog

ikke opholde sig i sit nye Rige og derfra styre Norge og Sverige. En anden Sag blev det, om det tredie Rige skulde optages i Unionen. Dertil maatte selvfølgelig Samtykke fra begge Repræsentationernes Side, hvilket for Norges Vedkommende maatte gives som Grundlov.

§ 9. Kongen kan selvfølgelig, hvis han vil, frasige sig begge de forenede Rigers Throner for bestandigt. Den nærmeste Thronarving vilde da blive Konge. Thronfrasigelsen maatte vistnok skee til Nationalpræsentationerne, men dens Gyldighed kan ei være betinget af disses Samtykke. Den Konge, som frasagde sig Thronen, vilde tabe alle med samme forbundne Rettigheder, derunder indbefattet Apanagen, men vedblive at være ansvarsløs for sine tidligere Handlinger.

Hvis en Konge nogensinde mod Grl.s § 4 og Regjeringsformens § 2 bekjendte sig til en anden Religion end den evangelisk-lutherske, saa maatte det ansees som en Thronfrasigelse i Gjerning. Til at vælge den mildere Udvei at fratage ham Regjeringen indeholder ingen af de forenede Rigers Grundlove Hjemmel.

§ 10. Ved Udtrykket »det kongelige Huus«, der forekommer i Successionsordningens §§ 3, 5, 6, 7, 8 og 9, samt Udtrykket: »den kongelige Familie«, der bruges i Successionsordningens § 4 samt Grundlovens § 75 e og h, betegnes det samme. Dertil høre, foruden Kongen: a) Dronningen, b) Kongens ægte arveberettigede Sønner, Sønnesønner og følgende mandlige Agnater, hvilke alle kaldes Prindser, Grl.s § 34, c) disses Ægtefæller, d) Kongens og Prindsernes Døtre, hvilke kaldes Prindsesser. Derimod regnes ikke Kongens Døtres Ægtefæller eller deres Afkom med til Kongehuset[1]).

Nærmeste Thronarving, der er den regjerende Konges Søn, er berettiget til Titelen Kronprinds, Grls. § 34. Det samme gjælder om udvalgt Thronfølger, hvis han er Kongens adopterede Søn.

Kongen er Familiens Overhoved. Dens øvrige Medlemmer ere Undersaatter og deres retlige Stilling den samme

---

[1]) Stang, Side 123 ff.

som andre Undersaatters, undtagen forsaavidt der om dem ere givne særegne Bestemmelser.

Navnlig er juridisk Hellighed ikke tillagt dem ligesom Kongen. I Sverige svare de som andre for de almindelige Domstole. Vor Grundlov indeholder derimod en Bestemmelse, som med Hensyn til retlig Ansvarlighed stiller dem langt nærmere Kongen end Undersaatten. Efter Grundlovens § 37 skulle de nemlig »for sine Personer« alene svare for Kongen, eller hvem han til Dommer over dem forordner. I Strafsager og Sager angaaende personlige Rettigheder ere de altsaa unddragne fra de almindelige Domstole. Derimod maa de i Sager angaaende Formuesrettigheder kunne inddrages for disse. Anden Betydning kan den Indskrænkning i Regelen, der ligger i Ordene »for deres Personer« ikke have. Vel har det været sagt, at disse Ord kun mene, at Prindsernes og Prindsessernes Hofbetjente skulle svare for de almindelige Retter. Men det skjønnes ikke, hvorfor Grundloven skulde have fundet det mere fornødent at sige dette om Prindsernes end om Kongens Hoffolk.

De særegne Forskrifter, der ere givne om dem af Kongens Slægtninge, som efter det ovenanførte tilhøre det kongelige Huus, ere forøvrigt:

at der af Storthinget kan tillægges dem livsvarige Apanager, Grl.s § 75 e,

at de ikke kunne indkaldes til at møde for Storthinget i Statssager, hvilken Fritagelse dog ei gjælder de kongelige Prindser, der beklæde andre Embeder end Vicekongens, § 75 h,

at Criminallovens Cap. 9 §§ 14—23 har tillagt dem en særegen Beskyttelse mod Fornærmelser paa Person.

Capitel 12.

Thronfølgen.

§ 1. Ifølge Grundlovens § 1, jvfr. Rigsactens § 1, er Monarchiet arveligt.

Den nuværende Kongeæt udleder sin Ret fra Stamfaderen Carl Johans Valgbrev til svensk Thronfølger af 21 August 1810. Hvorledes den svenske Throne skulde gaa i Arv til hans Efterkommere, blev derpaa bestemt ved den før omtalte Successionsordning af 26 September 1810. Denne Act skulde efter sine Ord alene gjælde for det nuværende Kongehuus og altsaa bortfalde, hvis det uddøde. Ved den norske Grundlovs § 6 og Rigsactens § 2 er imidlertid Successionsordningen bleven stedsevarende Thronarvelov ikke alene for Norge, men for begge de forenede Riger.

Arvefølgen er i Grundlovens § 6 betegnet som lineal og i Rigsactens § 2 som ret nedstigende, det vil sige, at Thronerne altid forblive i den Linie af Ætten, til hvilken de engang ere komne, saalænge der i denne Linie findes nogen arveberettiget Person, og at de gaa i Arv fra Fader til Søn, Sønnesøn o. s. v. Naar denne Linie uddøer, gaaer Thronerne i Arv til den nærmeste af de øvrige Linier. Døer en Konge uden at efterlade sig arveberettiget Afkom, gaaer altsaa hans yngre Broder og dennes Linie foran hans Farbroder eller øvrige Ascendenters yngre Brødre og deres Linier. See Successionsordningens § 1.

Dernæst er Thronfølgen agnatisk, det vil sige, at alene Mand og Mand er arveberettiget. Udelukkede ere ikke alene de kongelige Prindsesser, men ogsaa deres Sønner, see Successionsordningens § 3.

Blandt de arveberettigede regnes tillige den ufødte, der strax indtager sit tilbørlige Sted i Arvelinien, naar han efter Faderens Død fødes til Verden, Grl.s § 6, Rigsactens § 2. Dette gjælder ikke blot om Søn af en Enkedronning, men ogsaa om Søn, som fødes af Enken efter en arveberettiget Prinds. Er han Kronprinds, gaaer nemlig hans Søn foran

Enkedronningens. Successionsordningens § 2 er derfor ufuldstændig [1]).

Sammesteds foreskrives ogsaa, at, naar en til Norges og Sveriges forenede Kroner arveberettiget Prinds fødes, skal hans Navn og Fødselstid tilkjendegives førstafholdende Storthing og antegnes i dets Protocol. Han skal opdrages i den evangelisk-lutherske Religion og inden Riget, Successionsordningens § 4.

Arveret tilkommer, som Successionsordningens Intimation viser, kun Stamfaderens ægte Descendenter. Det er ikke forbudt Kongen at gifte sig med en privat Mands Datter, og hans Sønner af et saadant Ægteskab kunne derfor ikke negtes Arveret [2]).

Hvis nærmeste Thronarving lider af uhelbredelig Vanvid, vilde det have meget for sig, at Kongen og Nationalrepræsentationerne i Forening kunde erklære ham uskikket til at regjere og bestemme, at Thronen i sin Tid skulde tilfalde den, der efter ham er nærmeste Arving. Under Grundlovenes Taushed er det imidlertid for dristigt at opstille en saadan Sætning.

§ 2. Sin Arveret til Thronen fortaber efter Successionsordningens §§ 4, 5 og 8:

a) Den Prinds, som ikke bekjender sig til den evangelisk-lutherske Lære.

b) Den Prinds, som gifter sig uden Kongens Vidende og Samtykke jvfr. Grls. § 36.

c) Den Prinds, som med eller uden Kongens Samtykke gifter sig med privat Mands Datter, jvfr. Rsl. 7 Marts 1888. Prindserne maa altsaa kun gifte sig med Døtre af regjerende Fyrstehuse, eller af Fyrstehuse, som ere fordrevne fra sine Riger, men ei have opgivet sine Rettigheder, eller af Huse, der ved internationale

---

[1]) Berger, om Arfsrätten til Sveriges och Norges Riken, Side 29—30.

[2]) Rydin, Föreningen emellan Sverige och Norge, Side 310. Naumann har i anden Udgave af sin Sveriges Statsförfatningsrätt, II. 48, sluttet sig til samme Lære.

Overeenskomster ere anerkjendte som jevnbyrdige med regjerende Fyrstehuse.

d) Den Prinds, som uden Samtykke af Kongen og begge Rigers Nationalrepresentationer bliver regjerende Fyrste af udenlandsk Stat, være sig ved Arv, Valg eller Giftermaal. At Storthingets Samtykke skal indhentes, er vistnok ikke sagt, men flyder af det Princip, hvorpaa Rigsacten er bygget, nemlig at Rigerne er ligeberettigede.

I de tre under Bogstaverne b, c og d nævnte Tilfælde er det udtrykkelig bestemt, at ikke alene Overtræderen, men ogsaa hans Efterkommere tabe sin Arveret til Thronen. Derimod er dette ikke sagt om den Prinds; som gaaer over til en fremmed Religion. Den bogstavelige Fortolkning af disse Bestemmelser leder til Resultater, som ganske vist ere stødende. Især er det ubilligt, at en Prinds, som i Ægteskab med fyrstelig Gemalinde har avlet Sønner, skal berøve disse Arveretten, om han anden Gang gifter sig med privat Mands Datter. Ei heller er det meget rimeligt, at den Prinds, der gaaer ind i et andet Kirkesamfund, skal overføre Arveret paa de Sønner, han senere avler, hvis disse i Navnet opdrages i den lutherske Religion. Men i en Thronarvelov kommer det mindre an paa, at Reglerne ere billige, end at de ere sikre. Man maa derfor holde paa den bogstavelige Fortolkning, som i de omhandlede Tilfælde giver ganske klare Resultater.

Fortabelse af Arveret til Thronen er ingen Straf, men en umiddelbar Retsvirkning af Overtrædelsen.

Den behøver følgelig ikke at paalægges ved Dom. Er den Fortabelsesgrund, hvorom der er Tale, Affald fra vor Religion, saa kan det maaskee være Gjenstand for Tvivl, hvorvidt saadant Affald virkelig har fundet Sted. Som Følge deraf kan det blive nødvendigt at anstille Undersøgelser derom i retslige Former. Men ingen Domstol vilde være competent til at afgjøre Spørgsmaalet med bindende Virkning for dem, der efter Sagens Natur maa have Afgjørelse, nemlig Storthinget og Rigsdagen.

Fortabelsen kan altsaa heller ikke eftergives blot ved Benaadning af Kongen, uden Samtykke af de øvrige Agnater

og Repræsentationerne. I Henhold hertil maa det da ogsaa negtes, at efterfølgende Ratihabition kan træde istedetfor forudgaaende Samtykke. Dette stemmer ogsaa bedst med Successionsordningens Ord.

§ 3. Medens det forstaaer sig selv, at Kongevalg skal finde Sted, naar Thronen er ledig, og alene i dette Tilfælde, kan der gives meget forskjellige Regler om, hvorvidt Thronfølgervalg kan eller skal foretages.

Rigsactens § 3, jvfr. Grundlovens § 7, tænker sig ikke saadant Valg afholdt i andet Tilfælde, end at der ingen arveberettiget — født eller ufødt — Prinds er til. Det ligger altsaa udenfor Grundlovens Forudsætninger at afholde saadant Valg, saalænge nogen arveberettiget Prinds lever, uanseet hvor gammel og skrøbelig han er. Med hans Samtykke maa det dog kunne skee.

Hvis Kongen under de angivne Omstændigheder vil have afholdt Thronfølgervalg, har han paa samme Dag for Størthing og Rigsdag at fremsætte Forslag om Thronfølgen. Man kan ikke komme til andet Resultat, end at det da er Nationalrepræsentationernes Pligt at skride til Valg, selv om de maatte foretrække at udsætte dermed, enten fordi de endnu haabe, at Kongen skal kunne faa Livsarvinger, eller af andre Grunde. Rigsactens § 3 foreskriver nemlig, at Valget skal afholdes saa hurtigt efter Forslagets Fremsættelse, at der ingen Tid bliver for Nationalrepræsentationerne til at gjøre Modforestillinger.

Selv om der ingen til Thronen arveberettiget Prinds gives, og Kongen er gammel eller affældig, kan ingen anden end han fremkalde Thronfølgervalg. Undlader han at fremsætte Forslag, maa Valget opsættes, indtil han er død.

§ 4. Om Fremgangsmaaden ved Konge- og Thronfølgervalg indeholder Rigsactens § 3 udførlige Forskrifter. Jvfr. nedenfor Cap. 20 § 5.

Enhver af Nationalrepræsentationerne afholder særskilt Valg. Som Følge heraf er det ikke anseet hensigtsmæssigt at tillade Repræsentanterne ved Valget at stemme paa, hvem de ville. Der maa kun stemmes paa nogen af dem, som forud ere bragte i Forslag.

Forslagsberettiget er ethvert Medlem af Nationalrepræsentationerne. Kongen eller Interimsregjeringen, hvis en saadan fører Styrelsen, er pligtig til at fremsætte Forslag. Alle Forslag maa være fremsatte inden otte Dage, efterat Nationalrepræsentationerne ere blevne aabnede. At de Forslag, der ere fremsatte paa Storthinget, skulle meddeles Rigsdagen, og omvendt, følger af sig selv. Det kan endog paastaaes, at intet Forslag egentlig er fremsat, medmindre Forslagsstilleren selv har rettet det til begge Repræsentationer.

Forslagsfristen er i selve Rigsacten sat saaledes, at den udløber samtidigt i begge Repræsentationer. Rigsactens § 3 fjerde og femte Led forudsætte, at Valget er berammet til samme Dag i begge Riger, men Paragraphens tredie Led siger med udtrykkelige Ord, at Storthinget og Rigsdagen bestemme Valgdagen, enhver for sit Vedkommende, alene med den Indskrænkning, at den ei maa sættes senere end den tolvte Dag efter Forslagstidens Udløb. Valget kan altsaa inden denne Grændse berammes til en forskjellig Dag i ethvert af Rigerne, hvilket undertiden kan være hensigtsmæssigt.

Valget anstilles den berammede Dag, heder det, paa den i ethvert Riges Grundlove bestemte Maade. Dette har Hensyn til den svenske Rigsdagsordnings § 66. Vor Grundlov indeholder ingen Forskrift om saadant Valg.

Hvis samme Person bliver valgt i begge Repræsentationer, er han Konge eller Thronfølger.

Er Valget faldt paa forskjellige Personer, saa skal det endelige Valg foretages af en fælles Comitee, bestaaende af 72 Personer, 36 fra hvert Rige. Denne Comitee, der samles i Carlstad, har gjennem en eneste Votering ved lukkede Sedler at afgjøre, hvem der skal være Thronfølger, enten den af Storthinget eller den af Rigsdagen valgte Person. Paa nogen tredie Person kan der ikke stemmes. For at faa en Afgjørelse i Tilfælde af Stemmelighed skal Ordføreren, inden de afgivne Stemmesedler blive oplæste, udtage og forsegle en af dem. Ere alle de øvrige 71 Stemmesedler affattede og afgivne paa lovlig Maade, saa vil der altsaa nødvendig blive

en Fleerhed af Stemmer for den ene af de to Throncandidater. Han betragtes som lovlig valgt, og den forseglede Seddel skal da uaabnet tilintetgjøres. Hvis derimod een eller flere af de øvrige Stemmesedler erklæres ugyldig, kan Følgen blive, at de to Candidater faa ligemange Stemmer. I saa Fald aabnes den forseglede Seddel, som da kommer til at gjøre Udslaget.

De nærmere reglementariske Forskrifter i Rigsactens § 3 tiltrænge ingen Udvikling.

Capitel 13.

Det norske Statsraad.

§ 1. Da Kongen ikke selv kan drages til Ansvar for Udøvelsen af den ham tillagte Myndighed, er det, til Forebyggelse af dens Misbrug, i Grundloven paabudt, at han skal have et ansvarligt Raad.

Grundloven af 17 Mai § 28 krævede, at Kongens Raad skulde bestaa af mindst fem Medlemmer. Da det ved Foreningens Indgaaelse end ikke fra Kongens Side var Tale om, at hele det norske Statsraad skulde følge ham til Sverige, men det dog blev nødvendigt, at han havde nogle af dets Medlemmer hos sig, maatte deres Antal forøges. Ved den omarbeidede Grundlovs § 12 blev det derfor oprindeligt bestemt, at Statsraadet skulde bestaa af mindst otte Medlemmer. Og da de fornemste Medlemmer af det svenske Statsraad kaldes Statsministre, besluttedes der efter Forslag fra de kongelige Commissærer, at det første Medlem af den Statsraadsafdeling, som følger Kongen, skal føre samme Titel. De øvrige Medlemmer kaldes baade i denne Paragraph og andre Steder i Grundloven Statsraader. Under dette Udtryk indbefatter § 27 første Led, § 29 og maaskee § 76 ethvert Medlem af

Statsraadet. Ogsaa denne Benævnelse er laant fra den svenske Regjeringsform.

Foruden disse kunde Kongen ifølge Grundlovens § 14 beskikke en Statholder og i dette Embede ansætte ikke blot Nordmænd, men ogsaa Svensker[1]). Det er nu ophævet ved Grundlovsbestemmelsen af 5 Juni 1873.

Idet denne Grundlovsbestemmelse hævede Statholderposten, bestemte den, at der skal ansættes to, istedetfor een Statsminister. Statsraadet skal altsaa nu bestaa af to Statsministre og mindst syv andre Medlemmer. De sidstes, men ikke de førstes Antal kan uden Grundlovsforandring forøges. For Tiden er der ved Siden af begge Statsministerposterne otte Statsraadsembeder.

Disse Medlemmer af Statsraadet maa være mindst 30 Aar gamle og norske Borgere. Da de ere Embedsmænd, see Grl.s § 22, 75 h og 86, saa maa de ogsaa have de øvrige i § 92 foreskrevne Egenskaber. Fødte her i Landet eller naturaliserede behøve de ikke at være, hvis de have opholdt sig her i 10 Aar.

Fader og Søn eller to Brødre maa ei paa samme Tid have Sæde i Statsraadet. Denne Regel, der er hentet fra den svenske Regjeringsforms § 5, har øiensynlig sin Rod i en Frygt for, at et saa nært Slægtskab skulde gjøre Statsraadets Medlemmer afhængige af hinanden. Svogerskab er i dette Tilfælde dog ei sat ved Siden af Slægtskab. Man har derfor seet Exempel saavel paa, at Svigerfader og Svigersøn som paa at to Svogre samtidigt have været Medlemmer af Statsraadet.

§ 2. Vor Grundlov opstiller ikke som den svenske Regjeringsforms § 34 noget Forbud mod, at Statsraadets Medlemmer have andre Embeder eller oppebære Indkomster deraf. Det har undertiden været Tilfældet, at en Embeds-

---

[1]) Som Statholdere ansattes i 1814 Grev Essen, i 1816 Grev Carl Mørner, i 1818 Grev Sandels og i 1827 Grev Platen, som alle vare Svensker. Efter Platens Død i 1829 var Embedet ubesat indtil 1836. Fra dette Aar indtil 1840 beklædtes det af Grev H. Wedel-Jarlsberg, derpaa indtil 1855 af S. Løvenskjold. Senere stod Embedet ledigt.

mand, som er bleven udnævnt til Statsraad, har forbeholdt sig sit Embede i en vis Tid, skjønt uden at udføre dets Forretninger eller nyde dets Indtægter. Dette har aldrig foranlediget nogen Indsigelse. Derimod blev i 1821 en Statsraad, der havde forbeholdt sig sit Embede som Commandør i Søetaten og var vedblevet at oppebære Gage som saadan, i den Anledning sat under Rigsret. Han blev imidlertid frifunden for Straf og kun dømt til at tilbagebetale Commandørgagen for den Tid, der var hengaaet fra hans Udnævnelse til Statsraad og, indtil det ved Kgl. Resolution udtrykkelig var ham tilladt at beholde Løn som Commandør[1]. Rigsretsdommen indeholder altsaa en Anerkjendelse af, at dette ikke var grundlovstridigt. Senere forekommer imidlertid neppe noget Exempel derpaa. Som saadant kan man ikke nævne Rsl. 3 Decbr. 1853 § 2, der bestemte, at den Statsraad, som tillige fører Commandoen over Armeen eller Marinen, skal oppebære det derfor bevilgede Commandotillæg. Den øverste Commando er nemlig intet selvstændigt Embede.

§ 3. Nærmeste Thronarving kan, hvad enten han er Kronprinds eller ikke, saasnart han har fyldt sit 18de Aar, tage Sæde i Statsraadet, dog uden Stemme eller Ansvar. Denne Ret er uafhængig af Kongens Forgodtbefindende, § 35.

Desuden kan Kongen, om han vil, beskikke Kronprindsen eller hans ældste Søn til fast Medlem af Statsraadet under Navn af Vicekonge, dog ei, før de have opnaaet den for Kongen bestemte Myndighedsalder, see § 14. Under Kongens Nærværelse her i Landet ophører Vicekongens Function. Han skal bo her i Riget og maa ikke opholde sig udenfor samme længere end tre Maaneder om Aaret. Paa Grund af disse Indskrænkninger har Vicekongeembedet kun været besat tre Gange, nemlig korte Tider i 1824 og i 1833, samt fra Februar 1856 til Juni 1857. En kongelig Proposition om, at den Tid, da Vicekongen kunde være fraværende fra Riget, skulde forlænges til 6 Maaneder, forkastedes af Storthinget i

---

[1] Y. Nielsen, Grev Sandels's Statholderskab i Norge, Side 209.

1859—60[1]). Samme Skjæbne havde paa Storthinget 1862—63 en anden Proposition om, at ikke blot Kronprindsen, men ogsaa den nærmest arveberettigede Prinds og hans Søn skulde kunne udnævnes til Vicekonge[2]).

§ 4. Endvidere kunne ifølge § 12 andre norske Borgere ved overordentlige Leiligheder kaldes til at tage Sæde i Statsraadet. Denne Bestemmelse er vel at betragte som et Udtryk for den Tanke, at Kongen i Regjeringsanliggender ei bør søge Raad hos nogen Person, uden at denne derfor bliver constitutionelt ansvarlig, men medfører ogsaa, at ingen bliver constitutionelt ansvarlig for de Raad, han maatte give Kongen, medmindre han er formelig tilkaldt som overordentligt Medlem af Statsraadet. Tilladelsen er, saavidt vides, ikke benyttet siden 1814. Det kan ikke være Pligt at modtage saadant Kald.

Medens der ingen Hindring gives mod, at et Medlem af Storthinget udnævnes til Statsraad, i hvilket Tilfælde han dog paa Grund af § 62 maa udtræde af Storthinget, kan intet af dettes Medlemmer ved overordentlige Leiligheder tilkaldes til Statsraadet. Dette gjælder, hvad enten Storthinget er samlet eller ei. Forskriften viser, hvor megen Vægt Grundloven oprindeligt lagde paa at forebygge mundtlige Forhandlinger mellem Statsraadet og Storthinget.

Det ovenfor omtalte Forbud mod, at Personer, der staa i det nærmeste Slægtskabsforhold til hinanden, samtidigt have Sæde i Statsraadet, gjælder ogsaa med Hensyn til dets overordentlige Medlemmer. At tilkalde saadanne tilkommer Kongen, eller i hans Fraværelse Vicekongen, eller hvis der ingen Vicekonge gives, Statsministeren i Forening med de øvrige Statsraader, § 12.

§ 5. Under Kongens Ophold i Sverige deles, som før sagt, det norske Statsraad. Hovedafdelingen, den saakaldte Norske Regjering, forbliver her i Riget. Den bestaaer af samtlige Statsraadsmedlemmer, der ikke følge Kongen.

Saafremt Vicekonge er beskikket, er han Formand i

---

[1]) Storth. Forh. 1860, VII. 89 og IX. 36.

[2]) Storth. Forh. 1863, IX. 109 og XI. 36.

denne Afdeling. I modsat Fald tilkom Forsædet før Statholderen, om en saadan var udnævnt. Nu tilkommer det den herværende Statsminister, saafremt han er tilstede, Grl.s § 13 sidste Led. Tanken er, at han skal være Førsteminister og altsaa det kongelige Raads Leder. Af den Grund var det, at Statsmagterne forkastede de Forslag, som indskrænkede sig til at ophæve Statholderposten, men antoge et Forslag, som istedetfor hiin Post paabød Oprettelsen af et nyt Statsministerembede[1]). I Overeensstemmelse hermed siger Regj. Instr. af 15 Januar 1881, § 2, at Statsministeren er Præses i Regjeringen og som saadan kan af ethvert af dens Departementer forlange enhver Oplysning, hvortil han maatte finde Anledning, om ethvert under samme hørende Anliggende[2]). Har Statsministeren Forfald, tilkommer Forsædet det første Medlem af Statsraadet, det vil sige det ifølge Udnævnelsesordenen ældste Medlem, medmindre Kongen anderledes har bestemt.

§ 6. Den Afdeling af det norske Statsraad, der ledsager Kongen under hans Ophold i Sverige, bestaaer af et ved selve Grundloven fastsat Antal, nemlig en Statsminister og tvende Statsraader. Kongen kan ikke bestemme, at flere af de norske Statsraader skulle opholde sig hos ham udenfor Riget. Efterat Forbindelsen mellem Rigernes Hovedstæder ved Anlæg af Jernbane er bleven saa hurtig, er der imidlertid Føie til at opkaste det Spørgsmaal, om ikke Kongen for en enkelt Sags Behandling kan tilkalde nogle af de Statsraader, som høre til den hjemmeværende Afdeling. Da

---

[1]) Departementstidenden 1854 Side 609, Storth. Forh. 1857, VIII. 307 ff. og 1860, VII, 108 ff.

[2]) Ifølge Regj. Instr. af 11 Oct. 1825, § 2 var Vicekongen eller Statholderen første Chef for ethvert af Regjeringens Departementer, i hvis Bestyrelse og specielle Anliggender han kunde deeltage, naar og saa ofte han fandt for godt. Bestemmelsen kunde forstaaes saaledes, at Statholderen i hvilkensomhelst Sag kunde overtage den Departementet tillagte besluttende Myndighed, men noget Exempel paa, at dette skeede, kjendes ikke, jvfr. Departements Tid. 1881, Side 118. Den er ogsaa for Vicekongens Vedkommende bortfalden, idet Instruxen af 1881 i sin Intimation har ophævet selve Instruxen af 1825.

han utvivlsomt kan tilkalde andre norske Borgere som overordentlige Medlemmer af Statsraadsafdelingen i Sverige[1]), saa synes det heller ikke at burde negtes ham paa samme Maade at raadføre sig personligt med een eller anden af de derværende Statsraader, naar kun det grundlovbestemte Antal bliver tilbage i Norge. Navnlig maa det være hensigtsmæssigt, at den norske Regjerings Formand kan tilkaldes ved Afgjørelsen af vigtige Fællesanliggender.

De tvende Statsraader, der sammen med den ene Statsminister danne Afdelingen i Sverige, skulle efter Grl.s § 15 aarligen omskifte. Udtrykkene vise, at denne Regel ikke gjælder om Statsministeren, uagtet Ombytte nu efter Grundlovsbestemmelsen af 5 Juni 1873 lod sig tænke.

Det er ikke bestemt, at enhver Statsraad efter Tur skal gjøre Tjeneste ved Afdelingen i Sverige. Saaledes forholdes der heller ikke. Enkelte Statsraader have været fritagne derfor, enten paa Grund af Alderdom, eller paa Grund af at de have forestaaet et Departement, som har krævet deres uafbrudte Nærværelse. Saaledes var Chefen for det forenede Finants-, Handels- og Tolddepartementet hjemme lige fra 1836 til 1845. Har en Statsraad været Formand i den Norske Regjering, saa har han ogsaa pleiet at fritages.

Naar Grundlov n foreskriver aarlig Omskiftning af de tvende Statsraader, er Hensigten tydelig, at Statsraadsafdelingens Fleertal skal bestaa af Mænd, som have sit Hjem og sin stadige Virkekreds her i Norge, og som derfor ikke risikere at tabe det fortrolige Kjendskab til Landets Forhold. Det er derfor med Føie antaget, at enhver Statsraad, der engang er traadt ud af Afdelingen, i Almindelighed maa være hjemme mindst et Aar. Paa den anden Side er der intet imod, at Kongen paabyder hyppigere Ombytte. Men den Statsraad, som er traadt ud af Afdelingen, maa derpaa i Almindelighed blive hjemme mindst ligesaa længe, som han har været fraværende.

Lige med det Tilfælde, at Kongen opholder sig i Sverige,

---

[1]) Dette skeede i Statsraadsmøder den 9 Sept. og 4 Oct. 1819, da Statssecretær Holst tilkaldtes.

maa det sættes, at Kongen er i Felt udenfor Rigernes Grændser. Kongen kan nemlig i saa Fald beholde Rigernes Styrelse, see ovenfor Capitel 11 § 6 b.

§ 7. Naar Kongen opholder sig i Rigets Hovedstad, bortfalder Statsraadets Deling. Samtlige dets Medlemmer danne altsaa eet Collegium, dog saa at Vicekongen udtræder.

Efter Grundloven af 17 Mai havde Kongen i Almindelighed ingen Adgang til at afgjøre Regjeringsager, medmindre over Halvdelen af Statsraadets Medlemmer vare nærværende, og fra denne Regel var ingen Undtagelse opstillet engang for det Tilfælde, at han var paa Reise inden Riget. Den omarbeidede Grundlov har efter sine Ord ikke gjort nogen Forandring heri. Kongen kan ifølge § 13 overdrage den norske Regjering at styre Rigets indre Anliggender, medens han er paa Reise her i Landet. Derimod er den ham i § 15 givne Tilladelse til at afgjøre norske Regjeringsanliggender alene i Overvær af den ene Statsminister og tvende Statsraader bogstavelig tagen knyttet til det Vilkaar, at han opholder sig i Sverige. Det er dog fuld Grund til med Fravigelse af Bogstaven at antage § 15 anvendelig ogsaa, naar Kongen opholder sig her i Landet, men udenfor Hovedstaden og dens Omegn. Den Fremgangsmaade, der er anseet betryggende nok, naar Kongen befinder sig i Sverige, maa være det ogsaa under de angivne Omstændigheder. Sagen er, at Grundloven ved Affattelsen af § 15 ikke har tænkt paa dette Tilfælde. Den her forsvarede Synsmaade er fulgt ved flere Leiligheder, idet Kongen afholdt Statsraad med den i Grl.s § 15 omhandlede Afdeling i 1822 i Frederikshald og i 1861 i Christiansands Havn, men dengang rigtignok ombord paa et svensk Linieskib. Fremgangsmaaden godkjendtes af Protokolcomiteen i 1824 [1]). Paa samme Maade

[1]) Storth. Forh. 1824, V. 1342, jvfr. Storth. Forh. for 1862—1863, X. O. Nr. 11, Side 90. Protocolcomiteen i 1824 betragtede Mødet i Fredrikshald som afholdt af den til Tjeneste i Stockholm beordrede Statsraadsafdeling. Herimod kan der vistnok gjøres Indvending, men hvorvidt denne er beføiet, bliver ligegyldigt for Spørgsmaalet, om hvorvidt Afholdelsen vilde have været grundlovmæssig, saafremt de mødende Statsraadsmedlemmer virkelig havde været Medlemmer af den i § 15 omhandlede Statsraadsafdeling.

er man gaaet tilværks ved Afgjørelsen af Regjeringsanliggender under Kongens Ophold i Throndhjem 1873. Ved denne Leilighed ligesom i 1821 antoges det med Føie, at ikke blot den Statsraadsafdeling, som havde at ledsage Kongen til Sverige, men ogsaa de øvrige tilstedeværende Medlemmer af det norske Statsraad kunde deeltage i Forhandlingerne.

§ 8. Grl.s § 27 foreskriver, at alle Statsraadets Medlemmer skulle være tilstede i dets Møder, medmindre de have lovligt Forfald. Hvad der skal betragtes som saadant, er ikke sagt i Grundloven. Paragraphen medfører ingen Hindring mod, at Kongen for kortere eller længere Tid fritager en Statsraad fra hans Embedsforretninger. Adgangen hertil flyder af Sagens Natur og Grl.s § 14, som maa have forudsat, at Vicekongen vilde have kunnet erholde Tilladelse til at være udenfor Landet endog i længere Tid end tre Maaneder, om ikke det modsatte udtrykkelig havde været sagt.

§ 9. Ordet Forfald omfatter ikke Inhabilitet. Kunde man holde sig til Grundlovens Ord, vilde altsaa ingen Statsraad være forpligtet eller berettiget til at vige Sæde i Sager, som angik ham selv eller hans Slægt. Ansvarlighedsloven indeholder ingen Bestemmelse, der ligefrem rammer Statsraader, som undlader dette. Ei heller opstiller Lovgivningen nogen almindelig Forskrift om andre administrative Embedsmænds Inhabilitet. Desuagtet er det utvivlsomt og i vort Statsliv anerkjendt, at Statsraader maa fratræde under Behandlingen af Sager, som gjælde dem selv, deres nærmeste beslægtede og besvogrede. I Praxis sættes i Almindelighed Grændsen for deres Habilitet paa samme Maade som for Dommeres [1]). Inhabil bliver en Statsraad, hvad enten han vil stemme mod eller til Fordel for sin Slægtning.

§ 10. Ingen Beslutning maa tages i Statsraadet her i Christiania, medmindre flere end det halve Antal Medlemmer er tilstede. I de norske Sager, som ifølge § 15 afgjøres i

---

[1]) **Storth. Forh. 1848, VII, 40; 1889, VI, O. Nr. VIII, jvfr. Würtembergs Grundlov af 25 Sept. 1819, § 61, saavidt vides den eneste fremmede Forfatning, der udtaler Regelen. See for Sveriges Vedkommende Naumann, Sveriges Statsförfattningsrätt, II, 112.**

Sverige, maa ingen Beslutning tages, medmindre to af Statsraadsafdelingens Medlemmer ere nærværende. Grls. § 27.

Er en Statsraad fraværende paa Grund af lovligt Forfald, skulle ifølge Grls. § 29, første Led, de Sager, som henhøre under hans Fag, foredrages af en anden dertil constitueret Statsraad. Constitutionen meddeles af Kongen eller, om han ei er tilstede, af den, der fører Forsædet i Statsraadet, i Forening med de øvrige Statsraader. Constitution ifølge denne Bestemmelse kan kun meddeles nogen, som allerede før er Medlem af Statsraadet, og paakræves ikke for Statsraadsmødets Skyld, medmindre der foreligger nogen Sag, som skal foredrages i dette. Men saadan Constitution som Departementschef maa i Almindelighed ogsaa finde Sted for Besørgelsen af den fraværendes Embedsforretninger udenfor Statsraadsmøderne.

Her er altsaa Tale om en Constitution som Departementschef eller Statsminister i Stockholm, ikke som Statsraad.

§ 11. At constituere udenforstaaende som Medlemmer af Statsraadet bliver først en grundlovsmæssig Nødvendighed, hvis de mødendes Antal synker under det i Grl.s § 27 bestemte Lavmaal, see Grl.s § 29 andet Led. Dette maa komme til Anvendelse, af hvilkensomhelst Grund Afgangen har fundet Sted, saaledes ogsaa, naar den skyldes Permission, Afskedigelse eller Inhabilitet. Constitutionen meddeles paa samme Maade som i Paragraphens første Led fastsat. Meddeles den af det herværende Statsraad, skal Beretning herom ufortøvet gaa til Kongen, som afgjør, om den constituerede skal vedblive i Functionen. Denne Constitution kan blot meddeles Embedsmænd. Som tilsvarende Paragraph i Grl. af 17 Mai viser, gjælder denne Indskrænkning endog i det Tilfælde, at det er Kongen, der afgiver Beslutningen. Saadan Constitution skal, som Sagens Natur medfører og Paragraphens Tilblivelseshistorie godtgjør, ogsaa finde Sted, naar der ikke bliver flere end eet Medlem tilbage i Statsraadsafdelingen i Stockholm.

Constitution i Kraft af Grl.s § 29 andet Led, maa efter Ordene kun finde Sted, naar Statsraadet allerede er blevet saa ufuldstændigt, at Beslutning i et almindeligt Regjeringsanliggende ikke kan fattes der. Det er imidlertid anerkjendt,

at Constitution ogsaa kan finde Sted under Omstændigheder, hvor en saadan Formindskelse af Antallet er at befrygte.

Ogsaa i andre Tilfælde har Kongen undertiden constitueret udenfor staaende Mænd til Medlemmer af Statsraadet, f. Ex. naar han har villet prøve deres Dueligked, før han udnævnte dem til faste Medlemmer, eller fordi en Statsraad har faaet langvarig Forhindring, uden at der blandt de øvrige har været nogen, som har kunnet overtage hans Departement ved Siden af sit eget, eller fordi der har været Tale om at inddrage den Statsraadsgage, som tillagdes den constituerede. Er der opstaaet Ledighed i Statsraadet under Kongens Fraværelse eller Forfald, har den, der harført Regjeringen i hans Sted, undertiden besat den ledige Plads blot ved en Constitution. Intet af dette kan med Føie paastaaes at være stridende mod Grundlovens § 29. Vel paabyder denne i andet Led kun Constitution af udenforstaaende, naar Statsraadets Antal synker under Lavmaalet, men heraf følger ikke, at saadan Constitution ellers skulde være forbudt. Et saadant Forbud kunde saaledes alene søges i Paragraphens første Led, som paabyder, at den fraværendes Departement skal overdrages et andet Statsraadsmedlem, men dette Led handler alene om Tilfælde, hvori den fraværende har lovligt Forfald, altsaa efter Ordene ikke engang i Tilfælde af Inhabilitet. Har Kongen for længere Tid fritaget en Statsraad for hans Embedsforretninger f. Ex. for at udføre et andet offentligt Hverv af sær Vigtighed eller for at sætte ham istand til at gjenvinde sin Helbred, vilde det være til aabenbar Skade for Statstjenesten, om Grundloven ingen anden Udvei aabnede til at faa hans Departement bestyret end at overdrage det til en af de øvrige Statsraader[1]).

---

[1]) Spørgsmaalet er behandlet i Indstilling fra Protocolcomiteen, Storth. Forh. 1889, VI. Side 6—15 og Odelsth. Tid. for samme Aar, Side 769—812. Comiteen har meddeelt en Fortegnelse over de ligefra 1814 stedfundne Constitutioner, og Majoriteten erklærede sig, dog med noget Forbehold, for den Mening, at Grundloven ikke tillader Constitution af Statsraader udenfor de i § 29 omhandlede Tilfælde.

I saadanne Tilfælde maa, ligesom i det, der omhandles i Rigsactens § 7, vistnok Constitution ogsaa kunne meddeles andre end Embedsmænd.

§ 12. Udtrykket «Statsraadet» eller «det norske Statsraad» betegner i Grundloven ikke blot det samlede Statsraad, men ogsaa Statsraadet opløst i sine tvende Afdelinger, ja undertiden endog kun den ene af disse. I hvilken Betydning Ordet paa hvert enkelt Sted skal tages, maa bero paa Sammenhængen. I Grl.s §§ 12, 27, 29, 30, 35 og 62 omfatter Udtrykket baade det hele Statsraad og enhver af dets Afdelinger. Naar det i Grl.s § 21 og 22 paalægges Kongen at høre Statsraadet, saa menes derved det hele samlede Statsraad, hvis Kongen opholder sig i eller ved Rigets Hovedstad, men ellers begge dets Afdelinger. I Grl.s § 20 betegner Udtrykket, hvis Kongen opholder sig her, det samlede Statsraad, men ellers den Statsraadsafdeling, som skal følge ham under hans Ophold i Sverige. I Grl.s § 39, Rigsactens § 6, menes kun sidstnævnte Statsraadsafdeling, i § 28 derimod det samlede Statsraad og den norske Regjering, thi efter § 15 er det altid Statsministeren, som har Foredraget i Statsraadsafdelingen i Sverige.

§ 13. Statsraadet har et tredobbelt Kald. For det første at bistaa Kongen med sine Raad. Dernæst har dets ene Afdeling, den Norske Regjering, besluttende Myndighed, nemlig i de Anliggender, Kongen overlader den til Afgjørelse. Endelig har den samme Afdeling gjennem sine Departementer at forberede og iværksætte Kongens Beslutninger og i det hele taget, under ham, at lede Rigets Administration.

Capitel 14.

Statsraadets Virksomhed som Kongens Raad.

§ 1. Ikke blot i de skandinaviske Lande, men ogsaa i de Monarkier, hvis Forfatning var bygget paa Lensvæsenet,

gjaldt det i ældre Tider som Regel, at Kongen skulde høre sit Raad i vigtigere Statsærinder.

Saaledes i England. Idetmindste fra Slutningen af det 13de Aarhundrede havde den engelske Konge ved Siden af Parliamentet et mindre Raad, der fik Navnet the Privy Council, Geheimeraadet, med hvem han overlagde om vigtigere Regjeringsanliggender, og i hvis Overvær han ved høitidelige Leiligheder udfærdigede sine Befalinger, især forsaavidt de skulde kundgjøres for alle (proclamations in Council). Geheimeraadet fik dog aldrig nogen meget fast Organisation, navnlig blev det ikke bestemt, af hvormange Medlemmer det skulde bestaa, heller ikke at alle skulde være tilstede, naar de ei havde Forfald. Det blev derfor efterhaanden meget talrigt. Dette foranledigede, at det sjeldent blev sammenkaldt i sin Heelhed. Det var gjennem en eller anden af de høieste Embedsmænd, Cantsleren, Præsidenten i Geheimeraadet, første Skatkammerlord eller Kongens Secretærer, det vil efter Nutidens Sprogbrug sige hans Ministre, han udfærdigede sine Befalinger, og det var derfor dem, han spurgte til Raads, førend han tog sine Beslutninger. For sine Raad ansaaes disse Embedsmænd at være Parliamentet ansvarlige. De bleve altsaa Kongens virkelige Raadgivere. Saaledes stod Sagen i Slutningen af det 17de Aarhundrede. Kongens officielle Raad, Geheimeraadet, var trængt næsten heelt tilbage i Skyggen af hans personlige Raadgivere, der vel tillige i Almindelighed vare Medlemmer af Geheimeraadet, men ikke behøvede at være det. Man gjorde dengang flere Forsøg paa at faa Forholdet forandret og at skaffe Geheimeraadet den Plads i Styrelsen, det efter sit Navn og sin Hensigt skulde have. Men disse Forsøg mislykkedes. Aarsagen var, at Landets indflydelsesrigeste Mænd i Almindelighed bleve optagne i Geheimeraadet uden Hensyn til sine politiske Anskuelser og vedbleve at have Sæde der hele sit Liv. Dette Raad var saaledes spaltet i forskjellige Partier og derfor uskikket til at lede Styrelsen. Fra den Tid af, da Kongen begyndte at tage sine Ministre blandt Medlemmerne af et og samme Parti, og da regelmæssigen af det, der havde Majoriteten i Underhuset, blev det meer end nogensinde før

nødvendigt, at han ogsaa benyttede dem som sine egentlige Raadgivere. Men disse Ministre danne endnu den Dag i Dag intet i Loven omtalt eller i Statsretten anerkjendt Raad eller Collegium. Ministeriets Forhandlinger ere reent private Overlægninger. Det samles ikke til regelmæssige Tider, og dets Møder ere overhovedet ikke meget hyppige. Kongen bivaaner dem aldrig. Det er Premierministeren, som meddeler Kongen dets Beslutninger. I de Sager, som en Minister ikke kan afgjøre paa egen Haand, og hvori altsaa Kongens Befaling maa indhentes, henvender Ministeren sig enten personlig eller gjennem Premierministeren til Kongen. I de Tilfælde, hvor det ifølge Sædvane eller Lov er nødvendigt, at den kongelige Befaling udfærdiges i Geheimeraadet (Orders in Council), bliver Beslutningen i Virkeligheden fattet paa den ovenangivne Maade. Naar dette er skeet, sammenkaldes et lidet Antal af Geheimeraadet, som oftest kun nogle af Ministrene. I deres Nærværelse protocolleres Beslutningen uden at nogen foregaaende Forhandling med dem finder Sted. Geheimeraadsmødet er altsaa en tom Formalitet[1]).

§ 2. I Frankrige gaves der under Enevældet et Statsraad (Conseil d'état), der skulde raade Kongen i alle vigtigere Anliggender, men som bestod af mange andre end Ministrene, og som var deelt i Sectioner, Edict 3 Januar 1673. Da Revolutionen indskrænkede Kongemagten, omdannedes dette Statsraad ved et Decret af 27 April 1791, Art. 13 ff., saaledes at det blot skulde bestaa af Ministrene. I dette Raad, hvor der skulde holdes Protocol, maatte alle Forslag til Nationalrepræsentationen og Spørgsmaal om Loves Sanction, alle diplomatiske Forehavender, alle Felttogsplaner og de vigtigste Anliggender vedkommende den indre Styrelse gjøres til Gjenstand for Discussion. Men Tanken synes ikke at have været, at Kongens Beslutninger nødvendigen

---

[1]) **Homersham Cox**, the Institutions of the British Government, Side 661—663. **Gneist** das heutige englische Verfassungsrecht I. 122 ff., 184 ff., 262 ff. og 317 ff. samt især A. **Todds** fortræffelige Værk: On parliamentary Government in England, I. Bind, fjerde Capitel.

skulde afgives i Overvær af dette Raad. Decretets Bestemmelser bleve heller ikke optagne i Constitutionen af 3 September 1791 og bortfaldt ved de senere Omorganisationer af den udøvende Magt. Ved Consularforfatningen af 13 December 1799 § 52 fastsattes, at der skulde være et Statsraad, som havde at gjøre Udkast til Love og administrative Anordninger og at afgjøre alle omtvistede administrative Retsspørgsmaal. Det organiseredes ved Regl. 16 December 1799, men blev intet Ministerraad. Det skulde bestaa af 30—40 Medlemmer og deles i Sectioner, hver med sin Forretningskreds. Denne Autoritet kom saaledes til at ligne det forrige Kongedømmes Statsraad. Ministerne kunde vel overvære Forhandlingerne, men havde ingen Stemme. Denne Organisation af det franske Statsraad er i sin Grundtanke bibeholdt i de senere Ordonnancer af 23 Aug. 1815, 26 Aug. 1824, 5 Nov. 1828, 18 Sept. 1839, samt Lovene af 19 Juli 1845, 24 Mai 1872 og 13 Juli 1879. Vel fik Ministerne Sæde og Stemme i Statsraadet, bleve endog Formænd i dets Afdelinger, men bortseet fra Myndigheden til at paakjende administrative Retstvistigheder, var og blev Statsraadet, ligetil det andet Keiserdømme, intet andet end en fast, talrig Lovcommission, der skulde give Betænkning først om alle Udkast til Love og Reglementer, i den senere Tid derimod kun om dem, Kongen henviste til det. Disse Betænkninger forelagdes ham udenfor Statsraadet, og han kunde da uden Forhandling med det efter Forgodtbefindende forandre eller forkaste dets Udkast[1]).

---

[1]) Batbie, Traité de droit public IV, Side 79 ff.; Lebon, Staatsrecht der französischen Republik, Side 96—98 (i Marqvardsens Handbuch des öffentlichen Rechts, Bind IV). Flere andre Europæiske Lande have indført Statsraad efter fransk Forbillede, saaledes Portugal, see Grl. af 19 April 1826, §§ 107—112, Holland Grl. 14 Oct. 1848, §§ 71 og 72, Østerrige Lov 26 Februar 1861. Ogsaa Preussen, Baiern og flere andre Lande have saadanne Institutioner, men blot oprettede ved almindelige Love. I Würtemberg er Geheimeraadet ifølge Forfatningsloven af 25 Sept. 1819 Cap. 4 en Mellemting mellem et Ministerraad og et Statsraad efter fransk Mønster. Denne Forfatningslov er den, der i dette Stykke nærmest ligner de skandinaviske, dog med den store Forskjel, at Kongen ei behøver at afgive sin Beslutning i Geheimeraadet.

Derimod blev det ikke i de senere franske Forfatningslove bestemt, at Ministrene skulde danne noget Raad. Ved Ordonancen af 19de April 1817 organiserede Kongen paa egen Haand et Raad af sine Ministre. Men det skulde blot træde sammen i saadanne Sager, som Kongen henviste til det. At Kongen overvar Forhandlingerne, var ikke nødvendigt. Dette Raad bestod ligetil 1848, men brugtes kun i de vigtigste Sager. I de allerfleste Tilfælde blev Kongens Bestemmelse indhentet af vedkommende Minister, uden at de øvrige vare tilstede, og uden at han havde raadført sig med dem.

§ 3. Frankriges Forretningsorden er i dette Stykke almindelig fulgt. Vistnok danne Monarkens Ministre et officielt Collegium baade i Sachsen, Grl. 4 Sept. 1831 §§ 41 og 88, Preussen[1]), Østerrige (den forrige Grl. 4 Marts 1849 § 87, Patent 26 Febr. 1861 § 11, Lov om Ministeransvarligheden 25 Juli 1867 § 2 og Grundlovstillægget af 21 Dec. 1867 § 14) samt Ungarn, see Grl. 1848 Art. III § 10 ff. og Tillæggene af 1865—1867 Art. VIII. Men efter begge de førstnævnte Rigers Grundlove er det kun, naar Monarken i Nødsfald vil udfærdige Forordninger med Lovskraft (provisoriske Anordninger), hele Ministeriet behøver at deeltage. Det er heller ikke i noget Tilfælde foreskrevet, at Monarken skal afgive sin Beslutning i selve Raadsmødet. Og i de fleste andre europæiske Fastlandsstater udenfor Skandinavien har man ganske fulgt Frankriges Exempel. Endog i et Land med en saa heldig constitutionel Udvikling som Belgien kjender hverken Forfatningen eller Lovene noget Ministerraad, udenfor det i Grl. af 7 Febr. 1831 § 73 omhandlede Tilfælde, at Kongen er hindret fra at føre Styrelsen, og at denne maa overtages af Ministrene[2]), eller at der af Statscassen skal beordres udbetalt en Udgift, Regnskabsretten har negtet at godkjende, Lov 29 Oct. 1846, § 14.

I Lande, hvor man har parliamentarisk Styrelse, tvinger

---

[1]) **Rønne**, das Staatsrecht der Preussischen Monarchie § 223 No. 3.

[2]) **Kerchove van Denterghem**, de la responsabilité des ministres, Side 55. **Britz**, la Constitution Belge, Side 139.

imidlertid Tingenes egen Magt Ministerne til at optræde som Eenhed og altsaa til at enes om alle vigtigere Spørgsmaal, førend de skulle afgjøres. Dette er vistnok Hovedgrunden til, at man har anseet det ufornødent at give Ministerraadet nogen lovbestemt Organisation. Men der er ogsaa Spor til den Opfatning, at man vilde svække den enkelte Ministers personlige Ansvarsfølelse, om han officielt skulde optræde, ikke i eget Navn, men som Ordfører for et Collegium[1]). Det er heller ikke usædvanligt at høre Klager over den collegiale Styrelses Mangel paa Eenhed og Kraft. Udentvivl er det Erkjendelsen af denne Mangel, der har skaffet Premierministeren i England en saa fremragende Stilling, at de øvrige Ministre snarere maa siges at være hans end Kronens Raadgivere[2]). I det nye tydske Keiserdømme er Tanken tilspidset derhen, at dets Forfatning kun kjender en eneste Minister, nemlig Forbundscantsleren, see Grundloven af 16 April 1867, § 17[3]). De i Henhold til Loven af 16 Marts 1878 udnævnte Ministre ere derfor stillede heelt og holdent under ham.

§ 4. I Lande uden parliamentarisk Styrelse vil det lettere blive Sædvane, at Kongen, hvis det ved Grundloven er ham tilladt, afgjør endog meget vigtige Regjeringsanliggender uden nogen Medvirkning af flere end den ene Minister, under hvis Forretningskreds Sagen hører. Denne Fremgangsmaade er mindre betryggende, først fordi Drøftelsen

---

[1]) Cucumus, Lehrbuch des Staatsrechts Baierns § 297.

[2]) I Preussen var det allerede ved en Cabinetsordre af 8 Sept. 1852 bestemt for det første, at hver enkelt Fagminister i alle Sager af Vigtighed skulde henvende sig til Ministerpræsidenten, der da kunde bestemme, at Sagen skulde forelægges det samlede Ministerium, dernæst at alle skriftlige Henvendelser til Kongen fra en Fagminister skulde gaa gjennem Ministerpræsidenten, og at alle mundtlige Foredrag for Kongen af Fagministeren skulde anmeldes for Ministerpræsidenten, for at denne, om han vilde, kunde være tilstede ved Foredraget. Denne Cabinetsordre ophævedes i Marts 1890.

[3]) Jvfr. Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Norddeutschen Bundes im Jahre 1867. Side 377 ff.

let kan blive ensidig eller skjødesløs, dernæst fordi det i Almindelighed vil være lettere for det hele Raad end for en enkelt Minister at bringe Kongen til at opgive et uklogt Forsæt.

Dersom Statsraadet kun afgav skriftlige Betænkninger, som derpaa udenfor dets Møder foredroges Kongen af en enkelt Minister, kunde Forholdet antage den Skikkelse, at Kongen fortrinsviis lyttede til denne Ministers Raad. Det samlede Statsraads Indflydelse lader sig derfor forstærke, hvis det foreskrives, ikke blot at Kongen skal høre dets Raad, men ogsaa afgive sin Beslutning inden dets Midte.

Paa disse Synsmaader er Regelen i Sveriges nuværende Regjeringsform bygget. Dennes § 7 fastsætter, at alle Regjeringsærinder med Undtagelse af diplomatiske Anliggender og militære Commandosager skulle foredrages i Statsraadet og der afgjøres. Er der Spørgsmaal om Istandbringelse eller Ophævelse af Love eller andre almindelige Anordninger, eller hvis Sagen forøvrigt er af særdeles Betydning, skulle alle Medlemmer være tilstede. I mindre vigtige Sager er det nok, at kun tre Medlemmer foruden vedkommende Departementschef ere nærværende. Først herved er Regelen bleven mulig at gjennemføre. Det svenske Statsraad har nemlig tre Medlemmer, der ikke ere Departementschefer. Den store Fleerhed af Sager kan altsaa afgjøres i Overværelse alene af disse saakaldte consultative Statsraader og vedkommende Departementschef.

Herfra har vor Grundlov hentet sin Regel, dog saaledes at Undtagelsen med Hensyn til mindre vigtige Sager hos os har faaet en anden Betydning. Senere har ogsaa Danmark til en vis Grad fulgt Exemplet. Dets Grundlov af 5 Juni 1849 § 20 sagde dog ikke mere end, at alle Lovforslag og vigtigere Regjeringsforanstaltninger skulde forelægges Statsraadet. Grl. af 28 Juli 1866 § 16 gaaer et Skridt videre og siger, at Kongen skal være nærværende ved Statsraadets Forhandlinger, medmindre han har Forfald. At Kongen ikke blot skal høre Forhandlingen, men ogsaa afgive Beslutningen i selve Statsraadet, er ikke sagt. Har Kongen Forfald, kunne Ministerne raadslaa, uden at han er nærværende, og

Kongen kan da siden bifalde deres Beslutninger, men ikke fravige dem uden efter en mundtlig Forhandling i Statsraadet. Til vigtige Foranstaltninger synes man i Danmark at henregne langt færre Sager, end vi gjøre, saaledes ikke enhver Embedsbesættelse [1]).

§ 5. Vor Grundlovs Hovedbestemmelse om Gjenstanden findes i § 28, som med en liden Forandring er en Gjentagelse af Grl. 17 Mai § 30 og altsaa oprindelig affattet under den Forudsætning, at Kongen opholder sig i Norges Hovedstad. Den lyder: »Forestillinger om Embeders Besættelse og an»dre Sager af Vigtighed (diplomatiske og egentlig militære »Commandosager undtagne) skulle foredrages i Statsraadet af »det Medlem, til hvis Fag de høre, og Sagerne af ham expe»deres overenstemmende med den i Statsraadet fattede Be»slutning«. Af § 30, hvor det heder, at enhver, som har Sæde i Statsraadet, er pligtig til med Frimodighed at sige sin Mening, hvilken Kongen er forbundet til at høre, flyder, at Kongen maa modtage Raad ikke blot af den, som har Foredraget, men ogsaa af de øvrige tilstedeværende Medlemmer. Og endelig vise Udtrykkene i Slutningen af § 28 ligesaavel som Forskrifterne i § 30 om, hvorledes Statsraaderne skulle protestere, at Kongens Beslutning maa afgives i selve Statsraadet. Mod ovenopstillede Lære er det ingen gyldig Indvending, at Grundloven har fundet det fornødent i enkelte Tilfælde at indskjærpe den, see § 20, som udtaler, at Benaadning kun maa ske i Statsraad, §§ 21 og 22, som udtrykkelig paalægge Kongen at høre sit Statsraad, førend han ansætter eller afsætter nogen Embedsmand. Disse tre Paragrapher angaa Sager, ved hvis Afgjørelse det er magtpaaliggende, at Kongen befries for uberettigede personlige Paavirkninger. Det er af denne Grund, man forfatningsmæssigen har villet forebygge, at de skulle henregnes til de mindre vigtige Sager.

Opholder Kongen sig udenfor den Norske Regjerings Sæde, maa han afgive sin Beslutning i Overvær af den

---

[1]) **Holck**, den danske Statsforfatningsret I. 171, **Matzen**, den danske Statsforfatningsret, II, 100—131.

Statsraadsafdeling, som følger ham, see Grls. §§ 15 og 27 andet Punctum.

§ 6. Forinden dette skeer, skal i saa Fald tillige Betænkning om Sagen være indhentet fra den Norske Regjering, see § 15 fjerde Punctum. Dette tør alene undlades, naar vigtige Hindringer maatte forbyde det, hvilket i § 38 forklares derhen, at Tiden ikke tillader at opsætte Sagens Afgjørelse.

At den Sag, i Anledning af hvilken Kongen skal fatte Beslutning, allerede har været behandlet af den Norske Regjering, er ikke altid nok. Ny Betænkning maa blive at indhente, saafremt nye Begivenheder indtræde eller nye Omstændigheder oplyses, som give Sagen en forandret Skikkelse. Dette er antaget i Rigsretsdom af 8 December 1836. Storthinget havde den 24 Marts anholdt om Prolongation og Regjeringen i Betænkning af 29 Marts indstillet, at Prolongation skulde meddeles indtil Udgangen af Juli Maaned. Kongen havde derpaa ved Resolution af 17 April tilladt Storthinget at blive samlet indtil videre. Den 2 Juli besluttede Kongen af egen Drift og uden at indhente Betænkning fra den norske Regjering, at Storthinget skulde opløses den 8de Juli. Det kan med Føie siges, at Sagen derved, at Kongen afgav Resolutionen af 17 April, og derved at han senere lod over to Maaneder hengaa, var bleven ny. Deri at Kongen den 17 April ikke vilde bestemme noget endeligt Tidspunct for Storthingets Opløsning, men virkelig gjorde dette den 2 Juli, laa en Erkjendelse af, at nye Afgjørelsesgrunde vare fremkomne i Mellemtiden. Over disses Tilstrækkelighed burde Regjeringen have været hørt.

Af Rigsretsdommen kan man derimod ikke udlede, at Kongen skulde være pligtig til at indhente ny Betænkning fra Regjeringen, fordi der efter hans Mening kan være Spørgsmaal om at afgjøre Sagen paa en Maade, som Regjeringen ikke har tænkt sig.

§ 7. Den, der skal foredrage Sagen for Kongen, naar han opholder sig her, eller i Regjeringen, hvis han er fraværende, er den Statsraad, til hvis Fag, det vil sige, til hvis Departement Sagen henhører.

I den Statsraadsafdeling, som følger Kongen, foredrages Sagen altid af Statsministeren.

Forbyder lovligt Forfald et Statsraadsmedlem at møde og foredrage de Sager, som henhøre under hans Fag, skulle disse foredrages af en anden Statsraad, som Kongen, om han er tilstede, eller i andet Fald den, der har Forsædet i Statsraadet, i Forening med de øvrige Statsraader dertil constituerer, see Grl.s § 29.

Uagtet Kongen efter § 12 i Almindelighed kan fordele Statsraadets Forretninger mellem dets Medlemmer, eftersom han finder det tjenligt, er han bunden ved de ovenanførte Forskrifter.

§ 8. Om hvorledes Foredraget og Regjeringens Betænkning skulle være indrettede, indeholder Grundloven ingen andre Regler end dem, som flyde af §§ 30 og 33. I Regjeringsinstruxen af 15 Januar 1881, § 6, foreskrives det om Departementschefernes Foredrag, at de nøiagtigen skulle udvikle og fremstille Sagens Sammenhæng og Beskaffenhed tilligemed de væsentligste Omstændigheder, der bør komme i Betragtning ved Sagens Afgjørelse, samt fremsætte motiveret og bestemt Indstilling om, hvad der i Sagen bør besluttes. Disse Forskrifter indeholde intet andet, end hvad der ligger i Grundlovens Tanke, og maa altsaa komme til Anvendelse, selv om Kongen bringer Sagen paa Bane og foreløbig har taget sin Bestemmelse. Sagen kan endog i saadant Tilfælde kun undtagelsesviis afgjøres strax, men maa regelmæssig overgives til vedkommende Departementschefs Granskning.

Departementschefernes Foredrag, eller som de sædvanlig kaldes, Departementernes Indstillinger, affattes skriftligt og indføres i Departementets Referatprotocol, see den nysnævnte Instrux § 6. Denne Fremgangsmaade er nødvendig, for at Kongen, naar han opholder sig i Sverige, kan faa nøiagtig Besked paa, hvad der i Statsraadet er forhandlet. Disse Indstillinger vare i den første Tid særdeles kortfattede og bestode oftest næsten kun af Conclusioner. I Aarene 1830 begyndte de at blive mere udførlige og oplysende. De danne en af de fornemste Kilder til vor Lovgivnings og

Administrations Historie. Mange af de vigtigste findes trykte deels i Storthingsforhandlingerne deels fra Aaret 1828 af i Departementstidenden.

Om Affattelsen af de Betænkninger, Regjeringen tilstiller Kongen, indeholdes Forskrifter i Regj. Instr. § 9. Disse Betænkninger bestaa af Departementschefens Foredrag, til hvilket Regjeringens øvrige Medlemmer i Almindelighed uden videre henholde sig, forsaavidt de deri ere enige. Er nogen af dem uenig med Departementschefen, skal han afgive dissenterende Votum. Med sin Betænkning skal Regjeringen tillige oversende Sagens Akter og tilhørende Bilag.

Den Norske Regjering pleier i Almindelighed at have to faste Møder om Ugen.

Statsministerens Foredrag hos Kongen skeer ved en mundtlig Fremstilling af Sagens Hovedindhold.

Capitel 15.

Sager, som ikke behøve at foredrages i Statsraadet.

§ 1. Fra den dobbelte Regel, at alle Regjeringssager skulle foredrages i Statsraadet og afgjøres der, gives en en dobbelt Række af Undtagelser [1]).

Om visse Sager gjælder det, at de hverken behøve at foredrages eller at afgjøres i Statsraadet. Dette er Tilfældet med a) diplomatiske Sager, b) egentlig militære Commandosager, c) alle Sager uden Hensyn til deres Art, naar de ere af liden Vigtighed, d) Ordensudnævnelser.

[1]) Vor Grundlov har heri et Sidestykke i Würtembergs Grl. af 25 Sept. 1819, hvis § 58 foreskriver, at alle vigtige Sager skulle foredrages i Geheimeraadet, „forsaavidt ikke med Hensyn til Gjen„stande, der høre under Departementet for de udenlandske An„liggender eller Krigsvæsenet, Sagens Natur begrunder en Und„tagelse“.

§ 2. Ved Udtrykket diplomatiske Sager forstaaes saadanne, der maa behandles paa diplomatisk Vei, med andre Ord angaaende hvilke der maa føres Underhandlinger med fremmede Magter, fordi de angaa Rigets Forhold til disse.

Det vilde imidlertid være en Misforstaaelse, om man antog, at enhver Sag, blot fordi den angik Rigets Forhold til fremmede Magter, kunde unddrages Behandling i Statsraad. Hvis den tillige umiddelbart angaaer Norges indre Styrelse, saaledes at den Beslutning, Kongen tager i det Spørgsmaal, som er Gjenstand for Underhandling med en fremmed Magt, bliver bestemmende for Afgjørelsen af noget indre Anliggende, der maa behandles i Statsraad, saa er det ogsaa nødvendigt, at Statsraadet høres. Af denne blandede Natur ere f. Ex. de Overeenskomster, der afsluttes om Søfart, Handel, Post- eller Telegraphvæsen, eller om Udlevering af Forbrydere eller om andre Anliggender, der ere henlagte under noget norsk Regjeringsdepartement. Ved disse Overeenskomster gives der Forskrifter om norske Told- og Skibsafgifter, om Porto for Breve og Telegrammer, der befordres af Norges Postvæsen og Telegrapher, om fremmede Undersaatters Adgang til at drive Næring eller Ret til Beskyttelse for Person eller Eiendom her i Riget. Forsaavidt angaa saadanne Overeenskomster dettes indre Styrelse. Paa den anden Side blive deslige Bestemmelser, naar de træffes ved international Overeenskomst, iklædte Egenskab af Forpligtelser ligeoverfor den fremmede Magt. Af lignende blandet Natur ere ogsaa de Sager, hvori der vel ikke er Spørgsmaal om at stifte nye, men om at opretholde eller opfylde ældre Rettigheder og Forpligtelser af folkeretlig Natur, f. Ex. hvis en fremmed Magt forlanger en norsk Embedsmand dragen til Ansvar for Fornrettelser mod dens Undersaatter eller Erstatning for Skib, overseilet af et norsk Orlogsfartøi, eller hvis der paa en norsk offentlig Stiftelses Vegne gjøres Paastand paa Capitaler, der staa under en fremmed Regjerings Forvaltning. Forsaavidt Kongen ved sin Beslutning om nogen saadan Sag enten ligefrem afgjør det derunder forekommende indre Anliggende eller i alt Fald binder sig saaledes, at han senere maa afgjøre samme paa en, om ikke i

alle Enkeltheder, saa dog i Hovedsagen bestemt Maade, bliver Beslutningen at afgive i Statsraad[1]).

Til diplomatiske Sager henregnes Anvendelsen af de til Diplomatiets Udgifter bevilgede Midler. Derimod behandles Anvendelsen af de til Consulatvæsenet bevilgede Midler i Statsraad.

Til diplomatiske Anliggender henregnes ogsaa Udnævnelser af Gesandter. Beslutninger herom fattes ifølge Sv. Reg. Form § 32 paa den i sammes § 11 foreskrevne Maade, med Tilkaldelse af den norske Statsminister, see ovenfor Side 163. Dette gjælder derimod ikke om Afskedigelse af Gesandter, hvilke Slags Beslutninger ifølge Sv. Regj. Form § 35 maa skee i Statsraad.

§ 3. Den Bestemmelse, at militære Commandosager ei behøve at foredrages i Statsraadet, er ligesom den nysomhandlede Undtagelse for de diplomatiske Sagers Vedkommende hentet fra den svenske Regjeringsforms § 7. Vor Grundlovs § 28 indskrænker sig dog til at undtage de «egentlige» militære Commandosager. Den har altsaa tænkt sig en Classe af Anliggender, som nok i en vis Forstand maa kaldes militære Commandosager, men som dog ikke egentlig ere at henregne dertil, og som derfor skulle foredrages i Statsraadet. Til at forstaa, hvad herved er meent, har man Veiledning i de Bestemmelser, Constitutionscomiteen paa Eidsvold foreslog om denne Gjenstand, nemlig i Udkastets § 41, at der skulde ansættes en Statsraad for Krigsvæsenet, og i § 42 en Bestemmelse saalydende: «Krigsvæsenet ind«befatter alle Sager om Land- og Sømagtens Organisation «og Forsyning, militære Embeders Besættelse, militære Op«dragelsesinstituter og alle andre Sager angaaende Rigets «Sikkerhed mod udvortes Vold, forsaavidt disse ikke ere «egentlige militære Commandosager«. Derpaa foreslog Comiteen i § 47 en Bestemmelse, som i det heromhandlede Stykke svarede nøiagtigt til den nuværende Grundlovs § 28. Det

[1]) See nedenfor Cap. 19, § 6, Bogstav b.

fremgaaer heraf paa den ene Side, at man til Commandosager i videre Forstand maa have henregnet de i § 42 nævnte, paa den anden Side, at ingen af disse er at betragte som egentlig Commandosag, jvfr. Grls. §§ 21 og 22, der sige, at Ansættelse og Afskedigelse af militære Embedsmænd skal skee i Statsraad. At §§ 41 og 42 udelodes, kom som senere nærmere skal paavises, deraf at man ikke vilde bestemme Departementernes Organisation i selve Grundloven, og Udeladelsen betager altsaa ikke hine Paragrapher deres Betydning som Hjælpemiddel til at udfinde Meningen af de deri benyttede Udtryk, Grundloven har beholdt.

§ 4. Det forstaaer sig selv, at Kongen uden at have sit Statsraad hos sig kan give Befalinger om, hvorledes militære Øvelser eller Operationer i det givne Øieblik skulle iværksættes, altsaa saadanne Befalinger, som der maa være Adgang til at give paa selve Exerceerpladsen eller Slagmarken. Men ligesaalidt som andre Landes Grundlove, naar de opstille den Regel, at ingen kongelig Befaling er gyldig, medmindre den er contrasigneret af en Minister, have fundet det fornødent udtrykkelig at gjøre nogen Undtagelse herfra for det ovenfor nævnte Slags militære Befalinger [1]), ligesaalidt

---

[1]) Om Sagens Stilling i Danmark see Nordisk Retsencyklopædi, I, Statsretten Side 371—372 samt Goos og Hansen Staatsrecht Dänemarks i Marqvardsens Handbuch der öff. Rechts IV. 118. I Nederlandene siger Grundloven af 1848 § 58, at Kongen har høieste Myndighed *(oppergezag)* over Krigsmagten. Heimskirk, *de Praktijk onzer grondwet*, I. Side antager, at han med Hjemmel heraf kan overtage personlig Overbefaling over Hær eller Flaade, og at hans Commandoordrer da vilde blive gyldige uden Contrasignatur. De Hartog erklærer det derimod i sin Staatsrecht des Königreichs der Niederlande, Side 78 (Marquardsens Handbuch Bind IV) utvivlsomt, at den almindelige Regel i Grl.s § 18, som gjør kongelige Befalingers Gyldighed afhængig af, at de ere contrasignerede af en Minister, ogsaa gjælder her, idet Grundloven med beraad Hu ikke har tillagt ham Overbefaling over Krigsmagten. I Preussen siger vel Grl.s § 44, at enhver Regjeringshandling til sin Gyldighed kræver Contrasignatur af en Minister, men da Grl. § 46 siger, at Kongen har Overbefalingen over Hæren, bestemte han ved Befaling af 18 Januar

vilde vor Grundlov have behøvet for deres Vedkommende at opstille nogen Undtagelse fra den Regel, at Kongens Beslutning skal fattes efter Foredrag i Statsraad. Derved er naturligviis tænkt paa Sager, som der dog kunde være fornuftigt Spørgsmaal om at behandle paa saadant Viis.

Grunden til, at egentlige militære Commandosager ere undtagne fra Foredrag i Statsraad, er sikkerlig, at der gives Sager vedkommende Forsvarsvæsenet, som maa afgjøres udelukkende efter militære Hensyn, og hvorom altsaa blot Mænd af Faget kunne danne sig en rigtig Mening [1]). Begrebet om egentlige militære Commandosager maa strækkes saalangt, som denne Grund kræver. Det maa med andre Ord omfatte enhver Sag, som angaaer Opfyldelsen af reent militære Tjenestepligter, hvad enten der er Spørgsmaal om at give Befaling blot for et enkelt Tilfælde, eller om at foreskrive, hvorledes en vis Art af saadanne Forretninger i Almindelighed skulle udføres, see Armeecommandoens Circulære af 21 Januar 1828 Nr. 1 [2]). Til militære Commandosager henregnes det derfor ikke blot at paabyde militær Inspection af en Fæstning eller af en Troppeafdeling, men ogsaa at udfærdige almindelige Exerceer- og Tjenestereglementer. Saaledes ere f. Ex. Tjenestereglementet for Armeen af 31 December 1820, Exercerreglementet for Infanteriet af 24 Novb. 1848 og alle senere Reglementer af samme Art givne ikke i Statsraad, men ad Commandovei. Disciplinærreglementerne

---

1861, at alle Armeebefalinger saavelsom Ordrer i militære Tjenestesager eller Personalanliggender skulle udgaa uden saadan Contrasignatur, medmindre de berøre Militærbudgettet. Nærmere Oplysninger om, hvorvidt de fra Kongen (nu Keiseren) udgaaende Militærbefalinger skulle contrasigneres (i saa Fald af Rigscantsleren eller den preussiske Krigsminister) findes hos Rönne, das Staatsrecht Preussens, fjerde Udgave I, §§ 51 og 74 samt Sarwey, Staatsrecht des Königreich Würtembergs, II, 110—111.

[1]) Saaledes synes Kategorien ogsaa at være opfattet efter den Würtembergske Grundlov, see R. von Mohl, das Staatsrecht des Königreichs Würtemberg I. 52. Anm. 4, samt Sarwey II. 105.

[2]) Findes i Ingiers Samling af de fra Armeecommandoen udgaaede Circulærer.

for begge Etater af 5 Juli 1867 ere dog givne i Statsraad, fordi de nødvendig maa slutte sig til den militære Straffelov. Hvad der ovenfor er udviklet, leder til en Grændse for de egentlige militære Commandosager, der for Landetatens Vedkommende giver dem det samme Omfang, de havde i vor Ret ved Grundlovens Istandbringelse. Begrebet om egentlige militære Commandosager havde nemlig allerede dengang faaet sin bestemte Betydning. Landmilitæretatens Anliggender forestodes paa den Tid af tvende forskjellige Autoriteter, Generalcommandoen og Generalcommissariatscollegiet. Disse Autoriteter vare organiserede ved Fr. 20 Januar 1808. Hver af dem havde faaet sin Forretningskreds bestemt ved samme Forordnings §§ 9, 13 og 16, og hvad der var henlagt under Generalcommandoen, kaldtes da selvfølgelig Commandosager. Det er antageligt, at Grundloven i det væsentlige har henholdt sig til det saaledes bestemte Begreb. Til militære Forretninger henføres ikke alene de, der paaligge de egentlige Stridsmænd og deres Officerer, men ogsaa saadanne, som vedkomme Militæretaternes Lægevæsen, Skolevæsen med videre, see Instruxen for Generaladjutanten af 10 September 1850 §§ 3 og 10. Det har engang været paastaaet, at den militære Retspleies Haandhævelse i Fredstid maatte være Regjeringssag[1]). Men denne Paastand kommer ligefrem i Strid med Lovgivningen, see Krigsretsindst. 9 Mai 1683 § 2 og Fr. 20 Januar 1808 § 15. Disse ere ikke berørte af Loven om Strafferetspleien af 1 Juli 1887, see dens § 1.

§ 5. Af Grundsætningen flyder paa den anden Side, at alle militære Sager, som angaa Anvendelsen af Penge eller forøvrigt er af økonomisk Natur, navnlig Anvendelsen og Bestyrelsen af Militæretaternes Eiendomme og Forraad, ere Regjerings-, ikke Commandoanliggender. Saaledes skjelnes der ogsaa i Praxis, see Circ. 21 Januar 1828 Nr. 2. Heri ligger Grunden til, at en Deel af de Bestemmelser, der indeholdes i Reglementerne af 26 Mai 1855 om Søtjenesten

---

[1]) Protocolcomiteens Indst. i Storth. Forh. for 1879, VI, O. Nr. VI, Side 6—7.

og af 10 August 1857 om Landtjenesten ved Marinen, nemlig Forskrifterne om dennes Regnskabsvæsen og Forvaltningen af dens Forraad, ere givne i Statsraad. Derimod ere de i Reglementerne indeholdte Bestemmelser om den reent militære Tjeneste givne ad Commandovei.

Det er saaledes med Føie, Statsrevisionen og Odelsthinget have antaget, at Kongen ikke ad Commandovei kan beordre Officerer til at sammentræde i militære Commissioner, naar dette foranlediger Udgifter, og Penge ikke af Storthinget ere bevilgede dertil[1]).

§ 6. Ved Organisationen af Militæretaterne og deres Afdelinger maa økonomiske Hensyn i Almindelighed komme endog i meget afgjørende Betragtning. Desuden vil Organisationen for en Deel bero paa Værnepligtslovgivningen. Endelig bestaaer den for en væsentlig Deel i Anordningen af de militære Embeder. Og da disses Besættelse er Regjeringssag, maa deres Organisation ogsaa være det. Af alle disse Grunde maa Organisationen af Militæretaterne, deres Afdelinger og stadige Institutioner være Regjeringsanliggende, ikke Commandosag. Denne Regel er ogsaa altid fulgt. Saaledes er det i Statsraad, Kongen har givet Planerne for Liniearmeen af 3 Juli 1817, for Landværnet af 5 Marts 1827 og 6 Mai 1837, for Infanteriet af 28 Juli 1866, samt den nye Plan for Hærens Organisation af 13 Juli 1887, for Rigets militære Inddeling at 6 Februar 1834 og 11 October 1866, for Generalstaben af 2 Mai 1853, 22 Februar 1864 og 24 Februar 1872, for Krigsskolen af 1 Sept. 1817, 9 Februar 1829, 10 Juni 1837, 11 Juni 1858, for Høiskolen af 21 Marts 1826, 18 December 1848, 2 September 1864, for Armeens Lægeetat af 29 Mai 1862, ligeledes Marineplanen af 23 April 1859, for Søcadetinstitutet af 1 Sept. 1817, 15 Januar 1842, 2 Februar 1852 og 29 August 1857, for det sømilitære Corps af 1 Sept. 1817, 4 Oct. 1844, 25 Februar 1854, 23 Mai 1857 9 Januar 1871 og 1 Juli 1887.

Er der derimod blot Spørgsmaal om midlertidig Orga-

---

[1]) Storth. Forh. 1876, VI, O. Nr. 52, 110—111, og Vedtegnelserne til Statsregnskabet for 1876, Storth. Forh. for 1880 VI, Side 351.

nisation af en Afdeling, der commanderes ud til Tjeneste ved særskilt Leilighed, f. Ex. til midlertidig Garnisonstjeneste, Feltmanøvre eller til at gaa i virkelig Krig, saa ligger det i Forholdets Natur, at de nødvendige Beslutninger derom fattes paa Commandovei. Dette er udtrykkelig sagt i Forordningen af 20 Januar 1808 § 6, og i Overeensstemmelse hermed har man forholdt sig ved Rs. 4 og 24 Mai samt 8 Juni 1848 og 4 August 1849.

§ 7. Nøiagtig at bestemme Forskjellen mellem egentlige Commandosager og egentlige Regjeringsanliggender er i mange Tilfælde meget vanskeligt. Som Følge deraf er Grændsen i den practiske Anvendelse sat noget forskjelligt i de tvende Militæretater. I Søetatens Anliggender synes Behandling i Statsraad at anvendes i noget større Udstrækning end i Landmilitæretatens. Hertil har det vistnok bidraget, deels at Søetatens Commando og Økonomi ligefra 1784 til 1814 var underlagt en fælles Bestyrelse, nemlig Admiralitets- og Commissariatscollegiet[1]), og at man saaledes ikke for Søetatens Vedkommende havde nogen ældre Lov svarende til Forordningen af 20 Januar 1808, dels at Materiellet i denne Etat spiller en større Rolle, end det ved Grundlæggelsen af vort nuværende Statskik gjorde eller endnu gjør i Landmilitæretaten. Thi denne Materiellets Betydning medfører, at de økonomiske Hensyn kommer mere i Betragtning, hvilket leder til Behandling i Statsraad. Efter Reglement for Landtjenesten ved Søetaten af 10 August 1857 § 110 skal alt, hvad der angaaer Officierernes og Mandskabernes Commando og Disciplin, henhøre under Marinecommandoen, derimod alt, som angaaer det økonomiske, saasom Værftsvirksomheden, Mandskabernes Lønning, Indrullering og Sessionsvæsen, de Marinen vedkommende særskilte Fonds, saavelsom alt det økonomiske ved den sømilitære Undervisning henhøre under Marinedepartementet og altsaa betragtes som Regjeringsanliggende. Dette forstaaes saaledes, at ikke alene Fastsættelse af Tegninger til Bygning af nye Krigskibe, men endogsaa Bestemmelsen af Kaliberet for deres

1) Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt IV. 121.

Kanoner er Regjeringsanliggende, see f. Ex. Rs. 29 Juli 1841, medens ifølge Instruxerne for Generaladjutanten ved Landmilitæretaten af 25 October 1828 § 8 og 10 September 1850 § 8 Modeller til Vaaben, Ammunition, Beklædningsstykker og andet Materiel for Landmilitæretaten bestemmes ad Commandovei, see f. Ex. Commandoresolution af 20 September 1849, hvorved Kammerladningsgeværet indførtes i vor Armee. Naar og hvorledes Anskaffelserne skulle skee, og hvormange Penge dertil skal anvendes, er derimod Regjeringsanliggende.

Værnepligtsloven af 12 Mai 1866 § 75 forudsætter, at Kongen har Myndighed til at indcommandere Mandskaber af Liniens udskrevne Afdelinger til den Tjeneste, som i Almindelighed udføres ved hvervede Tropper, dog i Fredstid kun for et Tidsrum af 6 Maaneder og, som det synes, alene naar det er nødvendigt, fordi de hvervede Tropper ei kunne holdes fuldtallige. Indcommanderingen bliver under disse Betingelser Commandosag, hvis den ikke foranlediger anden Udgift, end der kan dækkes ved de til Underholdning af de hvervede Tropper bevilgede Midler. Kan det være tvivlsomt, om Værnepligtslovgivningen tillader at indcommandere de udskrevne Tropper til den Tjeneste, hvorom der er Spørgsmaal, bør dette vistnok afgjøres i Statsraad.

§ 8. Hvis der er Tale om Beslutning, som vel efter sin Art er Commandosag, men hvis Udførelse efter Folkeretten vilde være et Fredsbrud, kan den alene fattes paa den i Grl.s § 26, Rigsactens § 4 foreskrevne Maade. Thi hvad der i saa Fald spørges om, »er at begynde Krig«. Herom kan der ei reises Tvist, derimod stiller Sagen sig vanskeligere, hvis Beslutningen vel ikke er af denne Natur, men dog af politisk Betydning, f. Ex. om den maatte stride mod Rigets folkeretlige Forpligtelser ligeoverfor en fremmed Stat eller iøvrigt kunde befrygtes at ville forstyrre, hvad man kalder det gode Forhold til andre Magter. Spørgsmaalet om, hvad der i saadant Tilfælde er den rette constitutionelle Fremgangsmaade, var paa Bane i 1854. Under de politiske Forhold, som endte med at fremkalde Krimkrigen, udfær-

digede Kongen den 15 December 1853 en Erklæring[1]) om, at han i Fællesskab med Kongen af Danmark havde besluttet, hvis der maatte udbryde Krig, at holde sig udenfor samme og at tilstede de krigførende Magters Orlogsfartøier Adgang til Sveriges og Norges Havne med Undtagelse af sex særskilt nævnte. Den 6 Marts 1854 udstedte Kongen imidlertid ad Commandovei en Ordre til Commandanterne i Fæstningerne om, at de, saalænge Freden endnu bestod, ei maatte tillade en fremmed Escadre paa mere end fire Krigsskibe at løbe ind i nogen af Rigets Krigshavne og i fornødent Fald hindre ethvert Forsøg derpaa ved skarpe Skud, en Fremgangsmaade, der efter Folkeretten i alt Fald ikke ubetinget er at betragte som Fredsbrud, da den kun er Udøvelse af Statshøiheden over Rigets Territorium. I Storthinget opfattedes denne Befaling feilagtig, som om den stred mod Neutralitetserklæringen, og der opstod i den Anledning Ængstelse for, at den skulde fremkalde Tvistigheder med nogen af Stormagterne. Protocolcomiteen dadlede Armeecommandoens Chef, der dengang tillige var Statsraad, fordi han strax havde meddelt Fæstningscommandanterne denne Instrux istedetfor at behandle Spørgsmaalet som Regjeringsag og altsaa bringe det ind i Statsraadet[2]). Det maa ogsaa erkjendes, at den Grund, hvorfor Commandosager ere undtagne fra Behandling i Statsraad, ikke strækker til, naar Sagen er af politisk Betydning, thi den maa da afgjøres efter andre Hensyn end de reent militære. Men derimod kan man neppe give Protocolcomiteen Ret, naar den forlangte, at Armeecommandoens Chef, fordi han dengang var Medlem af Statsraadet, skulde have fremlagt Sagen til Behandling der. Den var ikke i nogen Henseende et indre Administrationsanliggende. Forsaavidt den ikke var blot Commandosag, var den diplomatisk Anliggende. Dersom Kongen, forinden han afgav Commandoresolutionen af 6 Marts 1854, havde ind-

[1]) Vogts Lovsamling under Dato 16 Marts 1854.

[2]) Storthingsforh. 1854, VIII, Protocolcomiteens Indstilling Side 23 ff., jvfr. IX, Side 31, 32, 34 og 37 samt Storthingsefterretningerne for 1854, Side 87 og 905.

hentet Raad i Overenstemmelse med den svenske Regjeringsforms § 11 og Resl. 13 April 1835, vilde Fremgangsmaaden, saavidt skjønnes, været uangribelig i constitutionel Henseende.

Foranstaltninger, der i og for sig selv ere militære Commandoanliggender, kunne ogsaa have saadan Betydning for den indre Politik, at de bør behandles i Statsraad[1]).

§ 9. Den svenske Regjeringsform er ikke standset ved at undtage Commandosager fra Behandling i Statsraad, men har ogsaa foreskrevet, hvorledes de skulle afgjøres. Efter Regjf. § 15 skal nemlig Chefen for vedkommende militære Departement foredrage dem for Kongen, og hvis han er uenig i dennes Beslutning, føre sine Betænkeligheder og Raad til Protocol, hvis Rigtighed Kongen med sin Underskift bekræfter. Disse Protocoller kunne, forsaavidt de angaa opgivne og almindelig bekjendte Tilfælde, af Constitutionsutskottet forlanges udleverede til Granskning, § 105. Commandosager behandles altsaa i Sverige under constitutionelt Ansvar. I denne Henseende er den svenske Regjeringsforms Exempel ikke fulgt af vor Grundlov, der slet ikke foreskriver, hvorledes de egentlige militære Commandosager skulle behandles, og ved § 31 og 75 f viser, at den heller ikke har fundet det nødvendigt, at Behandlingen skal foregaa under constitutionelt Ansvar, eller at Storthinget skal øve nogensomhelst Control dermed.

Det er altsaa overladt Kongen at bestemme, hvorledes der med dette Slags Sagers Forberedelse, Foredrag, Afgjørelse og Expedition skal forholdes, kun at disse Forretninger maa forbeholdes norske Embedsmænd og norske Autoriteter, noget der flyder af Grl.s § 1. Ved Kundgjørelsen af 30 November 1814 blev den høieste militære Befaling i Riget under Kongens Fraværelse, men under hans Tilsyn, overdraget Statholderen som Kongens personlige Stedfortræder. I 1830 udnævntes en General til høistcommanderende for Armeen. Han bistodes af en Generaladjutant, der var Chef for Gene-

---

[1]) Herom var der Spørgsmaal i 1884, see Storth. Forh. V, Dok. No. 79 og 84, samt VI b, Side 210—214.

ralstaben, see Rs. 25 Oct. 1828 §§ 1—5 og 12. Ved Rs. 5 Sept. 1850 blev det bestemt, at der indtil videre ikke skulde udnævnes nogen høistcommanderende General for Armeen, hvorhos der under 10 Sept. samme Aar udfærdigedes en ny Instrux for Generalstaben, der nu blev Chef for Armeecommandoen. Paa samme Maade var der organiseret en Commando- og Generaladjutantsexpedition for Marinen, jvfr. Rs. 2 Marts 1837.

Ved Rs. 3 December 1853 blev denne Organisation ganske forandret. Man fandt det uhensigtsmæssigt, at Bestyrelsen af een og samme Militæretat skulde være deelt mellem tvende Personer, den høistbefalende General eller Admiral og Chefen for Armee- eller Marinedepartementet. Det fastsattes derfor, at for Eftertiden og, saalænge ikke anderledes bestemtes, skulde den Statsraad, som forestod Armeedepartementet, tillige være Chef for Generalstaben og paa hans Majestæts Vegne føre Commandoen over Armeen, og den Statsraad, som forestod Marinedepartementet, tillige paa Kongens Vegne føre Commandoen over Marinen. Generaladjutantsembedet for Armeen bortfaldt herved. Naar en Statsraad for et af de militære Departementer gjorde Tjeneste ved Statsraadsafdelingen i Stockholm, skulde en Officier af vedkommende Etat beordres til midlertidigen at føre Commandoen.

Med denne Forbindelse af Commando og Administration var det forresten ikke Meningen, at Commandosagerne skulde foredrages i Statsraadet. Forsaavidt ikke vedkommende Statsraad i Egenskab af høistcommanderende selv havde Bemyndigelse til at afgjøre dem, skulde han sørge for deres Forberedelse og Foredrag for Kongen udenfor Statsraadet, see Rs. 3 December 1853 § 1. Var Kongen nærværende ved Commandoens Sæde, i hvilket Tilfælde han selv fører Commandoen, havde altsaa Departementschefen i Egenskab af Generaladjutant personligen at foredrage Sagerne for ham, see Reglement for Landtjenesten ved Marinen af 10 August 1857 §§ 1 og 10. Er Kongen i Stockholm, affatter Commandochefen skriftlige Forestillinger, som forelægges Kongen af en dersteds stationeret norsk Officier af vedkommende Mili-

tæretat, Rs. 12 December 1823 og 26 Juli 1826. Disse Officierer ere imidlertid ikke Kongens Raadgivere i Commandosager, men modtage kun og expedere de Befalinger, Kongen fatter efter den høistcommanderendes Raad, see Regl. 10 August 1857 § 16.

Foreningen af de militære Departementer og den høieste Commando af Militæretaterne er senere ophørt. Ved Rsl. 30 Juli 1885 bleve Arme- og Marinedepartementerne forenede til et Forsvarsdepartement. Denne Ordning gjør det i alt Fald høist vanskeligt igjen at forene Militæretaternes Administration og Commando.

Commandocheferne staa som saadanne umiddelbart under Kongen, ikke under den Norske Regjering eller Forsvarsdepartementet. Dette kan saaledes ikke give en Commandochef noget Paalæg, medmindre det har faaet særlig Bemyndigelse dertil af Kongen.

§ 10. Det er naturligviis Kongen uformeent at afgjøre egentlige Commandosager i Statsraadet eller efter dettes Betænkning, jfr. Instr. af 25 Oct. 1828 og 10 Sept. 1850 begges § 4, hvor det antydes, at en saadan Fremgangsmaade kan blive brugt. Hvor dette er skeet, skal man være tilbøielig til at antage, at den i Statsraadet givne Resolution alene kan forandres paa samme Maade, altsaa ikke ved Beslutning udenfor Statsraadet. Dette er imidlertid en feilagtig Mening. Kongen kan vel undlade at benytte den Ret, Grundloven giver ham til at afgjøre Commandosager paa egen Haand, men ingenlunde paa Forhaand fraskrive sig den, ei engang for et enkelt Tilfælde. Antog man det modsatte, maatte man ogsaa komme til det Resultat, at Kongen ikke under de i Sveriges Regjeringsforms § 11 og Rs. 13 April 1835 foreskrevne Former skulde kunne forandre en Tractat, han havde afsluttet i Statsraad, noget ingen for Alvor kan paastaa.

Derimod kan den, der paa Kongens Vegne fører Commandoen ikke ved sin Stilling ansees berrettiget til at forandre en af Kongen i Statsraad afgiven Resolution angaaende et Commandoanliggende.

§ 11. Fremdeles er det den rette og gjældende Lære, at Grundlovens § 28 fra Foredrag og Afgjørelse i Statsraad

undtager mindre vigtige Regjeringsanliggender. Denne Lære er imidlertid i Theorien bleven bekæmpet. Det indrømmes vel, at Paragraphen maa have tænkt sig Sagernes Behandling og Afgjørelse i Statsraad som den almindelige Fremgangsmaade, men dette er kun en leilighedsviis udtalt Forudsætning, ikke hvad Grundloven i Paragraphen ligefrem har villet foreskrive. Den Regel, Paragraphen opstiller om alle Sager af Vigtighed, gaaer, har man sagt, kun ud paa, at det er den Statsraad, til hvis Fag Sagerne høre, som skal foredrage dem. Mindre vigtige Sager skulle altsaa ogsaa afgjøres i Statsraad, men Kongen kan overlade, hvem af Statsraadets Medlemmer han vil at foredrage dem[1]).

Fortolkningen er imidlertid ikke rigtig. Hvad Grl.s § 28 ligefrem paabyder, er baade, at Sager af Vigtighed skulle foredrages i Statsraad, og at de skulle foredrages af det Medlem, til hvis Fag de høre. Den første af disse Forskrifter, der i Grundloven af 17 Mai ikke fandtes andetsteds, er af høi Betydning i Sammenligning med den anden. Det er derfor rimeligt, at det netop er den, for hvis Skyld Paragraphen egentlig er skreven. Det bliver da ganske vilkaarligt at sige, at den Indskrænkning, Paragraphen gjør for de mindre vigtige Sagers Vedkommende, blot gjælder den sidste, ikke den første af disse to Regler. At det skulde være Kongen tilladt at lade mindre vigtige Sager foredrage af en anden Statsraad, end den til hvis Fag de høre, vilde ikke være nogen fornuftig Regel, hvis denne Statsraad var tilstede i Raadet, og kun for dette Tilfælde vilde Forskriften faa nogen Betydning. Thi er vedkommende Departementschef borte, viser Grl.s § 29, at en anden kan constitueres i hans Sted. At Hensigten med § 28 har været at undtage mindre Sager fra Foredrag i Statsraad, bliver aldeles klart, naar man lægger Mærke til dens historiske Forudsætninger. Her maa det allerede komme i Betragtning, at det Adler-Falsenske Udkast § 123 klarligen vilde opstille den Regel, at Kongen kun i de vigtigere Sager var forbunden til at

[1]) Denne Mening findes fremstillet, men modbeviist af Dunker, om den Norske Constitution, Side 27 ff.

høre hele Statsraadet. Den paaberaabte § lød: «I Raadet, «hvor Kongen præsiderer, og hvortil han desuden kan kalde, «hvem han for godt befinder, undtagen Rigsforsamlingens «Medlemmer, saalænge de som saadanne fungere, føres Ri«gets Protocol, hvori hvert Medlems Votum indføres, og som «ved hver Session underskrives af alle Medlemmer. I alle «vigtige Sager, f. Ex. hvor der gjælder om Krig eller Fred, «om Forbund med fremmede Magter, om at opbyde Armeen «eller nogen Deel af den væbnede Magt, eller at suspendere «en Embedsmand, maa Kongen høre Raadets Mening». Og endnu mere afgjørende er Instructionen for Regjeringsraadet af 2 Marts 1814 Bogstaverne D og E, hvor det heder: «Lø«bende Sager fremmes af hver Departementschef uden fore«gaaende Referat, og naar Sagerne ere expederede, fremlæg«ges Expeditionerne Regenten til Underskrift — — — Sager «af mere Vigtighed foredrages Regenten af vedkommende «Departementschef til høieste Resolutions Modtagelse; de «skulle, saafremt en deshastigere Bestemmelse ikke udfordres, «circulere blandt Raadets Medlemmer og først derefter refe«reres, og vil Regjeringsraadet, foruden tvende bestemte «Samlingsdage ugentlig vorde sammenkaldt i Tilfælde, hvor «Regenten anseer det nødvendigt». At det er denne Fremgangsmaade, Rigsforsamlingen havde for Øie og i det væsentlige vilde beholde, fremgaaer end videre af den Omstændighed, at Regenten i Overeenstemmelse med Regjeringsinstruxens Bogstav H, og efter hvad Statsecretariatets Protocoller vise, besatte Embeder blot efter Foredrag af vedkommende Departementschef, uden at høre det hele Regjeringsraad. Dette ansaa Rigsforsamlingen ikke tilstrækkeligt betryggende. Derfor indsatte den i Begyndelsen af Constitutionscomiteens Udkast til § 28 de Ord: »Forestillinger »om Embeders Besættelse«. At hele Statsraadet skulde deeltage i Overveielse af alle de mangfoldige Smaasager, som indkomme til den fælles Rigsstyrelse og maa afgjøres af den, vilde ogsaa være en meget besværlig Regel. En Statsraad, som selv staaer i Spidsen for et Regjeringsdepartement, vil i Almindelighed savne Tid til at sætte sig saaledes ind i de under andre Departementer hørende Sager af mindre

Betydning, at han kan danne sig nogen selvstændig og velgrundet Mening om, hvorledes de bør afgjøres. Havde Grundloven foreskrevet, at alle Regjeringsanliggender skulde afgjøres i samtlige Statsraadsmedlemmers Overvær, vilde dette Bud være blevet et Skin, og vedkommende Departementschef alligevel den eneste, som havde kunnet udtale sig om de mindre vigtige Sager. Dette maa aabenbart have været Grunden til, at § 28 har indskrænket sin Regel til kun at gjælde om Sager af Vigtighed.

Hvorledes de mindre vigtige Sager, om hvilke Kongen har bestemt, at de ikke skulle foredrages i Statsraadet, blive at afgjøre, skal siden omhandles.

§ 12. Som undtagen fra Behandling i Statsraad ansees fremdeles Oprettelsen af Ridderordener, Istandbringelse af Statuter for saadanne og Udnævnelse til Riddere og Ordens-officianter.

Grundloven bestemmer i § 23, at Kongen kan meddele Ordener til, hvem han for godt befinder, som Belønning for udmærkede Fortjenester, der offentlig maa kundgjøres. Ordenen medfører ingen Rang, Titel eller fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Den fritager heller ingen for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder. Ved at oprette Ordener eller udnævne nogen til Ridder udøver Kongen saaledes egentlig ingen Myndighed. Det vilde derfor ikke være rimeligt, om disse Handlinger skulde udøves under constitutionel Ansvarlighed. At dette ei har været Grundlovens Villie, kan sluttes af, at § 23 benytter samme Udtryk om Uddelelse af Ordener som § 24 om Valg af Hoffolk[1]).

Efter Foreningen begyndte Kongen at meddele Normænd svenske Ordener for Fortjenester af Norge. Dette foranledigede Storthingene i 1815 og 1818 til at indgaa med Adresser, hvori de anholdt om, at Kongen vilde oprette en norsk Ridderorden, idet sidstnævnte Storthing tillige tilkjendegav, at

[1]) I Sverige betragtes heller ikke Meddelelse af Ridderorden som Udøvelsen af Regjeringsmyndighed. Regjeringsformen omtaler ikke Ridderordener andetsteds end i § 39, hvor det forbydes Regent, som fører Regjeringen i Kongens Sted, at meddele Ridderværdighed.

det vilde bevilge de dertil fornødne Midler[1]). Ved Resolution, afgiven i Extra-Ordenscapitel af 4 Septbr. 1818[2]) erklærede Kongen, at han vilde opsætte dermed, men indtil videre anvende de Gebyhrer, norske Undersaatter maatte erlægge for de svenske Ordener, der meddeltes dem, til et Fond for en vordende norsk Ridderorden. Kongen tilkjendegav dog tillige, at han, hvis Storthinget bevilgede Midler, saameget tidligere vilde kunne indstifte en norsk Orden. Storthinget bevilgede imidlertid ikke noget Beløb hertil, og i 1827 forkastede det et privat Forslag til Statuter for en norsk Ridderorden[3]). Tilstrækkeligt Fond blev først oplagt langt senere, og derpaa oprettedes St. Olafsordenen ved Kundgjørelse af 21 August 1847, med Statuter af samme Dato, givne i Ordenscapitel.

Grundlovens Forskrift, at det, naar en Orden meddeles nogen, offentlig skal kundgjøres, hvilke udmærkede Fortjenester han har indlagt sig, iagttages kun, saafremt han er norsk Undersaat.

Ved Rs. 10 April 1819, jvfr. Rsl. 13 April 1844, har Kongen indstiftet et andet norsk Hæderstegn, den saakaldte Medalje for Borgerdaad, samt ved Rsl. 19 Aug. 1885 et Hæderstegn for Redning af Menneskeliv. Begge Medaljer meddeles ved Beslutning i Statsraad, og efterat dette er hørt.

§ 13. I de nu gjennemgaaede Tilfælde bestod Undtagelsen fra Regelen i Grl.s § 28 deri, at Kongen hverken behøvede at afgjøre Sagerne i Statsraadet eller at spørge det til Raads. Der gives desuden nogle Arter af Sager, om hvilke Kongen vel maa fatte sin Beslutning i Statsraad, men ikke behøver at indhente dets Mening. Dette gjælder om: a) Udnævnelse af de faste Statsraadsmedlemmer, b) Tilkaldelse af overordentlige Statsraadsmedlemmer, c) Fordelingen af Statsraadets Forretninger mellem dets Medlemmer.

§ 14. Da Statsraadets faste Medlemmer ere Embeds-

---

[1]) Storth. Forh. 1815, October, Side 7—8, 1818, April, Side 126.

[2]) I Schmidts Lovsamling.

[3]) Storth. Forh. 1827, V. 25 ff.

mænd, og da § 22 som nysnævnt viser, at ingen af dem kan afskediges, uden at Kongen derom har hørt Statsraadet, kunde det synes, som om Forskriften i Grl.s § 21 jvfr. § 28 maatte være anvendelig paa deres Udnævnelse, og at altsaa Kongen ikke maatte beskikke nogen til fast Medlem af Statsraadet uden at have indhentet dettes Betænkning om, hvem Posten burde betroes. Denne Fremgangsmaade er imidlertid aldrig bleven brugt. Om Kongen ved saadan Leilighed har raadført sig med Statholderen, Statsraadets ledende Medlem, eller endog med det hele Statsraad, er det kun skeet underhaanden, ikke til Protokols. Herover ankede Protokolcomiteen gjentagne Gange, og i 1842 udtalte Odelsthinget gjennem formelig Beslutning, at Grundloven krævede Indhentelse af Regjeringens Betænkning om Statsraadsembeders Besættelse[1]). I Anledning heraf afgav Justitsdepartementet en Indstilling af 21 Juni 1843, hvori det fremkom med et udførligt og grundigt Forsvar for den brugelige Fremgangsmaade[2]).

Denne er vistnok ogsaa den rette. Det har aldrig været Grundlovsforfatternes Tanke, at Valg af Statsraader var en Handling, som taalte at sættes i Classe med Udnævnelse af andre Embedsmænd. Det Adler-Falsenske Udkast regnede ogsaa Ministrene til Embedsmænd (§ 126), men behandlede dog deres Valg som en forskjellig Sag fra Udnævnelsen af andre Embedsmænd. Den sidstnævnte Function tillagde Udkastet Kongen i § 125 efter i § 120 at have sagt: «Kongen vælger og afskediger selv sit Raad, sin Hofstat og øvrige Betjente osv.« Denne Tankegang bibeholdtes i Rigsforsamlingen paa Eidsvold. I dens oprindelige Beslutning lød §§ 38—41 saaledes:

§ 38 (nu § 24) Kongen vælger og afskediger efter Forgodtbefindende sin Hofstat og sine Hofbetjente, . . .

---

1) Storth. Forh. IX. Side 618 og 777 samt Storth. Efterretninger for 1842 Side 318, som vise, at der var Meningsforskjel inden Thinget.

2) Nu trykt som Dokument No. 74 i Storth. Forh. 1889. V. Indstillingen er bygget paa en Betænkning, fra daværende Regjeringsadvocat, senere Statsminister F. Stang.

§ 39 (nu § 21) Kongen vælger og beskikker, efterat have hørt sit Statsraad, alle civile, geistlige og militære Embedsmænd, osv.

§ 40 Alle Embedsmænd, Land- og Søkrigere sværge Constitutionen og Loven Troskab, . . .

§ 41 (nu § 12) Kongen vælger selv sit Raad af norske Borgere osv.

Ordet selv maa have en anden Hensigt end at udtale, at det er Kongen, som beslutter, hvem der skal være Statsraad. Dette behøvede ikke at siges. Ordets ovenfor gjengivne Historie viser, at man derved har meent at udtrykke, at han skal træffe sit Valg efter egen Tilskyndelse, altsaa uden at behøve at spørge sit Raad. Og denne Betydning kan Ordet ikke have tabt derved, at først Redactionscomiteen, siden det overordentlige Storthing i 1814 forandrede Paragraphernes Orden. Naar det allerede i § 12 var sagt, hvorledes der skulde forholdes med Statsraadernes Valg, maatte det fremstille sig som unødvendigt for denne Handlings Vedkommende at gjøre nogen Undtagelse fra Regelen i § 21. At denne skulde gives Anvendelse paa Valg af Statsraader, kunde mindst falde Rigsforsamlingen ind, da den jo maatte være fuldt opmærksom paa, at den nye Konges første Regjeringshandling blev at vælge Statsraader, men at han intet Statsraad havde at høre. Nogen Indvending kan ei hentes fra den Forskrift i § 22, at Kongen, naar han vil afskedige nogen Statsraad, skal høre sine øvrige Raadgivere. Dette er nødvendigt for at faa bragt paa det rene, af hvilken Aarsag Kongen giver ham sin Afsked, hvilket Punct ikke kan lades uoplyst, om ikke af anden Grund, saa fordi Sagen senere regelmæssigt vil komme for Storthinget, navnlig naar det skal bestemme, hvorvidt den afskedigede Statsraad bør have Pension. Derimod vilde det være meget urimeligt, om Regjeringen skulde have at indkomme med Betænkning angaaende Besættelse af ledige Statsraadsposter ligesom af andre Embeder. Regjeringen kunde naturligviis ikke foreslaa Kongen at udnævne en Mand til Statsraad uden i Forveien at have forvisset sig om, hvorvidt han vilde modtage Embedet. Men at Regjeringen, Kongen uafvidende,

skulde aabne Underhandlinger med nogen herom, vilde være upassende og uforeneligt med Tanken i § 12. Tingen vilde heller ikke antage et bedre Udseende, om Regjeringen indskrænkede sig til officielt at foreslaa, hvem Kongen burde anmode om at indtræde i Statsraadet. At Regjeringsprotocoller, der blive Gjenstand for offentlig Granskning, skulde indeholde Overveielser om, hvorvidt en Mand var skikket eller uskikket for en Post, uden at han var adspurgt, om han vilde have den, og som han, naar det kom til Stykket, maaske afslog, maatte paafalde alle som en Besynderlighed [1]).

Protocolcomiteerne i 1845 og 1848 ytrede, at de fandt Regjeringens Grunde for den brugelige Fremgangsmaade at være af betydelig Vægt, og Protocolcomiteerne i 1851, 1854 og 1857, at de intet fandt at bemærke derved. Senere lodes Fremgangsmaaden aldeles uomtalt indtil i Odelsthinget 1873, hvor der gjordes et Forsøg paa at vække det gamle Spørgsmaal. Protocolcomiteen i 1889 bragte det atter paa Bane. Den sluttede sig vistnok i det Hele til Justitsdepartementets ovenomtalte Indstilling, et Fleertal i Comiteen dog kun med det Forbehold, at den Norske Regjerings Betænkning indhentedes, hvis Udnævnelsen foregik i Stockholm. Dette Forbehold, der vilde bringe Sagen i den allerurimeligste Stilling, har derfor ingen Hjemmel i Grl.s § 15 og fandt heller ikke Medhold af Odelsthinget [2]).

Derimod forstaaer det sig selv, at Udnævnelsen af Statsraader maa foregaa i Statsraadet. Skulde Kongen udnævne nogen, som manglede de grundlovbestemte Betingelser, saa maatte det være Statsraadets Pligt at protestere, Grl.s § 30, og det samme maatte da ogsaa gjælde, om Valget kunde siges at være øiensynlig skadeligt for Riget.

Men denne Regel, at Udnævnelsen skal foregaa i Statsraad, kan ikke forlanges opretholdt længere end muligt og

---

[1]) Jvfr. Dunker om den norske Constitution Side 22 ff.

[2]) Storth. Forh. 1845. IX: 502; 1848. VII. 26; 1851. VIII. BB. 48; 1854, VIII. 20; 1857. IX. O. No. 2, Side 97; Odelsthingstidenden 1873. Side 671; Storth. Forh. 1889, Bind VI, Indstill. O. No. VIII, Side 11—15 og Bind VIII, 795—811.

rimeligt. Den gjælder selvfølgelig ikke, naar der intet Statsraad er. Saafremt der vel er Statsraadsmedlemmer tilbage og tilstede, men ikke saamange, som Grl.s § 27 bestemmer, saa har det været paastaaet, at Kongen maa constituere saamange Statsraadsmedlemmer, at det der bestemte mindste Antal fyldes, og saa først, naar dette er skeet, kan udnævne faste Statsraadsmedlemmer. En saadan Fremgangsmaade vilde være saa besynderlig, at vel neppe nogen grundlovgivende Forsamling kunde falde paa udtrykkelig at foreskrive den, og det var saaledes med fuld Føie, Odelsthinget i 1889 vægrede sig ved at erklære den grundlovmæssig nødvendig. Endog Spørgsmaalet om Statsraadernes Habilitet til at deeltage i sin egen Udnævnelse eller Afskedigelse maa have antaget en ny Skikkelse ved Forandringen i Statsraadernes politiske Stilling til Storthinget. Ellers kunde jo Kongen samme Beslutning afskedige alle sine Statsraader, selv om ikke ved een og Storthinget ved en Mistillidsadresse havde opfordret ham dertil.

§ 15. Af Udtrykkene i Grundlovens § 12 fremgaaer, at Vicekongen, hvis han vil tilkalde nogen som overordentligt Medlem af Statsraadet, kan fatte sin Beslutning derom paa egen Haand. Saameget klarere bliver det da, at Kongen, naar han har foresat sig at høre andre end sine faste Raadgivere, kan tilkalde dem uden først at spørge disse. Heri ligger ogsaa et ganske vægtigt Argument for den i forrige Paragraph opstillede Lære.

§ 16. I Overeensstemmelse med, hvad ovenfor er udviklet, antages det i Praxis, at Kongen ei behøver at høre Statsraadet om, hvilke af dets Medlemmer der skulle gjøre Tjeneste ved Statsraadsafdelingen i Sverige, eller om, hvilket Departement ethvert af Statsraadets øvrige Medlemmer skal bestyre.

Derimod høres altid Statsraadet om, hvilke Gjenstande der skulle henlægges under et Departement, thi dette er en reen Administrationsag, intet personligt Tillidspørgsmaal.

I Praxis synes det engang at være antaget, at Statsraadet ei behøver at høres om den almindelige Instruction, Kongen efter Grl.s § 13 meddeler den Norske Regjering.

Vistnok befalede Kongen under 27 Novbr. 1814 Statsraadet at afgive Betænkning om et Udkast til saadan Instruction, han selv havde forfattet. Men det kan ikke erfares, at nogen Betænkning derover blev afgiven officielt. Hverken den ældste Regjeringsinstrux eller den under 9 August 1820 udstedte findes i nogen Protocol. De ere formodentlig saaledes ikke engang udfærdigede i Statsraad. Dette var derimod Tilfældet med Instruxen af 11 Octbr. 1825, men heller ikke over denne er Statsraadets Betænkning officielt indhentet. Denne Fremgangsmaade er uden tilstrækkelig Hjemmel. Vel siger Grl.s § 13, at Kongen kan overdrage Regjeringen Rigets indvortes Bestyrelse i de Tilfælde, han selv foreskriver. Men dette »han selv« betyder, som vi senere skulle see, vistnok noget andet, end at han ei behøver at høre Statsraadet. Den nuværende Instrux af 15 Januar 1881 er bleven til efter Indstilling fra Regjeringen [1]). Hiin gamle feilagtige Opfatning er altsaa nu forladt.

§ 17. De Beslutninger, Kongen fatter som Hoved for det kongelige Huus, f. Ex. om Giftermaals- eller Reisetilladelser, for Prindser eller Prindsesser, afgjøres ikke i Statsraad, men bliver nu meddelte der, saafremt de ere af den Vigtighed, at de kunne have Indflydelse paa Thronfølgen [2]).

Capitel 16.

Statsraadets besluttende Myndighed.

§ 1. At Kongen kunde overdrage det hele Statsraad Afgjørelsen af visse Regjeringsærinder, var neppe Grundloven af 17 Mai en ganske fremmed Tanke. Endog Enevoldskongen havde overladt enkelte af sine Regjeringscollegier, navnlig det dansk-norske Cancelli Myndighed til i bestemte Tilfælde at fatte Beslutninger i hans Navn, og dette har sandsynligviis været i Rigsforsamlingens Tanke, da den antog § 34 i Grl. af 17 Mai, som lyder: «Alle Regjeringens Beslutninger og Befalinger udstedes i Kongens Navn». Var

[1]) Departementstidenden 1881, Side 116—137.

[2]) Storth. Forh. 1881, II b. I No. 58.

Kongen paa længere Reise inden Riget, maatte han i den heri liggende Antydning have Hjemmel endog til at overdrage Statsraadet hele Styrelsen. Ellers maatte altid Kongen have taget over Halvdelen af Statsraaderne med sig.

§ 2. Under en Forening med Sverige, bygget paa den Forudsætning, at Kongen skal have sin Residents i det sidstnævnte Rige, maatte Nødvendigheden af, at han fik Adgang til at overlade den herværende norske Statsraadsafdeling Afgjørelsen af reent norske Regjeringsanliggender, blive alle indlysende. At lade enhver Sag uafgjort, indtil Kongens Bestemmelse erholdtes, vilde under hine Tiders langsomme og ujævne Communication mellem Rigernes Hovedstæder have været unyttigt og stundom farligt. Grundlovens § 13 har derfor tilladt Kongen at overdrage den herværende Statsraadsafdeling besluttende Myndighed. Paa Grund heraf er det, denne Afdeling har faaet Navnet den Norske Regjering.

Hvorvidt det besluttende Collegium, som kaldes den Norske Regjering, behøver at falde ganske sammen med det raadgivende Collegium, der udgjøres af alle herværende Medlemmer af Statsraadet, kan for et Øieblik synes tvivlsomt. Den Norske Regjering skal nemlig som besluttende Myndighed ifølge Grundlovens § 13 bestaa af Vicekongen, naar en saadan er beskikket, tilligemed den ene norske Statsminister og idetmindste fem af Statsraadets øvrige Medlemmer. Det maa, kan man altsaa sige, staa Kongen frit for at bestemme, at en eller anden af de herværende Statsraader ikke skal være Medlem af Regjeringen, naar denne dog kommer til at bestaa af det i § 13 fastsatte Antal Medlemmer. Dette er dog kun et Skin. Det er sikkerlig Grundlovens Tanke, at alle de Statsraader, der ere Medlemmer af den herværende Statsraadsafdeling skulle have Stemme i samme, ikke blot naar den optræder som raadgivende, men ogsaa naar den udøver besluttende Myndighed, see Grl.s § 32, der paalægger hele Statsraadsafdelingen at undertegne Beslutningerne, samt Grl.s §§ 15, 26 og 32, der betegne den herværende Statsraadsafdeling med Udtrykket den Norske Regjering ogsaa i de Tilfælde, hvor den kun har at afgive Raad, ikke selv at beslutte.

§ 3. Grundlovens § 13 tillader ikke Kongen, naar han

opholder sig i Sverige eller udenfor den norske Regjerings Sæde, at forbeholde sig selv den hele Styrelse. Han maa overlade den norske Regjering nogen besluttende Myndighed, men det tilkommer alene ham selv at bestemme, hvilke Sager der skulle henlægges under Regjeringens Afgjørelse, og hvorvidt den skal have samme Frihed i Udøvelsen af sin besluttende Myndighed, som Kongen vilde have havt, om han havde forbeholdt sig Afgjørelsen. Lovgivningen kan altsaa ikke overdrage Regjeringen og fratage Kongen Retten til at afgjøre visse Slags Sager. Enkelte Love have brugt Udtryk, som kunne vække den Forestilling, at dette var deres Hensigt, see f. Ex. Lov om overtallige Chefsgaarde af 14 August 1818 § 2, Lov om Røros Kobberværk 3 Sept. 1818 § 33, Lov om Underholdningspenge 1 August 1821 § 2, Indkvarteringsloven af 3 August 1824 § 6, som bemyndige «Regjeringen» eller «den Norske Regjering» til at afgjøre de der nævnte Sager. Men dette er kun en Skjødesløshed i Udtryk, som man i den senere Tid i Almindelighed omhyggelig har undgaaet.

§ 4. Hvad Kongen kan overdrage den Norske Regjering til Afgjørelse, er betegnet ved Ordene »Rigets indvortes Bestyrelse». Da man undertiden skjelner mellem Styrelse og Lovgivning, har der været ytret Tvivl, om Kongen kan overlade Regjeringen sin Andeel i den lovgivende Magt. I Praxis har man i saa Henseende aldrig gjort sig nogen Betænkelighed. Kongen har ofte overladt Regjeringen at meddele, undertiden ogsaa at negte Sanction paa Storthingets Lovbeslutninger [1]. Dette Slags Spørgsmaal maa mangengang afgjøres inden saa kort en Frist, at en Overdragelse af Beslutningsmyndigheden her bliver meget hensigtsmæssig. Hvad Kongen ikke mindre efter Sagens Natur end efter Grundlovens Ord maa forbeholde sig, er Rigernes fælles Anliggender og diplomatiske Sager.

I Udøvelsen af den besluttende Myndighed, der af Kongen er tillagt den Norske Regjering, har denne ubrødelig at efterleve saavel Grundlovens Bestemmelser, som de særskilte

---

[1] Storth. Forh. 1851. VIII. BB. Side 109, No. 8; Storth. Forh. 1854 VIII, Protocolcomiteens Indstilling Side 27.

dermed overeenstemmende Forskrifter, Kongen ved Instruction meddeler den.

§ 5. De Arter af Anliggender, Regjeringen engang for alle har faaet Bemyndigelse til at afgjøre, ere mange i Tal, men især hvis man tager Forholdet, som det i Gjerningen stiller sig, af liden Vigtighed. Bestemmelserne herom findes i Regjeringsinstruxen af 15 Januar 1881 §§ 7—9. Den sidstnævnte Paragraph bestemmer, hvilke Sager der skulle afgjøres af Kongen. Den førstnævnte opregner under 91 Numere, hvilke Slags Sager der kunne afgjøres af Regjeringen. De fleste af disse kunne sammenfattes i større Grupper. Saaledes bemyndiger Paragrapherne No. 3—9 Regjeringen til at afgjøre forskjellige concrete Tilfælde vedkommende Embeder, Embedsmænd, Embedsgaarde og Pensionister, No. 10, jvfr. 60—67 og 69 at meddele eller negte Approbation paa Communebestyrelsernes Beslutninger, hvor disse efter Formandskabslovene skulle forelægges for Kongen, og No. 11, 12, 75 og 90 til at afgjøre visse Sager vedkommende offentlige Eiendomme eller særskilte Fonds. De fleste Numere angaa Meddelelsen af Dispensationer fra kirkelige eller processuelle Retsregler, Bygnings- og Brandlovgivningen, m. v. Nogle af disse Forskrifter ere dog af en almindeligere Art. Regjeringen er saaledes bemyndiget til:

a) at afgjøre enhver Sag, som vel henhører blandt dem, der ifølge Instruxens § 5 kunne afgjøres af vedkommende Departement, men som er saa vigtig eller tvivlsom, at den findes at burde forelægges den samlede Regjering;

b) at afgjøre Sager angaaende Politiforanstaltninger, der paakræves til Vedligeholdelse af almeen Sikkerhed, Ro og Orden samt kræver hurtig Afgjørelse;

c) desuden kan Regjeringen foreløbig afslaa enhver Ansøgning, som den finder ikke bør indvilges. Dette gjælder dog ikke, saafremt Ansøgningen er af saadan Beskaffenhed, at den senere ei med Nytte kan fornyes, § 7 No. 91. Fornyes Ansøgningen, skal den forelægges Kongen, Instr. § 9;

d) endelig kan Regjeringen afgjøre ethvert andet Anliggende af den Beskaffenhed, at enten det almindelige eller enkelt

Mand vilde lide Tab, hvis Afgjørelsen skulde udstaa, til Kongens Resolution kunde erhverves, § 8 No. 22. Det antydes imidlertid her, at Regjeringen kun sjeldent bør gjøre Brug af denne Bemyndigelse og da kun fatte Bestemmelse, forsaavidt det til Øiemedets Opnaaelse er uundgaaelig fornødent.

Selv om Sagen henhører til nogen af de ovenfor nævnte Arter, skal den dog forelægges for Kongen, saafremt den er af særegen Betydenhed, enten i og for sig, eller fordi den er af tvivlsom Beskaffenhed eller angaaer et større Antal Personer. I Almindelighed kan Regjeringen ei heller afgjøre nogen Sag, medmindre Beslutningen bliver eenstemmig. Det modsatte gjælder kun, naar Sagen ei uden Skade kan henstaa uafgjort. See Instruxens § 9. I saa Fald fattes Beslutningerne ved Stemmefleerhed, saaledes at den, der ifølge Grl.s § 13 har Forsædet, i Tilfælde af Stemmelighed har den afgjørende Stemme.

Om de fattede Beslutninger skal Regjeringen indsende Beretning til Kongen, Grl.s § 13.

§ 6. De Beslutninger, Regjeringen fatter i Kraft af den heromhandlede Instrux, siges i enhver af de ovenfor nævnte Paragrapher at være endelige. Heraf følge to Ting. For det første, at de strax blive at iværksætte. For det andet, at Kongen ikke kan omgjøre Beslutningerne, uden hvor han dertil vilde have havt Adgang, saafremt han selv havde afgivet dem. I hvilke Tilfælde en saadan Adgang staaer ham aaben, omhandles nedenfor i Capitel 21.

Capitel 17.

Beslutningernes Protocollation, Contrasignatur og Expedition.

§ 1. Hvorvidt der i fremmede Lande holdes formelig Protocol over Ministeriets Forhandlinger eller over Ministernes Forestillinger til Kongen, er et Spørgsmaal, hvorom den

statsretlige Litteratur kun meddeler sparsom Oplysning. I Danmark skeer det første, Grl. af 1866 § 16, ligeledes i Preussen, men saavidt det kan sees, ikke i de Lande, hvor Ministerraadet ei danner nogen ved Grundloven eller Loven bestemt Corporation. I Frankrig var det ved Ordonnancen af 19 April 1817 § 4 endog forbudt, at der holdtes Register eller Optegnelser over Forhandlingerne, hvorimod alene Fleertallets Mening skulde redigeres og bekræftes af en af de tilstedeværende Ministre. I England holdes ingensomhelst Protocol over Ministeriets Overlægninger eller den enkelte Ministers Forhandlinger med Kongen. Under saadanne Forhold maa det i Almindelighed komme til at gaa temmelig formløst med Udfærdigelsen af Kongens Befalinger. Naar en Minister efter eller uden foreløbigt Overlæg med sine Colleger har indhentet Kongens mundtlige Bestemmelse i en Sag, og der i Anledning af samme ei kræves Udfærdigelse af noget formeligt Statsdocument, saa expederer Ministeren Sagen, idet han giver Svar eller Befaling overeenstemmende med, hvad Kongen har besluttet, men uden nogen yderligere Medvirkning fra denne Side. Mangengang, i alt Fald i det diplomatiske Samkvem, expederer Ministeren, uagtet han har indhentet Kongens Afgjørelse, Sagen i sit eget Navn. Og selv hvor Ministeren paaberaaber sig den kongelige Befaling, er han ude af Stand til at meddele denne i Form af et Protokoluddrag.

I mange Tilfælde maa der imidlertid efter Skik og Brug opsættes et formeligt Statsdocument, forsynet med Kongens Underskrift, saaledes ved Udfærdigelsen af Love, Ratificationer af Tractater, Embedsudnævnelser og mange Slags Bevilgninger. I ældre Tider forsynedes saadanne Documenter ikke med Kongens Underskrift, men kun med hans Segl, og selv efterat det er blevet fast Regel, at Kongen undertegner sit Navn, er man vedblevet tillige at paatrykke hans Segl. Hvor dette mangler, bliver Documentet i England endnu betragtet som ugyldigt.

Efter gammel Sædvane skulde da tillige den Embedsmand, der havde Kongens Segl i Forvaring, altsaa hans Cantsler eller Secretær, underskrive eller contrasignere, hvilket

oprindelig neppe havde anden Betydning, end at han indestod for, at det virkelig var efter Kongens Befaling, Seglet var paatrykt. Men da Seglbevareren gjerne var en af Kongens fornemste Raadgivere, blev det allerede temmelig tidligt antaget, at han ved Contrasignation erklærede sig ansvarlig for, at han havde opfyldt sin Raadgiverpligt. Denne Opfatning gjorde sig gjældende ikke blot i England, men ogsaa paa Fastlandet, noget der især er kommet tilsyne i den Embedseed, som Kongens Cantsler skulde aflægge efter den gamle franske Ret[1]). Ved at contrasignere paatager den kongelige Raadgiver sig altsaa efter den almindelige europæiske Opfatning det constitutionelle Ansvar for Beslutningen. Og da man efter de fleste Landes constitutionelle System fordrer, at altid nogen skal være ansvarlig for Kongens Handlinger, saa forlanger man ogsaa altid, at nogen skal have contrasigneret. Dette er Udspringet til den i de fleste nyere Forfatninger opstillede Regel, at ingen kongelig Befaling er gyldig, medmindre den er contrasigneret af en kongelig Raadgiver, see den franske Constitution af 3 Sept. 1791, 2—4—4, den belgiske af 7 Februar 1831, § 64, den spanske af 18 Juni 1837 § 67, den italienske af 4 Marts 1848 § 67, den hollandske af 14 Oct. 1848 § 73, den preussiske af 31 Januar 1850 § 42, den tydske af 16 April 1867 § 17. Saadan Bestemmelse findes ogsaa i den danske Grl. 28 Juli 1866 § 13.

§ 2. Med Hensyn til Protocollationen og Expeditionen har Sverige sit eget System. Regjeringsformen foreskriver, at der skal føres Protocoller ved alle Forhandlinger mellem Kongen og hans Raadgivere, altsaa ikke blot i Statsraadet (§ 9), men ogsaa ved Afgjørelsen af diplomatiske Sager (§ 11) og Commandosager (§ 15). Endvidere bestemmer § 38, at «alle fra Kongen udgaaede Expeditioner og Befalinger, undtagen i Commandosager, for at blive gjældende, skulle være «forsynede med Kongens Underskrift og Contrasignation af «det foredragende Statsraadsmedlem, som skal være ansvarlig «for, at de stemme overeens med Protocollen. Alle Forskrifter

[1]) Kerchove van Denterghem, de la responsabilité des ministres, Side 29.

«og Erindringer om Iværksættelsen af udfærdigede Beslut-«ninger kunne af Departementscheferne expederes umiddelbart «til vedkommende». Meningen hermed er, at ingen kongelig Beslutning kan expederes paa anden Maade og navnligen altsaa ikke ved en Skrivelse, undertegnet blot af Departementschefen. Saaledes forholdes ogsaa i Praxis. Kongen underskriver alt, med den ene Undtagelse, at Departementschefen i eget Navn underretter sine underordnede om Beslutninger, der ei paakalde nogen Iværksættelse, f. Ex. om at ingen Forføining bliver at træffe i Anledning af et Forslag, de have vakt.

§ 3. Ogsaa efter Christian Fredriks Instrux for Regjeringsraadet af 2 Marts 1814, Bogstaverne E, F og G, skulde alle af Regenten fattede Beslutninger expederes gjennem Skrivelser undertegnede af ham selv. Det er denne Instrux og den svenske Regjeringsform, som danne vor Grundlovs fornemste Kilder med Hensyn til Statsraadets Organisation og Forretningsorden. Det er følgelig sandsynligst, at Grundloven har tænkt sig de kongelige Beslutninger expederede paa samme Maade. Denne Formodning styrkes ogsaa ved Grundlovens eget Indhold. Havde det været Tanken, at Expeditionen kunde skee blot under den foredragende Statsraads Haand, vilde Grundloven rimeligviis have paabudt, at Kongen skulde underskrive i Protocollen, thi ellers kunde det hænde, at der i Kongens Navn udfærdigedes Befalinger, som han intetsteds havde stadfæstet med sin Underskrift. Og havde Grundloven villet, at den kongelige Beslutning egentlig skulde meddeles ved hans Underskrift i Protocollen, maatte den ogsaa have paabudt, at den foredragende Statsraad skulde contrasignere der. Grundloven har imidlertid ikke gjort nogen af Delene. Endnu stærkere er det Vidnesbyrd, der ligger i hvad Grl.s § 32, før den blev forandret ved Bestemmelsen af 5 Juni 1873, foreskrev om Beslutninger, der fattedes af den Norske Regjering. De skulde nemlig efter Paragraphens utvivlsomme Forskrift udfærdiges ved en af Regjeringens samtlige Medlemmer underskreven Expedition.

I Praxis har man imidlertid fulgt en ganske anden Fremgangsmaade.

§ 4. Udgangspunktet for denne ligger i Protocollationsmaaden.

Ifølge Grl.s §§ 30, 32 og 75 f skal der føres Protocol ved begge Statsraadets Afdelinger. Naar nu Kongen under sit Ophold her eller Regjeringen har fattet sin Beslutning eller Regjeringen vedtaget en Betænkning, som skal tilstilles Kongen, nedtegner den foredragende Statsraad paa Stedet den fattede Beslutning, hvorhos Foredraget, saasnart ske kan, antegnes i Departementets Referatprotocol, Regj. Indst § 6. Afgjøres Sagen her, enten af Kongen eller Regjeringen, bliver Departementets Foredrag ikke afskrevet andetsteds. Gaaer Sagen til Kongen i Sverige, følger en Afskrift deraf.

Desuden føres der ifølge Regjeringsinstruxens § 11 tre Protocoller over den herværende Statsraadsafdelings Forhandlinger, nemlig een for Sager, som den selv endelig afgjør, en anden for Sager, som afgjøres af Kongen og en tredie for Sager, hvis Hemmeligholdelse Regjeringen finder af sær Vigtighed. I disse Protocoller indføres i Almindelighed kun Beslutningerne og de dissenterende Vota. Indførelsen skeer ikke i samme Møde, hvor Beslutningerne fattes, men først inden næste Møde, hvor da Protocollen oplæses og underskrives af Statsraadets Medlemmer. Protocolcomiteen i 1860 antog dette at være uovereenstemmende med Grundloven og foreslog en Anmodning til Regjeringen om, at Protocollationen skulde foregaa i samme Møde, hvori Sagen behandledes, men dette Forslag blev af Odelsthinget forkastet [1]).

Ligeledes naar norsk Statsraad er afholdt hos Kongen under hans Ophold i Sverige. Dets Forhandlinger blive da bagefter indførte i den saakaldte Statsraadsprotocol, som underskrives af Statsraadsafdelingens Medlemmer.

De nævnte Protocoller underskrives ikke af Kongen. Men foruden disse bliver der samtidigt med dem, for ethvert Statsraad, hvor Kongen er tilstede, hvad enten det afholdes

---

[1]) Storth. Forh. 1860, VIII. O. No. I Side 77—78 og Odelsthings-Tidenden samme Aar Side 1081 ff.

her eller i Sverige, opsat et Dokument, som kaldes »Protocol over Statsraad, afholdt hos Kongen« med Angivelse af Dagen og Stedet samt hvilke Statsraadsmedlemmer der have været nærværende. Denne Protocol, hvori alene Kongens Beslutninger indtages, forsynes med Statsministerens Contrasignatur og forelægges Kongen, som godkjender den ved at paategne «Expederes» og derunder sit Navn, hvilken for os fremmede Skik skal være laant fra Sverige. Det er disse Protocoller, som omhandles i Regj. Instr. § 11 c under Benævnelsen «de hos os i vort Statsraad førte Resolutionsprotocoller».

§ 5. Opholder Kongen sig i Sverige, sendes selve den af Kongen underskrevne Protocol, som forresten kun danner et løst Hefte, til den norske Regjering, hvis Statssecretariat meddeler Beslutningerne til vedkommende Departementer. Ethvert af disse besørger da Sagernes egentlige Expedition, idet Departementschefen under egen Haand meddeler Kongens Beslutninger til de Autoriteter, der have umiddelbart at iværksætte samme eller at bringe dem til vedkommende private Personers Kundskab. Opholder Kongen sig her, forbliver den af ham underskrevne Protocol i Statssecretariatet, og Sagerne expederes da uden nogen Communication fra dettes Side af vedkommende Departementschef. Paa samme Maade forholdes, naar det er den Norske Regjering, som har fattet Beslutningen.

Først hvis Sagens Beskaffenhed udkræver, at der udfærdiges formeligt Statsdocument, f. Ex. en kongelig Proposition til Storthinget, en Embedsbestalling osv., eller hvis der skal meddeles Sanctionspaategning paa en Lovbeslutning, kommer Kongen til at underskrive og Statsministeren til at contrasignere noget andet Dokument end Protocollen. Er den Beslutning, ifølge hvilken der skal udfærdiges saadant Dokument, fattet af den Norske Regjering, saa bliver det naturligvis dennes Sag at underskrive Documentet.

Til Forsvar for denne Fremgangsmaade, der saavidt vides altid har været brugt, kan det siges, at Grl.s § 31 kun paabyder, at alle af Kongen udfærdigede Beslutninger skulle contrasigneres af Statsministeren (og altsaa underskrives af Kongen), men intetsteds udtrykkelig, at alle af Kongen fat-

tede Beslutninger skulle expederes ved Skrivelser udfærdigede af ham selv. Desuden viser § 28 sammenholdt med § 31, at der maa skjelnes mellem Expedition og Contrasignatur. Thi det skal altid være en Statsminister, som contrasignerer, men hvis Kongen er her, er det den foredragende Statsraad, som expederer Beslutningen. Al Tvivl om Fremgangsmaadens Grundlovmæssighed maa nu være bortfalden ved den Forandring, Grundlovsbestemmelsen af 5 Juni 1873 gjorde i § 32.

At Rigets Segl paatrykkes, er kun bestemt med Hensyn til Love, Grl.s § 81.

§ 6. Den nu brugelige Fremgangsmaade ved Expetionen af de kongelige Beslutninger giver Contrasignaturen en Betydning, der er meget forskjellig fra den i Grundlovens § 33 forudsatte. Efter denne skulde nemlig Contrasignaturen være et Vidnesbyrd om Expeditionens Overeensstemmelse med Protocollen. Nu bliver den derimod et Vidnesbyrd om Protocollens Overeensstemmelse med Beslutningen.

Constitutionscomiteen paa Eidsvold havde i sit Forslag optaget den i andre Forfatningslove sædvanlige Bestemmelse, at enhver fra Kongen udgaaende Befaling for at være gjældende skulde contrasigneres af en Statsraad. Herpaa vilde Rigsforsamlingen ikke gaa ind. Den udelod de Ord «for at være gjældende». Udeladelsen synes imidlertid ikke at kunne medføre, at nogen af Kongen underskreven Befaling (udenfor militære Commandosager) kan gjælde som udgaaet fra ham, naar den mangler den grundlovbestemte Contrasignatur. Hvilken Betydning Udeladelsen af de anførte Ord i Virkeligheden har, skal senere blive omhandlet.

§ 7. Spørgsmaalet om, hvem der skal contrasignere de Beslutninger, hvorved Kongen afskediger sine Ministre og udnævner nye, foranlediger hos os, hvor Contrasignaturen ikke i og for sig medfører Ansvar, ingen Vanskelighed, naar Ministerombyttet skeer successivt, saa at der ikke gives noget Tidspunkt, da Kongen staaer uden Raad. Vil han afskedige samtlige sine Ministre og udnævne nye, kan han meddele Afskeden saaledes, at den ei træder i Kraft strax, men først fra et senere Tidspunkt, enten naar Statsraadmødet er sluttet eller fra næste Dag. Paa førstnævnte Maade gik man til-

værks i Statsraadsmødet den 26 Juni 1884, paa sidstnævnte Maade den 12 Juli 1889. Den Statsminister, som fører Forsædet i den norske Regjering, contrasignerer da Beslutningen om de øvrige Statsraadsmedlemmers Afskedigelse, medens Beslutningen om hans egen Afskedigelse contrasigneres af den anden Statsminister.

§ 8. Den af Kongen underskrevne Protocol, ikke Statsraadsprotokollen, er at betragte som det rette Udtryk for den kongelige Villie.

Saalænge Kongen ikke har underskrevet Protokollen, kan han ifølge den almindelige Forretningsregel forandre sin Beslutning. Indtil dette Tidspunkt maa altsaa Beslutningen betragtes som foreløbig. Men Forandringen maa selvfølgelig skee i Statsraadet.

Af den ovenfor opstillede Sætning flyder, at enhver Statsraad, der har undladt at protestere mod en kongelig Beslutning, frigjør sig for Ansvaret, hvis han forinden Underskriften finder Sted, atter bringer Sagen paa Bane i Statsraadet, tilraader Kongen at fatte anden Beslutning, og hvis dette ikke skeer, nedlægger Protest efter Grl.s § 30[1]).

Capitel 18.

Regjeringens Departementer.

§ 1. Den Virksomhed, der i 1814 anvistes vort Statsraad, blev meget betydningsfuldere end den, Sveriges Regjeringsform i sin daværende Skikkelse tillagde det svenske Statsraad. For det første derved, at Kongen kunde overlade den Norske Regjering i dens Heelhed besluttende Myndighed. Desuden og det i endnu langt høiere Grad derved, at den Norske Regjerings Medlemmer, med Undtagelse af Statholderen, bleve stillede i Spidsen hver for sit Departement af Rigets indre

[1]) Dette antages ogsaa i Tydskland, see den tydske Rigsdags Forhandlinger for 25 Januar 1873.

Forvaltning, medens Statholderen, og da naturligvis ogsaa Vicekongen, blev første Chef for ethvert af disse Departementer, see Regjeringsinstruxens § 2.

Ganske anderledes forholdt det sig dengang i Sverige. Det svenske Statsraad bestod af en Justitie-Statsminister, en Statsminister for de udenrigske Anliggender, sex Statsraader samt Hofcantsleren, Regj. F. § 5. Men med Undtagelse af Udenrigsministeren var det ikke dem, som forberedte og foredrog Sagerne i Statsraadet eller expederede og iværksatte Beslutningerne. De vare blot Raadgivere. Foredraget skeede af vedkommende Statssecretær, som vel havde Sæde og Stemme i Statsraadet under Behandlingen af de Sager, han foredrog, men ellers ikke. Af saadanne Statssecretærer vare der fire, § 6. Til Foredragning forberedtes Sagerne af vedkommende Statssecretær samt et Collegium, som kaldtes Almänna Ärenders Beredning og bestod af otte Medlemmer, der dog kunde have andre Embeder ved Siden af denne Stilling, § 10. Hverken Statsraadet eller Statssecretærerne droge Omsorg for Iværksættelsen af Kongens Beslutninger. Dette paalaa administrative Embedsautoriteter, som i Almindelighed kaldtes Collegier, fordi de bestyredes af flere Personer i Forening. Saadanne Collegier vare Kammercollegiet, Commercecollegiet, Statscontoret, Sundhedscollegiet, General-Toldstyrelsen, Generalpoststyrelsen og mange andre. Det var først i 1840, det svenske Statsraad fik sin nuværende Organisation, hvorefter de syv af dets ti Medlemmer ere Departementschefer, medens tre blot ere consultative Medlemmer.

Ei heller var det fra den før 1814 i det dansk-norske Monarki bestaaende Statsret, den Tanke var laant, at Kongens Raadgivere tillige skulde være Rigets høieste administrative Embedsmænd. Thi fra 1772 af var det netop Regelen, at ingen anden af de administrative Collegiers Chefer end Udenrigsministeren skulde være Medlem af Geheimestatsraadet. Denne Regel blev vel senere opgiven, men det var altid de færreste af Regjeringscollegiernes Præsidenter, som havde Sæde i Geheimestatsraadet. At Kongens faste Raadgivere skulle ikke alene forberede og foredrage for ham de Sager, hvori de have at meddele ham Raad, men ogsaa lede

Iværksættelsen af de Beslutninger, han fatter, er imidlertid en saa naturlig Forretningsorden, at den fremkommer omtrent af sig selv. Den er derfor ogsaa sædvanlig i andre Lande.

§ 2. Da Grundloven blev given, fandtes der allerede et Slags Statsraad, nemlig det af Christian Frederik oprettede Regjeringsraad, der var organiseret ved Instructionen af 2 Marts 1814, og som var deelt i fire Departementer, men under hvilket, som ovenfor i Cap. 2 § 1 omtalt, ikke alle Regjeringsanliggender vare henlagte. Denne Institution danner den nærmeste historiske Forudsætning for Organisationen af vore Regjeringsdepartementer. Ifølge §§ 41 og 42 i det Udkast, Constitutionscomiteen forelagde Rigsforsamlingen paa Eidsvold, skulde enhver af Statsraaderne være Chef for sit særskilte Departement, hvis Forretningskreds foresloges bestemt i selve Grundloven, dog saaledes, at det efter § 44 skulde staa Kongen frit for at forandre Sagernes Fordeling mellem Departementerne, naar han fandt saadant tjenligt. Til Forudsætningen om en saadan Organisation knyttede Udkastets Bestemmelser sig paa mange Maader. Under dets Behandling i Rigsforsamlingen fandt man det uhensigtsmæssigt at give nogen Grundlovsforskrift om Forretningernes Fordeling mellem disse forskjellige Departementer, hvorfor man i § 28 overlod Kongen at fordele dem mellem Statsraadets Medlemmer, som han maatte finde tjenligst. Herved kom den Tanke, at disse skulde staa i Spidsen for Administrationen, til at træde noget mere i Baggrunden end i Comiteens Udkast. Men opgiven blev den ikke. Det forudsattes i § 30, den nuværende Grundlovs § 28, for det første, at der skulde gives en Fordeling af Regjeringssagerne efter deres Art, saaledes at enhver Statsraad fik sit Fag, dernæst at han ikke alene skulde foredrage og følgelig forberede de derhen hørende Sager, men ogsaa at han skulde expedere dem og følgelig lede Beslutningernes Iværksættelse. Derfor skulde Statsraadet have Contorer, §§ 22 og 62.

I den omarbeidede Grundlov træder den Tanke, at Statsraadet gjennem sine Departementer skal være ikke blot en raadgivende og besluttende, men ogsaa en forberedende og

iværksættende Autoritet, atter noget stærkere frem end i Grundloven af 17 Mai. I § 13 siges der om den herværende Statsraadsafdeling, «at den fører Regjeringen», hvilket Udtryk ogsaa omfatter Iværksættelsen af de fattede Beslutninger, og i § 15 bestemmes det, at alle Andragender fra norske Borgere skulle indleveres til den og forsynes med dens Betænkning, forinden de afgjøres.

§ 3. Naar Grundlovens § 12 overlader Kongen at fordele Statsraadets Forretninger mellem dets Medlemmer, som han for tjenligt eragter, saa indbefattes heri for det første at fastsætte, hvilke Forretningsgrene der skulle henlægges under hvert Departement. Dette er altsaa en Gjenstand, hvormed Lovgivningen ikke maa befatte sig, noget der regelmæssigt iagttages[1]). Dernæst at bestemme, hvilken Statsraad der skal overtage hvert enkelt Departement.

§ 4. Det er naturligviis hensigtsmæssigst, at den Statsraad, der engang er bleven Chef for et bestemt Departement, beholder dette, saalænge han er Medlem af Kongens Raad. Regelmæssig vil nemlig hans Kjendskab til og Skjøn paa Departementets Anliggender voxe, jo længere hans Styrelse varer. Kongen pleier derfor ikke uden særegen Anledning at flytte en Statsraad fra det Departement, der først er anbetroet ham, til et andet. Den Omstændighed, at vore Statsraader vexelviis skulle gjøre Tjeneste ved Statsraadsafdelingen i Sverige, bevirker imidlertid, at i Almindelighed ingen norsk Statsraad kommer i det uopløselige Forhold til et Departement, som i andre Lande sædvanligt.

At en Styrelsesgreen er henlagt under et bestemt Departement og dermed under dets Chefs specielle Omsorg, betager intet af Statsraadets øvrige Medlemmer Adgang til at bringe Foranstaltninger vedkommende denne Styrelsesgreen paa Bane, og hvis Departementschefen ikke vil gaa ind paa hans Forslag, at gjøre Forestilling herom til Kongen. Denne Ret har enhver norsk Borger.

---

[1]) Loven om abnorme Børns Undervisning af 8 Juni 1881, § 6, og Loven om Sparebanker af 6 Juli 1887, §§ 14—17, danne Undtagelser, der imidlertid alene ere grundede i Uopmærksomhed under Affattelsen.

§ 5. At Monarken selv afgiver Beslutning i alle Anliggender, som indkomme til Regjeringen, er i ethvert større Land en Umulighed. Forretningernes Mængde kræver der med bydende Nødvendighed, at de fleste Sager overlades den Minister, under hvilken de høre, til endelig Afgjørelse i eget Navn, altsaa uden at han raadfører sig med sine Colleger eller indhenter Kongens Bestemmelse om, hvad der skal gjøres eller lades. Det er ikke engang altid selve Ministeren, som udøver den besluttende Myndighed. Endogsaa for ham bliver dette uoverkommeligt. Ethvert Ministerium er gjerne deelt i forskjellige Afdelinger, hvis Chefer i eget Navn afgjøre de mindst vigtige Sager. Paa denne Maade har man været nødt at ordne sig ikke blot i Europas store Stater, men tildeels endog i Danmark[1]).

I Sverige er denne Fremgangsmaade egentlig ikke tilladt. Kongen maa selv fatte Beslutning i alle til Regjeringen indkommende Sager. Departementscheferne have kun at forberede Sagerne til Foredrag, expedere Beslutningerne og give Ordre til deres Iværksættelse, see Regj.f. § 38. Utilbøieligheden til at indrømme den enkelte Departementschef engang noget Skin af Myndighed er saa stor, at uagtet han selvfølgelig i Gjerningen ansees berettiget til paa egen Haand at indfordre Betænkninger fra underordnede Autoriteter, er det dog Sædvane, at deslige Paalæg forkynde sig at udgaa »paa naadigst Befaling«. En Forretningsorden, der i den Grad afklæder Ministeren al selvstændig Myndighed, er kun mulig derved, at man har de foran nævnte Collegier, som umiddelbart under Kongen og Statsraadets Departementer forestaa Styrelsen af næsten alle Administrationens Grene i hele Riget. Disse Autoriteter ere bemyndigede til at afgjøre de mindre vigtige Anliggender, og ved deres Bestemmelse har det da sit Forblivende, hvis ingen paaanker den for Kongen. Men uagtet den heraf flydende Lettelse bliver Kongen i Sverige bebyrdet med en stor Mængde Sager af ringe Betydning. I den nyeste Tid er man dog ogsaa i

---

[1]) **Holck, Danmarks Statsforfatningsret, S. 11.**

Sverige begyndt at give Departementscheferne besluttende Myndighed [1]).

§ 6. Hvorvidt der efter vor constitutionelle Ret kan tillægges den enkelte Statsraad i Egenskab af Departementschef Myndighed til at afgjøre nogen Art af Regjeringsanliggender paa egen Haand, altsaa uden at indhente Kongens eller den Norske Regjerings Beslutning, har i Theorien været meget omtvistet.

Fra den Regel, at alle Sager skulle foredrages og afgjøres i Statsraadet, opstiller Grundlovens § 28, som vi have seet, en Undtagelse for de mindre vigtige Sager, men hvorledes der skal forholdes med dem, siger den ikke. Den Slutning, som nærmest frembyder sig, er, at Kongen kan foreskrive den Behandlingsmaade af disse Sager, han finder hensigtsmæssigst. Efter Grundloven af 17 Mai kunde det klarligen bestemmes, at vedkommende Departementschef i disse mindre vigtige Sager skulde indhente Kongens Afgjørelse udenfor Statsraadet. Denne Fremgangsmaade synes at være paabudt ved Instruxen for Regjeringsraadet af 2 Marts 1814 Bogstav D jvfr. I. Det er ogsaa sandsynligt, at Kongen efter Grl. af 17 Mai § 34 kunde have overdraget Afgjørelsen til hele Statsraadet. Men det lader sig ikke negte, at Kongen ogsaa kunde overlade Afgjørelsen af deslige Sager til den enkelte Departementschef. Thi dette var ham ikke forbudt, og paa egen Haand at frakjende ham Adgangen dertil vilde være at give Grundloven et selvgjort Tillæg.

§ 7. Efter den Omarbeidelse, Grundloven fik ved Foreningen med Sverige, bortfalder Muligheden af den første Fremgangsmaade, naar Kongen opholder sig udenfor den Norske Regjerings Sæde. Thi i saa Fald skal Kongen ifølge § 15 afgjøre alle norske Anliggender i Overvær af den norske Statsraadsafdeling, som ledsager ham, og skal i alle disse Sager den Norske Regjerings Betænkning indhentes, medmindre vigtige Hindringer forbyde saadant. Det vilde være uforeneligt med disse Forskrifter, om Kongen befalede

---

[1]) Nordisk Retsencyclopædi, I, Statsretten, Side 61 og 485.

den Departementschef, som fik en vis Art af mindre vigtige Sager til Behandling, med Forbigaaelse af den Norske Regjering og den anden norske Statsraadsafdeling at indhente Kongens Bestemmelse. Derimod er der intet til Hinder for, at det paalægges Departementschefen, naar Kongen er her i Landet, at behandle Sager af denne Art paa saadan Maade.

At mindre vigtige Sager kunne overlades den Norske Regjering til Afgjørelse, flyder ligefrem af § 13, og mange have anseet denne Udvei for den eneste tilladelige, forsaavidt Kongen ei kan eller vil afgjøre dem selv. Denne Mening tør oprindelig have havt sin Rod i Traditionen fra vor ældre Styrelse. Naar Enevoldskongen overlod en Autoritet at øve Regjeringsmyndighed, altsaa at lede Styrelsen af visse offentlige Forretninger i hele det dansk-norske Monarchi, og at afgjøre de derhen hørende mindre vigtige Sager, saa var denne Autoritet altid et Collegium. Navnlig var dette Tilfældet med den vigtigste af disse Autoriteter, det dansk-norske Cancelli. Dette var deelt i Departementer, hvert med sin Chef. Men den enkelte Departementschef afgjorde intet. Beslutningerne fattedes af et Collegium, bestaaende af Cancelliets Præsident og øvrige Commiterede. Bortseet fra de Medlemmer af Kongehuset, der af og til vare Statholdere her i Norge, var det ukjendt Sag, at en enkelt Undersaat øvede Regjeringsmyndighed. Det var da naturligt, at der hos mange opstod Tvivl, om dette efter vor nuværende Grundlov kunde være tilladt. Denne Tvivl søgte en Støtte i Grl.s § 13. Man sagde, at da Paragraphen aabner Kongen den Udvei at overdrage de Sager, han ikke selv vil afgjøre, til den Norske Regjering, saa har Kongen heller intet andet Valg. Herved bringer man imidlertid § 13 i en Forbindelse med § 28, som hverken er tilsigtet eller naturlig. Den førstnævnte af disse Paragrapher er ingenlunde skreven for at tjene til Udfyldning af den sidstnævnte, men i det langt mere magtpaaliggende Øiemed at organisere Rigets Styrelse paa saadan Maade, at den saavidt muligt kan have sit Sæde inden Rigets Grændser, og navnlig at aabne Adgang til at skaffe betimelig Afgjørelse af Sager, med hvilke det haster. Kongen kan derfor overdrage endog de allervigtigste indre

Anliggender til den Norske Regjering. Endelig maa det erindres, at hvad § 28 indirecte bestemmer om de mindre vigtige Sager, er, at de kunne undtages fra Foredrag og Afgjørelse i Statsraad. Men denne Grund vilde ikke fyldestgjøres, hvis Kongen ingen anden Udvei havde, end enten at afgjøre de mindre vigtige Sager selv, eller at overlade dem til Afgjørelse af den Norske Regjering. Thi under den regelmæssige Tilstand, nemlig at Kongen opholder sig i Sverige, vil ethvert af disse Alternativer medføre netop den Følge, § 28 har villet undgaa: at hele Regjeringen bliver bebyrdet med en unyttig Deeltagelse i Behandlingen af hvert enkelt Departements Smaasager.

§ 8. Regjeringsinstruxen af 27 Nov. 1814 tillagde ikke det enkelte Departement nogen besluttende Myndighed. Den paalagde vel i § 4 vedkommende Departementschef paa egen Haand at indhente Erklæringer fra underordnede Autoriteter, men tillagde, at »Inhibitioner« dog ei maa finde Sted i saadanne Tilfælde uden Regjeringens Samtykke. I Slutningen af § 6 forbeholdes det den samlede Regjering at meddele Resolutioner om, hvorledes tvivlsomme Bestemmelser rettelig skulle forstaaes. Efter et tidligere Led i samme Paragraph seer det endog ud, som om ingen Departementschef kunde ansætte nogen Tjenestemænd eller udfærdige nogen Anvisning paa Statscassen. Dette har vel neppe været Meningen, og i alt Fald er Tingen aldrig bleven saaledes praktiseret. Spørgsmaalet om Departementschefernes grundlovmæssige Stilling ligeover for den samlede Regjering kom strax frem, nemlig hvor der handledes om, hvem der havde at udøve den besluttende Myndighed, som ved ældre Lovbud var tillagt et eller andet af de tidligere dansk-norske Collegier. Efter den her forsvarede Tolkning af Grundloven vilde dette være vedkommende Departement, efter den modsatte den Norske Regjering. Den sidste Anskuelse blev undertiden fulgt. Det antoges saaledes ikke alene, at den Norske Regjering var traadt i Stedet for det dansk-norske Cancelli, forsaavidt dette efter ældre Bestemmelser havde Ret til at meddele Bevilgninger i Kongens Navn *(ad mandatum*, see Rs. 4 Juli 1800), men i flere Tilfælde ogsaa, at det var Re-

gjeringen, ikke det enkelte Departement, som havde den Myndighed til i eget Navn at afgjøre de mindre vigtige Sager, som ifølge ældre Forskrifter tilkom Cancelliet eller andre Regjeringscollegier, f. Ex. Rentekammerets Ret efter Fr. 7 Septbr. 1812 § 10 til at meddele Belønning for Ertsers Opdagelse og Admiralitets- og Commissariatscollegiets Ret efter Kr. Art. Brev 29 Juli 1756 § 399 til at meddele subalterne Officerer Giftermaalstilladelse. Til den Synsmaade, at Regjeringen, ikke Finantsdepartementet var traadt i Stedet for Rentekammeret ved Meddelelsen af de i Fr. 7 September 1787 § 2 omhandlede Bevilgninger til at drive Landhandel i Finmarken, sluttede ogsaa den lovgivende Magt sig, see Loven om Handelen i Finmarken af 13 September 1830 § 1. I Almindelighed fulgtes dog den modsatte Anskuelse. Saaledes antoges ligefra 1814, at den efter Fr. 1 Februar 1797 §§ 116 og 117 Generaltoldkammeret tilkommende Myndighed til at kjende i Toldsager var overgaaet til Finantsdepartementet, jvfr. Anordn. 7 Decbr. 1818, §§ 245—247, og at den ved Fr. om de lærde Skoler af 7 Novbr. 1809 §§ 11, 32, 33, 42, 98 og 100 Directionen for Universitetet og de lærde Skoler tillagte Myndighed til at udfærdige Læseplaner, meddele Dimissionsret, osv. var overgaaet paa Kirkedepartementet[1]). Denne Synsmaade er ogsaa bleven godkjendt af den dømmende Magt. See Høiesteretsdomme af 9 Januar 1838 og 12 November 1850, af hvilke den første erkjendte, at Generalpostamtets Myndighed efter Fr. 4 August 1758 Art. 2 § 1 til at paalægge nogen at overtage Ombud som Postaabner er overgaaet til Postdepartementet, og den anden, at Cancelliets Ret efter Fr. 27 Sept. 1799 §§ 26 og 27 til at anlægge Trykkefrihedsactioner var gaaet over paa Justitsdepartementet[2]). Til samme Synsmaade sluttede Loven af 12 April 1845 sig, idet den forudsatte, at Justitsdepartementet havde arvet Cancelliets Myndighed efter Fr. 2 November 1798 til at beslutte Paaanke af Straffedomme, overgangne umyndige Personer[3]).

---

[1]) Jvfr. Retstidenden 1858 Side 103 ff.

[2]) Retstidenden 1838, Side 81 og 1850 Side 743.

[3]) Jvfr. Schweigaards Proces II. Side 344, om Pl. 27 Juni 1781.

§ 9. I Overeensstemmelse hermed har Kongen altid anseet sig berettiget til at overdrage vedkommende Regjeringsdepartement den Myndighed til at afgjøre mindre vigtige Sager, som tilkom ham i Kraft af selve Grundloven eller tillagdes ham ved den nyere Lovgivning. At dette var skeet allerede ved Regj. Instr. af 9 Aug. 1820, erfares af Instr. for Finantsdepartementet af 7 Octbr. 1822, § 4. Dette havde saaledes været Tilfældet med Decisionen af de offentlige Regnskaber, see Instr. for Revisionsdepartementet af samme Dato, § 1. Grundlovmæssigheden heraf maa ansees erkjendt ved Rigsretsdommen af 18 Juni 1822, der frifandt Finantsdepartementets Chef for Tiltale i Anledning af, at han uden at foredrage Sagen i Statsraadet havde afskibet et Statscassen tilhørende, som Bergværkstiende indkommet Parti Kobber til Udlandet for der at sælges underhaanden.

De nugjældende almindelige Bestemmelser om Departementschefernes Ret til at afgjøre mindre vigtige Anliggender findes i Regjeringens Instrux af 15 Januar 1881, § 5, der bemyndiger vedkommende Departement til:

a) at afgjøre alle Sager, der vedkomme Regnskabsvæsenet samt Regnskabers Revision og Decision i Overeensstemmelse med gjældende Love og Bestemmelser,
b) at anvise Penge til Udgifter og Udtællinger overeensstemmende med gjældende Regulativer og Love,
c) at afgjøre alle Sager, der ikkun vedkomme en bestemt Iværksættelse af Lovene og Anordningerne eller de af Kongen eller Regjeringen paa hans Vegne givne Befalinger, — og desuden
d) Sager, hvilke ved Love eller provisoriske Anordninger ere overladte til vedkommende Departements endelige Afgjørelse, — samt
e) Sager, som, om de end ikke ligefrem henhøre under nogen af de fornævnte, dog stadigen have været afgjorte af vedkommende Departement, eller som ved særskilt kongelig Resolution ere underlagte dets Afgjørelse.

Af disse Bestemmelser fandtes de fire første allerede i Instr. af 11 Octbr. 1825, § 5. Den under Bogstav c nævnte lader sig strække temmelig vidt, og det er fornemmelig i

Kraft af den samt den under Bogstav c nævnte, Departementerne udøve den store Indflydelse paa Administrationen, de i Virkeligheden have. Bestemmelsen har sin Modvægt deri, at Departementschefernes Ret til at anvise Penge ved Forskriften under Bogstav b er indskrænket til Udgifter, fastsatte ved Love eller gjældende Regulativer. Den heri liggende Skranke for Departementschefernes Myndighed har ikke altid været strengt overholdt. Det var saaledes blevet Skik, at Chefen for Postdepartementet paa egen Haand lod Postvæsenets Dampskibe undergaa Hovedreparationer, uagtet Omkostningerne ved samme vare meget betydelige og undertiden gik op lige til 30,000 Spd. Dette viste sig af Statsregnskaberne og Budgetforslagene, uden at hverken Kongen, Regjeringen eller Storthinget gjorde nogen Indvending mod denne Fremgangsmaade, indtil der i 1857 forefaldt et saadant Tilfælde, i hvilket Omkostningerne ved Reparationen løb op til henimod 100,000 Spd. Ved denne Leilighed udtalte Odelsthinget, at Departementschefen havde overskredet sin Myndighed[1]. Det er ligeledes med Føie af Statsrevisionen blevet gjort gjældende, at selv ikke et indlysende Billighedskrav kan imødekommes af en Departementschef uden Hjemmel af kongelig Resolution, og at overhovedet saadan Resolution maa erhverves, naar der er Spørgsmaal om at anvende Midler uden behørig Bemyndigelse af Storthinget[2]. Selv om Fordringen hviler paa en Retsgrund, ligger Myndigheden til at anerkjende og fyldestgjøre den udenfor Ordene i Regjeringsinstruxens § 5 b. Men er Fordringens Retsgyldighed uomtvistelig, saa er det efter § 5 c klart, at Departementschefen uden nogen unyttig Henvendelse til Kongen kan anvise den til Udbetaling. Det samme maa antages, hvis der vel kan gjøres Indvending mod Fordringen, men den dog bør anerkjendes retlig begrundet og Beløbet ikke er stort.

---

[1] Storth. Forh. 1863, X. 310 og Odelsthings-Tidenden for samme Aar Side 633 ff.

[2] Storth. Forh. 1842. III. 321. Statsrevisionens Vedtegninger til Udgiftsbogen for 1869 Post 52 a, Storth. Forh. 1872. IV. Side 120 og Decisionen dertil Side 151.

§ 10. Uagtet Departementernes Virksomhed allerede fra Begyndelsen af ordnedes paa denne Maade, varede det nogen Tid, førend ogsaa Lovgivningen begyndte at tillægge det enkelte Departement besluttende Myndighed. Vilde den overdrage den udøvende Magt Retten til at træffe et vist Slags Bestemmelser, saa bemyndigede den altid Kongen eller den Norske Regjering, ikke det enkelte Departement dertil, og det selv om Sagen var saa ringe som at autorisere Fuldmægtiger hos Høiesteretsadvokater, L. 12 Septbr. 1818 § 36, bortleie overtallige Chefsgaarde og andre Statseiendomme, (Lovene af 14 August 1818 § 4 og 20 August 1821 § 36), eller paakjende Anke over Amtmandens Ansættelse af Opfostringsbidrag for et uægte Barn, Lov 1 August 1821 § 2. Mærkelig er især Loven om Indkvarteringsvæsenet af 3 August 1824 § 6, som bestemmer, at Tvistigheder om Indkvartering, der opstaa mellem Indvaanere af samme Amt, skulle afgjøres af Overøvrigheden, men hvis Parterne bo i forskjellige Amter, af Regjeringen. Denne Bestemmelse, der ikke fandtes i den kongelige Proposition, men indkom i Storthinget, tyder paa, at dette ei tænkte sig nogen Melleminstants mellem Amtmanden og Regjeringen. Men ligesom allerede dette Storthing ved Toldloven af 28 Juli 1824 § 245 ff. lod Finantsdepartementet beholde sin Myndighed i Toldvæsenets Anliggender, saaledes er det i den senere Lovgivning blevet mere og mere sædvanligt, at besluttende Myndighed i mindre vigtige administrative Sager af hvilkensomhelst Art tillægges et enkelt Departement, see f. Ex. Havneloven af 24 Juli 1827 § 5, Loven om det stemplede Papir 9 August 1839 § 26, om Sagførere af 12 August 1848 § 4, og mange flere yngre Love.

Omtrent ligesaa almindeligt er det blevet, at Lovgivningen vel overlader Afgjørelsen af visse Sager til Kongen, men med et Tillæg, der udtaler, at han ogsaa, om han vil, kan overdrage Myndigheden til en underordnet Autoritet. Det heder da i senere Tid gjerne: «Kongen eller den, han dertil bemyndiger». Undertiden udtrykkes ogsaa Tanken anderledes, saasom ved Ordene: »Kongen lader«. Exempler herpaa findes allerede i Bergværkslov 14 Juli 1842 § 72,

Lov om Salg af Enkesæder 26 Septbr. 1845 § 5, Loven om Vaarsildfisket 24 Septbr. 1851 § 1 m. fl. I de fleste af disse Tilfælde er det vedkommende Departement, som erholder Bemyndigelsen. Herhen høre ogsaa tre store organisatoriske Love, nemlig om Brandforsikringsvæsenet af 19 August 1845, om det høiere Skolevæsen af 17 Juni 1869 og om Postvæsenet af 12 Mai 1888, som henholdsviis i § 37, § 52 og § 58 overdrage Kongen at bestemme, hvem der skal føre Overbestyrelsen af disse Indretninger, og som i en Mængde Tilfælde tillægge disse Overbestyrelser at afgjøre enkelte Spørgsmaal eller give reglementariske Forskrifter vedkommende den dem betroede Administrationsgreen. Overbestyrelsen af alle tre Indretninger er bleven henlagt til et eller andet Departement. I den senere Tid er man endog begyndt at overdrage Expeditionssekretærerne i visse Departementer besluttende Myndighed, see herom nedenfor, Cap. 50, § 20.

§ 11. Hvor Lovgivningens Bestemmelse har den nys omhandlede Form, er det klart, at Kongen har den størst mulige Frihed, som Lovgivningen grundlovmæssigen kan give ham. Derimod er det et Spørgsmaal, hvorvidt Kongen bindes ved Lovgivningens Udtalelser om Forretningsordenen, naar disse ere af bestemtere Indhold.

Altsaa, først, om Kongen kan overtage Afgjørelsen af Sager, som Lovgivningen har overdraget et Departement.

Hvis Lovgivningen har henlagt Afgjørelsen af et administrativt Spørgsmaal under en Overøvrighed eller under et for den enkelte Forretningsgreen særskilt oprettet Embede, f. Ex. Generalkrigscommissæren, saa kan Kongen, efter hvad siden nærmere skal paavises, ikke fratage disse Embeder deres Myndighed og bestemme, at Sagerne strax skulle foredrages ham til Afgjørelse. Hvis Afgjørelsen derimod ved Lov er tillagt et Regjeringsdepartement, det vil sige en Statsraad, saa er der efter det grundlovmæssige Forhold mellem Kongen og hans Raad visselig rettest at antage det modsatte. Sagen skal da afgjøres under constitutionel Control, er altsaa i strengeste Forstand et Regjeringsanliggende, og i ethvert saadant maa Kongen, om han vil, kunne fatte Beslutningen. Det er, som før sagt, anerkjendt, at Lovgiv-

ningen hverken kan bestemme, at Sagen endeligen skal afgjøres i den Norske Regjering, eller til hvilket af dens Departementer den skal henlægges. Det vilde da blive næsten en Selvmodsigelse, om den skulde kunne forbyde Kongen selv at overtage Afgjørelsen. Det er klart, at Departementschefen, om han vil, kan foredrage en under hans egen Afgjørelse henlagt Sag for Regjeringen eller Kongen, og det vilde da være urimeligt, om ikke Kongen skulde kunne paalægge ham at gjøre det[1]).

§ 12. I Sammenhæng hermed maa det antages, at den, hvem Sagen angaaer, om han finder sig utilfredsstillet ved Departementets Beslutning, kan forlange den foredraget i den Norske Regjering og altsaa tilsidst forelagt Kongen selv til Prøvelse. Dette er ogsaa foreskrevet i Instr. 15 Januar 1881, §§ 5 og 9, ligemeget hvad enten den besluttende Myndighed er tillagt Departementet ved kongelig Resolution eller ved Lov. Denne Regel maa følgelig komme til Anvendelse ogsaa med Hensyn til Beslutninger, afgivne i Kraft af Lov om Brændeviinstilvirkningen af 17 August 1848 § 26 gjentagen i Lov 28 Juni 1887, § 16, eller Udvandringslov 22 Mai 1869 § 7, uagtet disse Love sige, at Departementets Afgjørelser skulle være bindende for Brændeviinsbrænderen og Udvandringsagenten. I Overeensstemmelse hermed er Loven om Varestemplers Beskyttelse af 26 Mai 1884, § 5 affattet[2]) Anderledes forholder det sig, hvis Beslutningen er en Voldgiftskjendelse mellem Parter, som frivilligen have overladt Departementet Sagen, see Fattiglovene af 20 Septbr. 1845 §§ 58 og 66 samt 6 Juni 1863 §§ 71 og 87[3]). Derhos forstaaer det sig selv, at ingen Departementsbeslutning, der gaaer ud paa at tillægge nogen Person en Ret, som efter sin Art er uangribelig, kan omgjøres, medmindre Beslutningen er lovstridig. Den Ansøger,

---

[1]) I Danmark læres det Modsatte, Matzen, Dansk Statsforfatningsret, III, 120.

[2]) See Storth. Forh. 1884, III, O. No. 21, Side 7, sammenholdt med det af Fællescommissionen udarbeidede Udkast, § 5, hvor Ordet endelig fandtes foran Ordet afgjort.

[3]) Schweigaards Proces I. § 6.

som troer sig ubilligen tilsidesat ved Finantsdepartementets Besættelse af en Undertoldbetjentpost, kan ikke efter norsk Retsopfatning paaanke Departementets Beslutning til Kongen for at faa den ansatte afskediget og sig beskikket.

§ 13. Naar Lovgivningen tillægger Kongen Ret til at afgjøre et vist Slags Sager, maa det antages, at den ogsaa kan paalægge ham at udøve denne Myndighed enten i egen Person eller ved den Norske Regjering og altsaa afskjære ham Adgangen til at overdrage den til et enkelt Departement. Det er nemlig kun med Hensyn til mindre vigtige Sager, Kongen efter Grundlovens § 28 har denne Ret, og naar Lovgivningen indrømmer ham Myndigheden til at fatte Beslutninger, han ellers ikke vilde have, maa den kunne forbeholde sig, at Gjenstanden behandles som en Sag af Vigtighed.

At det har været Lovgivningens Hensigt at paalægge Kongen et saadant Baand, kan imidlertid ikke antages, uden hvor dette utvetydigen fremgaaer af Lovens Ord eller Forhandlingerne ved dens Tilblivelse. Naar Lovgivningen siger, at noget skal bestemmes af Kongen, er det i Almindelighed kun Meningen, at saadan Myndighed skal tilkomme den udøvende Magt og Sagen behandles som et almindeligt Regjeringsanliggende. Paa denne Maade pleier nemlig Lovgivningen lige til den nyeste Tid at udtale sig, endog om Gjenstanden er af meget liden Vigtighed, see f. Ex. Loven om Vaarsildefisket af 24 Septbr. 1851 § 4, Lov om Spillekort 6 Marts 1869 § 2, om Isvækning 12 Juni 1869 § 4, Kvaksalverloven af 29 April 1871 § 1, Lov om Udvidelse af Vardø Kjøbstad 5 April 1873 § 3 og mange flere. Tvivlsomt begynder Spørgsmaalet først at stille sig, hvis een og samme Lov henlægger Afgjørelsen af visse Sager til Kongen, af andre til «Kongen eller den, han dertil bemyndiger» eller til vedkommende Regjeringsdepartement. Et mærkeligt Exempel herpaa har man i Loven om den almindelige Brandforsikringsindretning af 19 August 1845 § 24 første Punctum, hvor det heder: »Undtagelser fra de i §§ 22 og 23 indeholdende Regler om Erstatning kunne bevilges af Kongen«, sammenholdt med samme Paragraphs fjerde Punctum:

«Uvæsentlige Forandringer med Hensyn til Byggetomt kunne bevilges af Indretningens Bestyrelse», see ogsaa samme §§ 29 og 32, jævnført med §§ 8, 10, 17, 20 og 35 paa den anden. Imidlertid vil man dog i Almindelighed neppe ramme Lovgivningens Tanke ved at tillægge den her omtalte Omstændighed afgjørende Vægt. Forskjellen i Udtryk kan, skjønt den forekommer i samme Lov, undertiden være foranlediget ved en reen Tilfældighed. Exempler herpaa findes i Toldlov 20 Septbr. 1845 § 92 sammenholdt med §§ 169 ff.[1]), og i Lov om Lønning af civile Embedsmænd 14 Mai 1872 § 14 sammenholdt med §§ 22 og 25.

Capitel 19.

Det sammensatte Statsraad.

§ 1. I det norske Statsraads Forhandlinger maa ingen andre end dets egne ordentlige eller overordentlige Medlemmer deeltage. Grundlovens § 15 siger udtrykkeligt, at norske Sager under Kongens Ophold i Sverige skulle afgjøres «alene» i Overværelse af den norske Statsminister og de tvende norske Statsraader, som ledsage ham. En Undtagelse herfra gjøres, som før sagt, blot for nærmeste Thronarvings Vedkommende. Heraf følger navnlig, at svenske Ministre i Almindelighed ikke kunne deeltage i det norske Statsraad. Saa streng Sondring mellem Rigernes Statsraad havde Foreningens Stifter maaskee fra Begyndelsen af ikke til Hensigt at gjøre. I det Udkast til en omarbeidet Grundlov, han forelagde det overordentlige Storthing i 1814, sagdes det vel ikke udtrykkeligt, at svenske Statsraadsmedlemmer kunde overvære Forhandlingerne i den norske Statsraadsafdeling; men § 15 indeholdt i dette Udkast ikke Ordet alene, og

[1]) Storth. Forh. 1845 IV. No. 46, Side 91, sammenholdt med XI, Side 155, 170 og 638.

dets § 34 gav efter sit Bogstav den norske Statsraadsafdelings Medlemmer aldeles fri Adgang til det svenske Statsraads Møder, skjønt kun Stemme i Sager, der angik begge Riger. Paragraphen lød nemlig: «Saavel den norske Statsminister som de tvende norske Statsraader, der følge Kongen, have Adgang til Sæde i det svenske Statsraad og kunne der ytre deres Meninger i Protocollen om de Gjenstande, som angaa begge Riger». Efter al Sandsynlighed er her dog sagt mere end tilsigtet.

Forslaget var klarlig bygget paa den Forudsætning, at Kongen i Egenskab af begge Rigers Regent vilde have Anledning til at fatte Beslutninger, som bleve gjældende for eller iøvrigt angik dem begge. Over saadanne Gjenstande maatte han ifølge Norges Grundlov høre det norske, ifølge Sveriges det svenske Statsraad. Dette kunde jo vistnok have ladet sig gjøre paa den Maade, at han forhandlede først med det ene, saa med det andet Riges Raad. Men det kunde ogsaa skee gjennem en samtidig og fælles Forhandling med begge Statsraad. Det var denne Fremgangsmaade, Kongen betragtede som den naturligste og hensigtsmæssigste og derfor vilde indføre.

Herpaa gik ogsaa Storthinget ind, idet det i Grundlovens § 38 gjengav Udkastets § 34 i følgende forbedrede Affatning:

«Saavel den norske Statsminister som de tvende norske «Statsraader, der ifølge Kongen, have Sæde og delibererende «Stemme i det svenske Statsraad, naar sammesteds forhandles «Gjenstande, som angaa begge Riger. I saadanne Sager bør «tillige den i Norge værende Regjerings Betænkning ind«hentes, medmindre Sagerne udfordre saa hastig Afgjørelse, «at Tid dertil ei gives».

Denne Betingelse optoges i Rigsactens § 5 med et af den svenske Rigsdag foreslaaet Tillæg, saalydende:

»Saa ofte hos Kongen i det norske Statsraad, naar og «hvor det er samlet, Gjenstande forhandles, som angaa begge «Riger, skulle tre Medlemmer af det svenske Statsraad ogsaa «der have Sæde og Stemme».

§ 2. Rigsacten oprettede altsaa intet fælles Statsraad

for begge Riger, men vilde kun, at Gjenstande, som angaa dem begge, skulle behandles enten i et svensk Statsraad, forstærket med tre norske Medlemmer, eller i et norsk Statsraad, forstærket med tre svenske.

Det første kaldes sammensat eller combineret svensk-norsk Statsraad, det sidste sammensat eller combineret norsk-svensk Statsraad, Benævnelser, som dog ingen legal Hjemmel have.

Det svensk-norske Statsraad bestaaer, hvis det afholdes i eller ved Stockholm, af hele det svenske Statsraad, eller i mindre vigtige Sager fire af dets Medlemmer, og i ethvert Tilfælde af den norske Statsraadsafdeling. Hvis det derimod afholdes andetsteds, bestaaer det af de fire svenske Statsraadsmedlemmer, som efter Regjeringsformens § 43 følge Kongen, og den norske Statsraadsafdeling.

Det norsk-svenske Statsraad bestaaer, hvis det afholdes i eller ved Christiania, af hele det norske Statsraad og tre svenske Statsraader, men hvis det afholdes andetsteds, af den norske Statsraadsafdeling, som følger Kongen, og tre svenske Statsraadsmedlemmer.

§ 3. Denne Forretningsorden fremkalder tvende Spørgsmaal: hvilke Sager der skulle behandles i sammensat Statsraad, og hvilket Slags sammensat Statsraad der i givet Tilfælde skal bruges, norsk-svensk eller svensk-norsk. Disse Spørgsmaal ere eiendommelige for vor Union. I de fleste andre Stater gives der, som før forklaret, intet ved Grundlov organiseret Statsraad, som Kongen skal høre. Alt hvad der kræves, er, at enhver fra ham udgaaende Befaling skal være contrasigneret af en Minister. Ved en saadan Forening som f. Ex. den mellem Holland og Luxemburg, opstaa aldeles ikke hine Spørgsmaal. I Almindelighed have uopløseligt forenede Stater ikke som Sverige og Norge alene Kongedømme, Diplomati, Consulatvæsen, Krig og Fred tilfælles, men flere andre vigtige Institutioner, navnlig Forsvars-, Told-, Post- og Myntvæsen og følgelig for en Deel ogsaa fælles Finantser. Saa var fra 1852—1864 Tilfældet med Danmark samt Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen. Saa er fremdeles Forholdet mellem Ungarn med Tilliggelser og det østerrigske Monarchis

18*

øvrige Lande. I saadanne Foreninger pleier der at være Fællesministre for Fællesanliggenderne. Disse Ministre og deres underordnede ere da Fællesembedsmænd. De enkelte Lande danne paa een Gang for en mere eller mindre væsentlig Deel en Heelstat, men forøvrigt selvstændige Stater. Under et saadant Statsforhold kan og maa der ideligt opstaa Spørgsmaal om Grændsen mellem de for hele Monarchiet fælles Anliggender, der høre under Fællesministerierne, og de særlige Anliggender, der høre under hvert Riges særlige Ministerier. Men dette Spørgsmaal er ganske forskjelligt fra det, vor Statsret frembyder, om hvilke Anliggender Kongen skal høre begge sine Rigers Raad undereet.

§ 4. Vi ville først omhandle det Spørgsmaal, naar det combinerede Statsraad skal sammensættes som norsk-svensk, naar som svensk-norsk. Herom har der hersket en langvarig Meningsforskjel, som opkom paa følgende Maade. Den Kongelige Resolution af 30 Januar 1839, hvorved den første Unionscomitee nedsattes, blev afgiven efter Indstilling fra den Norske Regjering og her i Christiania, samt i norsk-svensk Statsraad. Aaret efter androg Comiteen om at erholde en Udvidelse af sit Commissorium. Da denne Sag skulde afgjøres, paastod først den norske Statsraadsafdeling, som fulgte Kongen, og derpaa den Norske Regjering, at Afgjørelsen maatte skee i norsk-svensk Statsraad, uagtet Kongen dengang opholdt sig i Sverige. Hvorvidt en Sag skulde behandles i norsk-svensk eller svensk-norsk Statsraad, maatte nemlig efter Regjeringens Mening bero paa, om den hele Gjenstand oprindelig var bragt paa Bane i norsk eller svensk Statsraad [1]).

At denne Mening er urigtig, viser sig utvivlsomt, naar den tænkes anvendt paa Sager, i hvilke det foreslaaes Kongen at fatte en Beslutning, indeholdende et Paalæg ligesaavel til Sveriges som til Norges Autoriteter, eller i hvilke han overhovedet handler i Egenskab af begge Rigers Konge. Thi medens Rigsactens § 5 foreskriver, at der i Sager, som be-

---

[1]) Jvfr. P. C. Holsts Optegnelser Side 289 ff. og Høyer Statsförbundet emellan Sverige och Norge, Side 122—123.

handles i svensk-norsk Statsraad, skal indhentes Betænkning fra den Norske Regjering, siger den intetsteds, at dèr i Sager, som foretages i norsk-svensk Statsraad, skal indhentes skriftlig Betænkning fra de syv svenske Statsraadsmedlemmer, som staa udenfor. Den omhandlede Fortolkning af Rigsacten vilde altsaa lede til det Resultat, at Kongen i Sveriges Hovedstad, uden at høre mere end tre af sine svenske Raadgivere, skulde kunne afgjøre vigtige svenske Anliggender, naar disse tillige angik Norge, og Spørgsmaalet først var bragt paa Bane i dette Riges Statsraad. Noget saadant har naturligviis aldrig været Rigsactens Hensigt. Det var derfor med fuld Føie, man fra svensk Side negtede at gaa ind herpaa.

Det svenske Statsraad vilde imidlertid gjøre en anden Fortolkning gjældende, der var ligesaa uholdbar, nemlig at det combinerede Statsraads Sammensætning skal afhænge udelukkende af, hvorvidt det holdes i Sverige eller Norge. I første Tilfælde skulde det være et svensk-norsk Statsraad, i sidste Tilfælde et norsk-svensk [1]). Denne Mening strider imidlertid mod Forudsætningen i Rigsactens § 5, som ved de Udtryk: «Saa ofte hos Kongen i det norske Statsraad, naar og hvor det er samlet —», tydeligen giver tilkjende, at der kan holdes norsk-svensk Statsraad ikke blot i Norge, men ogsaa i Sverige. Udtrykket «det norske Statsraad» betegner nemlig, som ovenfor i Cap. 13 § 8 viist, ikke blot hele det norske Statsraad, men tillige enhver af dets tvende Hovedafdelinger.

Kongen udtalte i Dictamen af 4 Januar 1842, at han med Hensyn til de combinerede Statsraads Sammensætning vilde vedblive at følge de Former og Sædvaner, som siden 1814 vare fulgte i Sverige [2]). Dette Dictamen blev i lang Tid forstaaet saaledes, at Kongen derved havde bifaldt det svenske Statsraads Synsmaade. Thi vel var norsk-svensk Statsraad forhen enkelte Gange afholdt i Stockholm, men

---

1) **Denne Mening fastholdes af Naumann i anden Udgave af hans Sveriges Statsforfatningsret, II, 90—92.**

2) **Storth. Forh. 1863. I, No. 3, Side 54 ff.**

dette var forglemt. I den senere Tid er man imidlertid igjen vendt tilbage til den ældre Forstaaelse af Rigsacten. Da Storthinget i 1873 havde fattet Beslutning om Ophævelse af Statholderembedet, og det skulde afgjøres, hvorvidt Kongen burde afgive sin Beslutning om Sanction i sammensat eller i udelukkende norsk Statsraad, toges dette foreløbige Spørgsmaal under Behandling i et norsk-svensk Statsraad, som afholdtes i Stockholm den 5 Juni 1873 [1]).

Efter den Synsmaade, til hvilken man herved er vendt tilbage, maa det Spørgsmaal, hvorvidt det sammensatte Statsraad skal være norsk-svensk eller svensk-norsk, antages at bero paa Beskaffenheden af den Beslutning, der er Tale om at istandbringe. Skal Beslutningen iværksættes eller gjælde i begge Riger, saa maa begge Rigers Statsraad høres, forsaavidt Kongen dertil har Anledning og Rigsacten tillader det. Opholder han sig i saa Fald i Sverige, maa derfor det sammensatte Statsraad blive svensk-norsk, i Norge norsk-svensk. Men hvis Kongen om en Gjenstand, som angaaer begge Riger, vil tage en Beslutning, der kun bliver umiddelbart gjældende for det ene af dem, saa maa han afgive Beslutningen i dette Riges Statsraad, forstærket med tre Medlemmer fra det andet, selv om han opholder sig i dette. Denne Fortolkning er udentvivl den rette [2]). Naar Rigsactens § 5 siger, at de tre norske Statsraadsmedlemmer skulle have Sæde «i det svenske Statsraad, naar sammesteds forhandles «Gjenstande, som angaa begge Riger», saa er det klart, at her blot er Tale om Sager, der uden Hensyn til denne Forskrift høre hjemme i det svenske Statsraad, det vil sige Sager, som umiddelbart angaa Sverige, fordi der er Spørgsmaal om, at Kongen skal fatte en Beslutning, som bliver gjældende for dette Rige. Ligesom Sager, der umiddelbart alene angaa Sverige, maa forblive i det svenske Statsraad, saaledes maa Sager, der umiddelbart alene angaa Norge, forblive i det norske. Angaaer Sagen umiddelbart eller

---

[1]) Storth. Forh. 1873. V. Document No. 78.

[2]) Denne Fortolkning er enstemmigt antagen af Protocolcomiteen i 1874, Storth. Forh. VI b, Side 236.

middelbart tillige det andet Rige, maa tre af dets Raadgivere tilkaldes [1]).

§ 5. Vende vi os nu til det Spørgsmaal, hvilke Sager der skulle behandles i sammensat Statsraad, saa møde vi for det første Bestemmelsen i Grl.s § 26, Rigsactens § 4, som foreskriver, at Kongen, naar han vil begynde Krig, skal meddele Regjeringen i Norge sine Tanker og indhente dens Betænkning derom tilligemed fuldstændig Beretning om Rigets Tilstand i Henseende til dets Finantser, Forsvarsvæsen med videre. Efterat dette er skeet, sammenkalder Kongen den norske Statsminister og de norske Statsraader, saavelsom de svenske, til et overordentligt Statsraad og fremsætter da de Grunde og Omstændigheder, som i dette Tilfælde bør tages i Overveielse, hvorved tillige den Norske Regjerings Forklaring om dette Riges Tilstand saavelsom en lignende Beretning om Sveriges bliver at fremlægge. Om disse Gjenstande fordrer Kongen deres Betænkning, hvilken de skulle enhver for sig afgive til Protocollen, og har da Kongen Ret til at tage og udføre den Beslutning, han anseer gavnligst for Staten.

Denne Paragraph, hvis Kilde er den svenske Regjeringsforms § 13, er skreven under den Forudsætning, at Kongen opholder sig i Sverige. Naar det her omhandlede Statsraad kaldes overordentligt, saa er det ikke, fordi det er anderledes sammensat end ellers, men fordi det egentlig er Kongen,

---

[1]) Jvfr. Storth. Forh. 1869, VII, S. No. 20. Sidste Unionscomitees Indstilling, Side 12—20, giver en udførlig Fremstilling af disse Spørgsmaal og redegjør for Praxis, jvfr. Højer, Statsförbundet mellem Sverige och Norge, Side 115—138. Afholdes der i Christiania sammensat Statsraad om en Sag, som umiddelbart angaaer begge Riger, og hvori Beslutning altsaa er at afgive ligesaavel for Sveriges som for Norges Vedkommende, f. Ex. angaaende fælles Consulatsager, tilkalder man for at fyldestgjøre Sv. Regj. Forms § 8 fire svenske Statsraader, hvilket er det mindste Tal, der udfordres, for at Kongen skal kunne fatte Beslutning om svensk Regjeringsanliggende. Dette har ingen Hjemmel i Rigsacten, men er for Norges Interesser, en ganske ligegyldig Sag. Derimod maa det fastholdes, at hele det norske Statsraad skal være tilstede.

som skal foredrage Sagen, og fordi ethvert af dets Medlemmer maa afgive særskilt Votum.

Bestemmelsen er efter sine Ord kun anvendelig, naar den af Kongen paatænkte Handling er et virkeligt Fredsbrud. Lige hermed maa sættes det Tilfælde, at den giver en fremmed Magt gyldig Krigsaarsag. Derimod er Regelen ikke anvendelig paa en Handling, blot fordi den kan formodes at vække Misnøie hos en eller anden fremmed Magt. Jævnfør hermed, hvad der er udviklet ovenfor i Cap. 15 § 8.

Paa den anden Side skulde Bestemmelsen efter sine Ord være anvendelig ogsaa i det Tilfælde, at en fremmed Magt under Trudsel med øieblikkeligt Angreb opfordrede de forenede Riger til at slutte en offensiv Alliance mod en tredie Magt. Tog man i saadant Tilfælde Rigsacten paa Ordet, maatte Kongen afslaa Opfordringen, saafremt Tiden ei tillod ham at indhente de i Paragraphen paabudne Betænkninger. Dette kunde tænkes at blive særdeles uheldigt, nemlig hvis det var farligere for de forenede Riger at komme i Krig med den Magt, der fremsatte Opfordringen, end med dens Fiende.

§ 6. Alle have været enige om, at diplomatiske Anliggender, som umiddelbart vedkomme begge Riger, ere at behandle i sammensat Statsraad, forsaavidt Kongen om dem enten maa eller vil høre ikke blot de i Regjeringsformens § 11 og Rsl. 13 April 1835 nævnte Raadgivere, men enten det svenske eller det norske Statsraad. Sætningen følger under disse Betingelser ligefrem og utvivlsomt af Rigsactens § 5.

Man har ytret den Formodning, at det overordentlige Storthing i 1814, da det indsatte den nuværende § 38 i Grundloven, derved troede at foreskrive, at alle diplomatiske Sager nødvendigen skulde behandles i sammensat Statsraad. Thi efter hvad der i Storthingets Forhandlingsprotocol udtrykkelig siges, blev denne Paragraph antagen i Stedet for § 33 i Grundloven af 17 Mai, som netop indeholdt Regelen om, hvorledes diplomatiske Sager skulde behandles[1]). For

[1]) Stang, Side 522—523. Storth. Forh. 1863, I, No. 3, Side 42.

at denne Formodning skulde være rigtig, maatte Storthinget forudsættes at have svævet i den Vildfarelse, at diplomatiske Sager efter den svenske Regjeringsform behandles i det svenske Statsraad. Det er imidlertid aldeles usandsynligt, at Storthinget skulde have været uvidende om, at den svenske Regjeringsform udelukkede diplomatiske Sager fra Behandling i Statsraadet, thi det samme gjorde ogsaa Grundloven af 17 Mai ikke alene i § 33, som Storthinget udelod, men ogsaa i § 30, som det beholdt, og som nu er § 28. Under enhver Omstændighed staaer det ikke til at betvivle, at de norske Statsmagter i 1815, da § 38 blev overflyttet i Rigsacten og fik det før omhandlede Tillæg, havde fuld Rede paa, at den ei fremtvang Behandling af fælles diplomatiske Anliggender i sammensat Statsraad.

Da den omhandlede Formodning er urigtig, bliver det overflødigt at prøve Rigtigheden af de to Følgesætninger, man deraf har villet drage, nemlig at alle diplomatiske Anliggender egentlig burde behandles i sammensat Statsraad, og at alle andre Sager med Uudtagelse af de i Grl. § 26, Rigsactens § 4 nævnte ere udelukkede derfra [1]).

Der gives imidlertid fælles diplomatiske Anliggender, som maa behandles i sammensat Statsraad. Dette gjælder om:

a) Fredsslutninger. Nødvendigheden heraf grunder sig dog ei paa den norske Grundlov eller udelukkende paa Rigsacten, men egentlig paa den svenske Regjeringsform. Thi den foreskriver i § 13, at Spørgsmaal om at slutte Fred skal behandles i svensk Statsraad, og da ethvert saadant Spørgsmaal angaaer begge Riger, maa det følgelig efter Rigsactens § 5 overgaa til Behandling i sammensat Statsraad.

b) De ovenfor i Cap. 15 § 2 omhandlede Anliggender, der ere af blandet Natur, idet de paa een Gang vedkomme Rigernes Forhold til en fremmed Magt og deres indre Styrelse. Det varede temmelig længe, inden denne Synsmaade trængte igjennem. Tractater angaaende saadanne Forhold afsluttedes i ældre Tid hyppigen, uden at Statsraadet

[1]) **Dunker**, Om en Revision af Foreningsacten II. Side 52 ff.

derom blev hørt. Nu maa den modsatte og rette Fremgangsmaade siges at være bleven en fuldt hævdet Sædvane [1]). Ved Rsl. 28 Mai 1842 blev det nemlig bestemt, at de Handelstractater og Conventioner med fremmede Magter, som angaa de forenede Riger, og over hvis Afslutning saavel det svenske som det norske Statsraads Betænkning indhentes, skulle med Hensyn til Ratification foredrages i combineret Statsraad. Denne Bestemmelse, som, naar man holder sig til dens Ord, er omtrent betydningsløs, har altid været anvendt saaledes, at Handels-, Søfarts- og Postconventioner gjøres til Gjenstand for Behandling i sammensat Statsraad. En Afvigelse fra Principet er det, at enkelte Conventioner om Udleverelse af Forbrydere ogsaa i den senere Tid ere afsluttede, uden at Statsraadet er hørt. Men dette er kun skeet, naar Conventionens Indhold ganske har stemmet med tidligere efter Prøvelse i Statsraadet indgangne Overeenskomster.

Med Hensyn til alle andre diplomatiske Anliggender gjælder det, at Kongen har frit Valg, hvorvidt han vil behandle dem efter Regjeringsformens § 11 jvfr. Rsl. 13 April 1835, eller i sammensat Statsraad.

I den senere Tid har Kongen ofte ladet diplomatiske Sager af stor politisk Vigtighed foredrage i saadant Statsraad. Dette kan dog ikke endnu siges at være blevet Sædvane. Beslutningerne om de forenede Rigers Tiltrædelse til Tractaten om Arvefølgen til den danske Throne af 8 Mai 1852, angaaende Garantitractaten med Frankrige og Storbrittanien af 30 November 1855 og Tiltrædelsen til Pariserconventionen om Søfart i Krigstid af 16 April 1856 ere saaledes fattede af Kongen udenfor Statsraadet.

Hvis den diplomatiske Sag, der foreligger til Behandling, umiddelbart vedkommer alene det ene af Rigerne, og Kongen vil høre andre end de i Regjeringsformens § 11 og Rsl. 13 April 1835 nævnte Raadgivere, saa antager han sig berettiget til at høre vedkommende Riges Statsraad uden at tilkalde

---

[1]) Unionscomiteens Indstilling i Storth. Forh. 1869, VII, S. No. 20, Side 29—30.

Raadgivere fra det andet. Er Sagen af nogen Interesse for dette, saa er den dog undertiden bleven behandlet i et saaledes forstærket Statsraad. Ved nogle faa Leiligheder ere diplomatiske Sager, som umiddelbart alene have angaaet Norge, blevne behandlede i svensk-norsk Statsraad[1]). Strengt taget er det vistnok ogsaa den med Rigsacten bedst stemmende Opfatning, at alle diplomatiske Sager, hvad enten de umiddelbart angaa begge Riger eller kun det ene af dem, behandles som fælles Anliggender. Men Praxis maa være lige for begge Riger, og da diplomatiske Anliggender, som umiddelbart angaa alene Sverige, aldrig ere blevne foretagne i sammensat Statsraad, har man efter 1846 ophørt med denne Fremgangsmaade, naar det alene er Norge, som Sagen har angaaet.

Udnævnelse af Gesandter foregaaer ifølge Sv. Regj. Form § 32 paa den i samme § 11 bestemte Maade, altsaa udenfor Statsraad. Derimod opgjøres ifølge Rsl. 5 Novbr. 1869[2]) det Forslag, der skal forelægges begge Rigers Nationalrepræsentationer, om Bevilgning af Udgifterne ved Diplomatiet, i sammensat Statsraad. Denne Fremgangsmaade brugtes allerede før med Hensyn til Bevilgningen af Fællesudgifter ved Consulatvæsenet[3]).

Som allerede før omtalt, er det i sammensat Statsraad, Beslutning tages om Besættelse af Consulater i fremmede Lande, Rsl. 14 Februar 1836 og 20 Januar 1837. Derimod er det i udelukkende norsk Statsraad, Anerkjendelse (Exequatur) meddeles de Consuler, fremmede Magter ansætte her i Landet.

§ 7. Sammensat Statsraad kan imidlertid ogsaa blive at afholde angaaende andre Anliggender end dem, der vedrøre Forholdet til fremmede Magter, nemlig hvis Gjenstanden forøvrigt «angaaer begge Riger». Til saadanne Gjenstande maa henregnes:

---

[1]) Storth. Forh. 1869, VII, S. No. 20, Side 16—17.

[2]) Denne Resl. findes ikke i Lovsamlingerne, men i Storth. Forh. for 1871, I, S No. I, C, Side 123—124.

[3]) Sammesteds, Side 121—123.

a) De egentlige Fællesanliggender, det vil sige de, hvorom der ved Rigsacten eller anden bestaaende Overeenskomst er truffet en Ordning, som intet af Rigerne eensidigen kan forandre eller fravige;

b) Rigernes øvrige indbyrdes Retsforhold, saasom de Regnskabskrav, det ene maatte have paa det andet;

c) Rigernes øvrige indbyrdes Anliggender, navnlig Spørgsmaal om Istandbringelse, Forandring eller Ophævelse af fælles eller gjensidige Bestemmelser angaaende Gjenstande, over hvilke ethvert af Rigerne vel har fuld retlig Raadighed, men som det i Gjerningen ikke kan faa ordnet paa hensigtsmæssig Maade uden i Forbindelse med det andet Rige, ligeledes Spørgsmaal om hvorledes saadanne Bestemmelser retteligen ere at forstaa.

§ 8. Har der været Tale om, at Kongen angaaende nogen af de i forrige Paragraph nævnte Sager skulde fatte Beslutning for begge Riger undereet, saa har det altid været antaget, at Sagen hørte hjemme i sammensat Statsraad. Den eneste Leilighed, ved hvilken der før 1885 er reist Indvending imod denne Fremgangsmaade, var under Drøftelsen af det fra den svenske Rigsdag i 1860 komne Andragende om en Revision af Foreningsacten. Den Norske Regjering udtalte da i en Indstilling af 14 December 1861, at Rigsactens § 5 alene angik diplomatiske Anliggender samt det ved Rigsacten bestemte constitutionelle Forhold mellem Rigerne, og at alle Rigernes øvrige Anliggender burde udelukkes fra det sammensatte Statsraad. Dette er imidlertid en vilkaarlig Indskrænkning af Ordene i Rigsactens § 5. Det kan ikke negtes, at Grændserydninger, Spørgsmaal om Forandringer i den Tractaten af 7/18 October 1751 vedføiede Codicil angaaende Flytlappernes Rettigheder, Opgjør af Regnskabskrav mellem Rigerne, Forslag til Overeenskomster om, at det ene Riges Producter kunne indføres toldfrit i det andet og omvendt, efter almindelig Sprogbrug maa siges at være «Gjenstande, som angaa begge Riger». Den norske Statsraadsafdeling i Stockholm tiltraadte heller ikke den Norske Regjerings modsatte Paastand, og denne blev derpaa forkastet

af Kongen, der ved Dictamen af 18 Februar 1862 erklærede, «at han vilde lade sig foredrage i sammensat Statsraad «Sager af saadan Beskaffenhed, som hidtil i Almindelighed «ere blevne anseede egnede til at paakalde en fælles Behand«ling, om end Undtagelse derfra nogen Gang kan have fundet «Sted»[1]). I Overeensstemmelse hermed er der siden ogsaa i Praxis forholdt.

§ 9. Har det derimod i de omhandlede Slags Anliggender kun været Spørgsmaal om, at Kongen skal fatte Beslutning umiddelbart for det ene af Rigerne, saa maa det siges at have været den almindeligste, skjønt ikke undtagelsesfrie Fremgangsmaade, at Beslutningen er bleven afgiven i vedkommende Riges særskilte Statsraad[2]).

Som Følge heraf er det ogsaa antaget, at i Tilfælde, hvor det ene Rige har Ret til eensidigen at hæve eller forandre en fælles eller gjensidig Forskrift, høre Spørgsmaal om, hvorvidt det skal gjøre Brug af denne Ret, hjemme ikke i sammensat, men i vedkommende Riges særskilte Statsraad. Det er egentlig det svenske Statsraad, som har gjort denne Mening gjældende, den ene Gang ved udtrykkelig Erklæring afgiven paa Kongens Opfordring om, hvorledes den Resolution, der under 11 April 1838 udkom om det norske Flag, burde istandbringes, den anden Gang i Gjerning, nemlig da det, uden at norske Statsraader tilkaldtes, formaaede Kongen til at udgive en svensk Anordning af 30 September 1851, hvorved det bestemtes, at der af raffineret Sukker, som indførtes fra Norge til Sverige, skulde erlægges høiere Indførselstold end ifølge Mellemrigsanordningen af 24 Mai 1825. Til andre Tider har dog det svenske Statsraad erklæret denne Fremgangsmaade urigtig[3]). Ligeledes

---

[1]) Storth. Forh. 1863, I, S. No. 3, Side 40 ff. samt Side 76. Et nyt Exempel paa den i 1862 forkastede Opfatning har man faaet ved Behandlingen af Spørgsmaalet om at forandre Rsl. 13 April 1835 derhen, at tvende Medlemmer af den norske Statsraadsafdeling skulde tilkaldes ved Foredrag diplomatiske Sager for Kongen efter Regj. Formens § 11, see ovenfor Side 165 og Storth. Forh. 1886, II b, S. No. 62, Side 4—6.

[2]) Storth. Forh. 1869, VII. S. No. 20 Side 14.

[3]) Storth. Forh. 1863, I. S. No. 3, Side 9.

er det sædvanligt, at Spørgsmaal om Sanction paa en af Storthinget eller Rigsdagen angaaende saadanne Anliggender fattet Lovbeslutning behandles i hvert Riges særskilte Statsraad. Denne Fremgangsmaade er fulgt ved Sanction ikke blot af gjensidige Love om Gjenstande, over hvilke hvert Rige har fri Raadighed, men i Almindelighed ogsaa ved Love om reent unionelle Anliggender. Thi vistnok blev Rigsacten sanctioneret ved een og samme Beslutning for begge Riger og følgelig i sammensat Statsraad, men de Beslutninger til Forandring deri, som begge Rigers Nationalrepræsentationer fattede i Aarene 1841 og 1845, have, forsaavidt de tiltrænge Sanction, erholdt saadan i vedkommende Riges særskilte Statsraad. Det samme gjælder om den under 10 Januar 1863 sanctionerede Forandring af den norske Grundlovs § 41, hvis Gyldighed gjordes afhængig af, at tilsvarende Bestemmelse istandbragtes i Sverige. Men at man i disse Tilfælde kunde undlade Behandling i sammensat Statsraad, hidrører alene derfra, at Nationalrepræsentationerne ved de omhandlede Beslutninger uden Forandring havde bifaldt ligelydende kongelige Propositioner, af hvilke den i 1863 antagne var istandbragt ved Forhandlinger i sammensat Statsraad. Sanctionen var altsaa i begge Tilfælde en given Ting, som ikke behøvede at gjøres til Gjenstand for nogen virkelig Drøftelse.

§ 10. Den Anskuelse, at Sager, hvori Kongen kun fatter Beslutning for det ene Rige, ere ubetinget udelukkede fra Behandling i sammensat Statsraad, er imidlertid ikke rigtig. Det er let at tænke sig Tilfælde, i hvilke Gjenstanden ustridigen maa siges at angaa begge Riger, uagtet den Beslutning, der foreslaaes Kongen, umiddelbart kun bliver gjældende for det ene, f. Ex. naar hver af Nationalrepræsentationerne i Anledning af en kongelig Proposition om noget fælles eller indbyrdes Anliggende vel i Hovedsagen har antaget samme, men med Forandringer, som ikke stemme overeens. Kongen vil da have at afgjøre, hvilken af disse Beslutninger der bør sanctioneres. Ligeledes naar det ene Rige vil afskaffe en gjensidig Lov. Hvis Norge ophævede Loven om den mellemrigske Handel af 30 Mai 1890, saa

vilde en saadan Beslutning have til umiddelbar Følge, at den tilsvarende svenske Anordning traadte ud af Kraft i Sverige. En saadan Beslutning maa efter sædvanlig Sprogbrug siges at angaa begge Riger. . Forbigaaelsen af det sammensatte Statsraad kan i saadanne Tilfælde ogsaa lede til betænkelige Følger, idet Kongen kan blive nødt til i det ene Riges Statsraad at misbillige og modarbeide, hvad han i det andet Riges Statsraad har billiget og paabudt, noget hvorpaa man havde Exempel, da Kongen ved den nysnævnte svenske Anordning af 30 Septbr. 1851 i udelukkende svensk Statsraad forhøiede Tolden af raffineret Sukker, som indførtes fra Norge til Sverige, med een Skilling pr. Pund, derpaa i udelukkende norsk Statsraad ved provisorisk Anordning af 20 Februar 1852 paabød en tilsvarende Forhøielse af Tolden paa raffineret Sukker, som indførtes fra Sverige til Norge, og endelig ophævede begge Anordninger ved Resolutioner af 2 og 6 Juli 1852[1]).

Saalænge det fra svensk Side gjordes gjældende, at ethvert sammensat Statsraad, der afholdtes i Sverige, skulde være svensk-norsk, har imidlertid det norske Statsraad aldrig villet gaa ind paa, at nogen Sag, hvori der var Tale om, at Kongen skulde fatte Beslutning ikke for Sveriges Vedkommende, men blot for Norges Vedkommende, skulde behandles i sammensat Statsraad i Sverige. Thi dette blev da væsentlig det svenske Statsraad, forstærket med tre norske Medlemmer, og i et saadant Statsraad kan det ei gaa an, at Kongen udøver udelukkende norsk Regjeringsmyndighed. Heri ligger sandsynligviis det norske Statsraads eneste Grund. Thi den norske Statsraadsafdeling i Stockholm har undertiden taget Deel i sammensat Statsraad angaaende indbyrdes Anliggender, i hvilke der kun har været Tale om, at Kongen skulde fatte Beslutning for Sveriges Vedkommende[2]).

§ 11. Hvad der mere end noget andet har givet Spørgs-

[1]) Storth. Forh. 1851. III. No. 26 Side 6, VII. No. 38 og 106, 1854 VI. Dokument No. 10 og VIII, Protocolcomiteens Indstilling Side 32, jvfr. den svenske Tulltaxa af 5 Novbr. 1845 § 18.

[2]) Storth. Forh. 1869, VII. S. No. 20, Side 55—66.

maalet om det sammensatte Statsraads Forretningskreds sin Betydning, er den Paastand, at der kan tænkes Forandringer i den norske Grundlov, der maa behandles i saadant Statsraad. Denne Paastand fremkom fra svensk Side i Anledning af Spørgsmaalet om Statholderpostens Ophævelse. Opgiven blev den ikke da. Thi vel blev den Beslutning, Storthinget i 1873 herom fattede, sanctioneret i udelukkende norsk Statsraad, og vel erklærede de svenske Ministre i et forud afholdt norsk-svensk Statsraad, at de bifaldt denne Fremgangsmaade, men deres Grund hertil var, at de ansaa Sagen for at være uden sand Interesse for Sverige, og de fastholdt udtrykkelig den af det svenske Statsraad i 1860 udtalte Paastand, at Sagen gik ind under Rigsactens § 5, det vil sige, efter sin Art hørte hjemme i sammensat Statsraad [1]).

Forsaavidt denne Paastand har været støttet paa den Synsmaade, at Norges Grundlov er en unionel Overenskomst, er den gjendreven ved, hvad ovenfor i Cap. 4 § 5 og Cap. 5 § 8 er udviklet. Den kan imidlertid ogsaa bygges paa et andet Grundlag. Det kan siges, at hvis der fattes nogen Beslutning, som angaaer begge Riger, saa maa den efter Rigsactens § 5 behandles i sammensat Statsraad, ligemeget hvad enten den udkommer som kongelig Resolution, som almindelig Lov eller som Grundlovsbestemmelse. Herved er at mærke, for det første at Sagen, hvis Beslutning blot skal fattes for Norge, maa behandles i norsk-svensk Statsraad, dernæst at Sætningen ogsaa maa gjælde om lignende Forandringer i svensk Grundlov, hvilke altsaa maatte foretages i svensk-norsk Statsraad. I denne Skikkelse har imidlertid Sætningen aldrig været anerkjendt og maa siges at være forkastet ved, hvad der foregik i 1885 i Anledning af den ovenfor Side 161 omtalte Forandring i Regjeringsformens § 11. Rigsdagsbeslutningen herom sanctioneredes nemlig i udelukkende svensk Statsraad, uden at Spørgsmaalet om, hvorvidt dette burde skee, først var blevet drøftet i sammensat Statsraad [2]).

---

[1]) Storth. Forh. 1873, V. Document No. 78.

[2]) Den norske Statsraadsafdeling sagde i Anledning af denne Sag, at man fra norsk Side ligesaalidt vilde kunne kræve som indrømme

§ 12. Bliver en Beslutning, som rettelig burde have været fattet i sammensat Statsraad, afgiven i det ene Riges særskilte Statsraad, saa vil dette sige, at Beslutningen endnu ikke er bleven til i det andet Rige og altsaa er uforbindende for det. Hører Gjenstanden til dem, over hvilke hvert Rige for sit Vedkommende er eneraadigt, vil imidlertid Beslutningen være gyldig i samme og tillige strax blive virksom der, medmindre den selv fastsætter, at den først skal træde i Kraft fra det Tidspunkt, da tilsvarende Forskrift istandbringes i det andet Land. Hører den Gjenstand, hvorom Beslutningen er fattet, til dem, som ere ordnede ved Rigsacten eller anden bindende Overenskomst mellem Rigerne, og Beslutningen gaaer ud paa en Forandring i samme, lader der sig anføre adskilligt for den Mening, at Beslutningen ikke blot er virkningsløs, men ugyldig, medmindre den afgives i sammensat Statsraad. Da Rigsactens § 7 i 1841 skulde forandres, gik man imidlertid i Sverige ud fra den modsatte Opfatning og ansaa det tilladeligt, at Beslutningen først vedtoges af de svenske og siden af de norske Statsmagter. Intet af Rigerne kan altsaa i Fremtiden erklære en lignende Fremgangsmaade ugyldig.

§ 13. I det sammensatte Statsraad maa diplomatiske Anliggender altid foredrages af den svenske Udenrigsminister. Paa samme Maade forholdes ved Foredraget af Consulatsager, selv om de behandles i norsk-svensk Statsraad. See Fr. 4 Novbr. 1886, § 1. Andre Sager foredrages i det norsk-svenske Statsraad af det norske Statsraadsmedlem, som efter den norske Grundlov skal have Foredraget, i det svensk-norske Statsraad derimod af den svenske Raadgiver, under hvem den svenske Regjeringsform har henlagt Gjenstanden.

---

nogen Indflydelse eller Stemme vedkommende Indholdet af svensk Grundlov. Det svenske Statsraad sagde, at den modsatte Opfatning havde maattet „vige for den fra norsk Side fremholdte Grund-„sætning, at hvert Rige havde udelukkende Ret til at raade over „sin særskilte Grundlov uden Hensyn til, hvad den indeholder, „idet der kun er at tage Hensyn til dens formelle Egenskab af „Grundlov“. Storth. Forh. 1886, II b, S. No. 62, Side 4—5.

Capitel 20.

Interimsregjering, Regent og Regentskab.

§ 1. De Tilfælde, i hvilke Rigernes Styrelse skal overtages af en Interimsregjering, en Regent eller et Regentskab, ere ifølge Rigsactens § 7 de, hvori Styrelsen efter Norges og Sveriges Grundlove skal føres af Statsraadet, og da den norske Grundlovs §§ 40 og 41 herom igjen henviser til den svenske Regjeringsform, saa bliver det altsaa de Tilfælde, i hvilke Styrelsen i Sverige ifølge Regjeringsformen, saaledes som den var i 1815, skulde føres af det svenske Statsraad, nemlig naar:

a) Kongen er død og ingen til Rigernes Throner arveberettiget Prinds findes, og anden Thronfølger heller ikke er bleven udkaaret, Regj. Form. § 42,
b) Kongen er umyndig, Regj. Form. § 41,
c) Kongen er død og Enken efter ham eller efter nogen Prinds af det kongelige Huus er frugtsommelig og hendes Livsfrugt, om den blev af Mandkjøn, vilde være nærmest berettiget til Rigernes Throner, Regj. Form. § 41 jvfr. Rigsactens § 2,
d) Kongen er fraværende fra sine Riger, uden at være i Feldt, Regj. Form. § 39,
e) Kongen bliver saa syg, at han ikke varetager Regjeringens Ærinder.

Herom henvises til, hvad der ovenfor er udviklet i Capitel 11 § 6.

§ 2. Før den Forandring, Grundlovens § 41 fik ved Bestemmelsen af 10 Januar 1863, og den tilsvarende Forandring, der samtidig foretoges med Regjeringsformens § 39, var det altid Interimsregjeringen, som fra Begyndelsen af skulde overtage Rigernes Styrelse.

Interimsregjeringen bestaaer ifølge Rigsactens § 7, som den nu lyder, af 10 Medlemmer for hvert Rige, nemlig fra Norge den norske Statsminister og de tvende Statsraader, som ere i Stockholm, samt syv andre Statsraader, som vælges blandt den Norske Regjerings Medlemmer, — og fra Sverige de to Statsministre og otte Statsraader, det vil sige alle de

Medlemmer, det svenske Statsraad efter Regjeringsformens § 5 nu tæller.

Da det norske Statsraad efter Grl.s § 12 kun behøver at tælle ni Medlemmer, og da der her i Riget ifølge § 13 altid skal være en Norsk Regjering, maa der, hvergang Interimsregjering skal nedsættes, tilforordnes det norske Statsraad en Deel nye Medlemmer, noget Rigsactens § 7 ogsaa forudsætter. Paragraphens Bud om, hvorledes man herved skal gaa tilværks, har været fortolket paa to Maader. Efter den ene skulde man begynde med at tilforordne den Norske Regjering det fornødne Antal Medlemmer, mindst tre, og derpaa udtage syv af dens Medlemmer til Interimsregjeringen. Var denne Fremgangsmaade den af Rigsacten tilsigtede, maatte denne Lov altsaa have tænkt sig, at baade Interimsregjeringen og den Norske Regjering kunde besættes med et Antal af tilsammen 13 Personer, og at det altsaa var nok at have en Norsk Regjering bestaaende af blot tre Personer[1]). Ifølge den anden Fortolkning maa Grundlovens § 13, som kræver, at den Norske Regjering skal bestaa af mindst fem (eller nu efter Grundlovsbest. 5 Juni 1873 sex) Medlemmer, opretholdes. Fremgangsmaaden maa altsaa blive den, at der først tilforordnes den Norske Regjering saa mange Medlemmer, at den kan afgive syv Medlemmer til Interimsregjeringen og dog beholde tre tilbage. Derpaa skulle de syv Medlemmer af Interimsregjeringen udtages, og endelig tre tilforordnes i Stedet for de syv. Denne Fortolkning af Rigsacten er gjort gjældende i den Norske Regjerings Indstilling angaaende Rigsactsbestemmelsen af 2 April 1845[2]). Hensigten med denne kunstige Fremgangsmaade skal da være at forebygge, at Interimsregjeringen, forsaavidt dens Medlemmer vælges af den Norske Regjering, kommer til at bestaa blot af extraordinære Statsraader, og at bevirke, at tre af dennes Medlemmer maa afgives til Interimsregjeringen. Denne Fortolkning er neppe meget naturlig, men maa nu følges, forsaavidt den medfører, at den Norske Regjering

---

[1]) Stang, Side 110—112.
[2]) Storth. Forh. 1842, III. 252—254.

altid skal være fuldtallig, og at tre af dens ordinære Medlemmer skulle indtræde i Interimsregjeringen. Saa har man ogsaa forholdt sig i de fem Tilfælde, i hvilke Interimsregjering hidtil har været indsat, see Res. 3 Juli og 25 Octbr. 1852, 11 Septbr. 1857, 20 Juli 1861 og 18 Mai 1875[1]).

Hvis Kongen efter Rigsacten er berettiget til at føre Rigernes Styrelse, naar Interimsregjeringen skal indsættes, saa har han at fatte alle i den Anledning fornødne Beslutninger.

Ere Thronerne ledige eller Kongen mindreaarig, sammentræder Interimsregjeringen ifølge Rigsactens § 7, uden at nogen Bestemmelse derom fattes. Det samme maa gjælde i alle andre Tilfælde, hvor Kongen er ude af Stand til at beslutte, jvfr. dette Værks Cap. 11 § 6. Det er da ifølge Rigsactens § 7 den Norske Regjering, som uden Medvirkning af Statsraadsafdelingen i Sverige har at tilforordne Statsraader og bestemme, hvilke af disse eller af Regjeringens øvrige Medlemmer der skulle indtræde i Interimsregjeringen, enten fra først af eller senere, naar nogen Plads deri maatte blive ledig.

Interimsregjeringens Medlemmer skulle aflægge Eed efter Rigsactens § 9.

Interimsregjeringen har sit Sæde i Stockholm, Rigsactens § 7. Forskriften er ubetinget.

Den norske Statsminister og den svenske Justitie Statsminister have hver sin Uge at føre Ordet. Hvem af dem, der skal føre Ordet i den første Uge, afgjøres ved Lodtrækning.

Faaer noget Medlem af Interimsregjeringen kortvarigt Forfald, antages, at det sidste af Medlemmerne fra det andet Rige midlertidigt maa udtræde. Thi Rigsactens § 7 kræver, at Antallet af norske og svenske Medlemmer skal være lige.

Hvor mange der maa være tilstede, for at Beslutning skal kunne fattes, er ikke fastsat i Rigsacten. Det siges i

---

1) See Protocolcom. Indstillinger i Storth. Forh. 1854, VIII, Side 14; 1860, VIII, Side 2 og 1863, X, Side 90, samt Dept. Tid. 1875, Side 332—334.

Praxis at være antaget, at tre fra hvert Rige er et tilstrækkeligt Antal. En bedre Løsning af Spørgsmaalet er det, at der fra det Rige, hvilket Sagen vedkommer, maa være saa stort Antal Statsraader, som dets Grundlov kræver, for at Beslutning af Kongen skal kunne fattes, og et tilsvarende Antal fra det andet Rige [1]).

For Sveriges Vedkommende er Interimsregjeringen baade Regentskab og Statsraad, ligesom den ogsaa afgjør alle svenske Regjeringsanliggender.

For Norges Vedkommende stiller Sagen sig anderledes. Vistnok blive ogsaa her de almindelige Former for Kongemagtens Udøvelse i nogen Grad forandrede. Den norske Statsraadsafdeling i Stockholm opsluges af Interimsregjeringen. Men den norske Regjering forbliver i Virksomhed baade som forberedende, raadgivende og besluttende Collegium.

Sagerne skulle foredrages, protocolleres og expederes, de norske i det norske Sprog og af den norske Statsminister, de svenske i det svenske Sprog og af den svenske foredragende, til hvis Embede de henhøre. Diplomatiske Sager skulle foredrages af Ministeren for de udenlandske Anliggender, andre Sager, som angaa begge Riger, og som høre under et bestemt Departement, enten af Chefen for det svenske Departement, under hvilket de høre, eller af den norske Statsminister, alt eftersom Sagen sidst kommer, enten fra det førstnævnte eller fra den Norske Regjering. Hører en Sag, som angaaer begge Riger, ikke under noget bestemt Departement, skal den foredrages af Udenrigsministeren.

Beslutningerne fattes ved Stemmefleerhed og Expeditionerne underskrives af samtlige Medlemmer. I Tilfælde af Stemmelighed gjør Ordførerens Stemme Udslaget. Paa Grund af denne Forskrift er det Praxis, at hvert Riges Sager behandles i den Uge, i hvilken dets Statsminister har Forsædet. Forsaavidt er Regelen om det vexlende Ordførerskab bekvem nok. Men opstod der angaaende et diplomatisk eller fælles Anliggende af høi Interesse en Meningsforskjel mellem

---

[1]) Naumann, Sveriges Statsförfattningsrätt II. 94; Rydin, Föreningen emellan Sverige och Norge, Side 362.

Medlemmerne fra begge Riger, er det for Tan'en en Mulighed, at det ene Riges Medlemmer i den ene Uge omgjorde de Beslutninger, det andet Riges Medlemmer havde fattet i den foregaaende.

§ 3. Mod denne Anordning af Interimsregjeringen reistes der, især fra svensk Side, ogsaa andre Anker. Man fandt, at den var for talrig, og ansaa det betænkeligt, at begge Riger skulde savne fælles Styrelse, Sverige endog al Regjering fra det Øieblik, Kongen blev udygtig til at føre Styrelsen, og indtil de norske Medlemmer af Interimsregjeringen ankom til Stockholm. For i nogen Grad at raade Bod herpaa, blev efter Kongens Forslag den svenske Regjeringsforms § 39 og ved Grundlovsbestemmelse af 10 Januar 1863 den norske Grundlovs § 41 forandret saaledes, at Nødvendigheden af at indsætte Interimsregjering indskrænkedes. I de to Tilfælde, at Kongen ved Reise udenfor Rigerne eller ved Sygdom er hindret fra at føre Regjeringen, skal denne nu føres af den til Thronerne nærmest berettigede Prinds, saafremt han har opnaaet den for Kongen fastsatte Myndighedsalder. Det er ikke blot Kronprindsen, som har denne Ret og Pligt, men hvilkensomhelst myndig Prinds, der er nærmest arveberettiget til Thronen, f. Ex. en barnløs Konges ældste Broder. Hvis derimod den nærmeste arveberettigede Prinds er umyndig eller af anden Aarsag hindret fra at føre Styrelsen, kan ikke den næst ham arveberettigede myndige Prinds overtage Rigernes Styrelse, hvorimod denne, hvis et saadant Tilfælde maatte indtræffe, nu ligesom før vilde overgaa til Interimsregjeringen. Det samme maa gjælde, hvis Dronningen eller Enken efter en Prinds, som, hvis han havde levet, vilde have været nærmest arveberettiget, er frugtsommelig paa den Tid, da Spørgsmaalet opstaaer.

Naar den nærmest arveberettigede Prinds i Kraft af Grl.s § 41 fører Rigernes Styrelse, blive Statsraadets Forretninger og Formerne for dets Virksomhed uforandret de samme, som om Kongen selv regjerede.

§ 4. Den svenske Regjeringsforms § 39 udtaler udtrykkeligt, at ikke alene den regjerende Prinds, men ogsaa

Interimsregjeringen styrer Sverige med al kongelig Magt og Myndighed. Dog maa de ei forlene nogen med Adelskab, friherrelig eller grevelig Værdighed eller uddele Ridderværdigheder, ei heller give nogen fast Ansættelse i Embeder, hvis Indehavere kunne afsættes uden Dom. Derimod gjør vor Grundlov ingen Indskrænkning i den Myndighed, der overdrages den regjerende Prinds eller Interimsregjeringen. De kunne altsaa endelig besætte hvilketsomhelst ledigt Embede. End ikke til at sanctionere Grundlovsforandringer kan der negtes dem Beføielse.

§ 5. Den ifølge Grundlovens § 41 regjerende Prinds eller Interimsregjeringen har aldrig ubetinget Ret til at føre Styrelsen, indtil Kongen bliver istand til at overtage den. Deres Function varer kun, indtil Nationalrepræsentationerne have truffet anden Anordning om Rigernes Styrelse. Denne Regel er i Anvendelse paa Interimsregjeringen ligesaa naturlig, som den med Hensyn til den regjerende Prinds er unaturlig. At Nationalrepræsentationerne skulle kunne tage den midlertidige Styrelse fra den myndige Thronfølger, altsaa fra den Person, som eengang kommer i uigjenkaldelig Besiddelse af Regjeringen, er næsten en Selvmodsigelse.

Det Tidspunct, da Nationalrepræsentationerne blive berettigede til at træffe Anordning om Rigernes Styrelse, er forskjelligt i de forskjellige Tilfælde.

a. Er Kongen død og Thronerne derved blevne ledige, eller Thronfølgeren er umyndig, saa er det Rigsactens Villie, at Nationalrepræsentationerne hurtigst muligt skulle træffe saadan Anordning, altsaa i første Tilfælde vælge Konge, i sidste Tilfælde indsætte en Formynderregjering.

Til denne Ende foreskrive Grl.s § 39 jfr. 41 samt Rigsactens § 6 jfr. 7, at det norske og det svenske Statsraad i saadanne Tilfælde strax skulle sammentræde for fælles at udstede Indkaldelse til Storthing i Norge og Rigsdag i Sverige. Døer Kongen i Norge, maa altsaa den norske Statsraadsafdeling, som har fulgt ham hid, begive sig til Sverige. Indkaldelsen skal efter den svenske Regjeringsforms § 93 skee inden 15 Dage efter Kongens Død, hvilken Bestemmelse ikke strider mod Rigsacten og derfor maa iagttages. Tiden

for Rigsdagens Sammentræde skal efter Regj. Formens § 51 fastsættes saaledes, at den falder efter den 20de og inden den 30te Dag efter Indkaldelsens Kundgjørelse i Stockholms Kirker. At Indkaldelsen skal skee til samme Dag i ethvert af Rigerne, er for det Tilfælde, at Thronerne staa ledige, udtrykkelig bestemt i Rigsactens § 3. Begge disse Forskrifter lade sig nu forene, efterat den ved Grl.s § 69 bestemte Frist til Indkaldelsen af overordentlige Storthing er bleven afkortet ved Grlsbest. 24 April 1869. Er Storthinget samlet, eller kommer det sammen, inden det bestemte Tidspunct, saa er Indkaldelse naturligvis overflødig. Thi nye Valg af Repræsentanter kunne efter vor nuværende Grundlov ikke udskrives. Undlade Statsraadene at indkalde Nationalrepræsentationerne, paaligger det i Norge Høiesteret, Grl.s § 46, i Sverige Hofretterne, Regj.formens § 95, at foranstalte Indkaldelse. Indtil Kongen er valgt, føres Styrelsen efter den svenske Regjeringsform af det svenske Statsraad og følgelig efter Rigsactens § 7 af Interimsregjeringen. At den norske Grundlovs § 48 henviser til § 43, er blot en Skrivfeil af Redactionscomiteen[1]). Nationalrepræsentationerne kunne altsaa i dette Tilfælde ikke anordne nogen anden Styrelse, medmindre den valgte Konge er umyndig, i hvilket Tilfælde der, ligesaavel som naar en til Thronen født Konge er umyndig, maa kunne indsættes Formynderregjering.

Naar en saadan er anordnet, maa selvfølgelig Interimsregjeringen aftræde, Grl.s § 40, Rigsactens § 7.

b. Hvis Kongen lever og er myndig, men hindret fra at føre Styrelsen, enten ved Sygdom eller Fraværelse, saa beholder den regjerende Prinds eller Interimsregjeringen Styrelsen for det første i 12 Maaneder, uden at Nationalrepræsentationerne i denne Tid kunne træffe anden Anordning derom. Først efter Udløbet af denne Tid skal den regjerende Thronfølger eller Interimsregjeringen sammenkalde begge Rigers Nationalrepræsentationer, Regjeringsformens § 91 og 92, for at anordne, hvorledes der med Rigernes Styrelse skal forholdes. Efter sit Bogstav leder vistnok vor

---

1) Storth. Forh. 1814, Side 462, cfr. 457 og 552—554.

Grundlovs § 41 til det Resultat, at den regjerende Thronfølger eller Interimsregjeringen ogsaa i disse Tilfælde strax skulde sammenkalde Nationalrepræsentationerne; men dette er klarligen blot en Unøiagtighed i Udtryksmaaden, og skjønt den ikke blev rettet ved Rigsacten, som ingen udtrykkelig Bestemmelse opstiller om Tilfældet, har man i Praxis aldrig anseet sig forpligtet til en saa urimelig Foranstaltning som at sammenkalde Nationalrepræsentationerne, strax Kongen reiste til Udlandet eller ved Sygdom blev hindret fra at varetage Regjeringen.

§ 6. Da Nationalrepræsentationerne af egen Magtfuldkommenhed kunne træffe Anordning om Rigernes Styrelse, naar Kongen har været syg i 12 Maaneder, har det altid været antaget, at de, forinden Kongen har faaet Sygdomsforfald, efter Forslag fra ham og for hans egen Regjeringstid kunne bestemme, hvorledes der skal forholdes med Styrelsen, om han i Fremtiden maatte blive syg. Saaledes overdroges det baade Carl Johan, Oscar I og Carl XV som Kronprindser at føre Regjeringen i deres Forgjængeres Sygdomsforfald, see Love af 5 Januar 1815 og 29 Januar 1816 samt Kundgjørelser af 8 Juni 1818 og 25 Sept. 1857. Mod Grundlovmæssigheden heraf har der i Sverige været gjort Indvending, men neppe med Føie[1].

§ 7. Naar Nationalrepræsentationerne have Ret til at fratage den regjerende Thronfølger eller Interimsregjeringen Styrelsen, saa kunne de overdrage denne til hvem de ville. Rigsacten opstiller i saa Henseende ingen Indskrænkning i deres Myndighed. Hvis Kongen er umyndig, ere de altsaa med Hensyn til Anordningen af Formynderregjering ubundne af de Bestemmelser, hans Forgjænger maatte have efterladt sig, jfr. Regj. Form. § 93. Nationalrepræsentationerne kunne saaledes overdrage Styrelsen til en eneste Person — en Regent — eller til en Fleerhed af Personer, et Regentskab. Foretrække de det sidste, og Kongen er umyndig, saa skal efter Regjeringsformens § 93 Medlemmernes Antal være enten tre eller fem. Denne Bestemmelse er ikke indtagen i Rigs-

---

[1]) Naumann, Sveriges Statsförfatningsrätt, II. 106—107.

acten og selvfølgelig ikke bindende for Storthinget. Dette kan altsaa fastsætte Tallet anderledes. Endvidere have Nationalrepræsentationerne frit Valg med Hensyn til Personerne. Heraf følger, at Regjeringen, om Kongen er sindssvag eller umyndig, kan overdrages Dronningen eller Enkedronningen, enten alene eller med Bitræde af Tilforordnede. Nationalrepræsentationerne kunne endvidere meddele Regenten eller Regentskabet Instruction med Hensyn til Udøvelsen af den kongelige Myndighed. Dog kunne de neppe midlertidigen tillægge sig selv større Myndighed, end Grundlovene tildele dem.

Imellem Nationalrepræsentationerne kan der opstaa Uenighed, for det første om Styrelsen skal forblive hos Interimsregjeringen eller overdrages nogen anden. Ere de enige om det sidste, kan der opstaa Uenighed, om der skal vælges en Regent eller et Regentskab, og i sidstnævnte Fald om Antallet af Regentskabets Medlemmer. Der kan fremdeles være Meningsforskjel mellem Storthinget og Rigsdagen om, hvorvidt nogen Instruction skal udfærdiges for Regenten eller Regentskabet, eller om Indholdet af denne Instruction. Endelig kan Valget af Regent eller Regentskabsmedlemmer i Storthinget falde anderledes ud end i Rigsdagen.

Om det sidste Tilfælde giver Rigsactens § 8 udtrykkelig Regel, naar Grunden til, at Kongen ei kan føre Styrelsen, ligger i hans Umyndighed. Den i Rigsactens § 3 omtalte Comitee skal da anstille Omvalg mellem de af Storthinget og Rigsdagen valgte Personer. Den samme Fremgangsmaade maa utvivlsomt følges, hvis det er af anden Grund, Kongen ikke fører Styrelsen.

Hvorledes Meningsforskjellen mellem Storthinget og Rigsdagen skal løses i de øvrige ovenfor nævnte Tilfælde, er ikke saa klart. En streng Befølgelse af Rigsactens Ord leder til, at Interimsregjeringen skulde vedblive at føre Styrelsen, indtil Enighed mellem begge Repræsentationer opnaaedes. Det er imidlertid høist sandsynligt Rigsactens Tanke, at den i § 3 nævnte Comitee skal afgjøre Sagen i ethvert Tilfælde, hvor disse have fattet forskjellige Beslutninger angaaende de her omhandlede Gjenstande. Thi hvis det er angaaende Forskrifter

om den umyndige Konges Opdragelse, Meningsforskjellen er opstaaet, paabyder Rigsactens § 10 ligefrem denne Fremgangsmaade, og det skjønnes ikke, hvorfor den skulde være mindre anvendelig i andre Tilfælde. Hvis der mellem Storthingets og Rigsdagens Beslutninger er Afvigelse i flere Puncter, forstaaer det sig selv, at Comiteen ikke kan anstille særskilt Votering om hvert af disse. Derved løb man Fare for at faa frem et aldeles usammenhængende Resultat. Comiteen maa derimod ved en eneste Votering afgjøre, hvilken af begge Beslutninger, Storthingets eller Rigsdagens, hver tagen i sin Helhed, der skal blive gjældende.

§ 8. Efter vor Grundlovs § 45 skulle de, der føre Styrelsen i Kongens Sted, aflægge ham og Storthinget Regnskab for samme, saasnart den er ophørt. Forskriften gjælder, efter hvad baade Forholdets Natur og den foregaaende Paragraph medføre, ikke de svenske Medlemmer af Interimsregjeringen. Forøvrigt er den ganske almindelig. Den omfatter saaledes endog Thronfølgeren, naar han fører Regjeringen efter § 41. Det følger imidlertid af § 37, at han ei kan drages til Ansvar for Rigsretten. Om Medlemmerne af et Regentskab ifølge § 45 kunne tiltales ved denne Ret, er meget tvivlsomt. Dette er nemlig ikke sagt i § 86, og det vilde heller ikke være rimeligt, at dets svenske Medlemmer skulde kunne drages til Ansvar paa denne Maade. Derimod maa der i den Beslutning, hvorved Regentskab anordnes, kunne træffes Bestemmelse om Medlemmernes Ansvarlighed.

Ordene i Grl.s § 45 lede indirecte til det Resultat, at ingen Person, der er Medlem af en midlertidig Rigsstyrelse, kan drages til Ansvar for samme, saalænge den varer. I Anvendelse paa Medlemmer af den egentlige Interimsregjering, hvis Function forudsættes at være ganske kortvarig, er Sætningen ikke meget betænkelig. For et Regentskabs Medlemmer maa nærmere Bestemmelse herom kunne træffes, naar det anordnes.

Capitel 21.

Kongens Adgang til at omgjøre sine Beslutninger.

§ 1. Kongens og Regjeringens Beslutninger ere ikke endelige i samme Forstand som Domstolenes. En Dom har til Hensigt at skaffe en urokkelig Afgjørelse af, hvad der efter den gjældende Lovgivning i et omtvistet Tilfælde er Ret. Den kan derfor ikke forandres uden ved Paaanke til høiere Domstol, om nogen saadan gives. Den udøvende Magt har derimod til enhver Tid at bestemme, hvad der bør skee til Samfundets Tarv, og maa følgelig kunne tage forandrede Bestemmelser eller nye Forholdsregler, eftersom den kommer til bedre Indsigt, eller Omstændighederne skifte.

§ 2. Ubetinget gjælder dette dog ei. Det kan ikke forbydes den udøvende Magt ved sin Beslutning at indrømme Rettigheder paa saadan Maade, at de ei igjen kunne berøves Indehaverne. Hvis saaledes Kongen efter Storthingets Bemyndigelse meddeler en privat Mand Skjøde paa en Staten tilhørende Eiendom, eller approberer en Contract, som en underordnet Autoritet paa Statens Vegne har afsluttet, saa maa Staten være bunden efter Privatrettens Regler, og Kongen kan følgelig ikke ved ny Beslutning bestemme noget, som strider mod Medcontrahentens Ret.

Det er imidlertid ikke blot private, men ogsaa offentlige Rettigheder der af Kongen uigjenkaldeligen kunne tilstaaes nogen. Dette skeer uomtvistelig under følgende Betingelser:

for det første, at Gjenstanden hører til dem, med Hensyn til hvilke Staten efter vor nuværende Grundlov ved Overeenskomst kan binde sig; hvorom henvises til, hvad ovenfor i Cap. 9, § 3 er forklaret,

for det andet, at Kongen umiddelbart i Grundloven, i den øvrige Lovgivning eller i en Storthingsbeslutning har tilstrækkelig Myndighed til at indgaa Overeenskomsten,

for det tredie, at formelig Overeenskomst er afsluttet.

Men Staten kan ogsaa bindes gjennem en kongelig Beslutning, der ikke i Formen fremtræder som Samtykke til en Contract. Undertiden flyder dette af Lovgivningens Bestemmelser eller Forudsætninger, undertiden af Forholdets Natur.

Naar det sidste skal antages, kan ofte være tvivlsomt, idet to indbyrdes stridige Hensyn her gjøre sig gjældende.

Saafremt Beslutningen ikke udtrykkelig siger det modsatte, vil den Person, hvem Rettigheden indrømmes, lettelig forestille sig, at denne er uangribelig, og bygge sin Handlemaade paa en saadan Forudsætning. At erklære Beslutningen gjenkaldelig vilde i saa Fald lede til en Uretfærdighed, der blev saameget større, som den altid med Lethed lader sig forebygge, nemlig hvis Rettigheden ved Stiftelsen udtrykkelig betegnes som gjenkaldelig. Den, som i contractmæssige Forhold har det i sin Magt at bestemme Forpligtelsens Form, men udtrykker sig saa ufuldstændigt, at han vildleder sin Medcontrahent, maa finde sig i at bære Følgerne deraf[1]).

Det gaaer dog umulig an at betragte enhver Regjeringsbeslutning, der tjener enkelt Mand til Grundlag for Rettigheder, som uigjenkaldelig, blot fordi den ikke har taget udtrykkelig Forbehold derimod. Dette vilde komme i den øiensynligste Strid med Samfundets Tarv. Allerede Forholdets indre Natur kan undertiden gjøre det klart for enhver, at det aldrig har været Regjeringens Hensigt at binde det offentlige. Hermed skal det ikke være sagt, at Beslutningen er at ansee som gjenkaldelig i ethvert Tilfælde, hvor det med Føie kan siges, at den burde være det. Herfor kan nemlig Statsstyrelsen have været blind paa den Tid, da Rettigheden blev stiftet. Et slaaende Exempel derpaa ere de evigtvarende Skattefritagelser, der ere tillagte visse Eiendomme. Hvad der først og fremst maa tages i Betragtning, er den stiftede Rettigheds historiske Forudsætninger. Disse kunne ofte paa det tydeligste godtgjøre, enten at den er gjenkaldelig, eller det modsatte.

Efter den hos os herskende Retsopfatning bliver paa den offentlige Rets Omraade Hensynet til Individets Tarv det overvægtige, naar der spørges om rene Formuesrettigheder. Om Kongen af et Fond, der ikke staaer under Storthingets Revision, uden Forbehold har tillagt nogen en Pension, er det ikke tvivlsomt, at den tilkommer ham for Livstid. Det

---

[1]) L. 99, pr. Dig. 45—1; l. 39, Dig. 2—14; l. 21, Dig. 18—1.

samme gjælder om andre Rettigheder, der i alt Fald for Indehaveren væsentlig er af økonomisk Betydning, saasom Apothekerbevilgninger og andre Næringsrettigheder, men kan ogsaa gjælde om andre Bevilgninger, f. Ex. paa Statsborgerskab.

Skulle saadanne Bevilgninger kunne gjenkaldes, maa derom være truffet Forbehold enten i Love eller ved Bevilgningens Meddelelse. En Undtagelse herfra tør man maaskee gjøre, hvis den bevilgede Frihed paa Grund af sin særegne Natur kan misbruges paa forargerlig Maade, og dette virkelig er skeet. I den kgl. Proposition til Lov om Postporto af 19 Januar 1837, § 5, var det foreslaaet udtrykkelig at forbeholde Kongen Ret til at tilbagekalde Bevilgninger af Portomoderation for Aviser. Storthingscomiteen ansaa dette Forbehold overflødigt, men uskadeligt Det optoges derfor baade i den ovenfor nævnte Paragraph samt i den senere Lov af 12 August 1848, § 6. Efter den nugjældende Postlov kunne saadanne Bevilgninger ikke meddeles. Lov om Adgangen til at give offentlige Forestillinger af 22 Mai 1875, § 4, forbeholder Politiet Adgang til naarsomhelst at tilbagekalde de Bevilgninger, det ifølge Paragraphen har meddeelt. Ved Istandbringelsen af denne Lov ytrede Regjeringen ligeledes, at deslige Bevilgninger ogsaa uden saadant Forbehold maatte kunne tilbagekaldes. De nævnte Love kunne altsaa ikke paaberaabes som Grundlag for den Slutning, at Forbeholdet var nødvendigt[1]), men kunne heller ikke tjene som Støtte for den Tanke, at Regjeringen vilkaarligen skulde kunne tilbagekalde saadanne Bevilgninger.

Hvis derimod det, der ved Regjeringsbeslutningen meddeles nogen, er offentlig Myndighed eller Ansættelse i Statens Tjeneste, burde Formodningen ifølge Sagens Natur egentlig være for, at Beslutningen er gjenkaldelig, det vil sige, at Myndigheden eller Ansættelsen igjen kan fratages ham. Herfra har Grl.s § 22 dog gjort en saa dybtgaaende Undtagelse, at selve Hovedsætningen er fordunklet. At Kongen efter Forgodtbefindende kan afskedige dem, han har ansat i

---

[1]) Storth. Forh. 1837, III, 728 og 1874, III, O. No. 2, Side 7.

offentlige Bestillinger, der ei ere Embeder, vil vistnok ikke blive betvivlet, forsaavidt disse Bestillinger øiensynligt have Characteren af Tillidshverv, noget der gjælder f. Ex. om Jernbanedirektionerne, Hypothekbanksdirektionen, Enkekasseadministrationen o. fl. Hensigten med, at der ikke udfærdiges Embedsbestallinger for saadanne Tjenestemænd, er ligefrem at forbeholde Kongens Ret til at fjerne dem. Men om man anseer Kongen berettiget til at afskedige lavere Bestillingsmænd, som han har ansat uden Forbehold, og som ikke selv søge sig entledigede, er nu blevet tvivlsomt [1]) Grunden til, at der ikke gives denne Classe Statstjenere Bestalling som Embedsmænd, kan ogsaa siges nærmest at være den, at deres Stillinger ere af for ringe Betydning. Det er endog uvist, om man tør vente Medhold i den Anskuelse, at Kongen kan tilbagekalde en Tilladelse, han har meddeelt en Embedsmand til at bo udenfor sit Embedsdistrict.

Forøvrigt er det ikke blot gjennem Confirmation, Tilladelse eller Overdragelse af en Rettighed, Kongen i Forhold til enkelt Mand kan binde sig med Hensyn til Udøvelsen af sin Myndighed. Saaledes blev det i vor Ret antaget, at en Beslutning, hvorved han paabyder nogen sat under offentlig Tiltale, i den Forstand er endelig, at Sagen, engang anlagt, ei kan hæves uden den Tiltaltes Samtykke. Nu er dette forandret ved Lov om Strafferetspleien af 1 Juli 1887, § 86, jvfr. §§ 87 og 415.

§ 3. Fremkommer der, efterat Kongen har fattet en Beslutning, som tillægger nogen en uangribelig Ret, nye Oplysninger, som vise, at Kongen ei havde lovlig Adgang hertil, saa er Beslutningen ugyldig. Hvis Kongen antager, at dette er Tilfældet, kan han altsaa tilbagekalde sin Beslutning. Tilbagekaldelsen er imidlertid ikke afgjørende mod den, hvem Rettigheden ved den tidligere Beslutning er meddeelt. Han kan handle, som om Tilbagekaldelsen ikke havde fundet Sted, og hvis han gjør dette, vil Sagen i Almindelighed under

[1]) Jfr. Høiesteretsdomme af 14 Octbr. 1870, Retst. Side 712—716, Ugebl. X. 457 ff.; 10 April 1874, Retst. 425, og 4 Mai 1876, Retst. Side 449—454.

en eller anden Form blive bragt ind for Domstolene. Disse ere da, som senere skal godtgjøres, ikke bundne ved Kongens Tilbagekaldelse. Finde de, at Rettigheden virkelig er lovmæssigen meddeelt, ville de have at opretholde den. En saadan Tilbagekaldelse er i Almindelighed ogsaa overflødig, thi dersom den Rettighed, Kongen ved Beslutningen har tilstaaet nogen, er en Indskrænkning i andre Borgeres Handlefrihed, og Rettigheden er meddeelt i Strid med eller udenfor Lovgivningens Bestemmelser, saa er den kongelige Beslutning ugyldig, og enhver kan handle, som om den ikke var til. Kongen vil derfor neppe indlade sig paa at tilbagekalde en Beslutning af denne Natur, medmindre det ved de fremkomne Oplysninger er blevet aldeles uomtvisteligt, at den mangler Lovhjemmel.

Anderledes forholder det sig, hvis Rettigheden ikke medfører nogen Indskrænkning i andres Frihed, saasom hvis Kongen til Embedsmand har udnævnt nogen, som mangler den fastsatte Alder eller andre lovbestemte Egenskaber, eller han feilagtigen har antaget nogen at have lovligt Krav paa Pension, paa Føderaad af en Statseiendom og deslige og derfor indrømmet ham Rettigheden. I saa Fald kan det lovmæssige Retsforhold ikke gjenoprettes uden gjennem en Beslutning af Kongen, hvilken i Virkeligheden, om ikke i Formen vil være en Tilbagekaldelse af hans tidligere Beslutning i Sagen. Hvor Tilbagekaldelsen ikke kan skee ved simpelthen at negte en forud tilsagt Ydelse, maa den for at blive virksom ledsages af et Sagsanlæg fra Regjeringens Side mod den, hvem Rettigheden er overdragen. En simpel Tilbagekaldelse af en lovstridig Embedsudnævnelse er saaledes ikke nok. Der maatte anlægges Sag mod den udnævnte for at faa kjendt ham uberettiget til Embedet. Men ogsaa ved Paakjendelsen af denne Sag vilde Domstolene have at løse Retsspørgsmaalet efter sin egen Opfatning.

§ 4. Hvis Kongen har fattet en Beslutning, som hjemler nogen en ifølge Grl.s § 97 uangribelig Ret, og der senere fremkommer nye Oplysninger, som vise, at Beslutningen er uhensigtsmæssig eller endog uretfærdig, skjønt ikke egentlig lovstridig, saa kan Kongen tilbagekalde den i ethvert Til-

fælde, hvori Vildfarelsen i de Forudsætninger, paa hvilke Beslutningen er bygget, er saa grov, at den vilde gjøre private Villiestilkjendegivelser uforbindende. Herom kan der ikke være Tvivl. Spørges kan det derimod, om ikke Beslutningen lader sig gjenkalde i andre Tilfælde, og ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal tør der maaskee skjelnes. Et Skjøde paa en Staten tilhørende Eiendom, som Kongen har udstedt under vildfarende Forudsætninger, kan ikke tilbagekaldes uden under Omstændigheder, der vilde berettige en privat Sælger dertil. Væsentlig forskjelligt stiller neppe Tingen sig, hvis den Myndighed, Kongen ved Beslutningen har udøvet, er af ublandet offentlig Natur. Men ganske paa samme Maade kan dette Tilfælde dog neppe bedømmes. Hvis Kongen paa Grund af ufuldstændige Oplysninger har meddeelt nogen en Ret, som kan blive til Skade for andre bestemte Personer, hvis Tarv han ved Beslutningens Afgivelse havde at paasee, f. Ex. hvis der handles om en Confirmation paa et Testament efter Arvelovens §§ 36 eller 37 og andre lignende Bevilgninger, saa bør man ansee Kongen noget mindre strengt bunden, end en privat Person er, naar han forføier over sine Rettigheder. Thi der er i vort Tilfælde ingen Grund til at frygte, at Kongen vil begunstige nogen af de Personer, hvis Retsforhold ved hans Mellemskomst skal ordnes. Det synes derfor at kunne tilstedes Kongen under saadanne Omstændigheder at omgjøre sin Beslutning, saafremt dette ikke bringer den, hvem Rettigheden var tilstaaet, i slettere Stilling end om han aldrig havde erholdt Tilsagnet.

§ 5. Kongen kan binde sig ligeoverfor Storthinget.

I Tydskland og Østerrige læres det, at Monarken kan tilbagekalde en Beslutning, hvorved han har sanctioneret en Lov, saalænge han ikke har udfærdiget denne[1]). Spørgsmaal

[1]) Jellinek, Gesetz und Verordnung, Side 319 samt de der citerede Forfattere. Mod denne Lære har imidlertid Kolbow i Archiv für Öffentliches Recht. V, 92—93 gjort Indvendinger, idet han negter, at Sanction kan tilbagekaldes. Andre gaa omvendt saavidt, at de

herom kan ikke opstaa efter vor statsretlige Praxis, da Sanction og Udfærdigelse foregaaer samtidigt og ved en eneste Handling. Nogen constitutionel Nødvendighed tør dog dette, som vi senere skulle see, neppe paastaaes at være. Selv om disse to Handlinger skilles ad, vilde det hos os, hvor Kongens Beslutninger skulle fattes i Statsraadet og protocolleres, være rigtigst at ansee ham bunden ved den protocollerede og af ham underskrevne Beslutning om at sanctionere den endnu ikke udfærdigede Lov.

Er en af Storthinget fattet Beslutning feilagtigen gjengiven i det Dokument, som er oversendt Kongen samt af ham sanctioneret og underskrevet, saa er det hans Ret og Pligt at tilbagekalde det tilsyneladende Samtykke, han herved har givet Beslutningen, og sætte denne ud af Kraft. Herpaa har man havt Exempel, see Lov 6 Aug. og prov. Anordn. af 1 Novbr. 1824[1]).

Har Kongen besluttet at negte Sanction paa en Lov, saa kan dette ei være til Hinder for, at han alligevel sanctionerer Loven, medmindre Beslutningen er meddelt Storthinget, eller dette opløst.

Hvorvidt han kan tilbagekalde sin Proposition, maa, forsaavidt han ikke udtrykkelig har forbeholdt sig Adgangen dertil, bero paa Storthingets Reglement. Herom mere senere hen.

Beslutninger, hvorved Kongen tillader Storthinget at blive samlet en vis Tid udover den i Grundloven fastsatte, lade sig ikke tilbagekalde. Dette maa derimod kunne ske med Beslutninger, hvorved overordentlige Storthing sammenkaldes. Thi efter Grl.s § 70 kan Kongen hæve ethvert saadant, naarsomhelst han for godt befinder.

§ 6. Lovgivningen har meget ofte bemyndiget Communebestyrelserne til at give reglementariske Bestemmelser om visse Gjenstande, dog med Forbehold af, at Bestemmelserne

---

ansee Monarken berettiget til at tilbagekalde en ny Lov, saalænge den ikke er bekjendtgjort, Schulze, Lehrbuch der deutschen Staatsrechts I, § 186; Seydel, Bairisches Staatsrecht, III, 554.

[1]) Storth. Forh. 1827, Juni, 138—143.

blive stadfæstede af Kongen. I enkelte Tilfælde er saadan Myndighed under samme Forbehold tillagt Corporationer af halvt eller heelt privat Natur, saaledes Tømmerdirectionerne eller Flødningsforeningerne ved Lov om Krabastømmer af 12 Juli 1848 § 2 og Lov om Flødningsvæsenet af 26 August 1854 § 5, nu Lov om Vasdragenes Benyttelse af 1 Juli 1887, § 59, Almenningsbestyrelserne ved Almenningsloven af 12 October 1857 § 6, Fiskeriforeningerne ved Fredningsloven af 23 Mai 1863 § 11. Meddelelse af deslige Approbationer kan ikke ganske stilles ved Siden af Sanction af Love. Kongen maa ligeoverfor dette Slags Autoriteter staa noget friere end ligeoverfor Storthinget. Medens Kongen maa negte eller meddele Sanction paa en Lovbeslutning i dens Heelhed, antages det, at han ved at approbere det nævnte Slags Reglementer kan udtage enkelte Paragrapher fra Stadfæstelsen, dog ei, naar de approberede Bestemmelser derved vilde faa forandret Betydning. Det antages ligeledes, at Kongen, uagtet det ham forelagte Reglement efter sit Indhold skal gjælde for bestandigt, kan indskrænke sig til at meddele Approbationen indtil videre, og altsaa forbeholde sig Ret til naarsomhelst at tilbagekalde denne og derved sætte den ud af Kraft.

Er Approbationen meddeelt uden nogen saadan Indsrænkning, saa kan Kongen ikke tilbagekalde den. Dette medfører neppe nogen Betænkelighed, hvor Beslutningen er fattet af den almindelige Communalbestyrelse, thi den maa antages at yde tilstrækkelig Garanti for alle de Interesser, over hvilke den raader. Dette er neppe i samme Grad Tilfældet med de øvrige Corporationer, hvem Myndighed til at udfærdige Reglementer er tillagt under Forbehold af kongelig Approbation. Men da Lovgivningen tier, kan man i Almindelighed ikke tillægge Kongen større Ret i den her omhandlede Henseende ligeoverfor dem end ligeoverfor Communebestyrelserne. Det engang stadfæstede Reglement maa altsaa vedblive at gjælde, indtil det ophæves eller forandres paa samme Maade, som det er blevet til, nemlig ved Beslutning fattet af den Autoritet, der har istandbragt Reglementet, og approberet af Kongen, see den nysnævnte Paragraph i Fredningsloven af

20*

1863 samt Lov om Hingste, Tyre og Springvædre af 1 Juli 1887, § 3.

Der kan dog tænkes Forhold, i hvilke Kongen vel maa ansees berettiget til at tilbagekalde Approbationer paa Reglementer, vedtagne af en Flødnings- eller Fiskeriforening eller andre lignende Corporationer. I denne Classe af Tilfælde træffer det undertiden, at Bestemmelser, der ere meget ubillige mod et Mindretal, vedtages af Fleertallet, ikke paa Grund af ulige Meninger om offentlige Anliggender, men paa Grund af en ved uforanderlige Omstændigheder bestemt Forskjel i private Interesser. Ere saadanne Bestemmelser approberede af Kongen, før Sagens Sammenhæng er bleven tilstrækkelig oplyst, vil Feiltagelsen, efter hvad forhen er udviklet, let gjøre Approbationen gjenkaldelig.

§ 7. Approbation af Plan for en Sparebank kan af Kongen tilbagekaldes, naar han dertil finder Grund, Lov 1 Juli 1887, § 16. De Bestemmelser, Kongen afgiver om det Forhold, hvori en Amtscommune og en By skulle bidrage til deres fælles Fængselsvæsen, kunne af ham efter Omstændighederne forandres, see Loven af 13 Octbr. 1857, § 9. Uagtet ikke udtrykkelig sagt, maa det samme gjælde om Beslutninger afgivne efter Lov om Veivæsenet af 15 Septbr. 1851, §§ 7 og 13, Lov om Skydsvæsenet af 21 Marts 1860, § 8, Lov om Lensmænds Lønninger af 15 Juni 1878, §§ 5 og 8 samt Communalskattelovene af 15 April 1882, for Landet, § 46, for Byerne § 36. Ligeledes kan Bemyndigelse meddelt Bestyreren af en communal eller privat Skole til at afholde Examen *artium*, tilbagekaldes, naar Kongen ikke længere finder Skolens Ordning, Lærerpersonale eller Virksomhed tilfredsstillende, see Lov 16 Juni 1883, § 6. Det samme maa antages om Resolutioner, ved hvilke Kongen har meddeelt en gjensidig Brandforsikringsindretning de i Loven af 17 Juni 1869 omhandlede Rettigheder, see denne Lovs § 2[1]). Høiesterets Opfatning af Spørgsmaalet ligeoverfor almeennyttige Indretninger er udtalt i en Dom af 6 Juni 1860, der stadfæstede en Stiftsoverretsdom, hvor det var erklæret

[1]) Odelsthingstidenden for 1869, Side 1097 og 1102—1103.

utvivlsomt, at en kongelig Resolution, der havde tillagt en Bygds Kornmagasin visse Rettigheder, kunde tilbagekaldes, naar det befandtes, at Magasinet bestyredes paa en Maade, som var til Skade for Bygden i Stedet for til Gavn [1]).

§ 8. Har Kongen afslaaet et Andragende, saa staaer det ham selvfølgelig frit for senere at indvilge det. Er Afslaget meddeelt den, fra hvem Andragendet er indkommet, maa dette dog fornyes, medmindre den Beslutning, hvorom der androges, er af saadant Indhold, at Kongen kan fatte den af egen Drift.

§ 9. Undertiden medfører Lovgivningen eller Forholdets Natur, at det ikke er nok at give den, hvem Kongen tilstaaer en Rettighed, Underretning herom, men at der maa meddeles ham et formeligt Hjemmelsbrev. Dette gjælder om Embedsbestallinger, flere Slags Bevilgninger, Skjøder paa Eiendomme o. s. v. Dette Slags Dokumenter udfærdiges nok altid samtidigt med den fra Kongen til den norske Regjering afgaaende Expedition af Beslutningen. Indløb der her en Feiltagelse, saaledes at Dokumentet kom til at hjemle Modtageren en større Rettighed end tilsigtet og i Expeditionen bestemt, saa maatte Hjemmelsdocumentet i Almindelighed gjælde, bortseet fra de sjeldne Tilfælde, at Vildfarelsen var stor nok til at gjøre Villiestilkjendegivelsen uforbindende, og hertil vilde da, som ovenfor udviklet, undertiden kræves mindre, hvis Rettigheden var af offentlig, end om den var af privat Natur.

Større Betydning har det Spørgsmaal, om Kongen, saalænge hverken selve Hjemmelsdocumentet eller nogen Underretning om Beslutningen er meddeelt den, hvem Rettigheden bliver tillagt, er bunden i Forhold til ham. Hvis Rettigheden er af privat Natur, saa er det vel klart, at Beslutningen er uforbindende. Om en privat Mand efter Forslag fra sin Fuldmægtig har besluttet sig til at sælge en Eiendom, underskrevet Skjødet og sendt Fuldmægtigen samme, saa har derved ikke Kjøberen, saalænge hverken den ene eller anden af dem har underrettet ham derom, erhvervet nogen Ret. Hvis Fuldmægtigen finder, at der nu er Grund til at standse Salget,

[1]) Retst. 1860, Side 529.

kan han tilbageholde Skjødet og formaa Eieren til at tilintetgjøre dette. Anderledes kan Forholdet heller ikke stille sig, hvis det er Kongen, som paa Statens Vegne har besluttet Salget og sendt Regjeringen eller en Øvrighedsperson Skjødet.

Er derimod Rettigheden af offentlig Natur, saa er der overveiende Grund til at besvare Spørgsmaalet anderledes. Hvis en Person i Statsraad er udnævnt til Embedsmand og hans Bestalling underskreven, saa er alt det skeet, som Grundloven og Lovgivningen kræve, for at Regjeringshandlingen skal ansees fuldbyrdet. Hvis Kongen omgjorde sin Beslutning og casserede Bestallingen, vilde det være en Afsættelse, og altsaa en grundlovstridig Handling, medmindre Embedet hørte til de i Grl.s § 22 nævnte. Saaledes er ogsaa Spørgsmaalet afgjort i Nordamerika, hvis Høiesteret tvende Gange har negtet en Præsident Ret til at tilbagekalde de Embedsbestallinger, hans Formand har udfærdiget og vedkommende Statssecretær beseglet samt parapheret, om de end henlaa uafsendte ved den nye Præsidents Tiltrædelse [1]). Hos os er det vel endog rettest at ansee Udnævnelsen uigjenkaldelig allerede ved dens Protocollation.

Hændte det nogensinde, at en Mand, der var bleven udnævnt til Præst, døde, førend Underretning derom blev ham meddeelt, vilde som Følge heraf Udnævnelsen være gyldig og uigjenkaldelig. Hans Hustru vilde altsaa være berettiget til Enkepension efter Loven af 29 August 1857 § 3.

---

[1]) Story Commentaries on the Constitution of the United States §§ 1545—1553. Feilagtig meddelt Underskrift kan selvfølgelig tilbagekaldes, Cooley, Constitutionel Limitations, Side 154, Noten.

Fjerde Afsnit.

Storthinget.

Capitel 22.

Vor Repræsentation sammenlignet med fremmede.

§ 1. Det norske Folk udøver sin politiske Myndighed gjennem Storthinget, der ifølge Grl.s § 49 skal bestaa af to Afdelinger, Lagthinget og Odelsthinget.

At sammensætte Nationalrepræsentationen af tvende Afdelinger eller Kammere har været det sædvanlige System. I Frankrige optraadte i sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede den berømte Statsmand Turgot som Forsvarer af Eetkammersystemet. Vistnok under Paavirkning af hans Autoritet havde den franske Const. af 3 Sept. 1791, og senere den spanske af 1812 indrettet Nationalrepræsentationer, som blot bestode af eet Kammer. Men disse snart forsvundne Forfatninger have i det heromhandlede Stykke næsten ikke fundet nogen Efterligning i monarkiske Samfund, der danne souveræne Stater. I Kongeriget Grækenland og en Deel tydske Smaafyrstendømmer bestaa Nationalrepræsentationerne kun af et eneste Kammer. Serbiens Nationalrepræsentation (Skuptschina) bestaaer kun af et eneste Kammer, men Kongen kan udnævne indtil en Tiendedeel af dets Medlemmer, Grl. 29 Juni 1869, § 45. I det tydske Keiserdømme er Magten deelt mellem Keiseren (Forbundspræsidiet), Forbundsraadet og Rigsdagen. Forbundsraadet bestaaer af Gesandter, som vælges af Regjeringerne i de forskjellige Forbundstater, og som mod-

tage Instructioner fra disse Regjeringer, om hvorledes de skulle stemme, see Grl. 16 April 1867 §§ 6—10. Til enhver Lov udkræves overensstemmende Beslutninger af Forbundsraadet og Rigsdagen, § 5. Medlemmer af Forbundsraadet have desuden forberedende administrative Arbeider og Ret til at deeltage i Rigsdagens Forhandlinger. Forbundsraadet kan saaledes vistnok ikke siges at være et første Kammer. Men det fylder forsaavidt fuldkommen et Førstekammers Plads, som det ikke blot i Skinnet, men i Virkeligheden deler Magten med Rigsdagen. I de øvrige monarkiske Stater gives der altid et Overhuus eller Førstekammer. Endog i Republikerne er Tokammersystemet det forherskende. Frankriges republikanske Grundlove af 1793 og 1848 lagde vel den lovgivende Magt i en eneste Forsamlings Haand, hvilket endnu er almindelig, skjønt betinget Regel i de schweitzerske Kantoners Grundlove. Men efter den nuværende franske Republiks Grundlov af 25 Februar 1875 er den lovgivende Magt deelt mellem et Senat og et Deputeretkammer, og ligesom den schweitzerske Forbundsforsamling bestaaer af et Stænderraad og et Nationalraad, saaledes danner ogsaa den nordamerikanske Unions Congres tvende Kammere, Senatet og Repræsentanthuset. Dette Exempel er fulgt i alle de enkelte nordamerikanske Fristater. Georgia og Pennsylvania have en kort Tid havt Forfatninger byggede paa Eetkammersystemet, men igjen forladt dette. Vermonts Grundlov af 1793 indførte det samme System, som der vedligeholdt sig i lang Tid. Men ved en Grundlovsforandring af 1836 har ogsaa denne Stat afskaffet det. Ligeledes er det canadiske Riges Forfatning bygget paa Tokammersystemet.

Overhusene have oprindelig været ligefremme Organer for Aristokratiet. Dette gjælder navnlig for Englands Vedkommende. Tokammersystemet udviklede sig her naturligen af den gamle, for hele Europa fælles Stænderinddeling. Samfundets tvende mest aristokratiske Bestanddele, Kongens ved Fødsel eller Stilling selvskrevne Raadgivere, Baronerne og Prælaterne, forenede sig til fælles Raadslagninger og Beslutninger. Deraf opkom Overhuset. De talrigere Stænder, som kun deeltoge i Parliamentet ved valgte Repræsentanter,

Byborgerne og Selveierne paa Landet, sluttede sig under Modsætningens Tryk sammen. Deres Udsendinger dannede Underhuset. Ogsaa udenfor England er der ligetil den senere Tid fremtraadt anseede Forfattere til Forsvar for det Princip at bibeholde Arveadelen som den væsentligste Bestanddeel af Førstekammerne. Navnlig have mange været tilbøielige til at ansee et arveligt Overhuus som et nødvendigt Vilkaar for Besvarelsen af det arvelige Kongedømme. Dette Princip har gjort sig gjældende ved Dannelsen ei alene af Frankriges nu forsvundne Pairskammer efter Grundlovene af 1814 og 1830, men ogsaa af de endnu bestaaende Herrehuse i Østerrige, Preussen og de mindre tydske Kongeriger. Ligeledes have den ungarske Adels Anseelse og Fortjenester været store nok til at opretholde Landets gamle Førstekammer (Magnattafelen) uforandret endog gjennem Revolutionen af 1848. Fødselsaristokratiets Betydning er imidlertid overalt i Forsvindende. Det har forlængst viist sig ubrugbart som Grundlag for Dannelsen af nye Overhuse.

Men et Førstekammer kan have ganske andre Øiemed end at opretholde Fødselsaristokratiet og give dets eiendommelige Tænkesæt Udtryk i det offentlige Liv. Nationalrepræsentationens Deling i tvende Kammere deler altid i mere eller mindre Grad dens Magt. Af denne Grund har Tokammersystemet været bekjæmpet af de politiske Theoretikere og de Statsmænd, som frygte mere for, at en Nationalrepræsentation skal mangle Evne til strax at sætte hele sin Villie igjennem, end for at den skal gjøre Uret eller begaa Misgreb. Men denne Deling har sine Fortrin. Ethvert Individ og enhver Samfundsclasse, hvis Interesser maatte træde det herskende Fleertal hindrende i Veien, vil lettere finde tilstrækkeligt Værn imod ubillig eller uretfærdig Behandling, naar Samfundsvillien blot kan gjøre sig gjældende gjennem samstemmig Beslutning af to Forsamlinger, end naar den kun har et eneste Organ. Erfaring viser, at Tokammersystemet herved bliver et af de virksomste Midler til at beskytte Friheden. Under enhver Omstændighed fremkalder det en omhyggeligere Prøvelse af de offentligere Anliggender og forebygger allerede derved Feiltagelser og overilede

Beslutninger[1]). Erfaringen godtgjør ligeledes, at Nationalrepræsentationernes Deling i Virkeligheden heller ikke hæmmer Foranstaltninger, som paakræves af Samfundets Tarv. Afgjørende i saa Henseende ere Vidnesbyrdene fra Schweitz, hvor Tokammersystemet før 1848 var omtrent ukjendt, og hvor man ikke var uden Frygt for, at det skulde virke lammende paa Forretningernes Gang, men hvor denne Frygt nu erklæres at have viist sig ugrundet.

I de Stater, der have antaget Tokammersystemet uden at sammensætte Førstekammeret udelukkende af Medlemmer, selvskrevne ved Fødsel eller Embedstilling, har man forsøgt forskjellige Organisationsprinciper. Det, som nærmest fremstillede sig, var, at Kongen udnævnte Overhusets Medlemmer for deres Livstid. Man tænkte paa den Maade at skaffe Nationens mest udmærkede Mænd Plads i Forsamlingen, uden at fylde den med deres maaskee uduelige eller uværdige Efterkommere. Det var den franske Grundlov af 1814, som først valgte denne Udvei. Den tillod nemlig Kongen ikke blot at meddele arvelig Pairsværdighed, men ogsaa at udnævne Pairer for Livstid. Exemplet fulgtes i det franske Charte af 1830, i Østerrigs, Preussens og de mindre tydske Kongerigers Grundlove. Ifølge det italienske Riges Grundlov udnævnes alle Senatets Medlemmer af Kongen for Livstid. Her er altsaa den fødte Bestanddeel af den lovgivende Forsamling forsvunden og det nye Organisationsprincip fuldstændigen gjennemført. Ligeledes er det i de brittiske Colonier sædvanligt, at Medlemmerne af Overhusene (the Councils) udnævnes af Kongen eller Generalgouvernøren.

Imidlertid synes heller ikke dette Princip at have nogen Fremtid for sig. Hvor mange udmærkede Personligheder de kongevalgte Førstekammere end maatte have i sin Midte, viser det sig i Almindelighed, at saadanne Forsamlinger savne

---

[1]) «Nødvendigheden af to Kammere er i Nordamerika blevet et politisk «Axiom, der hviler paa den Overbeviisning, at der hos enhver «lovgivende Forsamling findes en Tilbøielighed til at blive frem«fusende, tyrannisk og corrupt, som kun kan hæmmes ved at sætte «en anden, med samme Myndighed udrustet Forsamling ved dens «Side», Bryce, The American Commonwealth, II, 87.

den fornødne Vægt i den offentlige Mening og som Følge deraf den fornødne Tillid til sig selv. Disse Egenskaber findes kun hos de Forsamlinger, der middelbart eller umiddelbart udgaa af Folkets Valg. De amerikanske Senaters Medlemmer ere alle i denne Forstand folkevalgte. Af Europas Stater er det først Belgien, som har antaget dette Organisationsprincip. Holland, hvis første Kammer før bestod af Medlemmer med kongelig Udnævnelse for Livstid, fulgte i 1848 Belgiens Exempel. Ligeledes ere det svenske Førstekammers Medlemmer alle folkevalgte. Det samme var Tilfældet med det danske Landsthing efter Grl. af 5 Juni 1849. Efter Grl. af 28 Juli 1866 §§ 34 og 39 besætter derimod nu Kongen 12 af Landsthingets 66 Pladse. Men han kan dertil kun udnævne Mænd, som ere eller have været valgte Medlemmer af Nationalrepræsentationen.

Tokammersystemets Grundtanke er, at offentlige Anliggender bør sees fra modsatte Sider og afgjøres med billigt Hensyn til de forskjellige, ofte indbyrdes stridige Interesser, hvorom der spørges. Nu forholder det sig vistnok saa, at Stemningerne og Synsmaaderne ikke lettelig ville falde ganske sammen i tvende Forsamlinger, som ikke idetmindste for nogen Deel have samme Medlemmer. Men hvis der ingen Forskjel er i de Regler, hvorefter disse Forsamlinger sammensættes, vil det komme til at bero paa rene Tilfældigheder, hvorvidt og i hvilke Henseender en Meningsbrydning mellem dem skal indtræde. Der vil da ingen Borgen findes for, at den ene Forsamling skal holde sig fri for de Eensidigheder, hvori den anden maatte blive hilset. Jo mindre Forskjel der er mellem de Maader, hvorpaa Kammerne sammensættes, desto mindre virksomt er altsaa Tokammersystemet.

Gaaer man udenfor Norge, er Forskjellen mellem begge Kammere mindst i Ny-York og de fleste af Staterne i Ny-England. De, der have Stemmeret ved Valg af Repræsentanter, deeltage ogsaa i Valg paa Senatorer. Begge vælges ved directe Valg og for lige lang Tid. Valgbarhedsbetingelserne ere de samme. Hvad der giver Senaterne i disse Stater en forskjellig Characteer fra Repræsentanthusene, er

alene, at hine bestaa af et langt mindre Antal Medlemmer, og at de Kredse, der ere fælles om at vælge en Senator, ere meget større end Repræsentantvalgkredsene, hvilket regelmæssigen bidrager til at skaffe Senatet Medlemmer af mere udbredt Anseelse. I den sidstnævnte Omstændighed ligger sandsynligviis Grunden til, at man i Amerika i Almindelighed gjør Senaterne meget faatalligere end Repræsentanthusene. Det er kun enkelte Stater, hvor Senatets Medlemmer udgjøre saameget som Halvdelen af Repræsentanternes Antal. I Regelen har Senatet blot en Trediedeel, en Fjerdedeel eller endog en mindre Brøk af dette Tal.

De fleste af de nordamerikanske Fristater lade sig dog ei nøie dermed. For at give Senatet en forskjellig Character fra Repræsentanthuset pleie de at opstille strengere Betingelser for Valgbarheden til Senatet, navnlig en noget høiere Aldersgrændse, i Delaware ogsaa en vis Formuesqvalification. I de fleste Stater fornyes Senatet successivt, idet kun Halvdelen af dets Medlemmer afgaaer samtidigt. I 17 af de 29 ældste Fristater er Senatorernes Functionstid længere end Repræsentanternes. Middelbare Valg ere siden 1837 ukjendte ved Besættelsen af Pladsene i de enkelte Staters Senater. Derimod vælges Medlemmerne af Unionens Senat ved indirecte Valg og for sex Aar, medens Repræsentanterne vælges for to Aar og ved directe Valg. Det schweitzerske Stænderraads Medlemmer vælges ved indirecte Valg og for forskjellig Tid i de forskjellige Cantoner, Nationalraadets directe af Folket og for tre Aar.

Vende vi os til Europa, saa finde vi, at Stemmeretsbetingelserne i Belgien ere de samme ved Valg af Senatorer og Repræsentanter, og at begge Valg ere directe. Men Valgene til Senatet gjælde for dobbelt saa lang Tid, og ingen kan vælges til denne Forsamling, medmindre han er 40 Aar gammel og betaler omtrent 1400 Kroner aarlig i directe Skat. I Holland og Sverige har man søgt at give Førstekammeret et fra det andet Kammer forskjelligt Præg ikke blot gjennem en længere Valgperiode, men ogsaa gjennem indirecte Valg samt i Sverige tillige ved at negte Medlemmerne Diæter.

Særskilt Omtale fortjener Institutionens Skjæbne i Danmark. Efter Grundloven af 5 Juni 1849 §§ 39—43 skulde Landsthingets Medlemmer kun udgjøre Halvdelen af Folkethingets, vælges for en Tid af 8 Aar, ved middelbare Valg, være mindst 40 Aar, som directe Skat betale mindst 100 Spd. aarlig eller have 600 Spd.s Indtægt. Men ved Valgmandsvalgene herskede næsten almindelig Stemmeret og Landsthingsmedlemmerne fik Diæt. Erfaring viste, at de før nævnte i modsat Retning virkende Bestemmelser ikke afgave tilstrækkelig Modvægt mod denne Stemmeretsregel, og ved Grundloven af 28 Juli 1866 §§ 34 til 40 blev Landsthinget efter megen Modstand omdannet. Det erholdt ikke blot, som nys sagt, en kongevalgt Bestanddeel, men desuden gav man gjennem temmelig indviklede Bestemmelser de høist beskattede Indvaanere i Valgkredsen en forholdsviis større Indflydelse paa Landsthingsvalgene. Landsthingsmedlemmerne vælges nemlig af en Corporation, som bestaaer, den ene Halvdeel af dertil udkaarede Valgmænd, den anden Halvdeel af de høieste Skatteydere i Valgkredsens Landdistrict. Og af Valgmændene vælges den ene Fjerdedeel af de høieste Skatteydere i Valgkredsens Kjøbstæder, de tre Fjerdedele derimod af samtlige ved Folkethingsvalgene stemmeberettigede.

I Sverige vælges Førstekammerets Medlemmer efter Hollands Forbillede af Landsthingene, Autoriteter, der svare til vore Amtsformandskaber, samt af Communalbestyrelserne i de større Stæder, der ere aldeles selvstændige Communer og saaledes ikke ere repræsenterede i Landsthingene. Kammerets Medlemmer vælges paa 9 Aar. For at være valgbar til dette Kammer maa man have fast Eiendom til en Værdi af 80,000 Kroner eller en Indtægt af 4,000 Kroner. I Valget af Landsthingenes Medlemmer deeltager enhver myndig svensk Borger, som i Communen er ilignet Skat til Staten, og efter svensk Lovgivning altsaa tillige pligter at erlægge Skat til Communen. Antallet af dem, der saaledes middelbart deeltage i Valg af Førstekammeret, er følgelig meget stort, i Virkeligheden endog adskilligt større end Antallet af dem, der ere stemmeberettigede ved Valgene til andet Kammer. Desuagtet udøver det formuende Mindretal en overveiende

Indflydelse paa Sammensætningen af Førstekammeret. For det første kan en og samme Person være stemmeberettiget i flere Communer, nemlig i enhver, hvor han er skattepligtig. For det andet gjælder ikke enhver Stemme ligemeget. Der stemmes efter en graderet Stemmeskala, som giver enhver Vælgers Stemme større Vægt, jo større Skat han betaler[1]).

Hos os er Modsætningen mellem Nationalrepræsentationens tvende Bestanddele den mindst mulige og vistnok adskilligt mindre end oprindelig paatænkt. Tokammersystemet har hos os, som før sagt, sit Udspring fra det Adler-Falsenske Udkast. I dettes Indledning siges der, at en Deling af den lovgivende Magt er en Nødvendighed for at sætte den en Grændse. Det ene Kammer, heder det, vil aldrig tillade det andet noget Angreb paa den udøvende Magt, og denne kommer saaledes til at erholde baade sin Skranke og sit Værn i Nationalrepræsentationen. At skabe et Førstekammer var imidlertid en vanskelig Opgave. At lade Medlemmerne udnævne af Kongen for Livstid var en Udvei, som kunde synes at have ligget nær, men som aabenbart stred imod Folkets Frihedssands. At lade dem vælge af de høiest beskattede Samfundsclasser er en senere Tids Opfindelse. Det Adler-Falsenske Udkast opstillede da den Bestemmelse, at de for hvert Stift til Rigsforsamlingen (Storthinget) valgte Repræsentanter af sin egen Midte skulde udkaare et vist Antal, tilsammen for alle Stifter 19, der tillige med en af Kongen ansat Embedsmand, Generalprocurøren, skulde danne Overhuset eller, som det i Udkastet hed, Lagmandsthinget. Ingen kunde vælges til Medlem af Lagmandsthinget, medmindre han eiede Jordegods til en Værdi af mindst 10,000 Spd. eller havde en aarlig Indtægt af mindst 800 Spd. Dette Things valgte Medlemmer skulde fungere i sex Aar, medens de øvrige Medlemmer af Rigsforsamlingen, der tilsammen dannede Odels-

---

[1]) I Rydins Værk: Svenska Riksdagen I, Side 90—146 findes en udførlig Fremstilling af de herhen hørende temmelig indviklede Regler, i Nordisk Retsencyclopædi, Bind I, Statsforfatningsretten, Side 87—93, en mere kortfattet.

thinget, kun skulde vedblive i to Aar. Af Lagmandsthinget skulde en Trediedeel udtræde hvert andet Aar, see §§ 66, 67 og 98—101.

Det af Constitutionscomiteen for Rigsforsamlingen fremlagte og af denne antagne Forslag afveg i flere væsentlige Stykker fra disse Bestemmelser i det Adler-Falsenske Udkast. Det fastsattes nemlig, at Lagthingets Medlemmer skulde vælges ikke særskilt for hvert Stift, men undereet for hele Riget, af og blandt samtlige Repræsentanter. Man forlod den Tanke at gjøre deres Functionstid længere end Odelsthingets og at opstille særegne Betingelser for Valgbarheden til Lagthinget. Generalprocurøren udelukkedes.

Af Vælgernes Haand udgaaer altsaa Storthinget som et eneste Kammer. At det selv skal dele sig i Odelsthing og Lagthing, kan ikke skabe nogen stærk Modsætning. I Almindelighed vil den politiske Grundanskuelse, der hyldes af Storthingets Fleertal, ogsaa have Overmagten i enhver af dets Afdelinger. Betydningen af denne Deling er desuden formindsket paa en dobbelt Maade. For det første behandles mange vigtige Sager heelt igjennem i det samlede Storthing. Det er kun Lovforslag, som behandles særskilt i Odelsthing og Lagthing. Og for det andet kunne endog dette Slags Sager komme fore i det samlede Storthing, nemlig hvis Afdelingerne ikke blive enige. Nogen Betydning faaer dog Storthingets Deling ogsaa i dette Tilfælde, nemlig ved den Forskrift, at et Lovforslag, som af saadan Grund bringes ind i det samlede Storthing, ansees forkastet, med mindre det faaer to Trediedele af Stemmerne for sig.

Denne fra den bataviske Republiks Constitution af 1798 hentede Organisation af Nationalrepræsentationen er ikke efterlignet i noget andet Land end Island, see dets Forfatningslov af 15 Januar 1874, § 6. Ganske uden Exempel er det dog ikke, at begge Kammere i andre Lande træde sammen til fælles Beslutning, saaledes ved Kongevalg, see den danske Grl. § 8, den hollandske § 24, og ifølge den sidstes § 36 tillige ved Anordningen af et Regentskab. I enkelte Stater gaaer Sammenblandingen af Kammerne noget videre, saaledes i Baden (Grl. 1818 § 60) og Würtemberg (Grl. 1819 § 181 No. 2 og 3). Hvis første Kammer forkaster den af

andet Kammer besluttede Finantslov, sammenlægges Stemmerne i begge Kammere og Lovens Skjæbne er da afgjort ved den herigjennem fremkomne simple Pluralitet. Nogen fælles Forhandling finder imidlertid i saadant Tilfælde ikke Sted efter disse Landes Grundlove. Dette skeer derimod efter Grl. for Storhertugdømmet Hessen af 1820 § 67. Denne Grundlov gaaer et Skridt videre. Naar Regjeringen forelægger et Lovforslag, som Stænderne i forrige Session have forkastet, og det ene af Kammerne under den gjentagende Behandling forkaster, medens det andet antager Forslaget, saa lægges Stemmerne sammen, hvis ikke Regjeringen selv tager det tilbage[1]). En meget eiendommelig Sammenblanding af Kammerne finder Sted efter den svenske Rigsdagsordning af 1866 § 65, som foreskriver, at hvis Kammerne i Spørgsmaal om Statsudgifter, Skatter, Rigsbankens eller Rigsgjældscontorets Styrelse, Indkomster eller Udgifter fatte stridige Beslutninger, som ikke efter foreskreven Behandling i Comiteen kunne bringes i Overeensstemmelse, skulle begge Kammere stemme, om hvilken af de oprindelige Beslutninger der skal gjælde, og for at faa dette afgjort lægges Stemmerne i begge Kamre sammen. Denne Regel er ikke, som den nysomhandlede Forskrift i de tre sydtydske Staters Grundlove, rettet blot mod Førstekammeret, men mod Myndighedsmisbrug fra hvilkensomhelst Side. Navnlig forebygger man gjennem denne Udvei, hvad der i Danmark indtraf i 1873 og oftere har gjentaget sig, nemlig at et Fleertal af andet Kammers Medlemmer med endelig Virkning forkaster Finantsloven og derved udsætter hele Statens Virksomhed for at standse, uagtet en Fleerhed af Rigsdagens samtlige Medlemmer ville antage Loven. Lignende Bestemmelse fandtes med Hensyn til Skattepaalæg i en Grundlov af 2 Sept. 1814 § 2, No. 3 for det nu i Preussen indlemmede Hertugdømme Nassau. Principet blev ved en senere Lov for samme Hertugdømme af 25 Nov. 1851 § 11 gjort gjæl-

[1]) Sarwey, Würtembergisches Staatsrecht, II, 536—537; Schenkel Badisches Statsrecht og Gareis Staatsrecht des Grosherzogthums Hessen, begge i *Marqvardsen*, Handbuch des öffentlichen Rechts, Bind III, første Halvbind, Afdeling 3, Side 15—16 og 88.

dende i alle Budgetsager, og det saaledes at begge Kammere i disse Sager lige fra Begyndelsen af skulde træde sammen til fælles Forhandling og Beslutning. Dette er det nærmeste Sidestykke, som i noget fremmed Land har været at finde til vort System.

§ 2. Schweitz har en politisk Institution, der i høi Grad paavirker Folkerepræsentationens Magt, nemlig det saakaldte Referendum. Fra gammel Tid har den lovgivende Myndighed og Raadigheden over Finantserne i flere mindre Cantoner været forbeholdt Folkeforsamlinger, i hvilke alle stemmeberettigede Borgere kunde deeltage. Man har altsaa her havt en reent demokratisk Forfatning. Nogle af dem gik for et Par Menneskealdre siden over til det repræsentative Demokrati, idet de overdrog Statsmyndigheden til Forsamlinger bestaaende af valgte Medlemmer. Dette er senere igjen væsentlig afændret, idet næsten alle Cantoner i sine Grundlove nu have bestemt, enten at enhver ny Lov eller Bevilgning inden en vis kort Frist, efter at Repræsentationen har besluttet den, af et vist Antal Borgere kan forlanges forelagt samtlige Stemmeberettigede til Stadfæstelse eller Forkastelse (facultativt Referendum), eller endog at visse vigtige Beslutninger ikke blive gyldige uden saadan Stadfæstelse (obligatorisk Referendum). Denne Institution har vundet meget Bifald. Den afhjælper adskilligt af Eetkammersystemets Mangler. Dens Hovedøiemed er imidlertid at forøge selve Folkets Indflydelse paa Afgjørelsen af de vigtigste offentlige Anliggender. Den er derfor indført ogsaa i Forbundsgrundloven, uagtet Forbundsforsamlingen, som nys sagt, bestaaer af tvende Kamre [1]).

§ 3. Ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvem der bør kaldes til Deeltagelse i Valget af Folkets Repræsentanter, kan man gaa ud fra forskjellige Synspuncter.

Deeltagelsen i disse Valg lader sig betragte som et offentligt Tillidshverv. En Nationalrepræsentations Øiemed er at

---

[1]) En Fremstilling af denne Institutions Historie og Betydning af Hilty findes i Laband og Støerks Archiv für Öffentliches Recht, II, 1887.

varetage Samfundets Anliggender paa bedste Maade. Det er med udelukkende Hensyn hertil, den maa sammensættes. Derfor kan Ret til at stemme umiddelbart paa Repræsentanter kun tilstaaes dem, som have baade Indsigt nok til at forstaa, hvem der ville blive de bedste Repræsentanter, og Uafhængighed nok til at følge sin Overbeviisning herom. Stilledes Fordringerne i disse Henseender meget høit, kunde Antallet af de stemmeberettigede Borgere neppe nogensinde blive betydeligt.

Paa den anden Side lader Adgangen til at deeltage i disse Valg sig anskue som en naturlig Ret for ethvert voxent Samfundsmedlem, der ei har forbrudt den ved slet Opførsel. Det er alles Interesser, som ere lagte i Nationalrepræsentationens Haand. Alle kunne derfor forlange, at deres Synsmaader og Villie gives Indflydelse paa dennes Sammensætning. At negte nogen denne Ret medfører altid uheldige Følger. Først for de Individer, som udelukkes. Til en sund og fyldig Udvikling af Personligheden kræves fri og selvstændig Deeltagelse i Arbeidet for de vigtigste menneskelige Fællesinteresser. De Classer, hvem Adgangen dertil spærres, komme altid til at ligge lavt. Dernæst for Samfundet, hvis offentlige Liv ikke bliver tilstrækkelig alsidigt, naar nogen udelukkes. Denne Anskuelse leder først og fremst til, hvad man pleier at kalde almindelig Stemmeret, nemlig at give den til alle myndige Mandspersoner af ustraffelig Vandel. I den nyeste Tid har man begyndt af Principet at udlede den videre Følge, at Stemmeretten ei heller kan negtes Kvinder.

Ingen af disse to modsatte Principer kan fastholdes eensidigt. Man har lige liden Ret til at udelukke nogen Classe, hvem Stemmeret uden overveiende Skade kan betroes, som til at optage den under Vilkaar, der vilde sætte det hele Samfunds eller andre Classers Interesser i virkelig Fare. At en saadan Følge kan fremkomme af den almindelige Stemmeret, lader sig ikke negte. Saa lavt kan Oplysningen staa hos den store Mængde, at den maa ansees uskikket til at deeltage i offentlige Valg. Denne Udelukkelsesgrund er lykkeligviis i civiliserede Lande mere eller mindre i For-

svindende. Men selv hvor dette er Tilfældet, kan man ikke indrømme alle lige Stemmeret uden at give en eneste Classe, der er talrigere end alle de øvrige tilsammentagne, nemlig den der lever af legemligt Arbeide i andres Brød, den overveiende Indflydelse paa Repræsentantvalgene, hvilket er en større Ret, end der naturligen tilkommer den.

Da vor Grundlov blev given, var den Lære, at Stemmeret egentlig tilkommer enhver myndig Mand, allerede forkyndt. Den var heller ikke ganske uprøvet. I Nordamerika havde New Hampshire optaget den i sin Grundlov af 1792 og alene gjort Undtagelse for Fattiglemmer og dem, som paa Forlangende fritoges for at betale Skatterne. Vermonts Grundlov af 4 Juli 1793 § 21 indførte den uden Indskrænkning. Det samme gjorde Frankriges første republikanske Forfatning af 24 Juni 1793 Art 4—11. Men i dette Land indskrænkedes Stemmeretten igjen ved Const. af 22 August 1795 Art. 8, som knyttede den til Erlæggelse af directe Skat til Statscassen. Begivenhederne i Frankrige vakte overhoved Frygt i Europa for den almindelige Stemmeret. Endog den i stærk demokratisk Aand affattede spanske Constitution af 1812 Art. 25 udelukkede dem, som tjente for Løn, eller ikke havde paaviselig Næringsvei, eller ikke kunde læse og skrive.

Efter det Adler-Falsenske Udkast til Grundlov for Norge skulde Stemmeret tilkomme Eiere og Besiddere af Jordegods paa Landet, dog kun forsaavidt Jorden havde en Skyld af mindst 5 Lispund Tunge, § 40. I Byerne skulde den kun tilkomme Embedsmænd og Kjøbstadsborgere med en aarlig Indtægt af mindst 50 Spd., § 60. Constitutionscomiteen paa Eidsvold foreslog vel som Regel, at alle myndige norske Borgere skulde have Stemmeret, men udhulede denne Regel med ikke faa vidtgribende Undtagelser, nemlig Fattiglemmer, Tjenestetyende, Dagarbeidere, Haandværksvende, Fabrikarbeidere, Huusmænd, Matroser og Soldater. Tanken var altsaa, at den egentlige Arbeiderclasse ikke skulde have Stemmeret. Den store Mængde af de stemmeberettigede vilde være bleven Besidderne af faste Eiendomme, Rentenisterne, Føderaadsmændene, Handelsmændene, Fabrikanterne og andre

Arbeidsherrer, samt de der vel vare i Statens eller Privatmands Tjeneste, men hvis Forretninger bestode i andet end legemligt Arbeide. Rigsforsamlingen gik imidlertid ikke ind herpaa. I Stedet for at nævne, hvilke Classer der skulde udelukkes, besluttede den at opregne de Classer, hvem Stemmeret skulde tillægges, og af denne Opregning udelod den adskillige, som vare indbefattede i Constitutionscomiteens Forslag, saasom Føderaadsmænd, Fabrikanter, Skibsredere og Rentenister. For at faa Stemmeret, maatte man høre til en af følgende fem Classer:

1) De, der ere eller have været Embedsmænd,

2) Eiere af særskilt matriculeret Jord paa Landet,

3) Leilændinger, som have bygslet saadan Jord paa længere Tid end 5 Aar,

4) Eiere af Huus eller Grund, beliggende i Kjøbstad eller Ladested og værd i det mindste 300 Rbd. Sølvværdi.

5) Kjøbstadborgere,

Hertil er senere føiet:

6) ved Grundlovsbestemmelsen af 2 Juni 1821 de, som i Finmarken have været Rettighedsmænd i fem Aar,

7) Endvidere ifølge Grlsbest. 4 Juli 1884 de, som for sidstforløbne Aar have betalt Skat efter en Indtægt af mindst 500 Kr. paa Landet eller 800 Kr. i en By.

Sidstnævnte Grundlovsbestemmelse har tillige udvidet den ovenfor under No. 3 nævnte Classe, saaledes at den nu omfatter alle, der have leiet matrikuleret Jord eller brugt saadan, naar Leietiden eller Benyttelsen er over 5 Aar.

Disse Classer indbefatte et stort Antal Personer. Naar man til de stemmeberettigede henregner ogsaa dem, der vel besad de i Grundloven fordrede Egenskaber og altsaa, om de havde villet, kunde have ladet sig indføre i Mandtallene, men som have undladt dette, saa var det omtrentlige Antal

i 1865 130,000 eller 7,6 % af Folkemængden

- 1888 188,009 « 9,4 % - —

Betydeligt som dette Tal er, vilde dog almindelig Stem-

meret give os omtrent dobbelt saa mange. Antallet af Mandspersoner over 25 Aar var nemlig i 1875 398,000[1]).

Efter 1814 har Stemmeretten i andre Lande modtaget store Udvidelser. Saaledes i England tre Gange, nemlig i 1832, 1867 og 1885. Antallet af de indregistrerede Vælgere, der i 1841—1845 var 1,059,889, steg herved til 2,185,225 i 1873 og 5,982,353 i 1886. Derimod ere Stemmeretsbetingelserne i Belgien og Italien samt maaske i Holland strengere end hos os. Sverige havde i 1885 kun 307,719 stemmeberettigede ved Valgene til andet Kammer, men i de indirecte Valg til første Kammer havde 586,062 Personer Ret til at deeltage. De Stemmeberettigedes Antal var altsaa henholdsviis 6,7 og 12,7 % af den hele Befolkning. I Danmark er man nær ved at have almindelig Stemmeret. Den tilkommer nemlig der enhver uberygtet indfødt Borger, som er 30 Aar gammel, i eet Aar har havt Bopæl i Valgkredsen og ei er Fattiglem eller

---

[1]) Officielle statistiske Opgaver over de stemmeberettigede indsamles siden 1859. Opgaverne for 1868 findes i Norges officielle Statistik B No. 3. I Norsk Retstidende for 1874 har I. N. Mohn meddelt en statistisk Afhandling om Valgene i 1870 og 1873, jfr. A. N. Kjær, statistisk Aarbog 1871 Side 70. For 1888 haves en udførlig officiel Valgstatistik i Statistiske Meddelelser, Syvende Bind, Tillæg No. 2; jvfr. J. Utheim, Statistik over Storthings- og Valgmandsvalgene 1882, Chr.a 1886, Do. for 1885, Chr.a 1886 og Do. for 1888, Chr.a 1889.

I Bulletin de l'Institut International de Statistique Tome II, livr. 2, Side 243—322 findes en Valgstatistik for mange af de europæiske Stater. Ifølge samme var Antallet af Stemmeberettigede i Forhold til Antallet af Indvaanere steget:

i Storbrittanien og Irland fra 3,33 (1833) til 16,09 (1886)

i Frankrige fra 0,17 i 1816 og 0,68 i 1846 til 26,64 (1885).

Det udgjorde i:

Det tyske Rige	20,9	(1887)	
Italien	8,57	(1886)	
Nederlandene	3,19	(1886)	(ny Lov af 30 Nov. 1887).
Belgien	2,19	(1884)	
Schweitz	22,62	(1884)	
Østerrige	7,29	(1885)	
Spanien	4,73	(1884)	
Danmark	16,4	(1887)	

Tjenestetyende. I dette Rige have altsaa Huusmænd og Dagløunere Stemmeret. Den almindelige Stemmeret er indført i Frankrige siden 1848, i Grækenland, i næsten alle Schweitzercantoner og dermed tillige ved Valgene til det schweitzerske Nationalraad. Ligeledes i de fleste nordamerikanske Fristater ved Valg af deres lovgivende Forsamlinger og Repræsentanter i Congressen[1]). I Preussen er der vel ogsaa almindelig Stemmeret, men Valgene ere indirecte og de stemmeberettigede inddeelte i tre Classer, een bestaaende af de høiest beskattede, der tilsammen erlægge en Trediedeel af Valgkredsens directe Skatter til Statscassen, den anden bestaaende af dem, som dernæst betale høiest Skat og tilsammen den anden Trediedeel af det hele Beløb, medens den tredie Classe dannes af alle de øvrige Borgere over 25 Aar. Hver af disse Classer vælger ligemange Valgmænd. Da den preussiske Regjering strax før sidste Krig mod Østerrige forsøgte gjennem fredelig Overeenskomst at faa oprettet et tydsk Rigsparliament, udtalte det, at Medlemmerne burde vælges ved umiddelbare Valg og almindelig Stemmeret, hvilken Valgmaade den i Note af 9 April 1866 erklærede for at være mere betryggende for det conservative Princip end hvilkensomhelst anden. Hvad enten dette nu var Regjeringens virkelige Mening, eller Forslaget kun fremkom for at vinde Folkegunst, saa var den herved bunden. Da Preussen efter Seiren over Østerrige sammenkaldte en constituerende Rigsdag, bleve dennes Medlemmer valgte paa den angivne Maade, og directe Valg samt almindelig Stemmeret indførte i Forbundsgrundloven § 20. Paa denne Maade er almindelig Stemmeret bleven gjældende i det tydske Rige[2]).

§ 4. Det Præg af ublandet Folkerepræsentation, Storthinget har allerede ifølge sit Udspring, forstærkes derved, at dets Medlemmer kun ere valgte for et forholdsviis kort Tidsrum. Det varer altsaa aldrig længe, inden Vælgerne

---

[1]) Bryce, American Commonwealth, I, 167 og II, 92—93.

[2]) Ghilanny, die wichtigsten politischen Urkunden 1849—1867, Side 196—197 og 254, Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages des Norddeutschen Bundes 1867, Side 414—437.

faa Adgang til, om de saa synes, at skille sig ved en Repræsentant, hvis Anskuelser de ikke billige. Dette Tidsrum, der i det Adler-Falsenske Udkast § 67 var foreslaaet til 2 Aar, har Grl.s § 71 sat til 3 Aar, lige med, hvad der gjælder ved Valgene til den tydske Rigsdag og til andet Kammer i Sverige, Danmark, Preussen, Ungarn og Portugal, samt ved Valgene til Schweitz's Nationalraad og de lovgivende Forsamlinger i sex af dets Kantoner. Længere er Perioden for Valgene til det engelske Underhuus (7 Aar), Repræsentantkammerne i Baiern og Würtemberg (6 Aar), Belgien, Holland og 10 af de schweitzerske Kantoner (4 Aar). Kortere er den i Almindelighed i Nordamerika. Valgene til Congressens Repræsentanthuus gjælde for to Aar. Dette Exempel er fulgt ved Valgene til nogle af de enkelte Fristaters lovgivende Forsamlinger. Den stærkt demokratiske Aand har imidlertid ledet mange af disse til at gaa et Skridt videre og foreskrive nye Repræsentantvalg hvert Aar. Det synes dog, som om man begynder at finde disse hyppige Valg uheldige eller besværlige. Pennsylvaniens nye Grundlov af 1874 indførte en Valgperiode af 4 Aar for Senatet og 2 Aar for Repræsentanthuset[1]).

§ 5. I det nævnte Tidsrum af tre Aar er enhver Storthingsmands Fuldmagt ikke blot uigjenkaldelig fra Vælgernes Side, men overhovedet urokkelig, forsaavidt han beholder sin Stemmeret, hvorom mere senere hen. Folkets Myndighed er saaledes for det hele Tidsrum lagt i det engang valgte Storthings Haand og det paa en mere bindende Maade end i de fleste andre Lande. I ethvert andet constitutionelt Monarki har nemlig nu Monarken Ret til at opløse den folkevalgte Deel af Nationalrepræsentationen og at paabyde nye Valg.

---

[1]) Jfr. Von Holst, das Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Nordamerika i Marqvardsen, Handbuch des Öffentlichen Rechts, IV, 1. 3. Side 145. I mange af de nordamerikanske Stater, især de vestlige, anseer man det stemmende med Demokratiets Aand at ombytte sine Repræsentanter hyppigt, og det er derfor sjeldent, at en Repræsentant gjenvælges, naar hans Functionstid er forbi. I Schweitz er derimod dette meget hyppigt, Bryce American Commonwealth, I, 261—262 og II, 88.

Dette er Tilfældet ogsaa i Lande, saasom Preussen, Bajern, Baden, Hessen og flere mindre tydske Stater hvor Repræsentantvalg foregaa middelbart gjennem Valgmænd, ikke umiddelbart af de stemmeberettigede. I Republikerne haves der i Almindelighed intet Sidestykke hertil. En saadan Ret er intetsteds tillagt Præsidenten eller det Raad, hvem den udøvende Magt er overdragen. Derimod have nogle af de schweitzerske Kantoner, f. Ex. Bern, Schaffhausen og Aargau, i sine Forfatningslove optaget Bestemmelser, hvorefter et vist Antal Borgere kunne forlange, at Forsamlinger af de stemmeberettigede skulle sammenkaldes i hele Kantonen og votere over, hvorvidt den lovgivende Forsamling strax skal opløses og nye Valg finde Sted.

En saadan Ret for Kongen er efter sin Natur ikke at betragte som en Indskrænkning i Folkets Frihed, men meget mere som et virksomt Middel til at hævde dets sande Villie. Grunden til, at vor Forfatning desuagtet ikke tillagde Kongen Ret til at opløse Storthinget, er vistnok at søge dybere end i den udvortes Omstændighed, at ingen saadan Bestemmelse fandtes i de to Grundlove, der dannede dens væsentligste Kilder, den svenske og den franske af 1791, af hvilke den sidste i tredie Afdeling, Cap. 1, Art. 5 endog udtrykkelig negter Kongen Opløsningsretten. Den kan muligens have ligget i en Frygt for, at Kongen gjennem Misbrug af denne Ret kunde forvirre og skræmme det i politisk Henseende dengang endnu aldeles uerfarne Folk. Denne Betragtning kan imidlertid neppe have havt stor Vægt før Foreningen med Sverige. Ved den i 1874 fremsatte Kgl. Proposition om Adgang for Statsraaderne til at deeltage i Storthingets Forhandlinger var det foreslaaet at forandre Grl.s § 71 derhen, at Kongen skulde erholde Ret til at opløse Storthinget og paabyde nye Valg. Men denne Proposition forkastedes af Storthinget i 1877[1]).

§ 6. At samtlige Storthingets Medlemmer ere folkevalgte, og at Grundloven kalder mere end en Trediedeel af

---

[1]) I Storth. Forh. for 1877, VI, S. No. I Side 18—24 udviklede Comiteens Fleertal sine Grunde mod Opløsningsretten.

Landets Mænd over 25 Aars Alderen til lige Deeltagelse i Valgene, er tilstrækkeligt til at give Repræsentationen et stærkt fremtrædende demokratisk Præg. Dette svækkes imidlertid i nogen Grad derigjennem, at Storthingets Medlemmer ikke vælges umiddelbart af de stemmeberettigede Borgere, men af et faatalligt Udvalg, som disse kaare inden sin egen Midte. Heri ligger den mest iøinefaldende Eiendommelighed ved vort Valgvæsen. Den fortjener derfor en nærmere Omtale.

Det indirecte Valgsystem er ingen Opfindelse fra den nyere Tid. Det Land, som maa siges at være dets egentlige Hjem, er Frankrige. Det blev der fra gammel Tid af anvendt i stor Udstrækning ved Valg af Deputerede til Tredie-stand i Generalstaterne. I de Landsdele, som havde Provindsialstænder, (pays d'états), vare de Personer, som valgtes til Deputerede i disse Forsamlinger, tillige i Kraft af samme Valg Provindsens Repræsentanter i Generalstaterne[1]. Men i de øvrige franske Provindser traadte først de stemmeberettigede i hver Stad eller Commune sammen, valgte Valgmænd og opsatte Forestillinger om, hvilke Misbrug de vilde have rettede (cahiers). Disse Valgmænd traadte sammen for hvert større administrativt District (bailliage), udarbeidede en fælles Forestilling og valgte enten Deputerede til Generalstaterne, eller hvor Districtet var en Underafdeling af et større (bailliage de premier ordre), Valgmænd, som i Fællesskab med Valgmændene fra dets øvrige Underafdelinger, udkaarede de Deputerede[2].

Ogsaa i Sverige har det middelbare Valgsystem igjennem lange Tider i større eller mindre Udstrækning været anvendt ved Udkaarelsen af Rigsdagsfuldmægtige for Borger- og Bondestanden. Nogen almindelig Lovforskrift om disse Valg havde man ikke før 1810, og Praxis skal derfor have været vaklende til forskjellige Tider og Steder, men ved det nævnte Tidspunkt synes det middelbare Valgsystem at have været almindeligt i alle Herreder, som ikke dannede et eneste Sogn.

---

[1] **Rathéry**, histoire des états généraux en France, Side 323.

[2] Sammesteds, Side 314—318.

I nogle Stæder brugtes det middelbare, i andre det umiddelbare Valg[1]). Til disse Forudsætninger sluttede sig Rigsdagsordningen af 10 Februar 1810 §§ 14 og 15.

Endog i Storbrittanien har det middelbare Valgsystem været anvendt, skjønt i ringe Udstrækning. Da Skotland i 1707 blev forenet med England og saaledes kom til at sende Repræsentanter til det engelske Underhuus, fik af samtlige 66 skotske Byer kun Edinburg Ret til at vælge særskilt Repræsentant. De øvrige bleve deelte i 14 Valgdistricter, af hvilke hvert sendte een Repræsentant. Til at udsee ham udkaarede hver af Valgkredsens Byer en Valgmand, see Unionsacten af 1707 (6 Anne Cap. 6 § 5).

I alle disse Tilfælde er det middelbare Valgsystem kun anvendt som Nødhjelp eller som Følge af givne historiske Forudsætninger.

Som Frugt af en politisk Theori fremtræder det egentlig først i den nordamerikanske Unions Grundlov af 1787, hvis Artikel 2, Section 1 paabyder, at Unionens Præsident og Vicepræsident skulle vælges ved middelbare Valg[2]). End mere kommer Systemets Egenskab af politisk Princip tilsyne i den franske Revolutions Forfatningslove. Ligesom Medlemmerne af den første franske Nationalforsamlings Tredie-stand og tildeels dens geistlige Medlemmer ifølge Ordonnancen af 24 Januar 1789 vare udkaarede ved indirecte Valg, saaledes blev dette Valgsystem indført i den af Forsamlingen vedtagne Constitution af 3 Sept. 1791 Afdeling III Cap. 1 Section 3. Denne Constitution gav alle myndige Mandspersoner Stemmeret, naar de i sidstforløbne Aar havde erlagt en directe Skat lig Værdien af tre Arbeidsdage. En saadan Regel gjorde efter Frankriges daværende Skattelovgivning en stor Mængde Mennesker til Vælgere. Uagtet Repræsentantvalgene ikke skulde foregaa for hele Landet undereet, men districtsviis, vovede man ikke at lægge dem umiddelbart i

---

[1]) Nærmere Oplysninger herom meddeler Højer, Norges Storthing, Side 28.

[2]) Grundene, hvorfor dette System er blevet foretrukket, findes udviklede i The Federalist No. 68.

Hænderne paa hele denne Mængde af stemmeberettigede. I disse Valg burde alene de bedste og dygtigste Mænd deeltage. Men hvilke Personer der i hvert District nøde den største og almindeligste Tillid som saadanne, var et Spørgsmaal, den store Mængde af Befolkningen og alene den med fuld Sikkerhed kunde afgjøre. Systemet blev opgivet i Forfatningen af 24 Juni 1793, men atter indført ved Constitutionen af 1795. Derimod blev det igjen forladt i de franske Grundlove af 1814 og 1830, hvilke kun tilstode et ringe Antal af høit beskattede Personer Stemmeret. Middelbare ere for Tiden Valgene i Preussen og de fleste andre særskilte tydske Stater, men ikke til den tydske Rigsdag. Udenfor Norge og disse tydske Stater har derimod intet Land grundet sit repræsentative System udelukkende paa indirecte Valg. Nationalrepræsentationernes andet Kammer vælges overalt ved umiddelbare Valg. Dette gjælder i Nordamerika ogsaa om de enkelte Fristaters Senatorer. Ligeledes om det belgiske Senat. Derimod blive i flere andre Lande Førstekammerne, forsaavidt de ikke bestaa af selvskrevne eller kongevalgte Medlemmer, udkaarede ved indirecte Valg. Dette er saaledes Tilfældet i Holland og Danmark, samt med Schweitz's og den nordamerikanske Unions Senat.

Af særlig Interesse for os er den nuværende svenske Rigsdagsordning af 22 Juni 1866. Den paabyder i § 6, som før sagt, indirecte Valg til Førstekammeret. Valgene til det andet Kammer ere derimod umiddelbare i enhver Kjøbstad, som danner en særskilt Valgkreds. I Landdistricterne og i de Valgkredse, der bestaa af to eller flere Kjøbstæder, ere Valgene middelbare, medmindre Fleertallet af de stemmeberettigede beslutte det modsatte. Det umiddelbare Valgsystem er som Følge heraf efterhaanden indført i stor Udstrækning. I 1866 benyttedes det kun i 6 af Landsbygdens 136 Valgkredse og i 12 af Stædernes 24 Valgkredse, i 1885 derimod i 86 Land- og 40 Kjøbstadskredse, medens ingen Kjøbstadskreds og kun 59 af Landets Valgkredse benyttede middelbare Valg.

Hos os indførtes det middelbare Valgsystem allerede ved Indkaldelsen af Rigsforsamlingen paa Eidsvold, dog maaskee

mere af Nød end af Forkjærlighed. Thi i de Byer, som kun dannede en eneste Menighed hvilke vare de allerfleste, bleve Repræsentanterne ifølge Kundgj. af 19 Februar 1814 valgte umiddelbart af de stemmeberettigede. Derimod var det aabenbart af Princip, selve Rigsforsamlingen foretrak de middelbare Valg. Den tillod nemlig ikke engang de Byer, der valgte særskilte Repræsentanter, at udkaare dem ved umiddelbare Valg, uagtet ingen ydre Hindring der var i Veien.

I Sammenhæng hermed staaer den Maade, hvorpaa Grundloven har fastsat Antallet af Valgmændene. En Forfatning, der kun bruger det indirecte Valgsystem som et Nødmiddel, gjør Antallet af Valmænd saa stort som muligt. I 1870 var disse Functionærers Tal hos os 1,153 eller henved 0,9 % af dem, der vare eller, om de aflagde Eed til Constitutionen, kunde være stemmeberettigede. I de svenske Valgkredse, hvor det indirecte Valgsystem oprindelig brugtes var Antallet af Valgmænd 2,676 eller 2,3 % af de stemmeberettigede. I Preussen vælges en Valgmand for hver 250 Indvaanere, hvilken Regel anvendt i Norge vilde give 8,000 Valgmænd eller 4,3 % af deres Antal, som vare eller kunde have været stemmeberettigede.

Det umiddelbare Valgsystem siges i Almindelighed at fremkalde en større Interesse for Valgene. Dette er ikke sandt i den Forstand, at Deeltagelsen i Valgene nødvendig bliver større i de Lande, som have umiddelbare, end i dem, som have middelbare Valg. Derimod er der al Grund til at tro, at Deeltagelsen inden det samme Land er stærkere i de umiddelbare end i de middelbare Valg[1]).

Allerede heri ligger Vidnesbyrd om, at det umiddelbare

---

[1]) Ifølge den ovennævnte Afhandling i Bulletin de l'Institut International de Statistique deeltog i de sidst forud afholdte Valg i Nederlandene 79 % af de Stemmeberettigede, i Tydskland 75 %, i Frankrige 77 %, i Spanien 73 %, i Danmark 69 %, i Schweitz 60 %, i Italien 58,5 %, i Østerrige (Ungarn excl.) 37 %, i Sverige (ved Valgene til Andet Kammer) 25 %. I Norge maa Procenten beregnes af alle, der havde de til Stemmeretten fornødne Egenskaber, selv om de ei havde aflagt Eed efter Grl.s § 51. Antallet af de afgivne Stemmer bliver da 49,1 %.

Valgsystem tiltaler Fleertallet. Saa maa det ogsaa være. Det umiddelbare Valgsystem forøger, det middelbare formindsker Udsigten til, at den Mening, der raader hos Fleertallet af de stemmeberettigede, skal blive fulgt i Nationalrepræsentationen. Det middelbare Valgsystem forfeiler desuden, sige dets Modstandere, sin egentlige Hensigt. Naar det kommer til Stykket, formaaer det nemlig ikke at forebygge de allerværste Udskeielser fra Demokratiets Side. De første Nationalrepræsentationer, der bleve valgte efter dette System, den franske constituerende Forsamling af 1789 og den lovgivende Forsamling af 1792, afgive begge, men især den sidste, slaaende Beviser herpaa. Heri er der nogen Sandhed, men ogaaa nogen Overdrivelse. Den historiske Erfaring viser, at det middelbare Valgsystem, hvor det i Virkeligheden opretholdes, afgiver et godt, om end intet under alle Omstændigheder tilstrækkeligt Hjælpemiddel til at faa en dygtig og besindig Repræsentation. Systemets svageste Side er, at det, naar Valgmændene udkaares udelukkende i det Øimed at foretage et Valg, lettelig bliver et tomt Skin. Saaledes er det navnligen gaaet ved Præsidentvalget i Nordamerika. De stemmeberettigede dele sig i Partier, af hvilke ethvert opstiller sin Candidat, samt en Liste af Valgmænd, der have forpligtet sig til at stemme paa ham. For at hindre deslige Spilfægterier have enkelte Statsforfatninger overdraget Valgretten, ikke til Valgmænd, der ere udkaarede for Tilfældet, men til folkevalgte Autoriteter, hvem andre vigtige Forretninger ere betroede. Saaledes vælges det svenske og det hollandske Førstekammer af Landsthingene og Provindsialstænderne. Medlemmerne af det schweitzerske Stænderraad og af den nordamerikanske Unions Senat vælges af de enkelte Kantoners og Fristaters lovgivende Forsamlinger. Herved har man opnaaet ikke blot at skaffe hver Kanton eller Fristat sin Andeel i Repræsentationen, men i det hele taget meget tilfredsstillende Valg.

Fra Storthinget i 1872 forelaa der et Forslag til Indførelse af umiddelbare Valg, hvilket Forslag imidlertid blev forkastet[1]. Vore Valg have i Almindelighed hidtil ogsaa i

[1]) Storth. Forh. 1872, VI. 238 og VII. 30.

Virkeligheden været middelbare. Vel har det især i de smaae Byer ikke saa sjeldent hændt, at Valgmændene ere udkaarede under sikker Forudsætning om, at de vilde vælge paa en bestemt Mand til Repræsentant, men i det hele taget er det dog et mindre Antal Repræsentantvalg, om hvilke det kan siges, at de have været afgjorte ved Valgmandsvalgene og hvor selve Valghandlingerne have været en Formsag. En anden Sag er det, at Valgmandsvalgene ere blevne mere og mere rene Partivalg og derved bestemmende for Partiernes Styrke og Optræden i Valgmandscollegierne.

§ 7. Som Modvægt mod den Uro og Ustadighed, man pleier at frygte fra Demokratiets Side, virker i vor Forfatning foruden det indirecte Valgsystem ogsaa en anden Eiendommelighed, nemlig at ingen kan vælges til Repræsentant udenfor den Valgkreds, hvor han boer, det saakaldte Bostedsbaand. Denne Bestemmelse er ikke sædvanlig i andre Lande. Den fandtes oprindelig i England, og havde endog faaet Hjemmel i dets skrevne Love, nemlig tvende Statuter fra Henrik V.s og hans Eftermands Tid, men blev desuagtet efterhaanden sat ud af Betragtning og omsider udtrykkelig hævet (14 Geo. III. Cap. 58[1]). I Nordamerika er Udviklingen, mærkeligt nok, gaaet den modsatte Vei. Unionsconstitutionen (Art. I. Sect. 2, § 2, og Sect. 3, § 3) foreskriver, at den, som skal vælges til Congresmedlem, ved Valget maa være bosiddende i den Stat, som vælger ham. I mange Stater er det desforuden ved Lov bestemt, at han maa bo i det Valgdistrict, hvor han vælges. Uagtet mange ansee disse Love constitutionsstridige, fraviges de aldrig. Vælgerne ere nemlig overalt ganske uvillige til at vælge nogen, der staaer udenfor deres egen Kreds. Lignende Bostedsbaand har man ogsaa ved Valg paa Medlemmer af de enkelte Staters Legislaturer[2]). I de nuværende monarkiske Forfatninger udenfor Skandinavien er denne Regel neppe kjendt. I Sverige har den fra gammel Tid været gjældende for de tre uadelige Stænder, see Rigsdagsordningen af 10 Februar 1810 §§ 13—15.

---

[1]) **Anson, Law end Custom of the Constitution, I. 83.**

[2]) **Bryce, American Commonwealth, I, 253—259 og II, 89—92.**

og er nu ifølge Rigsdagsordningen af 22 Juni 1866 § 19 jvfr. § 9 fremdeles gjældende ved Valg til andet Kammer, men derimod ikke ved Valg til første Kammer. I Danmark er Forholdet det omvendte. Valgene til Landsthinget ere der knyttede til Bostedet, Grl. 28 Juli 1866 § 38, men Valgene til Folkethinget frie. I vor Grundlov er Bostedsbaandet indkommet fra den franske Constitution af 3 Sept. 1791 Afdeling III, Cap. 1, Sect. 3 § 2, jvfr. det Adler-Falsenske Udkast §§ 49 b, 59 og 62, der endog paabød, at Valgmændene skulde udkaare Repræsentanterne inden sin egen Midte.

Bostedsbaandet danner en stor Indskrænkning i Vælgernes Frihed, vilde jo egentlig være ufornødent, hvis man kunde have fuld Tillid til disse, og berøver sikkerlig Storthinget adskillige dygtige Kræfter. Det hænger imidlertid paa det nøieste sammen med det indirecte Valgsystem og har endnu hos os den almindelige Stemning for sig, deels fordi det bidrager adskilligt til at holde Personer af tvivlsom Hæderlighed ude af Repræsentationen, deels og fornemmelig fordi det bevarer en nærmere Forbindelse mellem Vælgerne og deres Repræsentanter og derved sikrer de lokale Interesser en stærk Vagt. Grundsætningen undergik forøvrigt en liden Indskrænkning i 1884, da enhver, der havde været Statsraad, blev gjort valgbar i hvilketsomhelst Valgdistrict. Et Forslag om at indrømme forhenværende Storthingsrepræsentanter en lignende Forret forkastedes af Storthinget i 1890.

§ 8. En Nationalrepræsentations Characteer beroer for en ikke ringe Deel paa Antallet af dens Medlemmer. Er den for faatallig, vil den savne fornøden Anseelse og dermed i Regelen Mod og Beslutsomhed. En talrig Repræsentation gjør det lettere at finde Plads for enhver fremragende Mand og navnlig for yngre lovende Kræfter. Den giver enhver stedlig eller særlig Interesse større Haab om at finde sin Talsmand i den lovgivende Forsamling og gjør overhovedet denne til et fyldigere Udtryk for alt, hvad der rører sig i Folket. Paa den anden Side vidner Erfaringen uimodsigeligen om, at enhver Forsamling, som voxer ud over det rette Maal, taber Følelsen af sit Ansvar og dermed Selvbeherskelsen og Klogskaben.

Antallet af Storthingets Medlemmer er nu ved Grund-

loven fast bestemt til 114. Forsamlingen er meget mindre talrig end de folkevalgte Kammere i de større europæiske Landes Nationalforsamlinger, hvorved dog er at mærke, at disses Medlemmer have langt mere Frihed end vore Storthingsrepræsentanter til at være fraværende fra Møderne, og at det derfor meget ofte kun er et Mindretal af Medlemmerne, som deeltager i disse. Dette gjælder saaledes om det engelske Underhuus, der tæller 670 Medlemmer, men kan fatte Beslutning, naar 40 ere tilstede. Den franske Nationalforsamling bestaaer af 750, den tydske Rigsdag af 397, den preussiske Landdags andet Kammer af 352 Deputerede. I Forhold til den repræsenterede Folkemængde er imidlertid Storthinget talrigere end de nys nævnte Forsamlinger.

I følgende mindre europæiske Stater udgjør

	Førstekammeret	Andetkammeret	Tilsammen.	
Sverige	143	212	355	Medlemmer
Danmark	66	102	168	—
Holland	50	100	150	—
Belgien	69	138	207	—
Schweitz	145	44	199	—

Naar man slaaer begge Kammeres Medlemmer sammen, have altsaa Holland og Belgien færre, Schweitz, Sverige og Danmark flere Repræsentanter i Forhold til Folkemængden end Norge. Men ved Sammenligningen kan det ikke sættes ud af Betragtning, at Repræsentationen i de nævnte fremmede Lande er deelt i to Kammere. En Forening af disse til en fælles Forsamling i Lighed med vort Storthing vilde ganske vist give hine Repræsentationer et forandret Præg. For at finde repræsentative Forsamlinger, der i Forhold til Folkemængden ere talrigere end vort Storthing, maa man gaa til de schweitzerske Kantoner. Uagtet disse i Gjennemsnit ikke have meget over 100,000 Indvaanere, tæller dog ingen af deres lovgivende Forsamlinger mindre end 48 Medlemmer. Omtrent Halvdelen af disse Forsamlinger have 100 Medlemmer eller derover, enkelte saasom Zürich, Bern og Waadt endog over 200 Medlemmer. Derimod lader Demokratiet i Nordamerika sig i Almindelighed repræsentere ved forholdsviis faatallige Forsamlinger. Congressens Senat bestaaer af

2 Medlemmer for hver Stat, altsaa nu af 74, Repræsentanthuset af 292 Medlemmer. De enkelte Staters Senater og Repræsentanthuse pleie heller ikke at være talrige. Gjennemsnitligt talte Senaterne i 1875 omtrent 30 og Repræsentanthusene 104 Medlemmer. I Nordamerika begynder man imidlertid at tænke paa en Forøgelse af Antallet som et Middel til at gjøre det kostbarere og vanskeligere at bestikke et Fleertal af Medlemmerne. Pennsylvanien forøgede derfor i 1873 Senatorernes Antal fra 33 til 50 og Repræsentanternes fra 100 til 200.

§ 9. Constitutionelle Stater med et Landomraade af nogen Udstrækning have hidtil i Almindelighed været deelte i Valgkredse, af hvilke enhver vælger een eller flere særskilte Repræsentanter. En saadan Ordning har fra Begyndelsen af oftest været en Nødvendighed. At lade enhver Vælger afgive Stemme ved Besættelsen af samtlige Landets Repræsentantpladse, vilde med forrige Tiders langsomme og usikre Communicationer have været meget besværligt. Der gives desuden indre Grunde mod at gjøre hele Landet til en eneste stor Valgkreds. Det kunde tænkes, at Fleertallet blandt Vælgerne dannede et Parti med saa stærkt Sammenhold, at det besatte alle Pladse i Nationalrepræsentationen, og at altsaa Mindretallet, uagtet maaske kun lidet underlegent i Antal og meget overlegent i andre Henseender, blev ganske udelukket. Omvendt vilde det heller ikke være nogen Umulighed, at Fleertallet, skjønt enigt i Anskuelser, splittede sine Stemmer mellem saa mange forskjellige Personer, at Mindretallet paa Grund af en stærkere Partiorganisation bemægtigede sig den hele Repræsentation. Begge Resultater vilde være lige uheldige og uretfærdige. Der gives, som senere skal paavises, vistnok Udvei til at forebygge dem, selv om man gjør hele Landet til et eneste Valgdistrict. Men denne Tanke støder paa en anden endnu stærkere og altid virksom Hindring, nemlig at Delingen i Valgdistricter anbefaler sig som det nærmeste og lettest forstaaelige Middel til at sikre hver enkelt stedlig Interesse sine Talsmænd i den lovgivende Forsamling.

Inddelingen i Valgdistricter er i de forskjellige Lande

ordnet paa meget ulige Maader, hvilket beroer paa en dybtliggende Forskjel i Opfatningen af et repræsentativt Systems høieste Opgave.

I Lande, hvor man først og fremst har villet gjøre Repræsentationen til en tro Afspeiling af Samfundslivet med alle dets mangfoldige Synsmaader og Interesser, har man gjerne knyttet Ordningen af Valgkredsene til nogen af Rigets øvrige, i andre Øiemed tilblevne Inddelinger, saaledes at man har tillagt de Districter og Corporationer, der fremtraadte som Bærere af Folkets communale, økonomiske eller aandelige Liv og altsaa dannede de vigtigste Led i Samfundsorganismen, særskilt Valgret og tildeelt dem et Repræsentanttal svarende til deres moralske Vægt i Nationen. Saaledes er Englands Valgvæsen ordnet.

Dette System skulde efter sin Tanke være det smidigste. Det tillader, at Repræsentationen afpasses saa nær som muligt efter Landets lokale og historiske Eiendommeligheder, og at Magten fortrinsviis lægges der, hvor Evnen til at fremme det almene Bedste er størst. Heldigen gjennemført er det derfor sikkerlig det bedste. Men paa den anden Side er den heldige Gjennemførelse en meget vanskelig Opgave. Valgvæsenets Grundlag bliver nemlig efter dette System en Mangfoldighed af faktiske Tilstande, som idelig forandre sig, og som maa veies mod hinanden ved Skjøn, i hvilke man selv med bedste Villie kan komme til at gribe groveligen feil. Og at rette de Mangler, der enten oprindelig klæbe ved eller efterhaanden fremkomme i en saadan Valgordning, støder, som Englands Exempel viser, gjerne paa den ihærdigste Modstand.

Det demokratiske Princip, at Fleertallets Villie skal være Lov, kræver egentlig, at Repræsentantpladsene fordeles mellem Valgdistricterne efter Antallet af deres stemmeberettigede, og Antallet af hvert Districts Repræsentanter altsaa forøges eller formindskes, eftersom Mængden af dets stemmeberettigede til- eller aftager. En saadan Ordning af Valgvæsenet vilde imidlertid medføre saa store Besværligheder, at den, saavidt vides, aldrig er bleven forsøgt. Som den nærmest liggende og bekvemmeste Fordelingsmaalestok frem-

byder Valgdistricternes Folkemængde sig. Det er derfor nu meget almindeligt at vælge den ved Fordelingen af Pladsene i det andet af Nationalrepræsentationens Kamre, tildeels med det Tillæg, at en Omfordeling med visse Mellemrum eller til ubestemte Tider skal finde Sted, eftersom Folkemængden forandrer sig. Dette System er først benyttet i den nordamerikanske Unions Grundlov af 1787, Sect. 2, § 3, med Hensyn til Pladsene i Repræsentanternes Huus. Derimod fordeelte den franske Const. af 1791, Afd. III, Cap. 1, Section 1, Repræsentantantallet efter Territoriet, Folkemængden og de directe Skatter. Folkemængden som udelukkende Maalestok optoges i dette Land først ved Const. af 1793 § 23, bekræftet ved Const. af 1804 § 69. Den derefter stedfundne Fordeling blev gjort uforanderlig ved Const. af 4 Juni 1814 § 36, hvilken Bestemmelse igjen blev udeladt i Const. af 1830. Det samme Princip blev igjen udtrykkelig anerkjendt i den franske Republiks Const. af 1848, § 23 og Loven af 2 Febr. 1852 § 1. Det gjælder i Belgien ved Valgene til begge Kamre, Const. 1848 §§ 49 og 52, i Holland ved Valgene til andet Kammer, Grl.sforandr. af 6 Nov. 1887, Art. VII, Valglov 4 Juli 1850 § 99 og Lov 26 Januar 1878, i Bayern ligeledes efter Lov 4 Juni 1848 § 1, i Preussen, Valglovene af 30 Mai 1849 og 30 April 1851 § 2, det tydske Rige, Valglov 31 Mai 1869 § 5, ved Valgene til det schweitzeriske Nationalraad, Const. 1848 § 61, til det portugisiske Deputeretkammer, Lov 1852 § 9, til det danske Folkething, Const. 1866 § 32 og i Almindelighed i de enkelte nordamerikanske Fristaters Forfatninger.

Hvor Repræsentanterne ere fordeelte mellem Valgkredsene i Forhold til disses Folkemængde, vil det Parti, der tæller de fleste Tilhængere blandt hele Nationens Vælgere, regelmæssigt ogsaa have Overvægten i de fleste Valgdistricter og derfor ogsaa regelmæssigt besætte de fleste Pladse i Nationalrepræsentationen. Dette er imidlertid ingen ufravigelig Nødvendighed. Det kan tænkes, at det talrigste Parti er meget ujævnt fordeelt, nemlig saaledes at det danner Mindretallet i de fleste Valgkredse, medens det indbefatter næsten alle Vælgerne i de øvrige. Dette maa imidlertid ifølge Sagens Natur være et sjeldent Tilfælde.

Oftere træffer det udentvivl, at Valget i den enkelte Kreds falder ud til Skade for det Parti, som der er talrigst, hvad enten det tilhører Nationens Fleertal eller Mindretal. Dersom Valgkredsens Fleertal splitter sine Stemmer for stærkt, saa vil det enigere Mindretal kunne besætte een, flere eller endog alle Pladse. Udsigten hertil er størst i det constitutionelle Livs Barndom. Jo længere Øvelse Vælgerne faa, desto mere lærer Fleertallet at bruge sin Magt. Nogen Mulighed bliver der dog altid tilbage. Mindst bliver den, naar hver Valgkreds ikke har mere end een Repræsentant at vælge *(scrutin d'arrondissement)*. Paa denne Maade er Valgvæsenet ordnet i flere Lande, saaledes ved Valgene til det franske Deputeretkammer, Valglov 19 April 1831 § 39, det danske Folkething, Grl. 1866 § 32, den tydske Rigsdag, Valglove 15 Oct. 1866 § 7, og 31 Mai 1869 § 6, det italienske Deputeretkammer, Lov 20 Nov. 1859. I Frankrige blev den igjen forladt ved den republikanske Grundlov af 4 Nov. 1848 § 30, der bestemte, at Valgene skulde skee departementsviis *(scrutin de liste)*. Senere er Valgkredsfordelingen i Frankrige gjentagne Gange forandret.

Den Mulighed, at et Mindretal af de i Valget deeltagende Vælgere afgjør, hvem der skal repræsentere Kredsen, bliver i alle Tilfælde fuldstændig udelukket, hvis det bestemmes, at ingen ansees gyldigt valgt, medmindre han har erholdt over Halvdelen af de afgivne Stemmer (absolut Pluralitet). En saadan Regel er ukjendt i England og gjælder neppe heller i Amerika ved Valg paa Medlemmer af Congressens Repræsentanthuus eller af de enkelte Staters lovgivende Forsamlinger. Derimod er Regelen opstillet i den nordamerikanske Unions Grundlov af 1787, Art. 2, Sect. 1 ved Valget af Republikkens Præsident[1]) og senere i den franske Lovgivning, see L. 5 Febr. 1817, § 14, 29 Juni 1820, § 7, 19 April 1831 § 54. Derfra er den gaaet over i flere andre Landes Love, saaledes i Belgien[2]), Holland, Valglov 4 Juli 1850, § 103

---

[1]) Jvfr. Cooley on the Constitutional Limitations, Side 614.

[2]) Britz, Const. Belge Side 96.

Preussen, Valglov 30 Mai 1849 § 21, Italien, Lov 20 Nov. 1859, det tydske Rige, Valglov 31 Mai 1869 § 12. Minoritetsvalgene betragtes imidlertid neppe længere med samme Ugunst som før. Da Frankrige i 1848 atter havde gjort Departementerne til Valgkredse, opgav det ogsaa Fordringen paa absolut Pluralitet. For at Valget skal ansees gyldigt, kræve Valgloven af 18 Marts 1849, § 64 og Decret 29 Januar 1871, § 8, kun, at den valgte skal have faaet et Antal Stemmer svarende til en Ottendedeel af de stemmeberettigede. Hensigten hermed er at give Mindretallet en forøget Udsigt til at blive repræsenteret.

§ 10. Selv i de Lande, hvis Lovgivning har forebygget, at Valget i nogen enkelt Valgkreds bliver afgjort af de deeltagende Vælgeres Mindretal, vil det politiske Parti, der danner Mindretallet af hele Landets Vælgere, dog altid faa nogen Andeel i Repræsentationen. Det kan nemlig vanskelig slaa feil, at dette Parti, skjønt underlegent i de fleste Valgkredse, har Overvægt i nogle og altsaa besætter disses Repræsentantpladse. Hvor stor Andeel i Repræsentationen Minoriteten herigjennem skal erholde, beroer imidlertid paa den reent tilfældige Omstændighed, i hvilken Grad dets Tilhængere ere samlede inden visse Valgkredse. En svagere Minoritet kan, hvis den er ujevnt fordeelt, vinde flere Repræsentantpladse end en stærkere Minoritet, som er nogenlunde jevnt fordeelt udover alle Valgkredse. For at gjøre Mindretallets Repræsentation saavidt muligt uafhængigt af deslige Tilfældigheder, har man i senere Tid udtænkt flere Veie, der dog kun ere anvendelige i Valgdistricter, som samtidigt vælge flere end een Repræsentant [1]). Af disse Methoder have hidtil kun tre fundet Anvendelse.

---

[1]) Oversigt over de forskjellige hertil sigtende Valgmethoder findes i Naville, la question électorale en Europe et en Amérique, Genf 1871, navnlig Side 159 ff., samt en Afhandling i Penns Monthly Magazine for Juni 1873 af Dana Horton og fornemmelig i et Skrift af Hare, the election of Representatives, 4de Udgave, London 1874, endvidere K. R. Droop, on the Methode of Electing Representatives, i Journal of the Statistical Society, Vol. XLIV. Side 141—202, samt i vor Litteratur A. N. Kiær i Norsk Retstidende 1883 Side 141 og 161.

Den første af dem synes at være af amerikansk Oprindelse. For at erholde Valgbestyrere tilhørende begge Partier, bestemtes det ved en Lov af 1839 i Pennsylvania, at der i hvert District skulde vælges to, men at ingen Vælger maatte stemme paa mere end een. Forskriften var i denne Anvendelse ganske rimelig, men vilde ved Valg af Repræsentanter give Minoriteten mere end dens Ret. Med nogen Afændring lader den sig dog ogsaa bruge ved deslige Valg. I Districter, hvor der vælges flere end to Repræsentanter, kan der være fornuftigt Spørgsmaal om at indskrænke enhver Vælgers Ret saaledes, at han ikke maa stemme paa det fulde Antal Repræsentanter, men kun paa en Halvdel eller et Fleertal deraf. I denne Form optoges Methoden i den engelske Reformact af 1867 (30 og 31 Vict. Cap. 102 §§ 9 og 10), som forbød enhver Vælger i de Distrikter, der udkaare tre Repræsentanter, at stemme paa mere end to, og i den ene Valgkreds (City of London), der valgte 4 Underhuusmedlemmer, at stemme paa flere end tre[1], — ved Valg af en Deel Medlemmer til den sidste grundlovstiftende Convention i Ny York og ved Valgene til den Convention for Pennsylvanien, der udarbeidede dets nye Grundlov af 1873. Af denne Conventions 133 Medlemmer valgtes de 28 af hele Landet, saaledes at ingen Vælger maatte stemme paa flere end 14. Dette er, hvad man i England og Amerika kalder *limited voting.*

Den anden Methode er at tillade enhver Vælger i en Kreds, som udkaarer flere end een Repræsenatnt, paa sin Stemmeseddel at anføre samme Persons Navn ligesaa mange Gange som Antallet af de Repræsentanter, der skulle vælges, og med den Virkning, at der ved Optællingen gives denne Person en Stemme for hver Gang, hans Navn findes anført. Denne Methode har man kaldt den cumulative Votering. Den er ved en Parlamentsact af 1870 indført ved Valgene til de communale Skoleraad i England, og i een af de nordamerikanske Fristater, nemlig Illinois, ved Valg paa Medlemmer af den lovgivende Forsamling.

---

[1]) Dette er bortfaldt ved Reformacten af 1885, som kun giver hver Valgkreds een Repræsentant.

Ved den tredie og fuldkomneste af disse Methoder bestemmes Valgets Udfald ikke blot af det Antal Stemmer, enhver faaer, men ogsaa af den Orden, hvori disse Stemmer ere ham givne, idet man forudsætter, at enhver Vælger paa sin Stemmeseddel nævner Personerne i den Orden, i hvilken han ønsker, de skulle komme i Betragtning. Fremgangsmaaden er da efter den danske Regel følgende: Det hele Antal afgivne Stemmesedler deles med Antallet af de Pladse, som skulle besættes ved Valget, og det derved fremkomne Forholdstal med Bortkastelse af Brøk bliver det Antal Stemmer, enhver maa have for at blive valgt. Er der altsaa afgivet 1,600 Stemmer paa 32 Valgmænd, saa maa enhver for at blive valgt have 50 Stemmer. Er der afgivet 32 Stemmer paa 4 Repræsentanter, saa udkræves 8 Stemmer til at blive valgt. Men ikke enhver, som faaer dette Antal Stemmer, kommer nødvendigen med blandt de valgte. Ved Optællingen af Stemmerne oplæses nemlig først alene det paa hver Seddel først anførte Navn. Naar en og samme Persons Navn derunder er forekommet saa ofte, at de paa ham faldne Stemmer have naaet det ovenfor angivne Forholdstal, erklæres han valgt. Derpaa fortsættes Oplæsningen af de tilbagestaaende Stemmesedler, dog saaledes, at hvor paa nogen af disse den allerede valgte Persons Navn findes som det første, udslettes dette, og det næste Navn betragtes som det først skrevne. Fremkommer paanyt det angivne Forholdstal for nogen anden, erklæres ogsaa han for valgt og Oplæsningen fortsættes derefter paa samme Maade af alle de paa Stemmesedlerne i første Rum anførte Navne, derefter af de i andet Rum anførte, saaledes at altid Navnene paa de allerede valgte udslettes, o. s. v. indtil alle Stemmesedler ere fuldstændigen gjennemgaaede. Have færre Personer, end der skal vælges, faaet det fulde Antal Stemmer, ansees de for valgte, som næst dem have faaet fleest Stemmer. Dette System blev først opfundet i Danmark af Finantsminister Andræ. Valgloven af 2 Oct. 1855 §§ 18, 22, 25 og 31 anvendte det ved Valg af Medlemmer til det danske Monarkis Rigsraad. Grundloven af 12 Juli 1867 §§ 82—84 har bibe-

holdt det for Valgene til Landsthinget[1]). Dette er, hvad man har kaldt Forholdstalsvalg. En Forbedring er det at kræve een Stemme mere end Forholdstallet, for at nogen skal blive valgt.

Mod enhver af disse Methoder kan der forøvrigt gjøres særlige Indvendinger af større eller mindre Vægt. Til en nærmere Drøftelse af dem er her ikke Stedet. De største Hindringer for disse Methoders Antagelse ere fælles for dem alle. De sees ikke med gunstige Øine af Fleertallet, hvis Magt de formindske. De tilfredsstille heller ikke Mindretallet, der i Almindelighed først anseer sig betrygget ved en større Indflydelse paa de offentlige Anliggender end den, dets blotte Antal kan give.

Vort constitutionelle Valgvæsens Eiendommeligheder i de her omhandlede Puncter ere let overskuelige. Valgdistrikterne ere knyttede til Rigets gamle administrative Inddeling og Repræsentantpladsene fordeelte mellem dem ikke efter deres Folkemængde, men efter et Skjøn, saaledes at nogle Distrikter i Forhold til Antallet af deres Indbyggere eller stemmeberettigede ere meget stærkere repræsenterede end andre. Den heri tilsynekommende Afvigelse fra Fleertalsherredømmets Princip er i een Anvendelse udtalt i Form af almindelig Regel, idet Grl.s § 59 foreskrev, at Antallet af Kjøbstædernes Repræsentanter skulde udgjøre en Trediedeel af Storthingets Medlemmer, medens det efter Folkemængden i 1814 kun skulde have udgjort en Ellevtedeel. Første ordentlige Storthing vilde da have bestaaet af 61 Repræsentanter for Landdistricterne og 6 Repræsentanter for Kjøbstæderne. At indskrænke disses Andeel i Repræsentationen til en saa ubetydelig Brøk maatte for enhver fremstille sig som en fuldstændig Miskjendelse af deres Betydning og virkelige Magt i Samfundet. Af det tvungne Indskud til Fond for Norges Bank blev i 1816 lidt over 56 pCt. paalagt Landdistrikterne, ikke fuldt 44 pCt. Byerne.

Vor Grundlov tillægger noget over Halvdelen af Valgdistrikterne Ret til at sende flere end een Repræsentant, og den kræver til Valgets Gyldighed ikke absolut Pluralitet.

---

[1]) Jfr. **Holcks** danske Statsforfatningsret II. 64 ff.

Den heri liggende Mulighed for, at Valgkredsens Mindretal kan erholde een eller flere af sine Candidater valgte, er imidlertid nu i Virkeligheden næsten ganske forsvunden. Grunden hertil ligger i, at Valgene skee middelbart gjennem et saa lidet Antal Valgmænd, at deres Fleertal let bliver enigt. Allerede i 1886 blev der fremsat Forslag til Forandring i vor Grundlov, hvorved Forholdstalvalgmethoden indførtes ved de constitutionelle Valg [1]. Gjennem en Forandring af Valgloven kunde dette ikke skee. Saavel hertil som omvendt til Indførelsen af den Regel, at der til gyldigt Valg skulde kræves absolut Pluralitet, maatte der en Forandring i Grundloven. Baade de omhandlede Ideers Udviklingshistorie og Udtryksmaaden i Grl.s § 63 viser, at den har tænkt sig den relative Pluralitet blandt Valgmændene berettiget til at afgjøre det hele Valg.

§ 11. Storthingets Medlemmer ere hele Folkets Repræsentanter, ikke sine Vælgeres Fuldmægtige. Enhver af dem har den Ret og Pligt at stemme efter sin Overbeviisning og er alene skyldig at holde sig Grundloven og Lovene efterrettelig. Han kan følgelig ikke bindes hverken ved sine Vælgeres Paalæg eller engang ved sine egne Løfter til dem.

Dette er ingen Ejendommelighed ved vor Forfatning, men en Grundsætning i alle den nyere Tids Stater. Ofte er den endog udtrykkelig udtalt i deres Grundlove, f. Ex. i den svenske Rigsdagsordnings § 1, den danske Grl. § 56, den hollandske §§ 82 og 86. Særlig Opmærksomhed fortjener det, at lignende udtrykkelige Udtalelser forekomme i den franske Republiks Constitution af 4 Nov. 1848 § 35, den schweitzerske Forbundsforfatning § 79 og desuden i tolv af de særskilte Kantoners Grundlove, deriblandt Zürichs (§ 50), Berns (§ 24), Freiburgs (§ 46) og Genfs (§ 44).

§ 12. Efter Grundlovens oprindelige Bestemmelse samledes Storthinget ordentligvis ikke oftere end hvert tredie

[1] Storth.-Forh. 1886, V, Grundlovsforslag No. VIII og 1889, V, Grundlovsforslagene No. 38—40. Et Forslag om Indførelse af Forholdstalsvalgmethoden ved communale Valg blev af Storthinget i 1887 oversendt Regjeringen, se Forh. VI b, Side 35—39.

Aar. I Sverige samledes Rigsdagen efter Regjeringsformen af 1809 § 43 regelmæssig kun med fem Aars Mellemrum. De fleste tydske Staters Grundlove paabyde kun Sammenkaldelse af Nationalrepræsentationen hvert andet, tredie eller fjerde Aar. Men i England er Parliamentet siden 1689 samlet hvert Aar, og dette Exempel fulgtes ikke alene i Frankrige, men ogsaa i Preussen, Østerrige og alle andre europæiske Lande udenfor Tydskland, samt i 1866 tilsidst i Sverige. Allerede i 1857 fremkom der hos os privat Forslag om Indførelsen af aarlige Storthing, hvilket blev antaget af Storthinget i 1863. Kongen, der fandt denne Beslutning mangelfuld i Formen, negtede den Sanction, men billigede selve Tanken og fremsatte for samme Storthing en Proposition, hvorefter ordentligt Storthing skulde samles hvert Aar. Propositionen forkastedes i 1866, men bifaldtes af næste Storthing og sanctioneredes under 24 April 1869. Dette var den første vigtige Forandring, der er foretagen i vor Grundlov.

I Nordamerika er man for en stor Deel gaaet den modsatte Vei. Unionens Congres har vistnok altid havt og har fremdeles aarlige Møder. Ligeledes var det en Tidlang næsten undtagelsesfri Regel, at de enkelte Fristaters lovgivende Forsamlinger skulde møde hvert Aar. Man er imidlertid i den senere Tid i mange Stater bleven misfornøiet hermed og har indskrænket deres regelmæssige Møder til hvert andet Aar. Den af de toneangivende Stater, som først tog dette Skridt, var Ohio i 1850, og det derved givne Exempel er almindelig fulgt, saaledes at det nu kun er 6 Stater, hvis lovgivende Forsamlinger møde hvert Aar, medens de i de øvrige 32 Stater kun møde hvert andet Aar. Grundene til denne Strømning, der i et saa demokratisk Samfund som Nordamerika ikke kan andet end tildrage sig Opmærksomhed, synes at være, at man har villet gjennem Indskrænkning af de lovgivende Forsamlingers Møder og dermed af den politiske Virksomhed hæmme den Bestikkelighed, som har grebet om om sig i Amerikas politiske Liv, men først og fremst at formindske Mængden af de Love, de hyppige Møder kaldte

tillive, og af hvilke Folket siges at være træt [1]). Det maa forøvrigt vel bemærkes, at Unionens Congres i væsentlig Grad indskrænker det Myndighedsomraade, som er forbeholdt de enkelte Staters lovgivende Forsamlinger, og at disse altsaa maa behøve mindre Tid end i heelt souveræne Stater med samme Folkemængde og Næringsveie.

Capitel 23.

Stemmerettens Betingelser.

§ 1. De af Grundloven opstillede Betingelser for Stemmeret ere af et dobbelt Slags. For det første de almindelige eller absolut nødvendige. De ere ifølge Grl.s §§ 50, 51 og 55:

a) at være norsk Borger,

b) have fyldt 25 Aar,

c) have været bosat i Landet i 5 Aar,

d) opholde sig her,

e) offentlig til Thinge have svoret Constitutionen Troskab, — og

f) staa i Mandtallet over de stemmeberettigede.

Ingen kan erhverve Stemmeret, medmindre han opfylder enhver af disse Betingelser. Men desuden maa han have en af de alternative Betingelser for Stemmeretten, altsaa henhøre til en af de i forrige Capitel § 2 nævnte syv Classer.

Disse Betingelser ere ifølge Grundlovens Ord og Tanke Vilkaar ligesaavel for Stemmerettens Bevarelse som for dens Erhvervelse, jvfr. Valgloven af 24 Juni 1828 § 3 c.

---

[1]) Hvad her er anført, støtter sig paa det officielle Værk, Debates of the Convention to amend the Constitution of Pennsylvania, I, 331—334 og 355—426. Jvfr. Bryce, American Commonwealth, II, 96.

§ 2. Med Hensyn til det Vilkaar at være norsk Borger henvises til, hvad ovenfor, i ottende Capitel, er udviklet.

Naar Grundloven dernæst som Betingelse for Stemme retten nævner at have været bosat her i Landet i fem Aar, kræver den kun fast Bopæl i fem paa hinanden følgende Aar, ikke uafbrudt Nærværelse hele den angivne Tid. Den, der har været bosat og drevet Handel her i fem Aar, har altsaa opfyldt Grundlovens Fordring, selv om han af og til maatte have været paa Forretningsreiser i Udlandet. Betingelsen gjælder ikke mindre den indfødte Nordmand end den indvandrede Udlænding [1]). At den, som vil erhverve Stemmeret, skal have havt Bopæl her i Landet i de fem Aar, som gaa umiddelbart forud for Stemmeretserhvervelsen, er ikke sagt i Grundloven og neppe meent. Den Nordmand, som efter et mangeaarigt Ophold i Amerika vender tilbage til Norge, bosætter sig her og opfylder Grundlovens øvrige Betingelser, bliver saaledes strax stemmeberettiget, hvad enten det var i hans sjette eller hvilketsomhelst senere Aar, han udvandrede.

§ 3. Dernæst kræver Grundloven, at den, som skal have Stemmeret, maa opholde sig her.

Hvad her forlanges, er fast Ophold. Hvis man til Erhvervelse og Bevarelse af Stemmeretten krævede personlig Nærværelse her i Landet, vilde den Skipper, som var reist ud efter at have aflagt Eed til Constitutionen, men før han var indført i Mandtallet, maatte holdes udenfor dette, indtil han kom hjem igjen, ja man maatte endog gaa saalangt, at enhver stemmeberettiget, som foretager en Reise til Udlandet, skulde stryges ud af Mandtallet. Dette vilde stride ikke mindre mod sund Fornuft end mod Grl.s § 60, som tydelig forudsætter, at Fraværelse fra Riget ikke behøver at medføre Stemmerettens Ophør, men kun hindre dens Udøvelse.

---

[1]) **Fuldmagtscomiteen i 1830 var af modsat Anskuelse. Spørgsmaalet blev ikke afgjort af Storthinget, see Forhandlinger 1830, Febr. Side 50 og 82.**

Den her omhandlede Bestemmelse faaer saaledes kun Anvendelse paa dem, der opgive sin Bopæl her i Riget og tage fast Ophold i Udlandet, men paa saadan Maade, at de vedblive at være norske Borgere, f. Ex. de Nordmænd, der ansættes som de forenede Rigers Consuler eller som nedsætte sig paa fremmede Steder for at drive Forretninger der og ikke have nogen Bopæl her i Norge, hvor de af og til opholde sig, men som dog nære den Tanke engang at vende tilbage eller med Hjemmel af Lov 21 April 1888, § 6 b, have erklæret at ville vedblive at være norske Borgere.

§ 4. «Enhver skal, forinden han indføres i Mandtallet, offentligen til Thinge sværge, eller hvis han ved Lov er fritagen for Eedsaflæggelse, høitideligen tilsige Constitutionen Troskab», Grl.s § 51, saaledes som den lyder efter Grls.best. 28 Juni 1889.

Efter disse Udtryk er Eden et Vilkaar ikke for Stemmeret, men kun for Optagelse i Mandtallet. Det gaaer dog ikke an at henregne dem, som vel besidde de i § 50 nævnte Egenskaber, men som ei have aflagt den i § 51 foreskrevne Eed, til de stemmeberettigede. De vilde nemlig i saa Fald kunne vælges til Valgmænd og Repræsentanter, hvilket sikkerlig er imod Grundlovens Tanke.

Før lod man gaa, at de, der i Egenskab af Embedsmænd havde aflagt skriftlig Troskabseed til Constitutionen, i Henhold dertil indførtes i Mandtallet. Men denne Fremgangsmaade er siden 1827 altid erklæret urigtig[1]). Valgloven af 24 Juni 1828 § 2 tænker sig heller ikke Embedseden tilstrækkelig.

§ 5. Endelig er det, som Loven af 4 Aug. 1845 viser, den gjældende Lære, at man for at henregnes til de stemmeberettigede maa staa i det over dem ifølge Grl.s § 51 optagne Mandtal.

Læren strider mod Ordene i Grl.s § 50 og leder til det lidet rimelige Resultat, at den, som besidder de i denne Paragraph forlangte Egenskaber samt desuden har aflagt Eed

---

[1]) Storth. Forh. 1827, Febr. Side 17—23 og 44, 1833, VI, Side 229—230.

til Constitutionen, ei kan vælges til Valgmand eller Repræsentant, medmindre han er indført i Mandtallet.

Desuagtet kan den neppe rokkes. Da man nødvendig maa opstille Eed efter § 51 blandt de almindelige Stemmeretsbetingelser, kan det ikke paastaaes, at disse ere udtømmende angivne i § 50. Spørgsmaalet kommer da til at bero paa Grl.s § 55, som paabyder, at Stemmegivningen skal skee i den Orden, Mandtallet udviser, hvilket Bud i Valglovens § 14 er forstaaet saaledes, at ingen kan stemme, som ikke er indført i Mandtallet. Denne Fortolkning er, om ikke den eneste mulige, dog den nærmestliggende. At henregne nogen, som ikke kan afgive Stemme, til de stemmeberettigede uden for de Tilfælde, at hans Stemmeret ifølge § 52 er suspenderet, vilde være en Selvmodsigelse.

Lige med dem, der staa i Mandtallet, maa man naturligviis sætte enhver, som urettelig er negtet Optagelse, eller som urettelig udslettet.

§ 6. Efterat have udtømt Rækken af de almindelige Betingelser for Stemmeretten skulle vi omhandle den Classe Betingelser, som man har kaldet de specielle eller alternative, fordi det til Stemmeret er nok at fyldestgjøre een enkelt og hvilkensomhelst af dem.

Disse lade sig ordne i følgende Classer, eftersom Betingelsen er hentet fra:

A. den Stemmeberettigedes Stand
  a) som Embedsmand,
  b) som Borger af en By.
B. Eiendom af fast Gods nemlig
  a) matrikuleret Jord paa Landet, eller
  b) Huus eller Grund i By.
C. Brug af matriculeret Jord paa Landet, eller
D. Erlæggelse af Skat, enten
  a) hvorsomhelst i hele Riget, eller
  b) i Finmarken.

Disse Betingelser skulle nu drøftes i den her anførte Orden.

§ 7. Den første af disse er at være eller have været Embedsmand.

Herved menes kun Statens Embedsmænd. Besyrerne af Norges Bank og dennes høiere Tjenestemænd ere altsaa ikke stemmeberettigede, uagtet de i Fundatsen af 14 Juni 1816 §§ 46, 53, 57 og 62 kaldes Embedsmænd.

Ingen Statstjener henregnes til denne Classe, medmindre han er udnævnt af Kongen i Statsraad, Grl.s § 21, eller efter hans Bemyndigelse af den Norske Regjering, Grl.s § 13.

Men heller ikke alle af Kongen eller Regjeringen udnævnte Statstjenere ere Embedsmænd. For at de skulle have saadan Egenskab, maa deres Tjeneste være et Embede, ellers ere de, uagtet den kongelige Udnævnelse, kun Bestillingsmænd. Hvilke Tjenester der ere Embeder, kræver en egen Undersøgelse, som ikke hører hjemme i nærværende Afdeling.

Ikke enhver Indehaver af et Embede er Embedsmand. Han maa have kongelig Bestalling som saadan. Følgelig ere de, der kun have modtaget Constitution, selv om den er dem meddeelt af Kongen, ikke stemmeberettigede.

Efter Grundlovens Ord skulde enhver, der har været Embedsmand, beholde sin Stemmeret, forsaavidt han ikke forbryder den ved en Handling, som efter § 53 berøver hvemsomhelst hans Stemmeret. At dette gjælder om de Embedsmænd, Kongen afskediger mod deres Villie, er efter Tanken i Grl.s § 22 klart nok. Derimod er det af Storthinget med Føie antaget, at en Embedsmand ophører at være stemmeberettiget, naar han dømmes fra sit Embede og ikke er i Besiddelse af nogen anden af Stemmerettens alternative Betingelser. Er han dømt til Embedsfortabelse, og Kongen ved Benaadning gjengiver ham Embedet, beholder han Stemmeretten, hvorimod det i saa Henseende ikke hjælper ham, at Kongen ved Benaadning formilder Dommen til Afsked i Naade [1]).

Dømmes han til Afsættelse, taber han ifølge Grl.s § 53 a. saaledes som denne lyder efter Grls.best. af 6 Juni 1877, sin Stemmeret.

---

[1]) Storth. Forh. 1848 VI. 926 og 1851 VII. 378 samt IX. 75.

§ 8. Kjøbstadborgerskab er et historisk Begreb, hvis nærmere Udvikling hører hjemme i sidste Hovedafdeling af nærværende Skrift. Her maa det være nok at nævne, at det nu bestaaer i et personligt Forhold til en bestemt Kjøbstad, hvilket berettiger til at drive visse bundne Næringer, nemlig enten almindelig Handel, Haandværk ved Hjælp af Svende og Drenge, Skippernæring eller Brændeviinsbrænding. Borgerskab maa altid legitimeres ved et af Magistraten udstedt Borgerbrev. Bevilgning til at drive anden bunden Næring, saasom Apothek, Udskjænkning af Brændeviin, Lov af 9 Juni 1866 § 3, Øl eller Viin, Lov 12 Juni 1869 § 1, er ikke Borgerskab og giver ikke Stemmeret. Borgerskab kan ikke meddeles paa nogen fri Næring, f. Ex. Gartneri, Dept. Skr. 19 Nov. 1885. Hvilke Næringer der er at betragte som Haandværk, kan undertiden være tvivlsomt. Veiledning til Afgjørelse har man deels i Haandværkslov 15 Juli 1839, § 34, deels i Pl. 8 Mai 1841, der fastsatte, hvori Mesterstykket i forskjellige Slags Haandværk skulle bestaa. Denne Plan giver imidlertid ikke i alle Tilfælde sikker Veiledning. Saaledes nævner den ikke Farver- eller Slagternæring, uagtet begge utvivlsomt fra gammel Tid have været betragtede som Haandværk, see for sidstnævnte Nærings Vedkommende Dept. Skr. 20 Aug. 1840 og 29 Marts 1848 samt Lov om Haandværksnæringen af 24 Septbr. 1851, § 1. Paa den anden Side nævner Placaten af 8 Mai 1841 under § 43 Skibsbygmestere som Haandværkere, medens deres Næring vistnok bør antages at være fri.

Efter Lovene af 8 Aug. 1842 § 1 og 14 April 1866 § 1 har enhver myndig Mandsperson, som har nedsat sig i en Kjøbstad, (3—3—2, Priv. for Stavanger 2 Sept. 1735 § 1, Priv. for Christiansand 31 Januar 1738 § 3, Christiania Priv. 26 Sept. 1749 § 18, Rs. 2 Nov. 1759, Rs. 15 Febr. 1771 § 8, Rs. 21 Februar 1771, Lov om Drøbak 20 Aug. 1842 § 2 og mange senere Love), Ret til at forlange Borgerskab som Handelsmand eller Haandværksmester, medmindre han har gjort sig skyldig i nogen uærlig og lastelig Misgjerning (3—7—1). Herved havde enhver, der kunde betale Gebyhrerne ved Borgerskabsbrevets Udfærdigelse og det fastsatte Lav-

maal af Næringsskat, 4 Spd. om Aaret for en Handelsborger, 2 Spd. for en Haandværksmester, (Lovene af 8 Aug. 1842 §§ 28 og 29 samt 14 April 1866 §§ 4 og 5) erholdt Adgang til at skaffe sig Stemmeret, selv om han slet ikke drev eller nogensinde havde tænkt paa at drive borgerlig Næring. Herpaa er der rettet ved en Lov af 4 Juli 1884, ifølge hvilken ethvert senere udfærdiget Borgerbrev skal lyde paa, at det først træder i Kraft fra den Tid, Vedkommende begynder at drive den i Brevet omhandlede Næring. Før Anmeldelsen herom indløber, maa han ikke indføres i Borgerrullen og som Følge heraf heller ikke i Mandtallet. Magistraten kan forlange Anmeldelsens Sandhed bekræftet af tvende troværdige Mænd.

Den til Kjøbstadborgerskab knyttede Stemmeret bortfalder med dette. Borgerskab kan opsiges, men desuden gaa tabt paa anden Maade, saaledes i de faa og lidet praktiske Tilfælde, hvor Lovgivningen bruger Borgerskabs Fortabelse som Straf, see Guldsmedenes Laugsartikler af 7 Nov. 1685, 6 Mai 1718 og 15 Januar 1723, samtliges § 5, sammenholdt med Lov 25 Sept. 1845 § 3, Politiordn. 22 Oct. 1701, II, Cap. II, § 3 og tilsvarende Bestemmelser i de specielle Politianordninger samt Crl 21—5, hvilken sidste Bestemmelse bør nævnes, da dens Virkning paa Borgerskab ikke saaledes som dens umiddelbare Virkning paa Stemmeretten bortfalder ved Æresopreisningen. Af større praktisk Betydning er nysnævnte Lov af 4 Juli 1884, § 2 ifølge hvilken Enhver, som efterat denne Lov er traadt i Kraft, har erhvervet Borgerbrev paa anden Næring end Skippernæring, taber sit Borgerskab, hvis han i Løbet af de to første Aar efter Næringens Paabegyndelse undlader sex Maaneder i Træk at drive den. Endvidere fortaber enhver Handelsmand eller Haandværker sit Borgerskab, hvis han ikke inden een Maaned efter forgjæves afholdt Udpantning har erlagt den ved nysnævnte Lov af 8 Aug. 1842 §§ 28 og 29, samt 14 April 1866 §§ 4 og 5 paabudne Næringsafgift. Communebestyrelserne ansee sig berettigede til at eftergive denne Afgift, og naar dette er skeet, skulde Skyldneren efter en i Dept. Skr. af 6 Marts 1886 udtalt Mening beholde sit Borgerskab og sin Stemmeret. Denne

Mening er uforenelig med Lovens Ord og strider mod Departementets før, i Skr. af 9 Marts 1876 og 3 Januar 1879 udtalte Anskuelse, samt mod hvad der forudsattes ved Istandbringelsen af Lov om Byskatten af 22 Juni 1863, § 22[1]).

Grl.s § 50 c nævner alene Kjøbstads-, ikke tillige Ladestedborgere. At Udtrykket dog indbefatter disse, var paa Grundlovens Tid en sikker Sag. De i et Ladested bosatte Borgere havde dengang altid Borgerskab til den Kjøbstad, under hvilken Ladestedet hørte. De maatte tage Borgerbrev hos dennes Magistrat og betale Skat til dens Bycasse, see Priv. for Tønsberg og Skien 30 Juli 1662, for Frederikstad 17 Aug. 1671 § 2, for Christiansand 29 Januar 1672 § 1 og Rs. 17 Sept. 1714 samt Christiania Priv. af 26 Sept. 1749 § 19. Dette er vistnok efter Grundlovens Tid forandret, idet de i Ladestederne boende Borgeres Forpligtelse til at svare Byskat til Kjøbstaden er hævet ved Lov 28 Aug. 1851 § 1 a, medens det, hvor intet modsat ved særlig Forskrift er bestemt, gjælder som almindelig Regel, at Fogden i det Landdistrict, hvor Ladestedet er beliggende, udfører de i dette forefaldende Magistratsforretninger, see Dept. Skr. 9 April 1844 og 2 Juni 1848. At de, der saaledes ere Borgere ikke til nogen Kjøbstad, men til et Ladested, have Stemmeret, er imidlertid ganske utvivlsomt, og det saameget mere som Grl.s § 50 c i den af Rigsforsamlingen oprindeligt vedtagne Skikkelse lød: »I Kjøb- og Ladestederne have Borgerskab eller eie Gaard eller Grund« o. s. v. Sin nuværende Lydelse erholdt Forskriften først i Redactionscomiteen.

§ 9. Den næste af Stemmerettens alternative Betingelser er at eie matriculeret Jord paa Landet.

Ved Matriculskyld forstaaes nærmest den Skatteskyld paa Jord, som er bleven bestemt i Henhold til Rs. 23 Jan. 1665, Loven af 17 August 1818 eller Loven af 6 Juni 1863. Fra samtlige disse Matriculeringer er Finmarken undtagen. Men da Rs. 3 Juni 1775 indførte privat Eiendom af Jord i denne Landsdeel, bestemte Rescriptets § 10, at enhver afhændet Eiendom skulde sættes til Skat efter det Antal

---

[1]) Storth. Forh. 1863, V, O. No. 6, Side 18.

Kvæg, den kunde føde. At de paa denne Maade skyldlagte Eiendomme i Grundlovens Forstand ere at betragte som matriculerede, har i Praxis aldrig været underkastet Tvivl [1]).

Al Jord paa Landet var, da Grundloven blev given, matriculeret med Undtagelse af den Staten tilhørende Jord i Finmarken, samt de i Almindingerne beliggende Rydningspladse, saalænge deres i Fr. 29 April 1752 § 6 bestemte Friaar varede [2]). Grundloven maa derfor ved Ordet «matriculeret» have meent særskilt matriculeret. Ellers vilde det saa godt som ingen Betydning have. Paa denne Maade er Grundlovens Bestemmelse forstaaet i Formandskabsloven for Landet af 14 Januar 1837 § 13.

Herved udelukkes altsaa de, der i Strid med Fr. 18 December 1764 have faaet Skjøde paa Jord, som ikke senere er bleven særskilt skyldsat. Fremdeles de, der have faaet stedsevarende Fæste paa Grund udenfor Ladestederne, som ikke er særskilt matriculeret, Fr. 29 April 1752, § 4. Denne Sætning er stadfæstet ved Storthingets Kjendelse af 12 Aug. 1830 [3]).

Er et uskyldsat Stykke af et Matrikulnummer frahævdet dette, f. Ex. om det i Henhold til en Kjøbecontract er blevet overleveret Kjøberen og af ham besiddet i 20 Aar, eller er det hjemlet Kjøberen ved Dokument, som i Strid med Forbudet i Fr. 18 Dec. 1764 er blevet thinglæst, saa er følgelig den nye Eier ikke stemmeberettiget [4]). Men han er dog fuld Eier af det uskyldsatte Stykke, og da dette fremdeles er indbefattet under det Matriculnummer, hvorfra det er udgaaet, saa er dettes Eier ikke egentlig længere Eier af særskilt matriculeret Jord. Det kunde saaledes synes, som om Stemmeret maatte negtes ogsaa ham. Herom har der dog i Praxis aldrig været Tale, og om Spørgsmaalet reistes, burde det utvivlsomt besvares saaledes, at Hovedbøllets Eier er stemmeberettiget. Vistnok har det sin Rigtighed, at Grundloven ved Ordet matriculeret maa have meent særskilt matriculeret

---

1) Storth. Forh. 1821, Marts, Side 234.

2) Om Matriculeringen af Statens Almenninger, see Aubert i Jur. Ugebl. VIII, 123.

3) Storth. Forh. 1830, I, 65—66 og V, 86.

4) Storth. Forh. 1830, I, 65—66 og V. 86.

Jord, men paa denne gjennem Fortolkning indbragte Indskrænkning i Grundlovens Ord tør man ikke bygge et Resultat, der sikkerlig har ligget ligesaameget udenfor Grundlovens Forfatteres som for dens senere Anvenderes Tanke. Gik man ind paa den modsatte Forstaaelse af Grundloven, maatte den Eier, som af det ham tilhørende Matriculnummer havde fraskjødet sig en Deel, have ophørt at være stemmeberettiget, indtil Skjødet thinglystes. Thi før maa den solgte Parcel ifølge Lov om Matriculering og Skyldsætning af 4 Juli 1884 § 4 ikke udskilles af den samlede Eiendoms Skyld.

§ 10. Vor Lovgivning sætter ingen Grændse for Udstykningsfriheden, jvfr. Lovene om Matriculen af 17 Decbr. 1836, § 3, og af 6 Juni 1863, § 36. Heraf blev det en Følge, at adskillige Personer i den Hensigt at skaffe sig Stemmeret kjøbte eller bygslede Jordstykker, der vare saa smaa, at de ikke kunde benyttes i nogetsomhelst økonomisk Øiemed. Der var Meningsforskjel saavel om, hvorvidt saadanne Jordlapper kunde lægges i særskilt Skyld, jvfr. Dep. Skr. 11 Decbr. 1876, som om hvorvidt de gav Stemmeret, saafremt dette var skeet. Storthinget antog ved Beslutninger af 19 Juni 1878, 19 April 1882, 30 Mai 1885 og 21 Juni 1886 paa den ene Side, at et Jordstykke gav Stemmeret, naar det ved Skylddelingsforretningen var sat i Skyld, om end nok saa ringe, eller endog om det kun var sat i Proportionstal til den samlede Eiendoms Matriculskyld, paa den anden Side, at det ikke gav Stemmeret, saafremt det ved Skylddelingsforretningen var erklæret at være ganske værdiløst, saaledes at det hverken kunde sættes i Skyld eller Proportionstal [1]).

En Lov af 4 Juli 1884 har søgt i nogen Grad at forebygge disse Omgaaelser af Grundloven, idet den i §§ 1 og 2

---

[1]) Storth. Forh. 1878, VI, 463—565, og VII, 51; 1881. VI, S. No. X og 1882 VII, 39; 1885, VI, S. No. IV, 11 og VII 59; 1886, VI, S. No. XI, 7 og VII, 78, jvfr. nærværende Værks 1ste Udgave, I, 309, og III, 563—564, samt Afhandlinger i Retstidenden for 1882, af Advokaterne Lous og Lasson samt Overretssagfører Hilsen.

forbyder at give nogen Eiendom Skatteskyld eller at optage den i Matriculen, medmindre den skjønnes ved Skylddelingen at have, i Finmarken en Salgsværdi af mindst 20 Kroner, i andre Dele af Riget saa stor Værdi, at den giver fyldestgjørende Sikkerhed for Matriculskatten og andre offentlige Afgifter med Tillæg af de ved Tvangssalg forbundne Inddrivelsesomkostninger, hvilke sidste ansættes til omtrent 20 Kroner.

De Eiendomme, som før denne Lov ere satte i Skyld eller Proportionstal, vedblive efter Storthingets Opfattelse at give Stemmeret, ogsaa efter at Loven af 4 Juli 1884 er traadt i Kraft [1]).

Er en Eiendom ved Skylddelingsforretningen sat i Skatteskyld, og det Offentlige har paaanket Forretningen, saa har Storthinget antaget, at Eieren er stemmeberettiget tiltrods for Paaanken, idet man mente, at Paaanken her ikke havde suspenderende Virkning [2]). Denne Afgjørelse er feilagtig. Man gik ud fra, at Eieren af en Parcel blev stemmeberettiget allerede ved Skylddelingsforretningen, naar det derunder var bestemt, at Parcellen skulde have Skyld eller i alt Fald Proportionstal. Men denne Forudsætning er urigtig. En Eiendom er ikke bleven særskilt matriculeret derved, at dens Skyld er bleven bestemt ved en Skylddelingsforretning, see den nysnævnte Lov af 4 Juli 1884, § 4, men først derved, at den er opført i Matriculen, det vil sige i den Fortegnelse, det offentlige ifølge Loven af 6 Juni 1863, § 36 fører over de skattepligtige Eiendomme, jvfr. nysnævnte Lov af 4 Juli 1884, § 3. Lige med dem, som ere indførte, maa man vistnok, hvad Stemmeretsspørgsmaalene angaaer, sætte Eiendomme, som vitterlig burde have været indførte. Men til at indføre nogen Eiendom i Matriculen kan Administrationen umulig være forpligtet ved en Skyldsætningsforetning, der paaankes enten til Overretten for at kjendes uefterrettelig eller til en Overskylddelingsforretning for at underkjendes.

---

[1]) Storth. Forh. 1886, V, S. No. XI, Side 8.

[2]) Storth. Forh. 1885, VI, S. No. IV. Side 10—11 og VII, 59.

Hvis Overskylddelingsforretningen vel erklærer, «at en Parcel ikke har nogen Værdi som særskilt skatbar Eiendom», men undlader udtrykkelig at underkjende Skylddelingsforretningens Fastsættelse af Eiendommens Proportionstal, antager Storthinget, at denne staaer ved Magt, saaledes at Parcellen skal indføres i Matriculen med den derefter beregnede Skyld, og at Eieren er stemmeberettiget [1]). Dette maa ved Overskyldsætningsforretningerne haves vel for Øie.

§ 11. Ikke enhver fast Eiendom paa Landet, som har faaet særskilt Matriculnummer, giver sin Eier Stemmeret. Den maa kunne henføres under Udtrykket «Jord». Herved udelukkes særskilt matrikulerede Servituter, hvor saadanne undtagelsesviis maatte «tilhøre nogen uden at følge en vis Grundeiendom, Lov 17 Aug. 1818 § 30. Større Betydning vilde Undtagelsen faa, hvis Grl.s § 50 ved Udtrykket Jord havde til Hensigt at udelukke Grundeiendomme, som ikke ere egentlige Jordbrug, men Skove, Bygge- eller Oplagstomter. Man har vistnok Exempel paa, at Lovgivningen skjelner mellem saadanne Grundeiendomme og egentlige Jordbrug, see Lovbogens 3—19—22, den ovenfor nævnte Lov af 17 August 1818 § 35 og Formandskabsloven af 14 Januar 1837, for Byerne § 40, for Landet § 39. Det vilde imidlertid være lidet rimeligt, om en særskilt matriculeret Eng eller Have skulde ophøre at give Stemmeret, fordi den blev bebygget. Hvor der ingen særegen Grund er til at tage Udtrykket Jord i en snævrere Forstand, pleier man ogsaa ansee det eenstydigt med Grund. I denne Betydning er Ordet Jord og endog Jordbrug anvendt i Fr. 1 October 1802. Dens § 1 tænkte sig aabenbart, at den ved at lægge Skat paa «Jorder» rammede al Grund, som ikke optoges af de Kjøbstadsbygninger, der skatlagdes efter Afdeling III. Forordningen maatte derfor i § 2 ved udtrykkelig Bestemmelse undtage Bergværker og Sagbrug samt foreskrive, at Fordeel, der kunde haves af Skovhugst til Salg, ei skulde medtages ved Fastsættelsen af Jordernes Skattetaxt. I

---

[1]) Storth. Forh. 1886, VI, S. No. XI, Side 7.

denne vide Betydning er det, Grundloven i § 104 bruger Udtrykket Jord.

§ 12. Ogsaa et andet Slags faste Eiendomme giver sine Eiere Stemmeret. Det er Gaarde eller Grunde i Kjøb- eller Ladestederne, dog kun, forsaavidt Eiendommen har en Værdi af 300 Rigsbankdaler Sølvværdi, det vil efter Pengelovene af 14 Juni 1816 § 26 og 4 Juni 1873 § 1 sige 150 Spd. eller 600 Kroner. Beviset for Eiendommens Værdi antages at kunne føres ved en offentlig Taxt, optaget i hvilketsomhelst Øiemed. Navnlig ansees en Brandtaxt, som gaaer ud paa, at Huset har en Branforsikringsværdi af 150 Spd., for tilstrækkelig, jvfr. Lov 19 Aug. 1845, § 8, uagtet Bygningerne ved dette Slags Taxter ofte sættes over deres virkelige Salgsværdi. Afviger Brandtaxten fra Eiendommens Skattetaxt, maa dog den sidste følges, Dept. Skr. 19 Aug. 1886.

Modsætningen mellem særskilt matriculeret Jord paa Landet, der giver Stemmeret uden Hensyn til sin Værdi, og Grund i Kjøb- og Ladestederne, der kun giver Stemmeret, forsaavidt den har en Værdi af 600 Kroner, har vakt Spørgsmaal, som vistnok for en stor Deel, men ikke heelt og holdent ere bortfaldne ved den nyere Lovgivning.

Vore ældste Kjøbstæder havde sit bestemte Territorium. Ligeledes pleiede Kongerne, naar de i senere Tider anlagde en By, at fastsætte dens Grændser. Men ikke alle de Grunde, som tilhørte en By, vare henlagte til den paa samme Maade. Foruden det Territorium, paa hvilket der kunde drives borgerlig Næring, blev der undertiden tillagt Byen en tilstødende Strækning, ja endog store Gaarde, der skulde tilhøre Byen som Fælleseiendom og afgive Græsgang og Brændsel for dens Behov. Undertiden skeede dette allerede ved Byens Anlæg, see f. Ex. Christiansands Privilegier af 29 Oct. 1641 § 5, eller senere hen, see f. Ex. for Christiania Rs. 10 Aug. 1629 og for Frederikshald Rs. 16 Jan. 1686. I Almindelighed ere vistnok de Gaarde, der saaledes tillagdes Kjøbstæderne som Bymark, ogsaa gaaet ind under Byens Jurisdiction og udgaaet af Landets Matricul. Det sidste ansaaes dog neppe som en Selvfølge, see Rs. 17 April 1686 og 14 April 1688. Forsaavidt nogen saadan Grund altid er forbleven staaende i

Landets Matricul, gaaer den klarligen ind under Bogstav b, ikke under Bogstav c i Grl.s § 50. Det samme maa gjælde, hvis Godset, uagtet engang udgaaet af Landets Matricul, igjen er optaget i samme ved den i Henhold til Loven af 17 August 1818 stedfundne Matriculering. Dette er, hvor Godset var udstykket, solgt og overgaaet til almindelige Jordbrug, undertiden skeet. Om Matriculeringscommissionen virkelig havde Myndighed hertil, er vistnok et høist tvivlsomt Spørgsmaal, men hvorledes man end vil løse dette, maa dens Afgjørelse følges, idet denne er ratihaberet ved Loven af 17 December 1836[1]).

Hvor Bymarken er forbleven udenfor Landets Matricul, siger det sig selv, at den ikke giver Stemmeret efter Grl.s § 50 b. Men der har desuden været opkastet Tvivl om, hvorvidt den giver sine Eiere Stemmeret efter samme Paragraph Bogstav c. Dette nævner kun Kjøbstadsgrund. Derved forstaaer Fr. 18 Oct. 1811 alene det Territorium, paa hvilket der kan drives Handel. Bymarken kaldes i denne Forordning Kjøbstadsjord. Ei heller kunne, har man meent, Gaarde paa Bymarken henføres under Grundlovens Udtryk Gaarde i Kjøbstæderne[2]). I Praxis synes dog disse Anskuelser ikke at have gjort sig gjældende. Det Resultat, at Kjøbstadjord aldrig skulde kunne give Stemmeret, hvor stor Værdi den end maatte have, er lidet rimeligt. Da Stemmeretten er knyttet til Grundeiendommen, har det sandsynligviis været Tanken, at enhver Art deraf med Undtagelse af Almindingerne og de uskyldsatte Rydningspladse skulde være tilstrækkeligt Grundlag for denne Rettighed. Modsætningen mellem de i § 50 b og c nævnte Arter maa saaledes antages at være udtømmende, og hvor Bymarken ikke gaaer ind under det første Bogstav, maa den derfor gaa ind under det sidste. Forordningen af 1811 er affattet i Overeensstemmelse med den danske, ikke med den norske Sprogbrug og fortjener saaledes ikke at komme i Betragtning herimod.

---

1) Jvfr. Storth. Forh. 1845 IV No. 51, Side 2 og VIII 389 ff.
2) Stang, Side 157.

Til de ældre Kjøbstæder, som havde bestemte Grændser, hørte desuden undertiden Forstæder. I juridisk Betydning var hertil kun at henregne den Grund, hvis Beboere vel ikke havde hele den Ret til at drive borgerlig Næring, som var Kjøbstæderne forbeholdt, men dog Adgang til at drive enkelte Arter deraf. Hvorvidt Forstædernes Grunde vare at henregne til Kjøbstaden eller Landet, kunde undertiden være et meget tvivlsomt Spørgsmaal. Det er imidlertid nu bortfaldt, da alle disse Forstæder ere blevne indlemmede i Byerne.

Nogle af de Kjøbstæder, der vare anlagte før 1814, havde dengang ikke bestemte Grændser, hvorimod deres handelsberettigede Territorier til enhver Tid antoges at strække sig saalangt, som den sammenhængende bymæssige Bebyggelse [1]). Det antoges derimod neppe, at den Grund, som saaledes inddroges under en By, udgik af Landets Matricul. Der haves nemlig endog Exempler paa, at det om Dele af Landet, som ved nye Kongebud indlemmedes under en By, udtrykkelig fastsattes, at de skulle vedblive at høre under Landets Matricul, see Res. 27 Aug. 1802 og 23 April 1805 for Arendal. Men disse Uregelmæssigheder ere (undtagen med Hensyn til Kongsberg, see nedenfor Cap. 25 § 7) nu bortfaldne. Loven af 17 August 1818 § 1 tillod nemlig i den nye Matricul alene at optage Grunde, som hørte til Landet. Det blev derfor fast Retsregel, paa den ene Side. at Grund, som henlagdes til en Kjøbstad, skulde udgaa af Landets Matricul, see Lov om Moss af 9 August 1839 og alle senere Love om Kjøbstæders Udvidelse, paa den anden Side, at al i Landets Matricul indbefattet Grund vedblev at tilhøre Landet, saa længe den ei ved Lov afsondredes derfra. Endelig blev det ved Bygningsloven af 6 Sept. 1845 § 47 foreskrevet, at der for alle Kjøbstæder, som dengang ikke havde bestemte Grændser, af Kongen skulde fastsættes saadanne, en Forskrift, der neppe fik Anvendelse paa nogen anden Kjøbstad end Sandefjord.

---

[1]) Stang, Side 185.

Blandt Ladestederne fandtes der, da Grundloven blev given, ogsaa adskillige, der ei havde faste Grændser. Ladestederne vare opkomne derved, at Byborgerne havde begyndt at drive Udførsel fra bekvemt beliggende Steder udenfor Kjøbstæderne, taget fast Ophold der og samlet en Arbeiderbefolkning om sig. Af disse Strandsteder fik da de fleste deels stiltiende, deels ved udtrykkelig Bestemmelse Ret til at drive Handel enten i samme Udstrækning som Kjøbstæderne eller med visse Indskrænkninger. Den nysnævnte Paragraph i Loven af 6 Sept. 1845 giver samme Regel for Ladestedernes som for Kjøbstædernes Vedkommende. Ogsaa de have saaledes nu faaet faste Grændser.

Hermed blev imidlertid ikke deres Stilling i det constitutionelle Valgvæsen fuldstændig klaret. Tilfælles med Kjøbstæderne havde nemlig Ladestederne kun Handelsret og enkelte Skatter, navnlig Kvadratskatten efter Fr. 1 Oct. 1802 § 18, Bygningsskatten efter Fr. 8 April 1808 og Ildstedskatten efter Fr. 6 Mai 1812 § 18. I andre Henseender vedbleve de i Almindelighed at høre under Landet. Ladestedsgrundene vare altsaa Dele af Landets matriculerede Jord. Herved opkom det Spørgsmaal, om en Ladestedsgrund, hvis den er særskilt matriculeret, altid giver sin Eier Stemmeret, eller kun saafremt den har en Værdi af 150 Spd. Dette Spørgsmaals praktiske Betydning er næsten tilintetgjort ved Loven af 5 Juni 1869, som foreskriver, at Grundene i alle Ladesteder, der udgjøre egne Communer, skulle udgaa af Landets Matricul. Da der imidlertid endnu gives et og andet Ladested, som henhører under den Landcommune, inden hvilken den er beliggende, kan Spørgsmaalet komme frem. Det maatte da besvares derhen, at særskilt matriculeret Grund altid giver Stemmeret, selv om den er beliggende i et Ladested. Ellers vilde der være en ligefrem Strid mellem Grl.s § 50 Bogstav b og Bogstav c. Naar sidstnævnte Bestemmelse gjør en Ladestedsgrunds Evne til at give Stemmeret afhængig af Værdien, tænker den sikkerlig paa Grunde, der ikke ere særskilt matriculerede. Ellers vilde næsten ingen Grundbesidder i Ladestederne have faaet Stemmeret. De fleste Ladestedsgrunde vare nemlig over-

dragne Besidderne til bestandigt Arvefæste mod aarlig Grundafgift efter Fr. 29 April 1752 § 4 og altsaa ikke særskilt matriculerede[1]).

Det er efter § 50 c ikke blot Grunde, men ogsaa Gaarde, som give Stemmeret. Pakboder, Lader og deslige pleie ikke at kaldes Gaarde. Dertil henregnes efter norsk Sprogbrug alene de Bygninger, der ere bestemte til Ophold for Mennesker, altsaa Vaaningshuse og Fabrikker. I den praktiske Anvendelse tages Bestemmelsen maaskee ikke saa strængt.

§ 13. I hvilket Forhold en Person maa staa til en Eiendom for at kunne betragtes som Eier, er et Spørgsmaal, tilhørende Privatretten, til hvilken Grundloven altsaa har henholdt sig[2]). Vi skulle nu omhandle, hvorledes de Stemmeretsspørgsmaal, som knytte sig hertil, ere blevne løste i vor constitutionelle Praxis eller maa løses efter de i denne antagne Grundsætninger.

Er Raadigheden over en Eiendom deelt mellem flere Personer, saaledes at de Maader, paa hvilke de kunne benytte den, ere uensartede, saa er kun en af disse Personer Eier og stemmeberettiget som saadan. Dette behøver ikke at være den blandt dem, hvis Rettighed har størst økonomisk Værdi, men er den, hvis Rettighed kun er negativt begrændset, og hos hvem saaledes den hele Eiendomsret samler sig, hvis de specielle Brugsrettigheder falde bort. Hvis nogen har kjøbt al nuværende og fremtidig Skovbestand paa en Eiendom, som kun bestaaer af Udmark, og en anden har kjøbt Retten til at lade beite paa denne Eiendom, saa kan den ved disse Brugsrettigheder indskrænkede Raadighed over Eiendommen være af liden økonomisk Værdi, men den er ikke destomindre Eiendomsret og giver sin Besidder Stemmeret.

Hvorvidt det ved en Retshandel har været Hensigten at overføre en negativt eller positivt bestemt Raadighed fra

---

1) Jvfr. dog Aubert, den norske Obligationsrets specielle Deel, Side 289.

2) Ørsted, Haandbog III, 506—512; Brandt, Tingsret, § 15, Aagesen, om Eiendomsrettens Begreb, 1872, Side 1—5 jvfr. 66 ff.; Matzen. Tingsret, Side 92—96, jvfr. Aubert den norske Obligationsrets specielle Deel, Side 137—140.

den ældre Eier til den nye Rettighedshaver, kan undertiden være tvivlsomt. Det træffer nemlig, at den forrige Eier afhænder Eiendommen mod en aarlig Afgift. I saa Fald er Kjøberen Eier af en med Grundafgift beheftet Eiendom. Men det kan ogsaa være Tilfældet, at Afhændelsen kun omfatter Retten til de fleste og vigtigste Benyttelsesmaader. I saa Fald bliver Kjøberen ikke Eier, men kun brugsberettiget. Hvorvidt det ene eller andet skal antages, maa bero paa hver enkelt Retshandels særlige Beskaffenhed, og derunder da først og fremst, hvorvidt den af Parterne er betegnet som Salg eller kun som Overdragelse af Brugsret.

Navnet er imidlertid ligesaalidt her som ellers ubetinget afgjørende. Dette viser sig, naar man kommer til Spørgsmaalet om, hvorvidt en Arvefæster er at betragte som Eier eller Bruger. Baade Fr. 29 April 1752, § 4 og Loven om det stemplede Papir af 9 Aug. 1839, § 2 b kalde hans Ret en Brugsret. Men denne Opfatning er igjen opgiven for det Tilfælde, at Jorden ved Arvefæstebrev eller Grundseddel for bestandigt er bortsat til almindelig Brug og Bebyggelse, jvfr. Fr. 25 Mai 1804, § 2, der taler om, at Eiendomme sælges mod aarlig Afgift i Stedet for Kjøbesum, Fr. om Afgift af faste Eiendomme 8 Febr. 1810, § 6, og Dept. Skr. 12 Mai 1858. Dette bestyrkes ved Grl.s § 50. Alle Ladestedsgrunde vare, som sagt, indtil Loven af 5 Juni 1869 indbefattede under Landets Matricul. Ifølge Grl.s § 50 b var altsaa Eieren af enhver særskilt matriculeret Ladestedsgrund stemmeberettiget uden Hensyn til dens Værdi. Saaledes som Grl.s § 50 c oprindelig lød, skulde imidlertid Eier af Ladestedsgrund kun være stemmeberettiget, hvis den var værd 300 Rbd. S. V. Disse to Bestemmelser kunne, efter hvad nyt er forklaret, alene bringes i Samklang ved at antage, at det i Ladestederne hyppigt forekommende Arvefæste gav Eiendomsret, men at Arvefæstegrunden dog ikke behøvede at sættes i særskilt Skyld.

Om en under Eiendomsbegrebet indgaaende Rettighed er undergivet den Indskrænkning, at Besidderen ikke maa afhænde Eiendommen, er han alligevel at betragte som Eier. Saaledes har det nok aldrig været draget i Tvivl, at Besid-

derne af Len eller Stamhuus vare stemmeberettigede som Eiere.

For at en Rettighed af det omhandlede Indhold skal ansees som Eiendomsret, behøver den ikke nødvendig at være uigjenkaldelig eller evigtvarende. Sælges en med Odel beheftet Grund, bliver jo Kjøberen Eier og stemmeberettiget. I Lighed hermed har Storthinget i 1837 antaget, at en Mand bliver stemmeberettiget ved at ægte en Enke, som paa Skiftet efter sin første Mand har faaet udlagt Sønnens Odelsgods paa det Vilkaar, at denne efter visse Aars Forløb skulde kunne løse Godset for en under Skiftet fastsat Sum [1]). Det samme maa gjælde, hvor nogen mod Vederlag, bestaaende i en bestemt Sum, har kjøbt en Eiendom, men paa det Vilkaar, at denne skal falde tilbage til Sælgeren, naar Kjøberen og alle hans Efterkommere ere døde. Det er muligt, at denne Begivenhed aldrig vil indtræde, og at Rettigheden saaledes bliver evigtvarende. Hvis Eiendommen er afhændet mod aarlig Afgift og Afhændelsen ikke er kaldt Salg, men Arvefæste, er det vistnok i den nævnte Dept. Skr. af 12 Mai 1858 [2]) antaget, at den afhændede Rettighed ikke bliver Eiendom, men Brug. Denne Mening fortjener dog neppe Bifald, navnlig ikke, hvis Arvefæstets Besidder kan overdrage sin Ret til andre. I saa Fald maa nemlig den, til hvem Grunden skal falde tilbage, have Beviisbyrden for, at Arvefæsterætten er uddød.

Er Varigheden af en Ret, som efter sit Indhold er Eiendom, indskrænket til en bestemt Dag, eller indtil Indtrædelsen af en Begivenhed, som ikke kan udeblive, om det end ikke kan forudsees, naar den kommer, saa maa der skjelnes. Saafremt det er en allerede bestaaende Rettighed, hvis Varighed saaledes begrændses ved Stiftelsen af en ny ligeartet, forbliver Besidderen Eier og stemmeberettiget som saadan, indtil det fastsatte Tidspunkt kommer. Hvis nogen meddeler anden Mand Skjøde paa sin Eiendom og blot forbeholder sig Besiddelses- og Brugsretten indtil Faredag eller endog længere, saa bliver Kjøberen vistnok strax Eier og stemmeberettiget.

---

1) Storth. Forh. 1837, IV, 68 ff. og 78.

2) Departementet har heri fulgt Ørsted.

Har derimod Sælgeren for en vis Tid forbeholdt sig selve Eiendomsretten, et Forbehold, om hvis Gyldighed der i vor Ret ikke er opkastet Tvivl, saa maa han fremdeles vedblive at være Eier og stemmeberettiget [1]).

Hvis det derimod er en ny Rettighed, som allerede ved dens Stiftelse bliver saaledes begrændset, saa maa det hos os siges at være antaget, at den ikke er Eiendom. Dette er uomtvistet, hvis Rettigheden er kaldt Arvefæste, meddeelt f. Ex. paa 50 Aar eller paa Fæsterens og hans Børns Levetid. Storthinget har ogsaa antaget, at den, der havde erholdt en Eiendom til brugeligt Pant for 1000 Aar, ikke derved blev stemmeberettiget som Eier [2]).

Har nogen, der er virkelig Eier, ved Contract forpligtet sig til at sælge Eiendommen samt indsat Kjøberen i Besiddelsen og Brugen deraf, men ikke meddelt ham Skjøde, saa er Sælgeren, ikke Kjøberen, Eier og stemmeberettiget. Dette har altid været anseet klart, hvis Kjøberen ifølge Contracten først er berettiget til at kræve Skjøde, naar en vis Betingelse er indtraadt, f. Ex. naar han har betalt Kjøbesummen fuldt ud, og denne Betingelse ikke er opfyldt [3]). Er derimod Kjøberen berettiget til naarsomhelst at kræve Skjøde, have flere antaget, at han er at betragte som virkelig Eier, om end hans Eiendomsret ikke er fuldt beskyttet. Men da Sælgeren fremdeles staaer i Adkomstprotocollen som Eier, endnu ikke har overdraget Kjøberen Eiendomsret til Godset, og muligens slet ikke bliver tvungen dertil, tør man ikke negte ham Stemmeret som Eier. Saadan Ret kan ikke tilkomme Kjøberen. Denne Anskuelse er antaget af Storthinget i

---

1) At *pactum reservati dominii* i Tydskland tillægges anden Betydning, saavel efter romersk Ret (Windscheid. Pandecten § 172 Note 18 a) som efter preussisk Ret (Dernburg, Lehrbuch § 319), har sin Grund i dybere liggende Forskjelligheder mellem norsk og tydsk Ret, jvfr. dog J. Lassen i Tidsskrift for Retsvidenskab, 1890, Side 218, Noten samt Retstidenden for 1890, Side 728—734.

2) Storth. Tid. 1873, Side 243—250 og 265, jvfr. Aubert, Oblig.-Ret sp. Deel I, 138—139 og 290.

3) Storth. Forh. 1865, VIII, 2 og X, 3.

1875 [1]) endog om Kjøbecontracten var thinglyst. Men gives der ikke længere nogen, der kan meddele ham Skjøde, f. Ex. fordi Sælgeren er død og hans Bo opgjort, maa Kjøberen ansees som Eier og stemmeberettiget [2]).

Hvad der ovenfor er udviklet, leder ligefrem til, at den, der har mageskiftet en Eiendom mod en anden, som ogsaa giver Stemmeret, vedbliver at være stemmeberettiget, selv om behørigt Mageskiftebrev ikke er udfærdiget. Ogsaa denne Sætning er stadfæstet af Storthinget i 1875.

§ 14. Hvis flere i Fællesskab eie særskilt matriculeret Jord, er ingen af dem stemmeberettiget. Vistnok maa i Almindelighed en Sameier i retlig Henseende stilles lige med en Eneeier, f. Ex. med Hensyn til Odelshævd, til at borge for sig selv efter 1—21—2, til at anlægge Brændeviinsbrænderi, Lov 17 Aug. 1848 § 1. Men ved at erklære Sameiere i en Gaard i Kjøb- eller Ladested stemmeberettigede vilde man sætte sig ud over Grundlovens Ord. Den, der eier Halvdelen af en Bygaard, som er værd 1200 Kr., kan ikke siges at eie en Bygaard, som er værd 600 Kr. Og er det Eneeiendom, som betegnes ved Ordet at eie, henført til en Bygaard, saa tilsiger Tankens Eenhed, at Ordet i samme Paragraph har samme Betydning i Anvendelse paa de andre der nævnte Gjenstande, Jord og Grund. Mod at fravige Lovens Ord stiller sig her den Betænkelighed, at man derved vilde aabne et lidet Antal Personer Adgang til med ringe Opofrelse, ved Gavebreve eller paa andre Maader, at skabe stemmeberettigede i Tusindviis og derved omstyrte Grundlovens Valgsystem. Det juridiske Facultet har af disse Grunde i en Betænkning af 21 August 1861 udtalt sig mod at indrømme Sameierne Stemmeret, og i Overeen-

---

[1]) Storth. Forh. 1875, VI, 456—467 og VII, 53, samt Storth. Tid. for samme Aar, Side 967—990. Dette stemmer med den før gjældende Lære. I Danmark har Aagesen lært, at den, der efter Kjøbecontract er tiltraadt en fast Eiendom, maa betragtes som Eier, medens Matzen, Tingsret 2den Udgave Side 213—229, hævder den gamle Lære.

[2]) Storth. Forh. 1885, VI, S. No. IV, Side 19—20, Matzen, Side 228 —229.

stemmelse hermed er Spørgsmaalet tvende Gange afgjort af Storthinget [1]).

Dette gjælder dog kun om det simple Sameie, ikke derimod om Fælleskabet mellem Ægtefæller, der ei betager Manden nogen Raadighed, som tilkommer en Eneeier eller Stamhuusbesidder.

§ 15. Den, der forlanger sig indført i Mandtallet i Egenskab af Ejer, maa i fornødent Fald bevise sin Adkomst. Har han thinglyst Skjøde, Skifteudlæg eller lignende Hjemmelsbrev, føres Beviset lettest ved Fremlæggelse heraf. Man har Exempel paa, at den, der forlanger Hjemmelsbrev thinglyst, for at faa Thinglysningsattest meddeelt snarest muligt, «frafalder Anmærkning», det vil sige, samtykker i, at Retsskriveren bekræfter Thinglysningen uden at undersøge og angive, hvorvidt der er noget at anmærke mod Hjemmelsbrevet. Hertil er imidlertid Retsskriveren uberettiget, og en saadan Thinglysningsattest er følgelig uden Betydning som Vidnesbyrd om, at gyldigt Hjemmelsbrev er meddeelt. Har Retsskriveren gjort Anmærkning om, at Udstederen mangler Hjemmel, maa det bero paa Omstændighederne, hvorvidt Stemmeret af saadan Grund kan negtes den, paa hvem Hjemmelsbrevet lyder. Som oftest vil den anmærkede Mangel være reent formel, idet Udstederens Eiendomsret i Virkeligheden er utvivlsom. Er Mandtalsføreren vidende herom, kan Anmærkningen sættes ud af Betragtning. Er Skjødets Gyldighed angrebet af dets Udsteder eller af hans Concursbo eller af Trediemand, bør det, hvor der handles om Besidderens Stemmeret, i Almindelighed ansees som gyldigt, indtil det modsatte er udtalt ved Dom. At en saadan Dom paaankes, er en privat Handling og suspenderer ikke Dommens Virkning.

Fremlæggelse af thinglyst Hjemmel eller thinglyst Attest om en eiendomsstøttende Kjendsgjerning ansees i Danmark som den eneste Maade, hvorpaa Beviset for Eiendomsret kan føres [2]). Storthingets Fuldmagtscomite sogte i 1871 at gjøre

---

[1]) Storth. Forh. 1865, VIII, 651 ff. og X, 84 samt 1869, VIII, 542 og X, 73.

[2]) Matzen, Tingsret, 2den Udgave, Side 256.

en lignende Synsmaade gjældende hos os. Men den er uden Støtte i Grundloven, staar i Strid med, hvad Storthinget tidligere havde antaget, og blev ogsaa ved denne Leilighed forkastet.

Storthinget anseer en Eier stemmeberettiget uden thinglyst Hjemmel, for det Første, hvor Eierens Adkomst hviler paa Kjendsgjerninger, som blive virksomme uden Thinglysning, altsaa naar Eieren har erhvervet Eiendommen ved Ægteskab, som Enearving eller ved Hævd. Ere Mandtalsførerne ubekjendte med Forholdet, kunne de forlange efter Omstændighederne Embedsattester, Erklæringer fra troværdige Mænd, Thingsvidner eller i særdeles tvivlsomme Tilfælde endog Dom efter Lov om Pantehæftelsers Udslettelse af 6 Marts 1869, § 12, men aldrig Thinglysning af Documenterne.

Dernæst har Storthinget antaget, at Erhververen af en Eiendom, han besidder som Eier, i Tilfælde, hvor han egentlig skulde have thinglyst Hjemmelsbrev, bliver stemmeberettiget uden saadan Adkomst, hvor ingen anden Person kan gjøre Paastand paa Stemmeret i Egenskab af Ejer. Et Exempel herpaa er det i foregaaende Paragraph nævnte Tilfælde, at nogen sidder med en Eiendom efter Kjøbecontract og er ude af Stand til at skaffe sig Skjøde, fordi der ikke længer gives nogen, som kan meddele ham det. Endvidere har Storthinget i 1857 antaget, at Stemmeret tilkommer en Arving, som efter Beslutning af hans Medarvinger paa offentligt Skifte, men uden formeligt Udlæg havde overtaget en Boet tilhørende Eiendom [1]). Storthinget i 1875 satte i saa Henseende privat Skifte ved Siden af offentligt. Ligeledes er det ved Beslutning af samme Storthing afgjort, at Stemmeret tilkommer den, som ifølge Dom har løst sit Odelsgods, eller som har kjøbt Eiendommen ved upaaanket Concursauction, selv om han ikke har faaet Skjøde, naar han dog er berettiget til at kræve saadant. Det samme maa gjælde, om han har kjøbt ved Tvangsauction, jvfr. Lov 19 Aug. 1845, § 2. Er Concurs- eller Tvangsauctionen paaanket af den, der staaer

[1]) Storth. Forh. 1857, VIII, 2. X, 3.

i Adkomstprotocollen som Eier, tør derimod det samme neppe antages. Endelig have Storthingene i 1875, 1885 og 1888 antaget, at den, der har faaet Skjøde paa en ved frivillig Handel solgt, særskilt matriculeret Eiendom, er stemmeberettiget, ogsaa førend han thinglyser Skjødet. Lige med Skjøde sættes her som ellers Document, der vel af Udstederen er givet et andet Navn, f. Ex. «Kjøbecontract» eller «Udkast til Skjøde», men forøvrigt er af samme Indhold som et Skjøde og benyttes som saadant. Udstederen har nemlig her gjort alt, hvad der staaer i hans Magt, for at skille sig ved Eiendomsretten, og det gaaer følgelig ikke an at ansee ham som stemmerettiget[1]). Sætningen er ikke afændret ved den oftere nævnte Bestemmelse i Loven af 4 Juli 1884, § 4, der vist nok kræver thinglyst Hjemmelsbrev, men kun ved Salg af Jordstykker paa Landet, som ikke før vare særskilt matriculerede. Lovstedet angaaer saaledes ikke Skjøder paa allerede matriculerede Landeiendomme eller Byeiendomme.

§ 16. Er det faste Gods, hvorom der handles, Gaard eller Grund i Kjøbstad eller Ladested, saa er det kun Eieren, som kan hente Stemmeret derfra. Derimod kan Leier eller Bruger af særskilt matriculeret Jord paa Landet have Stemmeret efter Grl.s § 50 b. Da Sameie ikke giver Stemmeret, kan Stemmeret heller ikke erhverves ved fælles Leie eller Brug af en matrikuleret Eiendom.

Leiegjenstanden maa være særskilt matriculeret Jord. Fastholdtes denne Sætning strengt, fik man ud, at Forpagteren eller Brugeren ikke blev stemmeberettiget, naar Eieren havde forbeholdt sig Brugen af nogen Deel af selve Grunden, altsaa ikke, naar han havde forbeholdt sig Brugen af det hele Vaaningshuus[2]). Som allerede før bemærket, taaler imidlertid Sætningen ikke at strækkes for vidt[3]). At Eieren

---

[1]) Storth. Forh. 1871, VI, S. No. 107, samt Storth. Tid. 1873, Side 233 ff.; Storth. Forh. 1875, VI, 456—467 og VII, 53; 1888, S. No. XII, 2 og IX. 71.

[2]) See ovenfor Side 124.

[3]) See ovenfor Side 355—356.

beholdt nogen Deel af Raadigheden over Skoven, kunde efter Grl.s § 50 b, saaledes som denne oprindelig lød, ikke være til Hinder for, at den Leilænding, som havde bygslet Jordveien, blev stemmeberettiget. I alt Fald var det umuligt at antage noget saadant, naar Leilændingen nød den ham i Lovbogens 3—14—34 tillagte Hugstret. Efter den Hensigt, hvori Grl.s § 50 b forandredes, tør det vel antages, at Leietageren eller Brugeren bliver stemmeberettiget, selv om Eieren har forbeholdt sig udelukkende Brug af Vaaningshuus og Have, eller udelukkende Brug af Skovbestanden, naar Brugeren dog har Ret til Havnegang i Skoven, ligeledes om Eieren har forbeholdt sig Ret til Leien af en paa Eiendommen for Handel eller Industri opført Bygning eller Afgifter af Gaardens jordbrugende Huusmænd, naar disse dog ere arbeidspligtige i Brugerens Gaardsdrift.

Med Hensyn til Tidspunctet for Stemmerettens Erhvervelse ere Betingelserne satte forskjelligt. Leieren bliver stemmeberettiget, strax han er tiltraadt, saafremt han har leiet for længere Tid end fem Aar. Herved betegnes egentlig den, som har leiet for 6 Aar eller længere Tid. Udtrykket er altsaa temmelig kunstlet, men kan paavises at være valgt med Flid og tør derfor ikke fraviges [1])

Andre Leiere og de, som bruge Jord med anden Adkomst end Leie, erhverve først Stemmeret, naar deres Brug har varet i fem Aar.

For at en Bruger skal kunne siges at have leiet sin Jord, maa han for det første besidde Jorden i Andenmands, ikke i sit eget Navn, altsaa ikke som Eier. Dernæst maa han være forpligtet til at yde Vederlag for Brugen. Endelig maa Brugsretten være stiftet ved Contract. Saaledes opfattes Sagen allerede i Romerretten, Just. Inst. III. §§ 13 og 22 jvfr. Gaius, III, §§ 89 og 135, see ogsaa Preuss. Landrecht I, Titel 21, §§ 258 fl., Code Nap. §§ 1708 og 1711. Til dette Begreb om Leie maa vistnok ogsaa vor Retsvidenskab og Lovgivning siges at have sluttet sig, see f. Ex. Stempelpapirloven af 9 Aug. 1839 § 2 b. Forekom det Tilfælde, at nogen

[1]) Bryns Dagbog i Rigsretssagen mod Statsraad I. H. Vogt, Side 183. Aubert, Obl. sp. Deel I, 236, 241.

ved Testament blev tillagt Brugen af en Jordeiendom, vilde han altsaa ikke være Jordleier, kun Bruger, og det ikke engang om han skulde betale aarlig Afgift til Eieren. Holder man sig til Grundlovens Ord, erhverver en Mand i saadan Stilling først Stemmeret, naar hans Brug har varet i fem Aar. Det samme gjælder da ogsaa om den, der ved Contract har erholdt Brug af matriculeret Jord uden Vederlag for længere Tid end 5 Aar. Nu er det vistnok ingen meget rimelig Ordning, at den, som har Brug af Jord mod Vederlag, strax skal blive stemmeberettiget, medens den, som har Brugsret uden Vederlag, først skal faa Stemmeret efter 5 Aars Brug. Men efter den Maade, hvorpaa Grundlovens Stemmeretsregler tidligere have været anvendte, er det vel meget tvivlsomt, om Storthinget vil anse sig berettiget til her at fravige Grundlovens Ord, navnlig naar man henseer til, hvad der før antoges og nu gjælder med Hensyn til Skolelærere og andre offentlige Bestillingsmænd, der i saadan Egenskab have særskilt matriculeret Jord til Brug. Storthinget har før 1884 gjentagne Gange negtet dem Stemmeret, naar de ikke havde bygslet eller ifølge Lovbogens 2—15—7 havde Ret til at kræve Bygselbrev, og det uagtet de ved Lov af 14 Juli 1827 § 12 aabenbart vare knyttede stærkere til Jorden, end en Leilænding, som kun havde sex Aars Bygsel[1]). Til nu at fravige denne Afgjørelse er der ingen Grund. Bestillingsmænd med Jord kunne ikke betragtes som Jordleiere, uagtet de ei kunne siges at besidde Jorden uden Vederlag, og uagtet de have faaet den ved en Overeenskomst. Overdragelsen af Jorden er her kun en underordnet Bestanddeel af Overeenskomsten. Denne gaaer egentlig ud paa noget andet. Men selv om man kunde betragte dem som Jordlejere, vilde de, bortseet fra det nys nævnte i 2—15—7 omhandlede Tilfælde, ikke engang nu faa Stemmeret i Egenskab af saadanne, thi de kunne ikke siges at have leiet paa længere Tid

[1]) Høiesteretsdom 21 Mai 1843 i Retstid. for samme Aar, Side 628. Storth. Forh. 1839, VIII, 415 og 421; 1845, IX, 289 og 291; 1854, VII, 6 og IX, 4; 1865, VIII, 657; 1874, VI, S. No. 1 og Storth. Tid. 1874, Side 63 og 72 ff.

end 5 Aar, Lov 16 Mai 1860, § 67 og den nugjældende Lov om Folkeskolen paa Landet af 20 Juni 1889, §§ 24 og 34. Intet er vissere, end at det er Grundlovens Mening, at saadanne Bestillingsmænd først erholde Stemmeret i Egenskab af Jordbrugere, naar deres Brug har varet i fem Aar, thi det var vitterligt nok netop for at skaffe Mænd i denne Stilling Stemmeret, Forskriften om Brugere af Jord i 1884 blev indtagen i Grl.s § 50 b. Men det er da ganske usikkert, om Grundloven kan antages at have villet stille Personer, som i Kraft af anden Adkomst end Leie for længere Tid end fem Aar have Brugsret af Jord, bedre end Bestillingsmænd med Jord. Grundlovens Ord lede jo her ganske bestemt til det modsatte Resultat, og Beføielsen til at fravige dem formindskes derved, at Grundloven endog under den strengeste Forstaaelse skaffer dem Stemmeret efter fem Aars Forløb.

§ 17. Vi skulle nu kaste et Overblik over de Classer af Personer, som i Egenskab af Jordbrugere have Stemmeret efter fem Aars Brug, men ogsaa først da. Dertil høre da:

A. Alle de, som bruge fremmed Jord, naar de ikke have leiet den paa længere Tid end fem Aar, altsaa:

a. Offentlige Bestillingsmænd, som i saadan Egenskab besidde Jord.

b. Private Betjente i Stillinger, der svare til offentlige Bestillingsmænds, saasom Forvaltere, Skovfogder osv., naar de i Egenskab af private Betjente have Jord til Brug. Spørgsmaalet er af meget liden praktisk Betydning. Som oftest ville saadanne Personer have saa høi Løn, at de blive stemmeberettigede efter Grl.s § 50 e, og i ethvert Tilfælde ville de vistnok være ansatte paa Opsigelse, hvilket nødvendig udelukker dem fra at vinde Stemmeret strax.

Huusmænd ere derimod Jordleiere, thi en Huusmandscontract gaaer ligefrem og væsentlig ud paa Overdragelse af Brugsret til Pladsen. Dette er en nødvendig Bestanddeel af Retsforholdet. En Huusmand, hvis Plads er særskilt matriculeret, og som er indsat paa Livstid, er derfor strax stemmeberettiget.

c. Leiere, som have leiet paa kortere Tid end i Grl.s § 50 b fastsat, saasom Forpagtere paa Aaremaal, Huusmænd paa særskilt skyldsatte Pladse, naar de ikke have leiet paa Livstid eller længere Tid end fem Aar.

d. Personer, som have faaet Jord til Brug ved anden Adkomst end Contract, saasom ved Testament.

En Fader eller Stedfader, som i Kraft af Odelslovens § 16 har Brugen af en Gaard, der er udlagt hans Barn eller Stedbarn, gaaer ind under denne Classe og bliver altsaa stemmeberettiget efter fem Aars Forløb. Hvis Gaarden paa Skiftet er udlagt ham selv, er han Eier og som saadan strax stemmeberettiget.

e. Personer, hvem nogen af sin Godhed har overladt Jord afgiftsfrit, men paa Opsigelse. En saadan Mand sidder i en meget afhængig Stilling, men har han havt Brugen af den ham overdragne Jord i fem Aar og fremdeles sidder der, saa skjønnes det ikke, at man efter den Maade, hvorpaa Grundlovens Regler om Stemmeret hidtil ere blevne fortolkede, kan negte ham den. Det maatte da være, hvis han kunde opsiges og udkastes naarsomhelst, altsaa ikke engang kunde fordre at sidde til næste Faredag. I saa Fald er nemlig alt Spor forsvundet af en selvstændig Brugsret, og det er vel kun paa en saadan, Grundloven har tænkt.

Efter disse Regler vilde en Eier kunne have skaffet sine Huusmænd eller andre, til hvem han overlod Stykker af sin Jord, Stemmeret ved at lade disse Jordstykker skyldsætte særskilt. Til Forebyggelse heraf bestemte Loven af 4de Juli 1884, § 4, at ingen ved en Delings- og Skyldsætningsforretning fraskilt Deel af en Eiendom bliver at udskille af den samlede Eiendoms Skyld enten som særskilt matriculeret Eiendom eller for (naar den ved Forretningen ikke er tillagt Skyld) at udgaa af Matriculen, førend Eiendomsretten ved thinglyst Overdragelsesdokument er gaaet over paa forskjellige Hænder. Bestemmelsen omfatter ikke blot uskyldsatte Huusmandspladse, men enhver Deel af en Eiendom, som ikke er afhændet ved Overdragelsesdokument.

B. Efter det nye Grundlovstillægs Ord er Stemmeret

tillagt ikke blot dem, der bruge Jord som Besiddere af Andenmands Jord, men ogsaa dem, der bruge den som Besiddere i eget Navn, altsaa som Eiere, men uden tilstrækkelig Hjemmel paa deres Eiendomsret. Det er muligt, vel endog sandsynligt, at man ved Affattelsen af det nye Tillæg til § 50 b ikke just har tænkt herpaa. Men paa den anden Side er der neppe tilstrækkelig indre Grund til at fravige Ordene. Naar den, som har leiet matriculeret Jord paa sædvanlig Opsigelse, har brugt den i fem Aar og fremdeles vedbliver at bruge den, skal have Stemmeret, saa er det i sig selv ganske rimeligt, at den, som har kjøbt og tiltraadt en Gaard, men ikke faaet Skjøde paa samme, maa have Stemmeret, naar han har brugt den i fem Aar.

§ 18. Den, der strax skal kunne erhverve Stemmeret i Egenskab af Jordleier paa længere Tid end fem Aar, maa aabenbart have leiet een og samme Jord. Om en Eier i een og samme Leiecontract har tilsagt ham Brugen af et Matriculløbenummer i to Aar og efter deres Udløb Brugen af et andet Matriculnummer i 4 Aar, er han ikke stemmeberettiget. Da nu sidste Led i § 50 b henviser til første Led, bør det følgerigtigen opstilles som en Regel, at kun fem Aars Brug af een og samme Eiendom gjør nogen til stemmeberettiget i Egenskab af Bruger, og at altsaa den, som har havt en Eiendom i Brug i tre Aar og derpaa fratræder denne og strax overtager Brugen af en anden, ikke bliver stemmeberettiget efter to, men først efter fem Aars Forløb. Heraf skulde da ogsaa følge, at den, som i sex Aar har brugt een og samme Eiendom og altsaa erhvervet Stemmeret, taber denne, hvis han opgiver Brugen af Eiendommen og overtager en anden. Grundlovens Ord fremtvinge imidlertid ikke med Nødvendighed en saa streng Regel, og det er derfor muligt, at den som i fem eller flere paa hinanden følgende Aar har brugt forskjellige matriculerede Eiendomme og fremdeles bruger en saadan, vil blive tilkjendt Stemmeret. Spørgsmaalet kan meget let blive praktisk, t. Ex. hvis en Skolelærer, som i fem Aar har havt Skolejord, forflyttes til en Skole i en anden Commune. Her bliver han ikke stemmeberettiget efter § 50 e førend efter et Aars Forløb. Men

ligger der Jord til hans nye Bestilling, beholder han sin Stemmeret, hvis Grundloven maatte blive fortolket paa den mildeste Maade, dens Ord tillade.

§ 19. For at nogen, som paa længere Tid end fem Aar har leiet Jord, eller som har brugt i fem Aar og fremdeles bruger den, skal være stemmeberettiget, maa han være berettiget til den Brug, han udøver. Den, som uden lovlig Adkomst sætter sig i Besiddelse af særskilt matriculeret Jord, bliver ikke derved stemmeberettiget. Ikke heller om han har leiet Jorden af nogen, som dertil er uberettiget. Om f. Ex. en Leilænding, som har bygslet paa Livstid, bortforpagter Gaarden for længere Tid end fem Aar, saa er Forpagteren ikke strax stemmeberettiget, ikke engang efter 5 Aars Forløb, i alt Fald ikke medmindre Jorddrotten har kjendt og taalt Forholdet, saaledes at han kan siges at have givet stiltiende Samtykke til Fremleien, noget man dog maa være forsigtig med at antage.

For at Leie eller Brug af fremmed Jord skal give Stemmeret, behøver imidlertid ikke Udleieren at være rette Eier, naar han kun er berettiget til at bortsætte Jorden paa saadan Maade, som skeet er. De Leilændinger, som have faaet Bygselbrev af Præsten i det Kald, til hvilket Gaarden er beneficeret, ere stemmeberettigede. Har en Privatmand bortleiet sin matriculerede Eiendom til en anden Mand med Ret til Fremleie, og Leietageren i Kraft heraf igjen bortleier den til Trediemand, bliver denne stemmeberettiget strax, hvis Bortleie er skeet paa længere Tid end fem Aar, i modsat Fald naar hans Brug har varet i fem Aar.

Her fremkommer da det Spørgsmaal, hvorvidt dette ogsaa gjælder, saafremt den, der har bortleiet Eiendommen, er en Mand, som har kjøbt og tiltraadt den efter almindelig Kjøbecontract uden at have faaet Skjøde. Spørgsmaalet maa sikkerlig besvares paa samme Maade, hvad enten Bortleien har fundet Sted, før Kjøberen har besiddet Eiendommen i fem Aar og altsaa endnu ikke er stemmeberettiget, eller efter dette Tidspunkt, altsaa efter at han, — hvis den ovenfor antagne Mening er rigtig — selv har vundet Stemmeret.

Mod at negte Leietageren Stemmeret i saadanne Tilfælde

kan det tænkes indvendt, at hans Brugsret ikke er ham tilstrækkelig hjemlet for den hele Levetid. Saafremt den, der staaer i Adkomstprotocollen som rette Eier, kommer under Concurs, gaaer Eiendommen ind i hans Bo, og dersom nogen Creditor faaer Namsdom over ham, kan Udlæg derefter tages i Eiendommen. Den Leietager, som ikke har bedre Hjemmel end Overdragelse af en Besidder, der kun har Kjøbecontract, kan altsaa fordrives ved Tvangssalg. Han maa endog vige for Enhver, som i god Tro har kjøbt og faaet Skjøde af den, der i Adkomstprotocollen staaer som rette Eier.

Men denne Omstændighed, at en Leietager kan fordrives, er ikke ubetinget til Hinder for, at han erholder Stemmeret. Ellers maatte man antage, at den, som har leiet Odelsjord af nogen anden end nærmeste Odelsmand, eller en allerede pantsat Eiendom af rette Eier, eller Kirkegods tilhørende en Kirke, som eies af nogen anden end Menigheden, ikke kan erholde Stemmeret som Leier eller Bruger. At indgaa herpaa er umuligt.

Os forekommer der at være overveiende Grund til at antage, at den, som har leiet Jord af nogen, der har kjøbt og tiltraadt den efter Kjøbecontract, faaer Stemmeret efter Grl,s § 50 b. Thi den Ret, som den midlertidige Eier har overdraget Kjøberen ved at indsætte ham i Eiendomsbesiddelsen, gaaer aabenbart ud, ikke blot paa at han selv skal kunne bruge den som sin, men ogsaa paa, at han skal kunne bortleie den, om han saa finder forgodt. En saadan Kjøber gjør sig ikke skyldig i noget Retsbrud ved at bortleie Eiendommen. Han overdrager en virkelig Leieret, men en Leieret, som kan komme til at maatte vige i visse Sammenstød med Trediemands Ret. Leieren kan derfor ikke udkastes uden Opsigelse til Lovens Faredag.

§ 20. Den, der forlanger Anerkjendelse som stemmeberettiget i Egenskab af Jordbruger, maa oplyse det factiske Forhold, nemlig at han har brugt og fremdeles bruger Jorden, samt en Adkomst, som berettiger ham dertil. Den, der forlanger Stemmeret i Egenskab af Jordleier paa længere Tid end fem Aar, maa oplyse, at en Leiecontract herom er indgaaet. Men dette behøver ikke nødvendigen at være skeet

skriftlig, hvor ikke en saadan Form er paabuden, saaledes som i 3—14—25. Ligeledes maa han oplyse, at hans Leietid er begyndt. Det er nemlig ubestrideligt, at en Leier ikke kan blive stemmeberettiget, før han er tiltraadt eller dog berettiget til at tiltræde Eiendommens Brug[1]). Ellers kunde to Personer samtidigt være stemmeberettigede i Egenskab af Leietagere af een og samme Eiendom. Dette viser sig, naar man kommer til næste Trin i Undersøgelsen, nemlig ved hvilket Tidspunct en Leietagers eller Brugers Stemmeret ophører.

§ 21. Leietagerens eller Brugerens Stemmeret varer indtil den Dag, han er forpligtet til at fratræde Brugen og altsaa ikke uden Retsbrud kan fortsætte denne. Er en Forpagter eller den, som med Hjemmel af Odelslovens § 16 besidder sit Barns Eiendom, lovlig opsagt, saa beholder han altsaa sin Stemmeret, indtil den ved Opsigelsen bestemte Faredag kommer. Har en Skolelærer med Skolejord faaet Afsked, er han dog stemmeberettiget, indtil den Dag kommer, da han efter Afskedigelsens Vilkaar skal fratræde Jorden.

Af hvad vi her og ovenfor have udviklet, følger, at den, der har kjøbt en Eiendom og tiltraadt den ifølge Kjøbecontract, samt har brugt den i 5 Aar, taber sin Stemmeret, hvis han overlader Eiendommens Brug til nogen anden. Thi det er som Bruger, ikke som Eier han har faaet Stemmeret.

§ 22. Om Skatteerlæggelse til Stat eller Commune som Stemmeretsfundament handles i Grl.s § 50 e, der lyder: Stemmeberettigede ere de norske Borgere. som — — — — — e) have for det sidst forløbne Aar betalt directe Skat til Stat eller Commune efter en antagen Indtægt af mindst 500 Kroner paa Landet og mindst 800 Kroner i Kjøb- eller Ladestederne, i eet Aar have havt fast Ophold i Valgcommunen paa den Tid

[1]) Anderledes kunne Storthingets Beslutninger af 6 Februar og 6 Juni 1885 samt 30 Juni 1888 ikke forstaaes. De gik nemlig ud paa at tilkjende dem Stemmeret, der havde bygslet Smaaparceller, som de vare berettigede til at tage i Brug, naar disse dertil havde været skikkede.

Valget foregaaer, og ikke som Tyende tilhøre Andens Huusstand. I Finmarken bevirker Bestemmelsen, at den, der fyldestgjør dens Fordringer, faaer Stemmeret strax, medens han i Egenskab af Rettighedsmand først faaer den ved at have betalt i fem Aar.

Den Skat, hvis Erlæggelse efter § 50 Bogstav e giver Stemmeret, er alene den, som udlignes direkte paa Skatteydernes Indtægt. Skal Skatten erlægges til Staten, maa den efter den nu bestaaende Lovgivning være udlignet enten i Henhold til Skatteloven af 26 August 1833 § 7, der fremdeles er uophævet, men kun angaaer Byerne og i Virkeligheden neppe nogensinde mere vil blive brugt, eller i Henhold til Lov 19 Juni 1880. Skal Skatten erlægges til Communen, maa den være udlignet i Henhold til Loven af 15 April 1882. Stemmeretten beroer blot paa Erlæggelsen af Indtægtsskat. Grundloven tager intet Hensyn til den Skat, der ifølge Loven for Herrederne §§ 31 og 41, for Byerne §§ 23 og 32 udlignes vaa Formue. Heraf følger, at en Byindvaaner, som eier 15,000 Kroner, men ikke har anden Indtægt end 5 pCt. Renter deraf, altsaa 750 Kroner, ikke er stemmeberettiget, uagtet han regelmæssig vil erlægge større Skat til Communen, end den, som staaer i samme Classe med en Indtægt af 800 Kr. uden Formue og altsaa er stemmeberettiget. Ei heller bliver den Eiendomsskat, nogen erlægger, medregnet.

At den større Skatteyder mangler, medens den mindre har Stemmeret, kan ogsaa blive Tilfældet af anden Grund. Bestemmelsens Ord medføre nemlig, at Stemmeretten skal bero paa den antagne Indtægt, medens man har betalt Skat, ikke paa det Beløb, hvoraf man virkelig har skattet,. En Mand, der i By er ansat til 800 Kroners Indtægt, men har 6 eller flere Personer at forsørge, og altsaa staaer i 4de Classe, skatter ifølge Loven af 15 April 1882, § 26 kun af 40 Kroner, medens den, som har 700 Kroners Indtægt og alene sig selv at forsørge, og som følgelig staaer i 1ste Classe, skatter af 140 Kroner. Ikke destomindre er den første Skatteyder stemmeberettiget, den sidste ikke.

Indtægtsskat til Statscassen og Indtægtsskat til Communen skulle regelmæssig udlignes af samme Commission, Lov 19

Juni 1880, § 2. Men da dette ikke altid bliver Tilfældet, og da Ligningerne paaankes til forskjellige Instantser, samt da en Indtægt, som er skattepligtig til een Commune, kan blive at iligne Skat til Staten i en anden Commune, saa kan det træffe, at det Beløb, hvortil en Mands Indtægt ved Udligning af Communalskatten er ansat, kan være forskjelligt fra det, hvori den samme Indtægt er sat ved Udligningen af Skatten til Statscassen. I saa Fald beroer hans Stemmeret paa den høieste Ansættelse, forudsat at han virkelig har erlagt den derefter udlignede Skat.

§ 23. For at en Skatteyder skal blive stemmeberettiget, kræves det ikke, at han har betalt Skat just til den Commune, hvori han boer («Valgcommunen»). Det er nok, at han har betalt til hvilkensomhelst Commune i Riget eller til Staten. Tænker man sig altsaa, at en Mand, der eier en Halvdel af en matriculeret Eiendom og altsaa ikke er stemmeberettiget efter Grl.s § 50 b, boer i et andet Herred end det, hvor denne Eiendom er beliggende, og at han ingen anden Indtægt har end sin Andeel af dens Afkastning, saa er han stemmeberettiget i dette Herred, saafremt Ligningscommissionen i det Herred, hvori Eiendommen ligger og hvor han er skattepligtig (Lov 15 April 1882, § 17), har sat hans Indtægt deraf til mindst 500 Kroner, og han har betalt sin Skat deraf.

§ 24. Er en Skatteyders Indtægt ansat til 800 Kroner, saa er det klart, at han er stemmeberettiget, hvad enten han deraf er skattepligtig til et Herred eller en By.

Derimod kan Tvivl opkomme om det Spørgsmaal, hvorledes det forholder sig med en Bymands Stemmeret, saafremt han har al sin Indtægt af en Næring, som er skattepligtig i et Landdistrict, og denne Indtægt ikke løber op til 800 Kr. Naar Grundloven har fastsat det Indtægtsbeløb, der giver Stemmeret, høiere i By end paa Land, saa maa dette være grundet deri, at det koster mere at leve i Byerne end paa Landet, og at en Byindvaaner efter Grundlovens Opfatning først kommer i tilstrækkelig uafhængig økonomisk Stilling ved en Indtægt af 800 Kroner, medens en Landbo opnaaer saadan Uafhængighed allerede ved en Indtægt af 500 Kroner.

Følgerigtigen burde det Spørgsmaal, hvorvidt den mindre eller først den større Indtægt giver en Person Stemmeret, bero, ikke paa hvorvidt den Commune, til hvilken han har betalt Skat, men paa hvorvidt den Commune, hvori han boer, er By eller Herred. Grundlovens Ord lede imidlertid til det modsatte Resultat. Den, som boer i en By og ikke har anden Indtægt end af en Virksomhed, der beskattes i et Herred, tør ikke negtes Stemmeret, naar Indtægten er ansat til 500 Kroner eller derover, men dog mindre end 800 Kroner. Thi han har betalt directe Skat til Commune efter en antagen Indtægt af mindst 500 Kroner paa Landet, og han fyldestgjør altsaa Grundlovens Ord. Men deraf flyder da følgerigtigen, at den, som boer i et Herred og ikke har anden Indtægt end af en Virksomhed, som beskattes i en By, kun bliver skattepligtig, hvis denne Indtægt er ansat til mindst 800 Kroner. Dette er meget urimeligt, men Grl.s § 50 e maa vistnok tages, som den lyder.

§ 25. Har en Mand Indtægter, som ere skattepligtige i forskjellige Communer, og der ikke er paalagt Indkomstskat til Staten, blot til Communen, saa kunne disse Indtægter ikke lægges sammen, medmindre den i enhver af Communerne skattepligtige Deel er stor nok til at blive skatbar i samme. Tænker man sig det Tilfælde, at en Mand, som boer i et Herred, har 7 Personer at forsørge og altsaa staaer i 4de Classe af Herredets Skattepligtige, samt at han af en Virksomhed, der er skattepligtig til Herredet, har en Indtægt af 480 Kroner, saa ere 80 Kroner heraf skatbare. Han maa altsaa betale Skat til Herredscommunen, men er ikke stemmeberettiget. Tænker man sig nu endvidere, at den samme Mand af en Virksomhed, som er skattepligtig til en By, har en Indtægt af 320 Kroner, saa hører han (ifølge Communalskatteloven for Byerne § 27) til anden Classe af Byens Skattepligtige og er altsaa skattefri der. Hans Indtægt i Byen kan altsaa ikke sammenlægges med hans Indtægt paa Landet, og gjør ham altsaa ikke stemmeberettiget. Dette kunde derimod blive Tilfældet, om der paalagdes Indkomstskat til Statscassen. Thi efter Lov af 19 Juni 1880, § 8 a jevnfør § 12, skal da

den skattepligtige skatskrives i det District, hvor han har fast Bopæl, og der af hele sin Indtægt.

Dette er sikkerlig ingen heldig Ordning af Sagen. Men der kan ikke være Tale om i dette Stykke at anvende Grundloven anderledes end her forklaret.

Har en Skatteyder Indtægter, der ere skattepligtige i to forskjellige Communer, og af hvilke enhver har saadan Størrelse, at den bliver skatbar i begge, saa maa det ubetænkeligt antages, at de ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om hans Stemmeret kunne sammenlægges, hvis begge Communer ere Herreder, eller begge ere Byer. Grl.s § 50 b bruger Udtrykket Commune, ikke en Commune, og en Person, som har erlagt Skat til to Herreder af Indtægter tilsammenlagte udgjørende 500 Kroner, kan uden Tvivl siges at have erlagt Skat til Commune efter en antagen Indtægt af mindst 500 Kroner paa Landet. Paa samme Maade maa den, som har betalt Skat til tvende Bycommuner efter Indtægter, der tilsammentagne udgjøre 860 Kroner, være stemmeberettiget.

Er dette rigtigt, tør man heller ikke negte, at Indtægter, skatbare til en By og et Herred, kunne sammenlægges for at skaffe Stemmeret. Dette er antaget i Christiania. Men saa opstaaer det Spørgsmaal, efter hvilken Maalestok det skal afgjøres, hvorvidt Skatteyderen har Stemmeret eller ei. Man kunde her fristes stærkt til at lade Bopælen blive afgjørende, selv om ingen Indtægtsskat til Staten er paalagt. Ved nærmere Overveielse turde dog denne Løsning af Spørgsmaalet vise sig utilstrækkelig begrundet. Man tænke sig det Tilfælde, at en enslig Person boer i et Herred og har en Indtægt af 120 Kroner, skattepligtig til Herredet, samt desuden en Indtægt af 380 Kroner, skattepligtig til en By. For det første vilde det nu tage sig synderligt ud, at han skulde være stemmeberettiget, medens en anden enslig Person, bosat i samme Herred, med en Indtægt af 750 Kroner, skattepligtig til Byen, men uden skatbar Indtægt til Herredet, skulde mangle Stemmeret. Og dernæst kan det umulig om den første af disse Personer siges, at han har betalt Skat til Commune af mindst 500 Kroner paa Landet. Den retteste Løsning synes at være, at den Indtægt, som skal kunne give

Stemmeret, hvis den for nogen Deel er skattepligtig i By, maa udgjøre et samlet Beløb af 800 Kroner. Man kunde vistnok tænke sig den Middelvei, at reducere begge Slags Indtægter efter deres Forhold til 500 og 800 Kroner, saaledes at en Mand, uanseet hans Bopæl, blev stemmeberettiget, naar han havde 250 Kroners Indtægt paa Landet og 400 Kroners Indtægt i en By. Men en saa kunstig Regel kan ikke vælges uden udtrykkelig Hjemmel i Grundloven.

§ 26. Bliver et Selskab, hvis Medlemmer ere personligt ansvarlige for dets Gjæld, beskattet undereet (Lov 15 April 1882, for Landet, § 44, jvfr. § 35, for Byerne § 35 jvfr § 27), saa kan ethvert af Medlemmerne, der tilveiebringer tilstrækkelig Oplysning om sin Andeel i Forretningen, forlange, at en tilsvarende Andeel af den Indtægt, hvortil Selskabet er ansat, betragtes som hans særskilte Indtægt, og at det derefter afgjøres, hvorvidt han har Stemmeret eller ikke. Dette flyder af det navngivne Selskabs retlige Natur; det danner nemlig intet særskilt Retssubject. Selskabets Rettigheder tilkomme og dets Forpligtelser paahvile dets Medlemmer. Til denne Opfatning slutte ogsaa de nævnte Lovsteder sig. Loven har klarligen forudsat, at dersom den ikke havde opstillet de i disse indtagne Bestemmelser, saa vilde Ligningscommissionen være forpligtet til at ligne hvert Medlem særskilt og classificere ham efter Antallet af de Personer, han selv havde at forsørge. Denne Fremgangsmaade kunne Medlemmerne forlange benyttet, i hvilket Tilfælde Spørgsmaalet om deres Stemmeret er klart. Om de undlade dette, kan denne Omstændighed fornuftigviis ikke have nogen Indflydelse paa deres Stemmeret. Sagen bliver især klar, hvis alle Firmaets Medlemmer samtidigt tilbyde hver sin Andeel af Skatten med Bevidnelse om, at denne Fordeling svarer til deres Andeel i Indtægten.

Hvad her er udviklet, maa ogsaa gjælde om commanditære Medlemmer af et ansvarligt Selskab.

Af den ovenfor udviklede Sætning flyder, at to Brødre, som i Fællesskab eie en særskilt matriculeret Gaard og altsaa ikke i Egenskab af Eiere ere stemmeberettigede, hvad enten de ere blotte Sameiere eller virkelig danne et nærings-

drivende Selskab, kunne blive stemmeberettigede i Egenskab af Skatteydere, ikke blot hvis de forlange at lignes særskilt, hvilket er utvivlsomt, men ogsaa hvis de have ladet sig ligne undereet, og først bagefter oplyse, hvor stor Lod hver af dem har i Indtægten[1]).

Den Indtægtsskat, som paalignes et unavngivet Interessentskab og betales af dette, kunne derimod Aktieeierne ikke forlange reparteret paa sig. Den kan saaledes ikke medtages ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om deres Stemmeret.

§ 27. For at nogen skal være stemmeberettiget i Egenskab af Skatteyder, maa han have betalt Skatten for det sidstforløbne Aar. Hermed menes det sidstforløbne Skatteaar, hvilket efter Loven om Communeskattevæsenet af 15 April 1882, for Landet § 10, for Byerne § 1, falder sammen med det sidstforløbne Calenderaar. Den, som udebliver med nogen Termin af Skatten for det løbende Aar, beholder altsaa sin Stemmeret til Aarets Udgang, men ophører da at være stemmeberettiget.

Fra den Regel, at Stemmeretten ophører ved det angivne Tidspunct, kan man ingen Undtagelse gjøre for det Tilfælde, at Undladelsen af at betale Skat er grundet deri, at Skatteyderen har paaanket Ligningen, og at hans Klage endnu ikke er afgjort. Vil han i saa Fald redde sin Stemmeret, maa han betale den ham ilignede Skat under Forbehold af at erholde tilbagebetalt det Beløb, hvormed den maatte blive nedsat. Til at modtage Skatten under saadant Forbehold er Communecassereren ligesaa forpligtet, som Toldvæsenet er til under lignende Forbehold at modtage et Toldbeløb, Fortolderen anseer for urigtig beregnet, men erlægger for at erholde Varen udleveret.

§ 28. Ikke Enhver, der har betalt Skat sidste Aar af saadan Indtægt som i Grundloven bestemt, er stemmeberettiget. Han maa desuden paa den Tid, Valget foregaaer, i eet Aar have havt fast Bopæl i Valgcommunen. Har han i Løbet af dette Aar ophørt at have fast Bopæl i Valgcom-

---

[1]) Storth. Forh. 1888, VI, S. No. XII, Side 3—4 og 5, samt IX, 71, hvor de ovenfor udviklede Sætninger ere stadfæstede.

munen, men inden Valget er flyttet tilbage til denne, hjælper det ham ikke, hvor længe han i tidligere Aar har havt sin Bopæl i samme. Men det maa her erindres, at en Person samtidigt kan have fast Bopæl i flere Communer, see Lovbogens 1—2—23 og Lov 19 Juni 1880, § 8 b.

§ 29. Endelig bemærkes, at ingen kan være stemmeberettiget i Egenskab af Skatteyder, hvis han som Tyende tilhører Andens Huusstand, det vil sige har baade Bolig og Kost hos ham. Til Tyende henregnes ikke Contorister, Butikfolk, Gaardsfuldmægtiger og Haandværkere, som tilhøre Mesterens Huusstand, men alene de Tjenere, der udføre Arbeidet i Huset eller paa Gaarden.

§ 30. Efter Grl.s § 50 c tilkommer Stemmeret dem, som i Finmarken i fem Aar have været og fremdeles ere Rettighedsmænd. Stemmeret tilstodes denne Classe af Statsborgere allerede ved Grlsbest. af 2 Juni 1821.

Rettighedsmænd kaldtes i 1821 de Indvaanere af Finmarken, der svarede de i Fr. 20 August 1778 § 48 og 5 Septbr. 1787 § 11 omhandlede Afgifter, hvilke tilfaldt visse af Districtets geistlige eller civile Tjenestemænd og derfor benævntes disses Rettigheder. I Anvendelsen holdt Storthinget sig dog ikke aldeles strengt til det herved fremkomne Begreb [1]). Om disse Rettigheder har man senere faaet en Lov af 6 Juni 1863, som i § 1 bestemmer, at enhver i Finmarken hjemmehørende Mandsperson, der iligries Skat til Districts- eller Bycommunen (jvfr. Lov 18 Mai 1860 § 1), skal udrede Rettighed, medmindre han er Tjenestetyende eller med Hjemmel af § 3 fritages paa Grund af Fattigdom. Afgiftens Størrelse er bestemt ved § 2. Den er lige for alle, dog kan den for ubemidlede Personer, ligesom tidligere, nedsættes til det halve. Ogsaa disse ere Rettighedsmænd og følgelig stemmeberettigede [2]).

Før den i 1884 foretagne Forandring af heromhandlede Grundlovsforskrift forstodes den saaledes, at kun Landdistric-

[1]) Storth. Forh. 1860, VII, 565

[2]) Storth. Forh. 1862, III, No. 11, VI, No. 26 og X Side 367.

ternes Rettighedsmænd havde Stemmeret[1]). Nu tilkommer den ogsaa Rettighedsmænd i Byerne. Det Forslag til Forandring i Grl.s § 50 b, som blev antaget i 1884, opstiller nemlig Forskriften om Stemmeret i Finmarken ikke alene uden Indskrænkning, men ogsaa under særskilt Bogstav, medens andre af de foreliggende Forslag havde indtaget Bestemmelsen under Bogstav b, hvorved utvivlsomt var tilkjendegivet, at den blot skulde gjælde i Landdistricterne[2]).

Derimod er det fremdeles et Spørgsmaal, om Stemmeret erhverves ved at have erlagt Rettighed i tilsammen fem ved Mellemrum afbrudte Aar, eller om de fem Aar maa have fulgt umiddelbart paa hinanden. I Udkastet til Loven af 1863 § 7 var det foreslaaet at stadfæste sidstnævnte Mening, ved mellem fem og Aar at indskyde paa hinanden følgende. Men disse Ord udelodes af den kongelige Proposition, som fandt at burde beholde Grundlovens Udtryk. Det retteste er, ligesom i Grl.s § 50 første Led, at forstaa de fem Aar om et sammenhængende Tidsrum.

Capitel 24.

Stemmerets Ophør, Tab og Suspension.

§ 1. Betingelserne for at beholde Stemmeret ere, efter hvad tidligere er forklaret, de samme som for at erhverve den.

Engang erhvervet Stemmeret ophører altsaa, naar dens Besidder taber nogen af de almindelige Betingelser for Stemmeretten. Sætningen har kun Betydning med Hensyn til tre af dem, nemlig at være norsk Borger, opholde sig her i Landet[3]) og at staa i Mandtallet over de stemmeberettigede.

---

[1]) Storth. Forh. 1857, VIII, 470 og X, 77—78, jvfr. Storth. Tid. 1857, III, 618.

[2]) Storth. Forh. 1880, V, Dok. No. 90 Side 10.

[3]) Antaget af Storth. 1879, see Forh. VI, 1—3 og VII, 3 (en Repræsentant for Throndhjem).

De øvrige Betingelser af denne Classe kunne, naar de engang ere opfyldte, aldrig bortfalde.

Ligeledes bortfalder en Persons Stemmeret med den eller de alternative Betingelser, hvortil den er knyttet. Den, der sælger sin faste Eiendom, ophører at være stemmeberettiget, hvis den var det eneste Grundlag for hans Stemmeret[1]. Har han derimod tillige nogen anden Egenskab, der giver Stemmeret, f. Ex. om han har været Borgerofficier med Embedsbestalling eller er Officier i Christiania borgerlige Brandcorps (jvfr Resl. 27 Februar 1863) beholder han sin Stemmeret. Jvfr. Lov 4 Juli 1884, § 2, om Ophør af Kjøbstadborgerskab.

Naar en Deel af Landet indlemmes i en By, der danner egen Commune, ophøre de der beliggende særskilt matriculerede Grunde, som ei have en Værdi af 600 Kroner, at give Stemmeret. Hvorvidt saadanne eller andre Forandringer i Grændserne mellem By og Land kunne tilintetgjøre allerede erhvervet Stemmeret, er et Spørgsmaal, som skal besvares i Læren om Loves tilbagevirkende Kraft.

§ 2. En Person kan, selv om han vedbliver at besidde alle Egenskaber, der ere nødvendige til at erhverve Stemmeret, i visse Tilfælde tabe den.

Herom handler Grl.s § 53, der har faaet sin nuværende Lydelse ved Grl.sbest. af 6 Juni 1877 og 16 Marts 1887. Fortabelsesgrundene ere nu:

a. At have været dømt til Strafarbeide eller Afsættelse eller til Fængsel for en Forbrydelse, som omhandles i noget af Straffelovens Capitler om Meeneed, Tyveri, Røveri eller Bedrageri. Denne Virkning af Forbrydelsen ophæves ved Æresopreisning.

Dom lydende paa Strafarbeide eller Afsættelse medfører altsaa ubetinget Stemmerettens Tab, Dom lydende paa Fængsel kun, naar den Tiltalte er fældet for nogen Forbrydelse, som omhandles i de ovenfor nævnte Capitler af Straffeloven. Til

---

[1]) Ligeledes antaget af Storthinget 1879, (en Repræsentant for Søndre Bergenhuus Amt).

disse regnes ikke blot den nugjældende Straffelovs 12te, 19de, 20de og 21 Capitel, men efter hvad der forudsattes under Storthingets Forhandlinger om de stedfundne Forandringer i Grl.s § 53 a, ligeledes Straffelovens Cap. 11. Falskneri er nemlig efter sin Natur at henføre under Begrebet Bedrageri [1]).

b. At gaa i fremmed Magts Tjeneste uden Regjeringens Samtykke. Bestemmelsen omfatter ikke blot Indtrædelse i en fremmed Stats Embeder og Bestillinger, men ogsaa Indtrædelse i dens Krigstjeneste paa bestemt eller ubestemt Tid [2]), ikke derimod Overtagelse af Hverv for fremmede Magter af reent privat Natur, f. Ex. at udbetale Penge eller anstille videnskabelige Undersøgelser. Norske Borgere, der modtage Ansættelse som Consuler eller Viceconsuler for en fremmed Magt og af Kongen anerkjendes som saadanne, have derved erholdt den i Grl.s § 53 b omhandlede Tilladelse og beholde altsaa sin Stemmeret.

c. At erhverve Borgerret i fremmed Stat. Herom henvises til nærværende Skrifts Capitel 8, §§ 7 og 8.

d. At overbevises om at have kjøbt Stemmer, solgt sin egen Stemme eller stemt i flere end een Valgforsamling. Den i flere andre Lande ukjendte, men særdeles gavnlige Forskrift, at enhver, som kjøber andres eller sælger egen Stemme, taber sin Stemmeret, maatte efter almindelige Fortolkningsregler kunne udvides til den, hvem det er lykkes ved Tvang eller Trudsler at paavirke nogen andens Stemmegivning. En saadan Adfærd er i sig selv en større Krænkelse af den politiske Frihed og neppe mindre at frygte end Kjøb og Salg af Stemmer. Det er derfor utænkeligt, at Grundlovens Forfattere med Forsæt have udelukket dette Tilfælde fra Bestemmelsen.

For Storthinget i 1877 forelaa der et Forslag til Forandring i Grl.s §§ 52 og 53, som rettede paa den her omhandlede Mangel i Affattelsen. Antaget af Storthinget blev imidlertid ikke dette Forslag, men et andet, som havde beholdt Grund-

---

1) Storth. Forh. 1876, VI. Side 43.

2) Stang, Side 165, synes at være af modsat Mening.

lovens oprindelige Redaction uforandret. Grunden til, at sidstnævnte Forslag blev foretrukket, laa imidlertid ikke heri, men i, at førstnævnte Forslag bibeholdt Grl.s § 52 uforandret, medens Storthinget vilde, at en Fallent ved Accord med sine Creditorer skulde gjenvinde sin Stemmeret [1]. Den udvidende Fortolkning af § 53 d bør vel derfor opretholdes.

Ved den Forskrift, at ingen maa stemme i mere end een Valgforsamling, er nærmest tænkt paa det Tilfælde, at nogen, der staaer i saadant Forhold til tvende Districter, at han kan siges at være Indvaaner af begge, benytter sig heraf til at skaffe sig samtidig Plads i begges Mandtal og derpaa stemmer beggesteds. Forskriften er imidlertid efter sine Ord anvendelig ogsaa paa den, der efter at have stemt i eet District, flytter til et andet District, som endnu ikke har foretaget sit Valg til samme Storthing, og han saa stemmer i dets Valgforsamling. Foretages Flytningen af Grunde, som ere Valgene uvedkommende, kan Deeltagelsen i de tvende Valgforsamlinger skee i god Tro, og Stemmerettens Tab vilde da fremstille sig som en meget haard Følge. Men berettiget til at stemme i tvende Valgforsamlinger bliver ingen, selv om det er aldeles klart, at Flytningen ikke kan være foranlediget ved Ønsket om at deeltage i det sidste Valg.

§ 3. Naar Valgloven af 24 Juni 1828 § 3 d siger, at de, der efter Grl.s § 53 for bestandig have tabt sin Stemmeret, skulle udslettes af Mandtallet, har den maaskee tænkt sig, at ingen, som befinder sig i saadant Tilfælde, kan gjenvinde sin Stemmeret. Det er imidlertid usikkert, om Valgloven ved sit Udtryk har havt andet for Øie end Modsætningen mellem Stemmerettens Tab og dens Suspension, og under enhver Omstændighed er man i et Spørgsmaal som dette ikke bunden ved en Forudsætning i Valgloven. Der maa ved dets Besvarelse skjelnes.

De, der ere dømte til nogen i § 53 a nævnt Straf uden at have faaet Æresopreisning, eller der ere overbeviste om nogen under Bogstav d nævnt Handling,

---

[1]) Storth. Forh. 1877, VI, Side 333—342.

kunne naturligviis aldrig gjenvinde sin Stemmeret. Hvis nogen, som ikke er stemmeberettiget, kommer i saadant Tilfælde, kan han aldrig erholde Stemmeret.

Derimod er der overveiende Grund til at antage, at den, der har tabt sin Stemmeret ved at være gaaet i fremmed Magts Tjeneste uden Regjeringens Samtykke eller ved at erhverve Borgerret i fremmed Stat, kan gjenvinde sin Stemmeret, naar han træder ud af det Forhold til et fremmed Land, der berøvede ham den. Det vilde nemlig være altfor urimeligt, om stemmeberettigede Nordmænd, som udvandrede til Amerika og gjorde sig til amerikanske Borgere, eller uden indhentet Tilladelse fra Regjeringen toge Hyre paa et fremmed Orlogsfartøi, naar de vende tilbage til Norge, skulde være aldeles udelukkede fra at gjenvinde Stemmeret i sit Fædreland. Antog man dette, maatte man følgerigtigen ogsaa sige, at de ikke stemmeberettigede Nordmænd, der kom i saadanne Tilfælde, aldrig skulde kunne vinde norsk Stemmeret. Ansees de i § 53 b og c nævnte Handlinger ikke som Hindringer for at vinde eller gjenvinde Stemmeret, saa staa disse Bestemmelser vistnok temmelig betydningsløse. Gaa i fremmed Stats Tjeneste eller vinde Borgerret i fremmed Land kunde man nemlig efter de paa Grundlovens Tid gjældende Regler i Almindelighed ikke uden at opgive sin Bopæl her i Norge og dermed sin norske Borgerret. Hermed ophørte ogsaa Stemmeretten[1]).

§ 4. Suspenderet siges Stemmeretten at være, naar den vel bestaaer, men ifølge Grundlovens Bud ikke maa udøves. Den, der er stemmeberettiget som Eier af en Kjøbstadsgaard og sælger denne, ophører derved ganske at være stemmeberettiget, udslettes ifølge Valglovens § 3 c af Mandtallet og kan ikke igjen indføres, medmindre han kjøber en ny Gaard eller erhverver sig en anden af de alternative Stemmeretsqvalificationer samt forlanger sig indført. Derimod bliver

---

[1]) Storth. Forh. 1877, VI, Side 338. Ogsaa det her omhandlede Spørgsmaal er blevet lidt tvivlsommere derved, at Storthinget i 1877 bibeholdt Bestemmelserne uforandrede.

den, hvis Stemmeret blot er suspenderet, ifølge Valglovens § 3 sammenholdt med § 14 fremdeles staaende i Mandtallet, idet der i Anmærkningsrubrikken gjøres Antegning om Suspensionen, see det Valgloven vedføiede Schema. Hvis den Grund, der har bevirket Suspensionen, bortfalder, saa indtræder den stemmeberettigede uden videre i Udøvelsen af sin Ret.

Den, der vel har de til Stemmerets Erhvervelse nødvendige Egenskaber, men hvis Stemmeret, om han havde den, vilde være suspenderet, maatte altsaa strengt taget kunne forlange sig indført i Mandtallet. Herpaa vilde man i Virkeligheden dog neppe gaa ind.

Grundlovens Forskrift om Stemmerettens Suspension findes i § 52, der efter Bestemmelsen af 6 Juni 1877 lyder:

«Stemmeret suspenderes:

a) ved Anklage til Thinge for Forbrydelser, der kunne medføre saadan Straf, som i § 53 a er nævnt;

b) ved Umyndiggjørelse;

c) ved Opbud eller Fallit, der ikke er foraarsaget ved Ildsvaade eller andet utilregneligt og beviisligt Uheld, indtil Skyldneren enten ved fuld Betaling til Fordringshaverne eller ved Accord igjen er bleven raadig over sit Bo.

§ 5. Saaledes som Grl.s § 52 a oprindelig lød, skulde Anklage for hvilkensomhelst Forbrydelse medføre Suspension af Stemmeretten. Dette var saa urimeligt, at Regelen i Anvendelsen maatte indskrænkes til Anklage for Forbrydelser, der efter § 53 kunde medføre Fortabelse af Stemmeret, altsaa, naar Domfældelse paadrog enten saadan Straf som i § 53 a omhandlet, eller Forbrydelse af den tiltaltes Stemmeretsqvalification, hvor denne bestod i Embede eller Kjøbstadborgerskab, eller naar Tiltalen gjaldt nogen i § 53 d nævnt Handling. Til denne indskrænkende Fortolkning sluttede Storthinget sig i dens vigtigste Anvendelse[1]).

---

[1]) Storth. Forh. 1821, I. 19; 1833, VI, 235; 1839, I, 16; 1845, X, 27 1854, VII, 451 og X, 73.

Ved Grundlovsforandringen af 1877 blev det imidlertid bestemt, at Tilladelsen blot skal virke suspenderende paa Stemmeretten, naar den gaaer ud paa nogen Forbrydelse, der kan medføre saadan Straf, som i § 53 a nævnt. Heraf følger f. Ex. at Tiltale for en Forbrydelse, der blot kan paadrage Embedsfortabelse, ikke Afsættelse, forbliver uden Indflydelse paa den Tiltaltes Stemmeret.

Grl.s § 52 a omfatter ligesaavel privat som offentlig Anklage. I Overeensstemmelse hermed er den anvendt af det overordentlige Storthing i 1822, som negtede tvende Repræsentanter Sæde, fordi der i privat Sag var nedlagt Paastand om, at de skulde dømmes til Tremarksbod for ærekrænkende Ytringer [1]).

At Beviset mod den anklagede er svagt, betager ikke Anklagen dens suspenderende Virkning paa Stemmeretten. Mod at Regjeringen ved ubeføiet Anklage fremkalder Suspension, søger Ansvarlighedsloven af 7 Juli 1828 § 2 h at opstille en Garanti.

Er Gjerningen efter sin Art at henføre under et Lovbud, der beføier Dommeren til at vælge Strafarbeide, eller, hvis den anklagede er Embedsmand, Afsættelse fra det Embede, der giver ham Stemmeret, virker Tiltalen suspenderende, selv om der ere saa formildende Omstændigheder tilstede, at den anklagede, om han bliver fældt, maa slippe med ringere Straf [2]).

Derimod bør det ikke antages, at det offentlige eller den private Sagsøger kan bevirke tiltaltes Stemmeret suspenderet ved at nedlægge Paastand om Straf efter et Lovbud, hvorunder Gjerningen endog efter Anklagerens egen Fremstilling af dens factiske Omstændigheder aabenbart ikke kan henføres. Storthinget i 1822 har dog nok fulgt den modsatte Mening.

Suspensionen indtræder ved «Anklage til Thinge». Dersom det var Straffesagens Anhængiggjørelse, som meentes herved, vilde Bestemmelsen nu efter Loven om Strafferets-

---

[1]) Storth. Forh. 1822, Side 27 og 136—137.

[2]) Storth. Forh. 1828, Side 15.

pleien af 1 Juli 1887 faa meget liden Virkning. Tillægget «til Thinge» har imidlertid neppe den Betydning, at Anklagen skal være indbragt for, men kun at den skal være rettet til Domstolen, og i offentlige Strafsager spurgte man derfor tidligere neppe efter andet end om, hvorvidt Tiltale var besluttet. Nu er det vistnok rettest at sætte Tidspunctet for Suspensionens Indtrædelse i offentlige Strafsager ved den i Loven af 1887 § 292, jvfr. § 366, paabudne Forkyndelse af Tiltalebeslutningen for tiltalte, i private Strafsager ved den i § 427 omhandlede Kjendelse, naar denne gaaer ud paa, at Sag skal tilstedes.

Frifindes tiltalte eller dømmes han til ringere Straf end i Grl.s § 53 a sagt, og Dommen paaankes, maa Suspensionen fremdeles vedvare, saafremt Anken kan faa det Udfald, at Høiesteret ilægger tiltalte en Straf, der fylder sidstnævnte Lovsteds Maal[1]). Har derimod Lagmandsretten eller Meddomsretten afviist Sagen, vedligeholdes Suspensionen ikke derved, at Afviisningskjendelsen bliver gjort til Gjenstand for Kjæremaal, see Loven af 1887, § 412.

§ 6. Den blotte Uvederhæftighed bevirker ikke Suspension af Stemmeretten. En Person, som nyder Understøttelse af det offentlige Fattigvæsen eller er arresteret for Gjæld, kan saaledes være i fuld Nydelse af denne Ret. Den, der uden at gaa igjennem Skifteretten kommer overeens med sine Creditorer om, at de skulle eftergive ham hans Gjæld mod at erholde betalt en vis Deel af samme, har ligeledes sin Stemmeret ubeskaaren. Suspensionen indtræder først, naar den stemmeberettigede bliver sat ud af Raadigheden over sit Bo derved, at dette tages under Concursbehandling af Skifteretten. Denne Lære er godkjendt af Storthinget[2]).

Hvis det er efter Forlangende fra en Fordringshaver, Skifteretten fatter Beslutning om at tage Boet under Fallitbehandling, og Skyldneren paaanker denne Beslutning, saa

---

[1]) Storth. Forh. 1833, VI, 238—239 og 262.

[2]) Storth. Forh. 1845, VII. 8—10 og 14; 1848, VII, 105—106 og VIII, 6.

standser denne Appel ikke Beslutningens Udførelse, see nu Concurslov 6 Juni 1863 § 11. Det antages derfor, at Skyldneren ved sin Appel heller ikke fratager Beslutningen dens suspenderende Virkning paa hans Stemmeret [1]).

Under hvilke Betingelser en Fallit bør ansees bevirket ved utilregneligt Uheld, er et Spørgsmaal, som kun kan besvares efter hvert foreliggende Tilfældes eiendommelige Beskaffenhed. I sit Skjøn herom ere Mandtalsførerne, Valgbestyrerne og Storthinget ubundne af den Maade, hvorpaa Concursretten efter Concurslovens § 106 har afgjort Sagen. At Grundloven nævner Ildsvaade som et utilregneligt Uheld, er efter den Udvikling, Brandforsikringsvæsenet nu har faaet, ikke længere ganske træffende. Er Fallitten foranlediget ved en saadan Begivenhed, bør derfor Skyldnerens Stemmeret erklæres suspenderet i alle Tilfælde, hvor det maa ansees som tilregnelig Uforsigtighed, at der ikke er tegnet Forsikring. En af de Omstændigheder, som hyppigst foranledige Fallit, er, at Skyldneren har drevet Forretninger i større Omfang, end hans Formue forsvarligen tillod. Storthinget har ved Beslutning af 19 Februar 1842 med Føie negtet, at Uheld, som af saadan Grund bringer en Mands Bo under Concursbehandling, er utilregneligt [2]).

At en Valgbestyrelse har antaget en Mands Fallit for at være ham utilregnelig, afgiver ei bindende Formodning for, at det virkelig forholder sig saaledes. Fremkomme ikke Oplysninger, som godtgjøre Rigtigheden af Valgbestyrelsens Skjøn, forkaster Storthinget dens Kjendelse [3]).

Suspensionen hæves efter den i 1877 foretagne Grundlovsforandring, naar Fallenten igjen er bleven raadig over sit Bo, selv om dette er skeet ved Accord med Creditorerne, og Accorden er tvungen.

---

[1]) Storth. Forh. 1842, IX, 192 og 198.

[2]) Storth. Forh. 1842, I, Side 14 og 91—98, især Side 97.

[3]) Storth. Forh. 1854, VII, 450 og IX, 73.

Capitel 25.

Valgdistricterne og deres Repræsentantantal.

§ 1. Valgdistricterne ere to Slags, nemlig **Kjøbstæder og Amter.**

Hvert Amts Landdistrict vælger egne Repræsentanter til Storthinget og udgjør altsaa en særskilt Valgkreds.

Saaledes som Grundloven oprindelig var affattet, skulde ligeledes enhver Kjøbstad, der havde mindst 150 stemmeberettigede Indvaanere, vælge een eller flere særskilte Repræsentanter. Enhver Kjøbstad, der havde under 150, men dog mindst 50 stemmeberettigede, valgte Repræsentant i Fælleskab med nærmeste Kjøbstad.

En Valgkreds kaldes i Grundlovens § 57, selv om den blot bestaaer af en eneste By, et Valgdistrict. I Grlsbest. 26 Nov. 1859 kaldes den et Repræsentant-Valgdistrict.

§ 2. Valgdistricternes Antal var efter Grundlovens oprindelige Affattelse foranderligt. Dette var først og fremst Tilfældet med Kjøbstadsdistricterne, som ideligen forfleredes, deels derved at de fleste ældre Smaabyer, som i 1814 ikke havde 150 stemmeberettigede Indvaanere, den ene efter den anden naaede op til dette Tal, deels derved at der anlagdes nye Kjøbstæder, som efterhaanden voxte op til lignende Størrelse. Ved Valget til første ordentlige Storthing var der kun 15 Kjøbstadsvalgdistricter [1]). Dette Antal var i 1859 steget til 27 [2]). Mindre Forandring undergik Antallet af Landdistricterne. Men der var intet til Hinder for, at Am-

---

[1]) 1) Arendal, 2) Bergen, 3) Christiania, 4) Christiansand, 5) Christiansund og Molde, 6) Drammen, 7) Frederikshald og Frederiksstad, 8) Kongsberg, 9) Kragerø og Østerriisør, 10) Laurvig. 11) Moss, 12) Skien og Porsgrund, 13) Stavanger, 14) Trondhjem, 15) Tønsberg.

[2]) Tilkomne vare: 1) Aalesund, 2) Brevig, 3) Flekkefjord, 4) Frederikstad, 5) Hammerfest og Vadsø, 6) Holmestrand, 7) Lillehammer og Hamar, 8) Molde, 9) Porsgrund, 10) Sarpsborg, 11) Tromsø, 12) Østerriisør.

terne denne Grundlovsforandring kunde forenes eller deles, hvilket da formindskede eller forøgede Valgdistricternes Antal. Hvert af Grevskaberne Jarlsberg og Laurvig udgjorde i 1815 et eget Valgdistrict. De bleve forenede ved Rs. 19 Oct. 1821, given med Hjemmel af Adelsloven 1 Aug. 1821 § 1. Nedenæs og Robygdelaget ansaaes i 1815 som tvende forskjellige Amter, skjønt de bestyredes af een og samme Overøvrighedsperson. Hvert af disse Districter valgte derfor særskilte Repræsentanter. Første ordentlige Storthing misbilligede imidlertid denne Opfatning, og siden 1818 have de udgjort eet Valgdistrict. Antallet af Valgdistricterne paa Landet, der i 1815 udgjorde 19, sank herved til 17.

§ 3. Ogsaa Antallet af Repræsentanterne var efter Grundlovens oprindelige Affattelse foranderligt, og det ikke blot fordi Valgdistricterne kunde blive flere eller færre, men ogsaa fordi Antallet af Repræsentanter paa hvert enkelt Valgdistrict kunde stige eller synke. Hvormange Repræsentanter hvert District skulde vælge, beroede nemlig efter Grl.s §§ 57 og 58 paa Antallet af dets Valgmænd. I Kjøbstæderne skulde Valgmændene udkaare en Fjerdedeel, paa Landet en Tiendedeel af deres eget Antal til Repræsentanter, dog saaledes at intet District maatte sende flere end fire. Og Antallet af et Valgdistricts Valgmænd beroer, som vi senere skulle omhandle, paa Antallet af dets stemmeberettigede. Eftersom dette tiltog, blev altsaa Valgdistrictet berettiget til at sende flere Repræsentanter. Ifølge Grundlovens § 59 skulde dog disse Bestemmelser blot gjælde indtil første ordentlige Storthing. Befandtes det da, at Kjøbstædernes Repræsentanter udgjorde mere eller mindre end en Trediedeel af hele Rigets, skulde Storthinget, til Følge for Fremtiden, forandre disse Bestemmelser saaledes, at Kjøbstædernes Repræsentanter kom til at forholde sig til Landets som een til to, dog saa at Repræsentanternes Antal i det hele ikke skulde være mindre end 75 og ikke større end 100.

Første ordentlige Storthing bestod af 26 Repræsentanter fra Stæderne og 61 fra Landdistricterne. Disse fik saaledes 9 Repræsentanter formeget. Paa Grund heraf foreskrev Storthinget ved en Beslutning af 4 Januar, sanctioneret som

Lov under 8 Februar 1816, at intet Amt skulde sende mere end tre Repræsentanter. Herved forblev det indtil 1830. Antallet af Stædernes Repræsentanter viste sig da at være steget til 30, medens Landdistricterne kun valgte 51. I Overeensstemmelse med et i Loven af 8 Februar 1816 taget Forbehold fastsatte Storthinget da ved Beslutning af 4 Aug., kundgjort ved Rsl. 1 Sept. 1830, at Forskrifterne i Grl.s § 58 igjen i alle Dele skulde tages til Følge.

Denne Ordning af Sagen kunde imidlertid ikke blive af lang Varighed. Antallet af Repræsentanter fra Kjøbstæderne steg uafladeligt, og man forudsaa derfor, at det samlede Antal af Repræsentanter for hele Riget snart maatte komme til at overstige det i Grl.s § 59 bestemte Maximum, 100. Dersom dette indtraf, inden Grundlovens Regler bleve forandrede, vilde disse været komne i en indbyrdes Modsigelse, som ei lod sig løse ved nogen Fortolkning. Paa den ene Side vilde man ikke have Ret til at negte noget Valgdistrict saamange Repræsentanter, som Grundlovens §§ 57 og 58 foreskrev, hvor høit end samtlige Repræsentanters Antal derved maatte blive. Paa den anden Side bestemte Grundlovens § 59 ubetinget, at Storthinget ikke skulde tælle flere Medlemmer end 100. For at forebygge en saadan Lovstrid blev det sidstnævnte Bud hævet ved Grundlovsbestemmelsen af 9 Mai 1842.

Denne Forandring rokkede Grundlovens Valgsystem i et meget vigtigt Punkt, nemlig Repræsentantantallets Fordeling mellem By og Land. Nye Kjøbstæder anlagdes, og de ældre Kjøbstæder fik flere og flere Repræsentanter. Følgen heraf var, at Antallet af Byernes Repræsentanter i 1859 var steget til 50, medens Landdistrikterne ikke sendte mere end 67. Skulde det ved Grundloven fastsatte Forhold have været bevaret, maatte altsaa Landdistricterne havt 100 Repræsentanter. For at gjenoprette dette Forhold og sætte Repræsentationen paa en fast Fod istandbragtes Grundlovsbestemmelsen af 26 Nov. 1859.

§ 4. Ved denne Bestemmelse indførtes et heelt nyt System. Medens Antallet baade af Valgdistricterne og af Repræsentanterne tidligere havde været foranderligt, blev

det nu engang for alle fastsat, baade hvormange og hvilke Valgdistricter der skulde være, og hvormange Repræsentanter hvert af disse skulde sende. Heri kan ingen Forandring gjøres uden gjennem ny Grundlovsbestemmelse. Et Amt kan deles i flere Overøvrighedsdistricter, see Lov om Deling af Finmarkens Amt af 8 Januar 1866, men saadan Deling forbliver uden Indflydelse paa Valgdistrictsinddelingen, see Grlsbest. af 26 Mai 1866. Nye Kjøbstæder kunne oprettes, men de gaa, naar de have faaet mindst 50 stemmeberettigede, ind i nærmeste Kjøbstads Valgdistrict og komme, hvor store de end maatte blive, aldrig til at danne noget særskilt Valgdistrict. Omvendt vedbliver enhver Kjøbstad, som udgjør et saadant, at være det, uanseet hvormeget dens Indbyggertal end maatte formindskes. Dette nye System vil i Tidens Løb sandsynligviis lede til Misforhold, som det kan blive vanskeligt at faa rettede.

Efter de nugjældende Grundlovsbestemmelser gives der i det hele 44 Valgdistricter. De 18 dannes af de nuværende Amters Landdistricter. De øvrige 26 Valgdistricter bestaae udelukkende af Kjøbstæder..

Af Valgdistricterne paa Landet sende otte, nemlig Akershuus, Christians, Hedemarkens, Stavanger, Søndre Bergenhuus, Nordre Bergenhuus, Romsdals og Nordlands Amter hvert 5 Repræsentanter, Finmarkens og Tromsø Amter hvert 2, og Rigets øvrige otte Amter hvert 4 Repræsentanter, Christiania, Bergen og Throndhjem hver 4 Repræsentanter, Christiansand, Drammen og Stavanger hver 2, og de øvrige 20 Byvalgdistricter hvert 1 Repræsentant. Antallet af Landrepræsentanter er saaledes 76, af Byrepræsentanter 38. Tilsammen tæller Storthinget 114 Medlemmer. Dette er en Formindskelse af Antallet, som i 1859 udgjorde 117.

§ 5. Selve Repræsentantvalget anstilles, som før omtalt, ikke umiddelbart af de stemmeberettigede, men af Valgmænd, disse dertil have udkaaret. Denne Udkaarelse foregaaer i Almindelighed ikke ved Fællesvalg af alle stemmeberettigede i Districtet. Dette skeer kun i de Valgdistricter, som for Tiden bestaa af en eneste Kjøbstad. De øvrige Valgdistricter

ere deelte i Underafdelinger, af hvilke enhver vælger sine særskilte Valgmænd blandt sine egne stemmeberettigede.

Paa Landet danner ethvert Præstegjæld en saadan særskilt Underafdeling. Det samme gjælder om enhver af de flere Kjøbstæder, som tilsammentagne udgjøre et Valgdistrict.

§ 6. Antallet af Valgmænd fra hver Underafdeling beroer paa Antallet af de stemmeberettigede, som staa i dens Mandtal. Til disse regnes ogsaa de, hvis Stemmeret er suspenderet. Dette fremgaaer af Valglovens § 14 og den Note, der er tilføiet det i Valgloven foreskrevne Schema for Mandtalsprotocollerne[1])

I hver Kjøbstad vælges een Valgmand for hver 50 stemmeberettigede, Grl.s § 57. Heraf følger, at enhver Kjøbstad, som har færre end 50 stemmeberettigede, ei kan vælge nogen særskilt Valgmand. Dette antoges allerede før 1859. Men for dog at skaffe de stemmeberettigede i saadanne Smaabyer Adgang til at udøve sin Stemmeret tillodes det dem at afgive Stemme i Valgforsamlingen for det Præstegjæld, i hvilket de vare beliggende[2]). Til denne Praxis har Grundlovsbestemmelsen af 26 Nov. 1859 § 1 tredie Led sluttet sig[3]), dog saaledes at den har bestemt, at enhver Kjøbstad, der engang har faaet 50 stemmeberettigede og følgelig er kommen til at henhøre under Kjøbstadsdistrictet, skal vælge egen Valgmand, endog om Antallet af dens stemmeberettigede igjen synker under den nævnte Grændse. Der gives nu ikke længere nogen Kjøbstad, som stemmer sammen med Landet.

En Kjøbstad, der ene udgjør et Valgdistrict og saaledes vælger særskilt Repræsentant, skal efter Grlsbest. 26 Nov. 1859 i ethvert Tilfælde vælge mindst tre Valgmænd, hvor faa stemmeberettigede den end maatte have.

I hvert Præstegjæld paa Landet vælge indtil 100 stemmeberettigede een Valgmand, 100 til 200 to, 200 til 300 tre

---

1) Jvfr. Stort. Forh. 1854, VII, Side 4—5.

2) Storth. Forh. 1824, Mai 169—177; 1827, Febr. 32, 33 og 45, 1833, I 27 og 53 samt VI, 218.

3) Storth. Forh. 1857, VIII, 594.

og saa fremdeles i samme Forhold. Dette forstaaes saaledes, at eethundrede stemmeberettigede vælge to Valgmænd, tohundrede stemmeberettigede tre Valgmænd o. s. v.

§ 7. Vor Valgkredsinddeling forudsætter egentlig, at Rigets verdslige og geistlige Inddeling falder sammen. Dette er imidlertid ikke overalt Tilfældet. Vistnok ere de fleste Afvigelser efterhaanden rettede, men det træffer dog endnu sommesteds,

enten at en Deel af et Præstegjæld tilhører et Amt, medens den øvrige Deel tilhører et andet Amt,

eller at et Landdistrict danner et Præstegjæld tilsammen med en Kjøbstad.

Hvis den Deel af et Præstegjæld, som henligger under et andet Amt end Hovedsognet, udgjør et eget Sogn, saa antoges det oprindeligt, at Annexet skulde vælge særskilte Valgmænd, der havde at deeltage i Udkaarelsen af Repræsentanter for det Amt, i hvilket Annexet er beliggende. Denne Mening har vistnok de stærkeste indre Grunde for sig, men stemmer mindst med Ordene i Grl.s § 58. Den blev derfor paa afgjørende Maade forkastet af Storthinget i 1833, som afviste fjerde Repræsentant fra Jarlsberg Amt, fordi to Valgmænd fra Strømmens Sogn, der dengang laa i dette Amt, men var Annex til Hurums Præstegjæld i Buskeruds Amt, havde deeltaget i Valget for førstnævnte Amt og derved sat det istand til at vælge fire Repræsentanter [1]. I Henhold til denne Opfatning er det, at Birkenæs Annex, uagtet liggende i Nedenæs Amt, stemmer sammen med Tveds Hovedsogn paa Valgmænd til Lister og Mandals Amts Districtsforsamling.

Et Landsogn, der i geistlig Henseende er forenet med en Kjøbstad eller en Deel af en Kjøbstad, hører ikke til dennes Valgdistrict, men udgjør en egen Underafdeling af Amtets Valgdistrict og vælger altsaa særskilte Valgmænd, som møde i Amtets Districtsforsamling, og det ligemeget, hvad enten Landsognet er Annex til Byen (f. Fx. Fron til

---

[1]) Storth. Forh. 1827, Febr. 36 og 46, 1833, I, 54, jvfr. 1836—37 IV, 73.

Drøbak) eller Byen til Landsognet, (Hønefos til Norderhoug). Hvor et Landdistrict hører til en Kjøbstadmenighed uden at danne noget særskilt Sogn, har Praxis været lidt vaklende. De stemmeberettigede Indvaanere af de Landdistricter, der sogne til Domkirken og Korskirken i Bergen, antoges i den første Tid efter 1814 at henhøre til Bergens Byes Valgdistrict, og indførtes saaledes i dets Mandtal, hvilken Praxis stadfæstedes ved Storthingsbeslutning af 13 August 1833[1]). Men denne Afgjørelse var ikke rigtig. Til en Kjøbstads Valgdistrict kan man i Almindelighed ikke henregne andet Territorium end det, der er udenfor Landets Matricul[2]). Et Landdistrict, der sammen med en Kjøbstad danner et Sogn (som Tilfældet er f. Ex. i Moss. Gjøvik, Flekkefjord og Hammerfest) bør derfor ansees som en særskilt Underafdeling af Amtets Valgdistrict, og hvor faa stemmeberettigede det end maatte have, vælge særskilt Valgmand til dettes Districtsforsamling. Dette har nok altid været almindelig Praxis og er nu antaget overalt med Undtagelse af Kongsberg[3]). Her finder den Uregelmæssighed Sted, at Kjøbstadens Territorium ifølge Grændseforretningen af 15 Oct. 1736 omfatter nogle Eiendomme, der skulle forblive staaende i Landets Matricul, og som betale Skat af samme til Sandsver Herred og Buskeruds Amts Commune, men som forøvrigt i alle Stykker, altsaa ogsaa med Hensyn til Næringsret, høre til Kjøbstaden[4]). Disse Gaarde antages derfor at høre til Kongsbergs Valgdistrict. En ny Uregelmæssighed i det constitutionelle Valgvæsen er fremkommen ved Resl. 18 Marts 1861, 28 Januar 1880 og Lov 6 Juni 1889, der oprettede en egen Kirke- og Skolecommune af de i Jondalen beliggende Gaarde. Af disse høre nogle til Gransherreds Præstegjæld i Bratsbergs Amt,

---

1) Storth. Forh. 1833, VI, 214—225 og 245 ff., jvfr. 1818 Febr. Side 17, og 1830 Februar, Side 54.

2) See ovenfor Cap. 23 § 12.

3) Utheim, om Storthingets Sammensætning indtil 1859, i Nyt Tidskrift VI, 764—765. I 1885 antoges det med Hensyn til Bragernæs Landdistrict.

4) Wessel Bergs Reskripter III. 499 ff., Retstidenden 1870, Side 57 ff.

andre til Sandsver eller Flesberg Præstegjælde i Budskerud Amt. Deres Beboere indføres i Mandtallet for det af disse Præstegjæld, Gaardene forøvrigt tilhøre.

§ 8. Endnu staaer tilbage at omhandle det Spørgsmaal, om Ladestederne høre til Kjøbstædernes eller Landets Valgdistricter. Da Ladestederne drive samme Slags Næringsveie som Kjøbstæderne, og da Betingelserne for Stemmerets Erhvervelse ifølge § 50 c ere fælles for begge, vilde det have været følgerigtigst, om Grundloven med Hensyn til Valgdistrictsinddelingen enten havde sat Ladestederne ved Siden af Kjøbstæderne og altsaa bestemt, at ethvert Ladested, som havde mindst 50 stemmeberettigede, skulde vælge særskilt Valgmand og, hvis den havde tre eller flere Valgmænd, udkaare særskilt Storthingsrepræsentant, eller havde foreskrevet, at Ladestedets Valgmænd skulde have deeltaget i Districtsforsamlingen for den Kjøbstad, under hvilken Ladestedet henhørte. Men Grundloven har ikke bestemt nogen af Delene. Det har derfor altid været antaget, at et Ladested henhørte under det Præstegjæld paa Landet, i hvilket det var beliggende, og deeltog i Udkaarelsen af dets Valgmænd. Herfra gjordes der alene Undtagelse med Hensyn til Sandefjord. Medens andre Ladesteder henhørte under Landets Jurisdiction, stod Sandefjord under Laurvig Byes Jurisdiction, og heri fandt man, skjønt neppe med Føie, Berettigelse til at betragte Sandefjord som en Kjøbstad, der kunde udkaare egen Valgmand [1]). Al Tvivl herom bortfaldt ved Loven af 23 Juni 1845, som gav Sandefjord Kjøbstadsret.

Til den i Praxis antagne Regel, at Ladestederne med Hensyn til det constitutionelle Valgvæsen høre under Landet, slutter Grundlovsbestemmelsen af 26 November 1859 sig ganske klart. Regelen gjælder, endog hvor Ladestedet udgjør et eget Præstegjæld, saasom Tilfældet er med Horten. Denne Ordning er med Hensyn til de Ladesteder, der danne egne Communer, blevet endnn besynderligere end før. Ifølge Loven af 5 Juni 1869 ere nemlig disse Ladesteders Grunde udgaaede af Landets Matricul, og dermed er endog den ydre

---

[1]) Storth. Forh. 1833, I, 56 og 1836, I, 28 og 37.

Sammenhæng mellem disse Handelsterritorier og Landet afreven.

Capitel 26.

Mandtal og Stemmeretstvistigheder.

§ 1. I England kan enhver, som staaer i saadant Forhold til et District, at han paa Grund deraf er stemmeberettiget, lade sig indføre i dette Districts Mandtal og, naar han personligen indfinder sig ved dets Valg, afgive Stemme ved disse, uden Hensyn til om han boer i noget andet District og deeltager i dets Valg. Den, der beboer Huus i en Stad, besidder Landeiendom i et Grevskab og har taget akademisk Grad ved et Universitet, kan deeltage i Parlamentsvalgene for enhver af disse Valgkredse. Der er overhovedet ingen retlig Hindring mod, at en Person kan have og udøve Stemmeret i hvert eneste Grevskab i de tre forenede Kongeriger. Det er der altsaa ikke egentlig Personerne, men Communerne, Corporationerne, som repræsenteres i Underhuset.

Et noget lignende System gjælder med Hensyn til Sveriges Førstekammer. Dets Medlemmer vælges, som før sagt, af Landsthingene, og disses Medlemmer igjen af Communerne. For at blive stemmeberettiget i en svensk Commune, behøver man imidlertid ikke at bo inden dens Grændser, kun at være skattepligtig til Communen[1]).

I andre Lande er det derimod sædvanligt, at ingen har Ret til at deeltage i mere end eet Repræsentantvalg, nemlig for det Valgdistrict, hvor han har sit politiske Hjem[2]). Denne Grundsætning gjælder ogsaa hos os, Grl.s § 53 d.

---

[1]) Rydin, Svenska Riksdagen I. 134—135.

[2]) Den franske Const. af 3 Sept. 1791, Afdeling III, Cap. I, Sect. 2, Art. 4, Zöpfl, Grundsätze der gemeinen deutschen Staatsrechts, § 349 No. 9 og 10, Britz, la Const. Belge § 79.

§ 2. Det Spørgsmaal, paa hvilket Sted man kan udøve sin Stemmeret, faaer efter vor Forfatning en meget forøget Betydning derved, at ingen kan vælges til Repræsentant for andet District end det, hvori han er stemmeberettiget, og denne Omstændighed har vistnok bidraget til, at man i Begyndelsen var paa Veie til at besvare det meget urigtigt.

Første ordentlige Storthing antog, at C. M. Falsen paa Grund af sin Stilling som Embedsmand i Nordre Bergenhuus Amt kunde vælges til Repræsentant for dette Valgdistrict, uagtet han hverken boede eller var mandtalskreven i noget af dets Præstegjælde[1]).

Denne Beslutning var, som Storthingets Forhandlinger vise, grundet paa den Anskuelse, at enhver stemmeberettiget Borger maatte kunne stemme og vælges i det District, hvorfra han hentede sin Stemmeret, altsaa hvor han havde sit Borgerskab, sin Bygaard, sin særskilt matriculerede Jord, o. s. v. Den, der stod i saadant Forhold til flere Districter, maatte følgerigtigen kunne lade sig optage i Mandtallet for hvilket af dem, han selv vilde. Hvad der fornemmelig kan siges til Fordeel for denne Anskuelse er, at den passer bedst med vort Valgvæsens skarpe Sondring mellem Kjøbstæder og Land. Da Grundloven gjør Kjøbstæderne til særskilte Valgdistricter og tillægger dem en i Forhold til Antallet af deres stemmeberettigede tre Gange saa stærk Repræsentation som Landdistricterne, saa kan det med en vis Føie betegnes som principstridigt, at den, der ingen anden Stemmeretsqvalification har end Eiendom af Jord paa Landet, skal kunne deeltage i Valget af Kjøbstadsrepræsentanterne. Den heromhandlede Mening er imidlertid ligefrem uforenelig med Grl.s §§ 51 og 55, af hvilke den sidste viser, at ingen kan stemme i andet District, end det, i hvis Mandtal han er indført, medens den første medfører, at man ei kan indføres i Mandtallet for noget andet District end det, til hvis Indvaanere man hører. Da Falsen blev gjenvalgt fra Nordre Bergenhuus til andet ordentlige Storthing, kjendte derfor

---

[1]) Storth. Forh. 1815, Februar, Side 7.

dette hans Valg ugyldigt, og paa samme Maade er Spørgsmaalet afgjort af Storthinget i 1848 i Anvendelse paa et Valg fra Søndre Bergenhuus Amt[1]).

§ 3. Hvilket Sted der i retlig Forstand er en Persons Hjem, og til hvis Indvaanere han saaledes maa siges at høre, er et Spørgsmaal, som kan opkastes i mange andre Forhold, saasom naar det gjælder at udfinde, efter hvilket Steds Love hans personlige Retstilling skal bedømmes, i hvilken Commune han pligter at betale sine personlige Skatter eller overtage Ombud, hvilken Menighed han tilhører, i hvilket Fattigdistrict han i Trangstilfælde har Ret til Understøttelse, i hvilken Jurisdiction han har sit Værnething, og hvor som Følge deraf hans Bo skal tages under Skifte eller Concursbehandling, hvor de hans personlige Retstilling vedkommende Thinglysninger skulle foregaa, hvor man skal søge Udlæg for en ham overgaaet Namsdom o. s. v.

Spørgsmaalet er i de forskjellige Lande løst paa forskjellig Maade, uagtet de fleste af dem have taget et fælles Udgangspunkt, nemlig den romerske Ret.

Romerrettens Forskrifter herom[2]) ere nok i Tydskland altid anvendte saaledes, at Personens retlige Hjem, hvis han overhovedet har noget fast Bopæl, bestemmes udelukkende efter samme[3]). Ogsaa i den engelsk-amerikanske Ret lægges i alt Fald den væsentlige Vægt paa Bopælen. Med Hensyn til Udøvelsen af den Stemmeret, der tilkommer nogen som Borger eller Huusbesidder i en By, hvilken Stemmeret i Almindelighed er betinget af Bopæl i Byen, har man dog fraveget Principet. Ved tvende Parlamentsacter (2 Will. IV, Cap. 45 §§ 27 og 32 samt 6 Vict. Cap. 18 § 79) er det nemlig bestemt, at enhver Borger eller Huusbesidder i en By skal være stemmeberettiget i denne, hvis han boer inden en Afstand af syv (eller for Londons Vedkommende fem og tyve) engelske Miil.

---

[1]) Storth. Forh. 1818, Februar, Side 29 og 1848, VII, 102 og VIII, 4

[2]) L 7, Cod. 10—39, L 27 § 1 og L 35, Dig. 50—1.

[3]) Jvfr. Blumer Schweizerisches Bundes staatsrecht I. 317 og 428—429.

I Frankrige er Romerrettens Regel forstaaet anderledes end i Tydskland. Code Napoleon Art. 102 gjengiver den i de Udtryk, at enhver Franskmand skal ansees at have sit Hjem paa det Sted, hvor han har sit fornemste «Etablissement», hvilket Ord ligesaavel kan betegne hans Forretningslocale som hans Bopæl, og hvor der spørges om en Handelsmands eller Fabrikants Hjem, i mange Anvendelser virkelig antages at have førstnævnte Betydning[1]. Navnlig gjælder dette om Udøvelsen af den politiske Stemmeret. Paa samme Maade siges den tilsvarende Bestemmelse i den hollandske Lovbog, Art. 76, at blive anvendt. Ogsaa den nye italienske Lovbog, Art. 16 skjelner mellem Bopælen *(residenza)* eller det Sted, «hvor Personen har sit sædvanlige Ophold» og Hjemmet (*domicilio*) eller det Sted, hvor han har «det fornemste Sæde for sine Forretninger og Interesser».

I Frankrige var den politiske Hjemstavn en Tidlang til en vis Grad valgfri. Efter Lovene af 19 April 1834 § 10 og 22 Juni 1833 § 29 kunde nemlig enhver stemmeberettiget lade sig indføre i Mandtallet for hvilkensomhelst af de Communer, i hvilke han betalte directe Skat. Denne Valgfrihed blev først ved Decretet af 5 Marts 1848 § 5 indskrænket til de Communer, hvor den stemmeberettigede havde afvexlende Ophold, og dernæst ganske ophævet, see Valgloven af 15 Mai 1849 § 2.

§ 4. Vor Lovgivning opstiller ingen almindelig Forskrift om, hvor en Person har sit retlige Hjem, men i Lovbogens 1—2—4 en Bestemmelse særskilt om hans processuelle Hjem, Værnethinget, og til den antages det nu, at Grundloven har sluttet sig. Artikelen siger, at enhver skal svare for By- eller Bygdethinget paa det Sted, «hvor han holder Dug og Disk eller sig opholder udi». Efter den nugjældende Lære menes herved det Sted, hvor Personen har sin faste Bopæl[2]. Det kunde synes ganske rimeligt, at

---

[1]) **Aubry et Rau**, Cours du droit civil Français, I, 144, **Demolombe** Cours de Code Napoléon, I, Side 436.

[2]) **Schweigaard**, Proces § 45.

Grundloven har forstaaet Artikelen paa samme Maade, thi det Ord, Grl.s § 51 bruger for at betegne Personens Forhold til det District, hvor han skal mandtalskrives, nemlig «Indvaaner», passer efter sin Oprindelse kun paa den, som der har Vaaning, det vil sige Bopæl, jvfr. Skatteloven af 1 Juli 1816 § 18 b, som foreskriver, at Kjøbstadskatten «ikke blot skal paalignes Kjøb- og Ladestedernes Indvaanere, men ogsaa enhver, forsaavidt han derigjennem, skjønt boende paa et andet Sted, lovligen driver borgerlig Næring eller Udskibning», hvilket Udtryk synes at vise, at de Borgere, der boede paa Landet, ikke kunde henregnes tii Byernes Indvaanere. Det er imidlertid langt fra, at man paa den Tid, Grundloven blev given, var enig om, at Udtrykket Indvaaner alene betegnede de Personer, der havde fast Bolig paa Stedet, eller at Værnethinget altid bestemtes af dette Forhold. Loven om Geistlighedens Indkomster af 14 Juni 1816 § 4 forudsætter indirecte, at der kan gives Kjøbstadsindvaanere, som hele Aaret bebo skyldsat Jord paa Landet. Endnu bestemtere kom denne Anskuelse tilsyne ved Iværksættelsen af Loven om Udligning af tvungne Bankindskud af 14 Juni 1816 § 7. Det fastsattes her, at enhver skulde paalignes sit Indskud i Banken paa det Sted, hvor han havde sit personlige Værnething og faste Ophold paa den Tid, Storthinget foretog Indskuddenes Fordeling mellem de forskjellige Districter. Lignende Bestemmelse fandtes i Lov om Formueskat til Indløsning af Rigsbanksedler 14 Juni 1816 § 8. Et ikke lidet Antal Personer bleve ilignede Bankindskud eller Formueskat paa forskjellige Steder, og for at paakjende de heraf opstaaede Sager anordnedes der særegne dømmende Commissioner i enhver af Stiftstæderne, see Lov 14 August 1818. Tvende af disse Commissioner antoge, at Kjøbstadsborgere, som boede paa Landet, maatte lignes ikke i Byen, men i det Thinglag, hvor de havde sin Bopæl. Commissionen i Throndhjem antog den modsatte Mening og denne blev af Høiesteret stadfæstet i en heel Række af Domme, de første af 14 og 22 Sept. 1819. Efter hvad Høiesterets Voteringsprotokoller udvise, grundedes disse Domme paa, at Kjøbstadborgere, som dreve sine Forretninger

gjennem den By, til hvilken de havde Borgerskab, og som saaledes ei kunde henregnes til Udliggerborgere, ifølge 3—3—2 og 3 maatte have sit Værnething i Byen, forsaavidt der ikke var Spørgsmaal om Skifte af deres Boer. Denne Retsopfatning, der selvfølgelig kom til Storthingets Kundskab[1]), ligger til Grund for Loven om Byskat af 24 August 1833 § 2, hvor det heder, at denne Skat fordeles paa Indvaanernes Næring og Indkomst, uden Hensyn til, om de ere Embedsmænd, næringsdrivende Borgere eller i hvilkensomhelst anden Stilling, og det hvad enten de bo i Byen eller udenfor samme, naar de paa Grund af deres borgerlige eller Embedstilling kunne henregnes til Byernes Indvaanere.

I Overeensstemmelse hermed var man i vor constitutionelle Praxis længe utilbøielig til at indskrænke Udtrykket Indvaanere til dem, som havde fast Bopæl paa Stedet. Saaledes havde Grosserer Peder Cappelen uden Modsigelse Sæde paa Storthinget i 1816 som Repræsentant for Drammen, og Grosserer Samuel Foyn paa Storthinget i 1830 som Repræsentant for Tønsberg, uagtet den første boede paa Austad, den sidste paa Teie, Gaarde, der begge vare matriculerede under Landet[2]). Ligeledes havde Grev H. Wedel-Jarlsberg Sæde paa Storthingene 1824, 1827 og 1830 som Repræsentant for Jarlsbergs og Laurvigs Amt, hvor hans Families Herresæde ligger, medens han i Almindelighed boede paa Bogstad i Akershuus Amt. I 1839 ansaa Storthinget Sognepræsten i Aker som stemmeberettiget i Præstegjældet og valgbar i Akershuus Amt, uagtet han boede paa Akers forrige Præstegaard, som ikke var matriculeret Jord paa Landet, men tilhørte Christiania Bymark. Denne Beslutning støttedes dog, som det synes, nærmest paa den ganske feil-

---

[1]) Storth. Forh. 1821, Marts, Side 295.

[2]) Hvor langt det var fra, at Storthinget herved begik nogen Feil, fremgaaer bedst deraf, at Agerhuus Stiftscommission ved Dom af 18 April 1820 og Høiesteret ved Dom af 6 Juni 1820 afgjorde, den første, at Foyn havde sit Værnething i Tønsberg, den anden, at Cappelen havde sit Værnething i Drammen.

agtige Mening, at Bymarken var en Deel af Amtets, ikke af Byens Valgdistrict [1]). Med Hensyn til Kjøbstadborgere, som bo udenfor Byen, men i denne drive Handel eller anden bunden Næring, har Storthinget senere antaget, at de kunne blive staaende i Byens Mandtal, naar deres Forhold i det hele lægger for Dagen, at de betragte sig som Byens Indvaanere, men at de i modsat Fald alene kunne kræve Stemmeret paa Landet [2]).

Den Anskuelse, at man maa eller kan betragtes som Indvaaner af det District, hvor man vel ikke har sin egentlige Bopæl, men sine daglige Forretninger og saaledes regelmæssigen maa opholde sig, har i den heromhandlede Anvendelse stærke indre Grunde for sig. Det er naturligt, at en Person udøver sin Stemmeret i det Valgdistrict, til hvilket han er knyttet ved alle sine borgerlige Interesser, og i hvis offentlige Liv han saaledes maa føle sig mest kaldet til at deeltage. Men i den praktiske Anvendelse er denne Synsmaade i den senere Tid trængt mere og mere tilbage. Grunden hertil er udentvivl nærmest, at den Afgjørelse, som Spørgsmaalet om det personlige Vernething modtog ved de nysnævnte Høiesteretsdomme, forblev uden Indflydelse paa Rettergangen og derfor gik i Glemmebogen. Efterhaanden som det er blevet mere og mere uomtvistet Lære, at det processuelle Hjem altid bestemmes ved Bopælen, er man ogsaa bleven tilbøielig til at ansee denne afgjørende for det retlige Hjem i andre Anvendelser. Spor heraf viser sig allerede i Loven om Byskatten af 28 August 1851 § 1, hvis Udtryk vidne om den Anskuelse, at de udenfor Byerne boende

---

[1]) Storth. Forh. 1839, Februar, 125 ff.

[2]) Storth. Forh. 1845, VII, 10—11 og IX, 289 og 291, som vise paa den ene Side, at en Borger til Tønsberg, der boede udenfor Byen og ved Høiesteretsdom havde faaet sig frikjendt for at betale Fattigskat til Byen, af Storthinget negtedes Stemmeret sammesteds, paa den anden Side at en Borger til Skien, der boede paa Landet og holdt sin Husholdning der, men havde Handel og Huus i Byen og var indført i dens Mandtal, af Storthinget tilstodes Stemmeret i denne.

Byembedsmænd og Borgere, om de end henregnes til deres Indvaanere, egentlig ikke ere det. Og Storthinget i 1874 maa vel ved sin Forkastelse af Valget fra Kragerø siges at være gaaet ud fra, at en Mand, som var Borger til denne By, og havde Brændeviinshandel der, men som lod denne bestyre ved en anden, havde bortleiet sit Huus samt taget Bopæl paa sit Landsted, ikke kunde være stemmeberettiget i Byen [1]).

Tager nogen, som har boet i en Commune, ny fast Bopæl i en anden, bliver han at betragte som Indvaaner af denne, selv om det er bestemt, at den Del af samme, hvori hans Bolig ligger, i den allernærmeste Fremtid skal indlemmes i førstnævnte Commune [2]).

Ved Afgjørelsen af Spørgsmaal om, hvor en Familiefader, har sin Bolig, er det af megen Vægt, hvor hans Familie boer [3]). Ubetinget afgjørende er denne Omstændighed dog ikke. En Bestillingsmand, der har faaet ny Ansættelse i en anden Commune, og ladet sin Familie flytte did, men midlertidig vedbliver at forrette i sin tidligere Bestilling og derfor at opholde sig i den Commune, hvor han hidtil har boet, ansees hjemmehørende i denne, indtil han personlig tilflytter sit nye Hjem [4]). En ugift Mand, der har Huus og stadigt Natteleie i et Landdistrikt, men sine Forretninger i en By og indtager sine Maaltider der, ansees hjemmehørende paa Landet [4]).

De største Vanskeligheder frembyder Spørgsmaalet om en Persons retlige Hjem, hvis han har forskjellige Boliger, i hvilke han afvexlende opholder sig. Den engelske og nordamerikanske Ret løser Spørgsmaalet saaledes, at ingen samtidig kan have flere retlige Hjem, og i ovenangivne Tilfælde

---

[1]) Storth. Forh. 1874, VI. 2 ff. og VII, 4 samt Storth. Tidende Side 3 ff, jvfr. Storth. Forh. for samme Aar, VI, 369 og VII, 53.

[2]) Storth. Forh. 1878, VI, 467—468 og VII. 51.

[3]) HRD. af 10 Febr. 1871, Retst. 681 ff.

[4]) HRD. 3 Aug. 1883, Retst. 620 ff., jvfr. Storth. Forh. 1885, VI. S. No. IV, Side 29—30.

[5]) HRD. 6 Marts 1851, Retst. 241.

antages at være hjemmehørende paa det af disse Steder, hvor han først var bosat. Hans Forhold til dette ansees nemlig først opløst derved, at han tager Bopæl udelukkende paa et andet Sted. Denne Synsmaade har de bedste indre Grunde for sig og synes at vinde mere og mere Indgang i fremmede Lande[1]). Hos os kan den ikke opstilles som almindelig Regel og er derfor negtet Anvendelse i et Tilfælde, hvor der var Spørgsmaal om en Persons Skattepligt til en Commune efter den ældre Lovgivning[2]). Vor Ret antager nemlig efter Romerrettens Forbillede, at en Person samtidigt kan have flere Værnething, altsaa fast Bopæl paa flere Steder, 1—1—23. Han maa i saa Fald stevnes til Thinget i den Jurisdiction, hvor han da holder Dug og Disk. Denne Regel er efter sin Natur uanvendelig med Hensyn til Stemmerettens Udøvelse. Snarere kunde der være Tale om at hente Analogi fra den ved Retsbrugen opstillede Regel om Thinglysninger vedkommende en Person med vexlende Bopæl, nemlig, at de skulle foregaa i den Jurisdiktion, hvor han pleier opholde sig og have Husholdning længst ad Gangen[3]), eller at indrømme ham Ret til at lade sig indføre i Mandtallet paa hvilketsomhelst af de Distrikter, i hvilke han har Bolig. For sidste Alternativ taler, at Grl.s § 53 d forudsætter, at en Person samtidig kan staa i flere Mandtal[4]). I denne Anvendelse er det dog sikkerlig baade i sig selv rigtigst og hensigtsmæssigst at løse Spørgsmaalet overeensstemmende med det engelsk-amerikanske Princip, nemlig at han skal blive staaende i det af disse Mandtal, hvor han først er indført, indtil han flytter fuldstændig bort og altsaa tager Bopæl udelukkende paa et andet Sted. Denne Løsning har, som det synes os, fuld Hjemmel i Mandtalslovens § 3.

§ 5. Forlader en norsk Statsborger Landet for bestan-

---

[1]) Leopold von Bar, Internationales Privatrecht, 2den Udgave I. 161 og de der citerede Værker.

[2]) HRD. 21 Juni 1886, Retst. Side 619 ff.

[3]) HRD. 5 Juli 1861, Retst. S. 681 ff.

[4]) Jfr. HRD. 27 April 1883, Retst. Side 393 ff.

digt, taber han, som før forklaret, i Almindelighed sit norske Statsborgerskab, og selv om dette reddes ved nogen af de Undtagelser, Loven af 21 April 1888 § 6 b gjør fra sin Regel, ophører han ifølge Grl.s § 50 at være stemmeberettiget.

Hvis han paa samme Maade fraflytter sin tidligere Bolig, men forbliver her i Landet uden dog at tage Bopæl nogetsteds, saa ophører han efter Lovbogen 1—2—24 at have sit Værnething der og kan stevnes, hvorsomhelst han antræffes. Efter Valglovens § 3 b skulde han ogsaa udslettes af Mandtallet for det District, hvor han før boede, og om at indføre ham i noget andet kan der ikke være Tale. Han skulde saaledes ophøre at være stemmeberettiget. Denne Ordning af Sagen lader sig ikke vel forene med Grundloven. Han opfylder alle dens udtrykkeligt opstillede Betingelser og bør derfor kunne forlange at blive staaende i det Mandtal, hvor han før stod. Efter Communeskattelovene af 15 April 1882 for Landet § 22, for Byerne § 13, som rigtigen fortolkede lede til, at han pligter at betale Skat til den Commune, hvori han før boede, af ikke stedbunden Indtægt og Formue [1]), og efter at saadan Skatteerlæggelse ved Grlsbest. af 4 Juli 1884 er blevet Stemmeretsfundament, er det vel ikke tvivlsomt, at denne Opfatning er den ene rigtige.

§ 6. Budet i Grl.s § 51, at der i hver Kjøbstad og hvert Præstegjeld paa Landet skal optages Mandtal over alle stemmeberettigede, er blot stillet til Mandtalsførerne og omfatter ikke alle, der besidde de i Grl.s § 50 nævnte Egenskaber, men kun dem, der tillige offentlig til Thinge have aflagt Troskabseed til Constitutionen. Saadan Eedsaflæggelse er ikke efter selve Grundloven nogen aftvingelig Pligt, see Loven af 4 Aug. 1845 om Valgbarhed til communale Ombud [2]). Heri ligger vistnok ingen Hindring mod, at Statsmagterne, om de saa fandt forgodt, ved almindelig Lov befalede, at enhver skulde aflægge saadan Eed. Dette er ikke

---

[1]) Storth.tidenden for 1879, Lagth. Forh. Side 103 ff. og Retstd. 1889 Side 510.

[2]) Storth. Forh. 1845, V, No. 66, hvor Spørgsmaalet er udførligen drøftet.

skeet og vilde være unyttigt som Middel til at fremkalde Deeltagelse i Valgene, medmindre Loven tog det yderligere Skridt, som i andre Lande undertiden har været paa Tale, nemlig at befale de stemmeberettigede at afgive Stemme.

Mod sin Villie kan altsaa den, der aldrig har staaet i noget Mandtal over de stemmeberettigede, ikke blive indført i et saadant.

Er han derimod engang kommet ind i Mandtallet, kan han ikke efter Forgodtbefindende forlange sig udslettet, Dept. Skr. 23 Nov. 1843 [1]). Grundloven hjemler ham ingen saadan Ret, og Valglovens § 3 negter ham den ved sin Taushed.

Tvivlsommere er det derimod, hvorvidt den, som engang retteligen er indført og udslettet af et Mandtal, igjen kan indføres i det samme eller noget andet Steds Mandtal uden efter eget Forlangende. Herom kan der blive Tale, naar han først taber nogen af de for Stemmeret nødvendige Egenskaber, men senere gjenvinder den [2]), eller naar han flytter fra det District, i hvis Mandtal han er indført, til et andet. I Almindelighed besvares nok Spørgsmaalet benegtende, deels paa Grund af, at første Gangs Indførelse i Mandtal, som nys forklaret, ikke kan skee uden vedkommende Persons Medvirkning, deels paa Grund af Udtrykkene i Valglovens § 3, hvor det heder, at ingen, der flytter fra en Kjøbstad eller et Præstegjæld, kan indføres i et andet Steds Mandtal uden at medbringe Attest om at være udslettet af det Mandtal, i hvilket han før stod. Her er forudsat, at den Person, om hvis Stemmeret der handles, selv har at sørge for dennes Overflytning. Denne Mening bør ogsaa gives Medhold. Da Loven hverken har paalagt eller godt kan paalægge Mandtalsførerne at anstille Undersøgelser om, hvorvidt en indflyttet Person har staaet i Mandtallet paa det Sted, hvorfra han kommer, bør de ei have Ret til vilkaarligen at sætte sig i Bevægelse for at faa indført nogen, som ikke selv forlanger det. Ved her at handle paa egen Haand kommer Mandtals-

---

1) Departementstidenden 1843, Side 833.

2) Storth. Forh. 1886, VI. 21.

føreren let til at begaa Feil[1]). Har nogen forsømt at betale sin Skat i rette Tid, og dette er hans eneste Stemmeretsfundament, saa er hans Stemmeret ophørt og han maa altsaa udslettes af Mandtallet. Naar han saa betaler Skatten, skulde han følgerigtigen ikke igjen kunne indføres, medmindre han forlanger det. Ved Kjendelse af 21 Juni 1886 har Storthinget imidlertid antaget den modsatte Mening og forudsat, at Mandtalsførerne ere pligtige til at indhente Oplysning om, hvorvidt skyldig Skat til den Commune, af hvis Mandtal den udslettede Stemmeberettigede stod, er bleven betalt. Storthinget vil altsaa, at Personer, der have tabt dette Slags Grundlag for sin Stemmeret i den her omhandlede Henseende skulle behandles, som om deres Stemmeret kun var suspenderet. Denne Mening staaer ikke i god Sammenhæng med Grundlovens Bogstav. I andre Henseender maa Personer i saadan Stilling aabenbart betragtes som endeligt udslettede. Betale de Skatten i de sidste 5 Dage før Valget, kunne de ikke opføres paa den i Loven af 1 Juli 1884, § 1 omhandlede Fortegnelse[2]). Ei heller kunne de ligesom de Personer, hvis Stemmeret er suspenderet, medtages i det Tal, hvorefter Valgmændenes Antal skal beregnes. Man vilde neppe ansee Mandtalsførerne berettigede til mod en saadan Persons Protest igjen at indføre ham i Mandtallet.

Personer, der have ophørt at være stemmeberettigede ved at være lignede efter lavere Indtægt end den grundlovsbestemte, men derpaa atter sættes op i denne, synes at burde behandles paa samme Maade som de, der først ved Udeblivelse med Skatten have ophørt at være stemmeberettigede, men derpaa betale Skat og derved gjenvinde sin Stemmeret. Det vilde dog være lidet rimeligt at anse det som Feil ved et Mandtal, at Førerne ikke af egen Drift have gjenoptaget en Mand, der for flere Aar siden rettelig er bleven udslettet.

Stemmeberettigede Beboere af et Strøg, som henlægges fra et District til et andet, maa ved offentlig Foranstalt-

---

1) Storth. Forh. 1885, VI, S. No. IV, 22 indeholder Exempel herpaa.

2) Jfr. Storth. Forh. 1886, VI, 16.

ning overføres fra det førstes til det sidstes Mandtal. Ellers vilde de uden egen Medvirkning ophøre at have Stemmeret, uagtet de vedbleve at opfylde dens Betingelser.

§ 7. Mandtalsførerne skulle tvende Gange aarlig ved den paa hvert Sted brugelige Bekjendtgjørelsesmaade opfordre dem, der have de i Grl.s § 50 nævnte Egenskaber, men ei have svoret Constitutionen Troskab, til at indfinde sig paa Thinget for at aflægge Eden, Valglovens § 2, jvfr. nærværende Værks Cap. 23 § 4.

Eden kan aflægges ved de almindelige Bything og paa Landet ved Sage- og Skattethingene, ligeledes ved Maanedsthingene, Valglovens § 2, men ikke ved Extraretter [1]). Er den imidlertid modtagen ved Extraret, saa ansees denne Edsaflæggelse tilstrækkelig [2]). Forinden det tillades nogen at aflægge Eden, har Dommeren efter sidstnævnte Lovbud til Protocols at modtage Forklaring fra ham om de Egenskaber, paa Grund af hvilke han troer sig berettiget til at indføres i Mandtallet. I Tilfælde hvor Tvivl kan opstaa, altsaa navnlig hvor han er indvandret fra Udlandet, maa det paasees, at Forklaringen kommer til at oplyse, hvorvidt han har norsk Statsborgerret og har opholdt sig her i fem Aar. Ligeledes Beskaffenheden af den Adkomst, hvormed han besidder den faste Eiendom, paa hvilken han støtter sin Stemmeret, om han altsaa har arvet, giftet sig til den, har faaet Skjøde paa den eller kun besidder den i Henhold til en Kjøbecontract, see ovenfor Cap. 23 § 13. Ingen burde stedes til Eed udenfor den Jurisdiction, hvor han hører hjemme og saaledes kan være kjendt. I Praxis følger man den modsatte Mening.

§ 8. Hvis den, der forlanger at aflægge Eden, mangler nogen af de til Stemmerettens Erhvervelse nødvendige Egenskaber, og Dommeren i saa Fald afslog hans Forlangende, vilde den negtende Kjendelse efter vore Rettergangsregler staa urokket, indtil den blev omgjort af høiere Domstol. Dommeren vilde altsaa ved at afgive en saadan Kjendelse inddrage Afgjørelsen af Stemmeretsspørgsmaal under Dom-

[1]) Storth. Forh. 1885, VII, 627.
[2]) Storth. Forh. 1881, VI. No. X S. 25—26.

stolene, følgelig i sidste Instants under Høiesteret[1]. Grundloven har derimod, som vi snart skulle see, henlagt disse Spørgsmaal under ganske andre Autoriteter, nemlig Mandtalsførerne, Valgbestyrelsen og i sidste Instants Storthinget. Justitsdepartementet har derfor i Skr. af 28 Juli 1848 udtalt den Mening, at Dommeren i Almindelighed ikke kan negte at modtage Eden, om han end maatte antage, at den, som vil aflægge den, mangler nogen til Stemmeretten nødvendig Egenskab. Denne Lære er stadfæstet af Høiesteret ved Dom af 12 Novbr. 1868, dog kun forsaavidt det ei maatte være aldeles utvivlsomt, at Personen ikke opfylder Grundlovens Fordringer til Stemmeret. I saadanne Tilfælde antog Høiesterets Fleertal Dommeren berettiget til at negte Edens Modtagelse og paa Grund heraf blev den paaankede Eragtning kun underkjendt, ikke kjendt uefterrettelig[2]. Saameget er ogsaa sikkert, at Dommeren maa afvise den, der overhovedet ikke kan stedes til Eed, f. Ex. hvis han er dømt for Meneed eller er sindsforvirret. At tillægge Dommeren større Myndighed har sine Vanskeligheder. Ingen vil paastaa, at Eden, om den er aflagt af nogen, før han har fyldestgjort Grundlovens Betingelser, er ugyldig og maa gjentages, om han siden opfylder dem.

§ 9. Saasnart nogen har aflagt Eden, skal Dommeren derom gjøre Anmeldelse til Mandtalsførerne. Disse have da nøie at undersøge, om den anmeldte besidder de i Grundloven bestemte Egenskaber, og i saa Fald ufortøvet indføre ham i Mandtallet. Noget særskilt Forlangende om at blive indført udfordres i dette Fald ikke. Edsaflæggelsen gjælder som et saadant Forlangende, indtil Indførelse engang har fundet Sted[3]. Ligeledes skulle Førerne af Mandtallet berigtige dette ved at indføre de stemmeberettigede, der flytte ind fra andre Præstegjæld eller Kjøbstæder og medbringe Attest om,

---

[1] Retstidenden for 1883, Side 433—439.

[2] Retstidenden for 1868, Side 17, Ugeblad for Lovkyndighed 1868, Side 558 ff.

[3] Storth. Forh. 1839, I, 28 og VII, 409.

at de ere udslettede af disses Mandtal. Endelig skulle de udslette dem, der ere døde eller udflyttede, eller hvis Stemmeret er ophørt eller gaaet tabt, Valglovens § 3.

Mandtalsførerne ere følgelig competente til at tage under Paakjendelse og foreløbig afgjøre, hvorvidt og hvor en Person er stemmeberettiget. Justitsdepartementet har vel i Skrivelse af 2 August 1865[1]) og Fuldmagtscomiteen i 1886 ytret, at de ei ere berettigede til at afgjøre, hvorvidt en Persons Stemmeret er suspenderet, men det skjønnes ikke, hvorpaa denne Mening er grundet. Ifølge det Valgloven vedføiede Schema skulle Mandtalsførerne i Anmærkningsrubrikken anføre alt, hvad der vedkommer Stemmerets Suspension, og det naturlige er, at de have samme Beføielse, naar Spørgsmaalet angaaer Rettighedens midlertidige Ikke-Udøvelse, som naar det angaaer dens Erhvervelse eller Ophør.

I hvilken Orden de stemmeberettigede skulle anføres i Mandtallet, er ikke bestemt. I Almindelighed skeer dette i den Orden, hvori de melde sig til Indførelse, men der er intet til Hinder for, at Mandtallet føres i alphabetisk Orden, noget der nu finder Sted i Christiania og maaskee i flere større Byer.

Fortegnelser over de stemmeberettigede skulle i betimelig Tid før hver Valgforsamling udlægges til offentligt Eftersyn, Valglovens § 6.

§ 10. Mandtallet føres for enhver Kjøbstad af Magistraten, for ethvert Præstegjæld af Fogden og Præsten, som have hver sin særskilte Afskrift deraf, Grl.s § 51, Valglovens § 1. Der føres altsaa ikke tvende Mandtal, men et Mandtal i tvende Exemplarer. Følgerigtigen skulde ingen Tilførsel kunne skee i det ene Exemplar uden samtidigt at skee i det andet. Dette er dog ikke Lovgivningens Tanke. Enhver af Mandtalsførerne skal ufortøvet foretage de Forandringer, som Mandtallet bør undergaa, Grl.s § 51 og Valglovens § 3, og meddele sin Collega Underretning om enhver Omstændighed, som kan bevirke saadan Forandring. De skulle desuden

---

[1]) Storth. Forh. 1865, VIII, 653, 1886, VI, S. No. XI, Side 9.

sammentræde paa det sidste Sagething, der afholdes før Valgforsamlingen, for nærmere at conferere og yderligere at berigtige Mandtallene, Valglovens § 4. Om en Mandtalsfører udsætter med at foretage de fornødne Forandringer indtil denne Conference, misbilliges dette af Storthinget[1]).

§ 11. Efter Valglovens Regel, at Forandringer i Mandtallet kunde foretages naarsomhelst og skulde foretages ufortøvet, blev det muligt, at Antallet af de Stemmeberettigede forøgedes stærkt lige ind under et Valg. Dette er nu forandret. Valglovens § 6 foreskrev, som nys sagt, at Magistraten i Kjøbstæderne og Sognepræsterne paa Landet betimeligen for Valgforsamlingen skulde udfærdige og til offentligt Eftersyn udlægge en nøiagtig Fortegnelse over de Stemmeberettigede, og hertil knytter Loven af 1 Juli 1884 den Bestemmelse, at ingen maa medtages paa denne Fortegnelse, medmindre han har meldt sig til Optagelse i Mandtallet inden Kl. 8 Aften den 6te Dag før Valget, hvilket skal kundgjøres ved Indkaldelsen. De, som melde sig senere, have ikke Adgang til at afgive Stemme i Valgforsamlingen. Holdes denne en Lørdag, maa man altsaa have meldt sig senest Lørdagen forud, men holdes Valget en Fredag, kommer man ogsaa tidsnok den foregaaende Lørdag. Denne Bestemmelse har til Hensigt at sætte Mandtalsførerne istand til at undersøge, hvorvidt de anmeldte have de fornødne Stemmeretsbetingelser. Hertil maa Mandtalsføreren have en Frist, og denne bør være lovbestemt. Deri ligger tilstrækkeligt Forsvar for Bestemmelsens Grundlovmæssighed.

De, som melde sig for sent, skulle ikke blot holdes ude af Fortegnelsen, men kunne heller ikke optages i Mandtallet. Ellers maatte de ifølge Grl.s § 55 opraabes ved Stemmegivningen.

§ 12. Det træffer undertiden, at en Person paa den Dag, Anmeldelsesfristen efter Lov 1 Juli 1884 § 1 udløber, endnu ikke har erhvervet de til Stemmeret fornødne Egenskaber,

---

[1]) Storth. Forh. 1839, I, 28 og VII, 409; jvfr. Dept. Skr. 28 Novbr. 1882, hvor Spørgsmaalet betragtes som uklart og antages at maatte besvares efter det foreliggende Tilfældes Beskaffenhed.

men kan forudsees at ville gjøre det, inden Valget afholdes. Kan dette kun skee derved, at enten han selv eller en anden foretager en vis Handling, f. Ex. at han aflægger Eed til Constitutionen, eller at der meddeles ham Skjøde paa en Eiendom, han har kjøbt, saa kan han ikke inden Anmeldelsesfristens Udløb forlange sig optagen i Mandtallet. Hertil maa han derimod ansees berettiget, saafremt Erhvervelsen af de til Stemmeret fornødne Egenskaber inden Valgdagen indtræder af sig selv, altsaa blot betinget af, at han oplever denne og ikke foretager noget, som hindrer ham i at erhverve Stemmeret. Exempler herpaa ere, at den Dag, han fylder 25 Aars Alderen eller det Aar, han maa have boet i Valgcommunen for at blive stemmeberettiget efter Grl.s § 50 e, eller da han bliver berettiget til at tiltræde en Eiendom, han har leiet, falder i Tidsrummet mellem Anmeldelsesfristens Udløb og Valgdagen. Den modsatte Mening vilde komme i ligefrem Strid med Ordene i Grl.s § 50 c.

§ 13. Opstaaer der Meningsforskjel mellem Mandtalsførerne, og Tilfældet træffer i en By, som har flere Magistratspersoner, løser Knuden sig let. Ifølge den almindelige Forretningsregel gjør Fleerheden eller i Tilfælde af Stemmelighed første Magistratspersons Stemme Udslaget. Er det mellem Præsten og Fogden, Uenigheden opstaaer, saa har man ikke Hjemmel til at tillægge nogen af dem den afgjørende Stemme. I Praxis seer man undertiden, at enhver af dem i saa Fald fører sit Exemplar af Mandtallet efter sin Anskuelse. Men dette er aabenbart urigtigt. Begge Exemplarer skulle ved Conferencen bringes til Samstemmighed. Kunne Fogden og Præsten ikke blive enige, kommer ingen Beslutning istand, og følgelig undergaaer Mandtallet i det omtvistede Punkt heller ingen Forandring. Negter den ene af Mandtalsførerne at indføre eller udslette nogen, saa forbliver denne Person i første Tilfælde udelukket fra Mandtallet, i sidste Tilfælde fremdeles staaende deri. Den af Mandtalsførerne, der forinden Conferencen mellem dem finder Sted, i sit Exemplar maatte have foretaget en Forandring, hvori den anden erklærer sig uenig, maa altsaa omgjøre denne Forandring. Amtmanden har vel ifølge Valglovens § 5 Tilsyn med Mand-

talsførerne, men dette Tilsyn strækker sig kun til at vaage over, at den lovbestemte Form følges. Til at afgjøre, hvad Mandtalsførerne blive uenige om, har han ligesaaliden Ret som til at omgjøre deres Beslutninger.

§ 14. Mandtalsførerne ere ikke alene competente til at afgjøre, hvorvidt og hvor en Person er stemmeberettiget, men ethvert saadant Spørgsmaal maa nødvendigen i første Færd afgjøres af dem, eller paa Landet af den ene af dem. Denne Sætning hviler paa Grl.s § 55, som viser, at det alene er Stridigheder om Stemmeret, der kunne tages under Paakjendelse af Valgforsamlingens Bestyrelse, samt paa Valglovens § 13, der gjør denne Bestyrelses Ret til at optage nogen i Mandtallet afhængig af, at han har fremsat Forlangende derom for Mandtalsførerne, men faaet Afslag. Den, der først henvender sig med saadant Forlangende til Valgbestyrelsen, maa altsaa afvises [1]).

Til at erholde Kjendelse af Valgbestyrelsen er det nok, at Mandtalsførerne have udslettet eller undladt at udslette nogen. At de skulle have drøftet netop den Afgjørelsesgrund, hvorom der senere bliver Spørgsmaal, kan ikke fordres. Har en stemmeberettiget solgt sin Gaard, uden at han besidder nogen anden Stemmeretsqvalification, men Mandtalsførerne desuagtet ikke have udslettet ham, og nogen, som dertil er competent, for Valgbestyrelsen fremsætter Indsigelse mod hans Stemmeret, saa kan Bestyrelsen frakjende ham denne.

Lovgivningen tillægger intetsteds Valgbestyrelsen ligefrem Myndighed til at foreskrive Mandtalsførerne, hvad de skulle gjøre eller lade. Valgbestyrelsen bør derfor ikke give sine Kjendelser Form af Paalæg til Mandtalsførerne. At disse for hver enkelt Persons Vedkommende, om hvis Stemmeret Valgbestyrelsen har afgivet Kjendelse, maa bringe Mandtallet i Overeensstemmelse med denne, er dog ikke tvivlsomt.

§ 15. Til at æske Valgbestyrelsens Kjendelse haves der med Iagttagelse af de til Valglovens §§ 13 og 17 foreskrevne Former Adgang, naar Valgforsamling afholdes for at vælge Valgmænd. Derimod omtaler hverken Grundloven

---

[1]) Storth. Forh. 1830, V, Side 81 og 83.

eller Valgloven, at Valgbestyrelsen skal kunne træde sammen til anden Tid for at paakjende Tvistigheder om Stemmeret. At erholde saadan Kjendelse afgiven i Mellemtiden mellem Storthingsvalgene kan dog nu være af Vigtighed, da Stemmeret ved Valg af Communebestyrelsens Medlemmer ifølge Formandskabsloven af 14 Januar 1837 §§ 2 og 9 alene tilkommer dem, der have constitutionel Stemmeret. Paa Grund heraf antager Storthinget, at Valgbestyrelsen, naarsomhelst nogen dertil beføiet Person anker over Mandtalsførernes Beslutning, maa træde sammen for at afgive Kjendelse[1]).

§ 16. At den, hvem Mandtalsførerne have udslettet eller negtet at indføre eller at udslette, kan anbringe Sagen for Valgbestyrelsen, forstaaes af sig selv. Ere Præsten og Fogden blevne uenige om, hvorvidt der skal foretages en Forandring i Mandtallet, maa enhver af dem ligeledes kunne forelægge Sagen for Valgbestyrelsen. Fremdeles kan enhver, der selv staaer i Stedets Mandtal, gjøre Indsigelse mod, at andre uretteligen indføres eller blive staaende i dette, Valglovens § 17. Om Mandtalsførerne have enten negtet at indføre eller udslette nogen, er et Spørgsmaal, som paa en vis Maade kan siges at vedkomme andre Stemmeberettigede end ham selv. Saadant kan nemlig faa Indflydelse paa Antallet af de Valgmænd, som skulle vælges. Det vil imidlertid neppe blive antaget, at nogen anden end han selv ligefrem kan æske Valgbestyrelsens Kjendelse i saadan Anledning. Af egen Drift kan Valgbestyrelsen ikke afgive nogen Kjendelse, hvorved en Person mod Mandtallet tillægges eller frakjendes Stemmeret eller Adgang til at udøve samme Det modsatte gjælder kun, naar Spørgsmaalet angaaer nogen, som er valgt til Valgmand eller Suppleant. Valglovens § 20 bestemmer nemlig, at Valgbestyrelsen skal bevidne, at enhver, for hvem Fuldmagt som Valgmand eller Suppleant udfærdiges, er stemmeberettiget og hans Stemmeret ikke suspenderet. En saadan Prøvelsesret synes endog at maatte tilkomme Valgbestyrelsen med Hensyn til enhver Person, paa hvem der falder nogen Stemme, jvfr. Valglovens § 15. Lige-

[1]) Storth. Forh. 1865, VIII, 654 ff., jvfr. Storth. Forh. 1874, VI, 363 ff., 1875, VI, 345—349 og VII, 46 samt 1885, VI, S. No. IV. 27—28.

ledes forstaaer det sig, at enhver af Valgbestyrelsens Medlemmer, hvis han er stemmeberettiget, kan æske Kjendelse i Tilfælde, hvor andre stemmeberettigede kunne gjøre det. Det er imidlertid ikke sagt, at Valgbestyrelsens Medlemmer ere stemmeberettigede. De kunne nemlig have undladt at aflægge den i Grls.s § 51 omhandlede Eed eller ikke ladet sig indføre i Mandtallet.

Storthinget antager ikke, at den, der forlanger sig indført i Mandtallet, kan lade nogen anden, f. Ex. en Sagfører, optræde i Valgforsamlingen som hans Fuldmægtig for at tale hans Sag for Valgbestyrelsen [1]).

§ 17. Valgbestyrelsens Kjendelser kunne indankes for Storthinget, Grl.s §§ 55 og 82 d.

Klager over, at Mandtalsførerne have tilsidesat Forskrifterne om Stemmeret, kunne ikke anhængiggjøres umiddelbart for Storthinget, men maa først afgjøres af Valgbestyrelsen. Endog om Tvisten har været forelagt Valgbestyrelsen, men denne har negtet at afgjøre den, fordi den feilagtigen har anseet sig incompetent dertil, og Sagen indbringes for Storthinget, afgiver dette ikke Beslutning om selve Gjenstanden, men indskrænker sig til at paalægge Valgbestyrelsen at tage den under Paakjendelse [2]).

Tidligere antog Storthinget sig berettiget til at omgjøre Valgbestyrelsens Kjendelser, selv om de vare upaaankede. Fra 1833 af har Storthinget i Henhold til Ordene i Grl.s § 55 stadigen fulgt den modsatte Anskuelse [3]), medmindre det er nødvendigt for at afgjøre Gyldigheden af en Repræsentants Fuldmagt.

Om nu end Paaanke behøves for, at Storthinget skal kunne prøve et Stemmeretsspørgsmaal, kræves dog ikke Formerne saa strengt iagttagne som ved Domstolene. Det er nok, at den, hvis Paastand eller Indsigelse i Valgforsamlingen er forkastet, erklærer at ville have Sagen forelagt Storthinget,

---

[1]) Storth. Forh. 1885, VI, S. No. IV, 30 (Post 16) og VII, 60.

[2]) Storth. Forh. 1851, VII, 91—92 og IX, 37; 1854, VII, 448—449 og 452 samt IX, 73; 1857, VIII, 491 og X, 78.

[3]) Storth. Forh. 1833, VI, 230, 243 og 262; 1848, VI, 927 og 1854, VII, 449; 1865, VIII, 657.

og Valgbestyrelsen derpaa uden Medvirkning fra hans Side efterkommer dette Ønske. Pligtig til at gjøre dette er Valgbestyrelsen ikke.

Er nogen negtet Stemmeret ved en Kjendelse, som indankes for Storthinget, og dette finder Kjendelsen urigtig, men Klageren senere er indført i Mandtallet, anseer Storthinget sig dog pligtigt til at omgjøre Kjendelsen, da denne indeholder en Retskrænkelse mod Klageren. Er omvendt en Person ved en for Storthinget indanket Kjendelse tillagt Stemmeret, men paa Grund af nogen senere indtruffen Begivenhed igjen udslettet, anseer Storthinget Tvisten bortfaldt og tager den saaledes ikke under Paakjendelse [1]).

§ 18. Valgbestyrelsens Kjendelse kan indankes til Storthinget af dem, om hvis Stemmeret der handles. Ligeledes af enhver, der har fremsat den Paastand eller Indsigelse, som ved Kjendelsen er forkastet. Fremdeles bør det antages, at samme Ret tilkommer enhver anden stemmeberettiget, som da var tilstede og altsaa kunde have fremført den fremsatte Paastand eller Indsigelse. Ved en modsat Lære vilde man tvinge alle, der var uenige med den, som vilde æske Kjendelsen, til udtrykkelig at gjøre fælles Sag med ham. Endelig maa den Mandtalsfører, hvis Beslutning ved Valgbestyrelsens Kjendelse er omstødt, kunne paaanke denne. Storthinget har dog een Gang antaget, at Mandtalsførerens Adgang dertil var betinget af, at han i Valgforsamlingen havde gjort Indsigelse mod eller forbeholdt sig Anke over Kjendelsen. [2]). Denne Mening savner imidlertid al Grund. Det har ogsaa meget for sig at tillade Amtmanden som den, der har øverste Tilsyn med Mandtallene, at paaanke enhver i hans Embedsdistrikt afsagt Kjendelse. Adgangen hertil er af Storthinget tidligere negtet, men senere indrømmet ham [3]).

§ 19. Naar Storthinget har afgjort, hvorvidt en Person er stemmeberettiget eller ikke, maa dette være bindende for

---

[1]) Storth. Forh. 1875, VI, 459 og VII, 53.

[2]) Storth. Forh. 1830, Februar Side 80, 83 og 86.

[3]) Storth. Forh. 1865, VIII, 657 og X, 83—84; 1886, VI, S. No. XI. 2 og VI, 78.

andre Autoriteter. Hvis nogen, hvem Storthinget har frakjendt Stemmeret. f. Ex. fordi han besidder sin Gaard efter Kjøbecontract, senere vælges til Valgmand eller Formand, saa er altsaa Valget ugyldigt. Tænker man sig Muligheden af, at han blev sat under Tiltale for ikke at have overtaget Ombudet, saa vilde Domstolene, selv om de antoge, at Storthingets Mening var urigtig, savne Adgang til at fælde ham. Herom ville formodentlig alle være enige. Det samme maa da ogsaa gjælde, hvis det Spørgsmaal, Storthinget har afgjort, ei angaaer, hvorvidt Personen har Stemmeret, men i hvilket District han er stemmeberettiget. Er en Mand af Storthinget erkjendt at være stemmeberettiget i en Kjøbstad, saa er det dermed afgjort, at han ei kan tilpligtes at overtage noget Ombud paa Landet, naar Pligten dertil er knyttet til Stemmeret i Districtet. Hermed er det naturligviis ikke sagt, at Domstolene ved Afgjørelsen af andre Retsspørgsmaal, der afhænge ikke af, hvor Personen har sin Stemmeret, men af, hvor han har sin Bopæl, skulle være bundne ved, hvad Storthinget derom maatte have antaget, naar det paakjender hans Stemmeretsforhold. Hvor han har sin Bopæl, er nemlig en Sag, der ikke henhører mere under Storthingets end under Domstolenes Afgjørelse, og som enhver af disse Autoriteter følgelig har at bedømme uafhængigt af den anden.

Have Storthingets Beslutninger om en Persons Stemmeretsforhold denne bindende Virkning for Domstolene og da selvfølgelig tillige for Øvrigheden, maa den samme Virkning tillægges Vagbestyrelsernes Kjendelser og, hvis man tager Sætningens fulde Conseqvents, endog Mandtalsførernes Afgjørelser af Stemmeretsspørgsmaal. Dette vil medføre, at ingen kan vælges til Medlem af Communebestyrelsen i Aker, saalænge Christiania Mandtalsførere vægre sig ved at udslette ham af Kjøbstadens Mandtal, ligeledes at Mandtalsførerens Afgjørelse af, hvorvidt en Mands Stemmeret er suspenderet eller ophørt, saalænge denne Afgjørelse ikke er omgjort af Valgbestyrelsen eller Storthinget, maa følges, naar der opstaaer Spørgsmaal om, hvorvidt han kan vedblive at forrette som Medlem af Communebestyrelsen. Denne Lære vil maaskee vække Modsigelse, men tør dog være den rette.

Thi saafremt Valgbestyrelsen og Storthinget stadfæstede den Afgjørelse af Mandtalsføreren, som Øvrigheden og Domstolene havde tilsidesat, vilde Sagen være bragt i uopløselig Forvirring. Til det yderste taaler dog ikke denne Tanketraad at udspindes. Man kan ikke negte Øvrigheden og Domstolene Adgang til at tiltale og fælde Mandtalsførere eller Valgbestyrere for Handlinger, som kunne blive, men endnu ikke have været undergivne Storthingets Paakjendelse.

Capitel 27.

Storthingsvalgene.

§ 1. Storthinget vælges under Medvirkning fra Øvrighedens, men ikke fra Kongens Side.

Valgene skulle efter Grl.s § 54 afholdes hvert tredie Aar og være tilendebragte inden December Maaneds Udgang. De maa efter Valglovens § 8 ikke berammes førend i sidste Aar, der gaaer forud for det, i hvilket et nyvalgt Storthing har sit første Møde.

Det første Skridt, som skeer til Fremme af disse Valg, er, at hver Øvrighed for sit District fastsætter den Dag, paa hvilken Valgmændene skulle møde for at vælge Repræsentanter, Grl.s §§ 57 og 58, hvilket i Valglovens § 8 er fortolket derhen, at saavel Stedet som Tiden for dette Møde bestemmes paa Landet af Amtmanden, i Kjøbstæderne af Magistraten eller, hvis flere Kjøbstæder danne eet Valgdistrict, af Magistraten i den Kjøbstad, hvor Repræsentantvalget skal holdes. Regelen herom findes i Valglovens § 24, der siger, at dette Valg skal holdes i den Kjøbstad, som har de fleste Valgmænd, eller hvis de have ligemange, vexelviis i enhver af dem. Berammelsen meddeles Magistraten i Valgdistrictets øvrige Kjøbstæder, paa Landet derimod Sognepræsterne.

Derpaa beramme Magistraterne, hver i sin Kjøbstad, og Sognepræsterne, hver i sit Præstegjæld, Møder af de stemmeberettigede til Valg af Valgmænd. Berammelsen udfærdiges i Form af en Indkaldelse, der bliver at bekjendtgjøre paa den for ethvert Sted brugelige Maade, Valglovens § 9. Paa Landet maa Budstikken benyttes, saalænge den er i Brug ved Indkaldelser til Herredets communale Valg. Indkaldelsen skal indeholde Opgave over, hvormange Valgmænd der skulle vælges.

De sidstnævnte Møder kaldes i Grundloven og Valgloven Valgforsamlinger. De Møder, ved hvilke Valgmændene udkaare Repræsentanter, kaldes derimod Districtsforsamlinger.

Valgforsamlingerne i Kjøbstæderne maa ikke afholdes tidligere end otte Dage eller paa Landet een Maaned før Districtsforsamlingen. Overtrædelse af disse Grundlovsbud medfører efter Storthingenes Afgjørelse, at de for tidligt udkaarede Valgmænd skulle afvises fra Districtsforsamlingen[1]). Ved Udtrykket Maaned menes som sædvanligt en Calendermaaned. Det tillades, at en Valgforsamling afholdes Maanedsdagen førend den, til hvilken Districtsforsamlingen er berammet[2]).

Der skjønnes ikke at være noget til Hinder for, at Øvrigheden eller Præsten omberammer Districts- eller Valgforsamlingen, saafremt det kan skee med Iagttagelse af Grundlovens Tidsbestemmelse og paa saadan Maade, at de Stemmeberettigede derved ikke bringes i Vildrede med Hensyn til Afholdelsestiden[3]).

Valgforsamling for en Kjøbstad afholdes efter Grl.s § 55 i Kirken, paa Raadhuset eller andet bekvemt Sted. Paa

---

[1]) Storth. Forh. 1824, Februar 21 og 47; 1839, VIII, 404; 1842, I, 8; 1878, VI, 464.

[2]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 44, 53 og 84; 1845, VII, 8. Storthinget i 1827 var af en modsat Mening, see Forhandlingerne for samme Aar, Februar, Side 29, 36 og 45.

[3]) Storth. Forh. 1827, Februar, Side 39 og 46.

Landet er Præstegjældets Hovedkirke Forretningsstedet. Er denne Kirke nedreven eller ubrugelig, kan Forretningen afholdes i en Annexkirke eller Communelocalet, Dept. Skr. 2 og 10 Juli 1885. Danner et Annex eget Valgmandsdistrict, afholdes Valgforsamlingen rettest i dets egen Kirke, men det ansees dog ikke lovstridigt, at den finder Sted i Præstegjældets Hovedkirke. Har Byen to Landannexer, er dette vel endog den eneste rigtige Fremgangsmaade [1]).

§ 2. Valgforsamlingens Bestyrelse dannes i Kjøbstæderne af Magistraten og Formændene, paa Landet af Sognepræsten og hans Medhjælpere. I Sognepræstens Forfald forretter som sædvanligt hans personelle Capellan, eller hvis han ingen saadan har, den residerende Capellan, om nogen saadan findes i Præstegjældet, eller i modsat Fald efter 2—11—3 en anden Præst. Hvis Præsten faaer pludseligt Forfald, kunne Medhjælperne alene afholde Forretningen.

§ 3. Valgforsamlingen afholdes til den berammede Tid, hvad enten der møde faa eller mange, Valglovens § 10. Bestemmelsen er ikke anseet til Hinder for, at Forsamlingen kan udsættes, naar alle mødende derom ere enige [2]).

a) Forretningen aabnes ved en lydelig Erklæring fra Valgbestyrelsens Formand om, at den er begyndt, Valglovens § 11. Erklæringen har den Betydning, at enhver, der vil gjøre Indsigelser mod Forretningens Fremme, f. Ex. fordi den ei er behørig kundgjort eller afholdes til uret Tid eller Sted, nu maa fremsætte dem, § 17. En Forsømmelse heraf bevirker vistnok ikke, at en begangen Lovovertrædelse bliver virkningsløs, men kun, at Kjendelse derom ikke kan afæskes Valgbestyrelsen, og vistnok tillige at denne ikke senere kan standse Forretningen for at rette paa Feilen.

b) Den næste Handling bestaaer i en Oplæsning af «Constitutionen» og Valglovens andet Capitel, see Grl.s § 56 og Valglovens § 12. Under Udtrykket Constitution indbefattes egentlig alle Rigets Grundlove, Dept. Skr. 27 Decbr.

---

1) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 30, 73 og 89; 1833, VI, 209; 1836—37, IV, 52 og 78.

2) Storth. Forh. 1874, VI, Side 1.

1881.. I Almindelighed nøier man sig nok med at oplæse Grundloven af 4 November 1814.

c) Dernæst aabnes der dem, som forud hos Mandtalsførerne maatte have andraget om at blive indførte i Mandtallet, men hvem dette er negtet, Adgang til at faa Negtelsens Lovmæssighed paakjendt af Valgbestyrelsen, Valglovens § 13. Lignende Adgang til at æske Kjendelse maa tilkomme dem, hvem Mandtalsførerne have udslettet.

d) Derefter har Valgbestyrelsen at tilkjendegive, hvormange Valgmænd der blive at vælge, Lov 1 Juli 1884 § 2, der gjentager Valglovens § 14. Her støder man paa det svageste Punkt i den reglementariske Side af vort Valgvæsen. Selv med yderste Omhu er det vanskeligt og i de større Valgdistrikter omtrent umuligt for Mandtalsførerne at tilveiebringe fuldkommen Nøiagtighed i Mandtallet. Der vil altid være nogen Mulighed for, at Personer ere blevne optagne eller staaende i Mandtallet, uagtet de ikke have de for Stemmeret nødvendige Egenskaber, ere udflyttede eller døde, samt for at Personer, hvem Optagelse i Mandtallet er negtet, ved nærmere Undersøgelse vise sig at have været berettigede dertil. Antallet af de virkelige Stemmeberettigede kan saaledes være større eller mindre end Antallet af de opførte. Forskjellen kan hidrøre fra tvende forskjellige Aarsager: Beslutninger af Mandtalsførerne, som vare feilagtige, da de afgaves, eller ny indtraadte Begivenheder, som medføre, at nogen har vundet eller mistet Stemmeret i Districtet. Forskjellen mellem Antallet af de opførte og de virkelige Stemmeberettigede kan voxe eller synke fra det Øieblik, da Indkaldelsen til Valget udfærdiges, til det Øieblik da den i Loven af 1884, § 1, omhandlede Fortegnelse afsluttes, og igjen til det Øieblik, da Valgbestyrelsen ifølge § 2 paa nyt skal tilkjendegive, hvor mange Valgmænd der skal vælges. Spørgsmaalet bliver da, hvilket af disse tre Tidspunkter der skal være det endeligt bestemmende for Valgbestyrelsens Beregning af Valgmændenes Antal.

Herom var der Meningsforskjel før Loven af 1884. Fuldmagtscomiteerne i 1830, 1836 og 1848 antoge, at Valgmændenes Antal maatte bestemmes efter Antallet af dem, der

vare indførte i Mandtallet paa den Tid, da Valgbestyrelsen ifølge Valglovens § 14, nu Loven af 1884, § 2, gjennem Formanden tilkjendegiver, hvormange Valgmænd der skulle udkaares. Derimod antog Fuldmagtscomiteen i 1854, at Antallet af de Stemmeberettigede paa Indkaldelsestiden ifølge Ordene i Valglovens § 9 maatte være bestemmende for Valgmændenes Antal, dog saaledes, at der, saafremt de Stemmeberettigedes Tal i Mellemtiden var forøget, ikke kunde negtes Valgbestyrelsen Adgang til at forøge Valgmændenes Tal i det grundlovbestemte Forhold[1]).

Constitutionscomiteen synes ved Behandlingen af Forslaget til Loven af 1 Juli 1884 at have tænkt sig, at Antallet af Valgmænd skulde bestemmes endeligt efter Antallet af de Stemmeberettigede, der ere opførte «paa den i § 1 omhandlede Fortegnelse, saaledes at de Stemmeberettigede ikke skulde komme i den Nødvendighed under selve Valghandlingen at maatte eftersøge nye Valgmandsemner»[2]). Men Spørgsmaalet er af Fuldmagtscomiteen i 1889 betragtet som tvivlsomt[3]), og maa i Virkeligheden nu løses anderledes. Loven af 1884 har vistnok lukket Mandtallet for dem, som melde sig senere end 6te Dag før Valget, og derved har Loven fjernet een af Mulighederne for, at der senere kan optages nye Navne i Mandtallet. Men den har ikke forbudt at udslette nogen, som efter Fortegnelsens Afslutning ophører at være stemmeberettiget. End mindre har Loven forbudt at forandre Mandtallet til Berigtigelse af de inden Fortegnelsens Afslutning stedfundne Feil. Loven af 1884 har tvertimod ladet Valglovens § 13 staa urokket og saaledes fremdeles holdt dem, som Mandtalsførerne have udslettet eller negtet at optage, Adgang aaben til at æske Valgbestyrelsens Kjendelse. Falder denne ud til deres Fordeel, maa de udentvivl strax indføres i Mandtallet og medtages ved Opraabet til Stemmegivning. Men de maa da sikkerlig medtages ogsaa ved den nye

---

[1]) Storth. Forh. 1836, Febr. 57; 1836, I, 32—33; 1848, VII, 101; 1854, VII, 1—2.

[2]) Storth. Forh. 1884, VI b, 69.

[3]) Storth. Forh. 1889, VI, 4.

Tilkjendegivelse af Valgmændenes Antal, der skal finde Sted ifølge Valglovens § 14 og Loven af 1884, § 2. Paa anden Maade lader det sig ikke tilstrækkelig forklare, hvorfor en saadan ny Tilkjendegivelse skal skee umiddelbart efter Afsigelsen af Kjendelser, der kunne have faaet Indflydelse paa de Stemmeberettigedes Tal.

Herimod kan gjøres den Indvending, at Loven, hvis den havde villet noget saadant, tillige maatte have tilladt, at der allerede paa dette Trin af Valghandlingen fremkom Forlangende om at faa Mandtallet renset for ikke stemmeberettigede Personer, der maatte være indførte eller bibeholdte deri. Thi saadanne burde jo ikke medregnes ved Bestemmelsen af Valgmændenes Tal. Men nogen Adgang til paa dette Trin af Valghandlingen at bringe saadanne Spørgsmaal frem, omtales ikke i Valgloven. Denne tillader vel i § 17 at gjøre Indsigelser mod en i Mandtallet indført Persons Stemmeret, men forudsætter, at saadant først skeer, naar han opraabes til Stemmegivning, er tilstede og vil stemme, altsaa paa et senere Trin af Valghandlingen, efterat Valgmændenes Antal er endelig bestemt, saaledes at det ikke mere kan forandres af Valgbestyrelsen. Af denne Paragraph har man endog villet slutte, at der ikke kan fremsættes Indsigelse mod nogen Persons Stemmeret, naar han hverken er tilstede eller har indsendt Stemmeseddel. Denne Mening er saa urigtig, at den neppe fortjente Omtale, hvis den ikke i ældre Tider havde været antaget af Storthinget[1]. Valglovens § 17 har aabenbart ikke villet opstille nogen bindende Forudsætning om, at Indsigelsen mod en i Mandtallet opført Persons Stemmeret alene skal kunne finde Sted, naar han vil stemme. Det kan ikke være de rette Vælgere ligegyldigt, om Mandtallet fyldes med uvedkommende Personer. Navnlig have de den største Interesse af, at Valgmændenes Antal bliver rettelig bestemt, idet Valgets Gyldighed kan komme til at bero derpaa. Forinden denne Bestemmelse bliver truffen, maa der følgelig være Adgang til at fremkomme med Indsigelse ogsaa

---

[1]) Storth. Forh. 1833, VI, 233—234, jvfr. 262.

mod, at nogen, som ikke er stemmeberettiget, forbliver staaende i Mandtallet. Nødvendigheden heraf bliver fuldt indlysende, naar man faaer undersøgt, hvilken Virkning det efter Storthingets Afgjørelse kan medføre, at der er valgt for mange Valgmænd. Som det nedenfor, i Cap. 29, §§ 6 og 7, skal vises, antager nemlig Storthinget, at Spørgsmaalet om Valgmændenes Antal tilsidst beroer ikke paa Tallet af dem, som ved Opraabets Begyndelse virkelig stod, men af dem, som da rettelig burde have staaet der.

e) Derefter foregaaer selve Afstemningen, idet Bestyrelsen opraaber de Stemmeberettigede, een for een, og modtager den opraabtes Stemme.

De Stemmeberettigede opraabes i den Orden, hvori de staa anførte i Mandtallet, Grl.s § 55. Naar alle ere opraabte, skeer nyt Paaraab af dem, der ikke have meldt sig ved første Opraab. Udenfor Ordenen eller efter andet Opraab maa ingen Stemme modtages fra nogen tilstedeværende, Valglovens § 14, gjentagen i Lov 1 Juli 1884, § 3. Denne Bestemmelse bliver af Storthinget med fuld Føie anvendt paa strengeste Maade, saaledes at den, der er kommen tilstede under andet Opraab, men efterat hans Navn er opraabt, ikke kan skaffe sig Adgang til at stemme ved at melde sig, strax andet Opraab er sluttet [1]).

Hvis Mandtalsførerne have forsømt at indføre eller urettelig udslettet nogen, og han først opdager dette derved, at han ei er bleven opraabt, saa har han dog Adgang til at melde sig efter andet Opraab og, hvis Valgbestyrelsen finder ham stemmeberettiget, til at afgive Stemme [2]).

f) For at kunne afgive Stemme, maa man møde personlig. Dog kan den Stemmeberettigede, som har Forfald, ifølge Grl.s § 60 og Lov 1 Juli 1884 § 5, hvis han befinder sig inden Riget, indsende skriftlig Stemmeseddel. Som Forfald nævner Grundloven exempelviis militær Tjeneste og Sygdom. Ved Bedømmelsen af Forfald kan man her, hvor det ikke gjælder Opfyldelsen af nogen Tvangspligt, ei gaa særdeles

---

1) Storth. Forh. 1874, VI. 366.

2) Storth. Forh. 1860, VII, 568 og IX, 91.

strengt tilværks. Man feiler neppe ved at hente Analogi fra Forligeiseslovens § 62, der regner det som Forfald, om nogen som Forretningsmand, Haandteringsmand eller Huusfader har befundet sig i saadanne Omstændigheder, at han ikke kan indfinde sig uden at forsømme vigtige og uopsættelige Pligter eller udsætte sig for øiensynligt Tab. Tjenestemænd, der skulle være tilstede i offentlige Contorer, som holdes aabne bestemte Timer, Lærere, der skulle læse ved offentlige eller private Skoler, maa altsaa siges at have Forfald. I vor constitutionelle Praxis er dette saaledes endvidere antaget om Værksarbeidere, hvem Værkseieren negter Tilladelse til at være fraværende fra Arbeidet, om Haandværkere, der ere paa Arbeide i fremmed Bygd, om Gaardbrugere, der ere borte paa fjerne Fjeldslaatter, om Vognmænd, der havde paataget sig at befordre Flytningsgods. Storthinget har endog godkjendt en Forfaldsanmeldelse, hvori den Stemmeberettigede ikke oplyste andet, end at han var fraværende paa en uopsættelig Reise[1]. Efterat Loven af 1 Juli 1884 har foreskrevet hemmelig Stemmegivning, er der ogsaa mindre Grund end før til at bedømme de opgivne Frafaldsgrunde strengt.

Den, der er fraværende fra Landet, kan derimod ikke afgive Stemme. Herom har man tvende Afgjørelser af Storthinget[2], af hvilke den første angik en Skipper, som førte norsk Fartøi og var reist til Udlandet med dette. Uagtet Crl. 1—3, hvad Forbrydelser angaaer, sætter Ophold paa norsk Fartøi lige med Ophold i Riget, antog Storthinget, at Skipperen i det omhandlede Tilfælde ikke kunde udøve sin Stemmeret. Denne Regel leder til, at Gyldigheden af en stemmeberettiget Sømands eller Reisendes Stemmeseddel beroer paa, hvorvidt det Fartøi, — indenlandsk eller udenlandsk —, paa hvilket han er ombord, befinder sig inden eller udenfor det norske Søterritoriums Grændser paa det Tidspunkt, da Valg-

---

[1]) Storth. Forh. 1860, VII, 567; 1878, VI, 466—467 og VII, 51; 1885, VI, S. No. IV, 22—23 og VII, 60 samt 1888, VI, S. No. XII, 6 og IX, 71.

[2]) Storth. Forh. 1848, VI, 927—928 og VIII, 81 samt 1863, IX, 555 og IX, 76.

forretningen begynder. Gaaer Skibet i indenlandsk Fart, maa man dog fornuftigviis altid ansee Ophold ombord som Ophold inden Riget.

g) Hemmelig Stemmegivning var efter Valglovens § 14 tilladt, men ikke paabuden. Dette er forandret ved Loven af 1 Juli 1884, som foreskriver strengt hemmelig Stemmegivning. Herom indeholder Lovens §§ 3—9 udførlige Bestemmelser, til hvilke vi henvise. Sammesteds og i Loven af 30 Juni 1888 findes de nugjældende Forskrifter om Stemmesedlernes Behandling og Oplæsning [1]). De Stemmesedler, som ikke ere godkjendte, eller om hvis Gyldighed der har været Tvist, skulle indsendes til Districtsforsamlingen, forsaavidt Spørgsmaal kan tænkes vakt om Valgmandsvalgets Gyldighed [2]).

Betingelserne for, at en Stemmeseddel skal antages gyldig, omhandles forøvrigt bedst undereet for Valg- og Districtsforsamlingerne. Herom henvises til nærværende Capitels § 10.

h) Valgbare ere kun de, der ere stemmeberettigede i Kjøbstaden eller Præstegjældet. Udtrykkelig sagt i Grundloven er dette egentlig ikke. Naar dennes §§ 57 og 58 bestemme, at Valgmændene skulle udkaare Repræsentanter enten af sin egen Midte eller blandt de øvrige stemmeberettigede i Valgdistrictet, medføre Ordene vistnok, at enhver Valgmand maa høre til Valgdistrictets stemmeberettigede, men ikke at han ogsaa maa være stemmeberettiget i det Mandtalsdistrict, for hvilket han er udkaaret. Det har imidlertid aldrig faldt nogen ind at tvivle paa, at dette er Grundlovens Mening.

i) De, som ved Valgforsamlingen erholde de fleste Stem-

---

1) Jfr. Storth. Forh. 1886, VI, 6—12 og VII, 15, som vise, at Stemmesedlerne bør oplæses, selv om de ere trykte og ligelydende med andre forud oplæste. Storth. Forh. 1889, VI, 17, viser, at Stemmesedler ansees gyldige, om de end bære en Overskrift, der betegne dem som saadanne, eller om Valgmændenes Navne ere nummererede.

2) Storth. Forh. 1889, VI, 5.

mer, ere Valgmænd, og de, som næst dem have det største Antal Stemmer, Suppleanter.

I Tilfælde af Stemmelighed, afgjøres Valget strax ved Lodtrækning, ikke ved Omvalg. Undertiden have Valgforsamlingerne afholdt særskilt Valg paa Suppleanter, men dette strider mod Valgloven, misbilliges af Fuldmagtscomiteerne og bliver, hvis Handlingen paatales, straffet af Domstolene, medens dog Valget ikke ansees ugyldigt [1]).

For de valgte udfærdiger Valgbestyrelsen Fuldmagt efter § 20. Underretning om Valget skal meddeles de valgte og desuden paa Landet Amtmanden samt i et Kjøbstadvalgdistrict, som tæller flere Kjøbstæder, Magistraten i den Kjøbstad, hvor Districtsforsamlingen skal holdes, Valglovens § 23. Ifølge Circ. 29 Juni 1840 skal Fortegnelse over Præstegjældets eller Kjøbstadens stemmeberettigede af Sognepræsten eller Magistraten sendes Districtsforsamlingens Bestyrer.

k) Man har Exempler paa, at Valgbestyrelsen, naar den har opdaget eller troet at opdage, at det stedfundne Valg er ugyldigt, har casseret det og afholdt ny Valgforsamling. Dette er ubetinget urigtigt, hvis den Feil, hvoraf Valghandlingen lider, ikke rammer den i dens Heelhed, f. Ex. hvis nogen af de udkaarede Valgmænd senere findes ikke at være stemmeberettiget [2]). Følgen deraf kan kun blive, at Suppleanten skal indtræde, hvilket maa gjælde, selv om den urettelig udkaarede er Mandtalsdistrictets eneste Valgmand. Rammer Feilen Valghandlingen i dens Heelhed og desuden baade er uomtvistelig og nødvendigen maa have Valgmændenes Afviisning til Følge, f. Ex. hvis Valgforsamlingen har været afholdt for tidligt, bør vistnok ny Valgforsamling afholdes, forsaavidt dertil er Tid.

§ 4. Districtsforsamlingerne bestyres paa Landet af Amtmanden, i Kjøbstæderne af Magistraten. Dette er forudsat i Grundlovens § 64 og bestemt i Valglovens § 27.

---

[1]) See Storth. Forh. 1830, Februar, Side 71 og 89; 1836—37, IV, 55 og 78; 1845, IX, 287.

[2]) Storth. Forh. 1842, I, 26, 1845, IX, 287, 1874, VI, 368.

Bestyrerne have at lede Forhandlingerne, modtage og oplæse Stemmesedlerne og besørge Protocollationen. Valglovens § 27 udelukker dem udtrykkeligt fra paa nogensomhelst Maade at deeltage ikke alene i Valgmændenes Beslutninger, men ogsaa i deres Overveielser.

Man har seet denne Bestemmelse opfattet som en Hindring mod, at Bestyreren efter Anmodning fra Districtsforsamlingen ytrer sig med Hensyn til omtvistede Spørgsmaal. Dette er urigtigt. Da han efter Grl.s § 64 samt Valglovens § 36 skal underskrive Repræsentanternes Fuldmagt, hvilket Document ifølge Sagens Natur og Valglovens Forskrift er en Bevidnelse om, at Valget er foregaaet paa lovbestemt Maade, maa det endog antages, at Bestyreren er forpligtet til at give Forsamlingen fornøden Veiledning i saa Henseende. Saaledes har Fuldmagtscomiteen i 1865 opfattet Sagen [1]. Klart er det, at Bestyrerne efter eget Skjøn tilføre Protocollen, hvad de finde nødvendigt for at give en nøiagtig Fremstilling af Forhandlingerne. Derimod kunne de forøvrigt ikke i Strid med Fleertallets Villie bestemme, at noget skal foretages eller undlades [2].

En Følge af det ovenfor udviklede er det, at der i en Districtsforsamling ikke findes nogen, som i Tilfælde af Stemmelighed har den afgjørende Stemme. Denne Omstændighed fremkalder dog ingen uløselig Knude, naar det kun fastholdes, at ingen Votering undtagen selve Valgene anstilles, medmindre der fremsættes et bestemt Forslag. Ethvert saadant maa nemlig ifølge Sagens Natur ansees forkastet, medmindre det faaer en Fleerhed af Stemmerne for sig. Først derved fremkommer der en Beslutning.

Saa liden Betydning som Amtmandens eller Magistratens Deeltagelse i Valget i Virkeligheden har, er den dog af Storthinget bleven anseet nødvendig. Vel betragtes Valghandlingen som gyldig, naar kun een af Magistraten har deeltaget. Men i et Tilfælde, da den hele Magistrat var ude-

---

[1] Storth. Forh. 1865, VIII, 653.

[2] Storth. Forh. 1824, Februar, Side 114—118.

bleven uden Forfald, har Storthinget erklæret Valget ugyldigt[1]).

§ 5. Valgmændene ere ifølge Valglovens § 42 under Straf forpligtede til at møde ved Districtsforsamlingen, saafremt de ikke have Forfald. Fordringerne til Forfaldets Gyldighed maa her være strengere, end hvor der er Spørgsmaal om stemmeberettigedes Adgang til at afgive Stemme, uagtet de ikke møde personligt. Embedsforretninger, som paa nogen Maade taale Opsættelse eller kunne udføres ved andre, danne saaledes ikke lovligt Forfald[2]). I Almindelighed heller ikke Omsorg for private Anliggender. Storthinget undlader dog at forlange Sagen paatalt, naar der er rimelige Undskyldningsgrunde tilstede[3]). Om Forfaldet maa Valgmanden selv underrette sin Suppleant, for at denne kan indfinde sig ved Districtsforsamlingen, Valgl. § 42 c.

Da Suppleanter udnævnes for at møde, hvis Valgmændene faa lovligt Forfald, har man undertiden troet, at Districtsforsamlingen maatte afvise Suppleanten, hvis Valgmanden udeblev uden at opgive Forfald, som kjendes lovligt. Men denne Mening grunder sig paa en unyttig Spidsfindighed og er flere Gange forkastet af Fuldmagtscomiteerne saavelsom af Storthinget[4]).

Som Følge heraf er det ligesaa hensigtsløst som ulovhjemlet, at Districtsforsamlingerne undertiden indlade sig paa at afgive Kjendelser om Gyldigheden af de udeblivende Valgmænds Forfald. Prøvelsen heraf hører, forsaavidt Udeblivelsen nogensinde maatte kunne tillægges Indflydelse paa Gyldigheden af de valgte Repræsentanters Fuldmagter, under Storthinget, men forsaavidt den udeblivende Valgmand maatte blive tiltalt, under Domstolene. Og om Districtsforsamlingen afsagde en Kjendelse angaaende det opgivne Forfald, vilde

---

1) Storth. Forh. 1821, Februar, Side 24.

2) Storth. Forh. 1830, V, 70; 1836—37, IV, 60.

3) Storth. Forh. 1842, IX, 192.

4) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 62 og 88; 1842, IX, 193; 1860 VII, 1.

den være lige lidet bindende for Storthinget eller Domstolene, hvad enten den antog eller forkastede Forfaldet[1]).

§ 6. Til berammet Tid fremmes Districtsforsamlingen af de mødende Valgmænd, selv om flere eller færre af dem udeblive uden at sende Suppleanter, Valglovens § 26. Saaledes afholdt i 1882 Arendals Valgmænd Storthingsvalg for Arendal og Grimstad, uden at Valgmændene for sidstnævnte Kjøbstad vare tilstede. De vare nemlig ved en Sneestorm hindrede fra at komme frem i rette Tid[2]).

Forhandlingerne begynde med, at Valgmændene overlevere sine Fuldmagter. Disse oplæses og deres Gyldighed undergives Valgmændenes Afgjørelse, dog saaledes at ingen voterer i sin egen Sag, Valglovens § 28. I det sidst anførte Led i § 28 tænkes vel kun paa Spørgsmaalet om Gyldigheden af enkelte Personers Valg. Rammer Indsigelsen hele Valgmandsvalget fra et Præstegjæld, fratræder dog nok i Praxis samtlige dets Valgmænd. Følgerigtigen skulde der forholdes paa samme Maade, naar Indsigelsen er rettet mod Gyldigheden af det hele Valgmandsvalg fra en stor By, der danner en Valgkreds sammen med en mindre. Dette vilde være urimeligt og turde være urigtigt. Bestaaer nemlig Valgkredsen af en eneste By, maa den omhandlede Bestemmelse i § 28 nødvendigen anvendes saaledes, at Spørgsmaal om Valgets Gyldighed i dets Heelhed paakjendes af samtlige Valgmænd, men Spørgsmaal om Gyldigheden af enkelt Mands Valg alene af de øvrige. Denne Sætning kan fornuftigviis ikke lide nogen Afændring derved, at den store By har faaet et Annex af en mindre By. Og i Overeensstemmelse hermed bør saaledes den omhandlede Forskrift anvendes overalt.

Møder en Valgmand uden at kunne fremlægge nogetsomhelst offentligt Dokument til Beviis for, at han er valgt, maa han afvises. En Tidlang var man tilbøielig til ubetinget

---

[1]) Fuldmagtscomiteen i 1842 har udtalt, men ikke forsøgt at begrunde den modsatte Mening, see Storth. Forh. paa sidst anførte Sted.

[2]) Storth. Forh. 1883, VI, 1.

at afvise enhver Valgmand, som ei fremlagde den i Valglovens § 20 omhandlede Fuldmagt, affattet i nøiagtig Overeensstemmelse med den der foreskrevne Formular[1]). Senere har man tilladt Valgmanden at deeltage i Districtsforsamlingen, selv om hans Fuldmagt for nogen Deel fraveg Formularen, f. Ex. hvis Opgaven over de stemmeberettigedes Antal, eller Bevidnelsen om, at Valget er foregaaet paa lovmæssig Maade, er udeglemt[2]). Og omsider har man med Billigelse fra Fuldmagtscomiteens Side antaget Valgmænd, der ingen egentlig Fuldmagt have medbragt, men kun Udskrift af Valgforretningen eller den officielle Underretning fra Præsten om, at de ere valgte[3]). Men deslige Forsømmelser fra Valgbestyrelsens Side have mangengang bragt dem under offentlig Tiltale, og hvis Districtsforsamlingerne med streng Fastholdelse af Lovens Former afvise de Valgmænd, hvis Fuldmagter ei fyldestgjøre disse, saa har Fuldmagtscomiteen ikke dristet sig til ligefrem at misbillige dette[4]).

Om det ved den i Valglovens § 28 omhandlede Prøvelse blot skal undersøges, hvorvidt de fremmødende Valgmænd virkelig ere valgte, eller tillige om deres Valg ogsaa ere gyldige, har før været omtvistet. Grundloven tillægger intetsteds Districtsforsamlingerne anden Myndighed end at vælge Repræsentanter og, om nogen af disse maatte undslaa sig, da at paakjende deres Forfald. Meget mere har, siger man, Grl.s § 55 ved den Forskrift, at Stridigheder om Stemmeret skulle afgjøres af Valgbestyrelsen og dennes Kjendelse paaankes umiddelbart til Storthinget, reist en uoverstigelig Hindring mod, at Districtsforsamlingen negter nogen af de udkaarede Valgmænd den Stemmeret, Valgbestyrelsen har tillagt ham. Denne Slutning er dog urigtig. Grl.s § 55 medfører vistnok, at Districtsforsamlingen ikke kan omgjøre Valgbestyrernes Kjendelser, men ingenlunde, at den er bunden

---

[1]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 71—72; 1838, VI, 20.

[2]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 58 og 87.

[3]) Storth. Forh. 1833, I, 31 og 54, VI, 208; 1851, VII, 1; 1874. VI, 371.

[4]) Storth. Forh. 1860, VII, 1.

ved dem. Det er Districtsforsamlingens Pligt at istandbringe et gyldigt Storthingsvalg. Den maa have enhver dertil nødvendig Myndighed, følgelig ogsaa Adgang til at afvise de Valgmænd, som ikke ere stemmeberettigede eller ikke valgte paa lovlig Maade, og hvis Deeltagelse i Repræsentantvalget kunde lede til, at Storthinget kjendte dette ugyldigt. Denne Fortolkning af Grundloven fulgtes, allerede forinden man fik Valgloven, hvis § 26 giver den en ny og urokkelig Støtte [1]). Er ikke Sagen tilstrækkelig oplyst, maa Districtsforsamlingen antage Valgmanden. Er det foreliggende Spørgsmaal om Lovens rette Forstaaelse uklart, handler Districtsforsamlingen rigtigst ved at skyde det fra sig, antage Valgmanden og overlade Storthinget Afgjørelsen, see nedenfor, Capitel 29, § 9. Mod saadan Fremgangsmaade gjør Storthinget ingen Indvending [2]). Men afviser Districtsforsamlingen nogen Valgmand, saa maa Storthinget stadfæste Kjendelsen, hvis det bifalder Afviisningsgrunden [3]).

Har en Kjøbstad eller et Præstegjæld udkaaret for mange Valgmænd, kan Districtsforsamlingen ei med Sikkerhed rette Feilen ved at udskyde de Valgmænd, der have færrest Stemmer, thi det er muligt, at netop disse Personer fortrinsviis vilde være blevne valgte, saafremt Valgmændenes Antal havde været bestemt rigtigt. I mange Tilfælde har Districtsforsamlingen saaledes strengt taget ingen anden Udvei end at afvise samtlige Valgmænd. Hvor Feilen er grundet i aabenbart Lovbrud, maa denne Fremgangsmaade følges. Hvor det har været tvivlsomt, om nogen Feil overhovedet er begaaet, var Storthinget i ældre Tider mildere ogsaa i dette Tilfælde. Men i 1886 gjorde Storthinget, endog i et

---

[1]) Storth. Forh. 1824, Februar, Side 21 og 47; jvfr. 1842, I, 8 og IX, 195—196.

[2]) Storth. Forh. 1874, VI, 2 (om Valget i Kragerø) og 1889, VI, 15—20 (om Valget for Tromsø Amt).

[3]) Storth. Forh. 1839, VIII, 404 (om Afviisning af Valgmænd fra Sandsver) i 1883, VI, S. No. IX og VII, 62 (om Afvisning af Valgmænd fra Namsos).

særdeles omtvisteligt Tilfælde, den Regel gjældende, at samtlige Valgmænd skulde afvises [1]).

Har en Kjøbstad eller et Præstegjæld udkaaret for faa Valgmænd, kan Feilen ikke rettes ved at tilkalde saamange af Suppleanterne, at det rette Antal Valgmænd bliver fyldt, thi hvis de Stemmeberettigede havde stemt paa dette Tal, er det muligt, og som oftest sandsynligt, at andre end Suppleanterne vilde være blevne valgte. Fuldmagtscomiteen i 1830 antog, at ogsaa de valgte maatte afvises som udkaarede ved ulovligt Valg, men denne Mening vandt ikke Storthingets Bifald og var grundet i en aabenbar Misforstaaelse [2]).

§ 7. Naar Districtsforsamlingen har prøvet Fuldmagterne, skal den ifølge Valgl. § 30 skride til selve Valget, hvoraf følger, at der ikke forud maa finde officielle Forhandlinger Sted om, hvem der bør vælges. Mødet maa ikke afbrydes, førend Valget er tilende, Valgl. § 35.

§ 8. Betingelserne for Valgbarhed til Storthinget ere:

a) At være stemmeberettiget inden Valgdistrictet, Grl.s §§ 57 og 58. En Person, der er stemmeberettiget i Birkenæs Annex, kan saaledes vælges til Storthingsmand for Lister og Mandals Amt. Thi ihvorvel han boer udenfor dette Overøvrighedsdistrict, boer han indenfor dets Valgdistrict.

Fra den her omhandlede Regel er der gjort en Undtagelse ved det Tillæg, § 58 fik ved Grl.sbest. af 1 Juli 1884, som siger: Enhver, der har været Statsminister eller Statsraad, kan udkaares til Repræsentant ogsaa i Valgdistrict, hvor han ikke er stemmeberettiget, saafremt han forøvrigt er valgbar og ikke allerede valgt til Repræsentant for noget andet District. Dog kan intet District samtidigt have fleere end een Repræsentant udenfor sine egne Stemmeberettigedes Midte.

Bestemmelsen gjælder kun om dem, der have havt virke-

[1]) Storth. Forh. 1827, Febr. 28—29 og 44 (Lesje), 1833, I, 28 og 54 (Repræsentantvalget fra Jarlsberg og Laurvigs Amt); 1886, VI, 26 og 28—30 (Valget fra samme Amt).

[2]) Storth. Forh. 1830, Febr. 68—70 og 89 (Evje).

lig Udnævnelse, ikke blot Constitution som Statsraader. Storthinget har i 1886 negtet Bestemmelsens Anvendelighed paa Statsraader, der var dømte til Embedsfortabelse, og som altsaa, hvis de have noget andet Stemmeretsgrundlag, ere valgbare i den Valgkreds, i hvilken de bo. Til Støtte for denne indskrænkende Fortolkning har man paaberaabt sig, at Grl.s § 50 a efter alles Mening ikke kan anvendes paa Embedsmænd, som ere dømte til Embedsfortabelse [1]). Disse Fortolkninger kunne imidlertid ikke sidestilles. Den sidste paakræves af, den første strider mod den fortolkede Bestemmelses Hensigt.

Bestemmelsen er knyttet som Tillæg til Grl.s § 58, der omhandler Valg for Landdistricterne. Det er imidlertid utvivlsomt, at den hjemler Kjøbstæderne samme Frihed.

b) At være 30 Aar gammel.

c) At have opholdt sig 10 Aar her i Riget, Grl.s § 61. At den sidste Fordring ikke blot gjælder indflyttede Udlændinger, men ogsaa indtødte Nordmænd, flyder af Grundlovens Ord og er antaget af Storthinget i 1818 [2]).

Undtagne fra at kunne vælges ere efter Grl.s § 62 Statsraadets Medlemmer, de Embedsmænd, som ere ansatte ved dets Contorer, samt Hoffets Betjente og dets Pensionister.

Undtagelsen strækker sig ei til dem, der vel ere ansatte ved Statsraadets Contorer, men ikke som Embedsmænd eller kun midlertidigen. Departementernes Consulenter ere altsaa under denne Betingelse valgbare [3]).

Embedsmænd, der med selvstændig Myndighed lede en for hele Riget fælles Administrationsgreen, have som oftest en Myndighed mere eller mindre ligeartet med den, Departementerne udøve i andre Administrationsgrene. Saadanne Embedsmænd kunne dog ei ligefrem siges at være ansatte ved Statsraadets Contorer, og Storthinget anseer dem derfor valgbare. Dette er afgjort i 1822 med Hensyn til General-

---

[1]) Storth. Forh. 1886, VI, 1—6 og 27, samt VII, 5.

[2]) Storth. Forh. 1818, Februar, Side 39—40.

[3] Storth. Forh. 1814, Side 12—13.

procurøren, i 1858 og 1859 med Hensyn til Generalpostdirectøren[1]. Canal-, Fyr-, Havne-, Jernbane-, Telegraph- og Veidirectørerne ere saaledes valgbare. Det samme maa ogsaa gjælde Regjeringsadvocaten[2]) og nu tillige Rigsadvocaten. Thi vel er de afsættelige; men det samme er ogsaa Tilfældet med Generalpostdirectøren. Derimod siger det sig selv, at Statssecretæren, uagtet han vistnok ikke staaer under noget enkelt Departement, er at ansee som ansat ved Statsraadets Contorer. Det samme gjælder nu om Zahlcassereren, Res. 12 August 1862. Til Hoffets Betjente kunne alene de Personer henregnes, som beklæde Stillinger, der medføre privat Tjeneste hos Kongen eller den kongelige Familie. En Officier, der ansættes som Adjutant hos Kongen eller hos en Prinds, ophører altsaa ikke at være valgbar, medmindre Ansættelsen er given ham ved privat Beslutning, eller han modtager Løn af Hoffet.

Hvis nogen ved Rigsretsdom maatte blive erklæret for bestandig uværdig til at beklæde Embede, Ombud eller Bestilling, vilde han selvfølgelig ophøre at være valgbar.

Efter Grundlovens Ord, som man ingen Føie har til at fravige, maa Valgbarhedens Betingelser være tilstede, allerede naar Valget foregaaer. Dette forbliver altsaa ugyldigt, om end den valgte i Mellemtiden mellem Valget og Storthingets Sammentræde fylder sit 30te Aar eller kjøber den Eiendom, hvorpaa han støtter sin Stemmeretsqvalification, eller fraskriver sig den Hofpension, der var ham tilstaaet, dengang Valget afholdtes[3]).

Den, som midlertidigen opholder sig i Udlandet, er, som i Cap. 23 § 3 forklaret, stemmeberettiget, skjønt han ved Grl.s § 60 er hindret fra at udøve sin Stemmeret. Det har derfor aldrig været betvivlet, at han er valgbar. Derimod kan den, hvis Stemmeret er suspenderet, ikke vælges. Saa-

---

[1]) Storth. Forh. 1822, Side 28, 1858, Indstilling S. No. 1 og Forhandlingerne Side 3, Storth. Forh. 1859, VII, 2.

[2]) Jvfr. Storth. Forh. 1827, V, 451 ff.

[3]) Storth. Forh. 1821, Febr. 13 og 110; 1824 Febr. 30, 1874, VI, 8; 1881, VI, No. X, 26.

ledes har Valgl.s § 36 forstaaet Grundloven. Den foreskriver nemlig, at Fuldmagten skal indeholde Bevidnelse om, at ingen af de valgte befinder sig i noget af de i Grl.s § 52 nævnte Tilfælde.

§ 9. Om Fremgangsmaaden ved Valget indeholder Grundloven ingen Bestemmelse. Derimod findes saadanne i Valglovens §§ 31—34.

Stemmegivningen skeer her ved skriftlige Sedler med eller uden Navns Underskrift. Efter Indleveringen maa ingen Seddel rettes eller omskrives. Denne Sætning anvendes dog ikke med den yderste Strenghed, naar der ingen Mistanke kan være om Svig. Storthingene have saaledes anseet det tilladeligt, at en Valgmand, som har skrevet et Navn utydeligt, forklarer, hvem han har meent, — at han tilføier Fornavnet, hvor saadant er nødvendigt for at betegne, paa hvem Stemmeseddelen skal lyde, — at en Valgmand, der i Stemmeurnen havde lagt et Stykke ubeskrevet Papir, istedetfor den hos ham liggende færdigskrevne Stemmeseddel, indleverer denne under Optællingen, — og endog at den, der har indleveret en Stemmeseddel, hvorpaa samme Navn var skrevet tvende Gange, under Optællingen retter denne Feil [1]). I sidstnævnte Tilfælde gik Mildheden længere, end man nu anseer rigtigt. I 1874 antog nemlig Fuldmagtscomiteens Fleertal, at en Valgmand, som ved Suppleantvalget havde stemt paa en Mand, der allerede var valgt til Repræsentant, ei kunde rette denne Feil [2]).

§ 10. Har nogen stemt paa sig selv, er hans Stemmeseddel ugyldig. Han kan da ikke indgive ny Stemmeseddel i dens Sted, Valglovens § 32. Han kan heller ikke denne Gang komme i Betragtning ved Valget, see Criminallovens § 1—25.

Hvis en Seddel, der er afgiven ved en Districtsforsamling, lyder paa flere eller færre Personer, end der skal vælges,

---

[1]) Storth. Forh. 1833, Febr. 22—27 og 36; 1845, VII, 4—5; 1854, VII, 1; 1857, VIII, 3; 1874, VI, 368—69.

[2]) Storth. Forh. 1874, VI, 367.

bevirker ogsaa dette efter Lovens § 32, at den bliver ugyldig, uden at nogen ny Seddel maa indgives i dens Sted. De derpaa anførte Navne tælles følgelig ikke med.

Nogen tilsvarende Forskrift opstiller Loven ikke om de ved Valgforsamlingerne indleverede Sedler. Disse maa altsaa efter Omstændighederne bedømmes efter en lempeligere Maalestok[1]). At en Stemmeseddel, afgiven ved nogen Districtsforsamling, lyder paa et mindre Antal end det bestemte, er saaledes ifølge stadig Praxis grundet paa Kjendelse af Storthinget i 1842 ikke til Skade for dens Gyldighed[2]). Er der stemt paa for mange Valgmænd, synes Fuldmagtscomiteen i 1886 at have anseet Seddelen ugyldig. Herom kan der ikke være Tvivl, hvis Navnene ere anførte i alfabetisk Orden. I modsat Fald bør Seddelen godtages for det rette Antal Valgmænd i den Orden, hvori de ere anførte. I alt Fald maa dette gjælde, om Stemmeseddelen er indsendt af nogen Fraværende, som har gyldigt Forfald og ikke lyder paa flere Valgmænd, end det ved Indkaldelsen fastsatte Antal.

Vor Valglov forudsætter, at den, paa hvem der stemmes, nævnes ved Navn, men indeholder ingen bestemt Forskrift om, hvorledes han skal betegnes. Enhver Betegnelsesmaade er altsaa tilstrækkelig, naar den ikke efterlader nogen virkelig Tvivl hos dem, der skulle optælle Stemmerne eller bedømme Valgets Gyldighed[3]).

Herom have Storthingene altid været enige, hvis Stemmeseddelens Betegnelse af Personen kun er ufuldstændig, f. Ex. hvis den alene indeholder et Tilnavn, der er fælles for flere, og hvor altsaa Nøiagtighed egentlig krævede Tilføielse af Fornavn eller Livsstilling. Hvem der i Virkelig-

---

[1]) Se f. Ex. Storth. Forh. 1842, IX, 194 og 198.

[2]) Storth. Forh. 1842, IX, 198.

[3]) Denne Synsmaade følges ogsaa i Nordamerika, Cooley on the Constitutional Limitations, Side 608, og i Frankrige Grün, la Jurisprudence parlamentaire Side 116 ff. I Sverige gjælder en strengere Regel, Rigsdagsordningen § 25, Rydin, Svenska Riksdagen, I, 148.

heden er meent, vil desuagtet i Almindelighed være utvivlsomt, nemlig naar der i Districtet kun har været Tale om at vælge en af de Personer, der bære det anførte Tilnavn.

Derimod har Spørgsmaalet været afgjort paa forskjellig Maade af de forskjellige Storthing, hvis den omhandlede Person paa Stemmeseddelen har været givet et feilagtigt Navn. I 1857 bifaldtes det, at en Stemmeseddel lydende paa Herman Jonsen Mo ikke medregnedes blandt Stemmerne paa Hans Jonsen Mo, uagtet denne havde 101 Stemmer til Valgmand og der desuden ingen Tvivl kunde være om, at det var ham, som det var meent, eftersom der ingen Person gaves, som bar det paa Seddelen anførte Navn. I 1836 antoges det derimod, at en Stemmeseddel lydende paa «Lieutenant Fosling», hvilket Navn heller ikke førtes af nogen tilværende Person, maatte medregnes blandt Stemmerne paa en af Valgmændene, «Lieutenant Mosling». Og i 1874 ligeledes, at en Stemmeseddel lydende paa Skomager A. Lyng maatte medregnes blandt Stemmerne paa anden Suppleant Skomager O. Lyng, uagtet der gaves en Person, som hed A. Lyng. Han var nemlig en ganske ung Sømand, som umulig kunde have været meent [1]).

Lyder en Stemmeseddel paa flere, men ikke for mange Personer, og der blandt disse findes nogen, som ikke er tilstrækkelig betegnet, ikke er til eller ikke er valgbar, opstaaer det Spørgsmaal, hvorledes Seddelen skal behandles. Valgloven udtaler sig ikke herom. Er Seddelen afgiven ved en Valgforsamling, er det ikke tvivlsomt, at den maa antages gyldig, forsaavidt angaaer de tilstrækkeligt betegnede og valgbare Personer, paa hvilke den lyder. Er den afgiven ved en Districtsforsamling, fulgte Storthinget indtil 1874 den samme Synsmaade [2]). Senere have Fuldmagtscomiteerne nogle Gange antaget, at en saadan Stemmeseddel maatte sættes ved Siden af Sedler, der indeholder for faa Navne, og at den altsaa maatte erklæres heelt ugyldig. Denne Mening er

---

1) Storth. Forh. 1836, Februar, Side 34; 1854, VII, 3 og 1874, VI 3 ff.

2) Storth. Forh. 1833, Februar Side 21; 1854 VII 1.

dog blot udtalt i Tilfælde, hvor Feilen alene var indløben i en enkelt Stemmeseddel, men er endog i saa Fald urigtig. At stemme paa færre Storthingsmænd end det grundlovbestemte Antal er en Feil saa grov, at den ikke kan have sin Grund i andet end ond Villie eller utilgivelig Skjødesløshed og kun vil forekomme meget sjeldent. Ligestilles hermed kunne ikke de heromhandlede Feil, der ofte ville være grundede i en ganske utilregnelig Vildfarelse, der meget vel kan deles endog af Valgmændenes Fleertal. En saadan Ligestillen vilde være baade i sig selv urimelig og skikket til ganske at forkvakle Valgets Udfald. Hvor Sætningen vilde lede til Omstyrtelse af et helt Valg, er den saa iøinefaldende unaturlig, at det hos os aldrig er faldt nogen ind at foreslaa den anvendt under saadanne Omstændigheder[2]).

§ 11. Dersom et District har at vælge flere Repræsentanter, og nogle af dem vælges med ligemange Stemmer, saa bestemmes Ordenen mellem dem ved Lodtrækning. Men have flere faaet ligemange Stemmer til samme Repræsentantplads og Valget saaledes intet afgjørende Udslag giver, foreskriver Valglovens § 33 først ny Votering om, hvem af dem der skal være Repræsentant, og hvis Sagen ikke heller herigjennem bliver bragt til Endskab, Lodtrækning.

---

[1]) Storth. Forh. 1874, VI, 367; 1878, VI, 463—464; 1881, VI, S. No. 10, 28.

[2]) Et sikkert Udtryk for den praktiske Opfatning af Spørgsmaalet har man i Storthingets Afgjørelse af Valget for. Finmarkens Amt 1886 (Storth. Forh. VI, 12—13). Af Amtets 24 Valgmænd stemte 14 paa tvende Mænd, af hvilke den ene var dømt fra sit Statsraadsembede, men boede udenfor Amtet. Storthinget betragtede ham derfor ikke som valgbar og forkastede Fuldmagten for hans Vedkommende. Dersom nu alle de Stemmesedler, som lød paa ham, skulde have været ugyldige, maatte Fuldmagten ogsaa have været ugyldig for den anden af de valgte Repræsentanter. En saadan Paastand blev imidlertid ikke engang antydet. Storthinget godkjendte Fuldmagten for den anden med 14 Stemmer valgte Mand og ansaa følgelig disse Stemmer som gyldige. Et lignende Tilfælde har man ved Afgjørelsen af Valget i Søndre Bergenhuus Amt 1848 (Storth. Forh. VII, 102—104).

Ere de, der have faaet ligemange Stemmer, eller nogen af dem, selv Valgmænd, maa de deeltage i Omvoteringen, hvis der ved denne er levnet dem nogen Valgfrihed f. Ex., naar der til en eneste Plads er faldt ligemange Stemmer paa tre Valgmænd [1]). Herom maa alle være enige. Derimod er der Meningsforskjel, naar Tilfældet stiller sig saaledes, at den eller de Valgmænd, som ere paa Omvalg, vilde være fuldstændigt bundne, om de deeltoge i samme. Hvis der er faldt ligemange Stemmer paa tvende Personer, af hvilke den ene er Valgmand, den anden ikke, og den første skulde deeltage i Omvoteringen, saa maatte han nødvendig stemme paa sin Modstander. Udfaldet vilde altsaa paa Forhaand være givet og Valget ikke blive, hvad det efter sin Hensigt skal være, et sandt Udtryk for den hos Vælgernes Fleertal herskende Villie. Fuldmagtscomiteens Fleertal har derfor ved forefaldende Leilighed udtalt sig mod, at Valgmanden skulde deeltage i Valget [2]). Hvor begge de Personer, paa hvem der faldt ligemange Stemmer, ere Valgmænd, kunde det synes ligegyldigt, om de deeltage eller ei, idet enhver af dem maa stemme paa den anden. Saaledes opfattede Fuldmagtscomiteen i 1865 Sagen. Derimod vare Fuldmagtscomiteerne i 1836 og 1874 af den Mening, at vedkommende Valgmænd heller ikke i dette Tilfælde burde deeltage i Omvoteringen. Dette er vistnok ogsaa det rigtigste. Selv om nogen af dem ønsker at deltage i Valget, bør han ansees uberettiget dertil. Thi ellers kom han til at stemme i egen Sag samt til at fritage sig selv for Repræsentantombudet, og dertil bør han ei have Adgang [3]).

§ 12. I de fleste andre Lande er det Regel, at Afgang blandt de valgte Repræsentanter erstattes ved nye Valg, som først foretages, naar nogen Plads i Repræsentationen virkelig bliver ledig. Vor Grl.s § 63 paabyder derimod i Lighed med den franske Const. af 3 Sept. 1791, Afd. III, Cap. 1, Sect.

---

[1]) Storth. Forh. 1845, VII. 6.

[2]) Storth. Forh. 1874, VI. 370—371.

[3]) Storth. Forh. 1836, Februar, Side 25 og 26, 1865, VIII, 2, 1874 sidstanførte Sted.

III, § 1, at den, der næst de valgte Repræsentanter har de fleste Stemmer, i saa Fald skal tage Sæde paa Storthinget. Grunden til, at man valgte denne Udvei, var udentvivl de Besværligheder, der i vort tyndt befolkede Land vilde være forbundne med Afholdelsen af nye Valg. At erstatte Afgangen mellem Repræsentanterne paa sidstnævnte Maade har imidlertid ogsaa uden Hensyn hertil sine Uleiligheder. Vælges ny Repræsentant, naar den oprindelig valgte har faaet Forfald, saa vedbliver efter den i andre Lande gjældende Regel den nye Repræsentant at gjøre Tjeneste, selv om den gamle Repræsentants Forfald ophører. Det kan altsaa være muligt, at Valgdistrictet i længere Tid end nødvendigt berøves den Repræsentant, det helst vil have. Selv hvor nyt Valg kan afholdes uden den oprindelig valgte Repræsentants Samtykke, skrider man, hvis han lever og er valgbar, nødigere dertil end til Indkaldelse af Suppleant.

Efter Udtrykkene i Grl.s § 63, saaledes som den oprindelig var affattet, skulde den, der ved selve Repræsentantvalget havde faaet fleest Stemmer næst den valgte Repræsentant, ubetinget indtræde i hans Sted. Dette kunde lede til, at Districtet blev repræsenteret af en Mand, der blot havde faaet en ringe Brøkdeel af Stemmerne. Bestemmelsen blev imidlertid ei forstaaet efter sine Ord. Det tillodes, at Districtsforsamlingen, før den skred til Repræsentantvalget, vedtog, at der skulde afholdes særskilt Valg paa Suppleanter[1]), hvilken Fortolkning af Grundloven blev godkjendt i Valglovens § 34. Nu har den faaet bogstavelig Hjemmel ved Grundlovsforandringen af 24 April 1869. Efter denne kan det ikke længere være tvivlsomt, at Districtsforsamlingen ei behøver at være eenstemmig om den Beslutning, at der skal holdes særskilt Suppleantvalg, men at Fleertallets Villie her som ellers, hvor intet andet er sagt, er afgjørende.

Er ingen saadan Beslutning fattet før Repræsentantvalget, saa er det af Storthinget afgjort, at de, der ved dette Valg

---

[1]) See f. Ex. Storth. Forh. 1821, Februar, Side 19 og 37.

have faaet fleest Stemmer næst Repræsentanterne, ere Suppleanter, og at altsaa Grundlovens § 63 ikke engang, som den nu er affattet, tillader Districtsforsamlingen at afholde særskilt Suppleantvalg, medmindre udtrykkeligt Forbehold derom er taget før Repræsentantvalget [1].

Efter Grundlovens Bogstav kunde man tro, at blot den ene Mand, der næst de valgte Repræsentanter har faaet fleest Stemmer, er at betragte som Suppleant. Grundloven har imidlertid altid og uimodsagt været forstaaet paa modsat Maade, jfvr. Valglovens §§ 34, 36, 37 og 38. At der skal vælges noget bestemt Antal Suppleanter, er intetsteds sagt. Hvor der ei er afholdt særskilt Suppleantvalg, maa derfor strengt taget enhver, paa hvem der ved Repræsentantvalget er faldt nogen Stemme, ansees som Suppleant, altsaa nævnes i Fuldmagten og underrettes om Valget. Uagtet denne Fortolkning kan lede til meget urimelige Resultater, sees den dog i ældre Tid flere Gange at være antagen af Fuldmagtscomiteerne og i det mindste een Gang af Storthinget [2]. Anstilles særskilt Valg paa Suppleanter, burde følgerigtigen alle, som derved have faaet Stemmer, ansees som Suppleanter. Da Repræsentanten for Arendal var død i 1872 og den ved særskilt Valg udkaarede Suppleant godtgjorde Forfald, paabød imidlertid Storthinget nyt Valg uden at undersøge, om nogen havde faaet Stemmer ved det i 1870 afholdte Suppleantvalg, noget der virkelig var Tilfældet [3]. I mange Fuldmagter nævnes derfor nu kun et Antal Suppleanter svarende til Repræsentanternes Antal.

Den Orden, i hvilken Suppleanterne skulle kaldes til at tage Sæde paa Storthinget, og i hvilken de altsaa skulle nævnes i Fuldmagten, bestemmes ved det Antal Stemmer, enhver af dem har faaet ved selve Valget. Have flere faaet ligemange Stemmer, maa Ordenen mellem dem søges bestemt ved Omvotering. Undertiden have Districtsforsamlingerne i

---

[1]) Storth. Forh. 1871, VI, 2—3 og VII, 3.

[2]) Storth. Forh. 1815, Juli, Side 23—24; 1818, Februar, Side 154; 1824, Februar, Side 19 og 82.

[3]) Storth. Forh. 1872. VI, 2, Morgenbladet 1870 No. 284.

saadant Tilfælde strax anvendt Lodtrækning, men dette er i den senere Tid stadigen blevet misbilliget af Fuldmagtscomiteerne. Storthingene have dog anseet den ved Lodtrækning, uden foregaaende Omvotering, trufne Bestemmelse af Ordenen mellem Suppleanterne for at være bindende[1]).

Vælges alle Suppleanter for en Valgkreds ved eet Valg, kan det hænde, at den, der faaer de fleste Stemmer, ikke er den, hvem Fleertallet helst vil have til første Suppleant. Det er tvertimod muligt, at alle, der have stemt paa ham, kun have villet have ham med som sidste Mand. For at faa Ordenen mellem Suppleanterne bestemt efter Fleertallets Ønske har man i den senere Tid pleiet at anstille særskilt Valg til enhver af Suppleantpladsene eller ialtfald til den første af dem. Dette har aldrig vakt nogen Indsigelse fra Storthingets Side. Derimod have Fuldmagscomiteerne ytret Betænkeligheder ved, at Districtsforsamlingerne i et Par Amter efter forud taget Forbehold først havde valgt Suppleanter og dernæst ved særskilt Votering for hver Suppleantplads bestemt Ordenen mellem dem[2]).

§ 13. Er det ikke vedtaget, at der skal afholdes særskilt Suppleantvalg, og Districtsforsamlingen godkjender et af den valgte Repræsentant opgivet Forfald, flyder det af Grundlovens § 63, at der ikke vælges ny Repræsentant, men at den, der næst ham har de fleste Stemmer, optræder som saadan[3]). Det samme maa antages, om den valgte Repræsentant med Hjemmel af nys nævnte Paragraph under Districtsforsamlingen undslaaer sig for at modtage Valget.

Er der taget Forbehold om særskilt Suppleantvalg, seer man Exempler paa, at der til Udfyldelse af de Pladse, der saaledes under selve Districtsforsamlingen viser sig at være ledige, har været afholdt nyt Repræsentantvalg. Man har nemlig sagt, at Repræsentantvalget maa være færdigt, før der skrides til det særskilte Suppleantvalg.

---

[1]) Storth. Forh. 1833, Marts, Side 42; 1839, Februar, Side 27—28; 1845, VII, 10; 1859, VII, 3; 1865, VIII, 653; Storth. Efter. 1848, 288.

[2]) Storth. Forh. 1865, VIII, 652; 1878; VI, 465.

[3]) Storth. Forh. 1824, Februar, Side 19—20.

Herimod vil der ikke lettelig være nogen Indvending at gjøre, hvis det er ved den valgte Repræsentants Frasigelse, hans Plads er bleven ledig. Thi Grundlovens Forskrift om, hvorvidt han dertil har Ret, er saa klar, at den neppe levner Rum for Tvivl i Anvendelsen. Det synes derfor at være uden Føie, Fuldmagtscomiteen i 1839 begrundede sit Bifald til denne Fremgangsmaade paa den Omstændighed, at Districtsforsamlingen før det første Valg havde taget Forbehold om, at Eftervalg paa Repræsentanter, hvis nogen af dem undslog sig, skulde finde Sted før Suppleantvalget[1]). Districtsforsamlingen i Throndhjem 1853 brugte ogsaa uden saadant Forbehold den omtalte Fremgangsmaade, hvilket ei foranledigede nogen Indsigelse fra Fuldmagtscomiteen.

Noget anderledes stiller Sagen sig, hvis den valgte Repræsentant har opgivet et Forfald, som Districtsforsamlingen godkjender. Storthinget har vistnok ikke gjort nogen Indvending imod, at der i saa Fald holdes nyt Repræsentantvalg før Suppleantvalget[2]). Saadan Fremgangsmaade kan dog i denne Anvendelse lede om ikke til Ulemper, saa dog til Besynderligheder. Der er jo nemlig en Mulighed for, at Storthinget negter at anerkjende Forfaldets Gyldighed, og i saa Fald vilde den Uformelighed fremkomme, at der var valgt to Repræsentanter til samme Plads. Hvor der kan være Tanke om, at Forfaldet bliver kjendt utilstrækkeligt eller, hvad der snarere lader sig tænke, kun tillagt midlertidig Gyldighed, bør der strax skrides til Suppleantvalg.

§ 14. Oplyses det, inden Districtsforsamlingen adskilles, at den valgte Repræsentant ikke er valgbar, og at Valget altsaa er ulovligt, saa har Districtsforsamlingen ikke udført sit Hverv, og den kunde da synes pligtig til at foretage nyt Repræsentantvalg, hvad enten Suppleanter vare valgte eller ei. En saadan Fremgangsmaade vilde dog være urigtig. Districtsforsamlingen har ingen Ret til at afgjøre, om det engang stedfundne Valg er gyldigt, eller hvis det findes

---

[1]) Storth. Forh. 1839, VIII, 413; Morgenbladet 1853, No. 226.

[2]) Storth. Forh. 1845, VII, 5 og 10 (Drammen og Throndhjem).

ugyldigt, hvorvidt Repræsentantvalg skal afholdes eller Suppleanten indkaldes. Dette er Storthingets Sag, Grl.s § 64.

Kan Districtsforsamlingen ikke engang under de oven angivne Omstændigheder skride til nyt Valg paa Repræsentant eller Suppleant, saa har den efter at have opløst sig selvfølgelig endnu mindre Adgang til af egen Magtfuldkommenhed at træde sammen for at foretage saadant Valg.

I den første Tid efter Forfatningens Istandbringelse famlede man i disse Puncter. I 1815 opgav saavel Repræsentanten som Suppleanten for Laurvigs Amt Forfald. Districtsforsamlingen afholdt nyt Møde, tog Forfaldene for gyldige og udkaarede ny Repræsentant, hvilken Fremgangsmaade Storthinget ansaa lovlig. Samme Fremgangsmaade i Christiansand godkjendtes af næste Storthing. I 1815 blev Districtsforsamlingen i Christiania afholdt, uden at alle Valgmændene vare tilsagte eller mødte. De traadte derfor atter sammen og foretoge nyt Valg, hvilket fik forskjelligt Udfald fra det tidligere, men godkjendtes dog af Storthinget[1]). Noget lignende Exempel har man senere ikke havt.

§ 15. Udtrykkene i Grl.s § 63 fremkalde ved første Øiekast den Tanke, at Districtsforsamlingen i ethvert Tilfælde, hvor en Repræsentant opgiver Forfald, skal paakjende dette, og at Valgmændene følgelig paanyt maa sammentræde i saadant Øiemed, om Forfaldet først anmeldes, efter at den til Valget berammede Districtsforsamling er adskilt. Det kan imidlertid ikke antages, at Grundloven har havt til Hensigt at paabyde en Fremgangsmaade, der i alt Fald i mange af Landdistricterne vilde blive saa uforholdsmæssig besværlig og kostbar. Storthinget i 1830 antog maaskee, at den, om end ikke paabudt, dog var tilladelig. Storthinget i 1833 har derimod utvivlsomt afgjort, at den hverken er det ene eller andet. Det misbilligede nemlig, at Valgmændene i et District, som kun bestod af en eneste By, samlede sig for at paakjende et efter Districtsforsamlingen anmeldt Forfald. I 1836 sam-

---

1) Storth. Forh. 1815, Juli, Side 20, 23, 24 og 31. Storth. Forh. 1818, Februar, Side 154.

mentraadte imidlertid Valgmændene i Christiansand for at paakjende Gyldigheden af et Forfald, som hindrede en af Repræsentanterne fra at møde paa det overordentlige Storthing. I 1858 indhentede Repræsentanten fra Tromsø derimod i lignende Anledning kun underhaands Erklæringer fra Valgmændene. Storthingene gjorde ikke i noget af disse Tilfælde Indvending mod den benyttede Fremgangsmaade[1]).

§ 16. Valget skal af Bestyrelsen meddeles de valgte, indberettes til Storthingets Præsidentskab og Regjeringen samt bekjendtgjøres saavel af denne som af Bestyrelsen, Valglovens § 33. Ifølge Dept. Skr. 17 Oct. 1879 er det nok, at Valget bekjendtgjøres paa det Sted, hvor Districtsforsamlingen er holdt.

Valgmændene ere ved Loven af 3 Juni 1874 §§ 2 og 19 opførte med Hensyn til Skydsgodtgjørelse i tredie Classe, med Hensyn til Diæt i sjette Classe.

Capitel 28.

Repræsentanter og Suppleanter.

§ 1. Repræsentantstillingen er efter vor Forfatning et statsborgerligt Ombud. Enhver er saaledes pligtig til at modtage Valget. Dog kan den, der har mødt som Repræsentant paa tre ordentlige Storthing efter samme Valg, undslaa sig for at modtage næste Valg, Grl.s § 63. At den gjenvalgte skal have afgivet Møde hele den Tid, disse tre ordentlige Storthing have været samlede, udkræves ikke, for at saadan Frasigelsesret skal tilkomme ham. Det er nok, at

[1]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 62 og 87; 1834, V. 236 og 262; det overordentlige Storthings Forh. 1836—37, I. 5 og 1858, S. No. 1.

han har havt Sæde paa ethvert af dem. Under denne Betingelse strækker Frasigelsesretten sig ogsaa til dem, der have afgivet Møde i Egenskab af Suppleanter. Det er ikke paabudt, at den skal gjøres gjældende inden en bestemt Frist. Selv om den valgte er tilstede i Districtsforsamlingen og undlader at gjøre sin Ret gjældende, ansees den ikke derved forspildt[1]). Har han taget Sæde paa Storthinget, maa den derimod betragtes som opgiven, jfr. Formandskabsloven af 14 Januar 1837, § 3.

§ 2. Repræsentanterne og i deres Sted Suppleanterne ere forpligtede til at indfinde sig i Storthinget til bestemt Tid. Overtrædelse straffes efter Ansvarlighedsloven af 7 Juli 1828 § 10. Denne Pligt ophører selvfølgelig for dem, som have Forfald, Grl.s § 63. Ordene i denne Paragraphs Begyndelse kunde ved første Øiekast fremkalde den Tanke, at Forfald, som allerede var tilstede ved Valget, berettigede den valgte til at undslaa sig for at modtage dette, og at han altsaa blev at betragte som den, der ikke havde været valgt. Dette er imidlertid kun en Unøiagtighed i Udtryksmaaden. Baade Sagens Natur og Paragraphens sidste Deel viser, at Forfald kun fritager for at møde, saalænge det varer.

Det er naturligvis kun vægtige Grunde, der befri nogen fra det betydningsfuldeste af alle borgerlige Ombud, i Almindelighed alene Sygdom eller Svagelighed eller andre offentlige Krav af sær Vigtighed. Den Omstændighed, at en Mand lider endog betydeligt Skaar i sine Indtægter ved at være fraværende fra sit Hjem, kan ikke fritage ham fra at møde paa Storthinget[2]). Imidlertid kunne økonomiske Tab være af den Betydning, at de ansees som tilstrækkelig Undskyldning. Dette har flere Gange været antaget af Storthinget, saaledes i 1836, da en Mand, der just i den Tid, det overordentlige Storthing sammentraadte, flyttede sin Handelsvirksomhed fra en By til en anden, fik Tilladelse til at forblive hjemme; ligeledes i 1858 og 1879, da Fritagelse til-

---

[1]) Storth. Forh. 1833, Februar, 19—21 og 35.

[2]) Storth. Forh. 1851, IX, 52.

stodes Handelsmænd, som oplyste, at Omstændighederne gjorde det til Velfærdsanliggende for dem i egen Person at bestyre sine Forretninger. Det vilde jo ogsaa være urimeligt at tvinge en Mand til at møde paa Storthinget, saafremt man derved foranledigede, at han maatte opgive sit Bo til Concurs. Overhovedet have Storthingene altid anseet sig berettigede til at meddele Repræsentanter, der have havt rimelige Grunde til at være fraværende eller at reise hjem paa kortere Tid, Tilladelse dertil, selv om intet egentligt Forfald kunde siges at være tilstede.

§ 3. Baade Repræsentanter og Suppleanter vælges for et Tidsrum af tre Aar, Grl.s § 71. Dette Tidsrum regnes fra den Dag, da første ordentlige Storthing efter de almindelige Valg træder sammen. Dette flyder baade af Sagens Natur og Grl.s § 72, saaledes som den lød indtil 1869.

Det kan imidlertid hænde, at en Repræsentants Fuldmagt træder ud af Kraft, allerede forinden dette Tidsrum udløber. Vistnok er det i Grundloven ikke sagt, at enhver Repræsentant, som ophører at være valgbar til Storthinget, ogsaa ophører at have Sæde der. Tvertimod maa det erkjendes, at Grundlovens Udtryk nærmest lede til det modsatte Resultat. De i §§ 57, 58, 61 og 62 givne Forskrifter opstille efter sine Ord blot Betingelser for at kunne vælges til Repræsentant, ikke Betingelser for at beholde denne Stilling. Og Grl.s § 67 siger uden nogetsomhelst Forbehold, at de saaledes valgte Repræsentanter udgjøre Norges Storthing. Det er dog ikke tvivlsomt, at de, der ifølge Grl.s § 53 tabe sin Stemmeret, fordi de blive dømte til Strafarbeide, strax tabe sit Sæde i Storthinget. Gik man ikke ind herpaa, saa blev man nødt til at indrømme Storthinget den Myndighed, som ifølge gammel Sædvane tilkommer det engelske Underhuus og ifølge udtrykkelig Grundlov (Art. 5, Sect. 2) ethvert af den nordamericanske Congres's tvende Huse, nemlig at kunne udstøde ethvert Medlem, som dertil gjør sig fortjent. Herom kan der imidlertid ikke være Tale hos os[1]). Ligeledes er det klart,

[1]) Storthinget i 1815 synes vistnok at have tillagt sig en saadan Ret. Det hjemviste nemlig en Repræsentant, der i en Sag angaaende

at den Repræsentant, der træder ind i Statsraadet eller modtager anden Ansættelse, som berøver ham Valgbarheden, derved udelukkes fra Storthinget. Naar Grundloven har fundet det overflødigt at udtale disse Sætninger, kan det alene være, fordi det har anseet Repræsentantens Bibeholdelse af sin Stilling afhængig af, at Valgbarheden bevares. Det maa derfor antages, at den Repræsentant, som ophører at være norsk Borger, uden dog at erhverve Borgerret i fremmed Land, eller sælger sin Gaard, eller opsiger sit Kjøbstadsborgerskab og af saadan Grund ophører at være stemmeberettiget, taber sit Sæde paa Storthinget[1]). At Suspension af en Repræsentants Stemmeret hindrer ham fra at udøve sit Hverv, er flere Gange anerkjendt af Storthinget, ikke blot naar Suspensionen er bevirket ved Anklage for Forbrydelse, men ogsaa i Tilfælde af Fallit[2]).

Fraflytter en Repræsentant det District, af hvilket han er valgt, antages det dog, at han beholder sit Sæde. Han repræsenterer nemlig ikke Districtet, men det hele Rige. Efter denne Synsmaade afgjordes Spørgsmaalet allerede af det andet overordentlige Storthing[3]). Tilfældet er senere indtruffet flere Gange, saaledes i 1864 med Repræsentanten fra Frederikshald samt i 1872 med Repræsentanten fra Moss og anden Repræsentant fra Christiansand, uden at der i Storthinget engang vaktes Spørgsmaal om, at disse Repræsentanters Pladse skulde være blevne ledige.

Den almindelige Lovgivning har i det hele taget ikke

---

flere skammelige Forbrydelser kun var frifunden for videre Tiltale. Storth. Efterr. 1814—21, Side 204. Men dette erkjendtes allerede dengang af mange for en Vildfarelse.

1) Antaget af Storthinget 1879, see ovenfor Side 386, Note 3 og Side 387 Note 1.

2) Storth. Forh. 1842, I, 14 og 91, 1845, IX, 27 og 1858, Indst. Nr. 1. Storthinget i 1878 lod dog en for Forbrydelse mod Crl. 9—21 tiltalt Repræsentant beholde sit Sæde, idet ingen bragte Spørgsmaalet herom paa Bane. Han dømtes ogsaa kun til Fængsel, Retstid. 1878, Side 727—729.

3) Storth. Forh. 1822, Side 28. I Nordamerika gjælder den modsatte Regel, Holst, Staatsrecht der Vereinigten Staaten von Amerika. (i Marqvardsens Handbuch) Side 145.

Adgang til at frakjende en lovlig valgt Repræsentant hans Sæde paa Storthinget. Bestemmelserne derom tilhøre nemlig efter sin Natur Grundloven. I Almindelighed kan derfor Lovgivningen ikke engang bestemme, at Forbrydelser i andre Tilfælde eller under andre Betingelser end de i Grl.s § 53 opstillede skulle medføre Tab af Sæde paa Storthinget.

For Forbrydelser, nogen maatte begaa i Egenskab af Storthingsrepræsentant, kan imidlertid den lovgivende Magt fastsætte som Straf eller Følge af Straffedommen, at den Skyldige skal have sit Sæde paa Storthinget forbrudt. Herom nærmere i et følgende Afsnit, angaaende den constitutionelle Ansvarlighed.

§ 4. Suppleanten indtræder i Storthinget:

a) Naar Repræsentanten har Forfald, hvis Lovlighed er anerkjendt, Grl.s § 63. Er en Repræsentant syg, naar Storthinget træder sammen, har dette selvfølgeligt at afgjøre, hvorvidt Sygdommen skal ansees som Forfald, saaledes at Suppleanten maa indkaldes[1]).

b) Naar Repræsentanten har frasagt sig Valget, og Frasigelsen skeer, efter at Suppleantvalget har fundet Sted, jfr. Cap. 27 § 13.

c) Naar Repræsentantens Fuldmagt af en eller anden Grund bortfalder eller suspenderes.

d) Naar hans Valg af Storthinget erklæres ugyldigt, medens Suppleantens Valg er gyldigt.

Denne Sætning har ikke altid været erkjendt. Det er Districtforsamlingens Pligt at istandbringe et fuldstændigt og gyldigt Valg, men denne Pligt er i det heromhandlede Tilfælde ikke opfyldt, og det kunde derfor synes, at Storthinget ingen anden Udvei havde, end at

---

[1]) See f. Ex. Storth. Forh. 1815, November, Side 82—83. I det paafølgende Tidsrum har Storthinget ved et Par Leiligheder i Forbindelse med Fuldmagternes Revision strax bestemt, at vedkommende Øvrighed skulde paalægge Suppleanten at indfinde sig, naar Repræsentanten efter en Maaneds Forløb ei havde forladt sit Hjem, see Storth. Forh. 1827, Februar, Side 35 og 1833, Februar, Side 30. Senere har man undertiden givet meget længere Frist, see f. Ex. Storth. Forh. 1873, VII, Side 26.

paabyde nyt Valg. Denne Mening har man og fundet bestyrket ved Gr.ls § 63, hvis Forskrift, at Suppleanten skal indtræde i Repræsentantens Sted, alene er given for det Tilfælde, at denne har Forfald. Saaledes opfattedes Sagen af Storthinget i 1821, der paabød nyt Valg, fordi Repræsentanten ikke havde opnaaet Trediveaarsalderen, da han blev valgt[1]). Denne Fremgangsmaade var dog urigtig. Indkaldelse af Suppleant kan ikke indskrænkes til det ene Tilfælde, der udtrykkelig er nævnt i Grl.s § 63. Hensigten med at paabyde samtidig Udkaarelse af Repræsentanter og Suppleanter, nemlig at undgaa de med nye Valg forbundne Besværligheder, vilde i væsentlig Grad forfeiles, saafremt Inhabilitets- og Forfaldsgrunde skulde behandles paa forskjellig Maade. Derfor har Storthinget, naar det har fundet et Valg ugyldigt, fordi den valgte ikke var valgbar, i de allerfleste Tilfælde, indkaldt Suppleanten[2]), og da Storthinget ei kan antages at have vilkaarligt Valg i saa Henseende, bør denne Fremgangsmaade nu ansees som ufravigelig Regel.

e) Hvis det nogensinde indtraf, at en Repræsentant modvilligen udeblev i længere Tid eller forlod Storthinget uden efter Indkaldelse igjen at indfinde sig, og Odelsthinget i den Anledning gjorde Ansvar gjældende mod ham efter Loven af 7 Juli 1828 § 10, maatte Storthinget være berettiget til at sørge for at skaffe vedkommende District grundlovmæssig Repræsentation og altsaa til at indkalde Suppleanten.

f. Tillader Storthinget en Repræsentant, uagtet han ikke egentlig har Forfald, at være fraværende, og det indkalder Suppleanten, kan dette lede til Vanskeligheder, nemlig hvis Repræsentanten ikke benytter Reisetilladelsen eller kommer tilbage, inden Storthinget sluttes. Indkaldelse af Suppleanten har dog fundet Sted i flere saadanne Tilfælde, saaledes i 1827, da en af Christiania Repræsentanter fik Tilladelse til at

---

1) Storth. Forh. 1821, Februar, Side 13 og 110.

2) Storth. Forh. 1815, Juli, Side 32 og 33; 1818, Februar, Side 29, 38—40; 1824, Februar, Side 82; 1842, Februar, Side 98; 1848, VII, 104, 107 og VIII 6.

foretage en Udenlandsreise i Anledning af en Velfærdssag; i 1851, da Repræsentanterne Harris og Konow erholdt Tilladelse til at forlade Storthinget for at afgaa i diplomatiske Ærinder, og i 1869, da fjerde Repræsentant for Nedenæs hjemforløvedes i Familieanliggender[1]).

§ 5. Er Storthinget samlet, og en Repræsentant derunder har faaet Forfald, som af Storthinget bliver kjendt gyldigt, eller er hans Fuldmagt bortfaldt eller suspenderet, saa har Storthinget oftere bestemt, at ingen Suppleant skulde indkaldes i hans Sted, nemlig naar kun en liden Deel af Samlingstiden staaer tilbage. Saadant skeede ogsaa paa det overordentlige Storthing i 1836, da en af Repræsentanterne for Akershuus Amt fik Forfald. Men Suppleanten indfandt sig ukaldet, og Storthinget besluttede da, at intet var til Hinder for, at han tog Sæde[2]). Denne Afgjørelse var vistnok ogsaa ganske rigtig. Thi Grl.s § 3 siger ubetinget, at Suppleanten træder i Repræsentantens Sted, naar denne ved lovligt Forfald er hindret fra at møde. Derimod er det klart, at Suppleanten ingen saadan Ret har, hvis en Repræsentant udebliver eller reiser uden Forfald og uden Storthingets Tilladelse. Antages det, at Storthinget kan indkalde Suppleanten, naar det giver en Repræsentant Reisetilladelse, uden at han har egentligt Forfald, saa kan det siges, at Suppleanten ogsaa maa have Ret til at indfinde sig ukaldet. Dette maa dog negtes, hvis Reisetilladelsen har været meddeelt for en bestemt Tid, som udløber, inden Storthinget sluttes, eller hvis det ved Tilladelsens Meddelelse overhovedet har været Forudsætningen, at Repræsentanten skulde have Adgang til igjen at indtræde i Storthinget i samme Session.

§ 6. I visse Tilfælde kommer Suppleanten til at beholde Sæde paa Storthinget gjennem den hele Valgperiode. Dette siger sig selv, hvis Repræsentanten er død eller har tabt

---

1) Storth. Forh. 1827, Juni 316—317, Storth. Efterretninger 1851, 1071.

2) Storth. Forh. 1836—37, III, 12—13, 179 og 181.

sin Stemmeret for bestandigt. Det samme bør antages, hvis Repræsentanten er udtraadt, fordi han af anden Grund er ophørt at være stemmeberettiget eller valgbar. Alle ville vel være enige om, at denne Løsning af Spørgsmaalet er den eneste naturlige, hvis Repræsentanten er flyttet ud af Riget eller har modtaget en Ansættelse ved Hoffet. At han skulde kunne gjenvinde sin Plads i Storthinget ved at flytte tilbage til Norge eller opgive sit Hofembede, vilde ikke lettelig falde nogen ind. Ligeledes ville vel de fleste være enige i, at den Repræsentant, som engang er udtraadt af Storthinget, fordi han har solgt sin Gaard eller opsagt sit Kjøbstadsborgerskab og derved tabt sin Stemmeret, ikke kan kalde sin Fuldmagt til Live ved at kjøbe en anden Eiendom eller tage nyt Borgerskab. Alle disse Tilfælde maa under Grundlovens Taushed behandles lige. Derimod antages det, at en Storthingsmand, som har været udnævnt til Statsraad, men taget Afsked, inden Valgperiodens Udløb, faaer sit Sæde paa Storthinget igjen [1]).

Er Repræsentanten udtraadt paa Grund af et Forfald, som efter sin Beskaffenhed maa forudsættes at være stedsevarende, beholder den engang indkaldte Suppleant sit Sæde paa de følgende Storthing i samme Valgperiode, uden at Beslutning behøver at fattes derom [2]). En ny Undersøgelse bør derimod finde Sted, hvis Forfaldet har været midlertidigt, eller Repræsentanten har maattet udtræde, fordi hans Stemmeret var suspenderet.

I tidligere Tider pleiede Storthinget, naar det antog en Suppleant, «erkjende ham som Medlem af Storthinget» eller bruge lignende Udtryk, der ikke indskrænkede hans Function til nogen vis Tid. Er Repræsentantens Forfald eller Suspensionen af hans Stemmeret ophørt, naar næste Storthing i samme Valgperiode træder sammen, saa er det dog klart, at Repræsentanten ikke kan negtes Sæde paa dette Thing [3]),

---

[1]) Storth. Forh. 1885, VII, 1. Se mere herom nedenfor Side 462.

[2]) Storth. Forh. 1836—37, I, 7—8.

[3]) Storth. Forh. 1822, Side 11.

og naar Storthingene ikke ville afgjøre, at Suppleanten skal afgive Møde i hele den tilbagestaaende Deel af Valgperioden, pleie de derfor nu som oftest at indkalde Suppleanten blot «til at tage Sæde paa nærværende Storthing». Saadant Tillæg er imidlertid overflødigt. Thi selv om det mangler, og Repræsentanten møder, naar et følgende Storthing i Valgperioden træder sammen, har det siden 1822 været anseet som en Selvfølge, at han indtager sin Plads, uden at Storthinget derom fatter nogen Beslutning[1]).

Ophører Repræsentantens Forfald eller Suspensionen af hans Stemmeret, medens et Storthing, hvori Suppleanten allerede har taget Sæde, endnu er samlet, saa kunde det synes, at Repræsentanten maatte være berettiget og forpligtet til strax at indtræde, og at Suppleanten saaledes havde at vige sit Sæde. Dette vilde imidlertid i Almindelighed være lidet stemmende med Sagens Natur. Storthingets Forretninger i een og samme Session danne en sammenhængende Virksomhed. En Repræsentant, som har staaet udenfor denne, kan ikke forudsættes at være saa godt inde i de til Behandling foreliggende Sager som Suppleanten. Har Suppleanten, som let kan være Tilfældet, taget fremragende Deel i Forberedelsen af vigtige og endnu uafgjorte Sager, saa vilde Storthingets Forretninger være ilde tjente med, at han reves ud af dem. Og hvis en Repræsentant, som paa Grund af Forfald engang var fritagen for at møde, kunde indtræde i Storthinget, saasnart hans Forfald var bortfaldt, vilde Storthinget neppe have andet Valg end at modtage ham, naar han virkelig indfandt sig, selv om det kunde formodes, at han meget snart igjen vilde blive hindret fra at deeltage i Forretningerne eller afgive Møde. Det kunde tænkes, at Repræsentanten vilde benytte sig heraf til at trænge Suppleanten ud af Storthinget under Afgjørelsen af en vigtig Sag, hvorom de havde forskjellige Meninger. Storthingene i 1821 og 1827 negtede derfor Repræsentanter, som havde faaet Reisetilladelse, den

---

1) See Fuldmagscomiteernes Indstillinger i Storth. Forh. 1858 og 1864, sammenholdte med Storth. Forh. 1857, X, 3 og 1863, XI, 18.

ene paa Grund af Forfald, den anden paa Grund af økonomiske Hensyn, Adgang til at tage Sæde i samme Session. Spørgsmaalet var atter paa Bane i Fuldmagtscomiteen 1862, da en Repræsentant havde anmeldt og godtgjort, at han paa Grund af sin Helbred idetmindste i de Par første Maaneder ikke vilde kunne møde. Comiteens Fleertal udtalte, at Storthinget ved det daværende Tidspunkt kun havde at afgjøre Forfaldets Gyldighed, med andre Ord, at man først, hvis Repræsentanten senere i Storthingssessionen meldte sig til Tjeneste, skulde tage under Overveielse, hvorvidt han havde Adgang til at indtræde eller ikke. Et Mindretal inden Comiteen udtalte derimod, at Sagen maatte betragtes som endelig afgjort ved Suppleantens Indkaldelse[1]).

Fra den ovenfor opstillede Sætning er der en vigtig tagelse at gjøre, nemlig naar Repræsentanten er udtraadt, fordi han er bleven beskikket til Medlem af Statsraadet, og han derpaa igjen har faaet Afsked fra saadant Embede. Tilfældet indtraf den 26de Juni 1884, men den afskedigede Statsraad forlangte ikke ved denne Leilighed at gjenerholde sin Plads i Storthinget, inden dette opløstes, hvilket skeede faa Dage derefter, nemlig den 7 Juli. Af de den 6 Marts 1891 afskedigede Statsraader befandt tre sig i det omhandlede Tilfælde. Efter eget Forlangende og med sine Suppleanters Samtykke bleve de ved Beslutning af 9 Marts indkaldte til strax at tage Sæde i Storthinget. Denne Afgjørelse er vistnok ganske rigtig. Efter Grls.best. 1 Juli 1884 bliver en Repræsentant ved Udnævnelse til Statsraad ikke heelt udelukket fra Storthinget. Han er berettiget til at tage Deel i dets Forhandlinger og som Følge heraf forpligtet til at følge nøiagtigt med Storthingets Virksomhed. Maa den egentlige Afgjørelsesgrund søges heri, saa bliver Spørgsmaalet at løse paa samme Maade, hvad enten Tilfældet indtræffer tidligt eller seent i Sessionen, og hvad enten Suppleanten erklærer sig villig eller uvillig til at vige Sæde for den tilbagevendende Repræsentant.

---

[1]) Storth. Forh. 1821, Februar Side 36 og 98 samt April, Side 98, 1827, August, Side 30, og 1863, IX, 1.

§ 7. Repræsentanterne ere under sin Reise til og fra Storthinget samt under sit Ophold der befriede fra personlig Heftelse, medmindre de gribes i offentlige Forbrydelser, Grl.s § 66.

For civil Arrest ere de altsaa i det angivne Tidsrum ubetinget frie. I et Land, hvor ingen belægges med criminel Arrest, uden naar det er nødvendigt for Strafferetspleiens Skyld, er der vistnok liden Opfordring til at indrømme Folkets Repræsentanter særegen Frihed for dette Slags Heftelse, og der vilde saaledes i og for sig være ganske rimeligt, om Loven af 1 Juli 1887, §§ 228, 229 og 240 kunde bringes i Anvendelse ogsaa mod dem. Dette vilde imidlertid neppe være foreneligt med Grundloven, idet dennes her omhandlede Bestemmelse i saa Fald vilde blive paa det nærmeste betydningsløs ved Siden af dens § 99 første Led. Det maa altsaa fremdeles fastholdes, at en Storthingsrepræsentant kun er underkastet fængslig Anholdelse og Varetægtsfængsel i Strafsager, naar han gribes i offentlige Forbrydelser. Hermed er imidlertid ikke blot meent, at han gribes paa fersk Gjerning, men ogsaa de dermed væsentlig ligeartede Tilfælde, at han tilstaaer Forbrydelsen, eller at der foreligger andet fuldt Bevis mod ham, jvfr. Lovbogens 1—17—1.

Er han bleven undergiven Tiltale, som bevirker, at hans Stemmeret er suspenderet, saa har han midlertidig tabt sit Sæde i Storthinget og dermed tillige sin særlige Arrestfrihed.

Udtrykket Heftelse omfatter ikke Straffængsel. Blev en Repræsentant dømt i saadan Straf, vilde den følgelig strax blive at fuldbyrde mod ham, selv om Storthinget var samlet.

§ 8. Ingen Repræsentant kan udenfor Storthingets Forsamlinger drages til Ansvar for sine der ytrede Meninger, Grl.s § 66. Regelen gjælder, hvad enten Ytringen har Formen af en personlig Mening, en Paastand eller Stemmegivning, ligeledes hvad enten der i samme udtales en Dom eller anføres en Kjendsgjerning, samt hvad enten den fremkommer

mundtlig eller skriftlig, i selve Storthinget eller i en af dets Comiteer. Den medfører, at Repræsentanterne ikke kunne drages til Ansvar for de almindelige Domstole for Æresfornærmelser, de under Storthingets Forhandlinger have tilføiet nogen, endog om det er skeet mod bedre Vidende, og uden Hensyn til, om den fornærmede er Medlem af Storthinget eller ikke. Selv om den fornærmede indskrænker sig til at paastaa Ytringen mortificeret, maa Sagen afvises. Thi kunde et saadant Søgsmaal anlægges, maatte Repræsentanten være pligtig at svare dertil og altsaa at betale Processens Omkostninger, hvis han uden Føie modsatte sig Mortificationen.

Saavidt gaa ogsaa de fremmede Constitutioner, der ere benyttede ved Affattelsen af Grl.s § 66, nemlig den nordamerikanske Art. I, Sect. 6, og den franske af 1791, Afd. III, Cap. 1, Sect. 5, Art. 7, sidste Deel, det Adler-Falsenske Udkast § 104 a og § 106. Flere fremmede Forfatninger, f. Ex. den svenske Rigsdagsordning § 52 og den danske Grl.s § 57, bemyndige det Kammer, i hvilket Ytringen er falden, til at tillade Sagsanlæg. Saadan Myndighed tilkommer ikke vort Storthing. Derimod tillader Grundloven, at den skyldige drages til Ansvar inden Storthinget. Efter Anklage af Odelsthinget kan han altsaa af Rigsretten i Medhold af Ansvarlighedslovens § 23 dømmes til Straf efter Crl. 17—5 til 8 eller 24—27, jfr. 32[1]).

Da Repræsentanten ikke kan opgive den Frihed for personlig Heftelse, § 66 tillægger ham, kunde det synes, som han ei heller havde Adgang til at frafalde den Ansvarsfrihed, som ifølge samme Paragraph tilkommer ham for hans Ytringer. Det er nu vel ogsaa klart, at enhver Sag, som den offentlige Paatalemyndighed anlagde mod ham i saadan Anledning, *ex officio* maatte afvises. At ansee ham berettiget til i en privat Injuriesag at give Slip paa Ansvarsfriheden, har det mod sig, at man derved gjør ham det næsten moralsk umuligt at paaberaabe sig den. Denne Betragtning er dog ikke afgjørende. Om man nemlig erklærede ham uberettiget

[1]) Storth. Forh. 1818, August, Side 189 og 72.

til at opgive den omhandlede Frihed, vilde det nytte lidet. Saameget er nemlig vist, at den Repræsentant, som udenfor Storthinget gjentager, hvad han der har sagt, kan drages til Ansvar for de almindelige Domstole, og den fornærmede vil derfor, ved at opfordre ham til at gjentage Ytringerne, tvinge ham til at vælge mellem at svare for samme eller at henskyde sig under den grundlovmæssige Ansvarsfrihed. En af Høiesteret under den 22de Mai 1851 stadfæstet Stiftsoverretsdom[1]) har derfor antaget, at denne ikke under en privat Sag kan gjøres gjældende til Fordel for den sagsøgte Repræsentant, hvis han selv undlader at paaberaabe sig samme.

§ 9. Enhver Repræsentant er efter Grl.s § 65 berettiget til Godtgjørelse af Statscassen for Reiseomkostninger til og fra Storthinget og fri Underholdning i den Tid, han der opholder sig. Bestemmelsen forstaaes saaledes, at Godtgjøgjørelsen maa bestemmes i Forhold til den Tid, Opholdet varer, og at altsaa Godtgjørelsens samlede Beløb maa forøges, eftersom denne Tid forlænges. En Forskrift, som gik ud paa, at Godtgjørelsen for en heel Session, uanseet hvor lang denne blev, ei maatte overskride et vist Beløb, er derfor anseet uforenelig med Grundloven[2]).

Efter Loven af 14 Juni 1816 §§ 4 og 6 skulde enhver Repræsentant have tvende møblerede Værelser med Lys og Brænde samt desuden 2 Spd. i Diæt. Havde han Tjener, skulde han tillige have Tjenerkammer og indtil en halv Speciesdaler i Tjenerdiæt. Dette blev ved Loven af 25 Septbr. 1845 forandret derhen, at Repræsentanterne nu ikke faa fri Bolig eller Godtgjørelse for Tjenerhold, men kun en daglig Diæt af 3 Spd., nu 12 Kr. Derimod gjælder fremdeles Loven af 14 Juni 1816 § 8, hvorefter Statscassen skal godtgjøre Cuur og Pleie for Repræsentanter, som blive syge paa Reisen til eller fra Storthinget eller under Opholdet ved samme, og, hvis de dø, Omkostningerne ved deres Begravelse.

---

1) Retstidenden 1851, Side 452.

2) Storth. Forh. 1871, VI, Odelsth. Indst., Side 112.

Repræsentanterne tilkomme efter Loven af 3 Juni 1874 § 2 anden Classes Skydsgodtgjørelse.

Capitel 29.

Storthingets Sammentræde og Adskillelse.

§ 1. Storthinget samles regelmæssigt i Kraft af selve Grundloven paa en i denne bestemt Dag, uden Indkaldelse, og benævnes da ordentligt Storthing. De ordentlige Storthing betegnes efter sin Tidsfølge det første, det andet osv. Hvert af de aarlige ordentlige Storthing i samme Valgperiode betegnes som et særskilt Storthing, ikke som et nyt Møde af samme Storthing. Det faaer derfor sin særskilte Plads i Nummerfølgen. Storthinget i 1871 kaldtes saaledes det tyvende, Storthinget i 1872 det een og tyvende ordentlige Storthing.

Efter hvad Grl.s § 68 oprindeligt foreskrev, skulde ordentlige Storthing samles hvert tredie Aar første Søgnedag i Februar Maaned, hvilken Dag ved Grundlovsbestemmelse af 13 August 1857 blev forandret til første Søgnedag i October Maaned. Da de aarlige Storthing indførtes ved Grundlovsbestemmelse af 24 April 1869, blev dette omgjort og Samlingsdagen atter bestemt til første Søgnedag i Februar. Denne Tid er ikke i alle Henseender den bekvemmeste, men vil vanskelig blive forandret, saalænge det i Sverige er Regel, at Rigsdagen møder den 15 Januar. Man anseer det nemlig hensigtsmæssigst, at begge de forenede Rigers Repræsentationer have sine Forhandlinger nogenlunde paa samme Tid.

§ 2. Desuden kan Kongen, naar han finder det nødvendigt, sammenkalde Storthinget udenfor den almindelige Tid, Grl.s § 69. Det kaldes da overordentligt Storthing, og Forudsætningen er, at det kun indkaldes under overordent-

lige Omstændigheder. Kongen udsteder i saa Fald en Kundgjørelse, som bør være læst i alle Stiftstædernes Kirker idetmindste 14 Dage, forinden Storthingets Medlemmer skulle møde paa det bestemte Sted. Overordentlige Storthing have været holdte syv Gange, nemlig i 1814, 1822, 1828, 1836—37, 1858, 1864 og 1882.

Sammenkaldelse af overordentligt Storthing er i de Tilfælde, som omhandles i Grl.s §§ 39, 41 og 48 samt Rigsactens §§ 3, 6 og 11, gjort Regjeringen eller Høiesteret (§ 46) til Pligt. Denne bortfalder selvfølgeligt, hvis Storthing allerede er samlet eller kommer til at samles inden den Tid, da det overordentlige Storthing vilde have at møde.

Et overordentligt Storthing har i det hele samme Myndighed som de ordentlige. Dog kunne Grundlovsforandringer ikke foreslaaes paa eller vedtages af et overordentligt Storthing, Grl.s § 112. Ei heller medregnes et saadant Storthings Antagelse af Lovforslag, hvor Spørgsmaal er, om Beslutningen kan blive Lov uden kongelig Sanction, Grl.s § 79. Endelig mærkes, at en provisorisk Anordning kan vedblive at gjælde, om den end ikke bliver antagen af førstkommende Storthing, hvis dette er overordentligt. Herom mere senere hen. Det har undertiden været paastaaet, at et overordentligt Storthing alene maa behandle de Sager, der af Kongen forelægges det[1]). Men denne Lære har ingen Hjemmel, hverken i Grundloven eller Sagens Natur. Derfor vovede man heller ikke i Sverige at antage en *urtima* Rigsdags Myndighed undergiven saadan Indskrænkning, førend den blev indført ved udtrykkelig Lov, nemlig Rigsdagsordningen af 1866 § 2[2]). Hos os har Kongen aldrig paastaaet eller de overordertlige Storthing erkjendt, at de skulde være undergivne den omtalte Indskrænkning. Tvertimod behandlede det overordentlige

[1]) Storth. Efterretn. 1836—37, Side 269, Forh. paa det overordentlige Storth. samme Aar, IV, 39—40 og 746—747.

[2]) **Naumann**, Sveriges Statsforfatningsrätt, 1ste Udgave, III, 350 og IV, 2.

Storthing i 1858 et Par private Forslag om Forandringer i Aagerlovgivningen [1]).

§ 3. Ethvert ordentligt Storthing skal efter Grl.s § 68 holdes i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smitsom Sygdom, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i i Riget. At denne Forskrift skal gjælde om overordentlige Storthing, er ikke udtrykkelig sagt. Da Hovedstaden er Regjeringens Sæde og Storthinget saaledes har den letteste Adgang til der at erholde alle de Oplysninger, det tiltrænger, vil heller ikke et overordentligt Storthing uden tvingende Grunde blive samlet andetsteds.

§ 4. Det første, Storthinget har at gjøre, naar det er kommet sammen, er at vælge de Embedsmænd, der ere nødvendige for, at det kan forhandle, nemlig en Præsident og en Secretær. Efter gammel Sædvane anstilles imidlertid ikke strax noget saadant Valg, hvorimod Repræsentanten for det efter Alphabetet første Valgdistrict anmoder den, der sidst fungerede, hvis han er tilstede, eller i modsat Fald nogen anden, der har været Præsident, om midlertidig at lede Forhandlingerne, hvilken Anordning da stiltiende bifaldes af Forsamlingen og efterkommes. Ligeledes opnævnes en midlertidig Secretær. Derpaa skrider Storthinget til at constituere sig, det vil sige, at fatte de øvrige Beslutninger angaaende dets egen Organisation, der ere fornødne for, at det kan træde i regelmæssig Virksomhed. Hertil hører:

a) At det prøver Medlemmernes Fuldmagter.

b) At det deler sig i Odelsthing og Lagthing.

c) At der vælges Præsident og Secretær. Undertiden har Storthinget, allerede før det blev aabnet, bestemt hvormange faste Comiteer der skulde være og ladet dem besætte [2]). Herimod er der selvfølgelig intet at indvende, da ogsaa Anordningen af Comiteerne henhører til Storthingets Organisation.

---

1) Storth. Forh. 1858, Indstilling O. Nr. 3 og Odelsth. Protocol, Side 13.

2) Storh. Forh. 1851, IX, 4—7.

§ 5. Ifølge ufravegen Skik og udtrykkelig Bestemmelse i Storthingsreglementet af 1890 § 1 bliver Fuldmagternes Prøvelse paa det første ordentlige Storthing, som afholdes, efter at nye Valg har fundet Sted, forberedt af en Comitee, som nu bestaaer af 9 Medlemmer. Fuldmagterne prøvedes tidligere kun, forsaavidt angik de valgte Repræsentanter samt de Suppleanter, det viste sig nødvendigt at indkalde i deres Sted. Efter Reglementet af 1890 § 1 skulle imidlertid alle Suppleanters Valg prøves allerede paa første Storthing[1]).

I Afstemningerne om Fuldmagternes Gyldighed er ogsaa en Repræsentant, mod hvis Valg der er gjort Indsigelse, berettiget og forpligtet til at deeltage, indtil den ham vedkommende Indstillingspost kommer under Afgjørelse[2]).

De følgende Storthing i samme Valgperiode blive, saafremt ikke anderledes for enkelt Tilfælde besluttes, at constituere uden Undersøgelse af de anmeldte Forfald. Disse Prøvelser foretages da, saasnart skee kan. Indtil denne Prøvelse har fundet Sted, have de fremmødende Suppleanter, hvis Fuldmagter ere godkjendte, Sæde og Stemme, Regl. § 1. Bestemmelsen gjælder efter sine Ord kun det Tilfælde, at Repræsentanten har Forfald, men maa vel ogsaa komme til Anvendelse, naar der er Spørgsmaal om, hvorvidt en Repræsentants Fuldmagt er bortfaldt, og ikke han, men Suppleanten er fremmødt.

§ 6. Grundloven siger, at Storthinget skal prøve Fuldmagternes Lovlighed. Heri ligger, at Storthinget ingen Ret har til at antage eller forkaste dem efter Godtykke, hvilket dog ikke udelukker, at det ved Lovreglernes Anvendelse tager behørigt Hensyn baade til disses Øiemed, nemlig at sikre Vælgernes Villie det sandeste Udtryk, og til det praktiske Livs Behov.

Det Spørgsmaal, som her først frembyder sig, er, hvorlangt Storthinget skal gaa i Undersøgelsen af de Kjendsgjer-

---

[1]) Jvfr. Storth. Tid. 1890, Side 59—76.

[2]) Storth. Forh. 1824, Febr., Side 26 og 1830, Febr., Side 79.

ninger, paa hvilke Valgets Lovlighed beroer. Grundlaget for et Storthingsvalg ligger i Valgkredsenes Mandtaller. Det er ikke umuligt, at urettelig Udelukkelse eller Optagelse af en eneste Person kan faa afgjørende Indflydelse paa, hvor mange eller hvilke Valgmænd der blive udkaarede, og derved tillige middelbart paa Storthingsvalgets Udfald. Efter den allerstrengeste Fordring til Fuldmagtsprøvelsens Nøiagtighed maatte Storthinget altsaa revidere hvert eneste Mandtal, hvilket imidlertid vilde blive et ganske uoverkommeligt Arbeide. Der maa saaledes gjøres Afslag i denne Fordring, og Spørgsmaalet bliver da, hvorlangt man skal gaa heri. Storthinget ansaa det tidligere betænkeligt og misligt, «at gjøre et Valgs Gyldighed afhængigt af Undersøgelser «angaaende vedkommende Mandtals Rigtighed eller Urigtig«hed, naar der herom ikke under, eller i alt Fald forinden, «Valgforsamlingen havde været vakt Spørgsmaal, eller Mang«lerne ved Mandtalsførselen vare aldeles klare og iøinefal«dende [1]). Dette Princip har dog Storthinget senere forladt. Hvis der vækkes Spørgsmaal om, hvorvidt et Storthingsvalgs Udfald kan være fremkaldt ved Feil i et Mandtal, anseer Storthinget sig nu berettiget og forpligtet til at granske hver enkelt i Mandtallet opført Persons Stemmeret, selv om den hverken før eller under Valgforretningen har været bestridt [2]). Derimod tager det ikke Hensyn til Feil, som bestaa i, at Mandtalsførerne urettelig have negtet at optage nogen i Mandtallet eller udstrøget ham af samme, naar han ikke selv overeensstemmende med Valglovens § 14 og Loven af 1 Juli 1884, § 2, har forlangt Valgbestyrelsens Kjendelse [3]). Dette stemmer med den forøvrigt i Praxis antagne Grundsætning, at ingen uden sin Medvirkning kan indføres i Mandtallet. Følgerigtigen kan heller ikke Storthinget tilkjende en Person Stemmeret, hvem den er negtet ved en upaaanket Kjendelse af Valgbestyrelsen.

---

[1]) Storth. Forh. 1854, VII, 5 og IX, 4.

[2]) Storth. Forh. 1886, VI, 14—26 og VII, 6.

[3]) Sammesteds VI, 16.

§ 7. Det kan ikke være Grundlovens Hensigt, at hvilkensomhelst Feil eller Fravigelse af Lovgivningens Forskrifter, der maatte klæbe ved et Repræsentantvalg, skulde medføre Fuldmagtens Ugyldighed. Bortseet fra de groveste Formfeil, der nu neppe forekomme, f. Ex. at Districtsforsamlingen er afholdt i urette Tid eller ikke bestyret af rette Myndighed (jvfr. ovenfor Cap. 27 § 4), vilde det være en aabenbar Urimelighed at forkaste Fuldmagten paa Grund af Feil ved Valget, som slet ingen Indflydelse kunne have havt paa dets Udfald. Loven af 24 Juni 1828, § 42, der foreskriver Straffene for Overtrædelser af Valgreglerne, forudsætter ogsaa, at der gives Overtrædelser, som ikke faa Indflydelse paa Fuldmagtens Gyldighed. Hvis derimod en anden Person end den valgte muligens vilde have faaet de fleste Stemmer, dersom Feilen ei var begaaet, saa bør Fuldmagten egentlig forkastes. Det er imidlertid hos os i mange Tilfælde saa besværligt at faa nye Valg afholdte, at Storthinget tidligere i det længste undgik denne Vei. Den Grundsætning, som Storthingene før fulgte, er i en Indstilling fra Fuldmagtscomiteen i 1848 udtrykt saaledes, at Fuldmagten ikke burde kjendes ugyldig paa Grund af den blotte Mulighed af, at Valget formedelst Feilen havde faaet et urigtigt Udfald, men først naar der frembød sig særskilte Omstændigheder, som gjorde det idetmindste overveiende sandsynligt, at den indtrufne Feiltagelse virkelig havde havt saadan Følge. Saaledes antog Storthinget i 1833 anden og tredie Repræsentant fra Drammen, uagtet de med Tilsidesættelse af Valglovens § 33 uden forudgaaende Omvotering vare udtagne ved Lodtrækning mellem tre, som havde ligemange Stemmer. Ligeledes antog Storthinget i 1842 de to sidste Repræsentanter fra Romsdals Amt, i hvis Districtsforsamling 3 Personer havde deeltaget som Valgmænd, uagtet de burde have været afviste. Var dette skeet, vilde Valget muligens have faaet et andet Udfald, thi hver af disse to Repræsentanter naaede kun 21 Stemmer, medens første Suppleant fik 20 Stemmer, og hvorledes de tre uretteligen antagne Valgmænd havde stemt, vidstes ikke.

Mange lignende Exempler kunne anføres[1]). I senere Tider er Storthinget blevet strengere. Det pleier nemlig nu forkaste Fuldmagten, naar der ved Valget klæber en Feil, som kan bevirke, at det har faaet et andet Udfald, end om Feilen ei havde fundet Sted[2]).

Særlig gjælder dette, hvis et Præstegjæld eller en Kjøbstad har valgt for mange Valgmænd, og disse have deeltaget i Storthingsvalget. Finder Storthinget, at en Feil i denne Retning ingen Indflydelse kan have havt paa Valget, godkjender det Fuldmagten[3]). I modsat Fald forkaster det denne, og det selv om Antallet af Valgmænd var bestemt nøiagtigt efter Antallet af dem, der stode i Mandtallet, da den endelige Bestemmelse ifølge Valglovens § 14 og Loven af 1 Juli 1884, § 2, fandt Sted. En saadan Følge har Storthinget i 1886 tillagt Feilen, endog om denne først har været opdaget efter Valgforsamlingens Afholdelse. Herved have de, der ere misfornøiede med Udfaldet af et Valg, faaet en forøget Opfordring til at gaa paa Jagt efter Feil i Mandtallet, som kunne erholde Indflydelse paa Valgmandsantallet. Den heraf følgende Usikkerhed i Valgene er imidlertid en nødvendig Følge af, at Mandtallene ikke hos os som i flere andre Lande bringes i uangribelig Stand strax før hvert Valg.

§ 8. Under Valgenes Granskning bør Storthinget ikke afgive formelige Kjendelser om andet end Fuldmagternes Gyldighed og, hvad dermed staaer i nødvendig Sammenhæng, samt Valgbestyrelsernes for Storthinget indankede Afgjørel-

---

[1]) Storth. Forh. 1827, Februar, Side 31 og 45; 1833, Februar, 22—26 og 43; 1836, Februar, 29—31; 1842, Februar, 25—29 og 32; 1845 VII, 6 og 14; 1848, VII, 104 og 107; 1854, VII, 1—3; 1859, VII, 2.

[2]) Storth. Forh. 1874, VI, 1—8 og VII 9 (Forkastelse af Valg i Kragerø); 1877 VI, 4—11 og VII, 9 (Forkastelse af 4de Repræsentant fra Bratsberg; tredie Repræsentant fra samme Amt blev dog ved denne Leilighed antagen, uagtet hans Valg ikke var ganske utvivlsomt); 1886, VI, 6—27 og VII, 5—6 (Forkastelse af Fuldmagterne for Christianssund samt fra Jarlsberg og Laurvigs Amt).

[3]) Storth. Forh. 1889, VI, 2—4.

ser af tvistige Stemmeretsspørgsmaal. Vistnok har man fra ældre Tider Exempler paa, at Storthingene formeligen have stadfæstet eller underkjendt andre Slags Beslutninger af Valgbestyrelserne, Districtsforsamlingerne eller disses Bestyrelser [1]). Men denne Fremgangsmaade er urigtig, endog om nogen har fundet paa formelig at indanke Beslutningen. Finder Storthinget denne lovstridig, kan det naturligviis andrage hos Regjeringen om, at den skyldige bliver sat under Tiltale. Der er heller intet i Veien for, at Storthinget paa mildere Maade tilkjendegiver sin Misbilligelse. Kun bør det ei skee i Form af Kjendelse. Thi denne vilde ingen umiddelbar Virkning eller forbindende Kraft kunne faa.

§ 9. Maa en Fuldmagt forkastes, uden at der er nogen Suppleant at indkalde, enten fordi Valghandlingen i sin Heelhed er uefterrettelig, eller fordi alle Repræsentanter og Suppleanter fra Valgdistrictet ere døde eller udygtige til at møde, saa opstaaer det Spørgsmaal, om Storthinget er berettiget til at paabyde Afholdelse af nyt Valg. Grundloven tillægger det ikke nogen saadan Ret. Naar den i § 54 foreskriver, at Districtsforsamlingerne skulle holdes hvert tredie Aar (ɔ: sidste Aar i Valgperioden) og være tilendebragte inden December Maaneds Udgang, gjør den det tvertimod, har man sagt, til en retlig Umulighed at afholde deslige Forretninger i Valgperiodens første og andet Aar. Af disse Grunde erklærede Storthinget sig i 1830 uberettiget til at foreskrive nye Valg [2]).

Dette var imidlertid en Vildfarelse. Grl.s § 54 taler kun om de Valg- og Districtsforsamlinger, som Øvrigheden berammer i Henhold til Grundlovens almindelige Bud. At ethvert Valgdistrict saavidt muligt skal have sin grundlovsmæssige Repræsentation, er saa vigtig en Sag, at Storthinget utvivlsomt maa have Adgang til at paabyde de i saa Hen-

---

[1]) Storth. Forh. 1827, Februar, Side 25; 1830, Februar, Side 50, 52, 82, 84 og flere Steder.

[2]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 47 og 86.

seende nødvendige Forføininger. Paa denne Maade have Storthingene ogsaa i Almindelighed opfattet sin Myndighed. De have nemlig paabudt nye Valg i 1818, 1821, 1872, 1874, 1877, 1886 og 1889[1]).

Det er i Almindelighed Storthingets Pligt at paabyde nyt Valg, naar saadant er nødvendigt, for at et District kan erholde grundlovsmæssig Repræsentation. Dette kan dog undlades, naar Repræsentantpladsen bliver ledig saa nær Slutningen af Valgperiodens sidste ordentlige Storthing, at den nyvalgtes Deeltagelse i samme maatte blive betydningsløs. Ogsaa under andre Omstændigheder har Storthinget een Gang negtet at anordne nyt Valg. Paa Districtsforsamlingen i Drammen 1824 fik 4 Mænd ligemange Stemmer til Byens tvende Repræsentantpladse, uden at Valgmændene kunde blive enige om at bringe Valget til Endskab enten ved Omvotering eller Lodtrækning. En Omvotering, hvori alle Valgmænd havde deeltaget, vilde nemlig have bragt Mindretallets Candidater Seiren. Districtsforsamlingen opløste sig saaledes med uforrettet Sag. To Maaneder senere forsamlede den sig atter, og Pluraliteten besluttede da at udkaare en Opmand til at foretage Valget. De paa denne ulovskikkede Maade udkaarede Repræsentanter bleve afviste af Storthinget, som paalagde Magistraten at foranstalte det i den Anledning fornødne. Magistraten sammenkaldte Districtsforsamlingen, men dennes Flertal vægrede sig atter ved at foretage noget, der kunde bringe Sagen til Endskab, og forlod Forsamlingen. Magistraten besluttede da overensstemmende med Mindretallets Ønsker at anstille Lodtrækning. De herved udkaarede Repræsentanter bleve imidlertid ogsaa afviste af Storthinget, som paalagde Districtsforsamlingen ved Lodtrækning eller anden med Grundloven forenelig Maade af de fire Mænd at udvælge to til Repræsentanter, hvorhos Storthinget bestemte, at Byen, saafremt dette Valg ei tilendebragtes inden en vis Frist, skulde have tabt sin Ret til at sende Repræsentanter

---

[1]) Storth. Forh. 1818, Februar, Side 155; 1821, Februar, Side 24; 1824, Februar, Side 35; 1872, VI, 2 og 33; 1874 VI, 8 og VII, 3; 1877, VI, 4, og VII, 9; 1886, VI, 6—28 (Christiansund og Jarlsberg), VII, 6; 1889, VI, 15—20, IX, 4.

i den daværende Valgperiode. Ved den nye Districtsforsamling bleve de to første Gang af Storthinget hjemviste Repræsentanter udkaarede, men kun derved, at de stemte paa sig selv. De bleve af den Grund paanyt afviste, og Storthinget gjentog nu sin Beslutning om, at Drammen ingen Repræsentation skulde have [1]).

§ 10. En Mangel, der bevirker, at en Repræsentants Fuldmagt forkastes, medfører ikke altid, at nyt Repræsentantvalg maa afholdes.

Manglerne ved et Repræsentantvalg kunne vedrøre de Former, i hvilke Districtsforsamlingen er afholdt, dens Sammensætning, dens Afgjørelser, navnlig dens Antagelse og Forkastelse af Stemmesedler eller den Valgtes Person.

A. Districtsforsamlingen kan være afholdt til uret Tid eller bestyret af ugild Person; dens Møde kan med Tilsidesættelse af Valglovens § 35 være afbrudt. Hvorvidt nogen saadan Formfeil er grov nok til at begrunde Forkastelse af Fuldmagten, beroer paa Storthingets Skjøn. Nyt Valg maa da afholdes, undtagen hvor ganske særegne Omstændigheder, som nysomtalt, maatte foranledige det modsatte.

Det samme maatte gjælde, hvis alle Districtsforsamlingens Medlemmer ved sin Adfærd i Udøvelsen af sit Hverv gjorde sig inhabile [2]).

B. Samtlige Medlemmer af en Districtsforsamling kunne være valgte paa ulovlig Maade eller deres Fuldmagter af anden Grund ugyldige. Dette vil vanskelig kunne indtræffe uden i et Valgdistrict, som bestaaer af en eneste By. Men i saadant Valgdistrict vil Tilfældet kunne indtræffe derved, at Bestyrelsen af dets Valgforsamling med Hensyn til Lokalets Anordning eller Stemmesedlernes Behandling bærer sig ad paa en Maade, som efter Storthingets Mening

[1]) Storth. Forh. 1824, Februar, 11—16, 27—39, 109—125, 148—163.

[2]) Fuldmagtscomiteens Flertal meente, at dette var Tilfældet med Kragerøs Valgmænd i 1844. Storthinget havde en anden Opfatning og antog den af dem udfærdigede Fuldmagt, Storth. Forh. 1845, VII, 6—8.

afviger fra Lovgivningens Forskrifter. Exempel herpaa frembød Valget i Christianssund 1886 [1]).

Som oftest vil en Districtsforsamling dog tælle et vist større eller mindre Antal lovlig valgte Medlemmer. Dens Sammensætning kan alligevel være mangelfuld, idet Forsamlingen kan være afholdt af a) færre, b) flere eller c) andre, end de gjældende Retsregler kalde til Deeltagelse.

a) Valglovens § 26 omhandler visse Tilfælde, i hvilke Districtsforsamlingen ikke er fuldtallig, og foreskriver, at Valget skal fremmes, selv om ikke alle Valgmændene 1) ere komne tilstede, eller 2) «som lovlig valgte blive antagne». Bestemmelsen gjælder lige meget, hvad enten Districtsforsamlingens Afvisning af Valgmænd er rigtig, urigtig, men undskyldelig eller ganske uforsvarlig. Den maa selvfølgelig ogsaa gjælde, hvis alle de udkaarede Valgmænd ere fremmødte, men der er udkaaret færre, end Loven bestemmer, hvilket da gjerne vil have sin Grund i, at visse Personer, der burde have staaet i Mandtallet over de stemmeberettigede, have været udelukkede derfra.

Paragraphen siger ikke mere, end at Valget i ethvert af de nævnte Tilfælde skal fremmes til berammet Tid, altsaa ikke udsættes, indtil Forsamlingen muligens kan blive fuldtallig. Saaledes begrændset bliver Forskriften fuldkommen rimelig. Efter en oftere antydet, men dog aldrig drøftet Synsmaade skulde Paragraphen imidlertid indeholde noget mere, nemlig den Forudsætning, at Valget maatte ansees ubetinget gyldigt, naar det var afholdt af en Districtsforsamling, hvis Ufuldtallighed skrev sig fra, at ikke alle Valgmænd (eller i deres Sted Suppleanterne) vare fremmødte, f. Ex. fordi nogen var hindret ved Forfald eller Uheld paa Fremreisen. Storthinget skulde altsaa ikke af saadan Grund kunne forkaste de ved Valget udfærdigede Fuldmagter og paabyde nyt Valg. Districtsforsamlingen har jo i saa Fald kun efterkommet Loven og altsaa ikke begaaet nogen Feil. Følgelig maa dens Handling, synes man at mene, være gyldig.

---

[1]) Storth. Forh. 1886, VI, 6—12.

Var denne Slutning bindende, vilde det Spørgsmaal fremkomme, hvorvidt det samme skulde gjælde, ogsaa naar Districtsforsamlingen er bleven ufuldtallig derved, at den har afviist een eller flere Valgmænd. Hvis Storthinget finder denne Districtsforsamlingens Beslutning lovmæssig, saa har jo Districtsforsamlingen heller ikke her begaaet nogen Feil, men kun gjort sin Pligt, og ved første Øiekast synes intet rimeligere, end at dens Handling da maatte staa for fulde. Districtsforsamlingen vilde altsaa ved en saadan Fremgangsmaade endelig afskjære Storthinget Adgang til at forkaste de valgte Repræsentanters Fuldmagt og paabyde nyt Valg.

Herimod kan der imidlertid gjøres en vægtig Indvending. Finder Districtsforsamlingen Gyldigheden af en Valgmands Fuldmagt tvivlsom, har den, som før forklaret, Adgang til at lade ham deeltage, overladende Storthinget at paakjende Fuldmagtens Lovlighed. Antager da Storthinget, at Valgmandens Fuldmagt er ugyldig, og ligeledes at Fuldmagten for nogen Repræsentant som Følge heraf maatte forkastes, saa har Storthinget ikke alene Adgang til at paabyde Afholdelsen af ny Districtsforsamling, men Ret til i tvivlsomme Tilfælde at afgjøre, hvem der skal deeltage i denne. At en Districtsforsamling skulde have godtykligt Valg mellem tvende Fremgangsmaader, af hvilke den ene levnede Storthinget frie Hænder i et saa vigtigt Punkt, medens den anden foregreb dets Afgjørelse, er i sig selv urimeligt og kunde lede til Misbrug, nemlig at Districtsforsamlingens Fremgangsmaade blev bestemt af Partihensyn.

Den her udviklede Urimelighed undgaaes, hvis man ikke lægger mere ind i Valglovens § 26, end dens Ord medføre, nemlig at enhver Districtsforsamling skal fremme Valget til berammet Tid, uanseet, om den ikke er fuldtallig, og uanseet af hvilken Grund den er bleven ufuldtallig. Ved at sige dette, har Paragraphen aabenbart ikke villet tilkjendegive, at det i Overeensstemmelse hermed foretagne Valg aldrig skulde kunne angribes paa Grund af Forsamlingens Ufuldtallighed; thi ellers maatte denne Uangribelighed ogsaa tilkomme Valget, uagtet Districtsforsamlingen var bleven ufuldtallig derved, at den paa Grund af Ubekjendtskab med Sa-

gens Omstændigheder eller undskyldelig Retsvildfarelse urettelig havde afvist een eller flere af sine Medlemmer.

Paragraphen kan saaledes ikke anføres som positiv Hjemmel for den Sætning, at et Repræsentantvalg, afholdt af en ufuldtallig Districtsforsamling, i hvis Ufuldtallighed den ikke selv har Skyld, aldrig skulde kunne underkjendes paa Grund af denne Ufuldtallighed. Det kan heller ikke paastaaes, at en saadan Sætning vilde have Hjemmel i Sagens Natur. Hvis det var ved Vold eller List, de fraværende Valgmænd vare hindrede fra at møde frem, eller hvis de vare bestukne til at udeblive, og det var endog overveiende sandsynligt, at deres Udeblivelse havde havt Indflydelse paa Repræsentantvalgets Udfald, vilde det være i høieste Grad urimeligt, om Storthinget ikke skulde kunne træffe fornødne Foranstaltninger til at skaffe Valgdistrictet en sand Repræsentation. Den samme Urimelighed vilde være tilstede, om end i mindre forargelig Skikkelse, hvis Udeblivelsen skyldtes Naturaarsager. At Valgmænd hverken fremmøde ved Districtsforsamlingen eller sende Suppleanter i sit Sted, hænder i Virkeligheden saa overmaade sjeldent, at man ikke for den Sags Skyld behøver at frakjende Storthinget dets naturlige Ret til, naar saadant indtraf i en Udstrækning, der gjorde Valgets Udfald tvivlsomt, at paabyde nyt Valg.

Rigtigheden af den her opstillede Mening turde blive end mere indlysende, naar man tænker paa et andet Tilfælde, hvori Districtsforsamlingens Ufuldtallighed heller ikke skyldes dens egen Feil, men hidrører fra, at Antallet af Valgmænd for nogen af Valgdistrictets Underafdelinger er sat for lavt. Denne Feil kan skyldes ond Villie eller høi Grad af Uforstand hos Mandtalsførerne eller Valgbestyrelsen, og Storthinget kan umulig see gjennem Fingre med den, saafremt den kan have havt Indflydelse paa Repræsentantvalgets Udfald. Storthinget maa da kjende dette ugyldigt og paabyde ny Districtsforsamling [1]).

---

[1]) Jvfr. Storth. Forh. 1830, Febr. 69—70, 89 og 92—106 om Valget for Evje 1830, hvor Storthinget synes at have anseet det tvivlsomt,

b) Har en Kjøbstad, et Præstegjæld eller en anden Underafdeling af et Valgdistrict udkaaret for mange Valgmænd, og Districtsforsamlingen antager dem, faaer den flere Medlemmer, end den skulde have. Finder Storthinget, at Feilen ingen Indflydelse kan have havt paa Repræsentantvalgets Udfald, antager det Fuldmagten [1]). I modsat Fald forkaster det denne og paabyder nyt Valg. Ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvorvidt Valgmændenes Antal er rigtigt fastsat, lod Storthinget i 1886 sig ikke nøie med, at dette Antal stod i grundlovbestemt Forhold til Antallet af de Stemmeberettigede, der vare opførte i Mandtallet i det Øieblik, da Valgbestyrelsen gjennem sin Formand ifølge Valglovens § 14 og Loven af 1 Juli 1884, § 2 tilkjendegav Valgforsamlingen, hvormange Valgmænd den havde at udkaare. Storthinget ansaa nemlig Valgmandsvalget i Stokke Præstegjæld ugyldigt, fordi det efter Valgforsamlingen viste sig, at der i Mandtallet stod nogle Personer, mod hvis Stemmeret der under Valget ingen Indvending var gjort, men som efter Storthingets Mening i Virkeligheden ikke vare stemmeberettigede, og som maatte medregnes for at Præstegjældet skulde faa Ret til at udkaare det Antal Valgmænd, det havde sendt til Districtsforsamlingen. Paa Grund heraf forkastede Storthinget Valget af Repræsentanter for Jarlsberg og Laurvigs Amt [2]). Fuldmagtscomiteen i 1889 synes vistnok ikke at have anseet denne Afgjørelse som en endelig Løsning af det Spørgsmaal, hvorvidt en Beregning af Valgmændenes Antal efter Antallet af de Stemmeberettigede, der ere opførte i den i Loven af 1 Juli 1884 omhandlede Fortegnelse, er bindende ikke blot for Valgforsamlingen, men ogsaa for Storthinget. Det tør dog være tvivlsomt, om Afgjørelsen vil blive fravegen. Den er nemlig en følgerigtig Gjennemførelse af det nye Princip, at Fuldmagten skal kjendes

om Valgmændenes Antal virkelig var forlidet, og hvor Feilen ialfald var begaaet i saa god Tro, at Storthinget med sin da sædvanlige Mildhed lod den passere.

1) Storth. Forh. 1889, VI, 4.

2) Storth. Forh. 1886, VI, 14—16 og VII, 6.

ugyldig, naar de Mangler, hvoraf Valghandlingen lider, kunne have havt Indflydelse paa Valgets Udfald. Og saalænge man ikke har faaet en Lov, der ordner Førelsen af Mandtallet paa den Maade, at det bliver uangribeligt, inden Valget afholdes, er det lidet sandsynligt, at Storthinget frakjender sig Adgang til at føre selvstændig Control med, at ingen af et Valgdistricts Underafdelinger fylder sit Mandtal med ikke stemmeberettigede Personer og derved tilvender sig flere Stemmer i Districtsforsamlingen, end der rettelig tilkommer den.

c) Af rigtigt Antal, men af andre end rette Valgmænd kommer Districtsforsamlingen til at bestaa, hvis den afviser en gyldigen udkaaret Valgmand og indkalder hans Suppleant, eller hvis den antager en Valgmand, ved hvis Valg der klæber en Feil, som gjør hans Valg ugyldigt. Kan noget saadant Misgreb have faaet Indflydelse paa Valget af en Storthingsrepræsentant, og Storthinget af den Grund forkaster hans Fuldmagt, maa nyt Valg paabydes[1]).

Hvor det i noget af de ovenfor under Bogstaverne a—c omhandlede Tilfælde alene er paa Valget af Storthingssuppleanter, den indtrufne Feil kan have øvet Indflydelse, behøver Storthinget ikke at paabyde nyt Valg, førend der opstaaer Spørgsmaal om at indkalde den Suppleant, hvis Valg er af tvivlsom Gyldighed.

C. En Districtsforsamling kan have grebet feil i Afgjørelsen af Spørgsmaal om, hvorvidt en Stemmeseddel, afgiven af en Valgmand med gyldig Fuldmagt, bør antages eller forkastes, heelt eller deelviis. Den kan f. Ex. have anført en i Stemmeseddelen tilsigtet Betegnelse af en Person som tilstrækkelig eller som utilstrækkelig, medens Storthinget er af modsat Mening. En Feil af denne Beskaffenhed kan aldrig foranledige nyt Valg, men kun at Storthinget erklærer en anden Person rettelig valgt, end den, hvem Districtsforsamlingen har nævnt i sin Fuldmagt. At nogen af de valgte Repræsentanter eller Suppleanter af Districtsforsamlingen urettelig er anseet som valgbar, bevirker kun, at nærmeste

[1]) Storth. Forh. 1874, VI, 7–8.

Suppleant ansees valgt, og foranlediger saaledes intet nyt Valg, saafremt der findes nogen gyldig valgt Suppleant, som kan indkaldes i Storthinget i hans Sted.

§ 11. Ere alle Valgmandsvalg i Orden, og der skal afholdes nyt Valg paa Repræsentant, maa Øiemedet være at skaffe de Stemmeberettigedes Villie, saaledes som den har udtalt sig gjennem de stedfundne Valgmandsvalg, det sandeste og fuldeste Udtryk, den under de givne Omstændigheder kan faa. Det nye Valg bliver altsaa at afholde af de gamle Valgmænd, hvor langt ude i Valgperioden Valget end maatte falde [1]. Hvis nogen af de ved første Districtsforsamling fremmødte Valgmænd ikke kan afgive Møde ved den nye Districtsforsamling, saa maa altsaa Suppleanten tage Sæde i denne. Hvis omvendt Suppleanten har mødt ved den første Districtsforsamling, berettiger dette ham ikke til at møde ogsaa ved den nye, saafremt Valgmanden nu kan møde.

Traf det nogensinde, at Fuldmagten for alle et Præstegjælds eller en Kjøbstads Valgmænd og Suppleanter var bortfalden, naar ny Distriktsforsamling ifølge Storthingets Beslutning skal finde Sted, saa maa ny Valgforsamling for Præstegjældet eller Kjøbstaden afholdes. Dette er klart, naar den bortfaldne Fuldmagt oprindelig var gyldig, jvfr. nærværende Capitels § 14.

Disse Sætninger gjælde ikke blot, naar den nye Districtsforsamling sammentræder, fordi der blandt de allerede valgte Repræsentanter og Suppleanter ikke længere gives nogen, som kan eller er pligtig til at tage Sæde paa Storthinget, men ogsaa naar dette har kjendt den første Districtsforsamling ugyldig paa Grund af Formfeil.

§ 12. Vi skulle nu omhandle, hvorvidt ny Valgforsamling i noget Valgdistrict kan blive nødvendig, fordi Districtsforsamlingen har været feilagtig sammensat, og Feilen har bragt Storthinget til at forkaste en Repræsentants Fuldmagt.

Har Districtsforsamlingen været fuldtallig, men for

---

[1]) Storth. Forh. 1818, Febr. Side 155; 1821, Febr. Side 24; 1824, Febr. Side 35; 1872, VI, 2 og 33; 1888, VI, 1 og 27.

nogen Deel bestaaet af andre Personer end de rette Valgmænd (nærværende Capitels § 10 Bogstav B. c), og ny Districtsforsamling af den Grund skal afholdes, saa kommer det an paa, hvorvidt det kan udfindes, hvem der maa betragtes som rettelig valgt i den urettelig antagne Valgmands Sted. I saa Fald skal han møde i den nye Districtsforsamling. Saa forholdt man sig ved den af Storthinget i 1877 paabudne nye Districtsforsamling for Bratsberg Amt. Den rettelig valgte havde imidlertid i dette Tilfælde været tilstede ved den første Districtsforsamling, saaledes at han kunde været indkaldt, hvis Districtsforsamlingen havde afviist den urettelig valgte. Det har senere været paastaaet, at han i modsat Fald ikke vilde have kunnet deeltage i den nye Districtsforsamling [1]). Denne Mening staaer i Strid med den i forrige Paragraph opstillede Grundsætning for Anordningen af nye Districtsforsamlinger og maa ansees forudsætningsviis opgiven under Storthingets Forhandlinger 1889 om Valget i Tromsø Amt. Storthinget antog her, at nogle af de Personer, hvem Valgbestyrelsen i Throndenæs havde meddeelt Fuldmagt som Valgmænd, ikke vare lovlig valgte, og kjendte af den Grund Repræsentantvalget for Amtet ugyldigt. Det antog tillige, at det ikke lod sig udfinde, hvem der ved det stedfundne Valg i Throndenæs virkelig vare lovlig udkaarede til samtlige Valgmands- og Suppleantpladse for Præstegjældet. Det paabød derfor Afholdelsen ikke blot af ny Districtsforsamling for Amtet, men ogsaa af ny Valgforsamling for Throndenæs. Ved denne Afgjørelse var det tydelig forudsat, at hvis man kunde have udfundet, hvilke Personer der ved første Valgforsamling vare rettelig valgte, saa skulde de have deeltaget i den nye Districtsforsamling, om de end ikke havde været tilstede ved den forrige, og det saaledes havde været umuligt at indkalde dem til denne.

§ 13. Var Districtsforsamlingen ufuldtallig, og Storthinget af den Grund har forkastet Repræsentantvalget samt paabudt ny Districtsforsamling, maa de udeblevne eller urette-

[1]) Storth. Tid. 1886, Side 152.

lig afviste (eller i Tilfælde af Forfald deres Suppleanter) deeltage i denne. Hvis Grunden til Districtsforsamlingens Ufuldtallighed er, at der var valgt for faa Valgmænd, maa Storthinget i Forbindelse med Paabudet af ny Districtsforsamling selvfølgelig foreskrive Afholdelse af ny Valgforsamling i det Valgmandsdistrict, hvor Feilen har fundet Sted.

§ 14. Er Feilen den omvendte, nemlig at der ved nogen Valgforsamling er valgt for mange Valgmænd, og Valgdistrictet kun bestaaer af en eneste Kjøbstad, saa kan Storthinget umulig paabyde nyt Repræsentantvalg uden enten at paabyde nyt Valgmandsvalg eller at bestemme, at det overskydende Antal af de med færrest Stemmer udkaarede Valgmænd skal udelukkes fra den nye Districtsforsamling. Den sidste Udvei strider mod gjentagne Afgjørelser af Storthinget, og det er derfor neppe tvivlsomt, at det i paakommende, slet ikke utænkelige Tilfælde vilde vælge den første Udvei.

I Overeensstemmelse hermed synes det da selvsagt, at nyt Valgmandsvalg maatte paabydes ogsaa i det Tilfælde, at det er i en Underafdeling af et Valgdistrict, en Feil af det omhandlede Slags har fundet Sted, jvfr. nærværende Capitels § 11. Storthinget i 1886 fulgte imidlertid den modsatte Synsmaade. Paa Grund af, at Stokke Præstegjæld havde valgt 6, medens det efter Storthingets Mening kun havde Ret til at vælge 5 Valgmænd, forkastede Storthinget Fuldmagten for Jarlsberg og Laurvigs Amts Repræsentanter, og paabød Afholdelsen af ny Districtsforsamling uden Tilkaldelse af Valgmænd fra Stokke[1]. Efter denne Synsmaade skulde Storthinget, hvis det fandt, at Antallet af de fra Christiania udkaarede Valgmænd var for stort, og af den Grund kjendte Repræsentantvalget ugyldigt, maatte paabyde ny Districtsforsamling uden Indkaldelse af Valgmænd fra Christiania, saaledes at Valget for den hele Valgkreds skulde foretages udelukkende af Valgmændene fra Hønefos og Kongsvinger[2]. Afgjørelsen grundedes paa den Tanke-

---

[1]) Storth. Forh. 1886, VI, 28 og VII, 6.

[2]) Heri laa Grunden til, at Fleertallet af Christiania Vælgere i 1888 ikke turde stemme paa det fulde Antal Valgmænd, Byen skulde udkaare.

gang, at Districtsforsamlingen i Jarlsberg egentlig skulde have afviist samtlige Valgmænd fra Stokke og fremmet Valget uden dem, samt at det saaledes foretagne Valg ifølge Valglovens § 26 ikke vilde have kunnet underkjendes paa Grund af Districtsforsamlingens Ufuldtallighed. Dette er imidlertid, som i nærværende Capitels § 10 B a paavist, en Vildfarelse, hvilket vel ogsaa maa siges at være erkjendt af Storthinget i 1889. Thi efter den af Storthinget i 1886 antagne Fortolkning af Valglovens § 26 kunde Tromsø Amts Districtsforsamling have afviist de Valgmænd, Throndenæs Præstegjelds Valgbestyrelse feilagtigen havde erklæret valgte, og i saa Fald skulde det Repræsentantvalg, Districtsforsamlingen havde foretaget, efter den paa Storthinget i 1886 raadende Mening have været gyldigt. Da nu Districtsforsamlingen i Stedet herfor tillod de som Valgmænd for Throndenæs fremmødende Personer at deeltage i Repræsentantvalget, og Storthinget derfor kjendte dette Valg ugyldigt samt paabød Afholdelsen af ny Districtsforsamling, saa skulde Storthinget, hvis det havde fastholdt den i 1886 antagne Grundsætning, have erklæret andre Personer uberettigede til at tage Sæde i den nye Distriktsforsamling end de, som med gyldig Fuldmagt havde deeltaget i den forrige Districtsforsamling. I Stedet derfor bestemte Storthinget, som før sagt, at der skulde vælges nye Valgmænd i Throndenæs til Deeltagelse i Districtsforsamlingen.

Vilde man heelt ud gjennemføre den Forstaaelse af Loven, som laa til Grund for den paa Storthinget i 1886 trufne Afgjørelse af Valget for Jarlsberg, saa skulde Storthinget dengang have sat de ved Districtsforsamlingen af Stokkes Valgmænd afgivne Stemmer ud af Betragtning og erklæret de Mænd valgte til Repræsentanter, hvem de øvrige Valgmænd havde givet fleest Stemmer[1]).

[1]) Dette er Regel i den svenske Valglovgivning. Denne har tillige foreskrevet, at Stemmesedler, hvori der er stemt paa nogen, som ikke er valgbar, ligesom Sedler, der lyde paa for faa Personer, skulle være ugyldige. Hvilke vidtrækkende og urimelige Følger disse Bestemmelser kunne faa, viste sig ved Stockholms Valg 1887

§ 15. Naar ny Valgforsamling ifølge Storthingets Paalæg bliver afholdt, ansees alle, som rettelig ere indførte i Mandtallet paa den Tid, da den nye Valgforsamling finder Sted, berettigede til at stemme i denne, selv om de ikke vare stemmeberettigede, da den forrige afholdtes. Regelen kan undertiden lede til overraskende Resultater. Til Støtte for den har man paaberaabt sig Grundlovens Ord i § 55, at Opraabet skal skee i den Orden, Mandtallet viser. Stærkere ere udentvivl de andre Grunde, der tale for denne Synsmaade. Hvis man blot indrømmede de ældre tilbageværende Stemmeberettigede Adgang til at deeltage i det nye Valg, vilde de faa større Herredømme over dets Udfald, end de havde ved det foregaaende Valg. Bringe Sagen tilbage i den Stilling, hvori den da stod, kan man jo overhovedet ikke. Det er slet ikke sagt, at alle tilbagestaaende Stemmeberettigede stemme paa samme Personer eller engang i samme Retning som ved forrige Valg. Regelen følges derfor, saavidt vides, i alle andre Lande. Den Tanke, at Forretningen er et heelt nyt Valg, ikke blot en Berigtigelse af det forrige, gjennemføres i Praxis endnu længere. Selv om det forrige Valg for nogle Valgmænds Vedkommende er feilfrit, saaledes at de utvivlsomt maa betragtes som lovlig valgte, paabyder Storthinget dog ny Valgforsamling for Udkaarelse af det hele Antal Valgmænd og Suppleanter, Valgmandsdistrictet skal have. Om det er med fuld Føie, man gaaer saa langt, kan vistnok være Gjenstand for Tvivl.

---

af 21 Repræsentanter i Rigsdagens andet Kammer. Dette Valg blev paaanket, fordi en af de valgte havde forsømt at betale Communeskat og derved tabt sin Stemmeret. Da hans Navn stod paa næsten alle Fleertallets Stemmesedler, bleve disse kjendte ugyldige, og følgelig mistede samtlige 21 valgte Repræsentanter (her Frihandelsmænd) sine Pladse. Da alle disse Stemmesedler burde have været casserede allerede under selve Valgforretningen, og de 21, som derved fik fleest Stemmer, skulde have været erklærede valgte, saa fik Mindretallets Candidater (Protektionister) Stockholms samtlige Pladse i andet Kammer. Herved erholdt sidstnævnte Parti Overvegt ogsaa i dette Kammer. Denne Kjendsgjerning fortjener at erindres til Advarsel om, hvor farligt det er ved Valgreglernes Affattelse eller Anvendelse at fravige deres naturlige Princip.

§ 16. I Almindelighed skrider Storthinget ikke til at erklære sig constitueret, førend samtlige Fuldmagters Prøvelse er tilendebragt. Undertiden kan denne medtage lang Tid, fordi den foranlediger vanskelige Spørgsmaal, og navnlig fordi Oplysninger maa indhentes. Storthinget har enkelte Gange af saadan Aarsag udsat med at erklære sig constitueret, saaledes i 1830, da Storthinget først aabnedes den 19 Februar, og i 1833, da det aabnedes den 13 Februar. Følgen af denne Fremgangsmaade er, at Storthingets øvrige Forretninger maa hvile, hvilket er saa uhensigtsmæssigt, at der ingen Indvending bør gjøres mod, at Storthinget udsætter en eller anden tvivlsom Fuldmagt til endelig Afgjørelse, efter at det er erklæret constitueret og blevet aabnet. Saaledes have Storthingene ogsaa flere Gange forholdt sig [1]).

De Personer, paa hvem en efter Grl.s § 64 og Valglovens § 36 udfærdiget Fuldmagt lyder, ere Valgdistrictets Repræsentanter, indtil Fuldmagten er forkastet af Storthinget. Paa anden Maade kan han ikke lukkes ude af dette. Udsættes den endelige Prøvelse af deres Fuldmagt, have de saaledes i Mellemtiden Sæde og Stemme i Storthinget [2]).

§ 17. Oprindelig udsattes Valget af Lagthingets Medlemmer, indtil Storthinget var aabnet. Først i 1833 antoges den udentvivl ene rigtige Fremgangsmaade at foretage dette Valg, førend Storthinget erklærer sig constitueret [3]).

Valget er hidtil altid foretaget uden at forberedes gjennem Discussion i Storthinget. Det har et Par Gange været foreslaaet, at Storthinget skulde overdrage en Comite at over-

---

[1]) Storth. Forh. 1839, Februar 36; 1842, Februar, 30 og 33; Storth. Tidende for 1874, Side 46—47.

[2]) I 1883 udsatte Storthinget Paakjendelsen af Fuldmagterne for Repræsentanterne fra Christiania og Skien ligetil 21—22 Juni, men besluttede tillige, at disse Repræsentanter i Mellemtiden skulde have Sæde paa Storthinget med fuld Ret til at stemme, Storth. Forh. 1883, VI, 2—12 og Indst. S. No. IX samt VII, 4—5 og 62, samt Storth. Tid. 1883, Side 11. Beslutningen kan ikke efter sin Form paaberaabes som Anerkjendelse af et Retskrav.

[3]) Storth. Forh. 1830, Februar, Side 107; 1833, Februar, Side 59.

veie og gjøre Indstilling om, hvilke Repræsentanter der skulde vælges ind i Lagthinget. Men denne Fremgangsmaade er aldrig bleven brugt, sikkerlig fordi man har indseet, at Valget derved i Almindelighed vilde blive lagt i Comiteens Haand [1]).

Paa Storthingene i 1815, 1818 og 1827 havde ingen Bonde Sæde i Storthinget. I de øvrige Lagthing før 1833 vare enkelte, men aldrig mange Bønder indvalgte. Dette forandredes i 1833, da 13 Bønder indsattes i denne Afdeling.

Hvorvidt det ordentlige Storthings Valg af Lagthingsmedlemmer var gjældende for hele Valgperioden eller blot for det ordentlige Storthing, var efter Grundlovens oprindelige Lydelse ikke sagt. Den første Mening var vistnok den rigtigste. Men alle de før 1869 afholdte overordentlige Storthing valgte nyt Lagthing. Herfra kan ikke det i 1836—37 forsamlede siges at danne nogen Undtagelse. Thi vel beholdt dengang de Repræsentanter, der af det ordentlige Storthing vare indsatte i Lagthinget, sit Sæde i denne Afdeling ogsaa under det overordentlige Storthing, men det skeede i Kraft af en Beslutning, som dette tog, fordi det fandt den hensigtsmæssig, ikke fordi det ansaa den nødvendig ifølge Grundloven. Nu udtaler dennes § 73 derimod udtrykkeligt, at Lagthingsvalget skal skee paa første ordentlige Storthing, der sammentræder efter nyt Repræsentantvalg, hvorefter Lagthinget forbliver uforandret paa alle efter samme Valg sammensatte Storthing, uden forsaavidt Afgang, der maatte indtræffe blandt dets Medlemmer, ved særskilt Valg bliver at erstatte.

Hvis et Lagthingsmedlem døer eller hans Fuldmagt bliver ugyldig inden Udløbet af Valgperioden, træder altsaa ikke det Odelsthingsmedlem, som ved Lagthingets Udvælgelse havde de fleste Stemmer næst ham, i hans Sted, hvorimod der skal anstilles nyt Valg. Disse Eftervalg falde naturligvis i Almindelighed paa nogen, der i politiske Anskuelser tilhører Storthingets Fleertal. Regelen tjener derfor til i Valgperiodens Løb efterhaanden at forøge den Over-

---

[1]) Storth. Efterr. 1836, Side 7—8; 1851, 8—9.

vægt, hiint Fleertal gjerne allerede fra Begyndelsen af vil have ogsaa i Lagthinget. Ved saadant Eftervalg maa intet Odelsthingsmedlem væiges, som har Sæde i Protocolcomiteen, Reglementets § 3.

Er et Lagthingsmedlem udtraadt paa Grund af Forfald eller Stemmeretssuspension, men han, efter at samme er ophørt, igjen kommer ind i et af Valgperiodens følgende Storthing, saa synes det rigtigst, at han atter tager sit Sæde i Lagthinget, og at følgelig den i hans Sted did indsatte Repræsentant udtræder. Herom kan ikke tvistes, hvis den sidste tillige er hans Suppleant i Storthinget, et Tilfælde, som dog vanskelig vil indtræffe.

Antallet af Lagthingets Medlemmer skal efter Grl.s § 73 være Fjerdedelen af Storthingets Medlemmer. Til disse henregnes de, der vel ere indkaldte til at tage Sæde i Storthinget, men endnu ikke fremmødte. Efter ældre Praxis medregnedes derimod ikke de fremmødte Repræsentanter, hvis Fuldmagter endnu ikke vare godkjendte, idet Storthinget havde udsat deres Afgjørelse. Har nogen saadan Repræsentant før været Medlem af Lagthinget, er det ganske rimeligt, at Pladsen der holdes ham aaben, indtil det viser sig, at hans Fuldmagt bliver forkastet. Denne Praxis fraveg Storthinget i 1883. Da det havde besluttet, at de Repræsentanter, hvis Fuldmagter endnu stode under Prøvelse, midlertidigen skulde have Sæde og Stemme i Storthinget, fandt det, at de ogsaa maatte medregnes i det Antal, af hvilket en Fjerdedel skulde vælges til Lagthingsmedlemmer[1]).

Hvis dette Antal, hvoraf Fjerdedelen skal udvælges, ikke nøiagtig lader sig dele med fire, saa kan der i Odelsthinget være eet Medlem, men ikke flere, over det Tredobbelte af Lagthingets Antal. Dette var ligefrem udtalt i Reglementets § 3, saaledes som den lød indtil 1871. Ved den da foretagne Omarbeidelse udgik vel Forskriften derom, men kun fordi man antog den at følge af sig selv[2]). Nu da Storthin-

[1]) Storth. Efterr. 1833 Side 331, 1854 Side 10; Storth. Forh. 1883, VII, 5; Storth. Tid. 1883, Side 44—45.

[2]) Storth. Tidende 1871, Side 56.

get tæller 114 Repræsentantpladse, bestaaer Lagthinget altsaa 29 faMedlemmer.

§ 18. Naar de ovenfor i § 4 nævnte Handlinger have fundet Sted, erklærer Storthinget gjennem Præsidenten, at det er constitueret, hvilket da meddeles Regjeringen. Derpaa aabner Kongen Storthingets Forhandlinger med en Tale, hvori han underretter det om Rigets Tilstand og de Gjenstande, paa hvilke han især ønsker at henlede Storthingets Opmærksomhed, Grl.s § 74. Det staaer Kongen frit for at bemyndige enten den Norske Regjerings Formand eller endog hvemsomhelst anden til at aabne Storthinget.

Denne Handling har den Betydning, at Storthinget, før den har fundet Sted, ikke maa forhandle om andet, end hvad der er nødvendigt for, at det kan constituere sig, eller vedkommer dets egen Organisation.

Throntalen pleier hos os uden Forhandling at vedlægges Protocollen. I 1836, 1845 og 1851 foresloges, at den skulde besvares med en Adresse, men Forslaget blev ingen Gang bifaldt. I 1891 vedtog Storthinget i Anledning af Throntalen en Udtalelse om Ordningen af de diplomatiske Anliggender, hvilken Udtalelse bevirkede, at hele Ministeriet tog Afsked.

§ 19. Ethvert ordentligt Storthing forbliver samlet, saalænge det findes fornødent, dog ikke over to Maaneder uden Kongens Tilladelse, Grl.s § 80.

Saalænge der kun holdtes Storthing hvert tredie Aar, var denne Frist tre Maaneder. Hvis Grundlovsforfatterne have tænkt sig, at den i Almindelighed skulde være tilstrækkelig, saa var dette en stor Vildfarelse. Det første ordentlige Storthing var paa Grund af de mange vigtige Sager, det havde at afgjøre, det langvarigste. Det forblev nemlig samlet i 1 Aar og 6 Dage. Den gjennemsnitlige Samlingstid for de øvrige atten treaarlige Storthing var 7 Maaneder og 12 Dage, men blev efterhaanden noget forlænget. Den var nemlig for 2det—7de Storth. (begge incl.) 6 Maaneder 27 Dage,

8de—13de	—	—	7	—	1	—
14de—19de	—	—	8	—	8	—

Under Forhandlingerne angaaende Indførelsen af aarlige Storthing gik saavel Regjeringen som Storthingets Fleertal ud fra, at ethvert at disse regelmæssigen skulde kunne tilendebringe sine Forhandlinger i omtrent 3 Maaneder[1]. Denne Forudsætning holder dog ikke Stik. Regjeringen søgte vel at hævde den og indskrænkede Sessionen i 1871 til 95 Dage og i 1872 til 107 Dage. Dette foranledigede, at disse to Storthing maatte efterlade adskillige vigtige Sager uafgjorte, men uagtet dette egentlig ikke var andet, end hvad man ved Indførelsen af aarlige Storthing havde tænkt sig, opstod heraf saa stor Misnøie inden Repræsentationen, at Regjeringen maatte give efter. Sessionernes Gjennemsnitsvarighed var i de 11 Aar 1873—1883 136 Dage. Den korteste Session (1874) tog 124, den længste (1883) 143 Dage. Gjennemsnitsvarigheden for de 6 Aar 1884—1889 steg til 151 Dage. Den korteste Session (1885) var 137, de længste Sessioner (1884, 1887 og 1888) 157 Dage. Denne Stigning har vakt stedse større Betænkelighed og foranledigede Storthinget i 1890 til at foretage adskillige Ændringer i sit Reglement. Disse have ikke strax svaret til sit Øiemed. Sessionen i 1890 blev den langvarigste siden Indførelsen af de aarlige Storthing. Den medtog nemlig 159 Dage.

Et overordentligt Storthing kan hæves af Kongen, naar han for godt befinder, Grl.s § 70. Holdes overordentligt Storthing endnu paa den Tid, da det ordentlige Storthing skal tage sin Begyndelse, hæves det første gjennem formelig Opløsningsact[2], inden det sidste træder sammen, Grl.s § 72

---

[1]) Storth. Forh. 1873, V, Document Nr. 5.

[2]) Storth. Forh. 1862, VIII, 13.

Rettelser.

Ved en Uopmærksomhed er paa Side 164 det tredie Stykke indtaget fra forrige Udgave uden fornøden Forandring. Det skal lyde:

Den nugjældende Regel er efter det udviklede, at diplomatiske Sager skulle foredrages af Udenrigsministeren, men at der altid skal være nogen anden kongelig Raadgiver tilstede, nemlig:

a) hvis Sagen, middelbart eller umiddelbart angaaer begge Riger, den svenske Statsminister og et andet Medlem af det svenske Statsraad;
b) hvis den angaaer Norge alene, den norske Statsminister;
c) hvis den angaaer Sverige alene, den svenske Statsminister og et Medlem af det svenske Statsraad.

Paa Side 161 i Notens trettende Linie bliver Ordet bør at ombytte med kan. Side 164 i Texten Linie 9 heder det feilagtigt «Sveriges eller Norges»; Ordet eller bliver at ombytte med og.

Begge disse Feil hidrøre fra, at den norske Oversættelse af den svenske Regjeringsforms § 11 og af Resolutionen af 13 April 1835 ere gjengivne efter den norske Regjerings Foredrag af 15 Marts 1886, see Storth. Forh. 1886, S. No. 62, Side 24 og 26.